

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

On erityisen hyvä, että toimenpano-ohjelman luonnos sisältää vahvan rooli edustuksellisille toimielimille kuten neuvottelukunnille. Kiitettävänä on, että tämä merkitys on luontevasti periytynyt tiedonannosta, joka hallitus antoi eduskunnalle viime elokuussa. Tiedonannon tavoitteissa asetetaan tavoitteeksi yhdenvertaisuutta edistävien viranomaisten ja muiden toimijoiden yhteistyön ja koordinoinnin tehostaminen. Tähän liittyen konkreettisenä tavoitteena todetaan, että etnisten suhteiden neuvottelukunnan (ETNO) sekä alue-ETNOjen työtä vahvistetaan hyvien väestösuhteiden edistämisen osalta.

Toimenpideohjelmassa on tunnistettu Etnisten suhteiden neuvottelukunnan rooli vuoropuhelun edistäjänä viranomaisten ja etnisten vähemmistöjen välillä. Etnisten suhteiden neuvottelukunta ja sen seitsemän alueellista neuvottelukuntaa ovat Suomessa ainoa säännönmukaisesti kokoontuva, lakisäätäinen neuvotteluelin maahanmuuttajien, etnisten vähemmistöjen, viranomaisten, poliittisten puolueiden ja kansalaisjärjestöjen välillä. Neuvottelukunta on vuoropuhelun ohella asiantuntijaelin, jossa maahan muuttaneita ja etnisiä vähemmistöjä edustavilla yhdistyksillä on laaja asiantuntemus ja edustus. Toimenpiteissä tulee hyödyntää ETNO:n sidosryhmäyhteistyön pysyvyyttä ja säännönmukaisuutta, mikä mahdollistaa vuoropuhelun toimijoiden pitkäjänteisen sitouttamisen yhteistyöhön (mm. toimijoiden tutustuttaminen ja luottamuksen rakentaminen, dialogitoiminnan kehittäminen, väestösuhteiden tilan seuranta, kunniaan liittyvän väkivallan vastainen asiantuntijatyö).

On tärkeä saada mukaan valtioneuvoston, ja aluehallinnon, piirissa toimivia edustuksellisia elimiä tukemaan tiedonannossa, ja toimenpideohjelmassa, laadittuja tavoitteita. Sen sijaan, että supistetaan toimielinten näiden roolia ja paikkaa, on syytä sitouttaa niitä laajentamalla niiden roolia ja tavoitteita yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämistyössä. Toimenpano-ohjelman avulla kukin edustuksellisen toimielin voi sitoutua edistämään tiettyjä tiedonannon tavoitteita tämä hallituskauden aikana.

Aluetasolla valtakunnallisen ETNO:n alaisuudessa toimii seitsemän alueellista ETNO neuvottelukuntaa. Näiden toiminta koordinoidaan tällä hetkellä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksissa, joilla on laajennettu rooli maahanmuutto- ja kotoutumisen koordinoimisessa. ELY:jen rooli tulee pian muuttuman aluehallintouudistuksen takia. Kun alue-ETNOjen roolista ja määrästä pohditaan, on erityisen tärkeä, että ministeriöt ja niiden alaisuudessa olevat virastot noudattavat toimenpideohjelmassa kirjattu tavoitetta tehostaa yhdenvertaisuustyön ohjausprosesseja erityisesti tulosohjauksissaan.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Etnisten suhteiden neuvottelukunnan uudelleen asettamisessa ja tai nuorten dialogitoiminnassa voidaan huomioida maahanmuuttajiin ja heidän jälkeläisiinsä kohdistuva moniperusteinen syrjintä: neuvottelukunnan kokoonpanossa asetuksen puitteissa ja neuvottelukunnan avoimeen toimintaan kutsuttavissa voidaan huomioida maahan muuttaneiden ja etnisiä vähemmistöjen ohella muun muassa ikä, sukupuoli, uskonnolliset vähemmistöt.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Rasismia ja syrjintää tai sen uhkaa kokevien itsensä äänen vahvistamista ja osallistamista keskusteluun on tehty Etnon nuorten dialogeissa. Nuorten keskeinen viesti on, että he odottavat aikuisten puuttuvan rasismiin, kiusaamiseen ja häirintään. Rasisminvastaisia toimenpiteitä konkretisoitaessa tulee huolehtia rasismia kokeneiden nuorten luottamuksen säilyttämisestä: Miten aikuiset, päättäjät, poliitikot ryhtyvät lupauksista ja sitoumuksista toimiin ja seurantaa siitä, miten toimet näkyvät nuorten arjessa positiivisena muutoksena. Toimenpiteisiin osallistuneille nuorille on viestittävä, millaisiin toimenpiteisiin aikuiset ovat ryhtyneet.

On tärkeä, että toimenpideohjelmassa lisätään kohdan, jossa selkeytetään keinoja, joiden avulla tuetaan yhdenvertaisuutta edistävien järjestöjen toimintaedellytyksiä kansalaisjärjestöstrategian toimenpiteillä. Suotava olisi, että toimenpideohjelman ja vastahyväksytyyn kansalaisjärjestöstrategian tavoitteita tukevat toisiansa.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Seurannasta ei tule tehdä niin raskasta yksittäisille toimenpiteille ja toteuttajille, että seuranta vie merkittävästi toimenpiteiden toteuttamiseen varattuja resursseja. Yksittäisten toimenpiteiden toteutumisen seuranta (toteutettu/ ei toteutettu / kesken), itse-arviointi tai kysely toimenpiteisiin osallistuville ennen toimenpiteiden toteutusta ja toimenpiteiden jälkeen. Paras vaihtoehto on, että VNK toteuttaisi vaikuttavuusarvioinnin (tapahtunut muutos) esimerkiksi kyselytutkimuksilla hankkeen alussa ja päättyessä. Erityinen painoarvo tulisi olisi itse rasismia ja syrjintää tai sen uhkaa kokevilla ihmisillä.

ETNO:n osalta alueellisten ETNO:jen toiminnan ja toimintaympäristön koskevasta selvityksestä saadaan ehdotuksia, joita huomioidaan neuvottelukunnan jatkosuunnitelmissa ja tavoitteissa. Muutosprosessin tulokset arvioidaan vasta seuraavan 2024-2029 toimikauden puolessa välissä.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Kariuki Peter
Oikeusministeriö - Etnisten suhteiden neuvottelukunta ETNO

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

I egenskap av representant för tredje sektorn så är det viktigt att intressegruppen - medborgarorganisationer - och dess arbete rörande motverkande av rasism och främjande av likabehandling är representerade bland myndigheter och kommuner, då program utarbetas, och att adekvat resursering möjliggörs för att kunna utföra arbetet. Ofta uppfattar vi i egenskap av svenskspråkig minoritet att vi inte har samma förutsättningar att bli hörda och att man ofta glömmer att det även finns en finlandssvensk kultur- och språkaspekt som berör beaktas i sammanhanget. Resurser i dessa spartider är nödvändigt annars lyckas inte arbetet, det då inte handlar om översättningstjänster från finska till svenska.

Vi vill framföra att ett brett fält omfattande representanter av olika genrer inom tredje sektorn finns representerade, gärna med målgruppen repr. Vi uppmanar till stöd för arbete med kluster och gemensamma plattformar för att underlätta arbetet, skapa synergier, stärka dialog och samarbete, och ha förutsättningar - också för mindre aktörer - att stödja upp varandra i arbetet; utformning av konkreta handlingsplaner och åtgärdsprogram, utsedda trakasseriombud gemensamt, synlighet genom gemensamma digitala tjänster för att motverka hatprat, navigering till stödtjänster för att spara på begränsade resurser och dra nytta av varandras kompetenser.

För att motverka rasism och främja likabehandling är en lyckad integration avgörande. För tillfället är stora strukturella förändringar aktuella när integrationslagen förnyas och sysselsättningstjänsterna överförs till kommunerna. Luckant anser att det inte får glömmas bort att tjänsterna för dem som integreras på svenska ska vara jämlika med dem som integreras på finska. Den svenska

integrationsstigen bör lyftas upp som likvärdig med den finska och i enlighet med integrationslagen bör den invandrade alltid informeras om rätten till val av integrationsspråk. I varje tvåspråkig kommun bör det finnas åtminstone en person som ansvarar för den svenska integrationsstigen och som kan ge korrekt information och hjälp åt den som önskar integreras på svenska.

För att motverka den strukturella rasismen inom arbetslivet är det viktigt att arbetstagare med annan kulturell bakgrund ges en reell möjlighet till att lära sig språket, finska eller svenska. Förslagsvis kunde språkinläringen åtminstone delvis ske under arbetstid för att garantera arbetstagarens möjlighet till inläring.

Särskild vikt ska läggas vid barns, ungas och familjernas likabehandling och delaktighet. En avgörande fråga för familjens delaktighet är integrationsspråket. Om familjen så önskar är det viktigt att familjen ges en möjlighet till integration på ett gemensamt språk, finska eller svenska.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Finlandssvenskarna nämns inte alls

Handlingsprogram för tredje sektorn behöver ha tillgång till resurser för arbetet som beviljas via det offentliga, stat och kommun. Detta för att kunna verkställas seriöst och inte bara handlar om festtal (som oftast är så). Konsekvensbedömning behöver fastställas, när och hur, och på vilket medborgarorg. involveras och vilka förbättringsåtgärder läggs in och när.

Antalet invandrare som tillhör den andra och tredje generationen växer i Finland. För att garantera att framtida generationer ges en möjlighet till att bli inkluderade i det finländska samhället är det viktigt att kvinnan i familjen lär sig språket, finska eller svenska. Också i regeringsprogrammet lyfts frågan om kvinnans integration och språkinläring upp som en avgörande fråga för framtiden.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Finland har uppmanats att främja dialogen mellan myndigheterna och de etniska minoriteterna.

Föreningen Luckan ser det som viktigt dialogen också förs på svenska och att samarbetet mellan de finlandssvenska organisationerna och ETNO fortsättningsvis stärks.

För att kunna skapa hållbara lösningar som bidrar till en lyckad integration är det viktigt med relevant

forskning att basera arbetet på. För tillfället finns det väldigt litet statistik om de som integreras på svenska, vilket försvårar uppbyggnaden av den svenska integrationsstigen.

Muut kommentit

Nedskärningarna i statsbidragen till civilsamhället i kombination med en ständigt ökande administrativ börda är ett hot mot medborgarsamhället och demokratin. Resurser som satsas på tredje sektorns organisationer betalar sig tillbaka mångfaldigt i form av positiva effekter för samhället. Finlands civilsamhälle är en väsentlig förutsättning för att vår demokrati skall fungera och bidra välmående.

Eftersom de statliga bidragen minskar och detta tema betonas starkt inom bla olika EU program, och man inom statsmakten pekar på att EU bidragen behöver mer ersätta de statliga stöden, behöver det utvecklas stödplattformar för att underlätta att mindre tredje sektor aktörer har reella möjligheter att starta upp projekt och utv. konsortier för att kunna starta och administrera EU projekt, också inom det svenskspråkiga förenings- och organisationsfältet. Som åtgärd starta ett pilotprojekt för ändamålet i form av EU projektbyrå för tredje sektorn med svenskspråkig förtecken. Detta skulle främja likabehandling och jämställdhet också så att mindre aktörer har bättre, likvärdiga möjligheter att erhålla EU stöd, bla. för projekt för att motverka diskriminering och främja demokrati. Föreningen Luckan som arbetat mycket med diskrimineringsförebyggande arbete och jämställdhet samt har lång evidensbaserad erfarenhet av att administrera EU projekt och klustersamarbete kunde fungera som huvudman för ett sådant pilotprojekt

Enligt Diskrimineringsombudsmannens utredning om diskriminering av personer med afrikansk bakgrund fås de första erfarenheterna av rasism redan före skolåldern eller under de första åren i grundskolan. Det skulle vara viktigt att all personal inom småbarnspedagogiken, i skolan och bland utbildningsanordnarna utbildas inom antirasism, nu sker fortbildningen med projektfinansiering och ganska ad hoc, det är lite slumpmässigt vem som deltar i en sådan här fortbildning.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Hertzberg Veronica
Föreningen Luckan r.f. - Föreningen Luckan och Luckan integration

Lausunto

10.06.2024

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Yhteistyötahot:

Kunnat ja kaupungit: Paikallisten toimijoiden rooli on keskeinen kansallisen yhdenvertaisuuden edistämisessä mm. kuntien välisten yhteistyöverkostojen vahvistamisen kautta, kansalaisjärjestöjen kanssa toimimisen kautta ja säännöllisten kansallisen toimintaohjelman edistymisestä informoivien tilaisuuksien kautta. Avoin keskustelu ja tiedonjako on välttämätöntä luottamuksen kannalta.

Kansalaisyhteiskunta: Rasisminvastaista työtä tekevät järjestöt voivat tarjota asiantuntemusta ja käytännön työkaluja toimintaohjelman toimeenpanoon ja seurantaan. Suuri osa suomalaisista kansalaisjärjestöistä tukee yhdenvertaisuuden ja hyvinvoinnin edistämistä. Järjestöjen kyky ja pitkäjänteisyys paitsi toimia hyvin lähellä haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä myös tuoda esiin korjausliikkeitä vaativia epäkohtia on toimintaohjelman kannalta korvaamatonta.

Koulut ja oppilaitokset: Koulutuslaitosten osallistaminen on keskeistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi nuorten keskuudessa.

Uskonnolliset ja kulttuuriyhteisöt: Näillä yhteisöillä on kokemusta ja kykyä edistää ymmärrystä ja dialogia eri väestöryhmien välillä.

Kaikki tukimekanismit vaativat riittävää resurssointia ja rahoitusta.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Rakenteellisen rasismien torjuminen vaatii systemaattisia ja pitkäjänteisiä toimia, joihin kuuluu muun muassa:

- Koulutus ja tietoisuuden lisääminen: Kaikilla yhteiskunnan tasoilla tarvitaan koulutusta ja ymmärrystä rasismista ja sen monisyisistä vaikutuksista.
- Lainsäädännön ja politiikkojen tarkastelu: On varmistettava, että lainsäädäntö ja politiikat tukevat rasismien torjumista sekä yhdenvertaisuutta ja että niitä myös toimeenpannaan johdonmukaisesti. Muun muassa EU-direktiivi väkivaltaan yllyttämisestä koskevasta vihapuheesta; rodun, ihonvärin, uskonnon, syntyperän taikka kansallisen tai etnisen alkuperän mukaan määräytyvän ihmisryhmän yksittäiseen jäsenen kohdistuvan vihapuheen kriminalisoimisesta; sekä rasismiin ja muukalaisvihaan liittyvistä rikoksista on saatettava kaikilta osin ja täsmällisesti täytäntöön osana kansallista lainsäädäntöä.
- Kansalaisyhteiskunnan lähtökohtainen osallistuminen toimintaohjelman toimeenpanoon on välttämätöntä. Kansalaisjärjestöjen ja järjestösektorin rahoituksen vähentäminen onkin ristiriidassa toimenpideohjelman tavoitteiden ja järjestöjen merkittävän roolin tunnistamisen kanssa rasismien vastaisen ja yhdenvertaisuuden eteen tehtävässä työssä.
- Seuranta ja arviointi: Rasismien ja syrjinnän seurannalle ja arvioinnille on oltava läpinäkyviä mekanismeja, jotta ongelmakohdat voidaan tunnistaa ja niitä varten kehittää johdonmukaisia ratkaisuja.
- Yhteiskunnallinen kulttuuri: Suomalaisilta päättäjiltä vastuunkantajien roolissa edellytetään esimerkillistä, aktiivista rasisminvastaista viestintää ja toimintaa. Erityisesti vihapuheen kasvu Suomessa on merkittävä demokratiaa ja sananvapautta uhkaava tekijä.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Toimenpideohjelma vaatii konkreettiset seuranta- ja arviointimittarit. Esimerkiksi kyselyt, tilastot ja kohdennetut tutkimukset, liittyen ohjelman selkeästi määriteltyihin tavoitteisiin rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Säännöllinen raportointi vaatii systemaattisen järjestelmän, jonka kautta sidosryhmät voivat raportoida sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia tuloksia. Eri väestöryhmien ja toimijoiden yhteen kootut tiedot antavat kattavan kuvan toimenpideohjelman etenemisestä.

Avoimet palautekanavat, joiden kautta toimenpideohjelman toteutusta voidaan seurata osallistavasti.

Muut kommentit

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto Suomen hallituksen valtioneuvoston toimenpideohjelmaan rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi

10. kesäkuuta 2024

Suomalaisten kehitysjärjestöjen kattojärjestö Fingo kiittää mahdollisuudesta lausua Suomen hallituksen valtioneuvoston toimenpideohjelmasta rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Haluamme painottaa, että rasismien ja syrjinnän torjunta on kriittinen osa sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja kestävä kehitystä sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Yhdenvertaisuuden toteutuminen on välttämätöntä Agenda 2030 – julistuksen Ketään ei jätetä kehityksestä jälkeen -periaatteen toteutumiseksi. Periaate perustuu jakamattomiin ja yleismaailmallisiin ihmisoikeuksiin.

Suomen sitoutuminen kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja -standardeihin velvoittaa hallitusta aktiivisesti torjumaan rasismia ja edistämään yhdenvertaisuutta. Erityisesti YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus (ICCPR) ja YK:n kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (ICERD), asettavat selkeät vaatimukset jäsenvaltioille.

Suomea on kuitenkin toistuvasti huomautettu rasismien vastaisen työn puutteellisuudesta (ml CERD 2017, ECRI 2019 sekä YK yleismaailmallisen määräaikaistarkastelu 2022). Fingo korostaa, että suomalaisten voimakkaasti arvostamat ihmisoikeudet ja yhdenvertaisuuden toteutuminen osana kansallista vakautta eivät toteudu itsestään; hallitukselta vaaditaan ponnekkaita ja hyvin tavoitteellisia toimia. Rasismi ja syrjintä uhkaavat demokratiaa ja oikeusvaltion ja hyvän hallinnon toteutumista.

Vaikka pelkät puheet eivät riitä, on ensiarvoisen tärkeää, että myös puheet ovat linjassa rasismien vastaisen työn kanssa. Minkäänlaista rasismia tai eriarvoisuutta hyväksyvää tai rohkaisevaa puhetta ei voida hyväksyä. Kansallisilla toimilla on erityisen merkittävä rooli vihapuheen kitkemisessä: vaikka Suomen tulee toimia globaalissa yhteistyössä ihmisoikeuksia kunnioittavan yritysvastuun

turvaamiseksi, ei Suomi voi odottaa ongelman poistuvan ilman vahvaa kotimaista poliittista tahtoa ja aktiivisia toimia puuttua vihapuheeseen.

Merkittävimmät keskustelun foorumit ovat monikansallisia verkkoalustoja, minkä vuoksi disinformaatio leviää nopeasti maiden rajoja ylittäen. Kun vihapuheen monitorointi on mitätöntä muualla kuin englanninkielisissä sisällöissä, ja alustat suosivat provosoivaa sisältöä, on suomenkielisen sisällön valvonta omissa käsissämme.

On välttämätöntä, että Suomi noudattaa kansainvälisiä velvoitteitaan ja eksplisiittisesti integroi ne osaksi kansallista toimenpideohjelmaa:

- Velvoitteiden implementointi: Kansainväliset sopimukset on eksplisiittisesti pantava täytäntöön kansallisessa lainsäädännössä ja käytännöissä.
- Kansainvälinen yhteistyö: Rasismi ja syrjintä ovat globaaleja yhteiskuntavakautta uhkaavia ongelmia, jotka vaativat kansainvälistä yhteistyötä ja solidaarisuutta. Suomen tulee jatkossakin tunnistaa ihmisoikeuksien keskeisyys sääntöperäisessä järjestelmässä ja puolustaa ihmisoikeuksia aktiivisesti.

On tärkeää, että ohjelma tunnistaa ja puuttuu rasistiseen häirintään ja väkivaltaan kaikissa muodoissaan. Lähtökohtana tulee olla nollatoleranssi kaikkea rasismia ja syrjintää vastaan linjassa Suomen perustuslain kanssa ja edistään hallitusohjelman tavoitetta Suomesta, 'jossa jokaista arvostetaan tasavertaisena yhteiskunnan jäsenenä'. Fingo tunnistaa, että antisemitistinen häirintä on vakava ongelma, joka tulee tunnistaa ja rankaista selkeästi. Samalla on nähtävä antisemitistinen häirintä osana laajempaa kokonaisuutta ja toimintaympäristöä; luonnoksesta puuttuvat viittaukset antisemitismiin lisäksi muuhun Suomessa todennettuun rasismiin. Tämä on korjattava.

Suomi on muun muassa vastaanottanut helmikuussa 2021 Euroopan komission virallisen huomautuksen koskien puuteita EU:n rasismiin ja muukalaisvihan torjuntaa ja syyttömyysolettamaa koskevaa lainsäädännön noudattamista. Suomessa ei komission näkemyksen mukaan ole pantu riittävästi täytäntöön rasismiin ja muukalaisvihan torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin annettuja EU:n sääntöjä. Vihapuheen ja viharikosten riittävän kattava rikosoikeudellinen sääntely on merkityksellistä suojaamaan tiettyihin ryhmiin kuuluvien henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksia. Rasistinen syrjintä, häirintä ja väkivalta eivät ole erillisiä ilmiöitä, vaan ne kytkeytyvät laajempiin rakenteellisiin ongelmiin, jotka ovat syvälle juurtuneita suomalaiseen yhteiskuntaan. Tutkimuksien mukaan rasismi on Suomessa rakenteellista, vuorovaikutuksessa ilmenevää ja arkipäiväistä. Vuonna 2018 tehdyssä Being Black in the EU-tutkimuksessa Suomi oli kaikkein rasistisin maa kahdentoista tutkitun EU-maan joukossa. Suomen vastaajista 63 prosenttia katsoi joutuneensa rasistisen häirinnän kohteeksi. Tämä rakenne näkyy laajasti työmarkkinoilla, koulutuksessa, terveydenhuollossa ja oikeusjärjestelmässä. Ilman rakenteellisen rasismiin tunnistamista ja siihen puuttumista, yksittäisten häirintätapausten käsittely jää riittämättömäksi.

Rakenteellisen rasismien torjuminen vaatii systemaattisia ja pitkäjänteisiä toimia, joihin kuuluu muun muassa:

- Koulutus ja tietoisuuden lisääminen: Kaikilla yhteiskunnan tasoilla tarvitaan koulutusta ja ymmärrystä rasismista ja sen monisyisistä vaikutuksista.
- Lainsäädännön ja politiikkojen tarkastelu: On varmistettava, että lainsäädäntö ja politiikat tukevat rasismien torjumista sekä yhdenvertaisuutta ja että niitä myös toimeenpannaan johdonmukaisesti. Muun muassa EU-direktiivi väkivaltaan yllyttämistä koskevasta vihapuheesta; rodun, ihonvärin, uskonnon, syntyperän taikka kansallisen tai etnisen alkuperän mukaan määräytyvän ihmisryhmän yksittäiseen jäsenen kohdistuvan vihapuheen kriminalisoimisesta; sekä rasismiin ja muukalaisvihaan liittyvistä rikoksista on saatettava kaikilta osin ja täsmällisesti täytäntöön osana kansallista lainsäädäntöä.
- Kansalaisyhteiskunnan lähtökohtainen osallistuminen toimintaohjelman toimeenpanoon on välttämätöntä. Kansalaisjärjestöjen ja järjestösektorin rahoituksen vähentäminen onkin ristiriidassa toimenpideohjelman tavoitteiden ja järjestöjen merkittävän roolin tunnistamisen kanssa rasismien vastaisen ja yhdenvertaisuuden eteen tehtävässä työssä.
- Seuranta ja arviointi: Rasismien ja syrjinnän seurannalle ja arvioinnille on oltava läpinäkyviä mekanismeja, jotta ongelmakohdat voidaan tunnistaa ja niitä varten kehittää johdonmukaisia ratkaisuja.
- Yhteiskunnallinen kulttuuri: Suomalaisilta päättäjiltä vastuunkantajien roolissa edellytetään esimerkillistä, aktiivista rasisminvastaista viestintää ja toimintaa. Erityisesti vihapuheen kasvu Suomessa on merkittävä demokratiaa ja sananvapautta uhkaava tekijä.

Mikkonen-Jeanneret Eeva-Maria
Suomalaiset Kehitysjärjestöt - Finnish Development NGOs (Fingo Ry)

Lausunto

10.06.2024

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

-

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

-

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta toimenpideohjelmaksi rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Tässä lausunnossa nostamme esiin eräitä keskeisiä periaatteita, joiden tulisi heijastua toimenpideohjelmaan ja hallituksen antirastisiin toimiin

muutoin, sekä eräitä keskeisiä osa-alueita, joita valtuutettu edelleen toivoo kehitettävän toimenpideohjelmassa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa aluksi sen itsestäänselvyyden, joka toimenpideohjelmaluonnoksesta ei kaikilta osin käy yksiselitteisesti ilmi: rasismi koskettaa syvästi myös tuhansia suomalaisia, jotka kuuluvat johonkin näkyvään vähemmistöön. Rasismi ei siis johdu kasvavasta maahanmuutosta, vaan rasismi on syvällä suomalaisen yhteiskunnan rakenteissa, ja aiheuttaa mustille ja ruskeille ihmisille ja muutoin näkyviin vähemmistöihin kuuluville tai tällaisiksi oletetuille, olivatpa he Suomen kansalaisia tai ei, pitkäaikaisia, toistuvia, ja usein syvästi traumatisoivia kokemuksia. Rasismi kohdistuu myös Suomen perinteisiin vähemmistöihin, kuten romaneihin, ja myös alkuperäiskansa saamelaisiin.

Toimenpideohjelmaan on tärkeää sisällyttää kattava rasismin määritelmä, jotta lukijalle käy selväksi, mitä valtioneuvosto mieltää rasismiksi. Valtioneuvoston tiedonannossa yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa 31.8.2023 rasismi määritellään seuraavasti (s. 2):

”Rasismi perustuu yksilöiden tai ihmisryhmien määrittelyyn alempiarvoisiksi esimerkiksi etnisen alkuperän, ihonvärin, kansalaisuuden, kulttuurin, äidinkielen tai uskonnon perusteella. Rasismia voi ilmetä yhteiskunnassa syrjivinä normeina tai käytäntöinä esimerkiksi työelämässä. Rasismi voi näyttäytyä yksilöiden ja ryhmien välillä syrjivänä käytöksenä. Yksilöiden ja ryhmien väliset ennakkoluulot ja vierauden pelko voivat toimia kasvualustana rasismille. Rasismi luo eriarvoisuutta ja vahingoittaa sen kohteiden lisäksi koko yhteiskuntaa.”

Selvyyden vuoksi olisi toimenpideohjelmassa tärkeää todeta, että toimenpideohjelma kohdistuu nimenomaan rasismin torjumiseen, eli siis tiedonannossa todettu-jen syrjintäperusteiden (alkuperä, ihonväri, kansalaisuus, kulttuuri, äidinkieli, uskonto) johdosta ilmenevinä syrjivinä normeina tai käytäntöinä, tai yksilöiden ja ryhmien välisenä syrjivänä käytöksenä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että huolimatta toimenpideohjelman melko kattavasta rasismin määritelmästä huolimatta toimenpideohjelmaan ei lainkaan sisälly toimenpiteitä islamofobian torjumiseksi. Toisaalta ohjelmaan sisältyy toimenpiteitä antisemitismin torjumiseksi, joskin melko yksipuolisesti synagogan turvallisuusjärjestelyjen osalta.

Valtioneuvoston tiedonannossa todetaan, että rasismi voi ilmetä yhteiskunnassa syrjivinä normeina tai käytäntöinä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että varsinaiseen toimenpideohjelma ei juuri sisälly toimenpiteitä rakenteelliseen syrjintään puuttumiseksi.

On kuitenkin myönteistä, että toimenpideohjelman luvussa 3 on korostettu yhdenvertaisuuslainsäädännön ja siihen sisältyvien rakenteiden merkitystä myös rasismin torjumiseksi. Yhdenvertaisuuslakiin, mutta myös esimerkiksi rikoslakiin, on sisällytetty säännöksiä, joiden tehokkaalla toimeenpanolla voidaan puuttua rasistisiin ja syrjiviin rakenteisiin ja tekoihin, ja edistää yhdenvertaisuutta. Esimerkiksi kasvatuksen ja koulutuksen kenttä sekä työelämä ovat elämänalueita, joilla toisaalta niin syrjivät rakenteet kuin yksittäiset syrjinnän ja rasismin kokemukset

ovat valitettavan tavallisia, mutta joilla toisaalta voidaan saavuttaa yksilöiden ja koko yhteiskunnan kannalta merkittävää myönteistä muutosta suunnitelmallisella ja tavoitteellisella yhdenvertaisuustyöllä. Siksi on erittäin valitettavaa, että Kuntaliitto on sisällyttänyt varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuuden edistämisen- ja suunnittelu-velvoitteen omiin normienpurkutavoitteisiinsa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää keskeisenä valtioneuvoston toimenpideohjelman uskottavuuden mittarina, että samaan aikaan toimenpideohjelman toteutuksen kanssa ei heikennetä tai romuteta olemassa olevaa lainsäädäntöä ja rakenteita yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja syrjintään puuttumiseksi.

Yhdenvertaisen ja rasismista vapaan lähestymistavan on myös heijastuttava poikkileikkaavasti kaikkiin hallituksen politiikkatoimiin.

1. Toimenpideohjelman tulisi vastata kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelinten Suomelle antamiin suosituksiin

Yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltä ovat kansallisen perusoikeusjärjestelmän ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ydinaluetta. Perustuslain mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen ja yhdenvertaisuuslainsäädäntö edellyttää aktiivisia toimia syrjintään puuttumiseksi.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemyksen mukaan toimenpideohjelman tulisi heijastaa ja vastata niihin tarpeisiin ja osa-alueisiin, mitä rasisisesta syrjinnästä ja häirinnästä ilmiönä ja tutkimustiedon perusteella tiedetään. Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelimet ovat antaneet Suomelle lukuisia suosituksia, jotka pohjautuvat vastaamaan näihin tarvittaviin maakohtaisiin toimiin.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemyksen mukaan toimenpideohjelman tulisi vastata kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelinten esihin nostamiin huoliin ja suosituksiin rasismien kitkemiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Valtuutettu katsoo, että valtioneuvoston toimenpideohjelmassa olisi syytä kiinnittää erityistä huomiota seuraaviin valvontaelinten huomioihin ja suosituksiin.

1) Rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea ilmaisi huolensa Suomen 23. määräaikaishuoltokertomuksen loppupäätelmissään erityisesti rasisisistä motiiveihin perustuvien viharikosten huomattavasta ja kasvavasta esiintyvyydestä sekä siitä, että suhteellisen harvat viharikokset ovat johtaneet syytteen nostamiseen. Komitea pani merkille kasvavan vihamielisyyden ulkomaalaistaustaisiksi oletettuja ihmisiä, kuten romaneja, muslimeja, somaleja, venäläisiä ja ruotsinkielisiä, kohtaan ja pani merkille syvästi huolestuneena, että rasismiksi ja muukalaisvihaksi katsottava maahanmuuttajavastainen puhe oli lisääntynyt erityisesti poliitikkojen keskuudessa. (10. kohta.)

Valtuutetulle tulleet yhteydenotot kuvastavat, kuinka rasismien ja vihapuheen normalisoituminen suomalaisessa yhteiskunnassa – erityisesti myös politiikassa – herättävät huolta, pelkoa ja turvattomuutta, erityisesti eri vähemmistöryhmissä.

Rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea suosittelikin, että Suomi:

- a) tutkii tehokkaasti rasistisen vihapuheen, yllyttämisen rotuvihaan ja rotuun perustuvat väkivaltatapaukset sekä kohdistaa asianmukaiset syyte- ja seuraamustoimet niihin, jotka ovat vastuussa näistä teoista;
- b) antaa pakollista ja jatkuvaa koulutusta viharikoksista ja yhdenvertaisuudesta kaikkien tasojen lainkäyttöviranomaisille;
- c) tuomitsee julkisesti virkamiesten ja poliitikkojen rasistisen vihapuheen ja muukalaisvihamieliset lausunnot muun muassa verkkoviestimissä, irtisanoutuu niistä julkisesti ja kehottaa poliitikkoja varmistamaan, etteivät heidän julkiset lausuntonsa osaltaan edistä suvaitsemattomuutta, leimaamista ja yllyttämistä vihaan;
- d) antaa seuraavassa raportissaan tilastotiedot viharikosten, niitä koskevien tuomioiden ja niiden tekijöille tuomittujen rangaistusten määrästä ja luonteesta sekä näiden rikosten uhreille mahdollisesti myönnettyistä korvauksista.

2) YK:n lapsen oikeuksien komitea puolestaan antoi Suomelle kesäkuussa 2023 suosituksensa koskien Suomen yhdistettyä viidettä ja kuudetta määräaikaista raporttia lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanosta sekä valinnaisesta pöytäkirjasta. Lapsen oikeuksien komitea kiinnitti Suomen huomion keskeisten huolenaiheidensa ja suositustensa osalta muun muassa yhdenvertaisuuteen (16. kohta) ja turvapaikanhakija-, pakolais- ja maahanmuuttajalapsiin (39. kohta), joiden osalta komitea katsoi, että Suomen on ryhdyttävä kiireellisiin toimenpiteisiin. Komitea ilmaisi olevansa syvästi huolestunut lapsiin ja nuoriin sukupuolen, iän, kielen, ja kansallisen tai etnisen alkuperän, maahanmuuttajataustan perusteella, vammaisiin lapsiin, sekä lesbo-, homo-, bi-, trans- ja intersukupuolisiin lapsiin kohdistuvasta jatkuvasta syrjinnästä ja kiusaamisesta.

Lapsen oikeuksien komitea suositteli, että Suomi

- a) tehostaa syrjinnän, kuten rotusyrjinnän, vihapuheen ja viharikosten, torjuntaa;
- b) voimistaa pyrkimyksiään parantaa sellaisten kohdennettujen poliitikkojen ja ohjelmien vaikuttavuutta, joilla pyritään poistamaan lasten syrjintä kaikilta suomalaisen yhteiskunnan aloilta ja

kaikista yhteiskuntapiireistä, mukaan lukien kansalaisyhteiskunta, yhteisöt sekä itse lapset ja nuoret varhaisesta iästä alkaen;

c) hyväksyy toimenpiteitä, joihin sisältyy yhdenvertaisuutta edistäviä tiedotuskampanjoita ja joiden avulla lisätään tiedotusvälineissä viestejä, jotka voivat osaltaan muuttaa ihmisten menettelyä ja käyttäytymistä, jotta saataisiin muutetuksi niitä sosiaalisia normeja, jotka edistävät syrjintää erityisesti sellaisten syiden kuin etnisen alkuperän, maahanmuuttaja-aseman, vammaisuuden, uskonnon, seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuoli-identiteetin, muiden muassa, perusteella.

3) Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomitea antoi Suomelle suosituksensa koskien Suomen seitsemättä määräaikaisraporttia kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimus) täytäntöönpanosta keväällä 2021.

Komitea ilmaisi olevansa huolestunut siitä, että haavoittuviin ryhmiin ja vähemmistöryhmiin, kuten naisiin, afrikkalaistaustaisiin, muslimeihin, lesbo-, homo- ja biseksuaaleihin, transsukupuolisiin sekä romani- ja juutalaisyhteisöihin kohdistuu edelleen suvaitsemattomuutta, ennakkoluuloja, vihapuhetta ja viharikoksia erityisesti joukkoviestimissä ja sosiaalisissa verkostoissa. Tässä suhteessa komitea piti valitettavana, ettei politiikka- ja tiedottamistoimien vaikutuksista ja vaikuttavuudesta vihapuheen ja viharikosten vähentämisessä ole saatavilla yksityiskohtaisia tietoja ja ettei tietoja tästä asiasta kerätä riittävästi.

YK:n ihmisoikeuskomitea suositteli, että Suomen tulisi tehostaa pyrkimyksiään torjua yleissopimuksen 19 ja 20 artiklan sekä mielipiteen- ja sananvapautta koskevan komitean yleiskommentin nro 34 (2011) mukaisesti muun muassa rotuun, etniseen taustaan, uskontoon tai seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin perustuvaa syrjintää, vihapuhetta ja kehottamista syrjintään tai väkivaltaan.

Komitea suositteli, että Suomen tulisi muun muassa

a) parantaa aihetta koskevien tietojen keruuta ja ryhtyä tehokkaisiin toimiin vihapuheen ehkäisemiseksi sekä verkossa että sen ulkopuolella, tuomita vihapuhe päättäväisesti ja julkisesti sekä tehostaa pyrkimyksiä puuttua verkossa esiintyvään vihapuheeseen;

b) tehostaa tiedottamistoimia, joilla pyritään edistämään ihmisoikeuksien kunnioittamista ja monimuotoisuuden suvaitsemista sekä oikaisemaan ja poistamaan rotuun, etniseen alkuperään, uskontoon tai seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin perustuvat stereotyyppiset ennakkoluulot;

c) kannustaa ilmoittamaan viharikoksista ja varmistaa, että viharikokset tutkitaan perusteellisesti, rikoksentekijät asetetaan syytteeseen ja heitä rangaistaan ja että uhrien käytettävissä on tehokkaat oikeuskeinot;

d) antaa asianmukaista koulutusta vihapuheen ja viharikosten käsittelemisestä keskus- ja paikallishallinnon viranomaisille, lainvalvontaviranomaisille, tuomareille ja syyttäjille sekä monimuotoisuuden hyväksymisen edistämistä joukkoviestimissä työskenteleville.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää huomiota siihen, että YK:n ihmisoikeuskomitea ilmaisi huhtikuussa 2024 julkaisemassaan loppupäätelmiään koskevassa seurantaraportissaan (Report on follow-up to the concluding observations of the Human Rights Committee) olevansa huolissaan siitä, että viharikokset ovat lisääntyneet viimeisen kahden vuoden aikana ja että puutteet vihamotiivin tunnistamisessa ja käsittelyssä rikosprosesseissa tiettävästi jatkuvat. Ihmisoikeuskomitea toistikin suosituksensa ja pyysi lisätietoja toimenpiteistä viharikosten tunnistamisen ja tutkimisen parantamiseksi.

4) YK:n kidutuksen vastaista yleissopimusta valvova komitea julkaisi vastikään 10.5.2024 loppupäätelmänsä ja suosituksensa Suomelle. Komitea ilmaisi olevansa erityisen huolissaan rasististen viharikosten kasvavasta määrästä, jotka kohdistuvat erityisesti etnisiin ja uskonnollisiin vähemmistöryhmiin, kuten romaneihin, muslimeihin, afrikkalaistaustaisiin ihmisiin sekä venäjän- ja ruotsinkielisiin. Komitea ilmaisi olevansa erityisen huolissaan myös väkivaltaisten hyökkäysten kasvusta maahanmuuttaneita, pakolaisia ja turvapaikanhakijoita kohtaan sekä ilmaisi olevansa huolestunut muukalaisvihamielisestä ja rasistisesta puheesta politikkojen keskuudessa.

Huomioiden yhtäällä kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelinten Suomelle antamat suositukset ja toisaalla tuoreimpien kansainvälisten ja kansallisten tutkimusten tulokset, toimenpideohjelman erityisesti rasistisen häirinnän ja väkivallan torjuntaa käsittelevät toimenpiteet ovat valtuutetun arvion mukaan suppeita eivätkä vastaa tarvittavia toimia, joita valvontaelimet ovat Suomelta edellyttäneet.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää huomiota siihen, että tuoreimman Euroopan unionin perusoikeusviraston julkaiseman Tummaihoisena EU:ssa -raportin mukaan rasistista syrjintää ja häirintää koetaan Suomessa enemmän kuin monessa muussa EU:n jäsenmaassa. Suomessa kohdataan kaikkein eniten juuri rasistista häirintää ja väkivaltaa. Viimeisen vuoden aikana rasistista häirintää Suomessa kertoi kohdanneensa 43 prosenttia kaikista vastaajista. Tutkimuksessa mukana olleiden maiden yhteinen keskiarvo oli lähes puolet tästä, 24 prosenttia. Hälyttävää on, että kokemukset rasistisesta väkivallasta tutkimusta edeltäneen viiden vuoden aikana olivat Suomessa kaikkein yleisimpiä. Huomionarvoista on, että kokemukset rasistisesta häirinnästä Suomessa ovat kasvaneet vuosien 2016 ja 2022 välillä ja häirintää kohtaavat etenkin nuoret ja ne, jotka käyttävät näkyviä ja perinteisiä uskonnollisia vaatetuksia.

Toimenpideohjelmalla vahvistetaan häirintään puuttumista ja häirinnän uhrien tukea liikunnan ja urheilun saralla. Suunnitelmallisen yhdenvertaisuuden edistämisen vaatimus valtiovastusta hakevilta liikunnan ja urheilun toimijoilta kannustaa toimijoita kehittämään käytäntöjään häirintään puuttumiseksi. Tämän toimintamallin laajentaminen myös muille aloille olisi valtuutetun arvion mukaan kustannustehokas toimenpide yhdenvertaisuuden edistämiseen. Lisäksi toimenpideohjelmassa vakiinnutetaan Et ole yksin -palvelu, joka auttaa syrjinnän ja häirinnän uhreja. Palvelusta on syytä tiedottaa laajemmin esimerkiksi suunnitellussa kampanjassa ja palvelua tulisi

vahvistaa koulutuksilla ja ohjeistuksilla, jotta syrjinnän ja häirinnän uhrin osataan ohjata ottamaan yhteyttä tarvittaessa myös poliisiin tai yhdenvertaisuusvaltuutettuun.

Huolimatta siitä varsin kattavasta eri kyselyihin ja tutkimuksiin perustuvasta tiedosta vihapuheen ja viharikosten yleisyydestä sekä kattavista ihmisoikeussopimusten valvontaelinten suosituksista, toimenpideohjelmaluonnos ei varsinaisesti sisällä toimenpide-esityksiä kohdennetusti sisäisen turvallisuuden ja oikeudenhoidon toimijoiden osalta tässä kokonaisuudessa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu suosittelee, että toimenpideohjelmaan sisällytetään vielä selkeitä koulutuskokonaisuuksia koko rikosseuraamusjärjestelmän viranomaisketjuun (poliisi, syyttäjä, tuomioistuimet) sekä sitoumuksia vihapuhetta ja viharikoksia koskevan säännöllisen tiedonkeruun parantamiseksi sekä lainsäädännön toimivuuden ja vaikuttavuuden arvioimiseksi.

2. Yhdenvertaisuuden edistämiseksi on varattava riittävät resurssit

Jotta toimenpideohjelman vaikutusta yhdenvertaisuuden edistämiseen olisi mahdollista arvioida, toimenpideohjelmaan olisi tullut jo lausuntovaiheessa liittää konkreettisemmat kuvaukset toimenpiteistä. Erityisen tärkeää olisi tietää eri toimenpiteille varattavat resurssit. Sinänsä perustellun toimenpiteen vaikuttavuus voi jäädä vähäiseksi, mikäli toimenpiteen toteutukseen ei ole riittäviä resursseja. Toimenpideohjelman toimeenpanoon on varattu kuusi miljoonaa euroa vuosille 2024–27. Tästä budjetista 400 000 € on vuositasolla varattu juutalaisen seurakunnan turvallisuuden edistämiseen. Muihin toimenpiteisiin on siis vuositasolla käytettävissä noin miljoona euroa. Toimenpidekohtainen rahoitus jäänee näillä tiedoilla hyvin pieneksi.

Toimenpideohjelman toteuttamiseen, seurantaan ja arviointiin osallistetaan luonnoksen mukaan laajasti rasismia ja syrjintää kokevia yhteisöjä kansalaisjärjestöjen kautta. Kansalaisjärjestöille on varattu konkreettinen rooli myös useissa toimenpiteissä. Toimenpideohjelman vaikuttavuuden kannalta kansalaisyhteiskunnan rooli on keskeinen. Toimenpideohjelmassa ei kuitenkaan osoiteta kansalaisjärjestöille resursseja toimenpideohjelman vaatimiin toimiin. Samaan aikaan hallitus on leikannut kansalaisjärjestöjen resursseja. Yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemyksen mukaan toimenpideohjelman toteutus vaatii lisärahoitusta antirasistista työtä tekeville kansalaisjärjestöille.

3. Ulkomaalaisten oikeudet

Suomen harjoittamalla maahanmuutto- ja kotoutumispolitiikalla on keskeinen merkitys toimenpideohjelman tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Ottaen huomioon, että nykyisen hallitusohjelman nimenomaisena tavoitteena on merkittävästi ”tiukentaa” maahanmuutto- ja kotoutumispolitiikkaa, tulisi rasismien torjuminen ja ulkomaalaisten yhdenvertaisuuden edistäminen ottaa erityisesti huomioon myös hallitusohjelman toimeenpanossa näiltä osin.

Viimeisen puolen vuoden aikana esitetyt maahanmuuttoa ja kotoutumista koskevat lainmuutokset tulevat heikentämään Suomessa asuvien ulkomaalaisten perus-tavaa laatua olevien oikeuksia. Heikennykset koskevat muun muassa oleskeluoikeutta, oleskeluoikeuden pituutta, taloudellisia oikeuksia ja sosiaaliturvaa sekä mahdollisuutta saada kansalaisuus ja tätä kautta osallistua täysimääräisesti suomalaiseen yhteiskuntaan. Muutokset rajoittavat myös lapsen oikeuksien toteutumista ja oikeutta perhe-elämään. Sen sijaan, että lainmuutoksilla pyrittäisiin yhdenvertaisempaan Suomeen, kyseessä olevat muutokset asettavat siis Suomessa asuvat henkilöt keskenään entisestään eriarvoisempaan asemaan.

4. Tekoälyn hyödyntämisen yhdenvertaisuuden varmistaminen tulee sisällyttää toimenpiteisiin

Tekoälyn lisääntyvä käyttö on merkittävä yhdenvertaisuuskysymys: tekoälyn hyödyntämiseen tiedetään liittyvän sekä potentiaalia edistää yhdenvertaisuutta että huomattavia syrjintäriskejä, joita on tehokkaasti osattava ehkäistä. Toimenpideohjelmassa ei ole huomioitu tekoälyn käytön yhdenvertaisuutta eikä se sisällä tästä toimenpiteitä. Tämä olisi tarpeen, erityisesti huomioiden hallitusohjelman kirjaukset tekoälyn käytön mahdollistamisen lisäämisestä ja käyttöön kannustamisesta myös julkisella sektorilla. Viranomaisilla on lakisääteinen velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta digitalisaatiossa ja tekoälyn hyödyntämisessä ja juuri nyt on tarve varmistaa ja tukea tämän velvollisuuden noudattamisessa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu suosittelee, että toimenpideohjelman kohtaan Valtioneuvoston ja hallinnon omat toimet sisällytetään konkreettisia tekoälyn käytön syrjimättömyyttä ja yhdenvertaisuutta tukevia toimia, kuten: Valtioneuvosto ja ministeriöt hallinnon aloillaan toteuttavat ja edellyttävät tekoälyhankkeissa ja -hankinnoissa tehokasta yhdenvertaisuusvaikutusten arviointia, arvioinnin johtopäätösten huomiointia päätöksenteossa ja tekoälyjärjestelmien vaikutusten seuranta. Tälle tekoälyn käytön yhdenvertaisuutta tukevalle työlle varmistetaan valtioneuvostotasoinen tukirakenne (esim. digitoimistosta) ja sovitaan ohjaus- ja seurantavastuista. Tulohajauksessa ja resursoinnissa huomioidaan tekoälyn syrjimättömyyden varmistaminen. Lisäksi tekoälyasetusta toimeenpantaessa ja sen kansallista valvontarakennetta laadittaessa kuten myös uutta kansallista tekoälyn käytön mahdollistavaa lainsäädäntöä julkisella sektorilla laadittaessa painotetaan yhdenvertaisuuden tehokasta toteutumista.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on juuri aloittamassa kaksivuotisen EU-rahoitteisen hankkeen tekoälyn käytön syrjimättömyyden varmistamiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Erityisenä painopisteenä on yhdenvertaisuusvaltuutetun ja muiden perusoikeusvalvojen osaamisen ja yhteistyön varmistaminen. Valtioneuvostotason ja ministeriöiden toimet aiheen parissa saivat siten tukea yhdenvertaisuusvaltuutetun hanketoimista.

5. Lopuksi

Rasismien vastaisen toimenpideohjelman tausta on kesän 2023 julkisessa keskustelussa valtioneuvoston jäsenten rasistisista puheista ja kirjoituksista. Ohjelman uskottavuuden ja vaikuttavuuden varmistamiseksi on tärkeää, että siihen sisältyy koko valtioneuvostoa, mukaan lukien yksittäisiä valtioneuvoston jäseniä, koskevat sitoumukset rasismia ja vihapuhetta vastaan. Ei riitä, että valtioneuvosto sitoutuu toimenpideohjelmaan, vaan sen uskottavuus mitataan joka päivä, esimerkiksi julkisuuteen tai sosiaalisessa mediassa annetuissa kommentteissa ja päivityksissä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristina Stenman

Stenman Kristina
Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto

Jutila Matti
Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Elinkeinoelämän keskusliitto EK kannattaa valtioneuvoston toimenpideohjelmaa ja haluaa olla aktiivisesti mukana rasismien ja syrjinnän vastaisessa työssä.

EK katsoo, että kaikki toimenpideohjelmaan sisältyvät työelämää koskevat toimenpiteet tulisi suunnitella ja toteuttaa yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa.

Työmarkkinajärjestöillä on valtava potentiaali tavoittaa sekä työnantajia että työntekijöitä. Vastaavaa kontaktipintaa ei Suomessa muilla tahoilla ole.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

EK:n näkemyksen mukaan valtioneuvoston toimenpideohjelmaluonnos sisältää kattavasti toimenpiteitä eri elämänalueille rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Toimenpideohjelma mahdollistaa tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistämisen koordinoitusti valtioneuvoston johdolla. Toimenpideohjelma antaa selkeän viestin siitä, että kaikenlainen rasismi ja syrjintä on Suomessa ehdottoman kiellettyä.

EK kannattaa toimenpideohjelman läpileikkaavaksi teemaksi valittuja erityistoimia nuorten yhdenvertaisuuden parantamiseksi. Panostuksia lapsiin ja nuoriin ei voi ylikorostaa.

Rasismien ja syrjinnän vastaisen työn on alettava ehdottomasti jo varhaiskasvatuksessa.

EK kannattaa ohjelmaluonnokseen sisältyvää koko koulutusjärjestelmän kattavan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämissuunnitelman laatimista ja toteuttamista. Kehittämissuunnitelma olisi tärkeää laatia siten, että koulutusasteiden ja alojen erot otetaan huomioon.

Kehittämissuunnitelman ei tulisi keskittyä vain tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmiin, vaan yleisemmin syrjimättömyyden edistämiseen.

Suomen yhdenvertaisuuslainsäädäntö on kansainvälisesti katsoen vahva ja edistyksellinen. EK katsoo, että toimenpiteet onkin keskitettävä nyt ennen kaikkea viranomaisten, kansalaisten, työnantajien ja työntekijöiden asenteiden ja tiedostamattomien ennakkoluulojen muokkaamiseen.

Viranomaisiin ja työnantajien vaikuttaminen ei riitä. On pyrittävä edistämään myös kansalaisten ja työntekijöiden syrjimättömiä asenteita.

Vaikka viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja työnantajien velvollisuus laatia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on tarkoitukseltaan hyvä, tosiasiallinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus on mahdollista vasta, kun sekä viranomaisten, kansalaisten, työnantajien että työntekijöiden asenteet ovat syrjimättömiä.

Suunnitelmien laatiminen ei ole minkäänlainen taakka asenteiden muuttumiselle.

EK:n näkemyksen mukaan toimenpiteitä tulisi pyrkiä jatkossa kohdentamaan erityisesti niihin ryhmiin, joissa tutkimusten mukaan on eniten rasistisia ja syrjiviä asenteita. Näiden ryhmien tavoittaminen on avainasemassa.

EK katsoo, että valtioneuvosto voisi tarvittaessa harkita vielä seuraavia toimenpiteitä lisättäväksi ohjelmaan:

- Uusien yhteistyökumppaneiden, foorumeiden ja kontaktipintojen löytäminen hyvien väestösuhteiden ja syrjimättömyyden edistämiseksi.

- Kansainväliset selvitykset sellaisista rasismien torjumiseen liittyvistä seikoista, joissa Suomessa ollaan muita maita jäljessä.

- Toimia, joilla pyritään vähentämään viranomaisten, kansalaisten, työntekijöiden ja työnantajien tiedostamattomia ennakkoluuloja. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi helppokäyttöisten työkalujen luomista tiedostamattomien ennakkoluulojen havaitsemiseksi ja muuttamiseksi.

- Konkreettisia toimenpiteitä vähemmistötaustaisten työttömien ja työelämän ulkopuolella olevien työkokeilujen ja työharjoittelujaksojen lisäämiseksi.

EK katsoo, että oikean kokonaiskuvan saamiseksi toimenpideohjelmassa olisi tärkeä kertoa, että syrjimätöntä yhteiskuntaa ja työelämää edistetään myös tämän toimenpideohjelman ulkopuolella. Yksi esimerkki tästä on hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen välinen samapalkkaisuusohjelma. Se tulee sisältämään merkittäviä toimenpiteitä työmarkkinoiden segregaaation purkamiseksi ja perhevapaiden yhdenvertaisemmän käytön edistämiseksi.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Elinkeinoelämän keskusliitto EK kannattaa valtioneuvoston toimenpideohjelmaa ja haluaa olla aktiivisesti mukana rasismien ja syrjinnän vastaisessa työssä. EK katsoo, että kaikki toimenpideohjelmaan sisältyvät työelämää koskevat toimenpiteet tulisi suunnitella ja toteuttaa yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa.

EK:n näkemyksen mukaan toimenpideohjelmaluonnos sisältää kattavasti toimenpiteitä eri elämäntilanteille rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Toimenpideohjelma mahdollistaa tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistämisen koordinoitusti valtioneuvoston johdolla. Toimenpideohjelma antaa selkeän viestin siitä, että kaikenlainen rasismi ja syrjintä on Suomessa ehdottoman kiellettyä.

EK kannattaa toimenpideohjelman läpileikkaavaksi teemaksi valittuja erityistoimia nuorten yhdenvertaisuuden parantamiseksi. Panostuksia lapsiin ja nuoriin ei voi ylikorostaa. Rasismin ja syrjinnän vastaisen työn on alettava ehdottomasti jo varhaiskasvatuksessa.

EK kannattaa ohjelmaluonnokseen sisältyvää koko koulutusjärjestelmän kattavan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelman laatimista ja toteuttamista. Kehittämisohjelma olisi tärkeää laatia siten, että koulutusasteiden ja alojen erot otetaan huomioon. Kehittämisohjelman ei tulisi keskittyä vain tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmiin, vaan yleisemmin syrjimättömyyden edistämiseen.

Suomen yhdenvertaisuuslainsäädäntö on kansainvälisesti katsoen vahva ja edistyksellinen. EK katsoo, että toimenpiteet onkin keskitettävä nyt ennen kaikkea viranomaisten, kansalaisten, työnantajien ja työntekijöiden asenteiden ja tiedostamattomien ennakkoluulojen muokkaamiseen. Viranomaisiin ja työnantajiin vaikuttaminen ei riitä. On pyrittävä edistämään myös kansalaisten ja työntekijöiden syrjimättömiä asenteita.

Vaikka viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja työnantajien velvollisuus laatia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on tarkoitukseltaan hyvä, tosiasiallinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus on mahdollista vasta, kun sekä viranomaisten, kansalaisten, työnantajien että työntekijöiden asenteet ovat syrjimättömiä. Suunnitelmien laatiminen ei ole minkäänlainen tae asenteiden muuttumiselle.

EK:n näkemyksen mukaan toimenpiteitä tulisi pyrkiä jatkossa kohdentamaan erityisesti niihin ryhmiin, joissa tutkimusten mukaan on eniten rasisia ja syrjiviä asenteita. Näiden ryhmien tavoittaminen on avainasemassa.

EK katsoo, että oikean kokonaiskuvan saamiseksi toimenpideohjelmassa olisi tärkeä kertoa, että syrjimätöntä yhteiskuntaa ja työelämää edistetään myös tämän toimenpideohjelman ulkopuolella. Yksi esimerkki tästä on hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen välinen samapalkkaisuusohjelma. Se tulee sisältämään merkittäviä toimenpiteitä työmarkkinoiden segregaaation purkamiseksi ja perhevapaiden yhdenvertaisemman käytön edistämiseksi.

Leppänen Katja
Elinkeinoelämän keskusliitto EK

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

- Valtioneuvoston ja eri alojen ministeriöiden välinen yhteistyö ja tiedotus: Erityisesti Oikeusministeriö, Opetus ja Kulttuuriministeriö, Ulkoasiainministeriö, Sosiaali ja terveysministeriö, Sisäasiainministeriö, Työministeriö lisäksi
- Aluehallinto ja Kuntaverkosto yhteistyötahot sekä tiedotus
- Tiedotus erityisesti Yleisradio
- Ihmisoikeuskeskus
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu
- Oikeuslaitos ja sen eri alat kuten poliisi, syyttäjät, tuomarit
- Julkisesta turvallisuudesta vastaavat, kuten vartijoiden koulutuksesta vastaavat tahot

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

- työmarkkinoilla,
- asumisessa,
- erilaisten julkisten tilojen sisäänpääsy kriteereiden aukkojen tarkistuksessa, kuten " teikäläiset eivät ole tervetulleita"- ilmauksissa
- poliisin asiantuntemuksessa rasististen rikosten kohteeksi joutuneiden

- tiedotusvälineissä joissa usein huomaa yhden ryhmän oikeuksien puhuttavan, koska aihe on "trendikäs ja in" mutta ne joiden asema ei ole yhteiskunnallisesti kiinnostava jäävät aina hiljennetyiksi ja näkymättömiksi
- etnisen ja kielellisten oikeuksien syrjinnän seuranta yhteiskunnassa on jäänyt sukupuolisiin oikeuksiin liitetyn syrjinnän varjoon eikä ole yhdenvertaista to- - - niiden ministeriöiden, jotka ovat osavastuussa syrjinnästä ja yhdenvertaisuudesta tai kielellisistä oikeuksista tulee luoda kanavat, joiden kautta saadaan jatkuvaa tietoa todellisen rasismien ja rakenteellisen syrjinnän tilasta Suomessa

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

- Tällä hetkellä toimenpideohjelmasta puuttuu kokonaan romanit, ehkä käytännön tasolla entien tutkimusten mukaan rasismia ja syrjintää kohtaava vanha kieli- ja kulttuuri vähemmistö.
- Toimenpideohjelma ei vastuuta selkeästi eri hallinnonaloja toimeenpanosta.
- Toimenpideohjelmassa ei ole selkeästi sitouduttu toimenpiteiden resurssointiin ja sitä kautta yhteiskunnan ja yhdenvertaisuuden rakenteelliseen kehitykseen, joka on tarpeen vaikuttavuuden ja kehityksen mittaamiseksi.
- Toimenpideohjelman tulee peilata Suomelle kv. sitoumusten kautta tulleita kehittämissuosituksia erityisesti yhdenvertaisuuden näkökulmalta sekä perinteisten kieli- ja kulttuurivähemmistöjen oikeuksien toteutumisen näkökannalta.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

- Ohjelmasta näyttäisi puuttuvan pysyvä ja määräajoin toimeenpantu valtakunnallinen syrjinnän ja rasismien seurantajärjestelmä, johon myös kansalaisjärjestöt voivat vaikuttaa esim. kyselyiden kautta kerätyn tiedon kautta.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto: Yhdenvertaisuustiedonannon toimeenpanohanke (VNKO 31:00/2023, asia VN 27386/2023)

Lausunnonantaja: Holokaustin Uhrin ry. - Romani Jaosto, Romano Missio ry. Euroopan Romanifoorumi (European Roma and Travellers Forum ERTF)

Lausuntonamme luonnoksesta haluamme esittää seuraavan

Romaniväestö ja kansalaisjärjestöt ovat seuranneet kiinnostuksella istuvan hallituksen rasminvastaisia kannanottoja ja niiden toimeenpano hankkeen lausuntokierrosta. Yhdenvertaisuuden edistämistä koskeva toimintaohjelma on erittäin tärkeä ja ajankohtainen juuri nyt kun suvaitsemattomuus ja viha eri ihmisryhmiä kohtaan kasvaa eri puolilla Eurooppaa ja myös Suomessa. Valitettavaa on kuitenkin, että yksi Suomen vanhimmista vähemmistöistä, romanit, ovat jääneet näkyvämmiksi näissä ajankohtaisissa hallituksen linjauksissa.

Suomi on jo 1990-luvun alusta vahvistanut merkittävästi kansainvälisiä ihmisoikeus- ja vähemmistöoikeus sitoumuksiaan. Toimenpiteiden suhteen toimien vaikuttavuus on kuitenkin tärkeämpää kuin niiden lukumäärä.

Ongelmana romaniväestön aseman ja oikeuksien kehittämisessä on ollut näiden suositusten ja poliittisten linjausten toimeenpanon heikkous viimeisten 30-vuoden aikana sekä rakenteellisen valtion budjettiin sidotun resursoinnin puute. Juuri tästä syystä nämä edistykselliset kv. suositukset ovat pitkälti jääneet vain paperitiikereiksi. Valitettavan usein ajatellaan myös, että 1956 perustettu Romaniasiain neuvottelukunta hoitaa ja kattaa kaikki romaniväestöä koskettavat asiat, vaikka neuvottelukunnan toimintamäärärahat ovat pysyneet samalla tasolla ja henkilökunta on edelleen yhden työntekijän varassa. Varsinaista toimeenpano asemaa tai siihen tarvittavaa rahoitusta ei neuvottelukunnalla ole.

Romaniväestön 500-vuoden historia on myös Suomen monimuotoisuuden historiaa. Suomessa ei edelleenkään ole yhtään romanikulttuurikeskusta tai romani museoita. Euroopan neuvoston Vähemmistökielten Seurantakomitean 6.määräaikaisraportin suositukset Suomelle vuonna 2024 toteavat, että romanikieli on vaarassa hävitä kokonaan, koska sen ylläpitämiseen ei ole ohjattu minkäänlaista erillisrahoitusta edes kouluille, vaikka lainsäädäntö velvoittaa tarjoamaan romanioppilaille oman äidinkielen (romain) opetusta kouluissa, tämä oikeus ei kuitenkaan toteudu rahoituksen puutteen vuoksi.

IHRA:n (International Holocaust Remembrance Alliance), jonka jäsen myös Suomi on, julkaisi kuluvana vuonna 2024 romaneiden kansanmurhan tunnustamista koskevan suosituksen, jonka mukaan; Romanit ovat edelleen yksi Euroopan syrjityimmistä ja heikoimmassa asemassa olevista ryhmistä, jotka joutuvat kohtaamaan vihaa ja ihmisoikeusloukkauksia, syrjintää, vainoa, väkivaltaa sekä taloudellista ja sosiaalista puutetta.

Euroopan neuvoston Rasismien vastainen Komitea ECRI:n määrittä antigypsyismin vuonna 2020 päivitettyssä suosituksessaan nro 13 seuraavasti: Antigypsyismi eli mustalaisvastaisuus, suomalaisittain romanivastaisuus, on erityinen rasismien muoto, ideologia, jonka perustana on rasismi. Sen taustalla on rotujen erotteluun pohjaava ylivertaisuus, epäinhimillistäminen ja institutionaalinen rasismi, jota ruokkii historiallinen syrjintä. Sen ilmenemismuotoja ovat muun muassa romaneihin kohdistuva väkivalta, vihapuhe ja hyväksikäyttö sekä, stereotyyppinen leimaaminen ja räikeä syrjintä, jota tulee torjua kaikilla tasoilla ja kaikin keinoin.

Romanivähemmistöön kohdistuva rasismi

EU:n Perusoikeusviraston MIDIS seurantatutkimusten ja Komissioon vuosina 2011 - 2020 tulleiden kansallisten seurantaraporttien sekä myös Valtioneuvoston vuonna 2019 julkaiseman rasismi barometrin mukaan yksilö romanit kohtaavat eniten myös Suomessa monimuotoista rasismia arjessaan sekä stereotyyppistä koko väestön osaan liitettyä kielteistä leimaamista, vihapuhetta ja jopa väkivaltaa joka usein kohdistuu naisiin ja tyttöihin vartijoiden toimesta.

Rasismi romaneita kohtaan Suomessa näkyy: palvelujen saannin kieltämisenä, työllistymisvaikeuksina, ammatti koulutukseen liittyvien työharjoittelupaikkojen puutteena, sisään pääsyn epäämisenä julkisiin tiloihin, romanivastaisena ja leimaavana tiedottamisena sosiaalisessa mediassa, romaneiden osallisuuden ohittamisena /minimoinnissa vähemmistöjä koskevassa dialogissa sekä tiedotusvälineissä, terveydenhoidon henkilöstön aliarvioivissa asenteissa romaneita kohtaan ja romani potilaisiin liitettyjen "mustalainen" nimen käytöstä lääkäreiden romaneita koskevissa kirjauksissa, romaninaisten ja tyttöjen summittaisena julkisena häpäisemisenä kaupoissa vartijoiden toimesta heidän etnisyytensä vuoksi, poliisin ylläpitämässä laittoman etnisen profiloinnin rekistereissä ja syrjintänä asuntomarkkinoilla.

Kolmen kohdan yhteenvedoehdotus lisättäväksi VNK:n toimenpideohjelmaan rasismin torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi:

- Suomi tunnustaa antigypsyismin (mustalaisvastaisuuden) historiallisena romanivastaisuuden ilmiönä, Euroopan neuvoston, Euroopan unionin ja Kansainvälisen Holokaustin Uhrien Muistoliiton (IHRA) suositus ohjeistusten ja romanipoliittisten kehitys linjausten mukaisesti.
- Suomen hallitus on lisäksi sitoutunut tunnustamaan romaneiden kansanmurhan toisen maailmansodan aikana pyrkien muistamaan sitä vuosittain 2.elokuuta EU Parlamentin vuonna 2015 antaman suosituksen mukaisesti.
- Valtioneuvosto sitoutuu varmistamaan tiedotuksen ja koulutuksen levittämisen avulla romaneiden yhdenvertaisen osallistumisen ja sitoutuu purkamaan ohjeistusten avulla romanivastaisuuteen liittyvää rasismia ja syrjintää lisäämällä romani historian ja kulttuurin tietoutta ja näkyvyyttä erityisesti opetusmateriaaleihin ja myös yhteiskunnan kaikilla tasoilla.

Kehittämisehdotuksia joilla voidaan purkaa romanivastaisuutta

- kattava selvitys suomalaisten koululaisten 1) holokausti/kansanmurha tietoudesta 2) opetuksen vaikutuksesta ja oppilaiden suhtautumisesta holokaustiin sekä siitä 3) minkälaista keskustelua oppilaiden keskuudessa holokaustista käydään
- rasismin vastainen kampanja työmarkkinajärjestöjen ja urheilu-, kulttuuri- ja kansalaisjärjestöjen kanssa. Tässä kampanjassa nämä järjestöt pitäisi saada virallisesti hyväksymään IHRA:n antigypsyismi määritelmä/romanivastaisuuden määritelmä kuten monissa maissa on tapahtunut

- Tulisi harkita, voitaisiinko Suomeen perustaa holokaustista/kansanmurhasta ja Suomen juutalaisista sekä romaneista ja kertova museo, jossa varsinkin koululuokat voivat vieraila
- Tulisi myös laatia taiteen ja kulttuurin alan eettinen ohjeistus. Ohjeistukseen tulisi saada antigypsyismistä /romanivastaisuudesta selkeät kirjaukset IHRA:n linjausten mukaisesti, jossa olisi useita esimerkkejä antigypsyismin eri muodoista taiteessa.
- Vaikka maassamme on Yhdenvertaisuusvaltuutettu, Suomeen on tarpeen perustaa erillinen romaniväestön syrjintää seuraava mekanismi ja/tai henkilöresurssi, joka seuraa romaneiden arjessaan kohtaamaa massiivista syrjintää ja rasismia ja joka kerää tietoa sekä analysoi näiden toimien vaikuttavuutta romaneiden integraatiolle.

1. Koulutuksen ja tiedon lisääminen romanien historiasta ja kulttuurista

- Valtioneuvoston tulee varmistaa tiedotuksen ja yhteiskunnan eri tasoille suunnatun ohjeistuksen avulla, että Suomi tunnustaa antigypsyismin (mustalaisvastaisuuden) historiallisena romanivastaisuuden ilmiönä, Euroopan neuvoston (ECRI/2020) ja Euroopan unionin suositus ohjeistusten ja romanipoliittisten kehitys linjausten mukaisesti (Komissio 2021 - 2030) .
- Suomi varmistaa ja lisää tarvittavat resurssit, International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) jäsenmaana, EU:n Parlamentin vuonna 2015 antaman suosituksen mukaisesti, koulutus rakenteisiin suunnatun romanien historia ja kansanmurha tietouden lisäämiseen koulujen opetussuunnitelmiin ja oppimateriaaleihin sekä julkisen vallan tiedotukseen yhteiskunnan kaikilla tasoilla, mukaan lukien opettajien koulutus. Lisäksi tähän tiedottamiseen tulee sisältyä romaneiden kansanmurhan vuosipäivän muistaminen vuosittain 2. elokuuta.
- Tämä lisää tietoisuutta romanien historiasta ja kulttuurista sekä auttaa torjumaan antigypsyismiä eli suomalaisittain romanivastaisuutta, ennakkoluuloja ja syrjintää. Toiminto edistää ymmärrystä nykyajan syrjinnän ja rasististen asenteiden historiallisista juurista ja vahvistaa sitoutumista ihmisoikeuksien ja demokratian arvoihin (Article 4 of the 2020 IHRA Ministerial Declaration).

2. Osallistuminen päätöksentekoon

Romanien tulee saada mahdollisuus osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon. Valtioneuvoston tulee varmistaa, että romaneilla on edustus eri päätöksentekoelementeissä ja että heidän ääntään kuullaan ja kunnioitetaan Suomen vähemmistöpoliittisia linjauksia laadittaessa Perustuslain artikla 13.7 hengen mukaisesti.

Romanikielen ja kulttuurin opetus kouluissa tulee turvata voimassa olevan, koululainsäädännön mukaisesti vähemmistöpolitiikan ja monimuotoisuuden tavoitteita kunnioittaen vuosittaisella erillisrahoituksella. Lisäksi valtion tukemien tiedotuskanavien, kuten Yleisradion, toiminnassa tulee

turvata romaneiden kansanmurhan ja muistopäivän 2.elokuuta huomioon ottaminen, romaneita koskevien historia dokumenttien tuottaminen/näkyminen sekä romanilapsille suunnattujen oman äidinkielisten lastenohjelmien tuottaminen.

Romaneiden edustuksellisuus Parlamentarismissa ja vähemmistö poliittisessa päätöksenteossa on turvattava eri hallinnonaloilla riippumattomien kansalaisjärjestö kuulemisten ja lausunnon anto mahdollisuuksien kautta, joka ei ole sidottu viranomaistyön rajoituksiin.

2. Romaniväestön työllistymisen edistäminen

Romanien työllistymismahdollisuuksien parantamiseksi on tarpeen kehittää erityistoimia työministeriön hallinnonalalla esimerkiksi resursoimalla alueellisten- ja paikallisten työvoimatoimistojen työllistämishankkeita ja aloitteita, jotka tukevat romanien pääsyä työmarkkinoille. Tämä voi sisältää mentorointiohjelmia, työharjoittelumahdollisuuksia ja koulutusta. Työnantajia tulee kannustaa tarjoamaan työpaikkoja romaneille ja luomaan monimuotoisia työympäristöjä, joissa kaikki työntekijät voivat kokea olevansa arvostettuja ja tasavertaisia.

3. Terveyspalvelujen saavutettavuuden parantaminen

Romanien terveyspalveluiden saavutettavuuden parantamiseksi tulee kehittää kohdennettuja terveydenhuollon ohjelmia, jotka huomioivat romaniväestön erityistarpeet. Terveyspalveluiden ja lääketieteen ammattilaisille tulee tarjota koulutusta romanien kulttuurista ja terveys tarpeista, kulttuurisensitiivisen hoidon ja yhdenvertaisuuden turvaamiseksi. Lisäksi on tärkeää varmistaa, että romanit tietävät oikeuksistaan terveyspalveluihin ja että heitä rohkaistaan ja ohjataan käyttämään näitä palveluja.

4. Syrjinnän ja rasismien vastaiset toimet

Romanien kohtaamaa antigypsyismia - romanivastaisuutena ilmenevää syrjintää ja rasismia tulee torjua aktiivisesti kaikilla yhteiskunnan tasoilla. Riippumattomien tahojen, kuten Ihmisoikeuskeskuksen, sekä yhdenvertaisuudesta vastuusta olevien ministeriöiden tulee perustaa seurantajärjestelmiä, jotka keräävät tietoa romanien kohtaamasta syrjinnästä ja rasismista sekä analysoivat näiden toimien vaikuttavuutta ja kehittävät antigypsyismin purkamiseen ja torjumiseen tähtäviä integroitumisen ratkaisumalleja. Valtioneuvoston tulee tukea ja rahoittaa kampanjoita ja hankkeita, jotka lisäävät tietoisuutta romanien oikeuksista ja torjuvat rasismia.

6. Asumisen parantaminen

Yhdenvertaisuusvaltuutetulle tulevista vuosittaisista syrjintä valituksista lukumääräisesti suurin ryhmä liittyy romaneiden syrjintään asuntomarkkinoilla ja kunnallisten vuokra-asuntojen välittämisessä. Romaniväestön asumisolosuhteiden parantamiseksi on tarpeen kehittää erityistoimia, jotka varmistavat romanien pääsyn kohtuuhintaiseen ja laadukkaaseen asumiseen.

Tämä voi sisältää asumisneuvontaa, erillistukea kuten ARAn-tukitoimet romaniväestön asunnon hankinnassa ja/tai -korjauksissa sekä kampanjoita, jotka torjuvat asenteellisuutta ja syrjintää asuntomarkkinoilla.

Näillä toimenpiteillä voidaan edistää romaniväestön yhdenvertaisuutta ja hyvinvointia sekä rakentaa oikeudenmukaisempaa ja tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa. Valtioneuvoston tulee sitoutua näiden toimien resurssointiin ja toteuttamiseen ja seurata niiden vaikuttavuutta säännöllisesti.

Mertsi Ärling

Miranda Vuolasranta

Toiminnanjohtaja

Erityisasiantuntija

Romano Missio ry.

Euroopan Romanifoorumi (ERTF)

Holokaustin Uhrin ry.

Nuorten Holokausti Suurlähettiläiden ryhmä

Dimitri Lindgren

Katja Thesslund

Sofia Schwartz

Vuolasranta Miranda
Euroopan Romanifoorumi ERTF

Vuolasranta Miranda
Euroopan Romanifoorumi ERTF - Holokaustin Uhrin ry - Romani Jaoston
sihteeri, Euroopan Romanifoorumi (European Roma and Travellers Forum
ERTF) Puheenjohtaja, Romano Missio ry. Asiantuntija

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Yhteistyötä tulisi tehdä laajasti aiheen parissa työskentelevien tahojen kanssa, kuten toimenpideohjelmassa asiallisesti todetaankin. On myös huolehdittava, että yhteistyön osapuolilla on riittävät resurssit edistää asiaa, etteivät yhteistyö ja toimenpiteet kuivu kokoon resurssien puutteessa. Tämä koskee niin viranomaistoimijoita kuin kansalaisyhteiskuntaakin. Ilman resursseja monet kirjaukset jäävät vain toiveiksi. Osin jo toimeenpannut ja tälle hallituskaudelle suunnitellut leikkaukset vaikeuttavat usein jo valmiiksi erittäin niukoilla resursseilla toimivien organisaatioiden mahdollisuuksia täysimittaisesti toteuttaa tehtäviään.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Sukupuolinäkökulma on olennainen pitää mukana kaikissa toimenpiteissä, sillä naiset ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset ovat alttiimpia monille syrjinnän muodoille. Väkivallan torjunnassa sukupuolinäkökulma on erityisen olennainen jotta näkyväksi tulee myös esimerkiksi kunniaan liittyvä väkivalta, jota tyypillisesti kohtaavat naiset ja tytöt.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Pidämme ohjelmaan kirjattua antisemitismiin puuttumista erittäin tärkeänä, mutta samaan aikaan haluamme nostaa huomion siihen, että ohjelmasta puuttuvat muut samankaltaiset ilmiöt, kuten islamofobia kokonaan, vaikka ilmiöt ovat usein rinnakkaisia.

Maalittamisen säätäminen erikseen kriminalisoitavaksi on tärkeä toimi erityisesti rasismia kohtaavien naisten yhteiskunnallisen osallistumisen turvaamiseksi.

On huolestuttavaa, että toimenpideohjelmassa viitataan rahoitukseen, jota OPH jakaa täydennyskoulutuksen toteuttamiseen kun samaan aikaan OPH:sta on kerrottu, että tällaista rahoitusta ei ole enää todennäköisesti vuoden 2024 jälkeen saatavissa ja jo vuodelle 2024 annettu määräraha oli aiempaa pienempi. On vaikea nähdä, että niukkenevilla tai kokonaan leikatuilla resursseilla olisi mahdollista toteuttaa toimenpideohjelman sinänsä hyviä tavoitteita. Tässä on hyvä paikka uudelleen harkita leikkauksia siltä osin kuin ne vaikeuttavat toimenpideohjelman toimeenpanoa. Täydennyskoulutus on avainasemassa kun tavoitellaan jo työssä olevien kouluttamista uuden, tarpeellisen osaamisen osalta.

Yhtä olennaisessa roolissa tietenkin on ammattilaisten peruskoulutuksen sisältöjen varmistaminen.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Naisasialiitto Unioni kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä.

Unioni pitää ensiarvoisen tärkeänä, että hallitus torjuu rasismia kaikilla käytettävissä olevilla keinoilla. Tämä vaatii aktiiviseen rasismiin puuttumisen lisäksi laajoja toimenpiteitä muun muassa kasvatuksessa, viestinnässä ja lainsäädännössä. Yksi tärkeä, joskaan ei riittävä, toimenpide on huolehtia kansalaisyhteiskunnan riittävästä resursoinnista tähän tehtävään.

Pidämme hyvänä sitä, että toimenpideohjelmassa isossa roolissa ovat yhteiskunnan eriarvoistavien rakenteiden purkaminen ja aktiiviset ja konkreettiset toimet rasismien torjumiseksi. Pidämme hyvänä myös sitä, että ohjelmassa huomioidaan moniperusteinen syrjintä ja halutaan puuttua siihen.

Kuten toimenpideohjelmassa kuvataan, yhdenvertaisuuden edistämisvelvollisuudet on useimmiten täytetty muodollisesti, mutta tavoitteellisuuteen ja vaikuttavuuteen ei panosteta riittävästi. On hyvä, jos tämän toimenpideohjelman kautta tässä edistytään.

Tällaisen ohjelman toimeenpanon osalta on erityisen tärkeätä, että huolehditaan, että myös rasismia kokeneet ja maahanmuuttaneet ovat mukana toimeenpano-ohjelman toimissa ja niiden suunnittelussa.

Aromaa Eekku
Naisasialiitto Unioni ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Sidosryhmäyhteistyöhön tulisi saada mukaan laajasti erilaisia järjestöjä, jotka toimivat yhdenvertaisuuden ja antirasismien parissa. Järjestöillä on ruohonjuuritason tietoa ongelmista ja puutteista, ja siksi olisi tärkeää saada laajasti eri tahoja mukaan (kattojärjestöistä aina sinne pienempiinkin asti). Mutta tärkeää on myös saada yhteistyötä aikaan eri yhteiskunnan sektorien välillä, koska rasismia ja syrjintää esiintyy kaikilla elämänalueilla.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Vihapuheen ja maalittamisen kriminalisointi

Kansanryhmää vastaan kiihottamisen lainsäädännön uudistaminen ja tarkentaminen,

Viharikosten parempi tunnistaminen

Useamman kielen rekisteröiminen väestötietojärjestelmään.

Islamofobiaan liittyvät toimenpiteet

Antirasismien sisällyttäminen vahvemmin ammattilaisten koulutuksiin sekä antirasismien sisällyttäminen perus- ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelmiin

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Toimenpideohjelman jokaisella tavoitteella tulisi olla toimen lisäksi mittari(t), jotka tukevat seurantaa. Vastuu toimenpiteistä pitää olla selkeää sekä seurannan avointa ja läpinäkyvää. Lisäksi

säännöllisin väliajoin olisi hyvä selvittää eri väestöryhmien kokemuksia syrjinnästä ja rasismista. Lisäksi on oltava valmiutta uudelleen arvioida ja muuttaa tehottomia tai riittämättömiä toimia.

Toimenpideohjelmien pitäisi olla kestoaltaan ehdottomasti olla yli hallituskausien. Tällöin minimoitaisiin ohjelmien poliittinen ohjaus ja mahdollisten hallitusten muutosten vaikutukset toimenpideohjelmaan.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Familia ry:n lausunto luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Familia ry lausuu omatoimisesti luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Familia on vuonna 1988 perustettu valtakunnallinen kahden kulttuurin perheiden asiantuntijajärjestö ja edunvalvoja. Keskitymme lausunrossamme erityisesti niihin asioihin, jotka koskettavat kahden kulttuurin perheitä.

Yleisenä kommenttina haluamme tuoda esille, että toimenpideohjelma sisältää paljon ylätasoa asioita, mutta varsinkin konkretia ja riittävät resurssit edistää asioita ovat vähäiset. Toimenpideohjelmaan varattu kuusi miljoonaa euroa on pieni määrä rahaa, kun otetaan huomioon samaan aikaan tapahtuvat leikkaukset järjestöjen valtionavustuksista. Ohjelmassa ei avata tarkemmin, miten tähän varattu summa tulee jakautumaan muuten kuin juutalaisten seurakuntien turvallisuuden edistämisen osalta (400 000 euroa/vuosi). Lisäksi toimenpideohjelman tavoitteet ovat ristiriidassa maahanmuuton ja kansalaisuuden saamisen kiristykseen, joiden vaikutukset maahan muuttaneisiin ja täällä asuviin ylijärjaisiin perheisiin ovat suuret. Nyt tehtävät kiristykset heikentävät ihmisten osallisuutta ja mahdollisuuksia elää Suomessa perhe-elämää sekä osallisuutta yhteiskuntaan. Toimenpideohjelma käsittelee myös paljon työelämään kohdistuvia toimenpiteitä. Vaikka työmarkkinoilla olevaan syrjintään pitää puuttua, on tärkeä huomioida myös muilla elämänosa-alueilla esiintyvät syrjinnän muodot. Pelkäämme, että loppujen lopuksi toimenpideohjelma tulee jäämään sananheliksi ja sanoiksi paperille, kun konkretia ja kunnianhimo puuttuvat ohjelmasta.

Haluamme kiinnittää huomion siihen, että toimenpideohjelman luonnoksessa käytetään termistöä, joka ei vastaa esimerkiksi Tilastokeskuksen käyttämää termistöä. Olisi vähintäänkin johdonmukaisempaa käyttää juuri Tilastokeskuksen määritelmiä ulkomaalaistaustaisista ja suomalaistaustaisista. Suomessa asuu yli 130 000 sellaista alle 29-vuotiasta nuorta, joiden toinen

vanhempi on suomalainen ja toinen ulkomaalaistaustainen. Nämä henkilöt määritellään Tilastokeskuksen mukaan suomalaistaustaiseksi ja tässä toimenpideohjelmassa heidät kategorisoidaan ulkomaalaistaustaisiksi (termin merkitys toimenpideohjelmassa varmistettu valtioneuvoston kansliasta), vaikka tosiasiallisesti sitä eivät ole. Olisi myös hyvä, että nämä mixed-suomalaiset pystyttäisiin tuomaan esille tilastoilla omana ryhmänään, joiden rasismien ja syrjinnän kokemuksia voitaisiin myös tarkastella omana ryhmänään. On hyvä muistaa, että rasismi ja syrjintä ei kohdistu vain maahanmuuttajien vaan täällä eläviin rodullistettuihin suomalaisiin. Monet ruskeat ja mustat suomalaiset kokevat rasismia ja syrjintää. Tämän pitäisi olla erikseen huomioituna toimenpideohjelmassa.

Huomautamme myös sen, että termistöä voisi osana toimenpideohjelman toimenpiteitä tarkentaa ja miettiä uudelleen siten, ettei käytettävät termit itsessään loisi lisää syrjintää. Se, että puhumme Suomessa syntyneistä ja kasvaneista henkilöistä toisen tai kolmannen polven maahanmuuttajina, ei varmasti lisää henkilöiden kuulumista suomalaisena tähän yhteiskuntaan.

Yhdenvertaisuus-/antirasismiasiat pitävät olla jo varhaiskasvatuksessa vahvemmin mukana, koska monella ensimmäiset kokemukset rasismista ja syrjinnästä ovat nimenomaan siellä, kuten toimenpideohjelmassakin todetaan. Toimenpiteinä ohjelmassa pitäisi myös näkyä se, että antirasismi sisällytettäisiin peruskoulutuksen ja lukion valtakunnallisiin opetussuunnitelmiin vahvemmin. Antirasismi olisi otettava vahvemmin mukaan myös opettajankoulutuksen yhdeksi painopisteeksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön olisi ohjeistettava korkeakouluja ja toisen asteen oppilaitoksia sisällyttämään opetussuunnitelmiinsa antirasismia käsittelevää opetusta. Ammattilaisten täydennyskoulutusta antirasismista on tuettava ja toteutettava järjestelmällisesti osana täydennyskoulutusohjelmia. Antirasistisen opetuskokonaisuuden tarjoaminen ja lisääminen pakollisiin opintoihin on tärkeää myös muilla julkisilla aloilla, joissa virkahenkilöt ovat paljon tekemisissä eri taustaisten ihmisten kanssa kuten poliisikoulutuksessa, terveydenhuoltoalan koulutuksessa sekä sosiaalialojen koulutuksessa.

Tärkein keino rasismien ehkäisemiseksi on tarpeellisen koulutuksen ja tiedon saamisen tarjoaminen. Lasten ja nuorten asenteisiin pitää vaikuttaa aktiivisesti aina varhaiskasvatuksesta asti käsittelemällä rasismia muulloinkin kuin jonkun sitä kohdatessa. Lisäkoulutusta rasismien vastaiseen työhön tarvitaan erityisesti varhaiskasvatus- ja opetusaloilla, jossa lasten ja nuorten kanssa työskentelevillä on suuri rooli yhteiskunnallisten ennakkoluulojen hälventämiseen ja yhdenvertaisemman ilmapiirin luomiseen. Vahvempi painotus antirasismiin on tarpeen myös opetussuunnitelmissa, erityisesti siksi, että opetussuunnitelmaan kirjatut asiat ohjaavat myös opetushallituksen resursseja ja hankerahoitusta. Antirasistisen opetuskokonaisuuden tarjoaminen ja lisääminen pakollisiin opintoihin on tärkeää myös muilla julkisilla aloilla, joissa virkahenkilöt ovat paljon tekemisissä eri taustaisten ihmisten kanssa kuten poliisikoulutuksessa, terveydenhuoltoalan koulutuksessa sekä sosiaalialojen koulutuksessa.

Toimenpideohjelman yhtenä toimenpiteenä pitäisi olla useamman kielen rekisteröimisen mahdollisuus väestötietojärjestelmään, jota vuonna 2022 julkaistu kielipolitiinen ohjelma esitti yhtenä edistettävänä toimenpiteenä. Mahdollisuus rekisteröidä useampi kieli väestötietojärjestelmään on eri kieliryhmille tärkeä. Tieto äidinkielestä väestötietojärjestelmässä perustuu tällä hetkellä henkilön omaan tai hänen vanhempansa ilmoitukseen. Useamman kuin yhden äidinkielen rekisteröinti mahdollistaisi parempien monikielisten palvelujen suunnittelun esimerkiksi terveydenhuollossa, sosiaalipalveluissa ja koulutuksessa. Se antaisi myös paremman kuvan siitä, mitä kieliä Suomessa puhutaan, ja edistäisi myös perheessä puhuttujen kielten tasa-arvoa ja antaisi paremman kuvan yksilöiden kielellisestä identiteetistä. Samalla se toisi tilastollisesti näkyväksi ja yhteiskunnallisesti hyväksyttäväksi myös monikieliset suomalaiset, jonka vuoksi asian edistäminen osana toimenpideohjelmaa olisi perusteltua. Lisäksi useamman kielen rekisteröinti voisi vähentää väärää ohjaamista S2-opintoihin, jota nykyisinkin tapahtuu. Tällä muutoksella korjattaisiin myös sitä tilastollista harhaa, jossa äidinkielenään sekä suomea että jotakin muuta kieltä puhuva, tulkittaisiin vieraskieliseksi, jos rekisterimerkintä olisi jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saamen kielet. Huomautamme myös, että hallitusohjelmassa on todettu, että kielipoliittisen ohjelman toimenpiteitä edistetään tällä hallituskaudella.

Työelämän osalta toivomme näkyvämpää sitoutumista kielitietoisien työskentelyn edistämiseen sekä kannustetta eri organisaatioille luoda kielistrategia. Työyhteisöjen ja työnantajien pitää olla valmiita luopumaan tutusta ja totutusta, jotta maahan muuttajien, kehittyvällä kielitaidolla olevien rekrytointi ja työskentely osaamistaan ja koulutusta vastaavissa tehtävissä mahdollistuu yhä enemmän ja kielitietoisien työskentelyn edistäminen ja organisaatioiden kielistrategiat ovat olennaisia työkaluja siihen. Kielistrategia kertoo, mitä kieliä organisaatiossa käytetään ja missä tilanteissa. Strategiassa tehdään näkyväksi myös, miten organisaatio suhtautuu monikielisyyteen ja kielenoppimiseen. Moninaisten työyhteisöjen edistämisen osalta sekä kielistrategioilla että kielitietoisella työskentelyllä on suuri merkitys, joka ei nyt nouse riittävällä tavalla esille.

Toimenpideohjelmasta puuttuu myös islamofobian torjuntaan liittyvät toimet. Islamofobia pitäisi nostaa antisemitismin rinnalle erillisenä toimintaohjelmaksi, jolla ehkäistään rasistista häirintää ja väkivaltaa. Julkisten elinten tietoisuutta tarpeesta kiinnittää huomiota ja puuttua kaikkiin muslimeihin ja muslimiyhteisöihin kohdistuvan rakenteellisen syrjinnän muotoihin tulisi lisätä.

Toimenpideohjelma ei sisällä riittäviä lainsäädännöllisiä toimia, joilla voitaisiin edistää pysyvämpiä muutoksia rasismiin ja syrjintään. Toimenpideohjelman tulisi sisältää vihapuheen ja maalittamisen kriminalisointi, kansanryhmää vastaan kiihottamisen lainsäädännön uudistamisen sekä viharikosten paremman tunnistamisen.

Politiikkaan olennaisesti kuuluu myös asioiden nostaminen julkiseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun, sekä epäkohdista ja niiden korjaamisesta viestiminen. Rasistisen käytöksen ja rakenteiden piilottelu ei auta niiden poistamisessa tai vähentämisessä, vaan siirtää vastuun rasismista sen kokijalle, joka joutuu kärsimään siitä. Rasismiin liittyviä kysymyksiä tulee ottaa laajemmin esille julkisessa keskustelussa, ja poliittisen keskustelun vihamielisyyteen on puututtava tiukemmin. Poliittisten päättäjien ja viranomaisten toimesta on myös madallettava kynnyksiä

ilmoittaa kokemastaan rasismista ja syrjinnästä, ja ilmoituksia käsittelevät ihmiset on koulutettava toimimaan oikeudenmukaisesti tilanteissa. Ilmoitusten tekemisen kynnyksiä tulisi madaltaa, eikä sen tulisi olla kohtuuttoman työlästä tai turhan tuntuista tekijälle, vaan tekijälle pitäisi tulla tunne siitä, että häntä kuunnellaan ja hänen kokemuksensa otetaan huomioon. Poliittisin keinoin voidaan ohjata resursseja asiantuntijatyöhön ja vertaistuen tarjoamiseen rasismia ja syrjintää kohdanneille henkilöille ja perheille.

Toimenpideohjelmasta puuttuu todelliset keinot, miten julkinen valta pitää huolen siitä, miten puhutaan, millaista kieltä saa käyttää. Toimenpideohjelman pitäisi sisältää toimenpiteitä siitä, että mitkä ovat keinot kitkeä poliittisten päättäjien rasistinen ja syrjivä puhe. Jos julkiselle vallalle annetaan hyväksyntä puhua rasistisesta, antaa se olennaisen hyväksynnän sille, miten muut kokevat voivansa puhua eri väestöryhmistä.

Helmanen Elina
Familia ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Suomen Pakolaisapu näkee, että rasismia kokevat ja maahanmuuttaneet on aktiivisesti osallistettava toimeenpano-ohjelmassa toimiin ja niiden suunnitteluun. Tällä hetkellä toiminnassa olevat kuulemisjärjestelmät, kuten Etnisten suhteiden neuvottelukunta ETNO ja kansallisen dialogin malli ovat hyödyllisiä, mutta toimeenpanoon on osallistettava aikaisempaa enemmän toimijoita, joita rasismi koskettaa ja joilla on ilmiöstä ensikäden tietoa. Tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan syvempää yhteistyötä maahanmuuttaneiden yhdistysten, monipuolisten kansalaisjärjestöjen sekä eri taustaisten yksilöiden kanssa.

Käytännön esimerkkinä osallistamisesta voidaan nostaa esille kansalaisjärjestöjen mukaan ottaminen toimeenpanoa valmisteleviin ja seuraaviin ryhmiin. Tämän lisäksi järjestöjen konsultaatio toimenpideohjelman edetessä on tärkeää. Toimenpideohjelmassa mainitaan vuosittaisen pyöreän pöydän keskustelujen järjestäminen ja vaihtuvan teeman valitseminen. Suosittelemme toteuttamaan teeman valitsemisessa hyvin suunniteltua ja tarvittavalla aikaraamilla toteutettua konsultaatiota kansalaisjärjestöiltä, jotta teema valikoituu ajankohtaisten ja olennaisten aiheiden mukaiseksi.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Moniperusteisen syrjinnän torjumiseksi on tärkeää konsultoida ja osallistaa kolmannen sektorin toimijoita toimenpideohjelman toteutuksen ja suunnittelun kaikissa vaiheissa. Järjestökentällä kerrytetty kokemus, asiantuntijuus ja verkostot ovat olennaisia toimenpideohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi.

Moniperusteista syrjintää voidaan ehkäistä tehokkaasti kouluttamalla systemaattisesti julkishallinnon henkilöstöä yhdenvertaisuusteemoista intersektionaaliseen ja antirasistiseen tietotaitoon nojaten. Esimerkiksi tutkija Tuuli Kurki Helsingin Yliopistosta on tuonut esille tutkimuksessaan sen, että kasvatusalan ammattilaisia on tuettava rasistisen kiusaamisen tunnistamisen lisäksi myös oman antirasistisen osaamisensa lisäämisessä, sillä rasismi ja syrjivät käytännöt eivät ole vain opiskelijoiden välisiä, vaan näkyvät koulujärjestelmässä myös opetushenkilökunnan asenteissa ja käytännöissä. Esimerkiksi on havaittu ristiriita ulkomaalaistaustaisten oppilaiden todellisen osaamistason ja arvosanojen välillä. Rakenteellinen rasismin on todettu näkyvän myös esimerkiksi arviointikäytännöissä.

Samaan tapaan moniperusteista ja rasistista syrjintää vähennetään yhteiskunnassa edellyttämällä antirasismikoulutusta esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla, poliisivoimissa ja muilla julkishallinnon aloilla. Yhdenvertainen kohtelu julkisissa palveluissa vahvistaa vähemmistöryhmiin kuuluvien luottamusta suomalaiseen palvelujärjestelmään ja yhteiskuntaan laajemmin. Luottamus ja osallisuuden kokemus ovat perusedellytyksiä toimivalle yhteiskunnalle ja yhteiskuntarauhalle.

Yhteistyökumppaneiksi julkisen sektorin ja palveluntarjoajien antirasistisen koulutautumisen suunnitteluun tulisi osallistaa sellaisia akateemisia tahoja ja kansalaisjärjestöjä, joilla on erityisosaamista antirasismista ja yhdenvertaisuusteemoista.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelmassa mainitaan YK:n vuodelta 2001 oleva tärkeä suositus rasismin vastaisiin kansallisiin toimenpideohjelmiin. Huomionarvoista on kuitenkin myös se, että Euroopan komissio on tehnyt suosituksen jäsenmaille antirasistisesta toimenpidesuunnittelusta ja laatinut oman antirasistisen toimintasuunnitelmansa vuosille 2020–2025, jossa rasismia torjutaan läpileikkaavasti kaikilla yhteiskunnan tasoilla. Toimintasuunnitelma sisältää lähes 80 toimenpidettä, joilla pyritään vaikuttamaan rasismin eri tasoihin yksilötasolla ilmenevästä rasismista aina rakenteelliseen rasismiin, esimerkiksi työelämässä, koulutuksessa ja sosiaali- ja terveyspalveluissa. Suosittelemme hyödyntämään ja ottamaan huomioon Euroopan unionin ohjeistuksia ja suosituksia rakentaessanne Suomelle omaa toimenpidesuunnitelmaa rasismin vastaiseen työhön ja toteuttamiseen.

Pakolaisapu suosittelee tarkastelemaan väestösuhteiden edistämistä kokonaisvaltaisemmin. Hyviä väestösuhteita ei edistetä pelkästään tukemalla etnisiä vähemmistöryhmiä rasismin käsittelyssä, vaan myös lisäämällä valtaväestöön kuuluvien, erityisesti viranomaisten ja palveluntarjoajien, tietoa ja osaamista antirasismista sekä vähentämällä ja puuttumalla valtaväestön rasistisiin asenteisiin, puheisiin ja toimintatapoihin. Antirasistinen toimintamalli on pyrittävä juurruttamaan myös osaksi poliittisten päättäjien ja median toimintamallia, sillä tämän ohjelman toimenpiteiden vaikutus jää vähäiseksi, mikäli rasismi ja viharikokset normalisoituvat valtaväestön keskuudessa.

Väestösuhteiden edistämistä tulee tehdä laaja-alaisesti, sillä kaikki poliittinen päätöksenteko koskettaa eri väestöryhmiä. Esimerkiksi yhdenvertainen ja segregatiota vähentävä

kaupunkisuunnittelu ja asuntopolitiikka ovat keskeisiä tekijöitä väestösuhdetyössä. Tässä yhteydessä asuin-, harrastus- ja kouluolosuhteet ovat merkittävä kehittämisen osa-alue, johon nykyisen hallituspolitiikan toimet, kuten resursseista ja rahoituksesta leikkaaminen, vaikuttavat negatiivista segregatiokehitystä kiihdyttävästi.

Jotta toimenpideohjelmassa mainittuihin tavoitteisiin päästään, suositamme antirasistisen näkökulman selkeämpää kirjaamista toimenpideohjelmaan. Antirasismia ei ole vain rasismiin puuttuminen ja siihen reagoiminen, vaan pitkäaikaisen muutoksen luominen puuttamalla rasismiin juurisyihin. Antirasistisen toiminnan keskiössä on tiedon lisääminen, oman roolin tunnistaminen rasistisessa yhteiskuntajärjestelmässä sekä aktiivinen eriarvoisuuden vähentäminen. Näitä kaikkia vaaditaan yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla, jotta rasismia voidaan vähentää ja väestösuhteita parantaa.

Myös rasismi ja syrjintä tulee käsittää laaja-alaisesti. Toimenpideohjelmassa keskitytään työelämässä tapahtuvaan syrjintään ja vähemmistöryhmien työllistymisen haasteisiin. Työelämässä tapahtuva syrjintä ja rasismi ei ainoastaan heikennä maahanmuuttaneiden ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvien työllistymistä, vaan se näkyy myös työperäisenä hyväksikäyttönä segregoituneilla työmarkkinoilla. Toimenpiteet on suunniteltava siten, että ne edistävät maahanmuuttaneiden ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden työllistymistä, mutta myös takaavat yhdenvertaisen ja syrjimättömän kohtelun työelämässä. Työperäiseen hyväksikäyttöön on puututtava tehokkaammin ja prekaarien työsuhteiden - ja työolojen syntymistä on rajoitettava tehokkaammin. Työperäistä hyväksikäyttöä on valvottava tarkemmin ja varmistettava, että maahanmuuttaneet työntekijät ovat tietoisia oikeuksistaan suomalaisessa työelämässä ja pääsevät käsiksi omakieliseen tietoon.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Seurannan ja arvioinnin pohjalle tulisi luoda selkeät tavoiteluvut, indikaattorit ja budjetoidut toimenpiteet, jotka heijastelevat rasismiin vastaisen toimenpideohjelman spesifejä tavoitteita. Tulee siis eritellä selkeästi se, kuinka rasismia pyritään vähentämään eri yhteiskunnan osa-alueilla, ja mikä on tavoitetaso, johon toimilla pyritään sekä miten näiden tavoitteiden toteutumista seurataan.

Toimenpideohjelmassa mainitaan toteutumisen ja vaikutuksien seurantaan perustettu valtioneuvoston poikkihallinnollinen työryhmä. Seuranta toteutetaan myös väliraportoinnin kautta, joka toimii osana hallituksen puoliväliriihiä. Suomen Pakolaisavun näkemyksen mukaan on tärkeää vahvistaa toimenpideohjelmassa mainittua sidosryhmien osallistamista seurannan välineenä, jotta luodut indikaattorit, kerätty tieto ja sen myötä data on mahdollisimman kattavaa ja kuvastaa tutkittavia seurauksia sekä vaikutuksia todenmukaisella tavalla.

Seurannalle olennaista on kerätä monipuolisesti tietoa ja tukea riittäväillä sekä pitkäkestoisilla resursseilla hyödyntämällä niitä olemassa olevia ja uusia tahoja, jotka keräävät dataa sekä toteuttavat tutkimustyötä rasismista Suomessa. Nämä tahot eri akatemoista ja tutkimuslaitoksista,

kuten Helsingin ja Tampereen yliopistoista sekä THL:n rasismia koskevista hankkeista, on hyvä ottaa huomioon käytäntöjen ja prosessien parhaimpina osaajina rasismien teemojen tutkimuksen alalla.

Kansalaisjärjestöjä on hyödyllistä osallistaa osaksi arviointikausia sekä antamaan kehitysehdotuksia kerätyn tiedon pohjalta ja osoittamaan omia havaintojaan työnsä kautta ilmenevistä erityispiirteistä ja tilanteista. Tässä yhteydessä toimenpideohjelmassa mainittu uusien avauksien luominen ja mahdollisesti tutkimustahojen ja kansalaisjärjestöjen yhteistyön lujittaminen uusien osoitettujen resurssien kautta sisältäisi paljon uusia mahdollisuuksia työn tavoitteiden saavuttamiseksi.

Muut kommentit

Toimenpideohjelman kärkenä mainitaan aktiiviset ja konkreettiset toimet rasismien torjumiseksi. Suomen Pakolaisapu suosittelee käyttämään rasismien vastaisessa työssä antirasismien termiä, jota tällä hetkellä toimenpideohjelmassa ei ilmene. Antirasismi ja antirasistinen työote pyrkivät pitkäaikaiseen ja juurruttavaan muutokseen, jonka myötä rasismiin ei vain reagoida, vaan sitä ennaltaehkäistään pureutumalla rasismien syntyyn ja juurisyihin, minkä myötä sitä toistetaan.

Toimenpideohjelman toteutumisten ja vaikutusten seurannan lisäksi olisi tärkeää lisätä resursseja rasismien tehtävässä työssä laajemmin, erityisesti rasismiin liittyvien viharikosten tunnistamiseen, tutkimiseen ja tilastoimiseen tehokkaammin. Euroopan rasisminvastainen komissio (ECRI) on suosittanut Suomelle kattavan tiedonkeruujärjestelmän luomista koskien rasismia ja viharikoksia.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Pakolaisavun lausunto valtioneuvoston rasismien torjumisen ja yhdenvertaisuuden edistämisen toimenpideohjelmasta (VN/27386/2023-VNK-31)

Suomen Pakolaisapu ry (Pakolaisapu) kiittää mahdollisuudesta lausua kirjallisesti valtioneuvoston rasismien torjumisen ja yhdenvertaisuuden edistämisen toimenpideohjelmasta ja lausuu seuraavaa:

Valtioneuvoston kanslian toimenpideohjelma yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa perustuu pääministeri Petteri Orpon hallituksen tiedonannolle eduskunnalle 31.8.2023. Toimenpideohjelma käsittelee syrjimättömyyttä ja yhdenvertaisuutta ja esittelee toimenpide-ehdotuksia näiden kehittämiseksi.

Valtioneuvoston toimenpideohjelma rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi esittää useita hyviä avauksia tavoitteidensa edistämiseksi. Jotta mainittuihin tavoitteisiin päästään, suositamme antirasistisen näkökulman selkeämpää kirjaamista toimenpideohjelmaan. Antirasismia ei ole vain rasismiin puuttuminen ja siihen reagoiminen, vaan pitkäaikaisen muutoksen luominen puuttamalla rasismien juurisyihin. Antirasistisen toiminnan keskiössä on tiedon lisääminen, oman

roolin tunnistaminen rasistisessa yhteiskuntajärjestelmässä sekä aktiivinen eriarvoisuuden vähentäminen. Näitä kaikkia vaaditaan yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla, jotta rasismia voidaan vähentää ja väestösuhteita parantaa. Mallia tulisi ottaa Euroopan Komission julkaisemasta Antirasistisesta toimintasuunnitelmasta vuosille 2020-2025, jossa rasismia torjutaan koko yhteiskuntarakenteen läpileikkaavasti.

Toimenpideohjelmassa puhutaan erityisesti antisemitismistä sekä afrikkalaistaustaisten kokemasta rasismista. Lisäksi toimenpiteissä nostetaan esille saamelastoimijoiden tukeminen ja kuuleminen. Rasismien torjuntaan keskittyvässä toimenpideohjelmassa on kuitenkin syytä huomioida myös Yhdenvertaisuusvaltuutetun esille nostamaa tietoa siitä, että afrikkalaistaustaisten kokeman syrjinnän lisäksi Suomessa syrjintää kokevat eniten Lähi-idästä Suomeen muuttaneet henkilöt ja syrjintä on usein myös islamofobista. Myös romanit kokevat syrjintää Suomessa.

Lisäksi THL:n MoniSuomi ilmiöraportin mukaan maailmanpoliittinen tilanne heijastuu maahanmuuttaneiden ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvien osallisuuden ja rasismien kokemiseen, ja tämä tulee huomioida myös muiden kuin juutalaistaustaisten kohdalla. On myös huomioitava, että etnisten vähemmistöjen lisäksi yksilöt saattavat kuulua myös muihin vähemmistöihin, mikä voi altistaa moniperusteiselle syrjinnälle sekä valtaväestön että oman etnisen yhteisön taholta. Tästä syystä myös intersektionaalinen näkökulma olisi syytä kirjata toimenpideohjelmaan.

Huomionarvoista on myös se, että hyviä väestösuhteita ei voida edistää ainoastaan tukemalla etnisiä vähemmistöjä rasismien käsittelyssä sekä keräämällä tietoa rasismien kokemuksista, vaan rasismien torjuntaan vaaditaan ennen kaikkea valtaväestön osallistamista. Toimenpideohjelman avaukset keskittyvät rasismia kokevien ryhmien tukemiseen, tiedon tuottamiseen ja tiedon lisäämiseen siitä, miten rasismia koetaan ja miten siihen voidaan puuttua. Tiedon lisääminen yhdenvertaisuudesta ja rasismien tunnistamisesta sekä siihen puuttumisesta on tärkeä tavoite, mutta sitäkin tulisi toteuttaa intersektionaalisella ja antirasistisella otteella, jotta moniperustaisen syrjinnän juurisyihin voidaan puuttua kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla.

Lisäksi on huomioitava, että etnisiin vähemmistöihin kuuluvien syrjinnän ja osattomuuden kokemukset eivät perustu vain rasismien kokemuksille, vaan inklusion puutteelle. Valtion ja kunnallisten palveluiden kehittämisessä tulisi huomioida se, että ne ovat aidosti inklusiivisia erilaisista taustoista tuleville henkilöille ja ne on suunniteltu palvelemaan myös vähemmistöjen tarpeita. Palveluja tarjoavat ihmiset ja instituutiot tarvitsevat myös lisäkoulutusta sekä tukea osataksaan huomioida ihmisten moninaisuus palveluissaan ja viestinnässään. Se, että turvataan laadukkaat ja saavutettavat julkiset palvelut kaikille Suomessa, palvelee myös maahanmuuttaneita ja etnisiin vähemmistöön kuuluvia. Julkiseen sektoriin kohdistuvat säästötoimet heijastuvat myös vähemmistöjen hyvinvointiin.

Rakenteellista rasismia torjutaan tiedolla ja sitouttamisella

Toimenpideohjelmassa keskitytään erityisesti lisäämään tietoa ja osaamista kasvatusta- ja koulutusjärjestelmässä sekä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikassa. Kasvatusalan ammattilaisia on tuettava rasistisen kiusaamisen tunnistamisen lisäksi myös oman antirasistisen osaamisensa lisäämisessä. Tuuli Kurki Helsingin Yliopistosta on todennut tutkimustyössään, että rasismi ja syrjivät käytännöt eivät ole vain opiskelijoiden välisiä, vaan näkyvät koulujärjestelmässä myös opetushenkilökunnan asenteissa ja käytännöissä. Valtiontalouden tarkastusviraston julkaisu ”Maahanmuuttajaoppilaat ja perusopetuksen tuloksellisuus” osoittaa myös esimerkiksi ristiriidan ulkomaalaistaustaisten oppilaiden todellisen osaamistason ja arvosanojen välillä. Rakenteellinen rasismi näkyy siis myös esimerkiksi arviointikäytännöissä. THL:n MoniSuomi -ilmiöraportin mukaan antirasistista osaamista tulee lisätä myös muilla valtion ja kunnan palveluntarjoajilla, sillä syrjintää ja rasismia koetaan valtaväestöä useammin myös esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla. Lisäksi koulutusta tulisi suunnata myös poliisivoimille oman toimintansa sisäiseen kehittämiseen sekä siksi, että rasistisesti motivoituneita viharikoksia tunnistettaisiin, ehkäistäisiin ja tilastoitaisiin tehokkaammin.

Julkishallinnon palveluita käyttäviä vähemmistöryhmiä tulisi tiedottaa tehokkaammin omista oikeuksistaan ja sujuvoittaa raportointia kaltoinkohtelusta, sillä syrjintä ja viharikokset jäävät usein raportoimatta. Kaikissa palveluissa tulisi madaltaa kynnystä valittaa syrjivästä tai rasistisesta kohtelusta, ja poliisin olisi syytä rutiininomaisesti selvittää vihatkojen motiivia. Julkisen sektorin omiin sisäisiin ilmoittamiskanaviin tulee myös panostaa.

Julkishallinnon kouluttamisen osana myös valtionhallinnon sisäistä yhdenvertaisuus- ja antirasismiosaamista tulisi vahvistaa. Sisäinen kehittäminen heijastuu yhteiskuntaan päätöksenteossa, prosesseissa ja niiden tekotavoissa. Yhteiskunnallisen luottamuksen ja yhteenkuuluvuuden rakentamiseksi kaikkien tahojen tulee osallistua väestösuhteiden vahvistamiseen kehittämällä omaa organisaatiotaan ja yksilöllistä osaamistaan sellaiseksi, joka edistää rasismista vastaavaa työtä, yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä.

Aktiivinen vuoropuhelu kansalaisjärjestöjen ja vähemmistöihin kuuluvien ihmisten itsensä kanssa koko toimenpideprosessissa

Pakolaisapu näkee hyvänä aikeet luoda vuoropuhelua toimenpidesuunnitelman edetessä ja suosittelee kansalaisjärjestöjen sekä vähemmistöihin kuuluvien ihmisten osallistamista toimenpideohjelman suunnitteluun, toteuttamiseen ja seurantaan pitkäkestoisella tavalla. Toivomme tämän lausuntoprosessin antavan hyödyllisiä näkökulmia ja kokemuseräistä tietämystä siitä, kuinka tätä voitaisiin toteuttaa.

Juloksen keskustelun tila Suomessa on hälyttävä. Yhteiskuntarauhalle ja hyvälle väestösuhteille julkisen keskustelutilan kapeneminen ja kärjistymisen ovat merkittävä uhka. Rasismi ja vihapuhe uhkaavat normalisoitua politiikassa. Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomuksen mukaan tämä ilmiö heijastuu laaja-alaisesti koko yhteiskuntaan ja erityisesti vähemmistöryhmien kokemuksiin,

joita heijastelevat huoli, pelko ja turvattomuus. On entistä tärkeämpää panostaa luottamuksellisten vuorovaikutussuhteiden rakentamiseen ja osallistaa sekä kuulla vähemmistöön kuuluvia ryhmiä.

Pakolaisapu näkee, että onnistuneen antirasistisen väestösuhdetyön toteuttamiseksi on olennaista koota yhteen todenmukainen kirjo yksilöitä ja tahoja, joita rasismiin vastainen työ koskettaa. Rasismia kokeneiden yksilöiden oma ääni tulisi saada kuuluviin prosessissa ilman välikäsiä, turvallinen ja luotettava toimintaympäristö huomioiden. Tämä sisältää niin valtaväestön osallistamisen kuin julkisen sektorin eri toimijoiden kokoamisen yhdessä järjestöjen ja kokijoiden kanssa yhteiseen dialogiin ja suunnittelutyöhön.

Kansalaisjärjestöjen kuten Pakolaisavun perinteinen rooli yksilöiden saavuttamisessa ja vuorovaikutusta mahdollistavien tilaisuuksien fasilitoimisessa on olennainen. Erilaisten järjestöjen verkostot, tietämys ja osaaminen maahanmuuttaneiden, ulkomaalaistaustaisten ja valtaväestön suhteista on merkittävää. Virallisten tahojen järjestämät kuulemistilaisuudet ja -järjestelmät kuten ETNO (Etnisten suhteiden neuvottelukunta), kansallisen dialogin malli ja erilaiset pyöreän pöydän keskustelut ovat erittäin tärkeä osa dialogien rakentamista sekä keskustelualustan ja tiedon tarjoamista. Niiden vähintään osittainen byrokraattinen rakenne on kuitenkin huomioitava siinä, kuinka esille tuodut äänet valikoituvat väistämättä tietyin kriteerein muodostaen riskiksi monenlaisten äänien ulkopuolelle jäämisen. Todellisen, faktaperäisen ja ajankohtaisen kuvan sekä tiedon keräämiseksi tulee luoda uudenlaisia rakenteita vanhojen vierelle. Keskusteluiden osapuolia on monipuolistettava laajemmaksi otokseksi yhteiskunnastamme sekä rasismia arkipäiväisessä elämässään läpileikkaavasti kokeneista.

Suosittellemme käytännön tasolla osallistamaan kansalaisjärjestöjä toimenpideohjelman sisäisiin prosesseihin, suunnitteluun sekä arviointiin. Järjestöjä tulisi osallistaa vuosittaisen pyöreän pöydän keskustelujen järjestämiseen ja vaihtuvan teeman valitsemiseen. Vaihtuvan teeman valitsemisessa olisi hyvä mahdollistaa riittävällä suunnittelulla ja tarvittavalla aikaraamilla toteutettua konsultaatiota kansalaisjärjestöiltä, jotta teema valikoituu ajankohtaisten ja olennaisten aiheiden mukaisesti.

Toimenpideohjelman luonnoksessa mainitaan, että kansalaisjärjestöjen ja uskonnollisten yhdyskuntien toimilla on suuri merkitys, koska niillä on viranomaisia läheisempi yhteys eritaustaisten etnisten ja uskonnollisten vähemmistöjen yhteisöihin. Pakolaisavun pitkä historia järjestömaailmassa tukee tätä väitettä. Pohdimme kuitenkin, kuinka tämä limittyy rahoitusten leikkaamiseen ja järjestöjen toiminta-alan vaikeutumiseen. Suositamme tärkeänä toimenpiteenä järjestöjen rasismiin vastaisen työn jatkamiseksi harkitsemaan toimenpideohjelmassa todetun 6 miljoonan euron määrärahasta lisäresurssien osoittamista kansalaisjärjestöille. On tärkeää osallistaa järjestökenttää siihen, kuinka resurssien jakaminen toisi parhaimman ja tehokkaimman hyödyn rasismiin vastaisessa työssä.

Suomen Pakolaisapu ry on Suomen suurin pakkomuuton ja kotoutumisen kysymyksiin erikoistunut asiantuntijajärjestö. Autamme vuosittain tuhansia ihmisiä toipumaan konflikteista ja kotoutumaan uusiin yhteiskuntiin. Lähes 60 vuoden aikana työmme on näkynyt Suomen lisäksi Afrikassa, Lähi-idässä, Aasiassa ja Euroopassa. Järjestönä tarjoamme asiantuntijatukea sekä erilaisia kotoutumisen tukipalveluja viranomaisille, järjestöille ja kotoutuville henkilöille. Pakolaisavun kotimaassa toimiva väestösuhdetyön yksikkö on monialaisen ja läpileikkaavan väestösuhdetyön asiantuntija, jonka osana Rinnakkain –antirasismia arkeen –hanke tukee rasismia kokeneita, tarjoaa heille ohjaus- ja neuvontapalveluita sekä kouluttaa julkisen ja kolmannen sektorin toimijoita antirasismista.

Nyman-Paajanen Annika

Suomen Pakolaisapu ry - Anna Peltoniemi, väestösuhdeyksikkö (p. 044 706 1531)

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

-

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

-

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Urheilun eettisten asioiden neuvottelukunta

LAUSUNTO 10.6.2024

Viite: VN:n lausuntopyyntö 14.5.2024, VN/27386/2023-VN

Asia: Urheilun eettisten asioiden neuvottelukunnan lausunto luonnokseen valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Valtioneuvoston kanslia pyytää kirjeellään 14.5.2024 (VN/27386/2023-VN) lausuntoja luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Toimenpideohjelma linjaa valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon käytännön toimeenpanoa.

Urheilun eettisten asioiden neuvottelukunta on opetus- ja kulttuuriministeriön asettama, eri hallinnonalojen ja urheilun toimijoiden välinen koordinaatio- ja yhteistyöelin. Neuvottelukunnan tavoitteena on edistää urheilun eettisyyttä ja siihen liittyvien kansainvälisten sopimusten toimeenpanoa. Neuvottelukunnassa ovat edustettuina oikeusministeriö, sisäministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, Pelastakaa Lapset, Ihmisoikeusliitto, Seta, Suomen Olympiakomitea, Suomen Paralympiakomitea, Suomen Painiliitto, Suomen Urheiluliitto, Suomen Koripalloliitto ja Suomen Salibandyliitto, Suomen Valmentajat ja Suomen urheilun eettinen keskus SUEK.

Urheilun eettisten asioiden neuvottelukunta lausuu nyt lausunnolla olevasta Uutta vauhtia yhdenvertaisuuteen - Suomessa Valtioneuvoston toimenpideohjelma rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi seuraavaa:

Neuvottelukunta pitää hyvänä, että toimenpideohjelmassa nostetaan esiin asiaan liittyvät, jo tehtävät toimenpiteet opetus- ja kulttuuriministeriössä, kuten liikuntaa edistävien järjestöjen valtionavustamisen nk. vastuullisuuskriteeristö sekä liikunta-alan yhdenvertaisuutta ja rasismien vastaisuutta edistävien hankkeiden ja tutkimuksen tukeminen.

Neuvottelukunta näkee myös, että toimenpideohjelmassa mainitut, liikuntaan liittyvät toimet, kuten edellä mainittujen vastuullisuuskriteereiden tarkentaminen sekä hallitusohjelmassa ja valtioneuvoston tiedonannon 2/2023 mukaisen Et ole yksin –toiminnan vakiinnuttaminen ja laajentaminen, ovat merkittäviä toimia niin ikään hallitusohjelman tavoitteiden mukaisessa vastuullisen, avoimen, yhdenvertaisen ja jokaiselle turvallisen ja harrastamisen varmistamisessa ja epäasialliseen kohteluun puuttumisessa ja sen ehkäisyssä

Tutkimusten, selvitysten ja opetus- ja kulttuuriministeriön saaman muun tiedon perusteella liikunta-, kulttuuri- ja nuorisotoiminnassa ilmenee epäasiallista kohtelua, kiusaamista ja seksuaalista ja sukupuoleen perustuvaa häirintää. Alat koskettavat isoa osaa väestöstä, ottaen huomioon lasten ja nuorten laajan vapaa-ajan harrastustoiminnan. Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry:n kyselyyn vuonna 2022 vastanneista urheilijoista noin 70 prosenttia on kokenut vastuutonta tai epäasiallista toimintaa. Kiusaamista ja seksuaalista häirintää kokeneiden lasten ja nuorten määrä kasvaa hälyttävästi. Kouluterveyskyselyn (2021) mukaan vähintään viikoittain kiusaamista kokeneiden osuus on kasvanut ja erityisesti tyttöjen kokemus seksuaalinen häirintä on lisääntynyt viime vuosina merkittävästi. Niin urheiluyhteisön kuin kulttuuri- ja nuorisotoimijoiden kokemusten mukaan suurin osa kiusaamis- ja häirintätapauksista jää käsittelemättä, kun asiasta ei kerrota kenellekään. Tämän vuoksi on tärkeää tarjota epäasiallista käyttäytymistä kohtaaville anonyymi ilmoituskanava. Tämä on

erityisen tärkeä tuki pienille toimijoille. Koska alojen vastuutahot eivät aina tunne lainsäädäntöä riittävästi, tarvitaan myös tietoisuuden lisäämistä, aktiivista puuttumista ja selkeitä toimintaohjeita.

Neuvottelukunta haluaa nostaa esiin sen, että rasismien torjunta ja yhdenvertaisuuden edistäminen liikunnassa edellyttää riittävän ja pitkäjänteisen perusrahoituksen turvaamista liikuntajärjestöille. Myös toimenpideohjelman liikuntaan liittyvät toimet vaativat riittävät resurssit toteutuakseen tarvittavalla tasolla. Hallitusohjelman ja valtioneuvoston tiedonannon mukaiseen tavoitteeseen vakinaistaa ja laajentaa Et ole yksin –toiminta voidaan päästä, mikäli vuositasolla sitä tuetaan vuosittain 550 000 €. Laskelma perustuu Väestöliiton ja opetus- ja kulttuuriministeriön laskelmiin tämän hetkisen toiminnan resursoinnista.

Neuvottelukunta pitää tärkeänä, että kansalaisjärjestöjen yhteistyötä rasismien torjunnassa ja yhdenvertaisuuden edistämässä lisätään. Yhteiset palvelut, kuten Et ole yksin -palvelu, kannattaa rakentaa kansalaisjärjestöjen yhteistyöllä palvelemaan kaikkia toimijoita. Järjestöt voivat myös oppia toistensa hyvistä käytännöistä.

Neuvottelukunta pitää perusteltuna järjestöjen kaiken henkilöstön osaamisen vahvistamista rasismien torjunnassa ja yhdenvertaisuuden edistämässä. Liikunnan ja urheilun järjestäminen perustuu Suomessa pääosin vapaaehtoistoimijoiden varaan. Tämän takia on tärkeää, että huolehditaan myös vapaaehtoistoimijoiden osaamisen vahvistamisesta.

Neuvottelukunta pitää tärkeänä toimenpideohjelmassa esille nostettua toimenpidettä pyöreän pöydän keskusteluille. Neuvottelukunta on järjestänyt onnistuneesti hallinnon rajat ylittäviä pyöreän pöydän keskusteluja liikuntakulttuurin haastavista eettisistä kysymyksistä. Neuvottelukunta tarjoaa foorumin pyöreän pöydän keskusteluille myös rasismien torjumiselle ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi liikunnassa ja urheilussa.

Antti Aine

Urheilun eettisten asioiden neuvottelukunnan puheenjohtaja, professori

Antti Aine

Urheilun eettisten asioiden neuvottelukunta, puheenjohtaja, professori
Antti Aine

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

-

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

-

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kiitämme mahdollisuudesta lausua luonnokseen valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Vastuullisuus, yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys ovat S-ryhmälle keskeisiä periaatteita, ja monimuotoisempi työelämä on meille tärkeä asia. Haluamme edistää kulttuuria, joka ei sulje ketään ulkopuolelleen ja jossa jokainen voi tuntea tulevaisuutensa arvostetuksi omana itsenään ja onnistua työssään. Olemme sitoutuneet kunnioittamaan kaikkia kan-

sainvälisesti tunnustettuja ihmisoikeuksia ja edistämään niiden toteutumista. Pidämme toimenpideohjelman tavoitteita arvokkaina.

Yhdenvertaisuuslaki ja tasa-arvolaki ovat näkökulmastamme hyvä perusta monimuotoisen työelämän toteutumiselle. Seuraamme säännöllisesti, miten tasa-arvo työpaikoillamme toteutuu niin palkkauksen kuin esimerkiksi yhdenvertaisen kohtelun näkökulmista. Kehitämme jatkuvasti käytäntöjä ja toimintamallejamme, mutta tehtävääkin on vielä. – Voimme olla hieman parempia joka päivä.

S-ryhmässä työskentelee edustajia yli 80 kansallisuudesta. Ikääntyvä Suomi tarvitsee työperäistä maahanmuuttoa, ja tulevaisuudessa ulkomaalaistaustaisten henkilöiden määrä henkilöstössämme kasvaa merkittävästi eri aloilla. Työpaikoillamme on hienoja esimerkkejä siitä, miten arki toimii, vaikka aluksi ei esimerkiksi löydy yhteistä kieltä. Keinot töiden hoitumiseen kuitenkin löytyvät aina.

Työntekijöiden kansainvälistymisen lisäksi näemme monimuotoistumisen tapahtuvan myös asiakaskunnassamme.

Näkemyksiä toimenpidesuunnitelmaan yleisellä tasolla

Pidämme erittäin hyvänä, että toimenpideohjelmassa on jokaisessa osiossa erityistoimia nuorten yhdenvertaisuuden parantamiseksi. Olemme suuri nuorten työllistäjä ja omalta osaltamme pyrimme antamaan jokaiselle meille rekrytoidulle nuorelle erinomaisen ensimmäisen työ- ja työntekijäkokeimuksen. Saamme erityistä kiitosta esimerkiksi hyvästä perehdytyksestä, yhdenvertaisesta kohtelusta ja selkeistä pelisäännöistä työpaikalla.

Alueosuuskaupamme tukevat laajasti paikallista harrastustoimintaa ja kannustamme hallitusta edistämään toimenpideohjelmassa esitetyn Suomen mallia, joka on konkreettinen keino edistää lasten ja nuorten yhdenvertaisia harrastusmahdollisuuksia.

Näkemyksiä työelämän yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyteen toimenpide-ehdotuksiin

Maahanmuuttajanaisten työmarkkinoille siirtymisen edistämiseen käytettävää uutta lisäystä kannustamme käytettävän etenkin kielikoulutukseen, jonka näemme keskeisenä työllistymisen esteenä. Teemme mielellämme yhteistyötä pilottihankkeessa korkeakoulutettujen maahanmuuttajien työelämäyhteyksien vahvistamisessa. Vuosittain tarjoamme ison määrän harjoittelupaikkoja.

Das Bhowmik Elina
SOK / S-ryhmä

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Yhteistyö järjestöjä ja heiden kohderymät, palvelujen tarjoajat viranomaiset ja päättäjät,.
Säännölliset tiedonkeruu ja kerätyt tietojen toimenpiteet ennen seuraava kertaa.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Syrjinnän torjuminen huomioida, että syrjinnän joutuva henkilö tietää hänen oikeuksista ja mihin paikkaan hän saa apua, esimerkiksi palvelunsaaja ja antajan välissä oleva tahotoimisto erityisesti kouluissa.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Kolmas sektorin käsikirja tai koulutus, josta hän saa oikean tietoa hänen itse tai oman asiakkaan oikeuksista. Viranomaiset tai palvelun tarjoajat tietävät kolmas sektorin tekemisestä työtä, jotta he suostuvat asioimaan asiakkaan kanssa.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Tutkimalla ja tuntemattomalla tiedonkeruuta tai palautus kanavalla

Muut kommentit

On tärkeä että tutkintoja mitä ammatillasiet tekivät ja vielä ovat tekemässä tai tekevät jatkossa saavat toimenpiteitä.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Mohamud Sahra
Suomen Somalinaisten kehitys ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Yhteistyötä tulee laajentaa niin, että yhteiskunnan eri tahot ovat mahdollisimman laajasti kuvaamassa yhteiskunnan todellista tilaa erilaisten ilmiöiden ja havaintojen osalta. Tämä edellyttää muun muassa hierarkisuuden poistamista isojen ja pienten sekä eri näkökulmia edustavien toimijoiden välillä, jotta voidaan mahdollistaa laaja ja kaikille saavutettava keskustelu.

Keskustelun pohjana tai sen käynnistäjänä on tärkeää hyödyntää tutkittua tietoa. Moninaisten äänien nostaminen vuoropuheluun edellyttää laajaa sidosryhmätyötä eri sektoreilla työskentelevien ihmisten kesken, ja tämän onnistumiseksi tarvitaan foorumeita, joissa mm. käytännön toimijoiden, tutkijoiden ja muiden sektorien edustajien asiantuntijuudet kohtaavat. Näiden toimijoiden osallistaminen tuleekin huomioida toimenpideohjelmaan kirjatun vuosittaisen järjestöfoorumien järjestämisessä ja tästä tulee viestiä avoimesti

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen on ehdottoman tärkeää esimerkiksi työllisyyden edistämisen toimenpiteissä sekä palveluiden järjestämisessä. On tärkeää tunnistaa ne yhteisöt, joita risteävä ja moniperusteinen syrjintä koskee. Syrjinnän kokemukset lisäävät pahoinvointia ja kuulumattomuuden tunnetta yhteiskunnassa. Toimenpiteiden tulee edistää ihmisten yhdenvertaisia mahdollisuuksia työllistymiseen ja töissä pysymiseen sekä tukea heidän hyvinvointiaan kokonaisvaltaisesti. Olennaista olisi kiinnittää huomiota nimenomaan monimuotoisen työyhteisön ja naapuruston tuomiin vahvuuksiin.

Diakonissalaitos haluaa korostaa antirasistisen ja kulttuurisensitiivisen pedagogiikan ja toimintakulttuurin tärkeyttä. Varhaisvuosista alkaen rasismi risteää sosioekonomisen taustan ja kansalaisuuden kanssa muovaten lapsen ja nuoren kokemuksia asemastaan yhteiskunnassa, mm. oppilaana sekä harrastuksissa. Esimerkiksi jo varhaiskasvatuksen yhteydessä on tärkeää pyrkiä

antamaan lapsille välineitä ja edistää valmiuksia toimia monimuotoisessa ryhmässä. Samalla on hyvä huomioida se, että ensimmäiset kuusi vuotta ovat kriittisiä ihmisten asenteiden muotoutumisessa. Koulujen opetussuunnitelmissa tulisi huomioida antirasistinen ote sekä esimerkiksi romanien ja saamelaiden pitkä historia Suomessa. Ylipäättänsä lasten ja nuorten kohdalla risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen on ehdottoman tärkeää kaikissa palveluissa. Lasten ja nuorten palveluiden järjestämisessä korostuu myös vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön tärkeys.

Luonnoksessa onkin kannatettavia kirjauksia koulujärjestelmän ammattilaisten tukemisesta yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen toimien suunnittelussa. Myös henkilökunnan osaamisen vahvistaminen rasistisen kiusaamisen tunnistamiseksi ja rasismia kohdanneiden nuorien tukemiseksi on ehdottoman tärkeää.

Diakonissalaitos kohtaa toiminnassaan kaikista haavoittuvaisimmassa asemassa olevia henkilöitä. Yhteiskunnassamme monen kohdalla ongelmat kasautuvat ja tämä moniperusteisuus asettaa ihmisryhmiä sekä yksilöitä eriarvoiseen asemaan. Esimerkiksi Helsingissä iso prosentti asunnottomista on maahanmuuttajataustaisia. Yhtenä merkittävänä moniperusteista syrjintää kohtaavana vähemmistönä haluamme myös nostaa esille romanit, erityisesti siirtolaistaustaiset romanit ja romaninaiset. Diakonissalaitoksen toteuttamassa Intersect Voices -projektin kartoituksessa kävi ilmi, että romaninaiset kokevat moniperusteista syrjintää ja romanivastaisuutta muun muassa asumiseen, koulutukseen, terveydenhuoltoon ja työmarkkinoihin liittyen. Kartoituksessa nostettiin esiin myös sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen haavoittuvainen asema jo valmiiksi syrjityn vähemmistön joukossa.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokeskustelussa on tärkeää ymmärtää, kuinka kokonaisvaltaisesti rasismista aiheutuva syrjintä vaikuttaa sitä kohtaavien hyvinvointiin ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Syrjintäkokemukset moninkertaistuvat, kun tarkastellaan esimerkiksi ikää, asuinolosuhteita, seksuaalista suuntautumista, kulttuuri-identiteettiä, kieltä, koulutustasoa ja maahanmuuttohistoriaa.

Polarisaation voimistuessa on olennaista, että kaikilla yhteiskunnan tasoilla, eduskunnasta alkaen, tehdään selkeitä linjauksia rasismiin vastaisesta työstä. Tähän sisältyy tietoinen ja aktiivinen työ rakenteellisen rasismiin tunnistamiseksi ja sen kitkemiseksi. On varmistettava, että syrjintää kohtaavilla henkilöillä on tietoa, mistä apua voi saada ja tämän tiedon tulee olla helposti saavutettavaa.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Rasismiin ja syrjintään tulee suhtautua asianmukaisella vakavuudella. Diakonissalaitos toivookin toimenpideohjelmalta konkreettisia toimia syrjinnän estämiseksi. Esimerkiksi vihapuheen kriminalisointi olisi yksi keino puuttua rakenteelliseen rasismiin. Organisaatioille ja yrityksille tulee kohdistaa koulutusta kokonaisvaltaisesta erilaisuuden ja monimuotoisuuden kohtaamisesta. Kaikessa lainsäädännössä tulee johdonmukaisesti huomioida antirasistinen näkökulma ja päätöksentekoon sekä kehittämistyöhön tulee osallistaa kohderyhmän jäseniä.

Diakonissalaitos haluaa korostaa, että julkisessa keskustelussa myös eduskunnan tasolla on tärkeää kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten esimerkiksi maahantulijoista ja heidän ihmisarvostaan puhutaan. Vaikka työperäinen maahanmuutto onkin Suomelle välttämätöntä, on tärkeä muistaa, että maahantulijat ovat muutakin kuin pelkästään tuottavia yksilöitä. Ennakkoluulojen vähentämiseksi on tärkeää lisätä suomalaisten tietoisuutta kehityskysymyksistä. Diakonissalaitos toivoo, että globaalikasvatustyön merkitys laajojen globaalien syy-seuraussuhteiden ymmärtämisessä nähdään myös päätöksenteon tasolla tärkeänä ja esimerkiksi VGK-tukea jatketaan.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Diakonissalaitoksen näkemyksen mukaan on tärkeää, että toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia seurataan johdonmukaisesti ja säännöllisesti. Seurannasta tulee raportoida saavutettavasti ja monikanavaisesti niin, että kaikilla on mahdollisuus saada tietoa tavoitteiden toteutumisesta. Tämä edellyttää selkeän vaikuttavuusmittariston luomista ja sen avaamista konkreettisten esimerkkien kautta.

Mikäli näyttää siltä, että asetettuja tavoitteita ei saavuteta, tulee toimenpiteisiin suunnata lisää resursseja. Toimijoihin, jotka toistuvasti ja tietoisesti toimivat yhdenvertaisuusvaatimusten vastaisesti, tulee kohdistaa asianmukaisia sanktioita.

Diakonissalaitos pitää kannatettavina toimenpideohjelman kirjauksia kansalaisjärjestöjen ja rasismia kohtaavien ryhmien osallisuuden lisäämisestä seurannassa ja arvioinnissa.

Muut kommentit

Yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja rasismin torjumiseksi on ehdottoman tärkeää tunnistaa rasismin eri muodot niin rakenteissa kuin ihmisten asenteissakin. Keskustelua rasismin käsitteestä ja sen vaikutuksista eri tasoilla on pidettävä aktiivisesti yllä. Monialaisen asiantuntijuuden ja kohderyhmien osallistaminen päätöksentekoon on välttämätöntä, jotta voidaan saavuttaa kestäviä ratkaisuja ja toimenpiteitä.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Tuominen-Hakoila Miinukka
Diakonissalaitos

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

-

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

-

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

E

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/27386/2023 VNK-31

Suomen kommunistisen puolueen (jatkossa SKP) lausunto

Lausunnon taustaksi toimenpideohjelman luonnoksessa (jatkossa toimenpideohjelman) esitettyä:

Toimenpideohjelman luonnoksen tavoitteena on antaa uutta vauhtia valtioneuvoston rasismiin vastaiselle työlle, jotta monimuotoistuvassa Suomessa yhdenvertaiset mahdollisuudet voisivat aidosti toteutua jokaisen elämässä.

Luonnoksessa todetaan, että resursseja kohdennetaan myös jo hyviksi havaittujen toimien vahvistamiseen ja laajentamiseen. Erityistä huomiota kiinnitetään julkishallinnon toimiin, ja tehostetaan yhdenvertaisuuslain mukaisen edistämisvelvollisuuden toteutumista. Valtionhallinnon lisäksi työhön tarvitaan mukaan paikallistason toimijat, eli kunnat ja muut viranomaiset. Yhteistyötä tehdään toimenpideohjelman toimeenpanon aikana laajasti yhteiskunnan eri toimijoiden, kuten kansalaisjärjestöjen kanssa.

Luonnoksessa todetaan, että yhdenvertaisuus on yksi keskeisimmistä perusoikeuksista suomalaisessa yhteiskunnassa.

Vuonna 2015 voimaan tulleen yhdenvertaisuuslain muutoksen myötä syrjinnän kieltö kattaa nykyään iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella tapahtuvan syrjinnän kaikilla elämänalueilla. Vuoden 2023 osittaisuudistus vahvisti lakia entisestään. Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja työnantajien edistämisvelvollisuudet ulottavat lainsäädännön rakenteellisen syrjinnän torjumiseen.

Kansainväliset ihmisoikeuksien sopimusvalvontaelimet ovat suosituksissaan toistuvasti kannustaneet Suomea vahvistamaan rasismiin vastaista työtä. Jäsenvaltioiden välisessä määräaikaistarkastelussa

(UPR) vuonna 2022 Suomi sai kymmeniä suosituksia muilta sopimusvaltioilta rasismiin ja syrjintään puuttumisen tehostamiseksi, esimerkiksi kannustusta toimien riittävälle resursoinnille ja järjestelmälliselle toteutukselle.

Huomioita toimenpideohjelmaa toteuttavista toimijoista:

Toimenpideohjelma kattaa laajasti yhteiskunnan toimijat eri julkishallinnon viranomaisista työnantajiin, koko koulutusjärjestelmään, liikuntaan, urheiluun, taiteeseen ja kulttuuriin. Sosiaali- ja terveystoimea ei ole erikseen mainittu, vaikka kaikki maassamme vakituisesti asuvat käyttävät näitä palveluja ainakin jossain vaiheessa elämäänsä asiakkaina. Lisäksi sote-alalla on paljon maahan muuttaneita työntekijöitä. Maassamme toimii myös lukuisia potilasjärjestöjä ja terveyden edistämiseen pyrkiviä järjestöjä, jotka ovat tärkeänä lisänä terveydenhuoltojärjestelmällemme ja tarjoavat tietoa, koulutusta ja vertaistukea.

Toimenpideohjelmassa tuodaan laajasti esille kansalaisjärjestöjen ja hyvien väestösuhteiden merkitys. SKP näkee, että toimenpideohjelman tavoitteet ovat oikeita ja kannatettavia. Ruohonjuuritasolla, ihmisten arkielämässä tapahtuva toiminta on keskeistä hyvien väestösuhteiden vahvistamisessa ja ennakkoluulojen hälventämisessä. Suomen mitä monipuolisin järjestökenttä ja niissä tapahtuva vapaaehtoistyö tarjoaa erinomaisen foorumin tälle. Toimenpideohjelman toimenpidekohdassa 4.2. esitetäänkin:

Tuetaan yhdenvertaisuutta edistävien järjestöjen toimintaedellytyksiä kansalaisjärjestöstrategian toimenpiteillä. (OM, 2024- 2027).

Huomioita ruohonjuuritason työstä ja toimenpiteistä hyvien väestösuhteiden ja yhdenvertaisuuden kehittämiseksi ja rasismien torjunnaksi

Lapsille ja nuorille on tärkeää päästä monipuolisesti harrastustoiminnan piiriin. Monasti niin suomalaisten kuin maahan muuttaneiden perheet tarvitsevat lisätietoa ja rohkaisua lasten osallistumiseen kodin ulkopuoliseen toimintaan, usein myös taloudellista tukea. Tähän tulee kiinnittää huomiota. Yhdessä tekeminen on parasta ennakkoluulojen poistamiseksi, toisiinsa tutustumiseksi ja ystävyyssuhteiden kehittämiseksi.

Hyvien väestösuhteiden kehittymiselle on keskeistä tavallisen arkielämän sujuminen. Pienet asiat saattavat olla ratkaisevia. Sosiaalisesta isännöinnistä on hyviä kokemuksia. Täysin toisenlaisista olosuhteista ja ilmastosta muuttaneille, erityisesti turvapaikanhakijoille ja kiintiöpakolaisille voi olla shokki tulla talvipimeään Suomeen kerrostaloon. Elämän alkuun pääsemisessä auttaa riittävä perehdyttäminen meille niin itsestään selviin asioihin. Suomalaisen keittiö, kylpyhuone, sauna,

pyykkitupa, varastot, muut yhteistilat on myös turvallisuussyistä tehtävä tutuiksi. Tällä voidaan myös poistaa asumisyhteisön ennakkoluuloja ja mahdollisia konflikteja ja edistää kotoutumista ja hyviä naapuruussuhteita. Kansalaisjärjestöillä ja vapaaehtoistyöllä voi olla merkittävä rooli tässä toiminnassa, esimerkkinä Martat. Mukaan on syytä ottaa myös vuokralaisaktiivit niin kuntien kuin suurimpien vuokranantajien vuokralaisdemokratiatoiminnan piiristä. Vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on merkittävä rooli kielen ja kulttuurin opetuksessa ja siten kotoutumisessa maahamme. Niillä on myös roolinsa maahan muuttaneiden mahdollisesti kesken jääneen koulupohjan täydentäjänä peruskoulun ja lukion suorittamiseksi. "Vapaan sivistystyön koulutuksilla edistetään yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta," todetaan opetushallituksen verkkosivuilla. SKP ei näe viisaana leikkauksia vapaan sivistystyön oppilaitoksilta.

Suomessa on yli sata ystävyysseuraa. Ne tekevät tutuksi kohdemaatansa ja yhdistävät myös kohdemaasta lähtöisin olevia ja kyseiseen maahan jollain tavalla sidoksissa olevia tai vain kiinnostuneita henkilöitä. Ystävyysseurat tutustuttavat suomalaisia ja kohdemaan kansalaisia toisiinsa. Tämä kaikki on täysin ruohonjuuritasolla tapahtuvaa toimintaa, joka osaltaan on omiaan poistamaan ennakkoluuloja ja rasismia. Ystävyysseurat toimivat vapaaehtois pohjalta, pääsääntöisesti pienillä budjeteilla ja kustannustehokkaasti. Kuitenkin monien seurojen pieniäkin avustuksia on supistettu valtion säästöohjelman nimissä.

Suomi - Venäjä - seuralla on pitkä historia tässä työssä, jo Neuvostoliiton ajoilta. Tuhannet suomalaiset ja venäläiset ovat tutustuneet toisiinsa ja solmineet ystävyysuhteita. 1980-luvulta alkaen Suomeen on myös muuttanut runsaasti venäjänkielistä väestöä. Monet heistä ovat osallistuneet aktiivisesti ystävyysseuran toimintaan. Venäjän hyökättyä Ukrainaun suomalaisten suhtautuminen on muuttunut varsin kielteiseksi paitsi Venäjän nykyjohtoon myös maamme venäläisiin ja kaikkeen venäläisyyteen, kieleen ja kulttuuriin. Tätä osaltaan on edesauttanut hallituksen päätös lopettaa valtion apu Venäjä-seuralle, joka kuitenkin on selkeästi irtisanoutunut Putinin politiikasta ja tuominnut hyökkäyksen Ukrainaun. Hallituksen Venäjän nykyhallinnon vastainen toiminta ja jyrkkä retoriikka on omiaan voimistamaan venäläisvastaisuutta Suomessa. Hallituksen olisikin kiinnitettävä huomiota toimenpideohjelman hengessä eron tekemiseen Venäjän hallinnon politiikan ja tavallisten venäläisten välillä ja ryhdyttävä kitkemään venäläisvastaisuutta maassamme.

SKP ehdottaa, että valtiolta tunnustaa moninaisten ystävyysseurojen merkityksen toimenpideohjelman toteuttamisessa ja tukee niiden toimintaa vähintään aiemmalla tasolla.

Maassamme toimii monia erilaisia rauhanjärjestöjä ja kehitysyhteistyötä tekeviä järjestöjä. Nämä järjestöt toteuttavat jokapäiväisessä toiminnassaan toimintaohjelman tavoitteita ruohonjuuritasolla. SKP ei pidä viisaana näidenkään järjestöjen valtionavun lakkauttamista. Olemassa olevien, toimintansa ja asemansa vakiinnuttaneiden järjestöjen taloudellinen tukeminen on viisaampaa ja taloudellisempaa kuin uusien järjestelmien ja organisaatioiden rakentaminen erityisesti hyvien väestösuhteiden kehittämiseksi ja rasismien torjumiseksi. Olemassa olevaa järjestökenttää tulisi rohkaista ja tukea jäsenistön kasvattamiseksi maahan muuttaneita mukaan kutsumalla.

Luku 7.2. on otsikoitu Antisemitismin torjuntaan liittyvät toimet.

SKP näkee, että antisemitismin torjunta on tärkeä osa rasismien torjunnassa. Tässä myös käsitteiden selkeyttäminen on tärkeää. Korostamme, että sionismin ja sionistisen politiikan kritisoiminen ja vastustaminen ei ole antisemitismiä.

Hallitus haluaa oikeudellisen selvityksen kommunismin symbolien käyttämisen kriminalisoinnista. Korostamme, että SKP ja kommunistit eivät ole antisemitistejä. Tuomitsemme Suomen juutalaiseen seurakuntaan kohdistuvat väkivallanteot ja väkivallalla uhkaamisen, sekä tuemme juutalaisten oikeutta omaan uskontoonsa ja kulttuuriin.

Kommunismin symbolien määrittely ei ole yksiselitteistä. Niillä, kuten kaikilla symboleilla on pitkä historia. Poliittisilla puolueilla on omat symbolinsa ja logonsa. Se on osa poliittista toimintaa, jonka perusteella syrjintä on yhdenvertaisuuslain mukaan kiellettyä. Euroopassa ja laajemminkin tällaiset kiellot ovat hyvin rajattuja ja poikkeuksellisia. SKP kiinnittää huomiota tähän toimenpideohjelman ristiriitaisuuteen.

Omassa toiminnassaan SKP on aina toiminut internationalistisen solidaarisuuden periaatteiden mukaan, tuominnut rasismien ja fasismin. Puolue on myös noudattanut lakeja ja asetuksia, sekä puoluelain määräyksiä ja ottanut tarvittaessa ohjausta Oikeusministeriöltä.

Taskinen Liisa
Suomen kommunistinen puolue

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Saamelaiskäräjien ja kolttien kyläkokouksen osallistaminen, Lapin hyvinvointialueen mielenterveyden ja riippuvuuksien vastuualueen osallistaminen (mielenterveyspalveluiden tuottaminen)

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Mielenterveyspalveluiden yhdenvertaisen saatavuuden turvaaminen. Saamenkielisiä ja kulttuurinmukaisia mielenterveyspalveluita ei aiemmin ole ollut saatavilla Suomessa. Saamelaisten totuus ja sovintokomissiotyö on nostanut esille kipeitä kokemuksia. Tämä puolestaan on alkanut selkeästi näkyä lisääntyneenä mielenterveyspalveluiden tarpeena. Saamelaisen psykososiaalisen tuen yksikön asiakaspalautteissa on näkynyt selvästi kiitollisuus palvelun olemassaolosta. Esiin on nostettu myös se, ettei tarvitse selittää ja opettaa terapeutteja omasta historiasta ja kokemusmaailmasta. Terapeuttien tietämättömyys saamelaisten historiasta ja kulttuurista on puolestaan seurausta siitä, että saamelaisuutta ei opeteta kouluissa.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

- 1) Yhdenvertaisten mielenterveyspalveluiden turvaaminen saamelaisille koko Suomen alueella vakinaistamalla saamelaisen psykososiaalisen tuen yksikön toiminta STM:n erillisrahoituksella vuodesta 2026 eteenpäin.
- 2) Perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelman perusteissa tulee tarjota ajantasaista oikeaa tietoa saamelaisista, erityisesti historian ja yhteiskuntaopin sekä maantiedon oppiaineissa.
- 3) Tiedotuskampanja, jossa tavoitteena a) vihapuheen vähentäminen positiivista mielikuvaa vahvistamalla (ei konfliktipainotteista, tunnelautunutta tietoa) b) saamelaisnuorten identiteetin vahvistaminen (positiivinen mielenterveys) c) mielenterveysstigmian vähentäminen, jotta

haavoittuvassa asemassa olevilla kynnyks hakea apua mielenterveyden ongelmiin vähenee.
"Mielenterveys on oikeus" -teeman esiin nostaminen.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Toimenpiteiden konkreettisen toteutumisen seuraamisella.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Arktisen alueen alkuperäiskansoilla, myös saamelaisilla, on valtaväestöä enemmän itsemurhakuolemia. Vuonna 2017 tehtiin yhteispohjoismainen saamelaisten itsemurhien ehkäisystrategia, jonka tarkoitus on täydentää olemassa olevia kansallisia itsemurhien ehkäisystrategioita. Strategioita tässä on yhteensä 11. Yhtenä strategiana suunnitelmassa on turvata saamelaisten oikeus omakieliseen ja kulttuurin huomioivaan mielenterveyshoitoon. Myös historiallisten traumojen käsitteleminen on yhtenä strategiana. Tämä on toteutunut kaikissa pohjoismaissa käynnissä olevien tai olleiden totuus- ja sovintokomissioiden kautta.

Saamelainen psykososiaalisen tuen yksikkö Uvjj-Uvjâ-Uvja-Untuva (jatkossa Uvja) on matalan kynnyksen mielenterveyspalveluita kansallisesti tarjoava yksikkö. Se on perustettu 2022 tukemaan saamelaisten totuus ja sovintokomissiotyötä Suomessa. Kansallisen laajan saavutettavuuden varmistamiseksi hyödynnetään monenlaisia digitaalisia ratkaisuja. Käytössä on kansallinen palvelupuhelin, sähköinen yhteydenottolomake ja yksilötapaamisia toteutetaan myös videovälitteisesti. Saamenkielisiä ja kulttuurinmukaisia mielenterveyspalveluita ei aiemmin Suomessa ole ollut. Niitä on jonkin verran aiemmin ostettu Norjan puolelta.

Tällä hetkellä saamelainen psykososiaalisen tuen yksikkö toimii valtioneuvoston kanslian rahoituksella osana saamelaisten totuus- ja sovintokomissiota. Palvelun tuottaa Lapin hyvinvointialue. Sopimus rahoituksesta on vuoden 2025 loppuun asti. Yksikkö on pieni. Digiratkaisuja hyödyntäen on 4,5 hlötyövuoden avulla pystytty toimimaan valtakunnallisesti.

Saamelainen psykososiaalisen tuen yksikkö Uvjj-Uvjâ-Uvjan toiminnan aikana on aiempi saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten mielenterveyspalveluiden puute tullut selkeästi ilmi. Uvjan asiakastyössä esille nousevia teemoja on muun muassa vihapuhe, jonka kohteeksi moni, erityisesti saamelaisnuori, kokee joutuneensa. Monenlaiset ylisukupolviset, kollektiiviset ja myös yksittäiset traumat korostuvat asiakastyössä. Myös valtaväestön tapaan ahdistus ja masennusoireet ovat yleisiä. Asiakkaista moni ei ole aiemmin hakenut apua mielenterveyden ongelmiinsa.

Saadut asiakaspalautteet ovat olleet erinomaisia. NPS score on huima 100. Palautteissa näkyy selkeästi kiitollisuus jo pelkästään palvelun olemassaolosta. Palautteissa on tuotu myös esille sitä, että terapeutille ei tarvitse selittää ja opettaa omaa taustaansa, historiaansa ja

kokemusmaailmaansa. Tämä taas viittaa tiedonpuutteeseen saamelaisuudesta, jonka uhreja myös valtaväestön ammattitaitoisten mielenterveyden ammattilaisten voidaan katsoa olevan. Koska tällä hetkellä perusopetuksessa tuodaan hyvin vähän esille saamelaisuutta, niin joko saamelaisuus jää hyvin etäiseksi ja kaukaiseksi tai tietovaje täyttyy yleensä tiedotusvälineiden kautta tulevasta uutisoinnista, joka yleensä on konfliktipainotteista, epäkohtia esille nostavaa ja täten myös tunnelatautunutta ja stereotyyppioita luovaa. Tämä tunnelataus on ollut näkyvissä myös esim keskusteluissa saamelaiskäräjälaista tai kulttuurisesta omimisesta. Tunnelatautunut keskustelu puolestaan voi johtaa reagointiin ja tulkintojen tekemiseen ja sitä kautta polarisoitumiseen.

Saamelaisten yhdenvertainen oikeus mielenterveyspalveluihin on turvattava vakinaistamalla saamelaisen psykososiaalisen tuen yksikön toiminta. Rasismin ja diskriminaation vähentämiseksi on neutraalin ajantasaisen tiedon määrää lisättävä yhteiskunnassa saamelaisuudesta. Tähän on puututtava perusopetuksessa ja lukioissa. Lisäksi aloitetaan tiedotuskampanja, jossa vihapuheeseen puututaan positiivisten mielikuvien kautta, vahvistetaan erityisesti saamelaisnuorten identiteettiä positiivisen mielenterveyden keinoin. Toimeenpannaan tiedotuksella myös mielenterveysstrategian mukainen "mielenterveys on oikeus" - ajattelua, jotta avun hakemisen kynnyks vähenee ja kuormitustilanteisiin pystyttäisiin puuttumaan ajoissa.

Eriksen Heidi

Lapin hyvinvointialue - Saamelainen psykososiaalisen tuen yksikkö Uvjj -

Uvjâ - Uvja

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Rasismia eivät koe ainoastaan Suomeen hiljattain muuttaneet ihmiset tai uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvat ihmiset, vaan sitä kokevat lisäksi esimerkiksi romanit, saamelaiset, Suomeen adoptoidut ja ihmiset joiden toinen vanhempi on ulkomaalaistaustainen ja toinen suomensukuinen. Tuleekin muistaa, että rasismissa ei monesti ole kyse ihmisen tosiasiallisesta taustasta, vaan ennakkoluuloista ja oletuksista liittyen ihmisen ulkonäköön ja sitä kautta hänen taustaansa. Esimerkiksi Saharan eteläpuolisesta Afrikasta Suomeen muuttaneita voidaan ulkonäkönsä vuoksi monesti rodullistaa muslimeiksi, vaikka he olisivat esimerkiksi kristittyjä tai ateisteja. Näin ollen yhteistyötä tulisi tehdä kulttuuri- ja uskonto yhdistysten lisäksi järjestöjen kanssa, joiden kohderyhmään kuuluu näkyviin vähemmistöihin kuuluvia ihmisiä. Tätä kohderyhmää tavoittavat etenkin antirasistiset järjestöt ja yhdistykset. Rasismia kokevien ihmisten turvaamiseksi kansalaisjärjestöt ja niiden rahoittaminen on ensiarvoisen tärkeää.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Moninkertaiseen vähemmistöön kuuluvat henkilöt ovat erittäin haavoittuvassa asemassa. Etenkin sukupuoleen ja vammaisuuteen liittyvissä kysymyksissä tulisi vahvistaa antirasistista näkökulmaa ja osata huomioida paremmin ihmisryhmien erityispiirteitä ja tarpeita. Esimerkiksi rasismia kokeva vammaisen henkilö on suuremmassa vaarassa jäädä työmarkkinoiden ulkopuolelle, kuin rasismia kokeva vammaton henkilö. Kouluissa on esiintynyt lisäksi sukupuolittunutta ja rodullistavaa opinto-ohjausta, jossa etenkin muslimitaustaisia tyttöjä ja nuoria naisia on ohjattu hoiva-alalle heidän omista ammatillisista haaveista riippumatta. Syynä on käytetty esimerkiksi stereotypiaa muslimityttöjen luonnollisesta hoivavietistä.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelmassa on hyviä ehdotuksia rasismiin liittyvän tiedon lisäämiseksi, joka tulee ehdottomasti vaikuttamaan rasismien torjuntaan pitkällä aikavälillä. Rasismi on kuitenkin ehtinyt

vaikuttaa jo suuren ihmismäärän elämään, jopa ylisukupolvisesti, heikentäen sekä heidän mielenterveyttään että osallisuuden tunnetta yhteiskunnassa. Näin ollen toivoisin konkreettisia toimia, joilla edistää rasismia kokevien ihmisten mielenterveyttä. Meillä on tarjolla terapiapalveluita esimerkiksi pakolaistaustaisille ihmisille liittyen heidän traumaattisiin kokemuksiinsa lähtömaastaan, mutta meillä ei ole tarjolla riittävää osaamista käsitellä Suomessa koetun rasismin aiheuttamia traumoja. Yeesi ry:n Muudi-hanke edistää rasismia kokevien nuorten mielenterveyttä ja tasaa näin ollen nuorten mahdollisuuksia tasavertaiseen elämään ikätovereihinsa nähden. Meidän tulee siis panostaa ennaltaehkäisevään työhön, mutta huomioida myös se, kuinka paljon rasismi on jo ehtinyt vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin ja tarjota näille henkilöille riittävästi tukipalveluita.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata säännöllisesti haastattelemalla kohderyhmää lähellä työskentelevien järjestöjen asiantuntijoita, mutta myös itse kohderyhmää. Olisi erittäin tärkeää, että haastatteluja järjestettäisiin nimenomaan rasismia kokeville ihmisille, koska heidän äänensä on tärkein heitä itseään koskevassa keskustelussa.

Muut kommentit

Tutkijatohtori Tuuli Kurki on tutkinut, että nuorten kokema rasismi on merkittävä este osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden kokemiselle. Rasismi vaikuttaa nuorten, heidän perheidensä ja kokonaisten yhteisöjen mahdollisuuksiin osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan mikä heikentää koettua yhteenkuuluvuutta yhteiskuntaan. Rasistiset asenteet ja ennakkoluulot voivat johtaa siihen, että rasismia kokevat nuoret ja heidän perheenjäsenensä kokevat olevansa suomalaisessa yhteiskunnassa ulkopuolisia, syrjittyjä ja toisarvoisia, mikä puolestaan lisää riskiä syrjäytymiseen ja mielenterveysongelmiin.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Grant Vanessa
Nuorten mielenterveysseura - Yeesi ry - Rasismin mielenterveysvaikutusten
asiantuntija Vanessa Grant/ Muudi-hanke

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Sivistysala ry katsoo, että syrjinnän ja rasismin vastaisessa työssä kasvatus- ja koulutustoimijat ovat avainasemassa. Samoin kulttuurin ja taiteen sekä liikunnan ja urheilun sektoreilla rakennetaan yhteisöjä ja kohdataan eri taustoista tulevia ihmisiä arjessa. Edellisten lisäksi tarvetta on edelleen tutkitulle tiedolle rasisista asenteista ja syrjinnän juurisyistä. Siksi Sivistysala ry:n edustamien sektoreiden tulee olla vahvasti mukana sidosryhmäyhteistyössä. Yhteistyön muoto ja fokus tulee viedä ensiksi suoraan yhteisten käytännön toimien suunnitteluun ja seuraavassa vaiheessa parhaiden kokemusten jakamiseen.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Risteävä ja moniperusteinen syrjintä eivät ratkea keskittymisellä valtion henkilöstöön, mikä on toimenpiteissä eniten huomiota saanut sektori. Näkökulma tulisi ottaa huomioon läpileikkaavasti kaikessa toiminnassa.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Ehdotamme tehtäväksi arviointia lainsäädännössä asetetuista kelpoisuusvaatimuksista kaikille säädellyille aloille sen selvittämiseksi, onko kelpoisuusvaatimuksissa tosiasiallisesti syrjiviä tai monimuotoisuutta estäviä piirteitä.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Sivista pitää luonnoksessa esitettyjä seuranta- ja arviointikeinoja hyvinä.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Sivistysala ry (jäljempänä Sivista) edustaa kasvatuksen ja koulutuksen, tieteen ja tutkimuksen, taiteen ja kulttuurin sekä liikunnan ja urheilun toimijoita työnantaja- ja toimialaliittona. Olemme Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n jäsen. Sivista pitää tärkeänä, että hallitus on laatinut toimenpideohjelman rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä.

Sivistysalan näkökulmasta rasismien torjuminen ja yhdenvertaisuuden edistäminen ovat ratkaisevassa asemassa siinä, että Suomi on nyt ja tulevaisuudessa hyvinvoiva, avoin ja vetovoimainen maa, johon jokaisen on hyvä tulla opiskelemaan, opettamaan, tutkimaan ja tekemään työtä. Suomi tarvitsee kansainvälisiä osaajia. Järjestömme ja sen edustama toimiala rakentavat ja puolustavat avointa, kansainvälistä ja suvaitsevaista Suomea.

Kokemukset rasismista ja syrjinnästä ovat Suomeen tulleilla ulkomaalaisilla ja myös maassa syntyneillä aivan liian yleisiä. Tällaiset kokemukset ja niiden taustalla olevat asenteet loukkaavat ihmisarvoa eivätkä sovi sivistyneeseen yhteiskuntaan. Lisäksi ne ovat omiaan estämään ulkomaalaisten tulemistä Suomeen, ja tiedot syrjinnän kokemuksista ja kielteisistä asenteista leviävät yhteisöissä nopeasti.

Toimeenpideohjelman kokonaisuudessa 1.3.2 esitetään yhteenvetona:

Koulutusjärjestelmän eri tasoilla toimivia ammattilaisia tuetaan yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen toimien suunnittelussa ja kohdentamisessa. Erylistä huomiota kiinnitetään henkilökunnan osaamiseen tunnistaa rasistista kiusaamista ja tukea ja ohjata rasismia kohdanneita nuoria. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikassa vahvistetaan läpileikkaavasti yhdenvertaisuuden huomioimista ministeriön rahoittamassa toiminnassa ja sektoreiden informaatio-ohjauksessa.

Sivista toteaa, että varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmien valtakunnalliset perusteet sekä koulutusta koskevien laeissa säädetyt toiminnan tavoitteet antavat hyvät lähtökohdat ja arvopohjan työhön yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon puolesta sekä rasismien vastustamiseksi.

Sivista katsoo, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistetään parhaiten laadukkaana, valtakunnallisten perusteiden arvopohjaa toteuttavan kasvatuksen ja opetuksen keinoin, jolloin lapset ja nuoret oppivat ymmärtämään ja arvostamaan diversiteettiä ja erilaisuutta.

Sivista suhtautuu kuitenkin kriittisesti kasvatukseen ja opetusalan tämänhetkisiin suunnittelu- ja raportointivelvollisuuksiin, jotka hyvästä tarkoituksestaan huolimatta vievät opetushenkilökunnan aikaa. Tämä on pois ajasta lasten ja nuorten kanssa. Pidämmekin hyvänä kehysriihen (huhtikuu 2024) päätöstä keventää kasvatukseen ja opetusalan suunnittelu- ja raportointivelvoitteita. Katsomme

keventämisen antavan opettajille ja päiväkotien henkilökunnalle paremmat mahdollisuudet havaita rasistista ja muutakin kiusaamista sekä puuttua siihen. Tästä näkökulmasta on ongelmallista, että toimenpideohjelman luonnoksessa toimia on kiinnitetty lakisääteisiin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitteluvaikeuksiin. Sivista katsoo, että näistä lakisääteisistä velvoitteista voitaisiin luopua, ja vastaavasti voitaisiin vahvistaa sisältöjä ja kirjauksia valtakunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sekä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Nämä asiakirjat ovat päiväkodeissa ja kouluissa työskentelevien ammattilaisten todelliset työasiakirjat, joiden kautta tavoitteet välittyvät päivittäiseen työhön erillisiä suunnitelmia paremmin.

Sivista huomauttaa, että huhtikuussa 2024 tehtyjen säästöpäätösten myötä opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustuksia leikataan merkittävästi. Avustusten vähentäminen tekee haasteelliseksi ammattilaisten tukemisen käytännön toteuttamisen. Taiteen ja kulttuurin sekä nuorison ja liikunnan avustuksia suuntaamalla rahoitusta voitaisiin kohdentaa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi. Nyt tavoite vaarantuu leikkausten vuoksi. Näin käy erityisesti tilanteessa, jossa edellä mainittu päätös avustusten leikkauksista tulee koskemaan myös opetusalan hanketoimintaa ja opettajien täydennyskoulutusta.

Kohdassa 6.1 esitetään:

Toteutetaan/rahoitetaan alueellinen pilottihanke, jonka avulla tuetaan korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien pääsyä työharjoitteluihin, osaamistaan vastaaviin tehtäviin sekä yleistä urakehitystä. Hankkeen toteuttajina voivat olla esim. työllisyysviranomaiset, korkeakoulu tai/ja järjestötoimija.

Sivista pitää tavoitetta hyvänä ja toteaa, että korkeakouluille on jo nyt asetettu tavoite kansainvälisten opiskelijoiden määrän lisäämiseksi ja heidän Suomeen työhön jäämisensä edistämiseksi. On erittäin ongelmallista, jos kielteisten asenteiden ja tosiasiallisesti syrjivien rekrytoinnin ja työelämän käytänteiden vuoksi maahanmuuttajataustaiset eivät pääse koulutustaan vastaaviin työtehtäviin. Tämä on yksilölle kestänyt ja kansantaloudellisesti resurssien hukkaamista. Sivista huomauttaa, että useissa työtehtävissä työyhteisön diversiteetti on tutkitusti tuottavuutta ja tuloksellisuutta lisäävä tekijä. Näin on myös opetusalla ja muilla kelpoisuusvaatimuksilla säädellyillä aloilla, jolloin tulisi tarkastella kelpoisuusvaatimusten, erityisesti kielitaitovaatimusten, aiheuttamia ongelmia diversiteetin kasvattamisessa.

Alueellisen pilottihankkeen ohessa tulisi kehittää kansallisia toimenpiteitä saman tavoitteen puolesta, ja työhön tarvitaan mukaan työllisyysviranomaisten ja korkeakoulujen lisäksi työnantaja- ja palkansaajajärjestöt.

Uusitalo Heikki
Sivistysala ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

-

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

-

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (Tane) kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston kanslialle luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Tane edistää sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnassa, joten lausunto keskittyy sukupuolten tasa-arvoon liittyviin näkökulmiin.

Yleiset huomiot

Valtioneuvoston kanslian toimenpideohjelma yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa perustuu tiedonannolle, jonka pääministeri Petteri Orpon hallitus antoi eduskunnalle 31.8.2023. Toimenpideohjelma käsittelee yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä ja ohjelman kärkenä ovat aktiiviset ja konkreettiset toimet rasismien torjumiseksi.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää rasismien torjuntaan ja yhdenvertaisuuden edistämiseen tähtäävää toimenpideohjelmaa tärkeänä askeleena yhteiskunnallisen eriarvoisuuden esiin nostamiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. On tärkeää, että Suomi edistää perusoikeuksien toteutumista systemaattisesti ja huomioi kansainvälisten ihmisoikeuselinten suositukset epäkohtien korjaamiseksi. Toimenpideohjelman rinnalla näitä tavoitteita tulee edistää laajemminkin politiikassa.

Kuten ohjelmassa tuodaan esille, sukupuolten tasa-arvoa käsitellään läpileikkaavasti toimenpiteissä, jotka perustuvat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien edistämiselvöllisyyksien toimeenpanoon. Tane huomauttaa, että yhdenvertaisuutta, sukupuolten tasa-arvoa ja syrjimättömyyttä on tärkeää edistää rinnakkain ja toisiaan täydentävin toimin. Siitä huolimatta, että kyseessä oleva toimenpideohjelma keskittyy erityisesti yhdenvertaisuuteen ja rasismiin, sukupuoli vaikuttaa merkittävästi henkilön haavoittuvuuteen kokea erityyppistä syrjintää, häirintää tai väkivaltaa. Tane esittääkin, että sukupuolinäkökulma huomioidaan toimenpideohjelman toteutuksessa ja seurannassa myös niissä toimenpiteissä, jotka eivät suoraan perustu tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien edistämiselvöllisyyksien toimeenpanoon.

Lausuntopyynnössä kysytään erikseen risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjumisesta. Tane korostaa, että sukupuolinäkökulman huomioiminen on tärkeää myös moniperusteisen syrjinnän ehkäisyssä.

Poikkihallinnollista tasa-arvo-ohjelmaa valmistellaan parhaillaan hallitusohjelmakirjauksen mukaisesti. On tärkeää varmistaa se, että lausuttavana olevan toimenpideohjelman ja valmisteilla olevan tasa-arvo-ohjelman toteutuksessa tehdään yhteistyötä ohjelmien vaikuttavuuden lisäämiseksi.

Yhdenvertaisuuslainsäädäntö

Julkisessa keskustelussa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä on usein tapana lähestyä yhtenä ryhmänä. Seksuaalivähemmistöihin ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvat syrjinnän kiellot sisältyvät kuitenkin eri lakeihin. Lainsäädännöllistä sääntelyä koskevan eron kirkastamiseksi Tane esittää, että toimenpideohjelman yhdenvertaisuuslainsäädäntöä koskevaan lukuun lisätään maininta

siitä, että tasa-arvolaki kieltää syrjinnän sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella.

Työelämän yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys

Toimenpideohjelmassa on mainittu neljä eri tavoitetta, jotka muodostavat ohjelman perustan. Näistä kaksi koskee työelämää: ”yhteiskunnan eriarvoistavien rakenteiden purkaminen työmarkkinoilla ja muualla yhteiskunnassa” sekä ”työmarkkinoille pääsyn edistäminen”. Toimenpideohjelmassa mainitaan ulkomaalaistaustaisten työllisyysasteen selkeä ero verrattuna suomalaistaustaiseen väestöön, miehillä tämän ollessa 9,3 prosenttiyksikköä ja naisilla 21,6 prosenttiyksikköä, mutta tätä eroa ei ole huomioitu esitetyissä toimenpiteissä. Tane toteaa, että Suomessa työmarkkinat ovat kansainvälisestikin katsoen voimakkaasti eriytyneet sukupuolen mukaan. Tane korostaa, että sukupuolten välinen merkittävä ero tulee huomioida myös ulkomaalaistaustaisten työmarkkina-aseman edistämiseksi ja syrjinnän ehkäisemiseksi työelämässä. Esitetyt toimet eivät ole riittävän tehokkaita, ellei sukupuolinäkökulmaa huomioida toimenpiteiden toteutuksessa.

Koulutus

Tane pitää merkittävänä ja hyvin tervetulleena uudistuksena toimenpideohjelmassa mainittua, koko koulujärjestelmän kattavaa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelmaa, jolla pyritään tukemaan ja seuraamaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakien mukaisten suunnitelmien laatimista sekä parantamaan niiden vaikuttavuutta.

Ohjelmassa nostetaan esiin PISA-tulokset ja niissä näkyvä maahanmuuttajien ja valtaväestön välinen ero, joka on Suomessa OECD-maiden suurin. Toimenpideohjelmassa ei kuitenkaan mainita sukupuolten välisiä eroja oppimisessa. Tane huomauttaakin, että koulumenestyksen tarkastelun osalta on huomioitava myös mahdolliset erot paitsi syntyperän osalta, myös sukupuolten välillä. Kansainväliset vertailut (PIRLS 2021, PISA 2023) osoittavat, että oppimiserot erinomaisesti ja heikosti pärjäävien välillä ovat kasvaneet, mikä näkyy yhä suurempana hajontana niin tyttöjen kuin poikien keskuudessa.

Nuorten yhdenvertaisuus, syrjintä ja häirintä

Toimenpideohjelmassa kiinnitetään erityistä huomiota lasten ja nuorten yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen. Tane pitää lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa fokusta erittäin tärkeänä ja painottaa, että nuorten yhdenvertaisuutta, syrjintää ja häirintää tulee lähestyä sukupuolisensitiivisesti, koska nämä ilmiöt ilmenevät hyvin eri tavoin eri sukupuolilla. Vuoden 2023 kouluterveyskyselyn mukaan 8. ja 9.

luokkalaisten keskuudessa pojat kokivat selkeästi enemmän fyysistä uhkaa, kun taas tyttöjen kokemukset häiritsevän seksuaalisen ehdottelun tai ahdistelun osalta olivat selvästi suuremmat kuin pojilla. Fyysisen uhan osalta suomalaistaustaisten ja ulkomaalaistaustaisten nuorten erot näissä tilanteissa ovat selkeästi havaittavissa. Suomalaistaustaisista pojista 18 prosenttia oli kokenut fyysistä uhkaa vuoden aikana, kun taas ulkomaalaistaustaisista (ulkomailla syntyneistä) pojista uhkaa oli kokenut yli 26 prosenttiyksikköä.

Häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua viimeisen vuoden aikana oli kokenut suomalaistaustaisista pojista vajaa 9 prosenttia, kun taas ulkomaalaistaustaisista (ulkomailla syntyneistä) tätä oli kokenut reilu 20 prosenttia. Suomalaistaustaisista tytöistä noin 45 prosenttia oli kokenut seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua, kun taas ulkomailla syntyneistä vastaavaa oli kokenut vajaa 38 prosenttia.

Kouluterveyskyselyn mukaan syrjinnän, häirinnän ja väkivallan kokemukset vaihtelevat merkittävästi sukupuolen sekä taustan mukaan. THL:n tekemä raportti vuosien 2019–2023 kouluterveyskyselyistä osoittaa myös, että sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret kohtaavat enemmän haasteita hyvinvoinnissaan kuin muut nuoret. Tane esittää, että sukupuoli, mukaan lukien sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin liittyvät kysymykset, huomioidaan toimenpideohjelmassa nuorten ja koulutuksen osalta nykyistä selkeämmin.

Liikunta

Tane kiittää siitä, että liikuntaa edistävien järjestöjen ja valtionavustamisen vastuullisuuskriteerejä tarkennetaan sekä vastuullisuustoimia arvioidaan. Näillä toimilla voidaan osaltaan vahvistaa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon huomioimista lasten ja nuorten urheilu- ja liikuntatoiminnassa. Kaikilla tulee olla tosiasiallisesti yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa urheilua ja liikuntaa, saada asiantuntevaa valmennusta, osallistua kilpailuihin sekä saada yhtäläinen tunnustus kilpailusuorituksistaan. Tane pitää tärkeänä, että seksuaalisen häirintään puututaan tehokkaasti myös liikunta- ja urheilutoiminnassa. Liikuntajärjestöille on tärkeää tarjota myös tukea tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja esimerkiksi sukupuolen moninaisuuden huomioimiseksi omassa toiminnassaan.

Muut toimet

Tane kiinnittää myös huomiota toimenpideohjelmaan sisällytettyjen kunniaan liittyvän väkivallan ja vihapuheen torjumiseen liittyviin toimenpiteisiin. Tane painottaa, että näitä ilmiöitä voidaan torjua onnistuneesti vain, jos toimenpiteissä tunnistetaan ilmiöiden sukupuolittunut luonne. Naiset, tytöt ja sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ovat erityisessä vaarassa joutua kunniaan liittyvän väkivallan uhreiksi. Kunniaan liittyvää väkivaltaa kohdistuu kuitenkin myös poikiin ja miehiin. Kunniaan liittyvä väkivalta voi olla seurauksiltaan erittäin vakavaa.

Vihapuheen torjumisen osalta Tane huomauttaa, että YK:n naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CEDAW-komitea) on kehottanut Suomea toimeenpanemaan tehokkaampia keinoja sukupuolistuneen vihapuheen torjumiseksi, mistä Suomen tulee raportoida komitealle syksyllä 2024.

Riski Taina
Tasa-arvoasiain neuvottelukunta

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Vammaisfoorumi ry ja sen yhteydessä toimiva Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilma edistää vammaisten ihmisten yhdenvertaisia osallistumismahdollisuuksia Suomalaisessa yhteiskunnassa. Tukikeskus Hilmalla on yli 20 vuoden kokemus vammaisten maahanmuuttajataustaisten henkilöiden sekä tämän ryhmän kanssa työskentelevien tukemisessa. Hilma on tuottanut erikielistä tukimateriaalia laajasti ja kouluttanut työyhteisöjä ja eri ryhmiä vammaisten maahanmuuttajien erityiskysymyksistä. Toimintamme on valtakunnallista ja osallistumme aktiivisesti eri verkostojen työskentelyyn paikallisesti ja valtakunnallisesti.

Olemme mielellään mukana tuomassa osaamistamme ja tietotaitoamme kyseisestä ryhmästä, vähemmistön vähemmistöistä. Voimme olla mukana keräämässä tietoa rasismin ja syrjinnän kokemuksista ja vaikutuksista sekä auttaa selvittämään ratkaisuja ja hyviä käytäntöjä, millä voidaan vähentää kohderyhmämme kokemaa epätasa-arvoa ja osallistumisen esteitä. Olemme mielellään mukana pyöreän pöydän keskusteluissa, rasismin vastaisissa kampanjoissa ja dialogeissa eri väestöryhmien kesken.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Toimenpiteissä tulisi huomioida YK:n yleissopimus Vammaisten henkilöiden oikeuksista, jotta moniperusteista syrjintää voidaan nykyistä paremmin tiedostaa ja puuttua sen vähentämiseen. Vammaiset maahan muuttaneet voivat kokea arjessaan syrjintää moniperusteisesti, myös liittyen vamman tuomaan vaikeuteen osallistua yhteiskuntaan aktiivisesti. Koulutusjärjestelmässä ja työelämässä tietoisuutta vammaisten ihmisten oikeuksista tarvitaan laajasti; varhaiskasvatukseen, perusopetukseen, toisen asteen koulutukseen, kotoutumiskoulutusten tarjoajille sekä kunnille ja hyvinvointialueille, joissa tehdään maahanmuuttajien ohjausta ja neuvontaa. Liian moni vammainen

maahan muuttanut on syrjäytetty yhteiskunnasta jo alkuvaiheessa; viranomaiset voivat liian helposti ehdottaa asiakkaalle eläkettä tai eivät ohjaa heitä kieli- ja kotoutumiskoulutukseen. Tosiasiallista yhdenvertaisuutta edistetään esim. positiivisella erityiskohtelulla ja kohtuullisilla mukautuksilla. Nämä termit ja toimenpiteet ovat monelle organisaatiolle tuntemattomia käsitteitä.

Erilaisissa valtiovastuushakemuksissa tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, että avustettavat toiminnot tapahtuvat esteettömässä ja saavutettavassa ympäristössä. Näin ehkäistään moniperusteista syrjintää vammaisten perusteella. Myös toimenpiteiden alaisen tapahtumien osalta on varmistettava osallistuminen eri vammairyhmiin kuuluville ihmisille esim. kuulovammaisten tulkkaus, tiedostus saavutettavasti näkövammaisia ajatellen jne.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Tukikeskus Hilmassa edistämme vammaisten maahanmuuttaneiden oikeuksien toteutumista mm. vahvistamalla kohderyhmämme tietoisuutta omista oikeuksista ja palveluista Suomessa. Olemme huolissamme siitä että, tietoisuuden ja tiedon vähäisyyden vuoksi, asiakkaamme ”valta” päättää omista asioista siirtyy muualle. Tässä riskinä on vallan väärinkäyttö, jota voi tapahtua erityisesti sosiaali- ja terveydenhuolto palveluissa. Toivoisimme että asiakkaiden syrjintä kokemuksia sosiaali- ja terveyspalveluissa kartoitettaisiin ja tuotaisiin näkyväksi. Tätä aihetta ovat tutkineet mm. Annika Lillrank ja Eveliina Heino artikkelissaan ”Vaihtoehdottomuuden, epätietoisuuden ja taistelun kentillä: Maahanmuuttajataustaisten vammaisen lapsen vanhempien arjen kansalaisuuden rakentuminen”.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Järjestöfoorumien kautta toimenpiteiden arviointi on kannatettavaa mutta se ei mielestämme ole riittävää. Seuranta olisi tulisi tehdä hyvin laajasti ajatellen eri väestöryhmiä, eri ikäisiä ja eri kielisiä. Toivoisimme että varsinkin järjestöt, jotka edustavat kaksinkertaisen vähemmistöryhmän edustajia kuultaisiin toimenpiteiden eri vaiheissa järjestelmällisesti.

Muut kommentit

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Vammaisfoorumi on 28 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 223 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä.
www.vammaisfoorumi.fi

Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilma edistää vammaisten ja pitkäaikaissairaiden maahanmuuttajien oikeuksia ja yhdenvertaisia osallistumismahdollisuuksia suomalaisessa yhteiskunnassa. www.tukikeskushilma.fi

Vammaisfoorumi kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta ja lausuu vammaisten maahanmuuttajien ja YK:n vammaissopimuksen näkökulmasta seuraavaa:

Vammaisfoorumi ry ja sen yhteydessä toimiva Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilma edistää vammaisten ihmisten yhdenvertaisia osallistumismahdollisuuksia Suomalaisessa yhteiskunnassa. Tukikeskus Hilmalla on yli 20 vuoden kokemus vammaisten maahanmuuttajataustaisten henkilöiden sekä tämän ryhmän kanssa työskentelevien tukemisessa. Hilma on tuottanut erikielistä tukimateriaalia laajasti ja kouluttanut työyhteisöjä ja eri ryhmiä vammaisten maahanmuuttajien erityiskysymyksistä. Toimintamme on valtakunnallista ja osallistumme aktiivisesti eri verkostojen työskentelyyn paikallisesti ja valtakunnallisesti.

Olemme mielellään mukana tuomassa osaamistamme ja tietotaitoamme kyseisestä ryhmästä, vähemmistön vähemmistöstä. Voimme olla mukana keräämässä tietoa rasismien ja syrjinnän kokemuksista ja vaikutuksista sekä auttaa selvittämään ratkaisuja ja hyviä käytäntöjä, millä voidaan vähentää kohderyhmämme kokemaa epätasa-arvoa ja osallistumisen esteitä. Olemme mielellään mukana pyöreän pöydän keskusteluissa, rasismien vastaisissa kampanjoissa ja dialogeissa eri väestöryhmien kesken.

Toimenpiteissä tulisi huomioida YK:n yleissopimus Vammaisten henkilöiden oikeuksista, jotta moniperusteista syrjintää voidaan nykyistä paremmin tiedostaa ja puuttua sen vähentämiseen. Vammaiset maahan muuttaneet voivat kokea arjessaan syrjintää moniperusteisesti, myös liittyen vamman tuomaan vaikeuteen osallistua yhteiskuntaan aktiivisesti. Koulutusjärjestelmässä ja työelämässä tietoisuutta vammaisten ihmisten oikeuksista tarvitaan laajasti; varhaiskasvatukseen, perusopetukseen, toisen asteen koulutukseen, kotoutumiskoulutusten tarjoajille sekä kunnille ja hyvinvointialueille, joissa tehdään maahanmuuttajien ohjausta ja neuvontaa. Liian moni vammaisen maahan muuttanut on syrjäytetty yhteiskunnasta jo alkuvaiheessa; viranomaiset voivat liian helposti ehdottaa asiakkaalle eläkettä tai eivät ohjaa heitä kieli- ja kotoutumiskoulutukseen. Tosiasiallista yhdenvertaisuutta edistetään esim. positiivisella erityiskohtelulla ja kohtuullisilla mukautuksilla. Nämä termit ja toimenpiteet ovat monelle organisaatiolle tuntemattomia käsitteitä.

Erilaisissa valtiovastuushakemuksissa tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, että avustettavat toiminnot tapahtuvat esteettömässä ja saavutettavassa ympäristössä. Näin ehkäistään moniperusteista syrjintää vamman perusteella. Myös toimenpiteiden alaisten tapahtumien osalta on varmistettava osallistuminen eri vammaryhmiin kuuluville ihmisille esim. kuulovammaisten tulkkaus, tiedostus saavutettavasti näkövammaisia ajatellen jne.

Tukikeskus Hilmassa edistämme vammaisten maahanmuuttaneiden oikeuksien toteutumista mm. vahvistamalla kohderyhmämme tietoisuutta omista oikeuksista ja palveluista Suomessa. Olemme

huolissamme siitä että, tietoisuuden ja tiedon vähäisyyden vuoksi, asiakkaamme ”valta” päättää omista asioista siirtyä muualle. Tässä riskinä on vallan väärinkäyttö, jota voi tapahtua erityisesti sosiaali- ja terveydenhuolto palveluissa. Toivoisimme että asiakkaiden syrjintä kokemuksia sosiaali- ja terveyspalveluissa kartoitettaisiin ja tuotaisiin näkyväksi. Tätä aihetta ovat tutkineet mm. Annika Lillrank ja Eveliina Heino artikkelissaan ”Vaihtoehdottomuuden, epätietoisuuden ja taistelun kentillä: Maahanmuuttajataustaisten vammaisen lapsen vanhempien arjen kansalaisuuden rakentuminen”.

Järjestöfoorumin kautta toimenpiteiden arviointi on kannatettavaa mutta se ei mielestämme ole riittävää. Seuranta olisi tulisi tehdä hyvin laajasti ajatellen eri väestöryhmiä, eri ikäisiä ja eri kielisiä. Toivoisimme että varsinkin järjestöt, jotka edustavat kaksinkertaisen vähemmistöryhmän edustajia kuultaisiin toimenpiteiden eri vaiheissa järjestelmällisesti.

Vammaisfoorumi ry

Veera Florica Rajala

puheenjohtaja

Anni Kyröläinen

pääsihteeri

p. 045 217 4936

anni.kyrolainen@vammaisfoorumi.fi

Lisätietoja: Maahanmuuttajien tukikeskus Hilma

kehittämispäällikkö Karoliina Mäki, 050 3002 501 karoliina.maki@tukikeskushilma.fi

Ignatius Katri
Vammaisfoorumi ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Yhteistyötä tulisi tehdä antisemitismiä tuntevien ja sitä työtä tekevien järjestöjen kanssa.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Rasismin torjunnassa ja työn toteuttamisessa.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Kaikki toimenpiteet, joita EU komissio esittää antisemitismin vastaisessa strategiassaan 2021-2030.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Konkreettisin mittarein kuten verkossa esiintyvän antisemitismin määrän kehitys.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Valtioneuvostolle

Lausunto: Yhdenvertaisuustiedonannon toimeenpanohanke (VNKO 31:00/2023, asia VN 27386/2023)

Lausunnonantaja: Holokaustin uhrien muisto ry (www.HUM.fi)

Lausuntonamme luonnoksesta haluamme esittää seuraavan.

Yleistä

Lausunnonossa on totuttuun tapaan suuri määrä erilaisia toimenpiteitä. Toimenpiteiden suhteen toimien vaikuttavuus on kuitenkin tärkeämpää kuin niiden lukumäärä.

Antisemitismin osalta ongelma on, että toimeenpano-ohjelmassa antisemitismiä käsitellään omana kohtanaan, eikä sitä kytketä selkeästi kaikkiin rasismiin vastaisiin toimiin. Onkin tärkeää, että kaikissa rasismia käsittelevissä yhteyksissä nimenomaan antisemitismi otetaan esille. Toimeenpanon osalta voi todeta, että konkreettiset toimet antisemitismin osalta ovat samat kuin hallituksen tiedonannossa. Niille on vain annettu aikamääreet, joita ei voi pitää erityisen kiireellisinä.

EU komission antisemitismin vastainen strategia (COM(2021) 615 final) antaa suosituksia jäsenmaille antisemitismin torjumiseksi. Toimeenpano-ohjelmassa ei oteta kantaa yhteenkään komission ehdotukseen. Lisäksi komissio on edellyttänyt, että jäsenmaat tekisivät oman täytäntöönpano-ohjelman komission suositusten perusteella. Nyt esiteltävällä toimeenpanohankkeella kevyesti kuitataan tämä komission velvoite.

Esitämme, että jatkovalmistelussa käydään kaikki komission ehdotukset jäsenmaille antisemitismin vastaisessa strategiassa 2021-2030 huolellisesti lävitse ja otetaan kantaa ja ehdotetaan toimia, joita EU on suositellut. Otamme mielellämme osaa tilaisuuteen, jossa näitä ehdotuksia käydään lävitse. Suurin osa ehdotuksista voidaan konkretisoida Suomessakin toteutettaviksi hankkeiksi.

Antisemitismi on rasismien historiallisesti pitkäaikaisin, laaja-alaisin ja jyrkin muoto. Suomessakin antisemitismiä vähätellään. Tämä vähättely osaltaan jopa antaa oikeutusta aggressiiviseen suhtautumiseen juutalaisuuteen. Israelin valtion hallituksen poliittinen arvostelu ei ole antisemitismiä. Antisemitismiä sen sijaan on juutalaisten asettaminen kollektiivisesti vastuuseen Israelin hallituksen toimista. Nykyään antisemitismille haetaan oikeutusta pukemalla se Israelin politiikan vastaisuuden muotoon. Tämän vuoksi antisemitismin havaitseminen, tunnistaminen ja siihen puuttuminen tulisi olla yksi keskeisimpiä täytäntöönpano-ohjelman tehtäviä.

Tämä edellyttää, että myös antisemitismiä koskevat kansainväliset normit, erityisesti IHRA:n (International Holocaust Remembrance Alliance) antisemitismimääritelmä, otetaan vakavasti. Nykytilanteessa yksi tärkeimmistä on Israelin valtion oikeus olemassaoloon. IHRA:n määritelmän mukaan mm. väite siitä, että Israelin valtion olemassaolo on rasistinen hanke, on antisemitismiä. Suuri uhka, joka voi purkautua väkivaltana myös meillä, on Lähi-Idästä tuotu ajatus Israelin valtion tuhoamisesta ja holokaustin kieltäminen. Tällaisen ajattelutavan leviäminen ja vihan kohdistaminen Suomessakin asuviin rauhallisiin juutalaisiin tulee kyetä kitkemään tehokkailla toimilla ja varhaisella puuttumisella tehokkaasti.

Esitämmekin, että Suomen hallituksen hyväksymän IHRA:n antisemitismimääritelmän merkitystä, tunnettavuutta ja käyttöä lisätään. Kaikissa hankkeen tilaisuuksissa, joissa rasismia käsitellään, pitäisi tuoda esille IHRA:n antisemitismimääritelmä ja määritelmän esimerkkiluettelo ja pyrkiä siihen kuten monissa muissa maissa, että kulttuuri-, tiede- ja liikuntainstituutiot tekevät päätökset siitä, että ne vastustavat antisemitismiä ja noudattavat IHRA:n antisemitismimääritelmää. Tärkeää on myös, että avustuksia ei myönnetä hankkeisiin, joilla on antisemitismien luonne.

Täydennyksiä luonnokseen

Luonnosta tulisi mielestämme konkretisoida antisemitismin osalta seuraavasti:

- rasismia koskevan tietopohjan vahvistaminen. Tältä osin olisi perusteltua tehdä kattava selvitys suomalaisten koululaisten 1) holokaustitietoudesta ja oppilaiden saaman 2) opetuksen vaikutuksesta heidän suhtautumisestaan holokaustiin sekä siitä 3) minkälaista keskustelua oppilaiden keskuudessa holokaustista käydään,
- rasismin vastainen kampanja työmarkkinajärjestöjen ja urheilu-, kulttuuri- ja kansalaisjärjestöjen kanssa. Tässä kampanjassa nämä järjestöt pitäisi saada virallisesti hyväksymään IHRA:n antisemitismimääritelmä kuten monissa maissa on tapahtunut
- museot. Tulisi harkita, voitaisiinko Suomeen perustaa holokaustista ja Suomen juutalaisista ja Suomesta natsi-Saksaan luovutetuista juutalaisista kertova museo, jossa varsinkin koululuokat voisivat vieraila
- taiteen ja kulttuurin alan eettinen ohjeistus. Ohjeistukseen tulisi saada antisemitismistä selkeät kirjaukset IHRA:n linjausten mukaisesti, jossa olisi useita esimerkkejä antisemitismin eri muodoista taiteessa.

EU:n suositukset, joihin mielestämme pitäisi kiinnittää erityistä huomiota:

- antisemitismin määritelmän kattava käyttö,
- vahva antisemitismin vastaisen työn koordinaattori. OM:ssä on koordinaattori, mutta hänen asemaansa ja valtuuksiaan pitäisi vahvistaa
- antisemitististen ilmiöiden tehokkaampi, erityisesti verkkovihan, rikosoikeudellinen käsittely ja siihen liittyvä koulutus
- antisemitismityön kansalaisjärjestöjen rahoitus
- juutalaisten kohteiden vieläkin tehokkaampi suojele
- panostaminen terrorismin, erityisesti juutalaisiin kohdistuvaan, ehkäisyyn ottaen varsinkin huomioon Iranin yhteistyö järjestäytyneen rikollisuuden kanssa Ruotsissa
- EU:n suositukset koskevan myös juutalaisen elämäntavan turvaamista. Siksi toimeenpano-ohjelmassa pitäisi ottaa kantaa, kuinka kaikkien vähemmistöjen tai ainakin perinteisten vähemmistöjen (saamelaiset, juutalaiset, tataarit) elämänmuoto voidaan turvata. Juutalaisen elämäntavan on oltava mahdollinen Suomessa. Tämä koskee erityisesti juutalaisen perinteen

mukaan valmistettua ruokaa ja poikien ympärileikkausta. Hallituksen sitoutuminen siihen, että lainsäädäntöä ei tältä osin muuteta, rauhoittaisi tilannetta ja turvaisi juutalaisen vähemmistön säilymistä Suomessa.

Antigypsyismi

Holokaustissa murhattiin arviolta jopa miljoona romania. Romaneihin kohdistuu vahvaa rakenteellista rasismia Suomessa.

Ehdotamme, että

- Suomi tunnustaa antigypsyismin (mustalaisvastaisuuden) historiallisena romanivastaisuuden ilmiönä, Euroopan Neuvoston (ECRI suositus 13/2020), EU:n ja IHRA:n suositusten, ohjeistusten ja romanipoliittisten kehityslinjausten mukaisesti,
- Suomen hallitus vahvistaa sitoutumistaan tunnustamaan romanien kansanmurhan toisen maailmansodan aikana pyrkien muistamaan sitä vuosittain 2. elokuuta EU:n Parlamentin vuonna 2015 antaman suosituksen mukaisesti.
- valtioneuvosto sitoutuu varmistamaan tiedotuksen ja koulutuksen levittämisen avulla romaneiden yhdenvertaisen osallistumisen ja sitoutuu purkamaan ohjeistusten avulla romanivastaisuuteen liittyvää rasismia ja syrjintää lisäämällä romani historian ja kulttuurin tietoutta ja näkyvyyttä yhteiskunnan kaikilla tasoilla.

Helsinki 9.6.2024

Holokaustin uhrien muisto ry

Kimmo Sasi, pj

Sasi Kimmo

Holokaustin Uhrien Muisto ry - Kansalaisjärjestö holokaustin muistitiedosta ja antisemitismin torjunnasta

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Ohjelma sisältää laajan kokonaisuuden toimenpiteitä rasismin torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi Suomessa. Onnistunut ohjelman toimeenpano edellyttää, että sidosryhmäyhteistyötä toteutetaan laajasti eri toimijoiden kanssa.

Ohjelmassa onkin kiitettävästi huomioitu keskeiset sidosryhmät ja yhteiskunnalliset toimijat: viranomaiset, kansalaisyhteiskunta, poliittiset päättäjät, media ja työnantajat. On tärkeää, että jokainen taho sitoutuu rasismin ja syrjinnän torjuntaan omassa toiminnassaan – vastuuta ei saa ulkoista muille.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Suomen yhdenvertaisuuspolitiikka on kehittynyt EU-jäsenyyden myötä. Vuoden 2015 lakimuutos laajensi syrjinnän kiellon kattamaan useita eri perusteita. Muutosten taustalla oli tarve edistää entistä paremmin eri väestöryhmien yhdenvertaisia mahdollisuuksia Suomessa.

Risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen on otettava huomioon läpileikkaavasti kaikissa toimenpiteissä. Erityistä huomiota on kuitenkin kiinnitettävä niihin toimenpiteisiin, jotka edistävät haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten pääsyä opiskeluun, työelämään ja muihin tukipalveluihin. Kohderyhmän parissa työskentelevillä viranomaisilla on oltava riittävä tietotaito sekä tunnistaa moniperusteisen syrjinnän riskit, että ottaa ne huomioon palvelujen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

On positiivista, että ohjelmassa on kiinnitetty erityistä huomiota lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämiseen. Koulutusta ja kasvatusta koskevien toimenpiteiden suunnittelussa ja konkreettisesti toteuttamisessa on varmistettava, että risteävän ja moniperusteisen syrjinnän riskit ovat tiedossa, niitä ymmärretään ja otetaan huomioon.

Yhdenvertaisuusvaltuutetulla ja Tasa-arvovaltuutella on keskeinen rooli risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjumisessa. Vaikka valtuutettujen toiminta perustuu eri lainsäädäntöihin, riippumattomien viranomaisten tiiviimpi yhteistyö mahdollistaisi tehokkaamman moniperusteisen syrjinnän tunnistamisen ja torjumisen, johdonmukaisemman ja kattavamman ohjauksen ja valvonnan risteävän syrjintätapausten käsittelyssä.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelman tavoitteet ja toimenpidekokonaisuus on laaja. Niiden laadukas toteutuminen olisi merkittävä askel muutokseen kohti yhdenvertaisempaa Suomea. Tavoitteiden toteutumiseksi on varmistettava, että kaikki vastuutahot ovat sitoutuneet prosessiin. Tavoitteille on asetettava selkeät ja seurattavissa olevat mittarit.

Järjestöille on varattu keskeinen rooli rasismien vastaisten toimien toteuttamisessa. Samaan aikaan niiden toimintaedellytykset ovat kuitenkin vaarassa rahoitusleikkausten takia. Leikkausten seurauksena kaikkein heikoimmassa asemassa olevien mahdollisuus osallistua ja saada äänensä kuuluviin, heikkenee.

Valmisteilla olevan Kansalaisjärjestöstrategian tavoitteena on ollut kehittää ja turvata järjestölähtöistä työtä. Järjestötoimintaan kohdistuvat leikkaukset ovat toteutumassa jo ensi vuonna. Strategian toimenpiteet järjestöjen tukemiseksi ovat yksinkertaisesti myöhässä. On ristiriitaista, että samalla kun toimenpideohjelmassa järjestöille annetaan tilaa ja tärkeä rooli yhdenvertaisuuden edistäjinä, niiden toimintamahdollisuudet supistuvat.

On kiitettävää, että hyvien väestösuhteiden edistäminen on nostettu yhdeksi toimenpideohjelman prioriteetiksi. Hyvät väestösuhteet edistävät yhteiskuntarauhaa ja yhdenvertaisuutta, vähentävät vastakkainasettelua, syrjintää ja osattomuutta.

Etnisten suhteiden neuvottelukunnalla ETNO:lla on tärkeä rooli tässä työssä. ETNO:n resurssit ovat kuitenkin täysin riittämättömät suhteessa sille annettuun lakisääteiseen tehtävään ja siihen kohdistuviin odotuksiin.

Neuvottelukunnan toiminnan tuloksellisuus on suoraan sidoksissa jäsenten aktiivisuuteen ja osallistumiseen. Valitettavasti poliittisten puolueiden osallistuminen ETNO:n työhön on ollut hyvin vähäistä.

Jatkossa puolueiden tulisi velvoittaa omat ETNO:n edustajansa osallistumaan neuvottelukunnan työskentelyyn. Seuraavan kauden jäsenvalinnassa olisi huolehdittava, että sekä etnisten vähemmistöjen että eduskuntapuolueiden edustus on kattava. Parhaimmillaan ETNO pystyy merkittävästi edistämään etnisten ja uskonnollisten vähemmistöjen ja poliittisten päättäjien paljon kaivattua dialogia.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Tavoitteiden toteuttamiselle on asettava selkeät ja seurattavissa olevat mittarit. Mittareiden käyttöön ottaminen on toimenpiteiden toteuttamisesta vastaavien tahojen vastuulla.

Toimenpideohjelman etenemistä asetettavaan työryhmään on kutsuttava myös kansalaisyhteiskunnan edustus.

Muut kommentit

Rasismien torjumiseen tarvitaan kokonaisvaltainen ja läpileikkaava lähestymistapa: tarvitaan yleistä tietoisuuden lisäämistä rasismista historiallisena jatkumona ja prosessina, johon Suomi on osallinen. Rasismi ei ole yksittäinen tapahtuma eikä uusi ilmiö, joka on rantautunut Suomeen vasta 1990-luvulla. Suomessa on tunnustettava oma rasistinen historia ja miten se on vaikuttanut myös kansallisiin vähemmistöihin, kuten saamelaisiin, tataareihin, juutalaisiin ja suomen romanivähemmistöön. Vasta tiedostamalla rasistiset ajatusmallit ja asenteet ja niiden vaikutukset sekä yhteiskunnallisella että yksilötasolla, päästään pohtimaan vaikuttavia toimintatapoja ja malleja. Rasismien torjumiseksi on koulutettava valtaväestöön kuuluvia ihmisiä, ja rasismien torjuminen tulee olla ennen kaikkea heidän vastuullaan.

Huomioita sitä, mitä tarvitaan.

- Viharikosten torjuminen: Esityksestä puuttuu konkreettiset toimenpiteet viharikosten torjumiseksi ja viharikoksiin ja vihapuheeseen puuttumiseksi, ainoastaan todetaan tarve.

- Tutkimus: Rasismien vastaisen työn edistämiseksi tarvitaan tutkittua tietoa eri väestöryhmien oikeuksien toteutumisesta ja heidän kokemastaan syrjinnästä, rasismien esiintyvyydestä ja ilmenemismuodoista, asenneilmapiiristä. Tarvitaan sekä määrällistä dataa että pitkäjänteistä laadullista tutkimusta, ja tämän rahoittamisesta tulee huolehtia.

- Tutkimukseen perustuva päätöksenteko: samaan tapaan, kuin merkittäviä yhteiskunnallisia uudistuksia suunniteltaessa arvioidaan suunniteltujen toimenpiteiden sukupuolivaikutuksia, olisi systemaattisesti arvioitava myös niiden vaikutuksia eri vähemmistöryhmiin yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta. Jotta näin voi tehdä, täytyy selvitystyötä koordinoida ja rahoittaa.
- Mielenterveyspalveluiden saavutettavuuden parantaminen eri taustoista tuleville ihmisille: Rasismi kuormittaa tutkitusti mielenterveyttä.
- Asuminen: Syrjintä asuntomarkkinoilla aiheuttaa ongelmia maahanmuuttajataustaisille ihmisille ja perheille. Tämä ilmiö kaipaisi selvittämistä ja toimenpiteitä syrjintään puuttumiseen. Asuinalueiden eriytymistä tulee aktiivisesti ehkäistä mm. kaupunkisuunnittelun keinoin. Asukasosallisuutta lisättävä asukkaiden moninaisuus huomioiden.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Tuominen Jenni
Monika-Naiset liitto ry - VN/27386/2023-VNK-31

Lausunto

10.06.2024

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Plan International Suomi kiittää mahdollisuudesta lausua toimenpideohjelmasta. Olimme lausunnonantajana myös kesällä 2023, kun valtioneuvosto pyysi kommentteja yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämistä koskevaan tiedonantoon. Pidämme edelleen tärkeimpänä tavoitteena syrjimättömyyden edistämistä, että yhteiskunnan eriarvoistavia rakenteita tunnistetaan ja puretaan. Syrjintä, rasismi ja epätasa-arvo ovat syvälle juurtuneita normeja ja käyttäytymismalleja. Niiden purkaminen vaatii siten rakenteisiin puuttumista.

On tärkeää, että rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi työskennellään yhteiskunnan kaikilla tasoilla. Plan tukee sitä, että eri ministeriöillä on omat toimenpiteensä rasismien torjunnassa. Korostamme kuitenkin, että yhdenvertaisuustyön tavoitteellinen johtaminen vaatii poliittisten päätöksentekijöiden sitoutumista, kiinnostuneisuutta ja priorisointia. Tähän työhön on vahva tuki myös kansalaisjärjestötoimijoilta, mukaan lukien Planilta, joiden osaaminen, asiantuntemus ja taidot ovat käytettävissä rasismien vastaisessa työssä.

Yhdenvertaisuustyötä ja antirasistista työtä tekevät järjestöt tulee ottaa mukaan vahvasti, jotta niiden asiantuntemus, osaaminen, kehittämisideat ja materiaalit saadaan parhaiten käyttöön. Tällöin myös toimenpiteet kohdentuvat tehokkaasti toimintakulttuureissa ja käytänteissä olevaan rakenteelliseen syrjintään ja rasismiin. Järjestöillä on suoraa kokemusta syrjittyjen ryhmien kanssa toimimisesta ja ymmärrystä näiden elämäntilanteesta ja kokemusmaailmasta. Painotamme erityisesti sitä, että globaalikasvatustyötä tekeville järjestöille – mukaan lukien Planilla - on paljon kokemusta ja osaamista yhdenvertaisuuden ja antirasismien edistämisestä oppilaitoksissa eri kouluasteilla ja myös nuorten vapaa-ajan toiminnassa sekä teemoihin liittyvästä opettajien täydennyskoulutuksesta.

Plan korostaa, että yhteistyö on tärkeää kaikissa toimenpiteissä. Osoitamme itse kiinnostuksemme yhteistyössä toimimiseen erityisesti lasten ja nuorten kokemaa rasismia ja syrjintää koskevissa toimenpiteissä, kuten luvun 4.2 järjestöfoorumissa ja sidosryhmätilaisuuksissa, luvun 5.1 läpileikkaavissa toimenpiteissä ja luvun 7.1 läpileikkaavissa toimenpiteissä.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Pidämme tärkeänä, että koko toimenpideohjelmassa tunnistetaan eri ominaisuuksien, aseman ja elämäntilanteen vaikutus yksilön kokemaan syrjintään ja rasismiin. Esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten tyttöjen kokemukset Suomesta ovat erilaisia kuin ikäistensä poikien. Lausunnoilla olevassa luonnoksessa moniperusteinen syrjintä ja sen torjuminen eivät tule riittävästi esille.

Erityisesti koulutuksen ja kasvatuksen sekä eri tahojen kouluttautumista koskevissa toimenpiteissä kautta toimenpideohjelman on kriittisen tärkeää, että risteävä ja moniperusteinen syrjintä tunnistetaan. Toimenpideohjelma lataa suuret odotukset koko koulutusjärjestelmän kattavalle tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelmalle (luku 5.1). Plan suosittaa, että kehittämisohjelman laatimisessa hyödynnetään kansalaisjärjestöjen osaamista ja asiantuntijuutta mm. globaali- ja demokratiakasvatuksen teemoissa.

Pidämme tärkeänä, että toimenpideohjelmassa mainitaan kunniaan liittyvän väkivallan ehkäiseminen (luku 4.5). Kunniaan liittyvä väkivalta on usein sukupuolittunutta ja kohdistuu siten naisiin ja tyttöihin. Tytöt ja nuoret naiset kokevat väkivaltaa kotonaan, koulussa ja koulumatkalla, julkisilla paikoilla ja julkisissa kulkuvälineissä – kaikkialla maailmassa. Sukupuolittunutta väkivaltaa esiintyy yhä enemmän myös verkossa, ja osa tytöistä lopettaa esimerkiksi sosiaalisen median alustojen käyttämisen kohtaamansa häirinnän seurauksena. Kunniaan liittyvän väkivallan lopettamiseksi tarvitaan moniperustaisen syrjinnän tunnistamista.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Lastenoikeusjärjestönä näemme huolestuttavaa kehitystä yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden tiellä. Sukupuolittunut häirintä verkossa ja sen ulkopuolella on uhka erityisesti tytöille ja naisille. Seksuu- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret kokevat vihamielisyyttä ja vähättelyä. Vähemmistöihin kuuluvien nuorten huoli rasismista ja syrjinnästä on kasvanut. Ulkopuolisuutta ja yksinäisyyttä koetaan usein Suomeen muuttaneiden nuorten keskuudessa: Planin teettämän tuoreen kyselyn mukaan 44 % vastanneista arvioi kokeneensa syrjintää tai kiusaamista.

Toiminnassamme mukana olevilla nuorilla on vähän tai ei lainkaan tietoa siitä, mistä syrjintään ja rasismiin saa tukea ja apua. Tieto ei saavuta riittävän hyvin ihmisiä, joita rasismi koskettaa. Toiminnassamme ilmenee myös, että nuoret kokevat saavansa liian vähän selkeää tietoa yhteiskunnallisen osallistumisen muodoista. He kokevat usein, että osallistumisen kynnys on liian korkea kieli- ja tietovaatimusten seurauksena. Nuoret tarvitsevat lisää turvallisempia matalan kynnyksen osallistumispaikkoja, joissa he voivat harjoitella yhteiskunnallisia tietotaitoja selkokielellä

ja saada lisää rohkeutta osallistumiseen. Toimenpideohjelma ei huomioi riittävästi maahan muuttaneiden yhteiskunnallisen osallistumisen esteitä.

Planin mielestä toimenpideohjelmassa tulisi keskittyä entistä vahvemmin rakenteellisten uudistusten toteuttamiseen. Ohjelmassa puhutaan rakenteellisesta syrjinnästä, mutta ei rakenteellisesta rasismista. Tiedämme, että rasismi ja syrjintä esiintyvät yhteiskunnan rakenteissa, mikä näkyy mm. nuorten kohdalla opinto-ohjauksessa, työelämään siirtymisenä, haasteina julkisissa palveluissa ja vihapuheessa. On äärimmäisen tärkeää, että rakenteellisen rasismin käsittelyä ei häivytetä ohjelman toimenpiteissä.

Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia säädösvalmistelussa ja muussa valmistelussa, kuten valtion talousarvion laatimisessa, on vahvistettava. Päätäjien ja viranhaltijoiden tulee arvioida huolellisesti perus- ja ihmisoikeusvaikutukset julkisen talouden sopeutustoimista päätettäessä. Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnissa on kiinnitettävä erityistä huomiota moniperusteiseen syrjintään ja eri tavoin haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien toteutumiseen.

Suomi on saanut useilta ihmisoikeussopimuksia valvoilta elimiltä suosituksia viharikoksiin ja vihapuheeseen puuttumisesta. Jaamme valvontaelinten huolen tästä tilanteesta. Mielestämme luvussa 7 ei tunnisteta riittävällä laajuudella rasismia, joka kohdistuu esimerkiksi etniseen alkuperään, kieleen, kulttuuriin, kansallisuuteen tai vastaavaan ominaisuuteen, sillä luvussa mainitaan vain uskonnolliset vähemmistöt. Tämä on Planin mielestä toimenpideohjelman merkittävä puute.

Valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonanto otti kantaa Suomen ulkopoliittiseen rooliin seuraavasti: "Kansainvälisissä yhteyksissä Suomi jatkaa pitkän aikavälin ihmisoikeuspoliittista linjaansa mm. naisten, tyttöjen, vammaisten henkilöiden, alkuperäiskansojen ja sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen sekä muiden erityisen haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden oikeuksien edistämiseksi ja puolustamiseksi. Myös EU:ssa Suomi jatkaa edellä mainitun linjansa mukaisesti edelleen sukupuolten tasa-arvon ml. itsemääräämisoikeuden (SRHR) ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä koskevien asioiden edistämistä." Toimenpideohjelmassa ei ole kuitenkaan juuri lainkaan toimenpiteitä ulkoministeriön hallinnonalalle, jossa Suomen kansainvälisiä ja EU-yhteyksiä edistetään. Plan pitää tärkeänä, että koko valtionhallinto osallistuu yhdenvertaisuuden edistämiseen ja myös ulkoministeriölle olisi määritetty toimenpiteet ihmisoikeuspoliittisen linjan jatkamiseksi. Erityisen tärkeänä pidämme seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeuksien edistämistä osana Suomen ulkopoliittikkaa. Suomen ulkopoliittisten strategioiden ja ohjelmien on oltava yhtenäisessä linjassa yhdenvertaisuustiedonannon kanssa.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

On tärkeää, että toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista seurataan uskottavasti ja läpinäkyvästi. Plan ehdottaa, että toimenpideohjelman toteutumisesta ja vaikuttavuudesta raportoidaan vuosittain eduskunnalle. Vuosittainen järjestöfoorumi (luku 4.2) voisi toimia sopivana areenana raportin julkistamiselle, arvioinnille ja keskustelulle. Olisi hyvä, jos käytössä olisi

mekanismi, jolla varmistetaan, että VNK vastaa järjestöjen esittämään palautteeseen. Kannatamme myös muita luvun 9 seuranta- ja arviointitoimia.

Lisäksi toivomme, että ohjelman toimenpiteitä seurataan ja niistä raportoidaan myös muissa hallitusohjelmassa mainituissa dokumenteissa, kuten Valtakunnallisessa nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa (OKM) ja poikkihallinnollisessa tasa-arvo-ohjelmassa (STM).

Muut kommentit

Plan huomauttaa, että toimenpideohjelman laajuudesta huolimatta siitä puuttuu kunnianhimoinen ja laajempi visio siitä, miten hallitusohjelman kirjausta ”Kaikilla on oikeus tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksi Suomessa.” toteutetaan. Kuten aiemmin totesimme, toimenpideohjelmassa tulisi keskittyä entistä vahvemmin rakenteellisten uudistusten toteuttamiseen, ei vain pieniin ja teknisiin toimiin. Yhteiskuntamme menestymisen kannalta yksi keskeisimmistä kysymyksistä on, että maahan muuttaneet henkilöt pääsevät täysimääräisesti osallistumaan yhteiskuntaan.

Huomionarvoista on myös, että toimeenpanoon on varattu 6 miljoonaa euroa hallituskauden aikana. Toimenpideohjelma ei kuitenkaan avaa tarkemmin, mihin toimenpiteisiin rahoitus kohdentuu. Mielestämme 6 miljoonaa euroa on auttamattomasti liian pieni summa rasismien vastaisen työn tukemiseen, kun samalla kansalaisjärjestöiltä, ministeriöiltä ja Suomen tekemästä kansainvälisestä työstä leikataan merkittävästi suurempia summia. On tärkeää, että resursseja suunnattaisiin palveluihin, jotka tukevat suoraan rasismia kohtaavia ihmisiä. Harvojen ihmisten käymät dialogit, pyöreän pöydän keskustelut ja kampanjat eivät ratkaise rakenteellisia haasteita.

Olemme myös huolestuneita kansalaisjärjestökenttään kohdistuvasta nopeasta muutoksesta, jossa järjestöihin kohdistuu leikkaustoimia eri lähteistä, järjestöjen osallistumismahdollisuuksia kavennetaan ja ministeriöiden tuki kansalaisjärjestökentälle heikentyy. Lisäksi rahoituksen painopiste siirtyy yksityiseen ja lahjoitusmuotoiseen rahoitukseen, mikä asettaa järjestöt eriarvoiseen asemaan. Julkisuudessa olleiden tietojen mukaan osa yleishyödyllisistä järjestöistä jäisi lahjoituksen verovähennysoikeuden laajentamisen ulkopuolelle. Pidämme tätä epäjohtonmukaisena.

Toimenpideohjelma keskittyy erityisesti rasismien ja syrjinnän poistamiseen, vaikka luvussa 3 puhutaan laajemmin yhdenvertaisuudesta. Ohjelma ei kuitenkaan tarjoa keinoja muiden yhdenvertaisuushaasteiden korjaamiseksi, esimerkiksi puuttamalla sukupuolittuneeseen väkivaltaan tai seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjintään. Täten jääkin avonaiseksi, mihin yhdenvertaisuusongelmiin ohjelmalla halutaan tarttua. Planin mielestä toimenpideohjelman tulisi tarjota rakenteellisia, vaikuttavia ja monialaisia ratkaisuja moniperusteiseen syrjintään, esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten tyttöjen kokemaan häirintään.

Lisäksi toteamme, että toimenpideohjelman tavoitteet ovat ristiriidassa hallituksen toteuttaman politiikan, kuten maahanmuuttoa ja turvapaikanhakua rajoittavien lakiesitysten, kanssa. Uudet lait

tulevat lisäämään ennakkoluuloja ja vastakkainasettelua maahanmuuttajataustaisiin lapsiin, nuoriin ja heidän perheisiinsä. Mielestämme ohjelmassa esitetyt toimenpiteet eivät ole riittäviä Suomessa olevan rasmin kitkemiseksi, kun samalla lainsäädännöllä vähennetään maahan muuttaneiden ihmisten yhdenvertaisuutta ja ihmisarvoa. Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia säädösvalmistelussa ja muussa valmistelussa, kuten valtion talousarvion laatimisessa, onkin vahvistettava.

Plan International Suomi toimii pääkaupunkiseudulla maahan muuttaneiden nuorten osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Maahanmuuttajatyön toiminta keskittyy demokratiakasvatukseen, tulevaisuustaitoihin, sukupolvisuhteisiin, kestävään digielämään ja luontokotoutumiseen tavoittaen noin 1800 osallistujaa vuosittain. Pidämme tärkeänä, että toimenpideohjelmassa tunnistetaan maahan muuttaneiden nuorten kokemukset rasismista ja syrjivistä rakenteista. Nuorten kokemukset ulottuvat lapsuudesta aikuisuuteen ja vaikuttavat monin tavoin heidän elämäänsä, esimerkiksi mielenterveyteen, työpaikkojen saamiseen, opintojen valintaan, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, kansalaisuuden saamiseen ja kohteluun julkisissa palveluissa.

Pidämme erinomaisena toimenpiteenä koko koulutusjärjestelmän kattavan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelman toteuttamista. Oppilaitosten lakisääteisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatu on OPH:n selvitysten mukaan vielä melko vaihtelevaa. On tärkeää varmistaa, että kaikilla opettajilla on riittävät perustiedot ja –taidot edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta osana perustyötään, ja tähän voi vaikuttaa tarjoamalla täydennyskoulutuksia, johon opettajien on mahdollista tai jopa velvollisuus osallistua työajalla. Olemme järjestämässämme täydennyskoulutuksissa huomanneet, että opettajat hyötyvät ja pitävät keskusteluista ja vertaisoppimisesta sekä omien työkavereiden että muiden oppilaitosten opettajien kanssa. Lisäksi koulutuksissa on tärkeää antaa aikaa ja tilaa opettajan omien asenteiden ja käytäntöjen itsereflektiolle ja teemojen herättämien tunteiden käsittelylle.

Iloitsemme myös siitä, että nuorisolan yhdenvertaisuusosaamista tullaan vahvistamaan. Valtakunnallisessa nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa tämä tulee esiin erityisesti tavoitteen 8 alla olevissa toimenpidekokonaisuuksissa, kunnallisen nuorisotyön kehittämistyössä ja osaamiskeskustoiminnassa osana laajempaa nuorten hyvinvoinnin edistämistyötä. Toivomme, että yhdenvertaisuustyötä tekevien järjestöjen osaamista hyödynnetään aktiivisesti nuorisolan toimijoiden tukena. Järjestöt järjestävät laadukkaita yhdenvertaisuus- ja antirasismikoulutuksia, ja näiden suuntaamista erityisesti nuorisolan toimijoille kannattaa tukea esimerkiksi valtionavustuksin.

Lausunnon on valmistellut vaikuttamisen asiantuntija Senni Martikainen.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Martikainen Senni
Plan International Suomi

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Yhdessä – Käsi kädessä, Drita ry ja Suomi-Syyria Ystävyyssseura ry kiittävät siitä, että toimenpideohjelmassa on ansiokkaasti otettu huomioon yhteistyö eri järjestöjen kanssa. Yhteistyötä tulisi kuitenkin kehittää siten, että julkinen valta huomioi myös pienemmät yhdistykset. Tällä hetkellä vain suurimmat järjestöt pääsevät osallistumaan ministeriötason pyöreän pöydän keskustelutilaisuuksiin. On tärkeää, että kaikille kiinnostuneille tahoille, joilla on asiantuntemusta, annetaan mahdollisuus osallistua. Kattojärjestöt eivät aina pysty edustamaan jäsenjärjestöjään, sillä jäsenjärjestöillä on usein yksityiskohtaisempaa ja parempaa tietoa syrjinnän esiintymisestä eri elämänalueilla.

Toimenpideohjelmassa on myös heikosti huomioitu erilaisten kampanjoiden kautta tehtävää yhteistyötä ja vaikuttamistyötä. Kampanjoilla, joihin osallistuvat kaikki kiinnostuneet järjestöt, voidaan jakaa tietoa ja vaikuttaa laajemmin yhteiskuntaan syrjinnän ja rasismien ehkäisemiseksi ja torjumiseksi.

Lisäksi toimenpideohjelmassa tulisi tarkemmin tuoda esille, keihin syrjintä ja rasismi erityisesti kohdistuvat, sekä analysoida paremmin rasismien ja syrjinnän esiintymistä eri ryhmissä. Kaikki eivät ole samassa veneessä. Tämä antaisi viranomaisille enemmän tietoa siitä, keiden kanssa yhteistyötä tulisi tehdä tiiviimmin eri asioissa. Koska rasismia ja syrjintää ei kohdistu samalla tavalla kaikkiin ryhmiin, ja valtiovallan tulisi olla tietoisempi siitä, millaista rasismia ja syrjintäperusteita eri ryhmät kohtaavat. Eri etniset ryhmät tulee myös huomioida paremmin toimenpideohjelmassa, sillä toimenpideohjelma on tarkoitettu kaikille Suomessa asuville etnisille ryhmille.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Yhdessä – Käsi kädessä, Drita ry ja Suomi-Syyria Ystävyyssseura ry kiittävät siitä, että toimenpideohjelmassa on selkeästi ja ansiokkaasti tunnistettu monenlaisen rasismien ja syrjinnän olemassaolo ja näihin liittyvät ongelmat. Yhdistyksiämme huolestuttaa erityisesti maahanmuuttajanaisten asema ja mahdollisuudet löytää työtä ja edetä urallaan. Toimenpideohjelmassa onkin nostettu maahanmuuttajaäidit yhtenä kohderyhmänä, joka tulee huomioida erityisesti työelämään pääsyssä.

Toimenpideohjelmassa ei kuitenkaan ole riittävästi analysoitu syitä, jotka johtavat maahanmuuttajanaisten syrjintään työelämässä. Tutkimusten mukaan naisia syrjitään työelämässä sukupuolensa ja ikänsä perusteella enemmän kuin miehiä, ja maahanmuuttajanaisia vielä enemmän maahanmuuttajataustansa vuoksi. Lisäksi musliminaisia syrjitään erityisesti huntujen käytön vuoksi. Työnantajat saattavat esimerkiksi vedota "hygieniasyihin" vaatien huntuja käyttäviltä naisilta niiden riisumista. Eri syyt pitäisi viranomaisten selvittää paremmin. Puutteellinen kielitaito ei ole yksin syynä, miksi maahanmuuttajanaiset eivät pääse työelämään.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Rasismien torjuminen ja yhdenvertaisuuden edistäminen vaativat huomattavaa panostusta sekä valtiovaltaalta että muilta yhteiskunnallisilta toimijoilta. Valtiovallan on syytä tutkia perusteellisesti rasismien ja syrjinnän juurisyyt sekä selvittää, millaista rasismia eri etniset ryhmät kokevat. On tärkeää ymmärtää, että etnisiä ryhmiä ei voida käsitellä yhtenä homogeenisena joukkona, sillä heihin kohdistuu erilaista syrjintää ja ennakkoluuloja.

Esimerkiksi islamofobia on merkittävä ilmiö, jota ei käsitellä riittävässä määrin. Islaminuskoiiset saattavat pelätä tuoda esille uskontonsa, koska islaminuskoon ja siihen liittyvään kulttuuriin kohdistuu monia kielteisiä asenteita ja ennakkoluuloja. Valtiovallan tulisi tunnistaa tämä ongelma ja laatia selkeät toimenpiteet, joiden avulla Suomi sitoutuu ehkäisemään islamofobiaa sekä edistämään yhdenvertaista ja tasapuolista suhtautumista kaikkiin uskontoihin – myös islamiin ja etnisiin ryhmiin ilman syrjintää ja rasismia.

Tilastokeskuksen tiedot vahvistavat islaminuskoisten pelon tuoda esille uskontonsa. Tilastokeskuksen mukaan islaminuskoisten määrä Suomessa oli vuonna 2023 noin 24 057, mutta eri etnisiin ryhmiin kuuluvia henkilöitä, joiden oletetaan edustavan islamin uskontoa, on yhteensä reilusti yli 100 000. Tämä ero johtuu siitä, että monet islaminuskoiset eivät uskalla ilmoittaa uskontoaan virallisissa rekistereissä, koska he pelkäävät negatiivisia seurauksia, kuten vaikeuksia työnsaannissa ja palveluiden saannissa.

Valtiovallan tulisi tunnistaa islamofobian olemassaolo ja sisällyttää konkreettisia toimenpiteitä sen torjumiseksi valtiollisiin ohjelmiin. Pelkästään rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä puhuminen ei riitä konkreettisten muutosten aikaansaamiseksi. Yhdenvertaisuuden edistäminen lähtee siitä, että tunnistetaan, keihin rasismi erityisesti kohdistuu, mitkä ovat rasismien juurisyyt, ja miten näiden ryhmien toimijuus muuttuu selviytyäkseen yhteiskunnassa vahvojen asenteiden ja ennakkoluulojen vuoksi. Lisäksi tulee tunnista paremmin ja puuttua vihapuheeseen.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulee seurata erilaisin mittarein. Valitettavasti toimenpideohjelmassa ei ole riittävästi esitetty mittareita ja arviointikeinoja, joilla viranomaiset voivat arvioida ohjelman tavoitteiden toteutumista ja tulosten seuranta. Yksi tärkeimmistä mittareista tulee olla ihmisten kokemukset. Viranomaiset tulisi tehdä enemmän yhteistyötä järjestöjen kanssa, jotka tavoittavat laajemman joukon ihmisiä ja saisivat enemmän vastauksia sekä aidompia kertomuksia syrjinnästä ja rasismista.

Muut kommentit

Yhdessä – Käsi kädessä, Drita ry ja Suomi-Syyria Ystävyyssseura ry kiittävät tästä mahdollisuudesta tulla kuulluksi ja toivovat, että valtiovarainministeriö sitoutuu aidosti torjumaan rasismia sekä edistämään yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Suomi on pieni kansakunta, ja vain yhtenäisyydellä ja koheesiolla voimme pärjätä globalisoituneessa taloudessa. Jokaisen kansalaisen hyvinvointi on viime kädessä sidoksissa hallituksen päätöksiin.

Lopuksi haluamme vielä tuoda esille, että rasismien torjuminen ja yhdenvertaisuuden edistäminen alkavat poliitikkojen lausunnoista ja toimista, sillä heillä on suuri vaikutus kansalaisiin.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Klllokoqi-Bublaku Egëzona
Yhdessä - Käsi kädessä ry

Klllokoqi Drilon
Yhdessä - Käsi kädessä ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Liikunnalla ja urheilulla ja laajemmin kansalaisjärjestötoiminnalla on yhteen kokoavana ja osallisuutta lisäävänä toimintana merkittävä rooli rasisminvastaisessa työssä ja yhdenvertaisuuden edistämisessä.

Rasismin vastainen kampanjan onnistuminen edellyttää, että suuria joukkoja tavoittavat toimijatahot kokevat kampanjan hyödylliseksi ja lähtevät toteuttamaan sitä. Viestintä ja suunniteluun mukaan ottaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa vaikuttaa tähän. Myös yhdenvertaisuutta koskevien keskustelutilaisuuksien suunnitteluun olisi hyvä osallistaa mukaan toivottavia toimijoita. Olympiakomitea on mielellään mukana näissä molemmissa.

Liikuntajärjestöt tulee osallistaa mukaan vastuullisuuskriteerien tarkentamiseen, jotta kenttä pystyy ottamaan ne huomioon toiminnassaan ja avustusten määräytyminen olisi läpinäkyvämpää.

Myös toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi arvioida yhdessä toteutuksessa keskeisten sidosryhmien kanssa.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Lähtökohtaisesti risteävä ja moniperusteinen näkökulma tulee huomioida kaikissa toimenpiteissä.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Monilla toimenpiteillä lisätään tietoisuutta, joka luo kysyntää osaamisen kehittämiseksi sekä toimintatapojen tarkastelulle ja uudistamiselle. Olisi hyvä, jos myös näihin tarpeisiin vastaamisen voitaisiin toimintaohjelmassa osoittaa resurssia (esim. verkkokoulutuksia tai koulutusmateriaalia).

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi arvioida toteutuksessa keskeisiä sidosryhmiä osallistaen.

Muut kommentit

Olympiakomitea pitää Et ole yksin -toimintaa erittäin tärkeänä ja kannattaa toiminnan vakiinnuttamista osana toimenpideohjelmaa. Lapset ja nuoret kuuluvat tukipalvelun keskeiseen kohderyhmään ja toiminnassa vahvistetaan lasten ja nuorten itsemääräämisoikeutta. Et ole yksin -toiminnan rahoitus on tärkeää turvata toimenpideohjelman määrärahoista ja kun toimintaa hallitusohjelman mukaisesti laajennetaan, tulee myös sen rahoitusta kasvattaa.

Yhdenvertaisuustiedonannon toimeenpanoon on osoitettu 6 miljoonan euron resurssi vauhdittamaan kansallista yhdenvertaisuustyötä. Samalla valtiontalouden leikkaukset ovat vähentäneet keskeisten toteuttajatahojen, kuten kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön käytettävissä olevia resursseja. Liikunnan osalta tuleville vuosille suunnitellut merkittävät leikkaukset heikentävät liikuntajärjestöjen mahdollisuuksia toiminnan yhdenvertaisuuden kehittämiseen. Avustuksiin vaikuttavien vastuullisuuskriteerien tarkentamiseen liikuntajärjestöt tulee osallistaa mukaan, jotta kenttä pystyy ottamaan ne huomioon toiminnassaan ja avustusten määräytyminen olisi läpinäkyvämpää.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Olympiakomitea pitää tärkeänä, että Suomen hallitus on sitoutunut edistämään yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä sekä tekemään työtä rasismien vähentämiseksi. Väestön monimuotoisuudessa yhteiskunnan toimijoilta tarvitaan uudistumista. Liikunnalla ja urheilulla ja laajemmin kansalaisjärjestötoiminnalla on yhteen kokoavana ja osallisuutta lisäävänä toimintana merkittävä rooli rasisminvastaisessa työssä ja yhdenvertaisuuden edistämisessä.

Toimenpideohjelmassa on liikunnan osalta esitetty kaksi toimenpidettä: 1) liikuntaa edistävien järjestöjen valtionavustamisen vastuullisuuskriteerien tarkentaminen, järjestöjen vastuullisuustoiminnan arvioinnin toteuttaminen 2024 ja sen huomioiminen myös jatkossa valtionavustuksen määrän harkinnassa sekä 2) Et ole yksin -toiminnan vakiinnuttaminen (hallitusohjelman ja valtioneuvoston tiedonannon 2/2023 mukaisesti). Toimenpiteet ovat ministeriöiden käynnissä olevia toimenpiteitä.

Lisäksi kasvatus ja koulutusjärjestelmän sekä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan läpileikkaavana toimena kehitetään harrastamisen Suomen mallin -kehittämishankkeiden kautta harrastusten ohjaajien ja valmentajien pedagogista osaamista mm. yhdenvertaisuudessa ja syrjimättömyydessä ja

rahoitettavien hankkeiden kautta edistetään lasten ja nuorten yhdenvertaisia harrastamismahdollisuuksia.

Olympiakomitea pitää hyvänä, että lisähuomion kohdentaminen nuorten yhdenvertaisuuden edistämiseen on nostettu toimintaohjelman läpileikkaavaksi linjaukseksi.

Uusia toimia ovat rasismien vastainen kampanja sekä yhdenvertaisuutta koskevien keskustelutilaisuuksien järjestäminen. Olympiakomitea on mielellään mukana näissä molemmissa.

Olympiakomitea kiinnittää lausunnossaan huomiota liikunnan ja urheilun kannalta kahteen keskeiseen asiaan:

1. Et ole yksin –toiminnan vakiinnuttaminen

Et ole yksin –toiminta on syntynyt tunnistettuun tarpeeseen ja siitä on muodostunut suomalaisen urheilun keskeinen tukipalvelu epäasiallisen käytöksen ennaltaehkäisemisessä, vähentämisessä sekä tuen tarjoamisessa. Olympiakomitea pitää Et ole yksin -toimintaa erittäin tärkeänä ja kannattaa toiminnan vakiinnuttamista osana toimenpideohjelmaa. Lapset ja nuoret kuuluvat tukipalvelun keskeiseen kohderyhmään ja toiminnassa vahvistetaan lasten ja nuorten itsemääräämisoikeutta. Et ole yksin -toiminnan rahoitus on tärkeää turvata toimenpideohjelman määrärahoista ja kun toimintaa hallitusohjelman mukaisesti laajennetaan, tulee myös sen rahoitusta kasvattaa.

2. Resurssit

Yhdenvertaisuustiedonannon toimeenpanoon on osoitettu 6 miljoonan euron resurssi vauhdittamaan kansallista yhdenvertaisuustyötä. Samalla valtiontalouden leikkaukset ovat vähentäneet keskeisten toteuttajatahojen, kuten kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön käytettävissä olevia resursseja. Liikunnan osalta tuleville vuosille suunnitellut merkittävät leikkaukset heikentävät liikuntajärjestöjen mahdollisuuksia toiminnan yhdenvertaisuuden kehittämiseen. Avustuksiin vaikuttavien vastuullisuuskriteerien tarkentamiseen liikuntajärjestöt tulee osallistaa mukaan, jotta kenttä pystyy ottamaan ne huomioon toiminnassaan ja avustusten määräytyminen olisi läpinäkyvämpää.

Ketola Karoliina
Suomen Olympiakomitea

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Yhdenvertaisuuteen liittyvien ongelmien tunnistaminen, vaikutusten arviointi ja toimenpiteiden laatiminen edellyttävät laajaa väestöryhmien ja kansalaisyhteiskunnan osallistamista. On tärkeää tehdä tiivistä yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden, erityisesti nuorisoalan järjestöjen ja asiantuntijoiden sekä nuorisotutkijoiden kanssa, jotta nuorten ja nuorten aikuisten näkökulmat otetaan asianmukaisesti huomioon yhdenvertaisuuden edistämisessä. Nuorisoalan, nuorisojärjestöjen ja nuorisotyön edustajien tulisi olla mukana pyöreän pöydän keskusteluissa, dialogeissa ja kampanjoissa, jotta heidän äänensä kuuluu ja heidän näkemyksensä vaikuttavat päätöksentekoon (4.1.).

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Ulkomaalaistaustaisten nuorten väestö on hyvin monimuotoinen taustamaiden, kielten, maahantulon ajankohdan ja iän, sosioekonomisten asemien, perhemuotojen ja elämäntilanteiden suhteen. Maahantulon syytkin vaihtelevat merkittävästi. Vaikka kaikki ulkomaalaistaustaiset nuoret eivät ole yksilöinä haavoittuvia, on tärkeää huomioida, että syntyperään liittyvä vähemmistöasema yhteiskunnassa lisää haavoittuvuuden riskejä.

Ulkomaalaistaustaisilla nuorilla on harvemmin viikoittainen harrastus ja he ovat vähiten tyytyväisiä vapaa-aikaansa. Heistä kolmannes kokee harrastukset liian kalliiksi, lukiossa opiskelevista tytöistä jopa 40 %. Suurin ero harrastamisessa näkyy ulkomaalaistaustaisten ammattiin opiskelevien tyttöjen ja suomalaistaustaisten lukiossa opiskelevien poikien välillä. Ulkomaalaistaustaisista pojista 40 % kokee alueellaan järjestettävän mielekäästä vapaa-ajan toimintaa, kun ulkomaalaistaustaisista tytöistä näin kokee vain neljännes. Jälkimmäisistä vain 40 % tietää alueensa harrastusmahdollisuuksista. (THL 2023)

Useampaan vähemmistöön kuuluvista nuorista on tehty tutkimusta Nuorisobarometriä puitteissa. Nuorista, jotka kokivat kuuluvansa useampaan vähemmistöön, lähes viidennes oli kokenut ennakkoluuloja tai syrjintää palveluissa (Nuorisobarometri 2020). Näiden nuorten kokema syrjintä palveluissa oli moninkertaista verrattuna nuoriin, jotka eivät kokeneet kuuluvansa mihinkään vähemmistöön. 8.–9.-luokkalaisista ulkomaalaistaustaisista nuorista 47 % oli kokenut syrjivää kiusaamista koulussa tai vapaa-ajalla. Etenkin toimintarajoitteiset ja ulkomaalaistaustaiset nuoret kokevat syrjivää kiusaamista (Nuorisobarometri 2017). Etniseen vähemmistöön kuuluvista nuorista 12 % on kokenut paljon fyysistä väkivaltaa ja 15 % seksuaalista ahdistelua liikuntaharrastuksessa. Väkivalta ja seksuaalinen ahdistelu ovatkin yksi 15–19-vuotiaiden syistä lopettaa liikuntaharrastus. (THL 2023)

Valtion nuorisoneuvoston mukaan Suomen ulkomaalaistaustainen väestö on ikärakenteeltaan nuorempi kuin suomalaistaustainen väestö. Vuonna 2023 ulkomaalaistaustaisia on 12–29-vuotiaiden ikäluokassa 11 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisista 12–29-vuotiaista 78 prosenttia on syntynyt ulkomailla ja 22 prosenttia Suomessa. Ulkomaalaistaustaisen väestön määrä ja suhteellinen osuus nuorissa ikäluokissa tulevat kasvamaan erityisesti suurissa kaupungeissa, joissa ulkomaalaistaustaista väestöä asuu eniten. Alueellinen ulottuvuus onkin otettava huomioon nuoriin ja nuoriin aikuisiin kohdistuvissa toimenpiteissä.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpide: Toteutetaan kansallista Nuoret, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelmaa (2021-2024) täysimääräisesti osana Suomen sisäistä ja ulkoista turvallisuuspolitiikkaa, esimerkiksi nuorten osallisuuden takaamiseksi hyvien väestösuhteiden vahvistamisessa.

Toimenpide: Säädetään vihapuhe rangaistavaksi koko EU:ssa. Kirjataan vihapuhe ja viharikokset EU-perussopimuksessa lueteltujen rikosten listaan.

Toimenpideohjelmassa ei ole juuri lainkaan toimenpiteitä ulkoministeriön hallinnonalalle, jossa Suomen kansainvälisiä ja EU-yhteyksiä edistetään. Esimerkiksi VANUPO:ssa mainitaan, että Suomi haluaa edistää EU- ja kv-tasolla nuorten osallisuutta ja muita heikommassa asemassa olevien nuorten, kuten eri vähemmistöryhmien, huomioimista mielenterveyden vahvistamisessa.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi kiittää valtioneuvostoa mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä.

Kansalaisyhteiskunta on oleellisessa osassa työssä kohti syrjimätöntä ja yhdenvertaista Suomea. Kuitenkin valtionavustusten valtavat leikkaukset heikentävät harrastamista, demokratiakasvatusta ja nuorten omaehtoista toimintaa tukevien järjestöjen toimintaedellytyksiä vähentämällä niiden rahoitusta. Jos nuorisoalaan kohdistuu rajuja leikkauksia, yhä harvemmillä nuorella on mahdollisuus päästä osaksi yhteisöä ja oppia uusia taitoja turvallisessa, yhdenvertaisuutta aktiivisesti rakentavassa ympäristössä. Nuorisoalan yhdenvertaisuuden osaamista voidaan tehdä myös rahoitusohjauksella tiukentamalla kriteereitä valtionavustusten myöntökriteereissä.

Toimenpideohjelmassa nostetaan esille yhdenvertaisuuden edistäminen valtakunnallisten nuorisoalan osaamiskeskusten kautta. Tällä hetkellä osaamiskeskusten tekemän yhdenvertaisuustyön tulevaisuus on jäissä, koska tulevasta osaamiskeskuskaudesta ei ole tietoa hallituksen OKM:n hallinnonalalle kohdentamien leikkausten seurauksena. Tiedossa joka tapauksessa on, että osaamiskeskusrahoitus tulee kaventumaan merkittävästi aiemmasta, eivätkä sen yhdenvertaisuuspainotukset voi toteutua alkuperäisen suunnitelman mukaisesti, jos lainkaan.

Entisestään vähentyvät yhteiskunnan resurssit olisi viisasta kohdentaa kampanjoiden sijasta kouluttamiseen. Nuorisoalalla nuorten kanssa toimivien ja nuorten itsensä kouluttaminen edistämään yhdenvertaisuutta ja antirasismia on todennäköisesti vaikuttavampaa, kuin esimerkiksi sosiaalisen median rasismien vastainen kampanjointi.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi kiittää valtioneuvostoa mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä.

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Yhdenvertaisuuteen liittyvien ongelmien tunnistaminen, vaikutusten arviointi ja toimenpiteiden laatiminen edellyttävät laajaa väestöryhmien ja kansalaisyhteiskunnan osallistamista. On tärkeää tehdä tiivistä yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden, erityisesti nuorisoalan järjestöjen ja asiantuntijoiden sekä nuorisotutkijoiden kanssa, jotta nuorten ja nuorten aikuisten näkökulmat otetaan asianmukaisesti huomioon yhdenvertaisuuden edistämisessä. Nuorisoalan, nuorisjärjestöjen ja nuorisotyön edustajien tulisi olla mukana pyöreän pöydän keskusteluissa,

dialogeissa ja kampanjoissa, jotta heidän äänensä kuuluu ja heidän näkemyksensä vaikuttavat päätöksentekoon (4.1.).

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Ulkomaalaistaustaisten nuorten väestö on hyvin monimuotoinen taustamaiden, kielten, maahantulon ajankohdan ja iän, sosioekonomisten asemien, perhemuotojen ja elämäntilanteiden suhteen. Maahantulon syytkin vaihtelevat merkittävästi. Vaikka kaikki ulkomaalaistaustaiset nuoret eivät ole yksilöinä haavoittuvia, on tärkeää huomioida, että syntyperään liittyvä vähemmistöasema yhteiskunnassa lisää haavoittuvuuden riskejä.

Ulkomaalaistaustaisilla nuorilla on harvemmin viikoittainen harrastus ja he ovat vähiten tyytyväisiä vapaa-aikaansa. Heistä kolmannes kokee harrastukset liian kalliiksi, lukiossa opiskelevista tytöistä jopa 40 %. Suurin ero harrastamisessa näkyy ulkomaalaistaustaisten ammattiin opiskelevien tyttöjen ja suomalaistaustaisten lukiossa opiskelevien poikien välillä. Ulkomaalaistaustaisista pojista 40 % kokee alueellaan järjestettävän mielekästä vapaa-ajan toimintaa, kun ulkomaalaistaustaisista tytöistä näin kokee vain neljännes. Jälkimmäisistä vain 40 % tietää alueensa harrastusmahdollisuuksista. (THL 2023)

Useampaan vähemmistöön kuuluvista nuorista on tehty tutkimusta Nuorisobarometriin puitteissa. Nuorista, jotka kokivat kuuluvansa useampaan vähemmistöön, lähes viidennes oli kokenut ennakkoluuloja tai syrjintää palveluissa (Nuorisobarometri 2020). Näiden nuorten kokema syrjintä palveluissa oli moninkertaista verrattuna nuoriin, jotka eivät kokeneet kuuluvansa mihinkään vähemmistöön. 8.–9.-luokkalaisista ulkomaalaistaustaisista nuorista 47 % oli kokenut syrjivää kiusaamista koulussa tai vapaa-ajalla. Etenkin toimintarajoitteiset ja ulkomaalaistaustaiset nuoret kokevat syrjivää kiusaamista (Nuorisobarometri 2017). Etniseen vähemmistöön kuuluvista nuorista 12 % on kokenut paljon fyysistä väkivaltaa ja 15 % seksuaalista ahdistelua liikuntaharrastuksessa. Väkivalta ja seksuaalinen ahdistelu ovatkin yksi 15–19-vuotiaiden syistä lopettaa liikuntaharrastus. (THL 2023)

Valtion nuorisoneuvoston mukaan Suomen ulkomaalaistaustainen väestö on ikärakenteeltaan nuorempi kuin suomalaistaustainen väestö. Vuonna 2023 ulkomaalaistaustaisia on 12–29-vuotiaiden ikäluokassa 11 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisista 12–29-vuotiaista 78 prosenttia on syntynyt ulkomailla ja 22 prosenttia Suomessa. Ulkomaalaistaustaisen väestön määrä ja suhteellinen osuus nuorissa ikäluokissa tulevat kasvamaan erityisesti suurissa kaupungeissa, joissa ulkomaalaistaustaista väestöä asuu eniten. Alueellinen ulottuvuus onkin otettava huomioon nuoriin ja nuoriin aikuisiin kohdistuvissa toimenpiteissä.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpide: Toteutetaan kansallista Nuoret, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelmaa (2021-2024) täysimääräisesti osana Suomen sisäistä ja ulkoista turvallisuuspolitiikkaa, esimerkiksi nuorten osallisuuden takaamiseksi hyvien väestösuhteiden vahvistamisessa.

Toimenpide: Säädetään vihapuhe rangaistavaksi koko EU:ssa. Kirjataan vihapuhe ja viharikokset EU-perussopimuksessa lueteltujen rikosten listaan.

Toimenpideohjelmassa ei ole juuri lainkaan toimenpiteitä ulkoministeriön hallinnonalalle, jossa Suomen kansainvälisiä ja EU-yhteyksiä edistetään. Esimerkiksi VANUPO:ssa mainitaan, että Suomi haluaa edistää EU- ja kv-tasolla nuorten osallisuutta ja muita heikommassa asemassa olevien nuorten, kuten eri vähemmistöryhmien, huomioimista mielenterveyden vahvistamisessa.

Muut kommentit

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi kiittää valtioneuvostoa mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä.

Kansalaisyhteiskunta on oleellisessa osassa työssä kohti syrjimätöntä ja yhdenvertaista Suomea. Kuitenkin valtionavustusten valtavat leikkaukset heikentävät harrastamista, demokratiakasvatusta ja nuorten omaehtoista toimintaa tukevien järjestöjen toimintaedellytyksiä vähentämällä niiden rahoitusta. Jos nuorisoalaan kohdistuu rajuja leikkauksia, yhä harvemmallalla nuorella on mahdollisuus päästä osaksi yhteisöä ja oppia uusia taitoja turvallisessa, yhdenvertaisuutta aktiivisesti rakentavassa ympäristössä. Nuorisoalan yhdenvertaisuuden osaamista voidaan tehdä myös rahoitusohjauksella tiukentamalla kriteereitä valtionavustusten myöntökriteereissä.

Toimenpideohjelmassa nostetaan esille yhdenvertaisuuden edistäminen valtakunnallisten nuorisoalan osaamiskeskusten kautta. Tällä hetkellä osaamiskeskusten tekemän yhdenvertaisuustyön tulevaisuus on jäissä, koska tulevasta osaamiskeskuskaudesta ei ole tietoa hallituksen OKM:n hallinnonalalle kohdentamien leikkausten seurauksena. Tiedossa joka tapauksessa on, että osaamiskeskusrahoitus tulee kaventumaan merkittävästi aiemmasta, eivätkä sen yhdenvertaisuuspainotukset voi toteutua alkuperäisen suunnitelman mukaisesti, jos lainkaan.

Entisestään vähentyvät resurssit olisi viisasta kohdentaa kampanjoiden sijasta kouluttamiseen. Nuorisoalalla nuorten kanssa toimivien ja nuorten itsensä kouluttaminen edistämään yhdenvertaisuutta ja antirasismia on todennäköisesti vaikuttavampaa, kuin esimerkiksi sosiaalisen median rasismien vastainen kampanjointi.

Pieskä Petra
Suomen nuorisovaltuuston kattojärjestö Allianssi ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Laajaa, osallistavaa ja läpinäkyvää. Yhteistyötahoja tulisi sisällyttää mukaan laajasti sekä suunnittelun että toteutuksen osalta. Sidosryhmiä tulisi kutsua mukaan kaikilta eri yhdenvertaisuustyön osa-alueilta. Sidosryhmiä tulisi myös aidosti kuulla niin, että toimijoiden näkemykset näkyisivät myös tehdyissä päätöksissä. Ks. jättämämme lausunto.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi huomioida kaikissa toimenpiteissä niin niiden suunnittelun, valmistelun, toteutuksen ja seurannankin osalta. Ks. jättämämme lausunto.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Ks. jättämämme lausunto.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Students of colour ry:n lausunto luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi (VN/27386/2023-VNK-31)

Students of colour ry toimittaa lausunnon valtioneuvostolle koskien luonnosta toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämistä. Students of colour ry eli SOCO on 2019 perustettu etniseen tai näkyvään vähemmistöön kuuluville opiskelijoille suunnattu opiskelijajärjestö. Näkyvällä vähemmistöllä tarkoitamme tässä yhteydessä ei-valkoiseksi (1) rodullistettua (2) vähemmistöä.

Huomioita toimenpideohjelmaluonnoksen käsitevalinnoista ja kehystyksestä

Pidämme rasismien torjumisen nostamista toimenpideohjelman avaintemaksi erittäin arvokkaana. Konkreettisella tasolla rasismien ja rasismien vastustamisen käsittely toimenpideohjelmaluonnoksessa on kuitenkin puutteellista. Nämä puutteet käyvät ilmi jo luonnoksen kehystyksessä.

Näemme ongelmallisena sen, ettei rasismia määritellä luonnoksessa käsitteellisellä tasolla. Tiedonannossa (3), johon luonnos pohjautuu ja jonka pääministeri Petteri Orpo antoi eduskunnalle 31.8.2023, kerrotaan hallituksen ymmärtävän rasismien tavalla, jota pidämme valitettavan yksinkertaistavana ja riittämättömänä. Tiedonannon määritelmä ei esimerkiksi huomioi rasismien rakenteellista ilmenemistä yhteiskunnassa.

Vaikka luonnoksessa viitataan rakenteelliseen syrjintään, ei tätäkään käsitettä avata. Toimenpideohjelmaluonnos ja tiedonanto eivät puolestaan kumpikaan viittaa juuri rasismiin rakenteellisella tasolla. Katsomme, että erityisesti toimenpideohjelmaluonnoksen tapauksessa tällainen puutteellinen kehystys on johtanut osaltaan siihen, että rasismia käsitellään pitkälti ikään kuin valitettavana ilmiönä, jonka annetaan ymmärtää esiintyvän ns. "ulkomaalaistaustaisen" väestön sekä muiden rasismia kohtaavien etnisten ja uskonnollisten vähemmistöjen läsnäolon vuoksi. Olemme huolissamme siitä, että tämänkaltainen kielenkäyttö valtionjohdon puolelta saattaisi voimistaa rasismia vähätteleviä ajattelutapoja yhteiskunnan eri osa-alueilla ja siten vaikuttaa rasismien torjumistyöhön heikentävästi. Rasismi ei johdu sen uhriksi joutuvista yksilöistä tai ihmisryhmistä.

Määritelmä ja siten luonnoksen tilannekuva on kaikkiaan suppea ja siten osaltaan riittämätön ohjaamaan toimenpideohjelman kaltaista yhteiskuntaa läpileikkaavaa toimenpidekokonaisuutta. Toimenpideohjelmaluonnoksessa viitataan rakenteellisen rasismien osaltaan tuottamiin ilmiöihin, mutta niitä ei valitettavasti tunnisteta tai tunnusteta rakenteellisiksi eikä ilmiöiden rakenteellista komponenttia kohden osoiteta kunnollisia toimenpiteitä. Pidämme tarpeellisena, että toimenpideohjelmaan lisättäisiin sen keskeisille käsitteille laajat ja perusteelliset määritelmät, jotka osaltaan ohjaisivat ohjelman linjauksia. Toisin sanoen, toimenpideohjelmassa tulisi siis sekä tarkemmin määritellä että muutoin huomioida kaikenlaisen syrjinnän rakenteelliset ulottuvuudet,

jotta yhdenvertaisuuden edistäminen ja kaikenlaisen syrjinnän torjuminen voisi toteutua asianmukaisesti.

Rasismien kokonaisvaltainen ymmärtäminen on ensiarvoisen tärkeää rasisminvastaisessa työssä. Pidämme oivallisena, että valtioneuvosto huomioi tarpeen tunnistaa vahvemmin rasismiin johtavat mekanismit ja käytännöt. Haluamme kuitenkin huomauttaa, että rasismista ja siihen liittyvistä ilmiöistä kuten vihapuheesta ja viharikoksista on jo paljon kotimaista ja kansainvälistä tutkimusaineistoa saatavilla, ja peräänkuulutamme konkreettisempia toimia jo olemassaolevan tiedon perusteella. Olemme tähän liittyen huolissamme siitä, että luonnos nostaa esimerkiksi rasismia koskevan tietopohjan vahvistamisen yhdeksi sen pääteemoista rasismia ja/tai syrjintää torjuvien konkreettisten toimien yli.

Haluamme nostaa toimenpideohjelmaluonnoksen käsitteistöä esille myös toisen huolestuttavan ongelmakohdan. Luonnoksessa käytetään käsitettä "ulkomaalaistaustainen" toistuvasti epätarkalla ja harhaanjohtavalla tavalla. Erityisesti viittaaminen "toisen ja kolmannen sukupolven ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin" edustaa erittäin ongelmallista ajattelutapaa, joka toiseuttaa taustaltaan muita kuin etnisesti suomalaistaustaisia henkilöitä essentialisoivalla ja mahdollisesti jopa segregaatiota edistävällä tavalla. Tämän kaltainen kielenkäyttö antaa ymmärtää, että ulkomaalaistaustaisuus on määrättyihin väestöryhmiin liitettävä muuttumaton ominaisuus. Suomessa sukupolvien ajan ja pidempään eläneet etniset vähemmistöt voisi huomioida kielenkäytössä enemmän kansallisina vähemmistöinä muiden joukossa.

Pidämme myös tärkeänä huomauttaa, että kaikkien perhetaustaltaan esimerkiksi etnisesti tai kansallisesti moninaisten henkilöiden niputtaminen "ulkomaalaistaustaisiksi" on myös osaltaan ongelmallista ja haitallista, sekä sotii toimenpideohjelmaluonnoksen omia otsikkotason tavoitteita vastaan. Luonnos ei erikseen huomioi esimerkiksi ihonvärin perusteella rasismia kohtaavia etnisesti suomalaistaustaisia henkilöitä, ja siten antaa ymmärtää valtioneuvoston katsovan nämäkin henkilöt ulkomaalaistaustaisiksi. Kaiken kaikkiaan, ihmisten jakaminen ulkomaalaistaustaisiin ja ei-ulkomaalaistaustaisiin liian ylimalkaisella siveltimellä ei edistä yhteiskunnallista koheesiota vaan voi pikemminkin vahingoittaa sitä. Haluamme siis myös tältä osin esittää huolestumme valtion johdon kielenkäytön mahdollisista negatiivisista vaikutuksista. Lisäksi peräänkuulutamme eritaustaisten ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kohtaaman syrjinnän eri sävyjen huomioimista nykyistä tarkemmin toimenpideohjelmassa. Kyseessä ei ole homogeeninen ryhmä.

Toimenpideohjelman tulisi välttää sellaisten käsitteiden käyttöä, jotka saattavat yksinkertaistaa tai vääristää rasismi- ja syrjintäkokemuksia, ja jotka saattavat osaltaan vaikeuttaa yhdenvertaisuuden toteutumista edistämällä rasismia, syrjintää ja eriarvoisuutta ylläpitäviä ajattelumalleja. Suosittelemme siis toimenpideohjelmaluonnoksen ydinkäsitteiden ja kehystyksen uudelleenarviointia.

Huomioita toimenpideohjelmaluonnoksen tilannekuvasta, tavoitteista ja toimenpide-ehdotuksista

Toimenpideohjelmaluonnos ei nykyisessä muodossaan sisällä riittävää tilannekuvaa Suomen yhdenvertaisuuspoliittisesta tilanteesta. Nykytilannetta ei tarkastella kriittisesti esimerkiksi lainsäädännön tasolla. Luonnoksessa ei esimerkiksi mainita tai muutoin huomioida Suomen olevan Euroopan komission rikkomusmenettelyssä (INFR(2020)2320) (4) liittyen sen vihapuheen ja viharikosten torjumisen rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön. Myös esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutettu on esittänyt erinäisiä lainsäädännöllisiä uudistustarpeita sekä ilmaissut huolensa esimerkiksi hallitusohjelman erinäisistä sisällöistä useassa eri lausunnossa (5). Tämä ei käy ilmi luonnoksessa.

Toimenpideohjelmaluonnoksessa on esitetty monia sinänsä kannattavia toimenpiteitä. Katsomme kuitenkin, että esitetyt toimet ovat täysin riittämättömiä suhteessa siihen kuinka paljon esimerkiksi rasismia Suomessa tosiasiallisesti ilmenee. Osa ehdotetuista toimenpiteistä ei sinänsä myöskään ole uusia, vaan ne ovat peräisin edelliseltä hallituskaudelta tai sisältyvät nykyiseen hallitusohjelmaan ja käynnissä oleviin hankkeisiin. Niitä ei sinänsä ole syytä esitellä uusina.

Vaikka toimenpideohjelma nostaakin rasismien keskeiseksi teemakseen, se ei huomioi riittävästi syrjintää kohtaavia vähemmistöjä Suomessa, ja näin sen näkökulma yhdenvertaisuuden edistämiseen on valitettavan suppea. Esimerkiksi sukupuolivähemmistöihin ja transsukupuolisiin ihmisiin ei viitata tekstissä sanallakaan. Lisäksi, vaikka toimenpideohjelmaluonnoksessa mainitaankin esimerkiksi seksuaalivähemmistöt, muslimit ja romanit syrjintää kohtaavina ryhminä, ei näitä ryhmiä kohtaan osoiteta mitään erityisiä toimia. Luonnos ei myöskään huomioi erilaisia syrjintäperusteita intersektionaalisesti, vaikka moniperusteisen syrjinnän uhrin ovat muita haavoittuvammassa asemassa (6). Katsomme että toimenpideohjelmaan tulisi myös esimerkiksi liittää valtioneuvoston omien yhdenvertaisuuden edistämiseen suoranaisesti liittymättömien mutta niihin käytännössä vaikuttavien toimien ja linjausten, kuten taloudellisten leikkausten, vaikutusarvio. Tämä vaikutusarvio tulisi huomioida toimenpiteiden laatimisessa.

Lisäksi huolestuttavaa on, että vaikka luonnoksessa tunnistetaan useiden vähemmistöryhmien kokema rasistinen syrjintä, tukitoimet keskittyvät vain tietyille ryhmälle. On tärkeää, että lisääntyneen antisemitismin torjumiseen suunnataan resursseja ja toimenpiteitä. Kuitenkin antisemitismin ohella tarvetta olisi selkeille toimenpiteille myös muita syrjinnän erityisiä muotoja vastaan. Esimerkiksi islamofobia, romaneihin kohdistuva rasismi ja afrikkalaistaustaisiin kohdistuva rasismi (7) ovat yhteiskunnassa yleisesti esiintyviä rakenteellisia ja yksilöllisiä syrjinnän muotoja, ja tämän vuoksi niiden torjuminen olisi tärkeää käsitellä erillisissä toimenpidekokonaisuuksissa. Myös juuri islamofobia on lisääntynyt hälyttävästi kansainvälisellä tasolla (8). Moskeijoja, synagogia ja uskonnollisten vähemmistöjen pyhiä rakennuksia ja rukoushuoneita vandalisoidaan usein (9). Katsomme, että olisi kannatettavaa lisätä resursseja näidenkaltaisten tilojen turvallisuuden varmistamiseen, jotta syrjintää kohtaavien vähemmistöuskontokuntien jäsenten tosiasiallinen uskonnonvapaus ja turvallisuus voidaan taata.

Vaikka esimerkiksi romaniasiain neuvottelukunnat huomioidaan toimenpideohjelmaan suunnitellussa sidosryhmätyössä, romaneihin kohdistuvan rasismien ja etnisen profiloinnin torjumiseksi olisi suunnattava konkreettisia toimia ja resursseja. Esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutettu on hiljattain todennut romaneihin kohdistuneen KURI1-operaation syrjiväksi (5). Myös järjestyksenvalvonnassa on ilmennyt piirteitä rasistisesta syrjinnästä (10). Nämä ovat jälleen esimerkkejä rakenteellisesta rasismista, joka toimenpideohjelmassa tulisi huomioida. Konkreettiset toimet etnisen profiloinnin torjumiseksi edistävät yhdenvertaisuutta ja yhteiskunnan koheesiota.

Pidämme vähintäänkin outona kommunismin symbolien kieltämisen oikeudellisen selvittämisen sisällyttämistä toimenpideohjelmaan. Toimenpideohjelmaluonnoksessa tai tiedonannossa, johon luonnos perustuu, ei käy millään tasolla ilmi, millä tavoin valtioneuvosto katsoo kommunismin tai sen symbolien liittyvän rasismien torjumiseen tai yhdenvertaisuuden edistämiseen. Myös kommunismin symbolien rinnastaminen natsismin symboleihin vaikuttaa ilmeisen kohtuuttomalta. On myös syytä huomioida että Suojelupoliisi on nostanut esille (11) juuri äärioikeistolaisen ideologian nousun ja äärioikeistolaisen terrorismin kohonneen uhan. Tämä huomioiden olisi hyvä, että toimenpideohjelma huomioisi äärioikeistolaiseen ideologiaan linkittyvän radikalisoitumisen estämisen konkreettisilla toimilla natsismin symbolien kieltämisen sekä holokaustin kieltämisen kriminalisoinnin lisäksi.

Toimenpideohjelmaluonnoksessa todetaan tarve rahoituksen ja resurssien riittävälle allokoinnille erilaisiin toimiin. Siten olisi tärkeää vielä tarkastella kriittisesti, ovatko nyt esitetyt resurssit riittäviä ja kohdennettu optimaalisesti. Petteri Orpon hallitus on osoittanut 6 miljoonan euron määrärahan tiedonannon toimeenpanoon. On syytä arvioida, riittääkö tämä summa vastaamaan tarpeisiin suhteessa toimenpideohjelman laajuuteen ja tavoitteisiin sekä huomioiden niin luonnoksen kehittämistarpeet kuin esimerkiksi sen voimakkaan nojaamisen järjestösektorin toimijoihin, joiden rahoituksesta kuitenkin toisaalla leikataan. Tällä hetkellä järjestökenttään kohdistuvat leikkaukset ovat moninkertaisia suhteessa antirasistisille toimille suunnattuun rahoitukseen. Tämä luo kohtuuttomia paineita järjestöille ja heikentää yhteiskunnan kykyä torjua rasismia ja edistää yhdenvertaisuutta. Kärjistäen ilmaistuna, toimenpideohjelmaluonnoksessa asetetaan paljon odotuksia kaikille muille paitsi valtioneuvostolle ja sen ohjaamille ministeriöille. Haluamme muistuttaa valtioneuvostoa siitä, että hyvinvointiin panostaminen on tutkitusti kannattavaa esimerkiksi taloudellisen kasvun (12) osalta pidemmällä aikavälillä.

Toimenpideohjelmaluonnoksen kerrotaan sisältävän tehokkaita seuranta- ja arviointimekanismeja toimien vaikuttavuuden takaamiseksi. Seurantaprosessien tulisi olla kuitenkin läpinäkyviä ja osallistavia, antaen eri yhteisöille todellisia vaikutusmahdollisuuksia. Vaikka luonnos painottaa sidosryhmien osallistumista, jää epäselväksi, kuinka tasapuolisesti eri ryhmät todella voivat vaikuttaa suunnitteluun ja toteutukseen. Erityisen kriittistä olisi vähemmistöjen ja syrjittyjen ryhmien osallistumisen ja vaikuttamismahdollisuuksien turvaaminen. Sekä Students of colour ry että esimerkiksi tunnettu antirasistinen kansalaisjärjestö Fem-R (13) on aiemmin kiinnittänyt huomiota siihen, että valtiojohto on aiemmin jättänyt monia antirasistisia toimijoita kuulematta rasisminvastaiseen työhön liittyen. Myös tältä osin resursointi vaikuttaa siten riittämättömältä.

Kaiken kaikkiaan, katsomme, että esitetyt toimet eivät vastaa Suomen yhdenvertaisuustilanteen tosiasiallisia tarpeita, ja haluamme muistuttaa valtioneuvostoa siitä, ettei mikään määrä kansalaisfoorumeita, yhdenvertaisuustapahtumia tai selvityksiä voi korvata yhdenvertaisuuden edistämistä rahoitusta lisäämällä ja lainsäädännöllisin toimin. Näin ollen arvioimme, että on syytä tarkastella uudelleen, kuinka syvällisesti ja realistisesti luonnos ja sen ehdotetut toimet torjuvat rasismia ja syrjintää, sekä aidosti edistävät yhdenvertaisuutta.

Muita suosituksia toimenpideohjelmaan tehtävistä lisäyksistä

Opiskelijoiden näkökulmasta toimenpideohjelman olisi tärkeää käsitellä myös ulkomaalaisten opiskelijoiden oikeusasemaa, lukukausimaksuja ja oleskelulupakäytäntöjä opiskelun jälkeen. Näihin liittyen tarvitaan lainsäädännöllisiä toimia. Vaadimmekin, että EU:n ja ETA:n ulkopuolelta tulevien opiskelijoiden lukukausimaksujen korottaminen sekä heihin muutoin kohdistuva rajoitusten ja velvoitteiden lisääminen perutaan, sekä yhtyen Suomen ylioppilaskuntien liiton (14) aiempaan lausuntoon aiheesta, että korostaen erilaisen kohtelun ja taloudellisen paineen lisäämisen heikentävän näistä maista tulevien opiskelijoiden asemaa. Olemme huolissamme siitä, että EU:n ja ETA:n ulkopuolelta tuleviin opiskelijoihin kohdistuvien käytäntöjen kiristäminen on osaltaan rakenteellisesti syrjivää sekä yhdenvertaisuuden edistämistavoitteen vastaista.

Lisäksi niin Suomessa kuin kansainvälisestikin on voimakkaasti kritisoitu eheytyshoitoja ja niiden kieltämisestä on vaadittu poliittisesti. Esimerkiksi Suomen Psykologiliitto (15) on selvästi tuominut nämä käytännöt. Liitto on myös painottanut, että seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten eheyttäminen ei ainoastaan ole vastoin psykologien eettisiä periaatteita, vaan se myös lisää merkittävästi vähemmistöstressiä. Eheytyshoitojen kieltäminen olisi syrjintää vastustava ja vähemmistöjen yhdenvertaisuutta ja hyvinvointia lisäävä konkreettinen lainsäädännöllinen toimi, jonka valtioneuvosto voisi toimenpideohjelman puitteissa toteuttaa.

Yhteenveto

Pidämme toimenpideohjelmaluonnosta kokonaisuutena valitettavan riittämättömänä ja kapeakatseisena niin sen tilannekuvan, tavoitteiden kuin itse esitettyjen toimenpiteidenkin osalta. Pidämme lisäksi sen kehystystä ja linjauksia paikoitellen huolestuttavina ja ongelmallisina. Katsomme, että toimenpideohjelman toimeenpano sellaisenaan ei tulisi toteuttamaan sen ilmaisemia tavoitteita, ja että ohjelma tulisi nykyisessä muodossaan olemaan epäonnistunut kokonaisvaltaisena työkaluna rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Peräänkuulutamme valtioneuvostolta enemmän kunnianhimoa ja kauaskatseisuutta, sekä ennen kaikkea enemmän konkreettisia toimia rasismien ja syrjinnän vastaiseen työhön sekä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Students of colour ry:n hallitus toivoo, että näkemyksemme otetaan huomioon ohjelman jatkokehityksessä.

Tämän Students of colour ry:n hallituksen hyväksymän lausunnon ovat laatineet yhdistyksen puheenjohtaja Jade Lönnqvist sekä varapuheenjohtaja Johanna Ojanen. Lausunnon laatimisessa ovat avustaneet yhdistyksen entiset hallituksen jäsenet Hekma Peltonen sekä Janina Waenthongkham.

Lähteet:

(1) Valkoisuus, ks. s. 59-62. Keskinen, Suvi, Mkwesha, Faith & Seikkula, Minna 2021. Teoreettisen keskustelun avaimet - rasismi, valkoisuus ja koloniaalisuuden purkaminen. Keskinen, Suvi, Seikkula, Minna, Mkwesha, Faith (toim.): Rasismi, valta ja vastarinta. Helsinki: Gaudeamus.

(2) Rodullistaminen, ks. s. 51-55. Keskinen, Suvi, Mkwesha, Faith & Seikkula, Minna 2021. Teoreettisen keskustelun avaimet - rasismi, valkoisuus ja koloniaalisuuden purkaminen. Keskinen, Suvi, Seikkula, Minna, Mkwesha, Faith (toim.): Rasismi, valta ja vastarinta. Helsinki: Gaudeamus.

(3) Valtioneuvosto 2023. Valtioneuvoston tiedonanto yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa:
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165110/VN_tiedonanto_31082023.pdf?sequence=4&isAllowed=y

(4) Euroopan komissio 2023. Tammikuun kooste rikkomuspäätöksistä: tärkeimmät päätökset:
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fi/inf_23_142

(5) Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2024. Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomus 2023:
[https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/documents/25249352/213256250/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2023+\(PDF\).pdf/adf4b8fa-f875-df56-de89-c43bd851bc59/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2023+\(PDF\).pdf?version=1.1&t=1717569396169](https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/documents/25249352/213256250/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2023+(PDF).pdf/adf4b8fa-f875-df56-de89-c43bd851bc59/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2023+(PDF).pdf?version=1.1&t=1717569396169)

- (6) Oikeusministeriö 2019. Policy Brief 2, Syrjintä Suomessa. Ajankohtaista tietoa syrjinnästä ja yhdenvertaisuudesta. Moniperusteinen syrjintä olisi tunnistettava paremmin:
<https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Policy+Brief+moniperusteinen+syrjint%C3%A4/22d8951f-ae5c-691c-a551-6bc0318882d9/Policy+Brief+moniperusteinen+syrjint%C3%A4.pdf>
- (7) FRA European Union Agency for Fundamental Rights 2023. Being Black in the EU – Experiences of people of African descent: <https://fra.europa.eu/en/publication/2023/being-black-eu>
- (8) United Nations 2024. UN experts warn Islamophobia rising to “alarming levels”:
<https://www.ohchr.org/en/statements/2024/03/un-experts-warn-islamophobia-rising-alarming-levels>
- (9) Sisäministeriö 2021. Sisäinen turvallisuus | Sisäministeriön julkaisuja 2021:28. Uskonnollisten yhteisöjen tilojen turvallisuuden parantaminen:
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163299/SM_2021_28.pdf
- (10) Keskinen, Suvi et al. 2018. Pysäytetyt - Etninen profilointi Suomessa:
<https://researchportal.helsinki.fi/fi/publications/the-stopped-ethnic-profiling-in-finland-2>
- (11) Suojelupoliisi. Äärioikeistolainen ideologia terrorismin näkökulmasta:
<https://supo.fi/aarioikeistolainen-ideologia>
- (12) Council of European Union 2019. The Economy of Well-being - OECD Background Paper:
<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10414-2019-ADD-1/en/pdf>
- (13) Fem-R 2023. Fem-R ei vastaanottanut yhteydenottoa VNK:n kuulemiseen liittyen - lähetimme lausuntomme silti: <https://www.fem-r.fi/fem-r-ei-vastaanottanut-yhteydenottoa-vnkn-kuulemiseen-liittyen-lahetimme-lausuntomme-silti/>
- (14) Suomen ylioppilaskuntien liitto 2024. Suomen ylioppilaskuntien liiton lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta (N/21641/2023): https://syl.fi/app/uploads/2024/02/syl_lausunto_vn_21641_2023.docx.pdf
- (15) Suomen psykologiliitto 2021. Suomen Psykologiliiton kanta eheytyshoitoihin on ehdottoman kielteinen – Psykologiliiton kannanotto seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille tarjottavista nk.

eheytyshoidoista: <https://www.psyli.fi/suomen-psykologiliiton-kanta-eheytyshoitoihin-on-ehdottoman-kielteinen/>

Lönnqvist Jade
Students of colour ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Kunnat ja paikallinen taso, kuten järjestöt ja vähemmistöjen edustajat, esim. neuvostot tulisivat olla vahva sidosryhmä toimeenpanon aikana. Fokus paikallisessa toimeenpanossa.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Työelämän yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys. Tulisi tarkastella laajassa merkityksessä työelämässä tapahtuvaa moniperusteista syrjintää. Koulutusten lisäksi tarvitaan konkreettisia toimenpiteitä ja resurssointia kaikkiin toimenpiteisiin, erityisesti työelämän yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä koskien.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpiteistä puuttuu kuntien ja paikallisen tason tukeminen. Yhdenvertaisuuden suunnitelmallisessa edistämistyössä on keskeistä myös vähemmistö- ja erityisryhmien osallisuus ja kehittämistyön jatkuvuus. Kunnat toimivat asukkaiden arjen palvelujen tuottajina, joten ne ovat yksi keskeisimpiä toimijoita hyvinvointialueiden lisäksi paikallisella tasolla. Kumppanuuksien ja yhdyspintojen luominen ja verkostojen rooli on tärkeää myös yhdenvertaisuuden ja antirasismien edistämistyössä. Tähän tulisi myös jatkossa kiinnittää huomiota ja luoda pysyviä rakenteita. Myös valtakunnalliset verkostot ovat tärkeitä tiedon ja hyvien käytäntöjen jakamisessa alueelta ja kunnalta toiselle. Myös suurten kaupunkien välinen verkosto tukisi väestörikkaiden alueiden ja erityisesti suurten kaupunkien yhdenvertaisuustyötä.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Konkreettiset toimenpiteet ja seuranta säännöllisesti vähemmistöryhmiä ja alueellisia sekä paikallisia toimijoita kuullen. Tutkittuun tietoon perustuva tavoitteiden toteutumisen seuranta ja

vaikutusten arviointi, alueelliset erot huomioiden. Resursointi toimenpiteiden toteuttamiseen keskeistä.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oulun kaupungin lausunto

- Toimenpideohjelmassa puhutaan seurannasta, mutta selkeät seurantamittarit puuttuvat. Seurannassa olisi tärkeää, että siihen osallistuisi muitakin, kuin valtiohallinnon ja ministeriöiden edustajia. Suunnitelmassa mainitaan, että sidosryhmät osallistuvat, mutta osallistamisen tapa ja suunnitelma puuttuvat kokonaan.
- Usein rasismista puhuttaessa puhutaan näkyvästä, vuorovaikutuksessa tapahtuvasta rasismista. Rakenteissa oleva, institutionaalinen rasismi jää piiloon. Kuntatasolla esimerkkejä rakenteellisesta rasismista on vaikkapa kouluohjauksessa, asuntomarkkinoilla tai työelämässä esiintyvä rasistinen syrjintä. Viimeaikaiset tutkimukset ovat tehneet näitä muotoja näkyviksi. Rakenteellista rasismia on vaikea tunnistaa, joten olisi tärkeä antaa tälle rasismin muodolle juridinen määritelmä. Toimenpideohjelmassa ei juurikaan käsitellä lainsäädännön päivittämistä tunnistamalla rakenteellinen rasismi juridisesti.
- Ohjelmassa tunnistetaan hyvin yhdenvertaisuuden ja antirasismityön määrittelemisen problematiikka vähemmistökysymyksen kautta. Monimuotoistuvalla Suomella ei ole varaa käsitellä rasismia vain vähemmistöasiana. Toimenpideohjelma tunnistaa tämän haasteen, mutta silti lähes aina rasismi käsitellään ja nähdään maahanmuutto-ongelmana.
- Toimenpideohjelmassa on otettu kantaa eri uskontoryhmien kokemaan syrjintään ja antisemitismiin kitkemiseksi toimenpiteitäkin löytyy. Samalla olisi ollut suotavaa nostaa esiin myös islamofobian ja muslimivihan aiheuttamat ongelmat suomalaisessa yhteiskunnassa.
- Työelämän syrjintään puuttumisen ja laillisuusvalvonnan vastuu on tällä hetkellä monella eri viranomaisella, esim. aluehallintoviranosto, yhdenvertaisuusvaltuutettu jne. Heidän välisensä työjako on kuitenkin epäselvä ja toisaalta yhdenvertaisuusvaltuutetulla on laaja harkintavalta. Miten yhdenvertaisuusvaltuutetun toimintaa arvioidaan ja seurataan, esim. ilmoitettujen tapausten määrät vs. käsiteltyjen tapausten määrät.
- Toimenpideohjelmassa on erilaisia toimenpiteitä, esim. kampanjat, koulutukset jne. Toimijat ja erityisesti kunnat järjestävät aktiivisesti jo nyt monia teemaan liittyviä kampanjoita ja koulutusta, mutta todistetusti niiden vaikutus voi jäädä vähäiseksi.
- Edelleen toimenpideohjelmassa käytetään paljon resursseja nykytilan kartoittamiseen erilaisten selvitysten avulla, vaikka tutkimukset ovat jo osoittaneet, että suomalaisessa yhteiskunnassa rasismi jyllää. Jos resursseja on niukasti, pitäisikö niitä käyttää nykytilan kartoittamisen lisäksi myös rasismin kitkemiseen.

- Kuntien roolia ei ole tunnistettu hyvin toimenpideohjelmassa ja suuri osa toimenpiteistä on ministeriöiden erilaisten työryhmien käsissä. Järjestöt ja kunnat voivat osallistua lähinnä forumeissa ja kampanjoissa. Toimenpiteiden vaikuttavuus jää toteutumatta, jos kunnat jätetään ulkopuolelle. Ainakin suurimmat kaupungit tulisi ottaa mukaan.
- Toimenpideohjelmasta ei löytynyt vihapuheen kitkemiseen liittyviä toimenpiteitä ja tämä tulisi korjata.

Niemelä Merja
Oulun kaupunki - Konsernihallinto

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Järjestöjä, etenkin antiracistisia, yhdenvertaisuutta edistäviä ja eri vähemmistöryhmiä edustavia, tulisi kuulla eri toimintojen suunnittelun alkuvaiheessa esim. kuulemisten kautta, jotta niiden näkemykset huomioidaan alusta asti. Yksittäisten toimenpiteiden suunnittelussa fokusoidummat suunnittelutyöpajat tai muut vastaavat fasilitoidut yhteistyömuodot voivat olla kannatettavia.

Sateenkaarijärjestöt tulisi osallistaa työhön, tämä tarkoittaa niin sateenkaariteemojen kanssa laajasti työskentelevien järjestöjen kuin trans- ja intersukupuolisten ihmisten järjestöjen osallistamista. On tärkeä huomioida, että monilla keskeisillä järjestöillä on vähän tai ei ollenkaan työntekijöitä ja ne tarvitsevat riittävästi aikaa varautua kuulemisiin, lausuntopyyntöihin tai tilaisuuksiin osallistumiseen. Huomattava on, että isot leikkaukset mm. ihmisoikeus-, nuoriso- ja sote-alan järjestöjen avustuksiin heikentävät niiden mahdollisuuksia osallistua toimenpideohjelmaan liittyvään yhteistyöhön. Vaarana on, että niiden edustamien väestöryhmien ääni ei kuulu toimenpideohjelman suunnittelussa.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Risteävä ja moniperusteinen syrjintä tulisi huomioida läpileikkaavasti kaikessa syrjinnän ja rasismin vastaisessa ja yhdenvertaisuutta edistävässä toiminnassa.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen huomioiminen eksplisiittisesti sekä erityisesti toimet viharikoksiin ja -puheeseen puuttumiseksi.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Muut kommentit

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Rasismien vastainen ja yhdenvertaisuutta edistävä toiminta tulee olla pitkäjänteistä ja tavoitteellista. Nyt käsiteltävässä toimenpideohjelmassa on monia sinänsä kannatettavia toimenpiteitä, mutta niiden vaikutus jää heikoksi, kun hallitus samaan aikaan tekee heikennyksiä esim. maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden asemaan ja edistää sosioekonomista eriarvoisuutta. Tavoite rasismien vastustamisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä tulisi näkyä läpileikkaavasti eri politiikan aloilla ja hallituksen eteenpäin viemässä lainsäädännössä. Työn lähtökohtana tulisi olla antirasismi ja intersektionaalisuus .

Seta katsoo, että hallitus ei ole riittävällä tavalla sitoutunut seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin (sateenkaari-ihmiset) kuuluvien ihmisten yhdenvertaisuuden edistämiseen. Tämä näkyy niin hallitusohjelmassa, yhdenvertaisuudesta annetussa tiedonannossa kuin nyt käsillä olevassa toimenpidesuunnitelmassa. Hallitus ei tunnista ongelmia, joita Suomessa on sateenkaari-ihmisten yhdenvertaisuuden tiellä. Uusimman Euroopan perusoikeusviraston LHBTIQ-kyselyn mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien kokema häirintä on lisääntynyt huomattavasti, 47 % raportoi kokeneensa häirintää, kun viisi vuotta aiemmin luku oli 32 % . Myös Suomessa asuvien LHBTIQ-vastaajien kokemus sateenkaari-ihmisiin kohdistuvista ennakkoluuloista ja suvaitsemattomuudesta oli lisääntynyt huomattavasti viimeisen viiden vuoden aikana. Saman kyselyn mukaan viharikosten määrä ei ollut vähentynyt. Seta on aiemmin keväällä kertonut , että Pride-tapahtumien järjestäjille tehdyn kyselyn mukaan 2/3 tapahtumista kohdistui viharikoksia tai muita vihaan perustuvia tekoja.

Seta katsoo, että sateenkaari-ihmisten yhdenvertaisuuden edistämiseksi tarvitaan niin lainsäädännöllisiä kuin politiikkatoimia, joilla purettaisiin rakenteellista rasismia ja eriarvoisuutta. Tämä tulisi toteuttaa laatimalla erillinen sateenkaaripoliittinen toimintaohjelma, jossa määritellään konkreettiset toimenpiteet seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen hyvinvoinnin ja yhdenvertaisuuden vahvistamiseksi eri elämänalueilla. EU-komissio on laatinut oman LHBTIQ-strategiansa ja sen yhteydessä kannustanut jäsenmaita laatimaan omia kansallisia strategioita. Suomessa tarvitaan kiireellisesti lainsäädäntötoimia kuten intersukupuolisten lasten kehollisen koskemattomuuden turvaaminen kieltämällä ilman lapsen tietoista suostumusta tehtävät sukupuolipiirteitä muuttavat leikkaus- ja hormonihoidot, sukupuolen juridisen vahvistamisen mahdollistaminen alaikäisille, muunsukupuolisten sukupuolen juridinen tunnustaminen ja kaikkien seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun kohdistuvien muutospyrkimysten (ns. eheytystoiminta) kieltäminen. Myös perhepolitiikassa tarvitaan yhdenvertaisuutta edistäviä toimia kuten useamman kuin kahden juridisen vanhemman mahdollistaminen.

Kansainväliset ihmisoikeustoimielimet ovat esittäneet huolensa sekä antaneet suosituksia, jotka eivät näy tässä toimenpideohjelmassa. Viimeisimpänä Suomi on saanut suosituksia YK:n kidutuksen vastaiselta komitealta ja YK:n lapsen oikeuksien komitealta intersukupuolisten lasten kehollisen koskemattomuuden vahvistamiseksi, kidutuksen vastainen komitea esittää huolensa siitä, ettei

alikäisillä ole mahdollisuutta sukupuolen juridiseen vahvistamiseen ja suosittelee Suomea harkitsemaan tämän mahdollistamista

YK:n ihmisoikeuskomitea, joka valvoo kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevaa sopimusta, on esittänyt huolensa henkilöihin kohdistuvasta sosiaalisesta leimaamisesta, syrjinnästä ja väkivallasta heidän seksuaalisen suuntautumisensa tai sukupuoli-identiteettinsä perusteella ja suositellut, että Suomi tehostaa toimiaan kaikenlaisen seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoli-identiteettiin perustuvan syrjinnän, väkivallan ja sosiaalisen leimaamisen poistamiseksi ja tarjoa tehokkaita oikeussuojakeinoja tällaisten tekojen uhreille. Euroopan neuvoston Euroopan rasismin ja suvaitsemattomuuden vastainen komitea ECRI on myös antanut suosituksia rasistiseen sekä homo- ja transfobiseen vihapuheeseen ja viharikoksiin puuttumiseksi. Suosituksissaan ECRI kehottaa viranomaisia parantamaan tiedonkeruuta vihapuheesta ja -rikoksista mukaan lukien niitä seuranneista oikeusprosesseista ja annetuista tuomioista ja perustamaan instituutioiden välisen työryhmän rasistiseen ja homo- ja transfobiseen vihapuheeseen puuttumiseksi. ECRI suosittelee, että viranomaiset kannustavat julkisia toimijoita ja erityisesti poliitikkoja reagoimaan nopeasti ja tuomitsemaan rasistisen ja homo- ja -transfobisen vihapuheen. ECRI suosittelee lisäksi, että aliraportointiin vastaamiseksi poliisi vahvistaa yhteistyötään haavoittuvien ryhmien mukaan lukien sateenkaariyhteisön kanssa ja osata tätä järjestää yhdyshenkilötoimintaa.

Ihmisoikeustoimielimet ovat antaneet suosituksia myös yhdenvertaisuuden vahvistamiseen sosiaali- ja terveyspalveluissa. YK:n ihmisoikeuskomitea on esittänyt huolensa siitä, että Suomessa transsukupuolisuus luokitellaan edelleen mielenterveyden häiriöksi. Euroopan rasismin ja suvaitsemattomuuden vastainen komitea ECRI on esittänyt huolensa sukupuolen korjaushoitoihin pääsyn ongelmiin ja suositellut, että Suomi perustaisi kolmannen sukupuolenkorjaushoitoja tarjoavan yksikön. Ennen kuin uusi yksikkö saadaan toimintaan, Suomen tulisi ECRIn mukaan harkita ulkomailla tehtävien sukupuolenkorjaushoitojen kustannusten korvaamista.

Lasten osalta lapsen oikeuksien komitea on suositellut, että sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten osaamista kohdata sukupuolivähemmistöön kuuluvia lapsia tulee vahvistaa, jotta voidaan varmistaa oikea-aikainen, saavutettava ja laadukas terveydenhoito. Lisäksi Suomen tulee komitean mielestä varmistaa, että lapsen itsemääräämisoikeus ja osallisuus ovat läpileikkaava osa sosiaali- ja terveyspalveluita. Lapsen oikeuksien komitea suosittelee myös, että Suomen tulee vahvistaa lasten ja nuorten yhdenvertaisia mielenterveyspalveluita ja varmistaa, että palvelut huomioivat muun muassa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien lasten erityistarpeet, varsinkin ennaltaehkäisevässä työssä ja varhaisen puuttumisen malleissa.

YK:n taloudellisten, sivistyksellisten ja sosiaalisten oikeuksien komitea (TSS-komitea) suosittelee Suomelle, että kouluissa lisätään tietoa vähemmistöryhmistä, kielletään syrjintä, tarjotaan tarpeellista koulutusta ja ymmärrystä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslaeista henkilökunnan keskuudessa.

TSS-komitea suosittelee Suomea kiinnittämään huomiota asunnottomuustilanteeseen myös sateenkaari-ihmisten näkökulmasta ja ennaltaehkäisemään sateenkaari-ihmisten asunnottomuutta tarjoamalla sosiaalista tukea ja varmistamalla syrjimättömyys asuntomarkkinoilla.

Nämä ja muut ihmisoikeustoimielinten antamat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisoikeuksia koskevat suositukset tulisi olla ohjaamassa rasismin vastaista ja yhdenvertaisuutta edistävää toimenpideohjelmaa.

Lukukohtaisia huomioita

Luku 1

Toimenpideohjelman tiivistelmässä todetaan, että toimenpideohjelma käsittelee yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä ja eri syrjintäperusteita, kuten ikää, vammaisuutta ja seksuaalisten suuntautumista ja sukupuolten tasa-arvoa käsitellään läpileikkaavasti toimenpiteissä, jotka perustuvat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien edistämismittavuuksien toimeenpanoon. Tavoite on kannatettava. Seta katsoo, että syrjintäperusteista on tärkeä huomioida eksplisiittisesti myös tasa-arvolain syrjintäkielossa olevat sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu sekä se, että sama koskee kehon sukupuolitettuja piirteitä. Ne kirjattiin lakiin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolain uudistuksen kokonaisuudessa 2015. Tiedämme EU:n perusoikeusviraston (2020, vuoden 2024 kyselyn ryhmäkohtaiset tulokset eivät vielä käytettävissä) kyselystä, että 46 % suomalaisista transvastaajista on kokenut syrjintää ja peräti 70 % raportoi kokeneensa häirintää. Kouluterveyskyselystä tiedämme sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten kokevan huomattavan paljon kiusaamista koulussa (22%) ja syrjintää (62 %) koulussa ja vapaa-ajalla. Sukupuolivähemmistöjen altistuminen syrjinnälle on Suomessa hyvin yleistä. Seta vaatii, että sukupuolivähemmistöihin kuuluvien kohtaama rasismi ja syrjintä tulee huomioida eksplisiittisesti toimenpideohjelmassa.

Luku 3.3

Toimenpideohjelman linjaus yhteiskunnan eriarvoistavien rakenteiden purkamisesta työmarkkinoilla ja muualla yhteiskunnassa on hyvä. Linjaus olisi vahvempi, jos tavoitteeksi kirjattaisiin selvästi rakenteellisen rasismien ja syrjinnän purkaminen ja lähtökohtana olisi antirasismi ja intersektionaalisuus. Seta pitää tärkeänä läpileikkaavaa linjausta lisäpanostuksista nuorten yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen ja peräänkuuluttaa sateenkaarinuorten huomioimista toimenpiteissä.

Luku 4

Ensimmäisessä luvussa viitataan suomalaisten asenteisiin ihmisoikeuksista ja ajatuksiin syrjinnän toimien tehokkuudesta. EU:n perusoikeusviraston vastikään julkaiseman LHBTIQ-kyselyn tulokset kertovat, että suomalaisten vastaajien usko hallituksen tehokkaaseen toimintaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvien ennakkoluulojen ja suvaitsemattomuuden torjumiseksi on heikentynyt merkittävästi. Vain 31 % uskoo, että hallitus toimii tehokkaasti sateenkaari-ihmisiin kohdistuvien ennakkoluulojen ja suvaitsemattomuuden torjumiseksi, kun viisi vuotta aiemmin luku oli 61%. Seta pitää tärkeänä, että hallitus kiinnittää vahvemmin huomiota rasismia ja syrjintää kokevien väestöryhmien kokemuksiin.

4.1 ja 4.2

Seta pitää myönteisenä, että toimenpideohjelmalle on varattu merkittävä määräraha. Puutteena on, että toimenpideohjelmassa ei kiinnitetä huomiota yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa valvovien ja edistävien keskeisten viranomaisien, kuten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvovaltuutetun, toimintaresurssien riittävyyteen niiden vastuulla olevien edistämisen- ja valvontatoimien toteuttamiseksi. Valtuutettujen toiminta yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja siihen puuttumiseksi on keskeinen osa rasismien vastaista toimintaa ja yhdenvertaisuuden edistämistä. Valtuutetuilla on erityistä osaamista mukaan lukien eri vähemmistöihin kuuluvien kokemasta syrjinnästä.

Toimenpiteissä on useita eri toimijoita ml. kansalaisyhteiskuntaa osallistavia tapaamisia. Mm. pyöreän pöydän keskusteluja pääministerin johdolla, dialogeja, järjestöfoorumi ja -tapahtumia. Seta pitää tärkeänä, että pääministeri omalla osallistumisellaan viestii rasismien vastaisen ja yhdenvertaisuuden edistämisen toiminnan tärkeyden. Kansalaisyhteiskunnan, erityisesti järjestöjen, osallistaminen laajasti on keskeistä, jotta osataan pureutua relevantteihin ongelmiin ja tehdä oikeita toimia. Seta esittää kuitenkin huolensa kansalaisjärjestöjen osallistumismahdollisuuksien heikentymisestä mittavien järjestöihin kohdistuvien leikkausten johdosta. Mikäli leikkaukset kohdistuvat yhdenvertaisuuden parissa toimiviin ja eri vähemmistöryhmiä edustaviin järjestöihin, on sillä merkittävä kielteinen vaikutus toimenpideohjelman toteuttamiseen.

4.3

Luku 5

Seta pitää tärkeänä sitä, että ohjelmassa on nostettu nuoret erityiseen fokukseen ja tunnistettu tarve lisätä nuorten parissa työskentelevien ammattilaisten osaamista rasismien ja syrjinnän tunnistamisessa ja niihin puuttumisessa sekä yleisesti yhdenvertaisuuden edistämässä. Nuorisotyön osalta ohjelma jää hyvin suppeaksi ja yleisluontoiseksi. On hienoa, että toimintaohjelmaan on kirjattu auki nuorisolan toimijoiden tarve tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisen tueksi ja ohjaukselle. Toimenpiteissä ei kuitenkaan näy konkreettista vastausta tähän tarpeeseen. Toki ohjelmassa mainitaan VANUPO:n toimeenpanon yhteydessä toteutettava nuorisolan yhdenvertaisuusosaamisen lisääminen, mikä onkin tärkeää.

Seta kaipaava nuorisolan osalta toimenpiteisiin enemmän konkretiaa ja peräänkuuluttaa erityisesti sateenkaarinnuorten haavoittuvan aseman tunnistamista. On tärkeää, että niin kasvatus- kuin liikunta- ja nuorisolan toimijat saavat riittävää tietoa ja tukea seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuden huomioimiseksi omassa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämistyönsä. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat moniin vähemmistöihin kuuluvat nuoret, kuten rodullistetut seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret sekä sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevat nuoret. Nuorisolain toimeenpano yhdenvertaisuuden osalta vaatisikin selkeää resurssien kohdentamista, jotta yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien laatua ja toimeenpanoa voitaisiin edistää selvityksessä tunnistettujen tarpeiden mukaisesti.

On hienoa, että ohjelmassa on tunnistettu koulujärjestelmän tarve osaamiselle yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämässä. Kouluilmapiiri on keskeinen osa nuorten ja lasten hyvinvointia. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret korostuvat kouluterveyskyselyssä, kun tarkastellaan koulussa kohdattua väkivaltaa ja kiusaamista. Sateenkaarinnuoret kokevat kouluissa kiusaamista myös koulun aikuisten toimesta. Lisäksi sateenkaarinnuoret kokevat muita harvemmin, että voivat keskustella kouluissa aikuisen kanssa. Toimenpideohjelmassa esitetään, että "Suunnitellaan ja toteutetaan koko koulutusjärjestelmän kattava tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelma." Laadittavaan kehittämisohjelmaan on sisällytettävä toimenpiteitä kouluturvallisuuden parantamiseksi erityisesti huomioiden sateenkaarinnuorten kokeman syrjinnän ja kiusaamisen vähentäminen. Kouluturvallisuutta edistetään mm. vahvistamalla opettajien ja oppilashuollon ammattilaisten osaamista sateenkaarieteemoista ja yhdenvertaisuuden edistämistä. Konkreettisesti sukupuolen moninaisuus tulee huomioida koulussa esimerkiksi mahdollistamalla nimen vaihtaminen Wilmaan oppilaan ilmoituksella sekä opettajien velvoittaminen koulun taholta käyttämään oppilaista heidän kertomaansa nimeä, vaikka nimi ei aina vastaisi henkilöpapereiden virallista nimeä. Kouluturvallisuuden lisääminen on myös nuorten oma toive, ja esimerkiksi Helsingissä nuoret äänestivät osallistavassa budjetoinnissa toteutettavaksi kaikille kouluille

sateenkaarityöpajat. Tiedontarve on siis tunnistettu, ja sen täyttämiseen on myös olemassa valmiita malleja.

Seta pitää hyvänä harrastamisen Suomen mallin osalta kirjausta, että valmentajien ja ohjaajien yhdenvertaisuusosaamista kehitetään. Kouluterveyskyselyn tuloksista selviää, että sateenkaarinuoret harrastavat liikuntaa muita nuoria vähemmän. Tähän vaikuttaa osaltaan syrjintä ja sen pelko. Liikuntaharrastusten tekeminen saavutettavammiksi nimenomaan sateenkaarinuorille olisikin erittäin tärkeää huomioida tämän toimenpiteen toteuttamisessa. On varmistettava, että niin valmentajien ja ohjaajien koulutuksissa kuin rahoitettavissa hankkeissa on riittävä osaaminen seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuden huomioimisesta liikuntaharrastuksissa, jotta sateenkaarinuorten yhdenvertainen oikeus liikuntaharrastuksiin voisi toteutua nykyistä paremmin. Liikuntaharrastuksissa tärkeää on tehokas syrjintään ja häirintään puuttuminen, ei-binääristen harrastajien huomioiminen esimerkiksi pukeutumis- peseytymistiloissa sekä asujen ja varusteiden turhasta sukupuolittamisesta luopuminen.

Varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun osalta Seta haluaa korostaa, että tehtävässä selvityksessä on tärkeää huomioida sukupuoleltaan moninaiset lapset sekä sateenkaariperheiden lapset. On tärkeää, että sukupuolen moninaisuus lapsilla tunnistetaan alusta asti osaksi varhaiskasvatuksen tasa-arvotyötä ja että perheen mahdollinen sateenkaarevuus osataan niin ikään huomioida palveluissa.

Luku 6

Työelämän syrjimättömyyttä, monimuotoisuutta ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia edistettäessä on huomioitava myös sateenkaari-ihmisten kohtaama syrjintä niin työtä hakiessa kuin työssä ollessa. Erityisesti on huomioitava transihmisten korkeampi alttius kokea syrjintää niin työnhaussa (EU FRA 2019, 21 %) kuin työssä ollessa (EU FRA 2019, 26 %). Työelämän monimuotoisuutta ja yhdenvertaisuutta edistävissä toimenpiteissä tulisikin eksplisiittisesti sisällyttää sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien näkökulmia mm. varmistamalla, että ne on koulutussisällöissä, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelua koskevassa videosarjassa ja heitä kuullaan laadittaessa toimintaohjelmaa vaikeassa työmarkkina-asetuksessa olevien aseman parantamiseksi.

Luku 7

Rasistisen häirinnän ja väkivallan torjumisen osalta toimenpideohjelma on suppea, eikä siinä tunnisteta ongelman laajuutta. Sinänsä valitut toimenpiteet ovat varmasti hyödyllisiä, mutta silmiinpistävää on esim. poliisiin ja oikeuslaitokseen liittyvien toimenpiteiden puute. Rasistisen häirinnän ja väkivallan osalta käsitellään eksplisiittisesti vain muutamia väkivallalle ja häirinnälle altistuvia ryhmiä, lähinnä eri uskontoihin kuuluvia. Toimenpiteissä tulee huomioida laajemmin eri rodullistetut väestöryhmät mukaan lukien afrikkalaistaustaiset ja romanit sekä ruotsin- ja venäjänkieliset. Viharikokset kohdistuvat myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluviin sekä vammaisiin. YK:n kidutuksen vastainen komitea on vastikään esittänyt huolensa viharikosten kasvusta ja mm. siitä, että niin harva viharikosilmoitus johtaa syytteesen. Komitea on antanut useita suosituksia tilanteen parantamiseksi, jotka tulisi huomioida rasistisen häirinnän ja väkivallan torjumisessa.

Luvun alussa todetaan oikeusministeriössä aiemmin tehty työ viharikoksiin ja vihapuheen torjumiseksi. Tämä työ on ollut merkittävää ja sillä on mm. vahvistettu tietoisuutta sateenkaari-ihmisiin kohdistuvista viharikoksista ja -puheesta poliisin ja oikeuslaitoksen piirissä ja madallettu vihatiedoista raportoimisen kynnyistä. Seta katsoo, että työ on kuitenkin vasta alussa ja sitä tulee

jatkaa pitkäjänteisesti. Muun muassa tämän, pääasiassa EU:n hankerahoituksella tehdyn työn pitkäjänteinen resursointi tulisi varmistaa.

Sateenkaari-ihmisiin kohdistuvat viharikosten määrä ei EU:n perusoikeusviraston kyselyn mukaan ole laskenut ja sateenkaari-ihmisiin kohdistuva häirintä on lisääntynyt merkittävästi.

Poliisiammattikorkeakoulun viharikosraportoinnissa sateenkaari-ihmisiin kohdistuvien rikosten määrä on kasvussa. Vaikka hyvin pientä myönteistä kehitystä on nähtävissä raportoinnissa viranomaisille, on aliraportointi vielä kuitenkin erittäin merkittävää, EU:n perusoikeusviraston mukaan alle 20 % raportoi kohtaamastaan väkivallasta poliisille.

Lukuun 7.1 on kirjattu toimenpiteitä, jotka liittyvät uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvien tietoisuuden lisäämiseksi oikeussuojakeinoista sekä uskontokuntiin kuuluvien kokemuksia yhdenvertaisuudesta. Nämä toimenpiteet kaipaavat intersektionaalisen lähtökohdan niin että pystytään keräämään myös eri uskonnollisiin vähemmistöihin ja uskontokuntiin kuuluvien sateenkaari-ihmisten näkökulmia. Työ edellyttää ehdottomasti uskonnollisuuden ja hengellisyyden teemojen parissa työskentelevien sateenkaaritoimijoiden osallistamista.

Luku 8

Seta pitää tervetulleena toimia ihmisoikeustietoisuuden ja yhdenvertaisuusosaamisen vahvistamiseksi valtioneuvoston piirissä. Seta pitää tärkeänä, että kaikessa tässä toiminnassa eksplisiittisesti mainitaan seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin, sukupuolen ilmaisuun ja kehon sukupuolitettuihin piirteisiin liittyvä syrjintä ja yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen.

Aikomusta käsitellä kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten Suomelle antamia ratkaisuja, päätelmiä ja suosituksia valtioneuvostossa vuosittain on hyvä. Seta pitää tärkeänä, että tähän prosessiin sisältyy myös vuoropuhelu eduskunnan kanssa.

Erilaisiin koulutuskokonaisuuksiin on eksplisiittisesti sisällytettävä seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin, sukupuolen ilmaisuun ja kehon sukupuolitettuihin piirteisiin liittyvät yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokysymykset. On myös huolehdittava, että koulutus on velvoittavaa, jotta sillä on laajasti vaikutusta.

Lähteet:

EU:n perusoikeusviraston LHBTIQ-kyselyn tulokset 2024, maakohtaiset tiedot löytyy nettisivuilta: <https://fra.europa.eu/en/publication/2024/lgbtiq-crossroads-progress-and-challenges#publication-tab-3>

Pride ja vihateot 2023. Seta.

Committee Against Torture. Concluding observations on the eighth periodic report of Finland. CAT.C.FIN.CO.8.

Committee on the Rights of the Child. Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Finland. CRC/C/FIN/CO/5-6.

Human Rights Committee Concluding observations on the seventh periodic report of Finland. CCPR/C/FIN/CO/7.

ECRI Report on Finland (fifth monitoring cycle). CRI(2019)38.

Committee on Economic, Social and Cultural Rights. Concluding observations on the seventh periodic report of Finland. E/C.12/FIN/CO/7.

Tutkimuksesta tiiviisti 13/2024 Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien 8.- ja 9-luokkalaisten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019–2023.

Jenita Rauta, Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2022. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 3

Tarjamo Kerttu
Seta ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

THL näkee tärkeäksi ottaa vahvasti mukaan tahot, jotka tekevät työtä rasistisen syrjinnän torjumiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi paikallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla. Työtä tulisi tehdä valtionhallinnon, hyvinvointialueiden ja kuntatason toimissa sekä yksityisellä sektorilla. Myös kansalaisjärjestöt ovat olleet antirasistisen näkökulman valtavirtaistamisessa tärkeässä roolissa. Niin ikään uskonnolliset yhteisöt olisi vahvasti otettava mukaan sidosryhmäyhteistyöhön etenkin, jos tutkimusta eri uskontoryhmien kokemasta syrjinnästä halutaan lisätä.

Pyöreän pöydän keskustelujen ja kuulemisten lisäksi, THL ehdottaa koordinoitua eri toimialoja yhdistävää rasismin vastaista työtä hallintorakenteissa. Alueellisessa toiminnassa tulisi linjata selkeämmin se, miten seurataan ja varmistetaan yhdenvertaisuuslain noudattaminen alueellisella ja paikallisella tasolla. Lisäksi syrjintää kokevien tietoisuutta ja mahdollisuutta ilmoittaa ja raportoida kokemastaan syrjinnästä ja rasismista tulisi parantaa.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Moniperusteinen ja risteävä syrjintä tulisi yhä paremmin tunnistaa tutkimuksessa, palvelujärjestelmän kehittämisessä sekä tässä toimenpideohjelmassa mainitussa koulutusjärjestelmän tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelmassa. Henkilöt, jotka kuuluvat useaan eri vähemmistöön ovat haavoittuvassa asemassa ja voivat kohdata eri elämänalueilla eriarvoista kohtelua eri syistä. Olisi tärkeää tunnistaa myös sosioekonomisen taustan ja ulkomaalaistaustan risteymät. Tutkimusten mukaan ulkomaalaistaustainen lapsi asuu pienituloisessa perheessä neljä kertaa todennäköisemmin kuin suomalaistaustainen lapsi. THL katsoo tärkeäksi tunnistaa myös terveystalouden saavutettavuushaasteet, josta on tehty ulkomaalaistaustaisen väestön sekä kieli- ja kulttuurivähemmistöjen osalta useita selvityksiä ja tutkimuksia (esim. Roosa-, MoniSuomi- tutkimukset). Tuoreen selvityksen mukaan myös vähemmistöihin ja haavoittuviin ryhmiin kuuluvilla lapsilla ja nuorilla (toimintarajoitteiset, seksuaali-

ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat, ulkomaalaistaustaiset) on vaikeuksia päästä palveluihin. Palvelujen lisäksi myös työperäisen syrjinnän moniperustaisuuteen tulisi kiinnittää huomiota. Suomessa on tunnistettu, että esimerkiksi korkea-koulutetut maahanmuuttaneet naiset kohtaavat esteitä työllistymisessä.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

THL katsoo, että on tärkeää edistää eri väestöryhmien kokeman rasismien ja eriarvoisuuksien parempaa tunnistamista. Eri uskontoryhmien kokeman rasismien lisäksi olisi tärkeää tutkia eri ei-suomalaisiksi etnistettyjä ja ei-valkoisiksi rodullistettuja väestöryhmiä ja tunnistaa heidän kokemia rasismien muotoja ja mekanismeja. THL kokee tärkeäksi korostaa yhdenvertaisuutta eri väestöryhmien välillä myös tässä toiminta-ohjelmassa. Antisemitismien torjunta on ensiarvoisen tärkeää Suomessa, mutta toimintaohjelmassa ei mainita sen lisäksi muita rasismien muotoja, kuten antigypsyismiä/romanivastaisuutta tai islamofobiaa/muslimivastaisuutta, jotka nousevat toistuvasti esiin esimerkiksi asennetutkimuksissa. Kirjaus antisemitismistä näyttäytyy epäsymmetrisenä muita rasismien muotoja kokevia väestöryhmiä kohtaan. Tämä on myös ainoa kohta, jossa valtioneuvoston summa 400 000 euroa/vuosi on mainittu. Toisin sanoen, tässä kolmivuotisessa toimenpideohjelmassa 1,2 miljoonaa euroa eli viidennes koko budjetista on allokoitu yhdelle vähemmistöryhmälle. THL peräänkuuluttaa budjetin avaamista myös muiden toimien osalta tässä toimenpideohjelmassa.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

THL kannattaa sitä, että toimenpideohjelman toteutumista ja vaikuttavuutta yhdenvertaisuutta edistävästä toimista seurataan säännöllisesti seurantarivissä. Olisi tärkeää seurannan helpottamiseksi selkiyttää toimenpideohjelmassa vastuutahot ja tarkat määrääjat eri toiminnoille. Osa tavoitteista on yksityiskohtaisempia ja selkeämpiä mutta suuressa osassa toimia tarkkaa suunnitelmaa ajankohdasta ei ole. Aiemmasta ”Yhdenvertainen Suomi” -toimenpideohjelmasta voisi sen verran ottaa mallia, että tehtäisiin samaan tapaan listaus vastuutahoista ja aikatauluista. Ministeriövastuiden lisäksi olisi tärkeää myös nimetä alueelliset ja paikalliset rakenteet tätä työtä tukemaan.

Muut kommentit

THL katsoo tärkeäksi, että rasismien vastainen toiminta on sidottu hyvien väestösuhteiden viitekehukseen. Syrjinnän vastainen työ ja yhdenvertaisuuden edistäminen ymmärretään sitä kautta ehkä selkeämmin kaikkia koskevaksi toimeksi. Kaikkien väestöryhmien välinen vuorovaikutus, asenteet, osallisuus ja turvallisuus on tärkeää. Olisi tärkeää, jos toimenpiteissä mainittaisiin myös selkeäsi antirasistinen työ, jota tehdään jo eri tahoilla ja tasoilla - Hyvien väestösuhteiden -hankkeen lisäksi.

THL:n näkemyksen mukaan valtioneuvoston esimerkki yhteiskunnallisen ilmapiirin rakentamisessa on tärkeää. Valtioneuvoston asiantuntijoiden ja poliittisten päättäjien tulisi näyttää mallia tässä. On hienoa, että ohjelmaan on sisällytetty myös päättäjien koulutusta näistä teemoista.

THL kiittää siitä, että valtioneuvosto edistää rasismien torjuntaa ja antirasistista työtä allokoimalla tähän rahoitusta. Tämä toimintasuunnitelma on melko laajalle ulottuva, eri toimintoja ja toimialoja kattava. Kuuden miljoonan budjetti tälle työlle on tärkeä edistysaskel, mutta olisi hyvä avata tarkemmin mitä siitä on jo korvamerkitty millekin toimelle.

THL toivoo vielä lisäksi huomiotavan se, että hallitusohjelman maahanmuuttopoliittiset kirjaukset ja rajalain edistäminen voivat olla ristiriidassa tämän toimenpideohjelman perusoikeuksia ja yhdenvertaisuutta edistävien toimien kanssa.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto luonnokseen ”Uutta vauhtia yhdenvertaisuuteen - valtioneuvoston toimenpideohjelma rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä”

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto ja tulla kuulluksi valtioneuvoston luonnoksessa toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on antanut lausunnon myös Valtioneuvoston yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden tiedonantoon elokuussa 2023 sekä osallistunut pääministeri Orpon pyöreän pöydän keskusteluun rasismien torjumisesta 18.3.2024.

Syrjintään ja yhdenvertaisuuteen liittyvän tietopohjan vahvistaminen

Tutkimuslaitoksena THL näkee tärkeäksi, että yhdenvertaisuuteen liittyvää tietopohjaa vahvistetaan edelleen. Tulisi kattaa tiedonkeruun aukot syrjintää kokevien väestöryhmien osalta. Luonnoksessa on hyviä ehdotuksia tiedonkeruun kattavuuden lisäämiseksi erityisesti haavoittuvista väestöryhmistä sekä muista suomen kieli- ja kulttuurivähemmistöistä, joita ei syntyperä- tai kielitilastoissa tule esiin. Tilastollisen tutkimuksen rinnalle on tärkeää tuottaa myös lisää laadullista tutkimusta rasismia kokevien väestöryhmien tilanteesta sekä rasismien mekanismeista ja käytännöistä. On kannatettavaa, että selvitetään eri uskontokuntiin kuuluvien määrää ja kokemuksia yhdenvertaisuudesta, mutta tämä olisi ulotettava myös ei-suomalaisiksi etnistettyihin väestöryhmiin ja kieli- ja kulttuurivähemmistöihin. Lisäksi olisi tärkeää myös saada konkretiaa siihen, mitkä tahot tuottavat analyysiraportteja valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeuksia toteutumista seuraavaan verkkosivustoon www.perusoikeusseuranta.fi. Saamelaistutkimuksen osalta on juuri tuotettu myös tutkimuseettiset ohjeet. Näitä tulisi soveltaen katsoa myös muiden vähemmistöryhmien osalta. Olisi tärkeää myös kirjata, kuinka tutkimuksen tulokset palautetaan sille väestöryhmälle, jota tutkimus koskee. Tästä THL:llä on kokemusta esimerkiksi ulko-maalaistaustaisen väestön osalta. Syrjintäkokemusten lisäksi olisi tärkeää selvittää systemaattisesti myös muita asiaan liittyviä ilmiöitä, kuten asenteita, osallisuutta, kuuluvuuden kokemusta. THL:ssä esimerkiksi osallisuusindikaattori on otettu systemaattisesti käyttöön väestökyselyissä.

Rasismien laaja-alainen ilmeneminen

THL haluaa painottaa, että rasismi ei ole ainoastaan ulkomaalaissyntyisiä vähemmistöjä koskeva kysymys, vaan se koskee myös muita ei-valkoisiksi tai ei-etnisiiksi suomalaisiksi rodullistettuja väestöryhmiä ja kieli- ja kulttuuriryhmiä ja alkuperäisväestöämme kuten romaneja ja saamelaisia. Tämä olisi hyvä tuoda esiin jo toimenpide-ohjelman tilannekuvaa -osiossa. Meillä on tietoa esimerkiksi eri väestöryhmien asenteista vähemmistöryhmiin esimerkiksi Perusoikeusbarometrissa ja Lapsiasiavaltuutetun romanien ja saamelaislasten hyvinvointiraporteissa. Juutalaisvähemmistön kokeman antisemitismin ohella, pitäisi myös tunnistaa muut vähemmistöryhmien kokemat rasismien muodot kuten romaneja koskeva anti-gypsyismi ja islamofobia/muslimivastaisuus, jotka ovat yleisiä syrjinnän muotoja Suomessa.

THL:n katsoo, että Suomen romanipoliittinen ohjelma vuosiksi 2023-2030 tulisi mainita tässä toimenpideohjelmassa. Romanipoliittinen ohjelma on yli hallituskausien ulottuva romanien asemaa edistävä ohjelma, johon olisi tärkeää saada tukea ja joka tulisi mainita myös rasisminvastaisen toimenpideohjelman yhteydessä.

On tärkeää, että saamelaiskäräjälakia edistetään tämän toimenpideohjelman puitteissa. THL toivoisi konkreettisempaa toimenpide-ehdotusta siitä, miten saamelaisten ja viittomakielisten totuus- ja sovintokomission työtä jalkautetaan. Esimerkiksi saamelaisten psykososiaalisen tuen keskuksen jatkuminen on tärkeää saamelaisten luottamuksen ja mielenhyvinvoinnin rakentumisen kannalta.

Kasvatus- ja koulutusympäristön merkitys syrjinnän vähentämisessä

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos kantaa huolta erityisesti lasten ja nuorten kokemasta syrjinnästä ja rasismista. Tulisi kiinnittää huomiota kasvu- ja koulutusympäristön yhdenvertaisuuteen koska se on vapaa-ajan ohella tärkeimpiä nuorten sosiaalistumisen paikkoja. Koulu- ja kasvatusympäristöt sekä harrastusympäristöt tulisi yleisesti nähdä tärkeinä rasismien torjuntaa edistävinä paikkoina. Koulujärjestelmän tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmissa tulisi myös tunnistaa rakenteellisia eriarvoisuuksia aiempaa paremmin. Olisi tärkeää keskittyä myös muuhun kuin rasistiseen/syrjivään kiusaamiseen. Esimerkiksi rakenteellisiin esteisiin nuorten omien toiveiden ja potentiaalinen toteuttamisessa. Tutkimuksissa ja selvityksissä on tuotu esiin sitä, että koulutuspolut eriytyvät yhä enemmän taustan mukaan ja työmarkkinoilla näkyy alakohtaisen sukupuolittumisen mukaan myös etnistymistä. Toimenpideohjelmassa tuodaan esiin ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten määrän kasvua ja tunnistetaan heidän syrjintä- ja rasismikokemuksiaan. Mutta THL kokee että on tärkeää tunnistaa, että rasismia koetaan myös laajemmin kuin ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten osalta: esimerkiksi myös muut ei-valkoisiksi suomalaisiksi rodullistetut nuoret kuten adoptoidut, mixed-taustaiset, romanit ja saamelaiset lapset ja nuoret kokevat Suomessa rasismia.

THL koee tärkeänä, että rasismiin vastainen työ ja antirasismi näkyisi kasvatuksen ja koulutuksen kehittämisohjelmassa eksplisiittisesti. Oli tärkeää puhua yhdenvertaisuuden ohella myös antirasismista ja selkiyttää, mitä rasismiin vastaiset toimet ovat koulu- ja kasvatustyöympäristöjen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmissa.

Lausuntopyynnössä esitetyt kysymykset koskien toimenpideohjelmia:

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

THL näkee tärkeäksi ottaa vahvasti mukaan tahot, jotka tekevät työtä rasistisen syrjinnän torjumiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi paikallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla. Työtä tulisi tehdä valtionhallinnon, hyvinvointialueiden ja kuntatason toimissa sekä yksityisellä sektorilla. Myös kansalaisjärjestöt ovat olleet antirasistisen näkökulman valtavirtaistamisessa tärkeässä roolissa. Niin ikään uskonnolliset yhteisöt olisi vahvasti otettava mukaan sidosryhmäyhteistyöhön etenkin, jos tutkimusta eri uskontoryhmien kokemasta syrjinnästä halutaan lisätä.

Pyöreän pöydän keskustelujen ja kuulemisten lisäksi, THL ehdottaa koordinoitua eri toimialoja yhdistävää rasismiin vastaista työtä hallintorakenteissa. Alueellisessa toiminnassa tulisi linjata selkeämmin se, miten seurataan ja varmistetaan yhdenvertaisuuslain noudattaminen alueellisella ja paikallisella tasolla. Lisäksi syrjintää kokevien tietoisuutta ja mahdollisuutta ilmoittaa ja raportoida kokemastaan syrjinnästä ja rasismista tulisi parantaa.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Moniperusteinen ja risteävä syrjintä tulisi yhä paremmin tunnistaa tutkimuksessa, palvelujärjestelmän kehittämisessä sekä tässä toimenpideohjelmassa mainitussa koulutusjärjestelmän tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelmassa. Henkilöt, jotka kuuluvat useaan eri vähemmistöön ovat haavoittuvassa asemassa ja voivat kohdata eri elämäntilanteilla eriarvoista kohtelua eri syistä. Olisi tärkeää tunnistaa myös sosioekonomisen taustan ja ulkomaalaistaustan risteymät. Tutkimusten mukaan ulkomaalaistaustainen lapsi asuu pienituloisessa perheessä neljä kertaa todennäköisemmin kuin suomalaistaustainen lapsi. THL katsoo tärkeäksi tunnistaa myös terveystieteiden saavutettavuushaasteet, josta on tehty ulkomaalaistaustaisen väestön sekä kieli- ja kulttuurivähemmistöjen osalta useita selvityksiä ja tutkimuksia (esim. Roosa-, MoniSuomi- tutkimukset). Tuoreen selvityksen mukaan myös vähemmistöihin ja haavoittuviin ryhmiin kuuluvilla lapsilla ja nuorilla (toimintarajoitteiset, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat, ulkomaalaistaustaiset) on vaikeuksia päästä palveluihin. Palvelujen lisäksi myös työperäisen syrjinnän moniperusteisuuden tulisi kiinnittää huomiota.

Suomessa on tunnistettu, että esimerkiksi korkeakoulutetut maahanmuuttaneet naiset kohtaavat esteitä työllistymisessä.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

THL katsoo, että on tärkeää edistää eri väestöryhmien kokeman rasismien ja eriarvoisuuksien parempaa tunnistamista. Eri uskontoryhmien kokeman rasismien lisäksi olisi tärkeää tutkia eri ei-suomalaisiksi etnistettyjä ja ei-valkoisiksi rodullistettuja väestöryhmiä ja tunnistaa heidän kokemia rasismien muotoja ja mekanismeja. THL kokee tärkeäksi korostaa yhdenvertaisuutta eri väestöryhmien välillä myös tässä toiminta-ohjelmassa. Antisemitismien torjunta on ensiarvoisen tärkeää Suomessa, mutta toimintaohjelmassa ei mainita sen lisäksi muita rasismien muotoja, kuten antigypsyismiä/romanivastaisuutta tai islamofobiaa/muslimivastaisuutta, jotka nousevat toistuvasti esiin esimerkiksi asennetutkimuksissa. Kirjaus antisemitismistä näyttäytyy epäsymmetrisenä muita rasismien muotoja kokevia väestöryhmiä kohtaan. Tämä on myös ainoa kohta, jossa valtionavustusten summa 400 000 euroa/vuosi on mainittu. Toisin sanoen, tässä kolmivuotisessa toimenpideohjelmassa 1,2 miljoonaa euroa eli viiden-nes koko budjetista on allokoitu yhdelle vähemmistöryhmälle. THL peräänkuuluttaa budjetin avaamista myös muiden toimien osalta tässä toimenpideohjelmassa.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

THL kannattaa sitä, että toimenpideohjelman toteutumista ja vaikuttavuutta yhden-vertaisuutta edistävästä toimista seurataan säännöllisesti seurantaryhmässä. Olisi tärkeää seurannan helpottamiseksi selkiyttää toimenpideohjelmassa vastuutahot ja tarkat määräajat eri toiminnoille. Osa tavoitteista on yksityiskohtaisempia ja selkeämpiä mutta suuressa osassa toimia tarkkaa suunnitelmaa ajankohdasta ei ole. Aiemmasta ”Yhdenvertainen Suomi” -toimenpideohjelmasta voisi sen verran ottaa mallia, että tehtäisiin samaan tapaan listaus vastuutahoista ja aikatauluista. Ministeriövästuiden lisäksi olisi tärkeää myös nimetä alueelliset ja paikalliset rakenteet tätä työtä tukemaan.

Muut kommentit

THL katsoo tärkeäksi, että rasismien vastainen toiminta on sidottu hyvien väestösuhteiden viitekehykseen. Syrjinnän vastainen työ ja yhdenvertaisuuden edistäminen ymmärretään sitä kautta ehkä selkeämmin kaikkia koskevaksi toimeksi. Kaikkien väestöryhmien välinen vuorovaikutus, asenteet, osallisuus ja turvallisuus on tärkeää. Olisi tärkeää, jos toimenpiteissä mainittaisiin myös selkeäsi antirasistinen työ, jota tehdään jo eri tahoilla ja tasoilla - Hyvien väestösuhteiden -hankkeen lisäksi.

THL:n näkemyksen mukaan valtionhallinnon esimerkki yhteiskunnallisen ilmapiirin rakentamisessa on tärkeää. Valtionhallinnon asiantuntijoiden ja poliittisten päättäjien tulisi näyttää mallia tässä. On hienoa, että ohjelmaan on sisällytetty myös päättäjien koulutusta näistä teemoista.

THL kiittää siitä, että valtioneuvosto edistää rasismien torjuntaa ja antirasistista työtä allokoimalla tähän rahoitusta. Tämä toimintasuunnitelma on melko laajalle ulottuva, eri toimintoja ja toimialoja kattava. Kuuden miljoonan budjetti tälle työlle on tärkeä edistysaskel, mutta olisi hyvä avata tarkemmin mitä siitä on jo korvamerkitty millekin toimelle.

THL toivoo vielä lisäksi huomiotavan se, että hallitusohjelman maahanmuuttopoliittiset kirjaukset ja rajalain edistäminen voivat olla ristiriidassa tämän toimenpideohjelman perusoikeuksia ja yhdenvertaisuutta edistävien toimien kanssa.

Eid Mona
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Yhteistyö kansalaisyhteiskunnan, erityisesti antirasistista työtä tekevien ihmisoikeusjärjestöjen, kanssa on erittäin tärkeää toimenpideohjelman mahdollisimman tehokkaan toimeenpanon varmistamiseksi. Lisäksi aihe huomioiden on erityisen tärkeää, että toimenpiteet perustuvat tutkittuun tietoon ja tieteeseen, ja että aiheen asiantuntijoiden ja tutkijoiden syvällistä ymmärrystä hyödynnetään läpi prosessin.

Toimenpideohjelman toimeenpanoa varten on tärkeää perustaa monipuolisesti erilaisista toimijoista koostuva seurantaryhmä. Seurantaryhmässä em. toimijoiden osallistaminen on erityisen tärkeää.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Intersektionaalinen eli risteävän ja moniperusteisen syrjinnän huomioiva lähestymistapa on ensiarvoisen tärkeää toimenpideohjelman kaikilla osa-alueilla. Antirasistinen työ on tehokasta vain silloin, jos samalla otetaan huomioon muut yksilön yhteiskunnalliseen asemaan mahdollisesti vaikuttavat tekijät, joita voivat olla mm. sukupuoli, ikä, vammaisuus, sosioekonominen asema jne.

NYTKIS ry painottaa, että sukupuolen vaikutus rasistiseen syrjintään on otettava huomioon läpileikkaavasti toimenpideohjelman kaikilla osa-alueilla. On hienoa, että luonnoksessa sukupuolen vaikutukset rasismia kokevien henkilöiden asemaan ja mahdollisuuksiin on huomioitu erityisesti varhaiskasvatusta, koulutusta, liikuntaa (luku 5) sekä työelämää (luku 6) koskevissa luvuissa, erityisesti toimenpiteellä maahan muuttaneiden naisten työllisyyden tukemiseksi. Tämä on tärkeä erityiskysymys, sillä kuten toimenpideohjelman luonnoksessakin todetaan, maahan muuttaneilla

naisilla työllisyysasteen ero verrattuna Suomessa syntyneisiin on peräti 21,6 prosenttiyksikköä (vrt. 9,3 %-yks. maahan muuttaneilla miehillä).

Työmarkkinoille pääsyn esteiden ja hidasteiden purkamiseen on osoitettava riittävästi resursseja. Työelämässä aliedustettujen ryhmien saaminen työelämän piiriin ei kuitenkaan riitä, mikäli työelämän rasistisiin ja syrjiviin asenteisiin ja rakenteisiin ei puututa. Yksi konkreettinen keino edistää mm. maahan muuttaneiden naisten työelämässä pysymistä ja viihtymistä on rasistiseen syrjintään puuttuminen ja sen huomioiminen paremmin tasa-arvolain velvoittamissa työpaikkojen tasa-arvosuunnitelmissa.

On tärkeää, että maahan muuttaneiden naisten koulutustarpeisiin kiinnitetään erityistä huomiota osana heidän kotoutumisprosessiaan. NYTKIS ry huomauttaa, että vaikka maahan muuttaneiden äitien työllistymisen tukeminen on erittäin tärkeää, yhtä lailla tärkeää on tukea maahan muuttaneiden naisten työnsaantia ylipäättään, riippumatta perhestatuksesta. Tämä vaatii TE-toimistoista kunnille siirtyvien asiantuntijoiden koulutusta myös rasismien ja sukupuolen perusteella tapahtuvan syrjinnän usein päällekkäisestä luonteesta. Myös muiden syrjintäperusteiden, esimerkiksi iän ja vammaisuuden, kattavampi huomioiminen työelämää tukevissa palveluissa on tärkeää.

Maahan muuttaneiden naisten osallistumista julkiseen elämään voisi kiinnittää enemmän huomiota toimenpideohjelmassa. Kuten toimenpideohjelman luonnoksessakin todetaan, myös CEDAW on suosittanut vuonna 2022, että Suomen tulisi parantaa maahanmuuttajanaisten osallistumista poliittiseen ja julkiseen elämään, sekä pääsyä hyvin palkattuihin töihin. On tärkeää, että hallitus tekee kaikkensa tämän suosituksen täyttämiseksi.

Tyttöjen ja nuorten naisten koulutuksen osalta on tärkeää kiinnittää huomiota oppimisympäristöjen olosuhteisiin ja turvallisuuteen. Kouluterveyskyselyn 2023 mukaan lähes puolet 8.–9.-luokkalaisista tytöistä ja toisella asteella opiskelevista nuorista naisista on kokenut seksuaalista häirintää koulussa, ja kokemukset ovat vieläkin yleisempiä vähemmistöihin kuuluvilla tytöillä. Asian ratkaisemisen suhteen keskeistä on erityisesti opettajien kouluttaminen antirasismiin ja sukupuoleen perustuvaan syrjintään liittyvistä teemoista, sekä yhdenvertaisuusteemojen integroiminen vahvemmin oppimateriaaleihin. Opettajien kouluttaminen on tärkeää myös siksi, että opettajien (usein tiedostamattomat) rasistiset asenteet ja ennakkoluulot vaikuttavat negatiivisesti maahan muuttaneiden oppilaiden ylioppilaskokeiden arviointiin sekä näiden opiskelu- ja uravalintoihin (Sahlström & Silliman, 2024).

Tärkeää on myös panostaa koulujen opinto-ohjaajien kouluttamiseen antirasismista ja tiedostamattomista ennako-oletuksista. Laadukkaalla ja tiedostavalla opinto-ohjauksella voidaan varmistaa, että yhä useampi erilaisista taustoista tuleva nuori pystyy hyödyntämään potentiaaliaan ja kiinnostuksenkohteitaan ilman, että mahdolliset ennako-oletukset esimerkiksi tämän sukupuolesta tai etnisestä taustasta vaikuttaa tämän kohtaamaan ohjaukseen.

Koulutuksen ja työelämän lisäksi sukupuoleen perustuvan syrjinnän ja rasismien yhteisvaikutus olisi tarpeen huomioida luvuissa 4 (yhteiskunnallinen ilmapiiri ja keskustelu) ja 7 (rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunta). Erityisesti jälkimmäisen osalta sukupuolinäkökulman puuttuminen on hälyttävää, sillä häirintä ja väkivalta ovat ilmiöinä erittäin sukupuolittuneet, ja Suomi on sitoutunut sukupuolittuneen ja seksuaalisen väkivallan vastaiseen työhön niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Myös CEDAW-komitea on 2022 Suomelle antamissaan suosituksissa suosittanut, että Suomen tulee ryhtyä toimiin sukupuoleen liittyvän vihapuheen kriminalisoimiseksi, mukaan lukien maahanmuuttajanaisiin ja kansallisiin vähemmistöihin kuuluviin naisiin kohdistuva vihapuhe. Vihapuheella on negatiivisia vaikutuksia demokratiaan, koska sillä on vaikutusta naisten ja vähemmistöihin kuuluvien halukkuuteen toimia politiikassa ja asettua ehdoille vaaleissa.

Luvussa 4 (yhteiskunnallinen ilmapiiri ja keskustelu) osalta NYTKIS ry toivoo niin ikään sukupuoleen perustuvan ja rasistisen syrjinnän päällekkäisyyden kattavampaa huomioimista. Toivottavaa on, että vuosittaisiin pyöreän pöydän keskusteluihin teemaksi valittaisiin tarkastelujaksolla vähintään kerran sukupuolten tasa-arvoa rasismien vastaisessa työssä käsittelevä teema. Lisäksi saman asiakohdan dialogien osalta toivottavaa on läpinäkyvyys ja ennakoitavuus aihevalinnan suhteen, ja tässä toivottavaa on kansalaisyhteiskunnan konsultointi aiheita valittaessa.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

NYTKIS ry peräänkuuluttaa, että uuden toimintaohjelman lisäksi 2021–2023 rasisminvastaisesta toimintaohjelmasta tulee tehdä arviointi, jonka puuttuvat toimenpiteet pannaan täytäntöön osana hallituksen lupaamaa yhdenvertaisuustyötä.

Lisäksi on tärkeää varmistaa, että laadukasta tietoa ja koulutusta sukupuolten tasa-arvoon, naisten oikeuksiin ja sukupuolistuneeseen väkivaltaan, mukaan lukien lähisuhdeväkivaltaan, liittyvistä teemoista lisätään Suomeen muuttaneiden henkilöiden kotouttamisprosessissa.

NYTKIS ry katsoo, että maalittamisen rikosoikeudellinen sääntely ja arviomuistion ehdotus maalittamisen säätämisestä erikseen kriminalisoitavaksi on yksi tärkeä toimi osana CEDAW-komitean suosituksen täytäntöönpanoa. Erityisen tärkeänä pidämme yhteiskunnallisesti aktiivisten henkilöiden sisällyttämistä Oikeusministeriön vuoden 2022 arviomuistion ehdotuksiin rikoslain pykälään, sillä katsomme sen olevan erityisesti poliittisesti aktiivisten naisten asemaa vahvistava toimi. Toimenpideohjelman näkökulmasta tämä on tärkeää myös siksi, että poliitikkoihin kohdistuvan vihapuheen ja verkkohäirinnän on useissa tutkimuksissa todettu kohdistuvan korostuneesti naisiin, jotka ovat nuoria ja/tai kuuluvat yhteen tai useampaan vähemmistöön. Rasismia kohtaavilla naisilla vihapuheen kohteeksi joutumisen riski on vakava. Lisäksi on todettu, että vihapuhe vaikuttaa myös poliitikkojen haluun puolustaa ihmisoikeuksia, erityisesti maahan muuttaneiden henkilöiden ja pakolaisten asemasta puhumista vältellään. Lisäksi mainittakoon, että

naisiin kohdistuvan vihapuheen erityispiirre on seksuaalisella väkivallalla uhkaaminen, ja sillä on erityisen hiljentävä vaikutus.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä.

On ensiarvoisen tärkeää, että hallitus ryhtyy kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin sen puolesta, että Suomi ei ainoastaan torju rasismia, vaan panostaa rasististen asenteiden ja rakenteiden purkamiseen yhteiskunnan kaikilla tasoilla. Keskeinen kysymys on puuttua rasismiin aktiivisesti jokaisella yhteiskunnan tasolla ja varata antirasistiseen työhön riittävät resurssit. Tämä edellyttää aktiivisia ja konkreettisia toimia mm. johtavilta poliitikoilta kuten ministereiltä, sekä pitkäjänteistä ja ennakoivaa asennevaikuttamista. Avainasemassa on myös yhdenvertaisuustyötä tekevien kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kapasiteetin vahvistaminen ja toimintaedellytyksien tukeminen.

Erytisen tärkeänä NYTKIS ry pitää intersektionaalisen eli moniperustaisen syrjinnän ehkäisyä antirasistisessa työssä. Tämä tarkoittaa mm. sukupuoleen perustuvan syrjinnän huomioimista risteävästi muiden syrjinnän muotojen, ml. rasistisen syrjinnän, kanssa.

Tarkemmat kommentit olemme jättäneet vastauksena tarkennettuihin kysymyksiin.

Kakkola Silla
Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Mielenterveysjärjestöt tulee ottaa mukaan sidosryhmäyhteistyöhön.

Toimeenpanon aikana tulee kuulla eri syrjäytyneisiin liittyviä kansalaisjärjestöjä, ihmisoikeusjärjestöjä ja vapaita kansalaistoimintaryhmiä laajasti ja monipuolisesti eri tavoin.

Sidosryhmäyhteistyössä tulee huomioida myös sellaisten kohderyhmien ääni, jotka ovat vaikeasti tavoitettavia ja joiden yhteiskunnallisen osallistumisen kynnys on korkea, kuten eri vähemmistöihin kuuluvat päihde- ja mielenterveysongelmaiset henkilöt, paperittomat henkilöt, vammaiset henkilöt sekä sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuuluvat rodullistetut henkilöt. Tällaisia henkilöitä voidaan tavoittaa muun muassa heitä edustavien järjestöjen kautta sekä käyttämällä koulutettuja kokemusasiantuntijoita.

Sidosryhmäyhteistyössä tulee huomioida eri ikäryhmät, erityisesti lapset ja nuoret.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Lähtökohtaisesti kaikissa toimenpiteissä ja ylipäätään kaikessa politiikassa, mutta etenkin

- ennaltaehkäiseivissä toimenpiteissä ja yhdenvertaisuuden edistämisessä

- oikeussuojasta ja tukipalveluista vastaavien viranomaisten osaamisessa
- työelämään ja koulutukseen pääsyä sekä työelämässä ja koulutuksessa tapahtuvan syrjinnän kohdalla
- sosiaali- ja terveyspalveluissa, mukaan lukien mielenterveyspalvelut.

Mielenterveyden ongelmat on syytä ottaa huomioon yhtenä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän ulottuvuutena.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpiteet, joilla pyrittäisiin eksplisiittisesti vähentämään syrjinnän ja ennakkoluulojen kielteisiä vaikutuksia mielenterveyteen ja tukemaan syrjintää kokeneiden ihmisten mielenterveyttä.

Syrjintä, vihapuhe ja vihateot vaikuttavat mielenterveyteen muun muassa vähemmistöstressin kautta sekä työelämän tai koulutuksen ulkopuolelle syrjinnän vuoksi jäämisen aiheuttaman taloudellisen stressin ja ahdingon kautta.

Etenkin sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten, mutta myös esimerkiksi oppilaitosten opetus-, ohjaus- ja opiskeluhuoltohenkilökunnan valmiuksia toimia antirasistisesti ja yhdenvertaisesti tulisi kehittää määrätietoisesti.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Valtioneuvoston ja eduskunnan tulee käsitellä toimenpideohjelmaa säännöllisesti. Toimenpiteitä ja yhdenvertaisuuden tilaa tulee peilata Suomen saamiin kansainvälisten ja kotimaisten ihmisoikeusvalvontaelinten suosituksiin.

Mielenterveysjärjestöt tulee kutsua mukaan seurantaan.

Syrjinnän seurantaan liittyvää tiedonkeruuta tulee jatkaa ja vahvistaa. Seurantatiedon tulee olla mahdollisimman vapaasti eri tahojen ja myös yksityisten kansalaisten käytettävissä.

Tavoitteiden toteutumisen ja vaikutusten seurantaan tulee osoittaa tutkimusrahoitusta.

Muut kommentit

Toimenpideohjelmassa käytettyjä termejä olisi hyvä tarkentaa. Kun puhutaan ulkomaalaistaustaisista, tulisi käydä ilmi, onko kyse ulkomaalaistaustaisista ylipäättään, vai rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvista. Samoin maahanmuuttajia koskevaa terminologiaa tulisi täsmentää.

Mielenterveyspooli on jossain määrin skeptinen kampanjamuodossa tapahtuvaa rasisminvastaista toimintaa kohtaan. Kampanjat jäävät helposti pistemäisiksi eikä niiden viesti välttämättä vaikuta niihin ihmisiin, joiden asenteissa on suurimmat ongelmat.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Rasismien vastaisen ja yhdenvertaisuutta edistävän toiminnan ja kaiken politiikan tulee perustua Suomen kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin. Suomen tulee ottaa vakavasti ihmisoikeusvalvontaelimiltä sekä kansallisilta laillisuusvalvojlta saamansa suositukset, huomautukset ja raportit.

Mielenterveyspooli pitää erittäin tärkeänä, että valtioneuvosto tekisi kunnianhimoista ja systemaattista yhdenvertaisuustyötä ja syrjinnän vastaista työtä kaikilla politiikan sektoreilla ja liittyen kaikkiin syrjintäperusteisiin.

Yhdenvertaisuutta edistävä ja syrjintää torjuva työ ei saa olla vain oma erillinen lohkonsa, vaan esimerkiksi säädösvalmistelussa ja kaikessa viranomaisten toiminnassa tulee toteuttaa ja edistää yhdenvertaisia käytäntöjä. Säädösvalmistelussa tulee lisäksi kiinnittää huomiota yhdenvertaisuus- ja tasa-arvovaikutusten arviointiin, mukaan lukien mielenterveysvaikutusten arviointi.

Rasismi on hyvin suurelta osin rakenteellista. Se ei siis ilmene pelkästään yksilöiden välisenä ”rasistisena kiusaamisena”, vaan ennen kaikkea valkoisuusnormina, joka systemaattisesti toiseuttaa ja jättää ulkopuolelle ne ihmiset, jotka eivät sovi yhteiskunnan (valkoisuus)normiin. Rasismien torjumiseksi tarvitaan systemaattista antirasismia, jonka tavoitteena on muuttaa toimintatapoja ja lisätä saavutettavuutta kaikessa julkisessa toiminnassa. Rakenteellisen rasismien torjunnassa on pitkälti kyse asenteista, mutta niitä voidaan muuttaa ottamalla käyttöön antirasistisia toimintatapoja ja perehdyttämällä esimerkiksi virkahenkilöitä ja eri alojen ammattilaisia niihin.

Mielenterveyspooli pitää valitettavana, että syrjinnän vaikutukset mielenterveyteen ja tähän liittyvät nimenomaiset toimet eivät näy toimenpideohjelmassa kattavasti. Toimenpideohjelmassa ei myöskään käsitellä mielenterveys- ja päihdeongelmiin liittyvän syrjinnän ja stigman torjuntaa.

Mielenterveyden edistämisessä ja ongelmien ennaltaehkäisyssä tulee ottaa aina huomioon eri vähemmistöjen kohtaaman syrjinnän, eriarvoisuuden ja epätasa-arvon vaikutukset mielenterveyteen. Myös mielenterveys- ja päihdeongelmiin liittyvää stigmaa ja syrjintää tulee vähentää. Antirasistisen toiminnan tulisi läpäistä oppilaitokset, työelämä ja viranomaisten toiminta. Viranomaisten, työnantajien ja oppilaitosten velvoitteita edistää yhdenvertaisuutta ja puuttua syrjintään tulisi vahvistaa.

Kansalaisyhteiskunnan kuuleminen ja kuunteleminen syrjinnän vastaisessa ja yhdenvertaisuutta edistävässä työssä on tärkeää, kuitenkin niin, että julkinen sektori toimeenpanee itse veloitteensa yhdenvertaisuuden edistämisestä eikä ulkoista sitä järjestöille.

On erittäin tervetullutta, että toimenpideohjelman toimeenpanoon on osoitettu rahoitusta. Samaan aikaan hallitus kuitenkin tekee eri politiikan sektoreilla leikkauksia, jotka ovat omiaan lisäämään syrjintää ja heikentämään syrjintää kokevien henkilöiden asemaa. Muun muassa kansalaisjärjestöjen valtionavustusten leikkaaminen kohdistuu myös lukuisiin järjestöihin, jotka tekevät yhdenvertaisuutta edistävää, syrjintää torjuvaa ja/tai antirasistista työtä. Tämä on ristiriidassa toimenpideohjelman kanssa ja heikentää hallituksen yhdenvertaisuuspolitiikan uskottavuutta.

Salo Aija
Mielenterveyspooli

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Suomen Yrittäjien näkemyksen mukaan eri sidosryhmät sekä erilaiset yhteistyön muodot on toimenpideohjelmassa kuvattu varsin kattavasti. On tärkeää, että sidosryhmäyhteistyötä tehdään elinkeinoelämän järjestöjen, työmarkkinajärjestöjen, yritysten, oppilaitosten, uskonnollisten yhteisöjen, valtio- ja kuntatason toimijoiden sekä kolmannen sektorin edustajien, mutta myös esimerkiksi median kanssa. Sidosryhmäyhteistyössä on tunnistettava eri tahojen vahvuudet sekä tarpeet ja edistettävä toimenpiteitä tarkoituksenmukaisella tavalla.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Toimenpideohjelmassa on lähtökohtaisesti kiitettävällä tavalla huomioitu esimerkiksi pk-yrityksille tarjottava tuki ja kannatamme ohjelmassa mainitun IMAGO-valmennusohjelman jatkamista, jonka puitteissa voidaan lisätä tietoisuutta myös risteävän ja moniperusteisen syrjinnän osalta. On tärkeää, että työnantajille sekä henkilöstöjohtajille tarjotaan ja kohdennetaan koulutuksia, jotka osaltaan auttavat heitä tunnistamaan ja ehkäisemään syrjintää sekä antavat heille valmiuksia monikulttuurisen ja moninaisen työyhteisön johtamiseen. Lisäksi on tärkeää, että tietoisuutta ja viestintää syrjintään liittyvistä kysymyksistä lisätään, parantaen niin työnantajien kuin työntekijöiden tietoisuutta yhdenvertaisuuslainsäädännöstä ja eri osapuolten oikeuksista sekä velvollisuuksista.

Työelämän ja työelämätoimijoiden osalta pidämme tärkeänä sitä, että esimerkiksi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimiseen tarjotaan neuvontaa, tukea sekä ohjausta, jotta suunnitelmat tulevat laadituiksi niin, että niissä huomioidaan erilaiset tekijät sekä mahdolliset syrjintätilanteet ja näiden ehkäiseminen laaja-alaisesti.

Katsomme, että maahan muuttaneita henkilöitä tulee jatkossa kouluttaa ja pyrkiä lisäämään viestintää sellaisissa kanavissa, joissa henkilöt tulevat tavoitetuiksi, jotta voidaan lisätä tietoutta henkilöiden oikeuksista ja velvollisuuksista suomalaisilla työmarkkinoilla, niin työntekijöinä kuin yrittäjinä.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Esitettyjen toimenpiteiden lisäksi esitämme toimenpideohjelmaan lisättäväksi maahan muuttaneiden yrittäjien ja yrittäjyyden tukemisen. Korostamme, että maahan muuttaneiden yrittäjyys on potentiaalinen keino edistää työllisyyttä ja integroitumista yhteiskuntaan. Tämän vuoksi katsomme, että maahan muuttaneiden yrittäjien tuki- ja neuvontapalvelut tulisi huomioida myös toimenpideohjelmassa ja lisätä maahan muuttajille kohdistettuja viestintä- ja tukipalveluita yrittäjyyden osalta myös jo kotouttamisen sekä opiskelun yhteydessä.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Toimenpideohjelman seurannan, niin tavoitteiden toteutumisen kuin vaikutusten osalta tulee olla säännöllistä ja tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi arviointiraporttien avulla, joissa arvioidaan fokusoidusti eri kokonaisuuksien sekä toimenpiteiden edistymistä ja vaikutuksia. Raporteissa tulee mahdollisimman laajasti hyödyntää sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista dataa. On tärkeää, että vaikutusten ja tavoitteiden arviointi perustuu laajaan ja kattavaan tietopohjaan.

Pidämme kannatettavana ja tärkeänä toimenpideohjelmassa esiin nostettua, vuosittain pääministerin johdolla toteutettavaa pyöreän pöydän keskustelua, jossa myös toimenpideohjelman vaikutuksia ja tavoitteiden toteutumista voidaan arvioida.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Yrittäjät kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston toimenpideohjelmasta ja toteaa lausuntonaan seuraavaa. Lausunnossa keskitytään pääasiassa toimenpideohjelman työelämää koskeviin toimenpiteisiin sekä huomioihin.

Suomen Yrittäjät pitää toimenpideohjelman toimenpiteitä sekä tavoitteita tärkeinä ja lähtökohtaisesti tarkoituksenmukaisina sekä kannatettavina. Suomalaisen työelämän monimuotoisuuden sekä syrjimättömyyden edistäminen on erittäin tärkeää. Yritysten näkökulmasta on selvää, että syrjintää tai epäasiallista kohtelua harjoittavat yritykset eivät voi menestyä kilpailluilla markkinoilla ja työntekijöiden tasa-arvoinen ja yhdenvertainen kohtelu sekä monimuotoisuus ovat edellytyksiä yrityksen menestykselle. Yhteiskunnallisella tasolla väestön ikääntyminen, syntyvyyden lasku sekä Suomen väestörakenteen muutos ovat tekijöitä ja haasteita, joiden takia Suomi tarvitsee väistämättä lisää työperäistä nettomaahanmuuttoa. Tämän vuoksi on äärimmäisen tärkeää ja välttämätöntä, että Suomi on houkutteleva paikka tulla tekemään työtä ja että jokainen

maahanmuuttaja kokee olevansa tervetullut Suomeen. Lisäksi tarvitsemme toimenpiteitä, joilla myös muu maahanmuutto johtaa nykyistä paremmin työllistymiseen Suomessa, joko palkansaajana tai yrittäjyyden kautta. Tämä edellyttää parempaa kotouttamista, työllistämisen esteiden purkamista sekä syrjivien rakenteiden tunnistamista ja purkamista. Katsomme, että nämä tavoitteet ja huomiot on osaltaan huomioitu myös nyt käsiteltävässä toimenpideohjelmassa.

Vaikka toimenpideohjelmassa on lähtökohtaisesti nostettu esiin tärkeitä teemoja ja toimenpiteet, kuten pilottihanke, jolla tuetaan korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien pääsyä työharjoitteluihin ovat kannatettavia, katsomme, että yrittäjyyden – erityisesti maahan muuttaneiden yrittäjyyden tukeminen tulisi näkyä ohjelmassa nyt esitettyä vahvemmin. Maahan muuttaneiden yrittäjyys on potentiaalinen keino edistää työllisyyttä ja integroitumista yhteiskuntaan. Työelämän ja työmarkkinoiden osalta huomiota ei pidä kiinnittää vain työntekijöihin ja työnantajiin, vaan työllistymiseen yleisesti sekä myös maahan muuttaneisiin yrittäjiin ja heidän mahdollisuuksiinsa toimia yrittäjänä. Maahanmuuttajayrittäjät työllistävät paljon toisia maahanmuuttajia. Heidän kohdistetuilla toimenpiteillä on laaja vaikuttavuus. On huolehdittava siitä, että myös maahan muuttaneilla yrittäjillä on yhdenvertaiset mahdollisuudet yritystoiminnan harjoittamiseen, eikä heitä syrjitä. Katsomme, että olisi erittäin tärkeää tukea ja edistää myös maahan muuttaneiden yrittäjien tuki- ja neuvontapalveluita, yrittäjyyttä tukevaa koulutusta (pienempiä osaamiskokonaisuuksia ja tutkinnon osia) ja nostaa nämä palvelut myös toimenpideohjelmassa. Tässä työssä myös Suomen Yrittäjät on erittäin mielellään mukana.

Suomen Yrittäjät pitää hyvänä ja tärkeänä toimenpideohjelmassa esiin nostettua tietopohjan vahvistamista. On tärkeää, että toimenpideohjelman vaikutusten ja tavoitteiden arviointi perustuu laajaan ja kattavaan tietopohjaan.

Lopuksi toteamme, että Suomen Yrittäjät haluaa osaltaan olla tukemassa ja edistämässä asiantuntemuksena sekä laaja-alaisen verkostonsa kautta toimenpideohjelmassa esiin nostettuja tavoitteita.

Rytkönen Atte
Suomen Yrittäjät ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Syrjintää kokevien ryhmien ja heitä edustavien kansalaisjärjestöjen osallisuus toimenpideohjelman arviointiin ja seurantaan on ensiarvoisen tärkeää. Yhteistyön tulee olla strukturoitua ja hyvin koordinoitua. Tätä edellyttävät myös EU:n ohjaavat periaatteet kansallisten rasisminvastaisten toimintaohjelmien laatimiseksi.

Kansalaisyhteiskunnan kuulemiselle tulee varata riittävästi aikaa ja sen tulee tapahtua valmisteluprosessissa sellaisessa vaiheessa, jossa vaikuttamismahdollisuudet ovat todelliset.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Risteävä ja moniperusteinen syrjintä tulisi huomioida ohjelmassa läpileikkaavasti. Nyt toimenpideohjelman luonnoksessa ei mainita risteävää tai moniperusteista syrjintää lainkaan. Ylipäätään toimenpideohjelma ei huomioi riittävän moninaisesti yhteiskunnan eriarvoistavia rakenteita, eikä ota huomioon hallituksen politiikan ristiriitaisuutta toimenpideohjelman tavoitteisiin nähden. Toimenpideohjelmassa ei oteta huomioon riittävällä tavalla yhteiskunnassa heikossa asemassa olevia henkilöitä ja heidän tilannettaan. Syrjinnälle alttiiden ryhmien erilaisten tilanteiden sekä moniperusteisen ja risteävän syrjinnän huomioiminen läpileikkaavasti on välttämätöntä, jotta toimenpideohjelma tosiasiallisesti ja vaikuttavasti edistäisi yhdenvertaisuutta.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelman fokus on epäselvä. Toimenpideohjelma on hajanainen kokoelma yksittäisiä toimenpiteitä. Mahdollisesti näistä syistä toimenpideohjelmasta puuttuu useita syrjintäperusteita

kokonaan, ja toisaalta myös elämänalueita, joilla syrjintää tapahtuu, on jäänyt pois toimenpideohjelmasta. Ohjelman toimenpiteissä ei ole huomioitu lainkaan sukupuolivähemmistöjä eikä romaneita. Asunnon saantia vaikeuttavaan rakenteelliseen syrjintään ei puututa toimenpideohjelmassa lainkaan.

Vihapuheen ja viharikosten torjumiseen tähtäävät toimet ovat riittämättömät. Suomi on saanut aiheesta useita suosituksia kv. ihmisoikeusvalvontaelimiltä, viimeksi huhtikuussa 2024 YK:n ihmisoikeuskomitealta ja toukokuussa 2024 YK:n kidutuksen vastaiselta komitealta. Rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunta -toimenpidekokonaisuuden toimenpiteet ovat täysin riittämättömät vakavan ja laajan vihapuhe- ja viharikosongelman torjumiseen.

Toimenpideohjelma ei sisällä lainsäädäntömuutoksia, joiden avulla pystyttäisiin varmistamaan, että Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet sisällytetään kansallisen tason rakenteisiin. EU:n ohjaavat periaatteet kansallisten rasisminvastaisten toimintaohjelmien laatimiseen edellyttävät toimintaohjelmalta tällaisia lainsäädäntöä koskevia toimenpiteitä.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Syrjintää kokevien ryhmien ja heitä edustavien kansalaisjärjestöjen osallisuus toimenpideohjelman arviointiin ja seurantaan on ensiarvoisen tärkeää. Yhteistyön tulee olla strukturoitua ja hyvin koordinoitua. Tätä edellyttävät myös EU:n ohjaavat periaatteet kansallisten rasisminvastaisten toimintaohjelmien laatimiseksi.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ihmisoikeusliiton lausunto

Ihmisoikeusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston toimenpideohjelmaluonnoksesta rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Ihmisoikeusliitto on yleinen ihmisoikeusjärjestö, joka seuraa kokonaisvaltaisesti Suomen ihmisoikeustilannetta ja vaikuttaa ihmisoikeuksien toteutumisen puolesta Suomessa. Olemme ainoa jäsen Suomesta maailman vanhimmassa ihmisoikeusjärjestössä, FIDH:ssa (International Federation for Human Rights). FIDH:n jäsenet ovat kukin omassa maassaan keskeisiä, paikallisia ihmisoikeusjärjestöjä.

Lausunnon keskeiset havainnot

- Ihmisoikeusliitto korostaa, että YK:n ja Euroopan neuvoston ihmisoikeusvalvontaelinten Suomen viranomaisille antama kritiikki on syytä ottaa vakavasti. Valtion velvoitteiden toimeenpanoon ei riitä pelkkä suositukseen viittaaminen, vaan ihmisoikeuselinten suositusten sisällöllinen toimeenpano on ensiarvoisen tärkeää, jotta syrjintä tosiasiasa vähentyisi ja Suomi toimisi ihmisoikeusvelvoitteidensa edellyttämällä tavalla. Toimintaohjelma olisi tarjonnut tähän erityisen sopivan mahdollisuuden, mikä jää luonnoksessa lähes täysin käyttämättä.
- Rasismien systemaattisen torjunnan kannalta vakavin ongelma on, että toimenpideohjelmaluonnos ja sen tavoitteet ovat ristiriidassa hallituksen oman politiikan kanssa. Hyväkään ohjelma ei auta, jos samanaikaisesti viedään läpi useita ihmisoikeuksia heikentäviä lakiesityksiä.
- Ihmisoikeusliitto on nostanut esiin valmistelun eri vaiheissa sen, että tiedonannon fokus on epäselvä. Yhtäältä puhutaan yhdenvertaisuudesta laajasti, mutta toisaalta vaikuttaa siltä, että tiedonanto ja sen pohjalta laadittu toimenpideohjelma keskittyvät nimenomaan rasismien torjumiseen.
- Valtion velvollisuus on edistää yhdenvertaisuutta laajasti ja kieltää kaikenlainen syrjintä. Ei ole aiheellista jättää joitain syrjintäperusteita huomioimatta, jos tätä ei perustella toimenpideohjelmassa.
- Ihmisoikeusliitto pitää erittäin valitettavana sitä, ettei toimenpideohjelmaluonnoksessa ole vihapuheeseen ja viharikoksiin liittyviä toimenpiteitä.
- Useat toimenpideohjelmaluonnoksessa kuvatut toimenpiteet jäävät varsin yleistasoisiksi ja ne on kirjoitettu muotoon ”selvitetään”, ”suunnitellaan”. Se, mitä konkreettista muutosta näillä toimenpiteillä tavoitellaan ja miten ne tosiasiasa toimeenpannaan, jää epäselväksi.
- Hankemuotoisuudesta ja pistemäisyydestä olisi tärkeää pyrkiä kohti ajattelua, jossa kaikki kokonaisuutena suunnitellut toimenpiteet vievät kohti samoja, selkeästi määriteltyjä tavoitteita. Näin myös vaikuttavuus lisääntyy ja yhdenvertaisuuden edistäminen saadaan vietyä rakenteisiin saakka, mikä on ensiarvoisen tärkeää rakenteellista syrjintää purettaessa.
- Kansalaisyhteiskunnan kuulemiselle ja osallistumiselle tulee varata riittävästi aikaa ja sen tulee tapahtua valmisteluprosessissa sellaisessa vaiheessa, jossa vaikuttamismahdollisuudet ovat todelliset.

Yleistä

Syrjimättömyys ja kaikkien ihmisten yhdenvertaisuus ovat ihmisoikeuksia, jotka on turvattu kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja Suomen perustuslaissa sekä muussa kansallisessa lainsäädännössä. Suomen valtio on saanut kansainvälisiltä ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanoa valvovilta elimiltä (jatkossa: kansainväliset ihmisoikeusvalvontaelimet) toistuvasti suosituksia, jotka koskevat syrjinnän kiellon toimeenpanoa. Suosituksia on viime vuosina annettu mm. vihapuheesta ja

viharikoksista, romanien syrjinnästä, saamelaisten oikeuksista, homo- ja transfobisesta väkivallasta sekä rasisisesta syrjinnästä työ- ja asuntomarkkinoilla.

Ihmisoikeusliitto korostaa, että rasismien vastustaminen on valtiota sitova ihmisoikeusvelvoite. Perus- ja ihmisoikeuksien, kuten syrjimättömyyden ja yhdenvertaisuuden, edistäminen on julkisen vallan perustuslaillinen velvollisuus. Perus- ja ihmisoikeuksien toteuttaminen ei rajoitu ohjelmiin, vaan velvoittaa kaikkea julkista valtaa jatkuvasti kaikkien oikeuksien ja elämänalojen osalta. Ihmisoikeusliitto pitää toimintaohjelmia kuitenkin keskeisenä perus- ja ihmisoikeuksien edistämisen välineenä. Siksi Ihmisoikeusliitto pitää tärkeänä ja tervetulleena sitä, että hallitus laatii toimenpideohjelman rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Toimenpideohjelma sisältää oikeasuuntaisia toimenpiteitä rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Toimenpideohjelmaluonnoksessa on kuitenkin useita puutteita: toimenpideohjelman fokus on epäjohdonmukainen, toimenpiteet ovat yhtäältä hyvin abstrakteja ja toisaalta usein liian pistemäisiä.

Toimenpideohjelman luonnoksessa on käyty läpi Suomen kansainvälisiltä ihmisoikeusvalvontaelimiltä saamia suosituksia. Ihmisoikeusliitto kiittää siitä, että ihmisoikeusvalvontaelinten antamiin suosituksiin viitataan luonnoksessa. Luonnoksessa todetaan, että ohjelman toimenpiteet pohjautuvat Suomen saamiin suosituksiin. Tämä ei kuitenkaan näy käytännössä toimenpideohjelman toimenpiteissä, vaan useat suositukset jäävät irrallisiksi maininnoiksi. Esimerkiksi rasisin häirinnän ja väkivallan torjunta -toimenpidekokonaisuuden alla listataan useita vihapuheeseen liittyviä suosituksia. Toimenpideohjelman alla ei kuitenkaan ole vaikuttavia toimenpiteitä, jotka tähtäisivät vihapuheen ja viharikosten torjuntaan. Ihmisoikeusliitto korostaa, että YK:n ja Euroopan neuvoston Suomen viranomaisille antama kritiikki on syytä ottaa vakavasti. Pelkkä suosituksiin viittaaminen ei riitä, vaan ihmisoikeusvalvontaelinten suositusten toimeenpano on ensiarvoisen tärkeää, jotta syrjintä tosiasiallisesti vähentyisi ja Suomi toimisi ihmisoikeusvelvoitteidensa edellyttämällä tavalla. Toimintaohjelma olisi tarjonnut suositusten toimeenpanolle erityisen sopivan mahdollisuuden.

Perus- ja ihmisoikeudet, kuten syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus, eivät ole erillinen politiikkalohko, vaan niiden kunnioittaminen, toteuttaminen ja edistäminen on turvattava kaikessa julkisen vallan toiminnassa, mukaan lukien jokaisessa lainsäädäntöhankkeessa. Tällä hallituskaudella on tehty lainvalmistelua, jossa on pahimmillaan jätetty perus- ja ihmisoikeusvaikutukset (PIO-vaikutukset), mukaan lukien vaikutukset yhdenvertaisuuden toteutumiseen, täysin arvioimatta. Joissakin tapauksissa PIO-vaikutukset on kyllä arvioitu, mutta vaikutusarviointit on silti sivuutettu päätöksenteossa. Kannustamme kaikkia ministeriöitä pitämään kiinni kansalaisjärjestöjen laajasta kuulemisesta myös lakivalmisteluissa. Mahdollista ihmisoikeuskritiikkiä ei kannata pyrkiä vaimentamaan, vaan ottaa se vakavasti jo valmisteluvaiheessa.

PIO-vaikutusarviointien vahvistamiseksi tulee tukea säädösvalmistelijoiden perus- ja ihmisoikeusosaamista. Tämän lisäksi tulee edelleen vahvistaa myös muiden virkahenkilöiden perus- ja ihmisoikeusosaamista kaikilla hallinnonaloilla. Velvoite perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen, kunnioittamiseen ja toteuttamiseen koskee kaikkea julkista valtaa ja kaikkia hallinnonaloja kaikilla tasoilla, mukaan lukien hyvinvointialueet ja tuomioistuimet. Kansainvälisiä ihmisoikeuksia, niiden velvoittavuutta ja kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten tulkintoja ei tunneta hallinnon eri tasoilla riittävän hyvin. Viranomaisten perus- ja ihmisoikeusosaamisen vahvistamiseen olisi osoitettava nykyistä enemmän resursseja.

Toimenpideohjelman keskeiset heikkoudet

Rasismien systemaattisen torjunnan kannalta vakavin ongelma on, että toimenpideohjelmaluonnos ja sen tavoitteet ovat ristiriidassa hallituksen oman politiikan kanssa. Hyväkään ohjelma ei auta, jos samanaikaisesti viedään läpi useita ihmisoikeuksia heikentäviä lakiesityksiä. Hallitus on mm. heikentänyt oikeutta riittävään toimeentuloon ja sosiaaliturvaan. Myös maahanmuuttopolitiikassa on toteutettu tai ollaan toteuttamassa maahan muuttaneiden ihmisoikeuksia heikentäviä lakihankkeita. Osa heikennyksistä koskee suoraan taloudellista asemaa, kuten vastaanottorahaan ja työttömyysturvaan kohdistuneet leikkaukset, ja osa heikentää maahan muuttaneiden henkilöiden mahdollisuuksia yhteiskuntaan kiinnittymiseen, kuten kotoutumisaikaan ja kuntien saamiin kotoutumisajalta maksettaviin korvauksiin tehdyt leikkaukset. Toimenpideohjelmassa ei tunnisteta riittävän vahvasti taloudellisen eriarvoisuuden kasvun ja syrjinnän välistä yhteyttä.

Toimenpideohjelmassa painotetaan kansalaisyhteiskunnan merkitystä. Yksi toimenpiteistä on yhdenvertaisuutta edistävien järjestöjen toimintaedellytysten tukeminen. Samaan aikaan hallitus kuitenkin leikkaa kansalaisjärjestöjen perusrahoitusta useista lähteistä (mm. OM, UM, STEA), mikä tosiasiallisesti vaarantaa järjestöjen toimintaedellytykset.

Ihmisoikeusliitto on nostanut esiin valmistelun eri vaiheissa sen, että tiedonannon fokus on epäselvä. Yhtäältä puhutaan yhdenvertaisuudesta laajasti, mutta toisaalta vaikuttaa siltä, että tiedonanto ja sen pohjalta laadittu toimenpideohjelma keskittyvät nimenomaan rasismien torjumiseen. Toimenpideohjelmaluonnoksessa puhutaan suoraan rasismista ja kyseessä on otsikkotasolla varsin laaja valtioneuvostotasoinen toimenpideohjelma rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Tosiasiallisesti toimenpiteet eivät kuitenkaan kata läheskään kaikkia syrjinnän muotoja ja kiellettyjä syrjintäperusteita. Huomionarvoista on esimerkiksi se, ettei vammaisiin ihmisiin kohdistuvaa syrjintää torjuvia toimenpiteitä ole otettu mukaan, lukuun ottamatta yhtä varsin kevyttä toimenpidettä lähiluonnossa liikkumisen edistämiseksi (s.34). Myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjintä jää toimenpideohjelmassa käytännössä huomioimatta. EU:n perusoikeusvirasto FRA on vastikään julkaissut selvityksen ”LGBTIQ at a Crossroads: Progress and Challenges” sateenkaari-ihmisten syrjintäkokemuksista. Selvityksestä käy ilmi, että joka neljäs

vastaaja on kokenut Suomessa syrjintää viimeisen vuoden aikana. Selvityksen perusteella häirintä sateenkaari-ihmisiä kohtaan on yleistynyt Suomessa ja luottamus viranomaisten toimintaan sateenkaarioikeuksien puolesta heikentynyt.

Romanit kohtaavat laajaa, rakenteellista syrjintää ja negatiivisia ennakkoluuloja, jotka vaikuttavat heidän arkielämäänsä laaja-alaisesti, mm. työnsaantiin, opiskeluun, asumiseen. Romanien syrjintä on jätetty täysin huomioimatta toimenpideohjelmassa, mikä on merkittävä puute kansalliselle rasminvastaiselle toimintaohjelmalle. Mikäli romanien syrjintään liittyvät toimet aiotaan kattaa romanipoliittisen ohjelman toimenpiteillä, tulisi tämä vähintään mainita valtioneuvoston toimenpideohjelmassa.

Epäselvä fokus ilmenee niin ikään siitä, että työelämän yhdenvertaisuuteen ja syrjimättömyyteen liittyvässä toimenpidekokonaisuudessa keskitytään ainoastaan ”ulkomaalaistaustaisiin” ja maahanmuuttajiin. Työelämän syrjintää kohtaavat Suomessa ulkomaalaistaustaisten ja maahanmuuttajien ohella laajasti myös muut rodullistetut vähemmistöt, kuten esimerkiksi romanit, sekä vammaiset henkilöt. Näistä syrjinnälle alttiista ryhmistä ei ole toimenpidekokonaisuudessa lainkaan mainintaa.

Toimenpideohjelman ehdoton heikkous on epäselvä fokus sekä vaikutelma siitä, että siihen on valittu vain joitakin syrjintäperusteita koskevia toimenpiteitä. Valtion velvollisuus on edistää yhdenvertaisuutta laajasti ja kieltää kaikenlainen syrjintä. Ei ole aiheellista jättää joitain syrjintäperusteita huomioimatta, jos tätä ei perustella toimenpideohjelmassa. On ymmärrettävää, että valintoja ja rajauksia on tehtävä, ja jotain jätettävä pois, jotta kokonaisuus on hallittava. Se, mitä jätetään pois, tulee kuitenkin kirjoittaa näkyviin. Muuten ihmisoikeuksien kokonaisuus ja eri syrjintäperusteet voivat unohtua ja jäädä näkymättömiin.

Vihapuhe ja viharikokset

Suomi on saanut toistuvasti suosituksia kansainvälisiltä ihmisoikeusvalvontaelimiltä siitä, että valtion toimet vihapuheen ja viharikosten vähentämiseksi ovat riittämättömät. Viimeksi YK:n ihmisoikeuskomitea on huhtikuussa 2024 kiinnittänyt huomiota siihen, ettei valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonanto sisällä lainkaan vihapuheeseen liittyviä toimenpiteitä. Hallitus ei myöskään toimittanut komitealle tietoa siitä, miten viharikoksista raportointia pyritään edistämään. Ihmisoikeusliitto pitää erittäin valitettavana sitä, ettei vihapuheeseen ja viharikoksiin liittyviä toimenpiteitä ole lisätty myöskään toimenpideohjelmaluonnokseen. Myös YK:n kidutuksen vastainen komitea on toukokuussa 2024 suositellut, että Suomen valtio rohkaisee viharikoksista raportointia, edistää niiden tutkintaa ja tekijöiden rankaisemista.

Rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunta on yksi ohjelmaluonnoksen toimenpidekokonaisuuksista. Sen alla on kuitenkin ainoastaan antisemitismin torjumiseen liittyviä toimia. Antisemitismin

torjuminen tärkeää, mutta myös muu rasistinen häirintä ja väkivalta on otettava hallituksen rasisminvastaisessa ohjelmassa vakavasti huomioon. Ihmisoikeusliitto kiinnittää huomiota myös siihen, ettei vihapuheesta ja viharikoksista käytetä luonnoksessa vakiintunutta käsitteistöä vaan toimenpiteissä käytetään käsitteitä ”syrjivä ja väkivaltainen puhe”.

Kokemukset rasismista ovat tutkimusten mukaan jatkuvia, kumulatiivisia ja ylisukupolvisia (mm. THL). EU:n kyselystä (Being Black in the EU, 2023) selviää, että afrikkalaistaustaiset ihmiset kokevat Suomessa laajaa syrjintää, häirintää ja jopa väkivaltaa. Viharikosepäilyt ovat poliisiammattikorkeakoulun tilastojen valossa viime vuosina kasvaneet. Viharikostilastoihin olisi syytä viitata toimenpideohjelmassa ja osoittaa viharikosten torjumiseksi konkreettisia toimenpiteitä. Suuri osa syrjinnästä ja viharikoksista jää kuitenkin edelleen pimentoon: aliraportointi on vakava ja monisyinen ongelma, johon valtion tulisi päättäväisesti tarttua.

Erytyisesti vihapuheen ja viharikosten torjunta on viime vuosina ollut pitkälti hankemuotoista. Oikeusministeriön koordinoimaan viharikosten vastaiseen työhön viitataan toimenpideohjelmassa, mutta on valitettavaa, ettei työn jatkuvuutta turvata ohjelman toimenpiteillä, kun hankemuotoinen työ vuoden 2024 lopussa päättyy. Syrjinnän ja häirinnän tehokas torjuminen edellyttää pitkäjänteisyyttä, järjestelmällisyyttä, toimivaa lainsäädäntöä että riittäviä resursseja valvontaan.

Lainsäädäntötoimien puuttuminen valtioneuvoston ohjelmasta on kaikkiaan merkittävä puute. Suomi ei esimerkiksi ole vieläkään toimeenpannut rasismia ja muukalaisvihan tiettyjen muotojen ja ilmaisujen torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin vuonna 2008 tehtyä neuvoston puitepäätöstä (ns. EU:n rasismipuitepäätös). Tällä hetkellä Suomen rikoslain soveltamisalan ulkopuolelle jää monenlaiset ilmaisut, jotka tosiasiallisesti yllyttävät rasistiseen vihaan tai väkivaltaan yksilöä kohtaan. Suomi lupasi EU:lle täydentää lainsäädäntöään tältä osin 1.6.2024 mennessä. Oikeusministeriö kuitenkin lakkautti rasismipuitepäätöksen toimeenpanoa valmistelleen lainsäädäntötyöryhmän. Näitä toimia vasten on ilmeistä, että hallitukselta puuttuu poliittista tahtoa torjua rasismia rikoslainsäädännön keinoin, vaikka EU-oikeus sekä useat kansainväliset sopimukset nimenomaisesti edellyttävät Suomelta tehokkaampia lainsäädäntötoimenpiteitä.

Toimenpideohjelman rakenne

Useat toimenpideohjelmaluonnoksessa kuvatut toimenpiteet jäävät varsin yleistasoiksi ja ne on kirjoitettu muotoon ”selvitetään”, ”suunnitellaan”. Se, mitä konkreettista muutosta näillä toimenpiteillä tavoitellaan ja miten ne tosiasiallisesti toimeenpannaan, jää epäselväksi.

Myös toimenpideohjelman epälooginen rakenne saattaa jo itsessään vaikeuttaa toimenpiteiden toteuttamista. Toimenpiteiden jaottelu läpileikkaaviin ja muihin toimenpiteisiin on keinotekoinen, eikä lukijalle avaudu, eroaako näiden eri otsikoiden alle jaettujen toimenpiteiden painoarvo tai toimeenpano jotenkin toisistaan. Toimenpideohjelman alussa kerrotaan neljä tavoitetta, jotka

muodostavat toimenpideohjelman perustan. Toimenpidekokonaisuuksia on kuitenkin viisi. Toimenpidekokonaisuuksista ei käy selkeästi ilmi, minkä tavoitteiden toteuttamiseen mikäkin toimenpidekokonaisuus pyrkii. Toimenpideohjelman läpileikkaaviksi linjauksiksi on valittu ”Uusilla avauksilla vauhtia yhdenvertaisuuden toteutumiseen” sekä ”Lisäpanostukset nuorten yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen”. Toimenpideohjelmaa lukiessa ei kuitenkaan hahmotu, mitä käytännössä tarkoitetaan sillä, että nämä ovat läpileikkaavia linjauksia. Kyseisten otsikoiden alle on koottu useita yksittäisiä toimenpiteitä, joiden suhde toimenpideohjelman muihin toimenpiteisiin jää epäselväksi. Lisäksi toimenpideohjelman tiivistelmässä kerrotaan, että toimenpideohjelman kärkenä on rasismien torjuminen, ja muita syrjintäperusteita ”kuten ikää, vammaisuutta ja seksuaalista suuntautumista sekä sukupuolten tasa-arvoa käsitellään läpileikkaavasti toimenpiteissä, jotka perustuvat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien edistämismittavuuksien toimeenpanoon.” Toimenpiteitä tarkasteltaessa huomaa, ettei tosiasiallisesti kuitenkaan ole niin, että muut syrjintäperusteet olisi läpileikkaavasti huomioitu kaikissa toimenpiteissä. Mikäli kirjaus tarkoittaa, että muut syrjintäperusteet käsitellään niissä toimenpiteissä, jotka perustuvat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien edistämismittavuuksien toimeenpanoon, ei toimenpideohjelmasta käy selkeästi ilmi, mitkä ovat nämä toimenpiteet, joissa läpileikkaavasti käsitellään myös muita syrjintäperusteita kuin alkuperää, uskontoa, kieltä ja kansalaisuutta.

Toimenpideohjelman toimenpidelistaa vaivaa se, että toimenpiteet ovat sisällöllisesti ja temaattisesti melko epäyhtenäinen kooste ministeriöiden yksittäisistä hankkeista. Osa toimenpiteistä olisivat toteutuneet toimenpideohjelmasta riippumatta. Hankemuotoisuudesta ja pistemäisyydestä olisi tärkeää pyrkiä kohti ajattelua, jossa kaikki kokonaisuutena suunnitellut toimenpiteet vievät kohti samoja, selkeästi määriteltyjä tavoitteita. Näin myös vaikuttavuus lisääntyy ja yhdenvertaisuuden edistäminen saadaan vietyä rakenteisiin saakka, mikä on ensiarvoisen tärkeää rakenteellista syrjintää purettaessa.

Rasismien ja muun syrjinnän tehokkaaksi torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi tarvitaan resursseja. Toimenpideohjelmaan toimeenpanoon on kerrottu varattavan 6 miljoonaa euroa. Toimenpideohjelmasta ei kuitenkaan selviä, kuinka määräraha on jaettu eri toimenpiteille. Mikäli 6 miljoonaan sisältyy esim. saamelaisten totuus- ja sovintokomission rahoitus sekä juutalaisille seurakunnille luvattu vuosittainen rahoitus, ei kuudesta miljoonasta lopulta jää kovin paljoa muiden toimenpiteiden toteuttamiseen.

Jotta toimenpideohjelmalla olisi oikeasti vaikutusta, tulee se toteuttaa suunnitelmallisesti ja sen toteutumista tulee seurata systemaattisesti. Toimenpideohjelman luonnoksessa toimenpiteiden toteuttamisvastuut, toimenpiteiden käytännön toteutus ja kullekin toimenpiteelle varatut resurssit jäävät osin epäselviksi. On tärkeää, että toimenpideohjelman tueksi laaditaan käytännönläheinen toimeenpanosuunnitelma, ja sen toteutumisen seurantaan ja koordinointiin varataan riittävästi resursseja.

Kansalaisyhteiskunnan ja syrjintää kokevien osallisuus toimenpideohjelman valmistelussa

Viime aikoina lainvalmistelussa ja ohjelmien valmistelussa on ollut tapauksia, joissa kansalaisyhteiskunnan kuulemiselle on varattu liian vähän aikaa tai se on tapahtunut valmisteluprosessissa sellaisessa vaiheessa, jossa todelliset vaikuttamismahdollisuudet ovat olleet vähäiset.

Toimenpideohjelmaa edeltäneessä hallituksen yhdenvertaisuustiedonannon valmistelussa kuultiin niukalla yksisivuisella kirjallisella kuulemisella kansalaisyhteiskuntaa elokuussa 2023. Seuraava kansalaisyhteiskunnan ja syrjintää kokevien vaikuttamismahdollisuus on nyt meneillään oleva lausuntokierros. Lausuntovaiheessa toimenpideohjelman luonnos vaikuttaa jo melko valmiilta. Herää kysymys, kuinka paljon tässä vaiheessa voi enää vaikuttaa toimenpideohjelmaan. Aidosti osallistava prosessi olisi vaatinut sitä, että sidosryhmiä olisi kuultu myös elokuun 2023 ja kesäkuun 2024 välissä, kun toimenpideohjelmaa on valmisteltu. Mikäli kuulemisia on järjestetty, ei niistä ole viestitty avoimesti ja laajasti osallistaen. Toimenpideohjelmassa viitataan sidosryhmiltä kerättyyn mittavaan aineistoon, mutta sitä, miten tämä aineisto on kerätty ja keneltä, ei kuitenkaan toimenpideohjelmassa avata.

Toimenpideohjelman seurantaan ja arviointiin luvataan osallistaa laajasti eri sidosryhmiä, mutta sitä, miten tämä käytännössä toteutetaan, ei ohjelmassa tarkenneta. Myös hallituksen yhdenvertaisuustiedonantoon oli kirjattu, että toimenpideohjelma laaditaan laajasti osallistaen, joten kansalaisyhteiskunnan ja syrjintää kokevien heikko mahdollisuus osallistua toimenpideohjelman valmisteluun on ollut pettymys. Myös EU:n ohjaavat periaatteet kansallisten rasminvastaisten toimintaohjelmien laatimiseksi edellyttävät, että ohjelman valmisteluvaiheessa on julkisia kuulemisia.

Yksityiskohtaisia huomioita toimenpideohjelman toimenpiteistä

Toimenpide, s. 42: Käsitellään kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten Suomelle antamat ratkaisut, päätelmät ja suositukset vuosittain, vuonna 2024 konseptin kehittäminen ja ensimmäinen kierros. Jatkossa käsittely ja siihen liittyvä viestintä vuosittain. (VNK, UM, 2024-2026)

- Tämä on tervetullut toimenpide. On hyvä, että hallitus sitoutuu käsittelemään vuosittain kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten Suomelle antamat suositukset, kuten Ihmisoikeusliitto ja useat muut tahot ovat jo pitkään esittäneet. Ihmisoikeusliitto korostaa, että myös eduskunta ja kansalaisjärjestöt tulee osallistaa suositusten käsittelyyn keskustelun avoimuuden varmistamiseksi. Suositusten käsittelylle on luotava pysyvä mekanismi.

Toimenpide, s. 27: Koulutetaan ammattilaisia ja lisätään tietoisuutta kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisystä. Parannetaan ilmiön tunnistamista ja puuttumista. Lisätään yhteistyötä yhteisöjen kanssa ja vahvistetaan ETNON roolia tietoisuuden lisäämisessä. Lisäksi pyritään vahvistamaan tietopohjaa ilmiöstä. (TEM, OM, STM) (s.27)

- Ihmisoikeusliiton tietojen mukaan kunniaan liittyvään väkivaltaan ei välttämättä uskalleta viranomaisten toimesta puuttua, sillä sen pelätään näyttäytyvän rassistisena. Viranomaisten ja ammattilaisten kouluttaminen teemasta on erityisen tärkeää. Jo vuosien ajan kansalaisjärjestöt ovat tehneet ennaltaehkäisevää koulutus- ja vaikuttamistyötä mm. ruohonjuuritasolla. Teeman parissa toimivien järjestöjen rahoitus on taattava myös jatkossa.
- On huomioitava, että kunniaan liittyvä väkivalta ei rajoitu pelkästään yhteisöihin, joiden lähtömaat ovat muualla, vaan yhteisöllistä kontrollia ja väkivaltaa esiintyy myös joissakin perinteisissä suomalaistaustaisissa uskonnollisissa tai muissa suljetuissa yhteisöissä.

Toimenpide, s. 31-32: Kehitetään harrastamisen Suomen mallin –kehittämishankkeiden kautta harrastusten ohjaajien ja valmentajien pedagogista osaamista mm. yhdenvertaisuudessa ja syrjimättömyydessä. Lisäksi rahoitettavien hankkeiden kautta edistetään lasten ja nuorten yhdenvertaisia harrastamismahdollisuuksia. (OKM/järjestöt/kunnat/Taideyliopisto, 2024- 2027)

- Ohjaajien ja valmentajien osaamisen kehittäminen yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden sekä laajemmin ihmisoikeuksien osalta on keskeistä. Ihmisoikeuksien ml. lapsen oikeuksien integroiminen laajasta osaksi esimerkiksi valmentajien päivittäistä työtä edellyttää pitkäjänteistä toimintaa. Koulutusta järjestävien tahojen tukeminen työssään on oleellista.

Toimenpide, s.32: Tarkennetaan liikuntaa edistävien järjestöjen valtionavustamisen vastuullisuuskriteereitä (yhtenä sukupuolten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus), arvioidaan järjestöjen vastuullisuustoiminta ja jatketaan arvioinnin huomiointia valtionavustusten määrän harkinnassa (15 %). (OKM, 2024 arviointi, 2024 – 2027 määrän harkinta)

- On hienoa, että liikuntaa edistävien järjestöjen valtionavustusta arvioitaessa huomioidaan myös jatkossa, ja tarkemmin kriteerein, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen osana järjestöjen toimintaa. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi olennaista on ihmisten moninaisuuden, eri vähemmistöryhmien ja lapsen oikeuksien huomioiminen monipuolisesti. Lisäksi yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumista tulee tarkastella toiminnan eri tasoilla.

Mäntyniemi Sanni
Ihmisoikeusliitto

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Yhteiskunnallisen ilmapiirin osalta on tärkeää, että laaja-alaista yhteistyötä tehdään kaikilla yhteiskunnan alueilla ja huomioidaan myös järjestöjen tekemä työ ja heidän arvonsa kokonaisuudessa. Järjestöt tulee nähdä yhdenvertaisina kumppaneina sidosryhmätyöskentelyssä ja uusien käytäntöjen kehittämisessä sekä turvata järjestöjen rahoitus työn jatkuvuuden takaamiseksi.

Valtiovallan tulisi edistää tiivistä yhteistyötä kaikkien toimijoiden kesken esim. työnantajat, työnantaja- ja työntekijäjärjestöt, kansalaisjärjestöt kuten sosiaali- ja terveystyöjärjestöt ja ihmisoikeustoimijat, korkeakoulut ja kunnat.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Toimenpideohjelmassa työelämäosallisuus on jäänyt taka-alalle ja pintapuoliseksi. Työnantajien rooli ja vastuu yhdenvertaisten mahdollisuuksien osalta on heikosti nostettu toimenpideohjelmassa. Toimenpideohjelmassa mainitaan ainoastaan työnantajien tiedon lisääminen ja lakivelvoitteet. Olisi tärkeää, että toimenpideohjelmassa näkyisi vahvempi kehote työnantajille monimuotoisuuden edistämisessä sekä valtiovallan halu seurata sen toteuttamista.

Pääministerin pyöreän pöydän yhdenvertaisuudesta ja syrjimättömyydestä 18.3.2024 jälkeisessä tiedotustilaisuudessa pääministeri Petteri Orpo nosti yhteenvedossaan esiin viisi prioriteettia, mutta kaikki eivät ole tässä toimenpideohjelmassa mukana. Olisi tärkeää, että toimenpideohjelmassa olisi mukana mm. Suomen pitovoimastrategian laatiminen kokonaisvaltaisesti ja sitoutuminen pitkällä aikavälillä (minimi 5 vuotta) strategian toteuttamiseen mahdollistamalla riittävät resurssit siihen.

Pitovoima on avain osaavien (maassa jo olevat korkeakoulutetut ja Suomessa opiskelevat korkeakouluopiskelijat) maahan muuttajien sitouttamiseen ja maassa pysymiseen.

Korkeakoulutuksen saaneiden maahan muuttaneiden työelämäosallisuuden ja pitovoiman edistäminen ei voi olla ainoastaan pilottihankkeena, vaan sen tulee olla pitkäjänteistä jatkuvaa toimintaa. Esimerkiksi Väestöliitto on toteuttanut vuodesta 2011 lähtien korkeakoulutettujen mentorointiohjelmia, jolla edistetään pääsyä osaamista vastaaviin tehtäviin ja urakehitystä Suomessa. Toiminnan vuosittaiset tulokset osoittavat menetelmän tehokkuutta. Vuosittain 30 % ohjelmaan osallistuvista työllistyy omalle alalleen, 30 % saa oman alan harjoittelupaikan tai aloittaa täydennysopiskelun. Kaikki osallistuneista kokevat voimaantuneensa ja ne, jotka eivät työllisty tai jatka opiskelua mentoroinnin aikana, kokevat oppineensa ja ymmärtävänsä suomalaista työelämää ja uskovat työllistyvänsä lähitulevaisuudessa.

Ohjelman onnistumisen avain on kohtaamiset (mukana saman verran valtaväestön edustajat ja maahan muuttaneet), tavoitteellisuus sekä ohjaus ja tuki. Kohtaamiset ovat ensi askel, joka muokkaa asenteita, vähentää ennakkoluuloja ja lisää erilaisuuden vastaanottavuutta.

Näiden toimien lisäksi olisi tärkeää, että toimenpideohjelmassa huomioitaisiin vahvemmin toimia, jotka kohdentuvat suomalaisiin työnantajiin ja heidän vastaanottavuuteensa ja asenteisiin.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Pitovoimastrategia (kts. yllä), vahvempi tuki maahan muuttaneille sekä työnantajien sitouttaminen.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Pitovoimastrategian toteuttamista tulisi seurata asetettujen tavoitteiden ja tulosten osalta valtioneuvoston kansliassa ja eri toimijat tulisi ottaa mukaan sen suunnitteluun, seurantaan ja arviointiin.

Muut kommentit

Syrjinnän poistamiseksi painotamme laaja-alaista yhdenvertaisuuden ja eri syrjintäperusteiden tarkastelua ja seurantaa, myös usean samanaikaisen syrjintäperusteen tilanteita eri ns. risteävää syrjintää.

Yleisesti todetaan, että toimenpideohjelma sisältää suurilta osin nyt jo toteutettavia toimia. Nyt olisi ensiarvoisen tärkeää, että toteutetaan niitä tuloksekkaita olemassa olevia toimintoja sekä luodaan rohkeasti uusia vaikuttavia menetelmiä maahan muuttaneiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseen. Painotamme erityisesti työelämän vastaanottavuuden vahvistamista ja syrjinnän poistamista.

Toimenpideohjelma tunnistaa koulutuksen ja kasvatuksen merkityksen rasismiin vastaisessa työssä. Ohjelmassa tunnistetaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskasvatuksen merkityksen ja huomioi opettajien täydennyskoulutuksen näiden aihealueiden opetuksen onnistumisessa. Toimenpideohjelmassa ei kuitenkaan huomioida kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen merkitystä rasismiin vastaisessa työssä. Kokonaisvaltaisessa seksuaalikasvatuksessa opetetaan seksuaaliterveyttä laajemmin mm. tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä normien purkamiseen liittyviä sisältöjä, jotka ovat keskeisiä rasismiin vastaisessa työssä. Myös ohjelmassa mainitut tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskasvatus ovat olennainen osa kokonaisvaltaista seksuaalikasvatusta. Huolimatta siitä, että seksuaalikasvatus on kirjattu sekä varhaiskasvatukseen että perusopetuksen opetussuunnitelmiin, kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus ei toteudu koko maassa yhdenvertaisesti. Kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen potentiaali jää käyttämättä. Haaste on erityisesti varhaiskasvatukseen, koulujen, oppilaitosten, nuorisotyön sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten osaamisen tasossa, sillä seksuaalikasvattaminen ei kuulu näiden ammattiryhmien peruskoulutukseen. Seksuaalikasvatusta tekevien ammattilaisten peruskoulutukseen on sisällytettävä pakollisina opintoina kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen laadukasta toteuttamista tukevia sisältöjä. Ammattilaisten tietoja ja taitoja on vahvistettava säännöllisellä täydennyskoulutuksella, johon on kohdennettava rahoitus.

Varsinaisessa Valtioneuvoston tiedonannossa yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa määritellään kappaleessa 20. seuraavasti: Kansainvälisissä yhteyksissä Suomi jatkaa pitkän aikavälin ihmisoikeuspoliittista linjaansa mm. naisten, tyttöjen, vammaisten henkilöiden, alkuperäiskansojen ja sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen sekä muiden erityisen haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden oikeuksien edistämiseksi ja puolustamiseksi. Myös EU:ssa Suomi jatkaa edellä mainitun linjansa mukaisesti edelleen sukupuolten tasa-arvon ml. itsemääräämisoikeuden (SRHR) ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä koskevien asioiden edistämistä.

Toimenpideohjelmassa ei määritellä toimenpiteitä Suomen kansainväliseen yhteistyöhön. On tärkeää, että Suomi tunnistaa naisten oikeuksia, seksuaalioikeuksia ja erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksia vastustavan kansainvälisen anti-gender-liikkeen vahvistumisen ja tekee toimenpiteitä liikkeen vastustamiseksi. Erityisesti EU-tasolla on sitouduttava määrätietoisesti seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeuksien (SRHR) sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien puolustamiseen ja edistämiseen.

Väestöliiton Et ole yksin -toiminnan vakinaistaminen ja laajentaminen hallitusohjelman ja valtioneuvoston tiedonannon 2/2023 mukaisesti tulisi huomioida. Palvelu tukee turvallista harrastustoimintaa lapsille ja nuorille ja näin vahvistaa yhdenvertaisuutta, syrjimättömyyttä ja tasa-arvoa sekä ihmisoikeuksien toteutumista urheilussa ja muussa harrastustoiminnassa.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Kormano Laura
Väestöliitto ry - Eija Koivuranta

Lausunto

10.06.2024

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Toimenpideohjelman toimeenpanon aikana sidosryhmäyhteistyö on keskeisessä asemassa. Espoon kaupungin kokemuksen mukaan monialainen yhteistyö eri sidosryhmien kanssa, kuten paikallisten järjestöjen, koulutuslaitosten, terveydenhuollon toimijoiden ja poliisin kanssa, on välttämätöntä. Yhteistyön muotoina voidaan käyttää säännöllisiä työpajoja, yhteisiä koulutustilaisuuksia ja tiedonvaihtoa eri toimijoiden kesken. Fokus tulee olla erityisesti käytännön toimenpiteissä, joilla voidaan tukea haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä ja edistää yhteisöllisyyttä.

Espoon kaupunki tukee vahvasti valtioneuvoston toimenpideohjelmaa rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Toivomme, että ohjelman toimeenpanossa otetaan huomioon paikallistason kokemukset ja tarpeet, ja että yhteistyö eri sidosryhmien välillä mahdollistaa ohjelman tavoitteiden saavuttamisen tehokkaasti.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Risteävä ja moniperusteinen syrjintä tulee huomioida erityisesti koulutuksessa, työllistymisessä ja sosiaali- ja terveyspalveluissa. Toimenpiteissä tulee korostaa koulutushenkilöstön ja työnantajien kouluttamista tunnistamaan moniperusteisen syrjinnän muotoja ja saamaan keinoja niiden torjumiseksi. Espoon kaupungin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman mukaisesti on tärkeää,

että kaikissa palveluissa tunnustetaan ja puututaan syrjinnän eri muotoihin. Hyvin toimivia malleja puuttua rasismiin ja syrjintää tulee tuoda esiin.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Ohjelmasta puuttuu erityisesti toimenpiteitä, jotka koskevat rasismien vastaisen kulttuurin rakentamista kouluissa ja työpaikoilla. On tärkeää edistää koulutusta ja tietoisuuskampanjoita, jotka keskittyvät rasismiin ja syrjinnän ehkäisemiseen jo varhaisessa vaiheessa. Espoon kaupunki suosittelee, että valtioneuvosto painottaa ohjelmassaan erityisesti lasten ja nuorten parissa tehtävää ennaltaehkäisevää työtä. Väestön monimuotoistuksessa ei ole varaa siihen, että osa lapsista ja nuorista kokee, että heillä ei ole yhdenvertaisia mahdollisuuksia. Lisäksi painopisteenä tulee olla rekrytointisyrjinnän tunnistamiseen ja ehkäisemiseen tähtäävät konkreettiset toimenpiteet. Työnantajilla täytyy olla keinoja tukea työntekijöiden urakehitystä työskentelykielen taitotasosta riippumatta. Kotoutumis- ja kotimaisten kielten koulutukseen, anonyymiin rekrytointiin ja kielitietoiseen toimintaympäristöön resursointi ovat konkreettisia toimia työelämään pääsemiseksi, ja niitä Espoon kaupunki näkee tärkeäksi toteuttaa.

Toimenpideohjelma ei vaikuta suoraan siihen, mitä poliittisella kentällä tapahtuu. Julkisen poliittisen keskustelun ilmapiiri heijastuu käytännön toimintaan. Ohjelman pitäisi positiivisella tavalla vahvistaa toimijoita, jotka käytännön työssä kohtaavat ihmisiä, kuten koulujen ja oppilaitosten henkilökuntaa ja työelämän edustajia. Tulisi myös konkreettisesti tukea kansalaisjärjestöjen toimintaa. Keskeistä on lisäksi hyvien naapuruussuhteiden edistäminen ja siihen liittyvät konkreettiset toimet. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon kannalta myös keskeisiä valtion virastoja pitäisi tukea. Resursseja tulisi suunnata erityisesti käytännön toimenpiteisiin.

Ohjelmasta puuttuvat toimenpiteiden tavoitteet ja mittarit. Näiden puuttuminen tekstistä on jyrkässä ristiriidassa hallituksen edustajien ohjelman painoarvoa alleviivanneiden lausuntojen kanssa.

Lisäksi ohjelmasta puuttuu lähdeaineisto, vaikka tutkittua tietoa rasismista ja syrjinnästä on saatavilla. Toimenpideohjelman tulisi perustua tähän tutkittuun tietoon ja edistää tiedolla johtamista.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Toimenpideohjelmalle tulee luoda konkreettiset tavoitteet ja mittarit. Tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulee seurata säännöllisellä raportoinnilla ja arvioinneilla. Espoon kaupunki ehdottaa, että seurannassa käytetään sekä määrällisiä että laadullisia mittareita. Säännölliset seurantakokoukset, kyselyt ja arviointiraportit voivat auttaa varmistamaan, että toimenpiteet ovat tehokkaita ja että tarvittavia muutoksia voidaan tehdä nopeasti.

Toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista tulisi tarkastella rinnan esimerkiksi valtion talousarvion kirjausten ja lainsäädäntövalmistelun kanssa. Toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumisen aitousmittarina ei voi toimia asetettujen työryhmien tai tehtyjen selontekojen määrä, vaan se, missä määrin ja miten nämä tavoitteet heijastuvat valtion talousarviomenettelyyn tai miten ne huomioidaan lainsäädäntövalmistelussa.

Toimenpiteiden vaikuttavuutta todetaan arvioitavan hallituksen puoliväliriihen yhteydessä vuonna 2025. Toimenpideohjelma on varsin laaja ja pirstaleinen ja vaikuttavuutta on todennäköisesti vaikea arvioida näin lyhyellä tarkasteluvälillä.

Muut kommentit

Espoon kaupunki kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto luonnokseen valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Espoon kaupunki pitää ohjelmaa tärkeänä askeleena kohti tasa-arvoisempaa ja syrjimättömämpää yhteiskuntaa. Kaupunkimme on sitoutunut edistämään yhdenvertaisuutta ja torjumaan syrjintää kaikilla toiminnan osa-alueilla.

Valtioneuvoston toimenpideohjelman tavoitteet rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi ovat hyviä ja kannatettavia. Espoon kaupunki pitää hyvänä sitä, että toimenpideohjelmassa tunnistetaan väestöpohjan alueelliset erot ja huomioidaan ulkomaalaistaustaisen väestön keskittyminen pääkaupunkiseudulle. Espoon kaupunki pitää tärkeänä, että tämä huomio heijastuu nykyistä enemmän myös valtionosuusrahoituksen perusteisiin.

Erilaisia toimenpiteitä on varsin runsaasti, mahdollisesti jopa liikaa. Tiedonannon toimeenpanoon osoitettua 6 miljoonan euron määrärahaa voi pitää suhteellisen pienenä toimenpiteiden määrän huomioiden. Voisi olla perusteltua valita toimenpideohjelmasta keskeisimmät kärjet esitettävä suppeammin ja keskittyä niiden toimeenpanoon ja seurantaan.

Rasistisen häirinnän ja väkivallan torjuntaa käsittelevä luku 7 jää ohueksi ja sen toimenpiteet osin varsin kauaksi konkretiasta (esimerkiksi Asetetaan hyvin keskustelukulttuurin koordinaatioverkosto). Toimenpiteissä tulisi näkyä rasismien ja syrjinnän ehkäisyyn liittyvät konkreettiset toimenpiteet.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Toimenpideohjelman toimeenpanon aikana sidosryhmäyhteistyö on keskeisessä asemassa. Espoon kaupungin kokemuksen mukaan monialainen yhteistyö eri sidosryhmien kanssa, kuten paikallisten järjestöjen, koulutuslaitosten, terveydenhuollon toimijoiden ja poliisin kanssa, on välttämätöntä. Yhteistyön muotoina voidaan käyttää säännöllisiä työpajoja, yhteisiä koulutustilaisuuksia ja tiedonvaihtoa eri toimijoiden kesken. Fokus tulee olla erityisesti käytännön toimenpiteissä, joilla voidaan tukea haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä ja edistää yhteisöllisyyttä.

Espoon kaupunki tukee vahvasti valtioneuvoston toimenpideohjelmaa rasismin torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Toivomme, että ohjelman toimeenpanossa otetaan huomioon paikallistason kokemukset ja tarpeet, ja että yhteistyö eri sidosryhmien välillä mahdollistaa ohjelman tavoitteiden saavuttamisen tehokkaasti.

Risteävä ja moniperusteinen syrjintä tulee huomioida erityisesti koulutuksessa, työllistymisessä ja sosiaali- ja terveystaloudissa. Toimenpiteissä tulee korostaa koulutushenkilöstön ja työnantajien kouluttamista tunnistamaan moniperusteisen syrjinnän muotoja ja saamaan keinoja niiden torjumiseksi. Espoon kaupungin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman mukaisesti on tärkeää, että kaikissa palveluissa tunnistetaan ja puututaan syrjinnän eri muotoihin. Hyvin toimivia malleja puuttua rasismiin ja syrjintää tulee tuoda esiin.

Ohjelmasta puuttuu erityisesti toimenpiteitä, jotka koskevat rasismin vastaisen kulttuurin rakentamista kouluissa ja työpaikoilla. On tärkeää edistää koulutusta ja tietoisuuskampanjoita, jotka keskittyvät rasismin ja syrjinnän ehkäisemiseen jo varhaisessa vaiheessa. Espoon kaupunki suosittelee, että valtioneuvosto painottaa ohjelmassaan erityisesti lasten ja nuorten parissa tehtävää ennaltaehkäisevää työtä. Väestön monimuotoisuudessa ei ole varaa siihen, että osa lapsista ja nuorista kokee, että heillä ei ole yhdenvertaisia mahdollisuuksia. Lisäksi painopisteenä tulee olla rekrytointisyrjinnän tunnistamiseen ja ehkäisemiseen tähtäävät konkreettiset toimenpiteet. Työnantajilla täytyy olla keinoja tukea työntekijöiden urakehitystä työskentelykielen taitotasosta riippumatta. Kotoutumis- ja kotimaisten kielten koulutukseen, anonyymiin rekrytointiin ja kielitietoiseen toimintaympäristöön resursointi ovat konkreettisia toimia työelämään pääsemiseksi, ja niitä Espoon kaupunki näkee tärkeäksi toteuttaa.

Toimenpideohjelma ei vaikuta suoraan siihen, mitä poliittisella kentällä tapahtuu. Julkisen poliittisen keskustelun ilmapiiri heijastuu käytännön toimintaan. Ohjelman pitäisi positiivisella tavalla vahvistaa toimijoita, jotka käytännön työssä kohtaavat ihmisiä, kuten koulujen ja oppilaitosten henkilökuntaa ja työelämän edustajia. Tulisi myös konkreettisesti tukea kansalaisjärjestöjen toimintaa. Keskeistä on lisäksi hyvien naapuruussuhteiden edistäminen ja siihen liittyvät konkreettiset toimet. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon kannalta myös keskeisiä valtion virastoja pitäisi tukea. Resursseja tulisi suunnata erityisesti käytännön toimenpiteisiin.

Ohjelmasta puuttuvat toimenpiteiden tavoitteet ja mittarit. Näiden puuttuminen tekstistä on jyrkässä ristiriidassa hallituksen edustajien ohjelman painoarvoa alleviivanneiden lausuntojen kanssa.

Lisäksi ohjelmasta puuttuu lähdeaineisto, vaikka tutkittua tietoa rasismista ja syrjinnästä on saatavilla. Toimenpideohjelman tulisi perustua tähän tutkittuun tietoon ja edistää tiedolla johtamista.

Toimenpideohjelmalle tulee luoda konkreettiset tavoitteet ja mittarit. Tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulee seurata säännöllisellä raportoinnilla ja arvioinneilla. Espoon kaupunki ehdottaa, että seurannassa käytetään sekä määrällisiä että laadullisia mittareita. Säännölliset seurantakokoukset, kyselyt ja arviointiraportit voivat auttaa varmistamaan, että toimenpiteet ovat tehokkaita ja että tarvittavia muutoksia voidaan tehdä nopeasti.

Toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista tulisi tarkastella rinnan esimerkiksi valtion talousarvion kirjausten ja lainsäädäntövalmistelun kanssa. Toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumisen aitousmittarina ei voi toimia asetettujen työryhmien tai tehtyjen selontekojen määrä, vaan se, missä määrin ja miten nämä tavoitteet heijastuvat valtion talousarviomenettelyyn tai miten ne huomioidaan lainsäädäntövalmistelussa.

Toimenpiteiden vaikuttavuutta todetaan arvioitavan hallituksen puoliväliriihen yhteydessä vuonna 2025. Toimenpideohjelma on varsin laaja ja pirstaleinen ja vaikuttavuutta on todennäköisesti vaikea arvioida näin lyhyellä tarkasteluvälillä.

Espoon kaupunki kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto luonnokseen valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Espoon kaupunki pitää ohjelmaa tärkeänä askeleena kohti tasa-arvoisempaa ja syrjimättömämpää yhteiskuntaa. Kaupunkimme on sitoutunut edistämään yhdenvertaisuutta ja torjumaan syrjintää kaikilla toiminnan osa-alueilla.

Valtioneuvoston toimenpideohjelman tavoitteet rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi ovat hyviä ja kannatettavia. Espoon kaupunki pitää hyvänä sitä, että toimenpideohjelmassa tunnistetaan väestöpohjan alueelliset erot ja huomioidaan ulkomaalaistaustaisen väestön keskittyminen pääkaupunkiseudulle. Espoon kaupunki pitää tärkeänä, että tämä huomio heijastuu nykyistä enemmän myös valtionosuusrahoituksen perusteisiin.

Erilaisia toimenpiteitä on varsin runsaasti, mahdollisesti jopa liikaa. Tiedonannon toimeenpanoon osoitettua 6 miljoonan euron määrärahaa voi pitää suhteellisen pienenä toimenpiteiden määrän huomioiden. Voisi olla perusteltua valita toimenpideohjelmasta keskeisimmät kärjet esitettyä suppeammin ja keskittyä niiden toimeenpanoon ja seurantaan.

Rasistisen häirinnän ja väkivallan torjuntaa käsittelevä luku 7 jää ohueksi ja sen toimenpiteet osin varsin kauaksi konkretiasta (esimerkiksi Asetetaan hyvin keskustelukulttuurin koordinaatioverkosto). Toimenpiteissä tulisi näkyä rasismien ja syrjinnän ehkäisyyn liittyvät konkreettiset toimenpiteet.

Merimaa-Jovanovic Riikka
Espoon kaupunki

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

-

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

-

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

MIELI ry:n lausunto valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Valtioneuvoston kanslian toimenpideohjelma yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaiselle yhteiskunnalle perustuu tiedonannolle, jonka pääministeri Orpon

hallitus antoi eduskunnalle 31.8.8.2023. MIELI ry kiittää mahdollisuudesta lausua, ja kannattaa toimenpideohjelmaa lausunnossa esitetyin täydennyksin.

Lausuttavana oleva toimenpideohjelma ei tunnista rasismia ja syrjinnän mielenterveysvaikutuksia. Pelko häirinnästä, syrjinnästä tai väkivallan uhka sekä rasismi ovat Suomessa arkipäivää monelle ulkomaalaistaustaiselle sekä ensimmäisen sukupolven suomalaiselle. Rasismi ja syrjintä heikentävät mielenterveyttä ja lisäävät mielenterveysongelmien riskiä. Mielenterveyden heikentyminen voi vaikuttaa osallisuuden mahdollisuuteen yhteiskunnassa ja johtaa syrjäytymiseen.

Toimenpideohjelma on hyvin ylätasoinen, joten huomiota tulisi kiinnittää tavoitteiden toteutukseen ja vaikutusten seuraamiseen. Toimenpideohjelmassa tulisi kiinnittää huomiota rakenteisiin ja siihen, että rakenteellinen rasismi ja syrjintä ovat omiaan sulkemaan ihmisiä pois yhteiskunnasta. Tämä liittyy yhdenvertaisiin koulutus- ja työllistymismahdollisuuksiin, mutta myös yhdenvertaisiin mahdollisuuksiin saada tukea ja apua sekä olla osallisena yhteiskunnassa.

Kuitenkin samaan aikaan puhutaan mittavista sosiaali- ja terveyspalvelujen leikkauksista, kotoutumisajan lyhentämisestä sekä kansalaisjärjestöjen avustusten leikkauksesta, jotka tarjoavat juuri matalan kynnyksen apua, tukea ja neuvontaa. Leikkaukset lisäävät riskiä siihen, että yhä useamman ihmisen osallisuus rajoittuu ja myös palveluihin pääsy heikkenee.

Kansalaisjärjestöt ovat asiantuntija- asemansa lisäksi kansalaisten edunvalvojia, jonka vuoksi niillä on keskeinen rooli syrjimättömyyden edistämässä Suomessa. Järjestöillä on merkittävä rooli myös erilaisten ihmisten kohtaamisen, osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistäjänä.

Toimenpideohjelmassa viitataan valmisteilla olevaan uhripoliittiseen toimenpideohjelmaan häirinnän uhreille. Ehdotamme, että lausuttavana olevaan toimenpideohjelmaan lisätään rasismia tai syrjintää kohdanneiden psykososiaalinen tuki uhrien mielenterveyden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

On hyvä, että toimenpideohjelma tunnistaa lasten ja nuorten tärkeäksi kohderyhmäksi, mutta toimenpiteitä tulisi konkretisoida vielä tarkemmin. Rasismia ehkäiseminen, vähentäminen ja siihen puuttaminen tulee olla jatkuvaa ja systemaattista lasten ja nuorten kaikissa kasvuympäristöissä.

THL:n Kouluterveyskyselyn mukaan yläkouluikäisistä suomalaistaustaisista syrjintää oli kokenut 32 %, Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista 49 % ja ulkomailla syntyneistä ulkomaalaistaustaisista 54 %. Seksuaalivähemmistöön kuuluvista lähes 60 % kertoi kokeneensa syrjintää vähintään joskus. (Tiedeakatemia kooste 2024.)

Suomalaisen Tiedeakatemian 15-19-vuotiaiden nuorten hyvinvointia käsittelevän koosteen mukaan (2024) kiusaamisen ja rasistisen syrjinnän kokemukset voivat määrittää nuorten elämänkulkua ja hyvinvointia pitkälle aikuisuuteen, ja aiheuttaa esimerkiksi masennusta, ahdistuneisuutta ja vaikeutta luottaa muihin ihmisiin. Tiedeakatemian mukaan kokemus ulkopuolisuudesta aiheuttaa stressiä ja pelkoa lisäten psyykkisen sairastumisen riskiä. Pitkittyessään ulkopuolisuuden kokemus voi myös johtaa esimerkiksi voimakkaaseen eristäytymiseen tai väkivaltaisuuteen. Turvalliset ja välittävät aikuiskontaktit sekä sosiaaliset suhteet vertaisiin puolestaan lisäävät nuorten tasa-arvon, luottamuksen ja turvallisuuden kokemuksia sekä ylläpitävät terveyttä.

Hallitusohjelmassa on kirjattuna nuorten hyvinvoinnin laaja-alainen toimenpideohjelma syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä hyvinvointivajeen ja mielenterveysongelmien paikkaamiseksi. Ehdotamme, että hallitus toimeenpanee ja resursoi syrjäytymisen ehkäisyn ohjelman laadukkaasti sekä varmistaa rasismien ja syrjinnän sekä yhdenvertaisuuden toimenpiteiden toteutumisen ohjelman osana.

Vihapuhe on yksi keskeinen ongelma yhteiskunnassa. Ehdotamme, että vihapuheen torjunta huomioidaan vahvemmin lausuttavassa toimenpideohjelmassa ja sen toimenpiteissä. Hallinnon ja kansalaisjärjestöjen lisäksi pitäisi myös huomioida kansalaiset. Ehdotamme, että toimenpideohjelmaan lisätään keinoja, joilla voidaan edistää laajemmin yhteiskunnassa avointa ja rakentavaa keskustelua sekä syrjimättömyyttä. Myös polarisaation ja vastakkainasettelun ehkäisy kuuluu olennaisena osana tähän työhön.

Moniperustainen syrjintä voi kohdistua etniseen taustaan, uskontoon, vammaan, seksuaaliseen suuntautumiseen tai mielenterveyden haasteisiin liittyen. Moniperustaista syrjintää tunnistetaan huonosti. On hyvä huomioida, että moniperustaisen syrjinnän kohteeksi joutuva voi kokea syrjintää monelta eri suunnalta, oman yhteisönsä puolelta tai uskontokuntien välillä. Ilmiötä olisi syytä tunnistaa vielä paremmin. Ehdotamme, että toimenpideohjelmassa vahvistetaan moniperustaisen syrjinnän tunnistamista ja toimenpiteitä.

Toimenpideohjelman laatimisessa ei ole osallistettu kohderyhmää. Kohderyhmän osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen on keskeistä tavoitteiden ja toimenpiteiden vaikuttavuuden varmistamiseksi. Ehdotamme, että toimenpideohjelman seurantaan ja arviointiin osallistetaan kohderyhmää ja hyödynnetään heidän asiantuntemustaan.

Petteri Orpon hallitus on osoittanut 6 miljoonan euron määrärahan tiedonannon toimeenpanoon. Luonnos jättää epäselväksi näiden resurssien kohdentumisen. Resurssit ovat varsin vähäiset tarpeeseen nähden, eikä toimenpideohjelma ole itsessään riittävä. Päätäjien on tehtävä yhdenvertaisuutta edistävää ja rasismia vähentävää politiikkaa.

Syrjimättömyys ja yhdenvertainen kohtelu on ihmisoikeuksia, joita tulee noudattaa. Rasismia tulee ehkäistä, vähentää ja puuttua yhteiskunnan kaikilla tasoilla ja hallinnon sektoreilla. Rasismi ja syrjintä ei koske ainoastaan sitä kokeneita vaan yhteiskunnallinen ilmapiiri, jossa ruokitaan toiseuttamista ja hyväksytään syrjintää vaikuttaa kaikkien sen jäsenten hyvinvointiin. Tarvitaan asennemuutosta ja toimenpiteitä ehkäisemään syrjiviä tekoja ja rakenteita. Rasismia tulee torjua ja tasa-arvoa lisätä kaikissa arkiympäristöissä, kuten oppilaitoksissa ja työpaikoilla. Päättäjien tulee näyttää esimerkkiä syrjimättömyyttä edistävän keskusteluilmapiirin luomisesta yhteiskuntaan. Työ rasismia ja eriarvoisuutta vastaan on mielenterveystyön ytimessä.

Kujala Johanna
MIELI Suomen Mielenterveys ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Useita eri menetelmiä hyödyntäviä dialogifoorumeita, joissa otetaan huomioon osallistujien erilaiset tarpeet. Dialogifoorumit olisi järjestettävä käyttämällä alhaalta ylöspäin -lähestymistapaa, jota pienemmät, ruohonjuuritason kansalaisjärjestöt olisivat vetäjinä. Tämä tarkoittaa, että resursseja ja rahoitusta olisi kohdennettava mahdollisille järjestäjille.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Läpileikkaavasti kaikissa, ohjelman tulisi olla intersektionaalinen.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Viranomaisille suunnattu antirasismikoulutus. Nämä koulutukset olisi alihankintana tilattava luotettavilta järjestöiltä, eikä niitä pitäisi toteuttaa "kertaluontoisena" koulutusohjelmana, vaan niissä olisi painotettava kriittisempää reflektiivistä lähestymistapaa.

ARF muistuttaa ECRI:n suosituksesta perustaa puolueeton elin, jonka tehtävänä on tutkia poliisin väärinkäytöksiä (mukaan lukien rotusyrjintä, etnisten profiloinnin harjoittaminen ja poliisin väkivaltaisuus).

ARF tukee ECRI:n suositusta, jonka mukaan Suomen olisi kerättävä eriteltyä yhdenvertaisuusdata (tai syrjintätieto), ja on myönteisesti todennut, että nykyiseen toimintasuunnitelmaan sisältyy jonkin verran suunnitelmia tältä osin.

ARF suosittelee, että tietojen keräämisessä noudatetaan tasa-arvotietojen keräämisen hyviä käytäntöjä ja periaatteita: : Itseidentifikaatio, vapaaehtoinen osallistuminen, henkilötietojen suoja ja luottamuksellinen käsittely, informoitu suostumus, yhteisöjen osallistuminen/osallistaminen ja oikeus valita useita tunnisteita.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Seuranta ja arviointi olisi toteutettava käyttämällä osallistavaa lähestymistapaa.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Anti-racist forum ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto valtioneuvoston toimenpideohjelmasta rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Tämä toimenpideohjelma on merkittävä askel eteenpäin sen varmistamiseksi, että yhteiskunnassa ryhdytään toimenpiteisiin rasismiin puuttumiseksi ja että rasismien vaikutukset tulevat siten paremmin näkyviksi yhteiskunnan tasolla Suomessa. Suosittelemme seuraavaa, jotta ohjelma saisi lisää syvyyttä ja tarkennusta:

1. Rasismi olisi selkeästi määriteltävä toimenpideohjelman alussa.

Viime vuosina on käyty laajaa keskustelua rasismista ja sen vaikutuksista yhteiskunnassamme, mutta näyttää siltä, että on edelleen yleistä epätietoisuutta siitä, mitä rasismi on ja miten se vaikuttaa monien ihmisten elämään. Rasismi ei perustu vain etniseen alkuperään ja/tai "ulkomaalaisuuteen", ja sen vaikutuksia yksilöihin, yhteisöihin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin on vaikea käsitellä, jos vallanpitäjät eivät edes osaa määritellä, mitä se on. Mikäli ei ole selvää ymmärrystä siitä, mitä rasismi on, myös työn vaikutus on rajallinen ja ohjelman toimenpiteiden ja tavoitteiden tehokkuutta on vaikea mitata.

Pahimmillaan yksittäiset toimenpiteet vahvistavat edelleen mainitut rakenteet.

ARF kehottaa, että rasismin määritelmä lisätään toimenpideohjelmaan, Yhdenvertainen Suomi : Valtioneuvoston toimintaohjelma rasismien torjumiseksi ja hyvien väestösuhteiden edistämiseksi mukaisesti.

2. Toimenpideohjelman terminologia pitää olla selkeä ja perusteltu.

Ohjelman aikana käytetään eri terminologiaa viittaamaan samoihin tai samankaltaisiin ihmisryhmiin. ARF toivoo, että nämä termit selvennetään ja joko yhdistetään selkeästi niihin tutkimuksiin, joista ne on otettu, tai yhdenmukaistetaan yhdeksi termiksi.

ARF suosittelee, että toimenpideohjelmassa käytetään myös termejä ”rodullistettu” tai ”BIPOC (Black, Indigeneous, and people of color) jotta rasismista kokevia ryhmiä ovat edustettuina ohjelmassa laajemmin kuin vain heidän mahdollisen maahanmuuttotaustansa kautta. ARF suosittelee myös, että ohjelma viittaa nykyisestä versiosta selkeämmin tutkimuksiin sekä näissä käytettyihin määritelmiin.

3. Intersektionaalisuutta olisi hyödynnettävä viitekehyksenä.

Sen sijaan, että keskitytään yksilötason rasismien vaikutuksiin, on tunnustettava nimenomaisesti syvälliset rakenteelliset ja systeemiset kysymykset ja ilmenemismuodot siitä, miten syrjintä ja epätasa-arvo ilmenevät yhteiskunnassa. Vaikka tämä ohjelma on hyvä askel eteenpäin, on tarpeen tunnustaa, miten sosiaali-, terveys- ja koulutussektorin budjettileikkaukset vaikuttaisivat suuresti juuri syrjäytyneisiin yksilöihin ja yhteisöihin Suomessa.

ARF suosittelee, että toimenpideohjelmassa otetaan käyttöön intersektionaalisuutta viitekehyksenä.

Intersektionaalinen viitekehys edesauttaa sitä, että toimenpideohjelmassa otetaan mm. uskontoryhmien, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen sekä vammaisten henkilöiden oikeudet paremmin huomioon, sillä luonnoksessa niihin liittyviä konkreettisia toimenpidekirjauksia ei näy lainkaan.

4. Rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunta

Toimenpideohjelman luonnoksen luku 7 Rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunta sisältää tärkeitä konkreettisia toimenpidekirjauksia erityisesti antisemitismin torjumiseksi. Antisemitismi on kasvussa Suomessa ja muualla Euroopassa ja se vaatii konkreettisia toimia.

Kappaleesta kuitenkin puuttuu intersektionaalinen viitekehystä kokonaan.

Sekä tutkimukset että ECRI toteavat, että muslimivastainen rasismikin on kasvussa Suomessa, luonnoksessa ei kuitenkaan tähän liittyviä toimenpidekirjauksia näy. Kappaleessa ei myöskään mainita kasvussa oleva häirintää sateenkaari-ihmisiä kohtaan eikä vammaisten kokema jatkuva syrjintää ja väkivaltaa.

ARF kehottaa ottamaan käyttöön intersektionaalinen viitekehys, niin että myös muut rasistisen häirinnän kohteena olevat ryhmät sekä moniperusteisen häirinnän on otetaan huomioon.

5. Institutionaaliset osallistumismekanismit

Toimintasuunnitelmassa korostetaan selvästi ETNO:n roolia toimenpiteiden toteuttamisessa. ETNO tarjoaa ehdottomasti mahdollisuuden valittujen organisaatioiden ja yhteisöjen edustukselle Suomessa. ETNO on kuitenkin pääasiassa kotoutumisasioiden asiantuntijoiden verkosto. Viime vuosina neuvottelukunnan painopiste on ollut maahanmuuttaneiden työelämään siirtymisessä ja siihen liittyvässä syrjinnässä, sekä uudessa kotouttamislaissa, jossa korostetaan työmarkkinoille siirtymistä ja kokoaikaista työtä.

Antirasistinen ja syrjinnän vastainen työ vaatii spesifistä ja intersektionaalista osaamista, joita ETNO ei pysty kattamaan.

ARF ehdottaa, että ruohonjuuritason organisaatioiden ja kollektiivien, jotka keskittyvät antirasistiseen työhön, tulisi olla olennainen osa ohjelman toteutusta, seuranta ja arviointia. ARF suosittelee, että proseissa osallistetaan myös sateenkaarijärjestöjä sekä vammaisten henkilöiden edustavia järjestöjä.

6. Ylimitoittunut painotus työllisyyteen

Työllisyyteen keskittyvä lähestymistapa ja marginalisoitujen/ rodullistettujen henkilöiden työpaikkojen varmistaminen ei vähennä muiden rakenteellisten rasististen systeemien vaikutusta Suomessa.

ARF pitää hälyttävänä, että luvussa 6 Työelämän yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys kytetään selkeästi kotouttamislakiin, joka koskee vain Suomeen vasta saapuneita ja sulkee pois maassa pidempään asuneet maahanmuuttajat sekä kansalliset vähemmistöt ja muut Suomessa asuvat

rodullistetut henkilöt. Kotoutumislaki sisältää monia kyseenalaisia säännöksiä, kuten alentunut kahden vuoden kotoutumisaika, ja se tekee erityisesti yksinhuoltajat erityisen haavoittuviksi. Tilannetta ovat pahentaneet viimeaikaiset etuuksien leikkaukset. Luvussa 6 korostetaan liialti työllistymistä ja työllistymiskykyä, ja painotetaan enemmän maahanmuuttajia kuin työmarkkinoilla tapahtuvaa syrjintää ja koulutuksessa tapahtuvaa syrjintää. Rodullistetut opiskelijat, riippumatta siitä, puhuvatko he suomea äidinkielenään, ohjataan edelleen S2-luokille, kun taas kansainvälisiä opiskelijoita houkutellaan opiskelemaan Suomeen keskittymättä heidän kotoutumiseensa yhteiskuntaan.

ARF suosittelee, että luvun 6 soveltamisalaa laajennetaan koskemaan kaikkia työhaussa ja työpaikoilla sekä koulutuksessa syrjinnän kohteeksi joutuneita henkilöitä. Kehotamme myös näkökulman muuttamista ottamaan paremmin huomioon syrjintärakenteet, jotka vaikeuttavat marginaalisoituihin ryhmiin kuuluvien henkilöiden työllistymistä.

ARF kehottaa myös, että kaikki elämänalueet (ml. asuminen, terveys, koulutus, työelämä) otetaan yhdenvertaisesti huomioon toimenpideohjelmassa.

7. Resurssien kohdentaminen

ARF pitää myönteisenä, että toimenpideohjelmalle on varattu määräraha, joka mahdollistaa kansallista yhdenvertaisuus työtä.

Toimenpideohjelman luonnoksessa ei kuitenkaan mainita yhdenvertaisuus-, tasa-arvovaltuutettu, tai terveys ja hyvinvoinnin laitoksen toimintaresurssien riittämättömyyttä.

8. Kansalaisyhteiskunnan osallisuus

Tällä hetkellä ei ole kansalaisjärjestöjen (CSOjen) koalitiota, joka ajaisi toimenpideohjelman toteuttamista, eikä myöskään vastaavia verkostoja, jotka olisi sitoutuneet seuraamaan ja arvioimaan toimintasuunnitelmaa ja sen vaikutuksia.

Kansalaisjärjestöjen mukaan osallistaminen toimintasuunnitelman toteuttamiseen, mutta myös itsenäisen seurannan ja arvioinnin kannustaminen, on olennaista onnistuneen toimintasuunnitelman kannalta. Tällaisten verkostojen ylläpito vaatii kuitenkin resursseja, jotka valtion rahoitusleikkausten edessä tulevat olemaan vaikeita toteuttaa.

Toivomme, että näkemyksemme huomioidaan ohjelman jatkotyössä. Kiitos!

Sakilayan-Latvala Margarita
Anti-Racist Forum ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

-

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

-

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kiitämme mahdollisuudesta lausua toimenpideohjelmasta.

Yleisesti ottaen toimenpideohjelman toimenpidekokonaisuudet ovat oikeita ja monet niihin sisältyvät toimenpiteet sinänsä hyviä. Esimerkiksi kouluihin kohdistetut ja niissä toteutettavat

toimenpiteet voivat onnistuessaan vaikuttaa hyvien väestösuhteiden kehittymiseen positiivisesti, mikäli niihin panostetaan ja ne otetaan vakavasti.

Monet ohjelman toimenpiteet kuitenkin rajoittuvat suunnitelmien, keskustelun ja tietoisuuden lisäämisen tasolle. Yhdenvertaisuuden edistäminen ja rasmin ehkäisy vaativat laaja-alaisia, rakenteellisia ja pitkäjänteisiä toimia sekä sitoutumista myös päätöksentekijöiden parissa. Erilaiset tapahtumat ja keskustelutilaisuudet voivat olla toimiva osa kokonaisuutta, mutta ne eivät ole yksinään riittäviä. Dialogien tulee johtaa toimintaan ja keskusteluissa tunnistettuihin haasteisiin tulle etsiä ja toimeenpanna konkreettisia ratkaisuja. Toimenpideohjelmassa ei ole eritelty, mihin ohjelman toteutukseen varatut 6 miljoonaa euroa on tarkoitus suunnata tai käyttää. Mikäli rahoitus suuntautuu pääasiassa yksittäisten tapahtumien, verkostotapaamisten ja viestintäkampanjoiden järjestämiseen eikä selkeästi rakenteellisella tasolla tai paikallisesti yhteisöissä, työpaikoilla tai erilaisten julkisten palveluiden piirissä vaikuttaviin toimenpiteisiin, ohjelman vaikuttavuus jää heikoksi.

Ohjelmassa valtioneuvoston tulee osaltaan korostaa jokaisen velvollisuutta ja vastuuta puuttua syrjintään sekä sitoutua siihen itse. Tällä hetkellä toimenpideohjelman sanoitus ja valtioneuvoston muut toimet, joilla on viime aikoina heikennetty esimerkiksi turvapaikanhakijoiden ja maahan muuttaneiden oikeuksia sekä heikennetty rasminvastaisen toiminnan tai väestösuhteiden parantamiseen keskittyvien toimijoiden toimintaedellytyksiä, ovat keskenään ristiriidassa.

Valtioneuvostolla ja päättäjillä itsellään on keskeinen rooli kansallisen keskustelun sävyn suunnan näyttämisessä. Asiallinen keskustelutyylä ja yhdenvertaisuuteen ja syrjinnän ehkäisyyn liittyviin ratkaisuihin sitoutuminen julkisuudessa toimii esimerkkinä kaikille.

Yhteistyötä yhdenvertaisuuden edistämiseksi tulee tehdä laajasti yritysten, järjestöjen, median, koulujen ja varhaiskasvatuksen, sekä muiden julkisten palveluiden kanssa. Monet ohjelman toimenpiteet keskittyvät tällä hetkellä ministeriöiden tai valtioneuvoston kanslian tasolle, eikä esimerkiksi kansalaisjärjestöjä tai kuntia ole huomioitu toimijoina kuin muutaman yksittäisen toimenpiteen kohdalla.

Ohjelmassa käytetään paljon tilaa taustoitukseen, valittujen toimenpiteiden perusteluun sekä kuvaukseen toimintaympäristön muutoksista. Jotkut asiat, kuten yhdenvertaisuuslainsäädännön läpikäynti, toistuvat useaan otteeseen eri kappaleissa. Ohjelman asettaminen kontekstiin on tärkeää, mutta toistuva taustoitus vaikeuttaa varsinaisen sisällön hahmottamista ja fokusointia.

Aikaisemmin tehtyjä tutkimuksia tai suosituksia ei ole useimmissa luvuissa huomioitu, vaikka ne onkin taustoituksessa nostettu maininnoiksi. Esimerkiksi rasistista häirintää ja väkivallan torjuntaa käsittelevä kappale 7 tunnistaa oikeusministeriön alaisen aikaisemman Against hate- hankkeen suositukset viharikosten ja vihapuheen vastaiseen työhön, mutta ei nosta toimenpiteisiin mitään

näiden ehkäisyyn liittyviä toimia. Linkkejä havaintojen ja niistä seuraavien toimenpiteiden välillä tulee vahvistaa.

Yhdenvertaisuuden ja rasismien eri ilmenemismuotoja käsitellään toimenpideohjelmassa varsin vaihtelevasti: esimerkiksi antisemitismin torjunta ja juutalaisten seurakuntien turvallisuus nostetaan omaksi kokonaisuudekseen, ja myös kunniaväkivaltaa sekä saamelaisten tai viittomakielisten asemaa käsitellään erillisissä (eri tasoissa) toimenpiteissä. Sen sijaan vaikkapa islamofobiaa ei mainita koko toimenpideohjelmassa.

Jotta rasisminvastaisia toimenpiteitä voidaan seuranta, tulee rasismi myös määritellä myös toimenpideohjelmassa ml. rakenteellinen rasismi, arkipäivän rasismien ohella. Sisäistetty rasismi täytyy tunnistaa ja tunnustaa: rasismien uhrin omaksuvat yhteiskunnan eriarvoisen kohtelun omassa ajattelussaan ja riskinä on, että he sisäistävät rasismien omaksi syykseen. Tämä on erityisen tuhoisaa rasismia kokeneiden lasten ja nuorten kohdalla.

Lisäksi ohjelman termit vaativat vielä huolellista läpikäymistä, esimerkiksi termin ”toisen ja kolmannen sukupolven ulkomaalaistaustaiset” sijaan tulisi käyttää sisällöllisesti oikeampaa ilmaisua kuten ”Suomessa syntyneet ulkomaalaistaustaiset” tai ”maahanmuuttajaperheiden lapset”.

Holopainen Eeva
Suomen Punainen Risti

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

- Alueellisten kuulemisten ja pyöreän pöydän keskustelujen jatkuvuus on tärkeää. Näiden toteutusta voisi kohdentaa eri lähtökohdista ja kokoonpanoilla ohjelmakauden eri vaiheissa.
- Sidosryhmäyhteistyön tulisi sisältää myös tutkimuslaitokset ja korkeakoulut aiheeseen liittyvän monitieteisen tutkimuksen, mutta myös ohjelman toteutuksen seurantaan ja vaikuttavuuteen liittyvän tiedon tuottamiseksi.
- Sidosryhmäyhteistyössä on järkevää hyödyntää jo olemassa olevia (tutkimus)verkostoja, esim. ETMU-verkosto, sekä teemapohjaisia paikallisia, alueellisia tai valtakunnallisia verkostoja.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

- Esim. terveydenhuollossa, laajalti sosiaalipalveluissa, asumiseen liittyvissä kysymyksissä.
- Koulutuksen tai työelämän siirtymävaiheissa sekä näihin liittyvässä ohjauksessa.
- Viharikosten tunnistamisessa.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

- Koulutuksellinen tasa-arvo.
- Työyhteisöjen vastaanottavuus ja osallisuuden vahvistaminen (ts. ei ainoastaan rekrytointi).
- Islamofobian torjuntaan liittyvät toimet.
- Kielitietoisuus koulutuksessa ja työelämässä, myös laajasti yhteiskunnan eri osa-alueilla, on keskeinen osa yhdenvertaisuuden toteutumista.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

- Laadullinen seuranta, kokemuspohjaisen tiedon kerääminen yhteistyössä eri ryhmien kanssa.
- Eri tilastot ja näiden kokoaminen.
- Työelämässä yhdenvertaisuusohjelmien toteutumisen ja vaikuttavuuden seuranta, sekä tähän liittyvät ohjeistukset ja koulutukset.

Muut kommentit

- s. 9. "Tilastokeskuksen ennusteen mukaan Suomen ulkomaalaistaustainen väestö voi kasvaa vuoteen 2040 mennessä miljoonan henkilöön. Tämä haastaa hallintoa nykyistä huomattavasti laajemmin. Yhdenvertainen viranomaistyö tukee yhteiskunnallista osallisuutta ja eri väestöryhmien kokemusta kuuluvuudesta suomalaiseen yhteiskuntaan." > Ohjelmassa voisi todeta, että tämä on tavoite, johon pyritään, mutta joka edelleen vaatii vahvistamista ja aktiivista seurantaa. Eli voisi tuoda esiin myös 'yhdenvertaisen viranomaistyön' haasteet tai ongelmakohdat, ja kertoa, miten näihin epäkohtiin puututaan ja niitä korjataan nykyistä tietoisemmin ja systemaattisemmin.

- s. 9. "Moni Suomessa syntynyt ulkomaalaistaustainen nuori on kokenut arkiympäristöissään rasismia sekä syrjivää kohtelua, ja se aiheuttaa turvattomuutta ja ulkopuolisuuden kokemusta." > Heidän kohdallaan, kuten myös esimerkiksi romaninuorten kohdalla, arkielämän syrjinnän lisäksi on erityisen tärkeää tuoda esiin rakenteellinen syrjintä liittyen mm. koulutukseen, uraohjaukseen ja työllistymiseen.

- s. 9. "Myös kansalaisjärjestöjen ja uskonnollisten yhdyskuntien toimilla on suuri merkitys, koska niillä on viranomaisia läheisempi yhteys eri taustaisten etnisten ja uskonnollisten vähemmistöjen yhteisöihin." > Tämä pitää tietenkin paikkaansa, mutta samaan aikaan on oleellista muistaa, että vastuu antirasistisesta työstä ei voi olla syrjinnän ja rasismin kohteina olevilla yksilöillä ja ryhmillä.

- s. 10. "Valtionhallinnon lisäksi työhön tarvitaan mukaan paikallistason toimijat, eli kunnat, hyvinvointialueet ja muut viranomaiset. Yhteistyötä tehdään toimenpideohjelman toimeenpanon aikana laajasti yhteiskunnan eri toimijoiden, kuten kansalaisjärjestöjen kanssa." > Tähän kohtaan tulee lisätä mukaan korkeakoulut ja tutkimuslaitokset, jotka tuottavat relevanttia tutkimustietoa toiminnan taustalle ja sen seurantaan/vaikuttavuuteen liittyen. On myös huomattava, että kansalaisjärjestöjen todelliset toimintamahdollisuudet ovat merkittävästi heikkenemässä niihin kohdistuvien rahoitusleikkausten takia.

- s. 11. "Edesautamme dialogia hankalista aiheista yhteiskunnan eri tasoilla" > Mitä ovat hankalat aiheet, joihin tekstissä viitataan, voisiko niistä mainita esimerkkejä?

- s. 11, luku 1.3.3 Työelämän yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys > On tärkeää, että työnantajien tietoisuutta ja osaamista parannetaan. Tämän lisäksi tulee panostaa työyhteisöjen osaamiseen työntekijöiden osallisuuden ja kuuluvuudentunteen vahvistamiseksi. Kyse on jatkuvuudesta ja luottamuksen rakentamisesta työn arjessa, jotta myös ongelmallisia tilanteita tai syrjiviä käytäntöjä osattaisiin tunnistaa ja korjata.

- s. 36, kohdassa 6.1 mainitut läpileikkaavat toimenpiteet ovat perusteltuja, samoin kohdan 6.2 toimet.

- s. 38, Racistisen häirinnän ja väkivallan torjunta > Aihe on erittäin tärkeä ja vaatii vahvaa panostusta. Tässä mainittuun työryhmään tulisi lisätä tutkijaedustus, tai vähintään kutsua eri tutkijoita kuultavaksi.

- Teeman läpileikkaavat toimenpiteet, s. 39: Minkä vuoksi on syytä selvittää eri uskontokuntiin kuuluvien määrää, mihin tätä tietoa aiotaan käyttää? Hyviä määrällisiä arvioita on jo olemassa alan tutkijoiden tekeminä.

Entä mitä tarkoittaa ”hyvän keskustelukulttuurin koordinaatioverkosto”? Tätä voisi tarkentaa.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Siirtolaisuusinstituutti kiittää lausuntopyynnöstä. Lausunnon ovat kirjoittaneet erikoistutkija Sari Vanhanen, erikoistutkija Pekka Kettunen ja tutkimusjohtaja Marja Tiilikainen.

Toimenpideohjelman tavoite on linjata ja tukea yhdenvertaisuuden vahvistamista ja edistää syrjinnän vastaista työtä yhteiskunnan eri osa-alueilla ja kattavasti eri hallinnonaloilla. Nähdäksemme on tärkeää, että kaikki ministeriöt ovat mukana ohjelman toteutuksessa.

Toimenpideohjelman toteutuksen aikana tulisi olla tilaa huomata ja käsitellä myös tällä hetkellä osin piiloon jääviä tai uusia ilmiöitä, jotka ovat syrjiviä eri väestöryhmiä kohtaan (esim. viimeaikainen keskustelu S2-opetukseen liittyvistä ongelmista). Tällaisten ilmiöiden tunnistaminen edellyttää laaja-alaista seurantatietoa, ja tämän kokoaminen puolestaan aktiivista verkostotyötä sekä monialaista tutkimusyhteistyötä. Kaiken kaikkiaan tutkimuksen roolin tulisi näkyä toimenpideohjelmassa nykyistä vahvemmin.

On hyvä, että nuorten yhdenvertaisuus ja osallisuus on valittu yhdeksi toimintaohjelman läpileikkaavaksi linjaukseksi. Olisi kuitenkin tärkeää, että lasten ja nuorten syrjivät kokemukset ja niihin liittyvät rakenteelliset epäkohdat sekä niiden korjaaminen olisivat toimenpideohjelman keskiössä vieläkin selvemmin ja konkreettisemmin. Vastaavasti ikääntyneiden, tässä yhteydessä myös eri kieli- ja kulttuuritaustaisten henkilöiden, palvelutarpeet tulisi yhtä lailla tuoda esiin ja tunnistaa nykyistä selvemmin eri ministeriöiden toimialoilla (esim. asuminen, terveys, henkinen ja sosiaalinen hyvinvointi). Syrjinnän tarkastelussa risteävän syrjinnän käsitteen avulla voidaan tarkastella syrjinnän moniperusteisuutta ja kasautumista tiettyjen sosio-demografisten tekijöiden mukaan.

Ohjelmaluonnoksen mukaan "politiikkatoimista huolimatta rasismia ja syrjintää esiintyy suomalaisen yhteiskunnan eri palveluissa ja tasoilla" (s. 17). Lisäksi Suomea on kehoitettu lukuisia kertoja tehostamaan rasismiin puuttumista (s. 21). Tarvitaan siis asenteisiin vaikuttamista esimerkiksi median ja julkisen sanan kautta. Rasistinen kielenkäyttö ja maahanmuuttajien rasistinen ryhmittely sekä etnisperustainen yleistäminen tulee asettaa erityiseen seurantaan. Tutkimukseen panostamalla olisi tarvetta analysoida erityisesti rakenteellista rasismia sekä valkoisen valtaväestön piilorasismia ja asenteita. Kasvatuksen ja koulutuksen eri asteilla (ml. perusopetus, toinen aste, korkeakoulu) tulee lisätä antirasistista koulutusta.

Monet tutkimukset osoittavat etnisten ja uskonnollisten vähemmistöjen Suomessa, erityisesti afrikkalaistaustaisten, muslimien ja romanien kohtaavan arjessa ja työnhaussa rasismia ja syrjintää. Antisemitismin ohella tulisikin huomiota kiinnittää myös muiden uskonnollisten ja etnisten ryhmien kokemaan syrjintään. Esimerkiksi islamofobian torjuminen vaatii asenteiden tietoista työstämistä yhteiskunnan eri tasoilla.

Pellander Saara
Siirtolaisuusinstituutti

Kanervo Katri
Siirtolaisuusinstituutti - Erikoistutkija Sari Vanhanen, erikoistutkija Pekka Kettunen ja tutkimusjohtaja Marja Tiilikainen

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Rasismin ja syrjinnän vastainen työ vaatii onnistuakseen systeemistä ajattelua ja yhteistyötä. Toisin sanoen työhön ja ongelmia ratkaisemaan pitäisi kutsua laajasti toimijoita mukaan kaikilta yhteiskunnan eri sektoreilta ja tasoilta eikä vain niitä, jotka ovat alan erityisasiantuntijoita.

Sidosryhmäyhteistyötä tulee tehdä myös alueellisella ja paikallisella tasolla, Uudenmaan ELY-keskuksen hallinnoiman Hyvät väestösuhteet -hankkeen hyväksi osoittaman tavan mukaisesti. Rasismia torjutaan ja hyviä väestösuhteita edistetään kautta maan alueellisten toimintasuunnitelmien avulla.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Tärkeää olisi, että kaikissa toimenpiteissä ja erityisesti työelämän monimuotoisuuden ja syrjimättömyyden sekä koulutuksen ja nuorten yhdenvertaisuuden edistämisen toimenpiteissä.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Taiteen ja kulttuurin mahdollisuuksia vaikuttaa ihmisten asenteisiin ei ole riittävässä määrin huomioitu ohjelmassa. Uudenmaan ELY-keskus näkee taiteen ja kulttuurin hyödyntämisessä eri väestöryhmien välisen vuorovaikutuksen lisäämiseksi paljon hyödyntämätöntä potentiaalia.

Konkretiaa ei voi koskaan olla liikaa. Alueelliset Etnot voisivat mieltä nuoria osallistamalla käytännön toimia, joilla voitaisiin kokeilla puuttumista oikeusministeriön joulukuussa julkaiseman

Nuorten dialogien raportin havaintoihin, jonka mukaan nuoret kaipaavat opettajien ja muun henkilökunnan puuttumista havaitsemaansa rasismiin sen sijaan, että järjestetään uusia kuulemisia nuorille 2024–2025. Etelä-Suomen Etno toteutti raportin innoittamana tammikuussa 2024 ideointityöpajan vähemmistötaustaisille nuorille ja perusti sen jälkeen työryhmän, joka toteuttaa nuorten ideoita käytännössä kahdessa pilottikoulussa syyskaudella 2024. ELY-keskuksen Hyvät väestösuhteet -hankkeen tuella ja sparrauksella vastaavaa työtä on lähdetty tekemään myös useilla eri muilla alueilla.

Valtioneuvoston kanslia voisi järjestää ekosysteemikiihdyttämön rasismien ja syrjinnän kitkemiseksi.

Hyvät väestösuhteet -hankkeen edeltäneen pilottihankkeen kehittäneen Hyvien väestösuhteiden foorumia ja sen vuosittain järjestämistä tulisi vakiinnuttaa. Nyt toista kertaa järjestetty foorumi on hyvä osoitus siitä, kuinka tärkeää on koota toimijoita kuulemaan, mitä väestösuhteiden tilasta tiedetään sekä mitä tehdään ja ketkä tekevät työtä rasismien torjumiseksi ja hyvien väestösuhteiden edistämiseksi kaikkialla eri puolilla maata.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia seurattaisiin parhaiten pitkäjänteisellä tutkimustyöllä ja toiminnalla. Toimien ei tulisi olla hanke pohjaisia.

Hyvät väestösuhteet -hankkeen myötä tiedonkeruita väestösuhteiden tilasta on toteutettu eri kielillä ja eri väestöryhmille jo lähes 30 paikkakunnalla ja myös paikallisille päättäjille on järjestetty tilaisuuksia, missä yhdessä asukkaiden kanssa sopivat toimenpiteistä, joilla edistää hyviä väestösuhteita. Tiedonkeruita toteutuu yhä useammalla paikkakunnalla. Aasukkaat, järjestöt ja kuntapäätäjät ovat osoittaneet arvostavansa tätä tapaa edistää hyviä väestösuhteita paikallisella tasolla. Valtioneuvoston KETTU-ryhmä on myös arvioinut päättäjätilaisuuksien vaikuttavuutta ja todennut niitä vaikuttaviksi myös demokratian edistämisen näkökulmasta. Tämä työ jatkuu ja hanke myös mallintaa parhaillaan tämän työkalun kutien käyttöön. Hankkeessa lisäksi mietitään yhdessä laajapohjaisen ohjausryhmän kanssa tilannekuvaa väestösuhteiden tilasta.

Muut kommentit

Uudenmaan ELY-keskus kannattaa kaikkia rasismien ja syrjinnän kitkemiseksi ja ehkäisemiseksi toteutettavia yhteiskuntarauhaa edistäviä toimia.

Uudenmaan ELY-keskus kiittää siitä, että toimenpideohjelman yhtenä toimenä on tukea Hyvät väestösuhteet -hankkeen ja sen edeltäneen pilottihankkeen puitteissa laadittujen alueellisten toimintasuunnitelmien toimeenpanoa. Rahoitusta toimintasuunnitelmien toimeenpanon tukemiseksi on tärkeää saada useista eri ministeriöstä (työ- ja elinkeinoministeriön ja oikeusministeriön lisäksi) ja useiksi vuosiksi eteenpäin. Toimintasuunnitelmiin kirjatut tavoitteet ovat Yhdenvertainen Suomi -toimintaohjelmasta ja alueelliset toimijat edistävät niitä yhdessä tehden ja valiten, mihin tavoitteisiin keskittyvät miksikään aikaa. Tarkoitus on, että aluetoimijat määrittävät itse, millä väliajoin kokoontuvat sopimaan, mihin tavoitteeseen seuraavaksi keskittyvät. Nyt tekeillä

olevan toimenpideohjelman tavoitteet ovat jo kirjattuna alueellisiin toimintasuunnitelmiin ja osaa niistä toteutetaan jo nyt Hyvät väestösuhteet -hankkeen ostopalvelurahalla. Tätä rahoitusta hankkeella on nyt vain kesäkuuhun 2025 asti.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Beqiri Nexhat
Uudenmaan ELY

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Yhdenvertaisuuden edistäminen kuuluu kaikille. Koska vammaiset kohtaavat Suomessa tilastojenkin mukaan paljon syrjintää, on vammaisten ihmisten ja heidän järjestöjensä mukanaolo yhdenvertaisuutta edistävien toimenpiteiden suunnittelussa ja toteutuksessa välttämätöntä. Vammaisten ihmisten ja heitä edustavien tahojen osallistaminen heitä koskettavien asioiden kehittämiseen ja toimintapolitiikkoja koskeviin kysymyksiin on voimassa olevan YK:n vammaisten henkilöiden yleissopimuksen perusteella lakiin perustuva velvollisuus. On kuitenkin huomioitava, että hallituksen tekemien kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä heikentävien toimien vuoksi järjestöjen todelliset mahdollisuudet olla mukana sidosryhmäyhteistyössä hankaloituvat.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Ainakin pyöreän pöydän keskustelut pääministerin johdolla sekä rasismin vastainen kampanja laajan sidosryhmäjoukon voimin ovat toimenpiteitä, joissa kannattaisi nostaa risteävä ja moniperusteinen syrjintä ja sen torjuminen esiin. Se kannattaa huomioida myös työelämäosallisuuden kannalta tärkeässä toimenpiteessä ”kunnille siirtyville asiantuntijoille toteutetaan koulutusosio yhdenvertaisuudesta ja monimuotoisuudesta työelämässä” sekä TEM:n työryhmässä, jonka fokus on vaikeassa työmarkkina-asemassa olevissa ryhmissä. Esimerkkejä moniperusteisen syrjinnän kohteista ovat esimerkiksi vammaiset maahanmuuttajanaiset ja sukupuolivähemmistöjä edustavat vammaiset henkilöt.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosittaisista toimintakertomuksista ja selvityksistä ilmenee säännönmukaisesti, että vammaiset ihmiset kohtaavat syrjintää eniten sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaina. Tämä johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin, sillä vammaiset ihmiset ovat keskimääräistä enemmän riippuvaisia sosiaali- ja terveydenhuollon toimivuudesta ja sen tuottamista palveluista. Tämän takia sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkuus altistaa vammaiset ihmiset keskimääräistä enemmän perustavaa laatua oleviin oikeuksien loukkauksille, joilla saattaa olla jopa

perusoikeudellisia vaikutuksia. Risteävän ja moniperusteisen syrjinnän ehkäisyn toimenpiteissä tulisi kiinnittää erityistä huomiota sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden koulutukseen, yhdenvertaisuussuunnitelmien toteutumiseen ja valvontaan hyvinvointialueilla.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Kun puhutaan yhdenvertaisuudesta, on huomioitava myös Suomen ratifioiman YK:n vammaissopimuksen edellyttämät toimet vammaisten ihmisten yhdenvertaisen kohtelun varmistamiseksi. Sopimus on lakitasoisesti voimassa velvoittaen toimimaan syrjinnän ehkäisemiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Rasismien vastustaminen on tärkeää, mutta yhdenvertaisuuden edistäminen, joka toimenpideohjelman otsikkoon on myös kirjattu, on paljon laajempi teema.

Olisi yhteiskunnan koheesion vahvistamisen vuoksi välttämätöntä lisätä toimenpideohjelmaan elementtejä, joilla edistetään kaikkien erilaisten vähemmistöjen mahdollisuuksia elää Suomessa yhdenvertaisina kansalaisina, eikä rajata toimenpideohjelmaa rasismien torjuntaan. Esimerkiksi vammaisten kohtaama työelämäsyryntä ja vammaisiin kohdistuva vihapuhe vaatisivat pikaisia toimenpiteitä, esimerkiksi lisäkoulutusta ja tiedonjakamista ilmiöiden estämiseksi.

Vammaisjärjestöillä, kuten Invalidiliitolla, on kokemustoimijoita, joilla on kokemusta moniperusteisesta syrjinnästä. Heidän näkemystensä kuuleminen ja kerääminen olisi tärkeää toimenpideohjelman laadinnassa ja etenkin toimenpiteiden seurannassa. Invalidiliitto ehdottaa myös, että toimenpideohjelmaan kirjattaisiin ohjeeksi kunnille ja hyvinvointialueille, että nämä laatisivat laajennettuja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmia varmistamaan henkilöstön ja luottamushenkilöiden osaamisen aiheeseen liittyen.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Invalidiliitto pitää myönteisenä, että valtioneuvosto laatii toimenpideohjelman rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Teemat ovat erittäin tärkeitä eikä kukaan yhteiskunnassa voi ulkoistaa vastuutaan niihin liittyen tai väittää, ettei toimenpiteitä tarvittaisi.

Invalidiliitto toteaa kuitenkin, että kun toimenpideohjelman otsikkoon on kirjattu sekä yhdenvertaisuuden edistäminen että rasismien torjuminen, tulisi molemmat teemat huomioida toimenpideohjelmassa. Rasismien torjunta on erittäin tärkeää ja on todellakin tarpeellista, että siihen panostetaan valtioneuvoston suunnasta nykyistä vahvemmin, mutta yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttäisi laajempaa katsantokantaa. YK:n vammaisyleissopimuskin edellyttää Suomelta toimia vammaisten ihmisten yhdenvertaisen kohtelun varmistamiseksi. Olisi yhteiskunnan koheesion vahvistamisen vuoksi välttämätöntä lisätä toimenpideohjelmaan elementtejä, joilla edistetään kaikkien erilaisten vähemmistöjen mahdollisuuksia elää Suomessa yhdenvertaisina kansalaisina, eikä rajata toimenpideohjelmaa rasismien torjuntaan. Jos taas tämän paperin fokus halutaan pitää ainoastaan rasismien torjumisessa, otsikko kannattaisi muotoilla uudelleen.

Olettaen, että yhdenvertaisuuden edistäminen on kuitenkin valtioneuvoston toimenpideohjelman tärkeä tavoite, Invalidiliitto esittää, että ohjelmaan lisätään vammaisten ihmisten oikeuksien edistämistä ja heidän syrjintänsä torjumista koskeva osio. Erityisesti fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten elämää hankaloittaa se, että kaikki palvelut, kulkureitit ja rakennukset eivät ole esteettömiä ja näin yhdenvertaisuus esimerkiksi palveluiden käytön tai liikkumisen osalta ei toteudu. Työelämäsyryntä ja vihapuhe ovat nekin arkisia esimerkkejä siitä, miten epäyhdenvertaisesti vammaisia kohdellaan. Lisäksi Invalidiliitto toteaa, että maahanmuuttajuutta ja/tai sukupuolivähemmistöön kuulumista sekä vammaisuutta yhdistävän moniperustaisen syrjinnän ehkäisemistä tulisi käsitellä ohjelmatekstissä.

Yhdenvertaisuuden edistäminen kuuluu kaikille. Koska vammaiset kohtaavat Suomessa tilastojenkin mukaan paljon syrjintää, on vammaisten ihmisten ja heidän järjestöjensä mukanaolo yhdenvertaisuutta edistävien toimenpiteiden suunnittelussa ja toteutuksessa välttämätöntä. On kuitenkin huomioitava, että hallituksen tekemien kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä heikentävien toimien vuoksi järjestöjen todelliset mahdollisuudet olla mukana sidosryhmäyhteistyössä hankaloituvat.

Janne Juvakka, toimitusjohtaja

Laura Andersson, yhteiskuntasuhdejohtaja

Andersson Laura
Invalidiliitto ry

Lausunto

10.06.2024

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Jotta osaisimme tunnistaa syrjinnän torjumiseen tarvittavat moninaiset toimenpiteet, meidän on luotava useita foorumeja, joissa päättäjät, viranomaiset ja asiantuntijat sekä rasismia kohdanneet lapset, nuoret, perheet ja aikuiset kohtaavat. Toimenpiteiden vaikuttavuus voidaan varmistaa ainoastaan kuuntelemalla rasismia tai syrjintää kohdanneita henkilöitä. On tärkeää saada työskentelyyn mukaan kohderyhmää tavoittavat järjestöt, koulut, muut oppilaitokset ja uskonnolliset yhteisöt. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien lasten, nuorten ja heidän perheidensä kuuleminen on tärkeää.

Koulutuksia koskien koulutuksen kohderyhmän edustajia tulee osallistaa koulutuksen sisältöjen ja tavoitteiden suunnitteluun, jotta syrjimättömyys ja antirasistinen työote on mahdollista viedä käytäntöön tarkoituksenmukaisesti. Koulutukset täytyy räätälöidä relevanteiksi kohderyhmille. Esimerkiksi poliisin ja rajavartioston työssä kohdataan erilaisia tilanteita ja haasteita syrjimättömyyteen liittyen kuin opetustyössä tai terveydenhuollossa.

Ohjelman toimeenpanon aikana tulisi säännöllisesti arvioida toimenpideohjelman etenemistä yhdessä järjestöjen, yhdistysten ja säätiöiden sekä tutkijoiden ja tarkoituksenmukaisten viranomaistahojen, kuten kuntien kanssa.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Eri alojen ammattilaisille ja viranomaisille on järjestettävä räätälöityä koulutusta moniperusteisen syrjinnän tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta. Tämä koskee erityisesti sosiaali-, terveys- ja pelastustoimen, poliisin ja kasvatuksen ja koulutuksen henkilöstöä.

Työllistymisen, asumisen ja terveydenhuollon palveluissa tulee huomioida moniperusteinen syrjintä ja rasismi nykyistä paremmin. Esimerkiksi anonyymi rekrytointi toimenpiteenä ei ole riittävä, jos määrättyssä palvelussa valtaosa asiakkaista on taustaltaan moninaisia - tällöin myös kyseisen palvelun henkilökunnan tulisi heijastella asiakaspohjaa.

Opiskelijavalinnoissa tulee panostaa moninaisuuteen, jotta erityisesti ammattiin valmistavaan koulutukseen (esim. opettajat, poliisit, pelastajat, terveydenhoito) valitut edustaisivat oikeasuhteisesti väestön moninaisuutta. Opinto-ohjauksessa tulee kiinnittää erityistä huomiota rodullistamiseen ja tarkastella S2-opetuksen tarkoituksenmukaisuutta yksilötasolla.

Harrastustoimintaan osallistumattomuuden syitä tulee selvittää ja pyrkiä kehittämään toimintaa sellaiseksi, että se kohdentuu moninaisen väestön tarpeisiin eikä esteitä osallistumiselle ole.

Tutkimustietoa moniperusteisesta syrjinnästä tarvitaan lisää, jotta on mahdollista hahmottaa ja seurata ilmiön laajuutta.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelmassa on monelta osin ansiokkaasti valotettu olemassa olevia haasteita tutkimuksiin ja selvityksiin viitaten. Varsinaisten toimenpiteiden osalta ohjelmaan olisi kuitenkin kaivattu vielä lisää innovatiivisuutta ja kunnianhimoa, sillä vaikka uudet avaukset on määritelty yhdeksi ohjelman läpileikkaavaksi teemaksi, toimenpiteet ovat valtaosin hyvin perinteisen tyyliä eli esim. erilaisia koulutuksia, työryhmiä, keskusteluja, selvityksiä ja tarkennuksia. Järeitä keinoja, kuten toimenpiteiden velvoittavuuteen, lainsäädännön tarkasteluun tai sanktioihin liittyviä toimia, ei toimenpideohjelmassa juurikaan ole.

Toimenpideohjelman toimenpiteet ovat suurelta osin vielä melko ylätasoisia ja vaativat operationalisointia (konkreettiset teot, aikataulu, vastuutahot, resurssit, mittarit ja käytännön seurantatoimet). Jos toimenpideohjelmasta ollaan laatimassa erillinen toimeenpanosuunnitelma, josta käy ilmi toimenpiteiden resursointi ja toimeenpanon aikataulu, se olisi hyvä tuoda ohjelmassa selkeästi esille.

On tärkeää, että toimenpideohjelmaan on omana osionaan sisällytetty valtioneuvoston ja hallinnon omat toimet. Tässä osiossa olisi ollut hyvä tuoda esille, kuinka valtioneuvoston ja valtionhallinnon

omassa toiminnassa puututaan tehokkaasti vihapuheeseen ja syrjivään puheeseen ja kuinka lainsäädäntö- ja muussa päätösvalmistelussa varmistetaan sukupuoli- ja yhdenvertaisuusvaikutusten ennakoarvioinnin toteutuminen. Yksi tähän osioon sisällytetty toimenpide on ”Tehostetaan olemassa olevien yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvien verkkokoulutusten hyödyntämistä ministeriöissä ja niiden hallinnonaloilla osana tulosoajasta”. Konkreettinen koulutuksiin liittyvä teko olisi aiemman Yhdenvertainen Suomi -toimintaohjelman puitteissa toteutetun antirasistisen verkkokoulutuksen (THL) lisääminen velvoittavaksi osaksi kaikkien ministeriöiden työntekijöiden perehdytystä ja suositus muille julkishallinnon viranomaisille toimia samoin. Vihapuheeseen ja -tekoihin puuttumisen korostaminen olisi tärkeää, ja ohjelmassa tulisi tehdä sekä sanktiot että inhimilliset seuraamukset näkyvämmiksi.

Kasvatus- ja koulutusjärjestelmän sekä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osalta toimenpideohjelmassa kiinnitetään erityistä huomiota henkilökunnan osaamiseen tunnistaa rasistista kiusaamista ja tukea ja ohjata rasismia kohdanneita nuoria. Tämän lisäksi olisi tärkeä konkretisoida, millaisia panostuksia tehdään ennaltaehkäisyyn. Ohjelmassa todetaan, että ”Jatketaan nuorisoalan yhdenvertaisuuden edistämistä nuorisolain tavoitteiden mukaisesti.” Konkreettiset toimenpiteet jäävät kuitenkin tältäkin osin epäselviksi.

Myönteistä ohjelmassa on, että nuoriin liittyen toimenpideohjelmassa on huomioitu moninaiset tarpeet ja niihin vastaamisen vaatimus. Sekä kotimaassa että EU-tasolla toteutetut tutkimukset ovat osoittaneet, että Suomessa syntyneet ulkomaalaistaustaiset nuoret tunnistavat hyvin itseensä kohdistuvan syrjinnän ja rasismia, ja nämä kokemukset heikentävät nuorten hyvinvointia, sekä luottamusta yhteiskuntaan ja omiin mahdollisuuksiin. Toisen ja kolmannen polven suomalaisten määrä kasvaa Suomessa, minkä myötä yhteiskunnallisen yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistamisesta on tullut kysymys, joka vaikuttaa koko yhteiskunnan suuntaan. Nuorta ympäröivien yhteiskunnan rakenteiden tulee tukea yhdenvertaisuuden toteutumista. Yhdenvertaisuustyössä tulee konkreettisten toimien lisäksi huomioida vähemmistönuorten oma osallisuus toimien suunnittelussa, toteutuksessa ja seurannassa. Näin voidaan edistää nuorten kokemusta yhdenvertaisuuden aidosta toteutumisesta. Pääkaupunkiseudulla asuu suurin osa niin sanotuista ulkomaalaistaustaisista nuorista ja heidän yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksien edistäminen vaatii resursointia. Tämän olisi hyvä näkyä toimenpideohjelmassa.

Järjestöt nähdään toimintaohjelmassa tärkeinä toimijoina ja toimenpiteisiin sisältyy esim. ”Tuetaan yhdenvertaisuutta edistävien järjestöjen toimintaedellytyksiä kansalaisjärjestöstrategian toimenpiteillä”. Samalla järjestöjen rahoitukseen kohdistuvat isot leikkaukset kuitenkin heikentävät järjestöjen tosiasiallisia mahdollisuuksia yhdenvertaisuuden edistämiseen ja vaikuttavaan yhteistyöhön muiden toimijoiden kanssa.

Terveystieteiden osalta esiintyvä syrjintä ja rasismi tulee nostaa selkeämmin esiin.

Toimenpideohjelman tulisi heijastella Suomen ajankohtaisia yhteiskunnallisia haasteita. Esimerkiksi islamofobia ja romaneihin kohdistuva syrjintä eivät juuri tule esiin ohjelmassa, vaan fokus on antisemitismissä.

Toimenpideohjelman toteuttamisen osana tulee olla sen näkyvä viestintä ja markkinointi, jossa moninaisuus tuodaan esiin luontevana osana yhteiskunnan arkea ja normeja.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Toimenpideohjelmassa mittaaminen ja seuranta jätetty avoimeksi. Vaikutusten arviointi olisi ollut hyvä miettiä ohjelman rinnalla alusta alkaen. Toimenpiteisiin tulisi liittää vaikutustenarviointimalli ja monipuolisia mittareita, sekä laadullisia että määrällisiä. Osa toimenpiteistä on niin ylätasolla, että mittareita on vaikea asettaa.

Asiakkaiden näkemysten ja kokemusten hyödyntäminen on oleellista vaikutustenarvioinnissa – arvioidaan, onko esimerkiksi asiakaspinnassa työskentelevän henkilöstön kouluttamisesta ollut hyötyä asiakkaan näkökulmasta. Rasismia kokevien ihmisten kuuleminen alusta alkaen on keskeistä: tarvitaan mittareita, joissa aidosti kuullaan kohderyhmän ääni.

Toimenpideohjelman seurantaan tukemaan olisi hyvä luoda avoimesti verkossa kaikkien saatavilla oleva sivusto, josta pystyisi selvästi ja helposti tarkistamaan, mikä on kunkin toimenpiteen senhetkinen tilanne ja jossa olisi kootusti myös tiedot kaikista toimenpideohjelman puitteissa syntyneistä materiaaleista ja tuotoksista (mieluesti suorine linkeineen), jotta niiden hyödyntäminen ja jalkauttaminen laajasti eri toimijoiden piiriin olisi mahdollista.

Muut kommentit

Pyydämme huomioimaan käsitteiden käytön toimenpideohjelmassa, koska ne vaikuttavat yhteiskunnalliseen keskusteluilmapiiriin, vallitseviin normeihin, arvoihin ja asenteisiin ja rakentavat todellisuutta ja tulevaisuutta. Ohjelman tavoitteisiin peilaten, toisen ja kolmannen polven ulkomaalaistaustaisten sijaan olisi suotavaa puhua ensimmäisen ja toisen polven suomalaisista.

Toimenpideohjelmaan ei ole tarkoituksenmukaista viitata yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden laajalla viitekehyksellä, kun sen tosiasiallinen fokus on selvästi kapeampi (rasismin torjuminen ja hyvät väestösuhteet) huolimatta siitä, että joillain toiminnan alueilla viitataan yleisemmällä tasolla ”tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslain mukaisiin velvoitteisiin” ja vastuullisuustyöhön. Toimenpideohjelmassa ei ole tuotu esille sitä, millaisia sukupuolten tasa-arvoon liittyviä haasteita Suomessa on ja miten sukupuolten tasa-arvoa aiotaan käytännössä edistää. THL:ään kohdistuneet tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön leikkaukset, erityisesti Tasa-arvotiedon keskuksen lakkauttaminen, heikentävät osaltaan edistämisen mahdollisuuksia mm. tietopohjan

osalta. Tältä osin ristiriitaista on, että yhdenvertaisuuden toteutumiseen liittyvän tietopohjan vahvistaminen on yksi toimenpideohjelman painopistealueista. Tämän toimenpideohjelman rinnalle tarvitaan muita suunnitelmallisia toimia/toimenpideohjelmia sukupuolten tasa-arvon sekä yhdenvertaisuuden muiden ulottuvuuksien kuin rasismiin linkittyvien ulottuvuuksien toteutumisen edistämiseksi. Mikäli tällaisia on jo suunnitteilla/valmisteilla, niiden olemassaoloa ja suhdetta tähän toimenpideohjelmaan olisi hyvä sanoittaa näkyviin.

Toimintaohjelmassa viitataan siihen, että toisen maailmansodan jälkeen solmitut kansainväliset ihmisoikeussopimukset muodostavat kansallisen lainsäädännön kanssa vahvan oikeudellisen pohjan yhdenvertaisen ja sosiaalisesti kestävänsä yhteiskunnan rakentamiselle. Mikään yksittäinen toimenpideohjelma ei voi olla vaikuttava, jos yleinen ihmisoikeusvelvoitekehikko rapautuu. Rasismin väheneminen yhteiskunnassa edellyttää yleisen vastaanottavuuden ilmapiirin vahvistamista, mitä ei voida saavuttaa ilman johdonmukaista yhdenvertaisuuden ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen linjaa kaikilla politiikan ja hallinnon aloilla. Siksi onkin keskeistä, että valtionhallinnon toiminta kokonaisuutena on linjassa yhdenvertaisuustavoitteiden kanssa eikä ihmisoikeussopimusjärjestelmää heikennetä ajamalla läpi lakeja, jotka ovat selvästi ristiriidassa kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.

Yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää myös sosioekonomisen yhdenvertaisuuden edistämistä, ts. on tärkeää tunnistaa, mitkä yhteiskunnalliset mekanismit luovat köyhyyttä, erityisesti lapsiperheköyhyyttä ja huono-osaisuutta. Näitä voi syntyä esim. sosiaaliturvan uudistamisessa, joiden seurauksia tulisi arvioida myös yhdenvertaisuuden, ei vain säästöjen kannalta. Jo lainvalmistelukin sitä edellyttää. Yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys on rakenteellinen kysymys, eikä siten ratkaistavissa vain yksilöiden käyttäytymiseen tai organisaatioiden toimintaan puuttumisen kautta. Esim. lainsäädännön valmistelussa ja siitä päätettäessä on arvioitava ja otettava huomioon lainsäädännön vaikutukset yhdenvertaisuuteen.

Toimenpideohjelmassa todetaan, että sen perustan muodostavat neljä tavoitetta: 1) Yhteiskunnan eriarvoistavien rakenteiden purkaminen työmarkkinoilla ja muualla yhteiskunnassa, 2) Hyvien väestösuhteiden vahvistaminen, 3) Työmarkkinoille pääsyn edistäminen, 4) Rasismia koskevan tietopohjan vahvistaminen. Koska toimenpideohjelman toimenpiteitä ei ole selkeästi ryhmitelty näiden tavoitteiden alle, on kuitenkin välillä vaikea hahmottaa, minkä toimenpiteiden ajatellaan edistävän mitään näistä tavoitteista. Esimerkiksi mitkä ovat toimenpiteet, joilla pyritään ”purkamaan eriarvoistavia rakenteita muualla yhteiskunnassa”? Toimenpiteet ovat pitkälti hallinnollisia (selvitykset, työryhmät, vaikuttajakampanjat), eivätkä varsinaisesti vaikuta rasismiin kohteena olevien henkilöiden tai väestöryhmien tilanteen muuttumiseen.

Vapaaehtoisuuteen perustuvat koulutukset eivät todennäköisesti tavoita niitä eniten tarvitsevaa kohderyhmää. On tärkeää pohtia, miten ammattilaisten kouluttautumista seurataan ja koulutusten velvoittavuutta lisätään. Koulutusten tulisi sisältyä yhdenvertaisuussuunnitelmiin ja ne voisivat olla osa työntekijöiden vuosikalenteria ja velvoittavaa osaamisen kehittämistä siinä missä esimerkiksi tietoturvaan liittyvät koulutukset. Koulutuksissa on soveltuvilta osin keskeistä kouluttaa koko yhteisöä, eli esimerkiksi kouluissa tulee ottaa mukaan oppijoiden ja henkilöstön lisäksi oppijoiden perheet. Lisäksi on hyvä muistaa, että rasismi ja syrjintä eivät ole vain enemmistön tai niin sanotun

valtaväestön haasteita, vaan ne koskettavat kaikkia väestöryhmiä. Koulutukset ja omien ennakkoluulojen kriittinen tarkastelu täytyy ulottaa myös vähemmistöön kuuluviin henkilöihin ja ryhmiin.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Helsingin kaupunki pitää toimenpideohjelmaa rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä tervetulleena. Ohjelmassa esitetyt tavoitteet ovat kannatettavia.

Kaupunki haluaa kuitenkin tuoda esiin, että toimenpideohjelma keskittyy tosiasiallisesti lähinnä rasismien torjuntaan ja hyvien väestösuhteiden kehittämiseen, ei laajasti yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämiseen. Toimenpiteiden osalta olisi ohjelmaan kaivattu lisää kunnianhimoa ja konkretiaa. Toimenpiteet ovat hyvin perinteisiä, kun taas esimerkiksi lainsäädännön kehittämistä ei toimenpiteenä juurikaan tarkastella.

Helsingin kaupunki korostaa, että toimenpideohjelman toimeenpanoa on erittäin tärkeää tehdä yhteistyössä muun muassa kaupunkien sekä järjestöjen, yhdistysten, säätiöiden ja muiden viranomaistahojen kesken. Kuntien rooli yhdenvertaisuuden edistämisessä ja rasismien torjumisessa on käytännön tasolla merkittävä, ja tämä on toimeenpanossa tärkeää huomioida. Lisäksi oleellista on, että toimenpideohjelman toimenpiteiden etenemistä ja vaikutuksia seurataan. Nyt mittaaminen ja seuranta on jätetty täysin avoimeksi.

Benjamin Saija

Helsingin kaupunki - Lausunto on valmisteltu kaupunginkanslian strategiaosastolla yhteistyössä viestintäosaston osallisuus- ja neuvontayksikön, elinkeino-osaston ja toimialojen kanssa.

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

-

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

-

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

- Toimenpideohjelmassa puhutaan seurannasta, mutta selkeät seurantamittarit puuttuvat. Seurannassa olisi tärkeää, että siihen osallistuisi muitakin, kuin valtiohallinnon ja ministeriöiden edustajia. Suunnitelmassa mainitaan, että sidosryhmät osallistuvat, mutta osallistamisen tapa ja suunnitelma puuttuvat kokonaan.

- Usein rasismista puhuttaessa puhutaan näkyvästä, vuorovaikutuksessa tapahtuvasta rasismista. Rakenteissa oleva, institutionaalinen rasismi jää piiloon. Kuntatasolla esimerkiksi rakenteellisesta rasismista on vaikkapa kouluohjauksessa, asuntomarkkinoilla tai työelämässä esiintyvä rasistinen syrjintä. Viimeaikaiset tutkimukset ovat tehneet näitä muotoja näkyviksi. Rakenteellista rasismia on vaikea tunnistaa, joten olisi tärkeä antaa tälle rasismin muodolle juridinen määritelmä. Toimenpideohjelmassa ei juurikaan käsitellä lainsäädännön päivittämistä tunnistamalla rakenteellinen rasismi juridisesti.
- Ohjelmassa tunnistetaan hyvin yhdenvertaisuuden ja antirasismityön määrittelemisen problematiikka vähemmistökysemyksen kautta. Monimuotoistuvalla Suomella ei ole varaa käsitellä rasismia vain vähemmistöasiana. Toimenpideohjelma tunnistaa tämän haasteen, mutta silti lähes aina rasismi käsitellään ja nähdään maahanmuutto-ongelmana.
- Toimenpideohjelmassa on otettu kantaa eri uskontoryhmien kokemaan syrjintään ja antisemitismin kitkemiseksi toimenpiteitäkin löytyy. Samalla olisi ollut suotavaa nostaa esiin myös islamofobian ja muslimivihan aiheuttamat ongelmat suomalaisessa yhteiskunnassa.
- Työelämän syrjintään puuttumisen ja laillisuusvalvonnan vastuu on tällä hetkellä monella eri viranomaisella, esim. aluehallintoviranosto, yhdenvertaisuusvaltuutettu jne. Heidän välinen työjako on kuitenkin epäselvä ja toisaalta yhdenvertaisuusvaltuutetulla on laaja harkintavalta. Miten yhdenvertaisuusvaltuutetun toimintaa arvioidaan ja seurataan, esim. ilmoitettujen tapausten määrät vs. käsiteltyjen tapausten määrät.
- Toimenpideohjelmassa on erilaisia toimenpiteitä, esim. kampanjat, koulutukset jne. Toimijat ja erityisesti kunnat järjestävät aktiivisesti jo nyt monia teemaan liittyviä kampanjoita ja koulutusta, mutta todistetusti niiden vaikutus jää vähäiseksi.
- Edelleen toimenpideohjelmassa käytetään paljon resursseja nykytilan kartoittamiseen erilaisten selvitysten avulla, vaikka tutkimukset ovat jo osoittaneet, että suomalaisessa yhteiskunnassa rasismi jyllää. Jos resursseja on niukasti, pitäisikö niitä käyttää nykytilan kartoittamisen lisäksi myös rasismin kitkemiseen.
- Kuntien roolia ei ole tunnistettu hyvin toimenpideohjelmassa ja suuri osa toimenpiteistä on ministeriöiden erilaisten työryhmien käsissä. Järjestöt ja kunnat osallistetaan lähinnä forumeissa ja kampanjoissa. Toimenpiteiden vaikuttavuus jää toteutumatta, jos kunnat jätetään ulkopuolelle. Ainakin suurimmat kunnat tulisi ottaa mukaan.
- Toimenpideohjelmasta ei löytynyt vihapuheen kitkemiseen liittyviä toimenpiteitä ja tämä tulisi korjata.

Priyanka Sood

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

-

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

-

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Rauhankasvatusinstituutti ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto koskien luonnosta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä.

Pidämme hyvänä, että toimenpideohjelmassa tunnistetaan ja tunnustetaan rasismien ja syrjinnän olemassaolo Suomessa ja toimenpideohjelmaan on kirjattu konkreettisia toimia rasismien ja syrjinnän vähentämiseksi yhteiskunnassamme.

Rauhankasvatusinstituutti ry on vuosina 2020–2024 järjestänyt yli kaksisataa koulutusta yhdenvertaisuuden edistämisestä ja antirasismista kasvatus- ja opetusalan ammattilaisille eri puolilla Suomea. Näihin koulutuksiin on osallistunut kaikkiaan yli 10 000 rehtoria, opettajaa, nuorisotyöntekijää ja varhaiskasvatuksen ammattilaista. Työmme haasteena on ollut rahoituksen sirpaleisuus ja ennakoinnattomuus. Jatkuva hankerahoituksen hakeminen ja koulutusmyynti vievät resursseja itse työltä sekä jopa osittain estää vastaamisen myöntävästi antirasismia, syrjimättömyyttä ja yhdenvertaisuutta käsitteleviin koulutuspyyntöihin.

Toimenpideohjelman luonnoksessa tunnistetaan tarve ammattilaisten osaamisen kehittämiseksi. Pidämme tärkeänä, että toimenpideohjelman toteutukseen varataan riittävät resurssit vastata esimerkiksi kasvattajien kasvavaan tarpeeseen saada täydennyskoulutusta antirasistisesta työotteesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Lisäksi on ensiarvoisen tärkeää, että kansalaisjärjestöjen osaaminen ja merkittävä rooli antirasistisessä työssä Suomessa tunnustetaan. Vähimmillään se tarkoittaa, että resurssien jaossa kansalaisjärjestöjä ei rajata resurssien jaon ulkopuolelle.

Pidämme arvokkaana, että toimenpideohjelman valmistelussa on huomioita tarve nuorten yhdenvertaisuuden edistämiseen ja esitetään konkreettisenä toimenpiteenä vahvistaa nuorisotalan yhdenvertaisuusosaamista osana valtakunnallisen nuorisotyön ja –politiikan ohjelman ja osaamiskeskusten toimeenpanoa. Yhdenvertaisuuden osaamiskeskusten valinta syksyllä 2024 ja riittävä resurssointi vuosina 2024–2027 on erinomainen konkreettinen toimenpide, jolla tähän tarpeeseen voidaan vastata.

Rauhankasvatusinstituutti ry pitää erityisen tärkeänä rasismia ja syrjintää yhteiskunnassamme kokevien henkilöiden näkemysten saamista toimenpideohjelman toimeenpanon suunnitteluun, resursseista päättämiseen ja arviointiin. Lisäksi on ensiarvoisen tärkeää varmistaa, että toimenpideohjelman resurssien jakamisesta eri toimijoille (esim. hankehakujen kautta) päättävillä on riittävä osaaminen tunnistaa rakenteellisen rasismien ja syrjinnän vaikutus erilaisten toimijoiden mahdollisuuksiin hakea ja saada julkista rahoitusta työllensä. On tärkeää, että toimintaohjelman toteutuksen suunnittelussa ja resurssoinnissa varmistetaan, että päättävissä asemassa oleville viranomaisille on tarjolla täydennyskoulutusta antirasistisesta työotteesta

Jalonen Riikka
Rauhankasvatusinstituutti ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Toivomme, että lapsiin ja nuoriin kohdistuvan rasismin kitkemiseksi kouluissa ja varhaiskasvatuksessa perustetaan oma seurantaryhmä arvioimaan toimien vaikuttavuutta. Tietopohjaa ilmiöstä tulisi vahvistaa tutkimustiedolla ja ilmiötä seurata paitsi yhdenvertaisuuden myös lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta. Seurantaryhmässä voisi olla opetuksen ammattilaisten lisäksi esim. yhdenvertaisuusvaltuutettu, lapsiasianvaltuutettu sekä järjestöjä ja nuorten edustajia.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

-

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Toimenpideohjelman jokaisella tavoitteella tulisi olla toimen lisäksi mittari seurannan tueksi. Vastuu seurannasta tulisi olla selkeä erityisesti toimissa, joissa on useampi valtiohallinnon toimija edistämässä tavoitetta.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yhteiset Lapsemme ry kiittää mahdollisuudesta lausua. Yhteiset Lapsemme ry on rasismia vastaan toimiva lastenoikeusjärjestö, ja keskitymme tässä lausunnossamme erityisesti niihin rassistisiin ilmiöihin ja niin toimiin, jotka liittyvät lapsiin ja nuoriin.

Yleishuomioita toimenpideohjelmaan

Toimenpideohjelmassa on kattavasti kuvailua rasismista ja syrjinnästä sekä sen ilmenemismuodoista perustuen tutkittuun tietoon. Pidämme tärkeänä, että nuoret ovat valittu painopisteeksi toimissa. Itse toimenpiteet eivät kuitenkaan aina linkity tutkittuun tietoon. Esimerkiksi muslimiväestöön kohdistuvaa rasismia ei tunnisteta, vaikka oikeusministeriön vuoden 2021 raportin mukaan sosiaalisessa mediassa esiintyy kaikista eniten islamiin ja muslimeihin liittyvää vihakirjoittelua. Poliisihallituksen viharikosselvityksen (2022) mukaan vakaumukseen liittyvissä viharikoksissa yleisimmin uhrina oli muslimi. Pidämme valitettavana, ettei toimenpideohjelma pidä sisällä antisemitismien torjumisen rinnalla toimia erityisesti muslimivastaisuuden ja heihin kohdistuvan viharikollisuuden kitkemiseksi, vaikka ongelma on laajasti valtionhallinnon tiedossa.

Yhdenvertaisuussuunnittelu on tärkeää, muttei itsessään ole useinkaan riittävä toimi yhdenvertaisuuden edistämiseksi, vaan yhdenvertaisuussuunnitelmien toteutusta tulisi seurata ja siihen tulisi antaa työkaluja ja resursseja. Tiedon lisääminen on tärkeää, muttei johda useinkaan toimiin. Nuorten osalta olisi tärkeää, että määriteltäisiin vaatimuksena, että oppilaitosten yhdenvertaisuussuunnitelmaa laatiessa olisi kuultava ja osallistettava oppilaat/opiskelijat suunnitelman laatimiseen ja sen toimenpanon arviontiin.

Nuorten yhdenvertaisuus toimenpideohjelman läpileikkaavana teemana

Toimenpideohjelman linjauksissa rasismin torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi (3.3) on linjattu, että lisäpanostukset nuorten yhdenvertaisuuteen on toimenpideohjelman läpileikkaava teema. Toimenpideohjelmassa mainitaan ulkomaalaistaustaiset nuoret useaan otteeseen ja erityistoimena nuorten yhdenvertaisuuden parantamiseksi on ehdotettu ETNON vahvistamista.

Ohjelmassa todetaan, että ”toisen ja kolmannen sukupolven ulkomaalaistaustaisten henkilöiden määrä kasvaa jatkuvasti, ja heidän uskonsa yhdenvertaisiin mahdollisuuksiin suomalaisessa yhteiskunnassa on koetuksella syrjintään liittyvien kokemusten johdosta.” Haluamme tuoda esille, että monet rodullistetut nuoret, jotka ovat syntyneet Suomessa, kokevat olevansa suomalaisia ja toivomme hartaasti, että valtionhallinto käsittäisi heidät suomalaisina eikä ulkomaalaistaustaisina. Termi ”kolmannen sukupolven ulkomaalaistaustainen” antaa ymmärtää, että nämä ihmiset eivät olisi suomalaisia. Siksi olisikin erittäin toivottavaa, että tässä kohtaa toimenpideohjelmaa käytettäisiin mieluummin muita termejä, esim. ”henkilö, jonka vanhempi tai isovanhempi on syntynyt ulkomailla”. Uusintamalla tätä ajatusta tulee tämä toimenpideohjelma vahvistaneeksi tätä rassistista ja vahvasti ulossulkevaa ajattelutapaa. Rasismia kokevat Suomessa he, joita ei mielletä ”suomalaisiksi” esimerkiksi ihonvärin, nimen tai oletetun kulttuuritaustan perusteella.

Suomen kansainvälisiä sopimusvelvoitteita seuraavat valvontaelimet ovat kehottaneet Suomea panostamaan ETNON toimintaan, mikä sinänsä on kannatettava toimi. Haluamme kuitenkin tuoda esille, että ETNO ei elimenä ole tavoittanut aikaisemmin kovinkaan hyvin nuoria, eikä sen jäsenenä ole nuoria tai nuorten perustamia järjestöjä. Rasismien kokemukset eivät myöskään liity etnisyyteen tai etniseen identiteettiin, vaan ihonväriin sekä oletettuun etnisyyteen, kulttuuriin ja uskontoon. Rasismia kokevat tietenkin Suomessa myös ulkomaalaiset ja eri etnisiin ryhmiin itsensä identifioituvat ihmiset mutta nämä toimenpideohjelmassa mainitut ”kolmannen sukupolven ulkomaalaistaustaiset nuoret”, joiden esimerkiksi isovanhempi on tullut yli 30 vuotta sitten Suomeen, eivät todennäköisesti pidä ETNOa ja ETNON jäseniä heidän asiaansa edistävänä tai heitä edustavana elimenä. Pitäisimme siksi tärkeämpänä, että erityisiin toimenpiteisiin nuorten yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja myös dialogiin panostettaisiin siellä, missä nuoria tavoitetaan eniten - eli peruskouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa sekä välillisesti opettajien ja kasvattajien koulutusten kautta. Mikäli ETNON tavoitteeksi asetetaan nuorten osallisuuden lisääminen ETNON toiminnassa, voimme osallistua tähän kehittämistyöhön omalla panoksellamme, jotta tavoite voidaan saavuttaa.

Kommentit lukuun 5 Kasvatus ja koulutusjärjestelmä sekä kulttuuri- ja nuorisopolitiikka

On hyvä, että koko koulutusjärjestelmän kattava tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelma suunnitellaan ja toteutetaan. Toivomme, että järjestöt, tutkijat ja muut asiantuntijat pääsevät mukaan tähän työhön ja työ resursoidaan siten, että muutosta tapahtuu rakenteellisella tasolla julkisella sektorilla ja järjestöjen tuottamia täydentäviä toimia tuetaan.

Työssämme nuorten ja lasten parissa kouluissa ja varhaiskasvatuksessa, olemme havainneet, että lapset ja nuoret ja heidän huoltajansa kokevat arkipäiväistä rasismia jatkuvasti näissä palveluissa. Tätä oppilaitoksissa ja varhaiskasvatuksessa ilmenevää rasismia olisi tutkittava tarkemmin ja ehdotamme, että se lisätään tutkimusteemaksi kohtaan 4.3. jotta toimilla olisi riittävä tietopohja.

Oppilaitoksissa tarvitaan selkeitä malleja niin opettajille kuin muulle henkilöstölle tilanteisiin, jossa epäillään rasismia. Monet kasvattajat kokevat, ettei heillä ole välineitä puuttua ja selvittää epäselviä arjen tilanteita, joihin saattaa liittyä rasismien kokemukset. Siksi antirasismi ja arjen työkalut rasismien torjuntaan, sekä rasismia kokevien lasten ja nuorten tukemiseen, tulisi olla läpileikkaavana teemana opetuksessa ja opettajankoulutuksessa. Opettajien koulutus aiheesta tulisi olla jatkuvaa ja kaikkia velvoittavaa, koska yhdenvertaisuuden toteutuminen ei saisi jäädä vain aiheesta kiinnostuneiden opettajien asiaksi.

Työssämme lasten ja nuorten kanssa havainneet, etteivät he luota siihen, että aikuiset koulussa ottaisivat rasismien kokemukset tosissaan, ja että niihin puututtaisiin hanakasti erityisesti silloin, jos aikuisten toiminta koetaan rasistiseksi. Siksi suosittelemme, että Suomeen rakennetaan yhdenmukainen järjestelmä osana koulujen yhdenvertaisuussuunnittelua, joka velvoittaa

oppilaitoksia luomaan tavan, jolla oppilas voi ilmoittaa koulussa koetusta rasismista turvallisella tavalla. Järjestelmän ja sen avulla tehty prosessi tulisi olla kaikkien oppilaiden tiedossa. Oppilailla tulisi olla tiedossa, kenen luokse kääntyä, jos kokee rasismia kouluissa sekä miten koulu käsittelee asiaa. Oppilaalla tulisi myös olla tieto, mihin olla yhteydessä, jos kokee, ettei koulu ole ryhtynyt riittäviin toimiin rasismin ja syrjinnän kitkemiseksi. Yksi hyvä keino edistää luottamusta ja rasismin torjuntaa kouluissa olisi osallistaa oppilaat ja opiskelijat koulun yhdenvertaisuussuunnitelman tekoon sekä yhdenvertaisuussuunnitelman toteutumisen seurantaan ja arviointiin. Itse suunnitelman teossa olisi tärkeää kuulla niitä lapsia ja nuoria, joiden kohdalla yhdenvertaisuus ei toteudu. Ehdotamme, että yhdenvertaisuusvaltuutettu voisi seurata rasismia ja syrjintää oppilaitoksissa ja arvioida toimenpiteiden vaikuttavuutta.

Kaiken kaikkiaan toimenpideohjelma sisältää hyviä toimia mm. varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuussuunnittelun avuksi tuotettavan selvityksen. Olisikin kuitenkin toivottavaa, että tavoitteeksi lisättäisiin selvityksen teon lisäksi suositusten levittäminen kuntiin ja suositusten toimien arvioinnin ja seurannan, sekä konkreettisen tue varhaiskasvatukseen yhdenvertaisuuden kehittämiseksi. Yhdenvertaisuussuunnittelu jää liian usein suunnitelmatasolle, kun konkreettiset arjen työkalut, mittarit puuttuvat ja toimien seuranta puuttuvat. Yhteiset Lapsemme ry tuottaa tietoa ja työkaluja varhaiskasvatuksen rasismin vastaiseen työhön ja on mielellään mukana viemässä konkreettisia malleja laajemmin valtakunnalliseen tietoisuuteen.

Mannerström Katja
Yhteiset Lapsemme ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Valtiontalouden niukkuuden ja vaadittavien leikkaustoimien seurauksena on usein asenteiden koveneminen erityisesti vammaisia ja heidän saamiensa tukimuotoja kohtaan. Kuurojen Liitto ry pitää kannatettavana tavoitteena sitä, että vuoropuhelua kansalaisjärjestöjen kanssa vahvistetaan sekä kansalaisjärjestöstrategia ja sen toimeenpanosuunnitelma toteutetaan. Tässä työssä on tärkeää, että valtiohallinto osallistaa säännöllisesti viittomakielisten järjestöjä, jotta työssä osataan tunnistaa viittomakielisiin kohdistuvaa syrjintää ja lisätä tämän ryhmän yhdenvertaisuutta. Kuurot ja viittomakieliset kohtaavat arkielämässään edelleen paljon syrjintää ja negatiivisia asenteita. Tämä näkyy koulutuksessa, kielen saamisessa varhaislapsuudessa, työllistymisessä sekä työelämässä, tulkkauspalvelussa, tiedonsaannissa sekä muissa palveluissa.

Kuurojen liitto kiittää, että viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessi on huomioitu toimenpideohjelmassa. Sen eteneminen on hyvin tärkeää. Prosessin lähtökohtana tulee olla viittomakielisen yhteisön osallistamisperiaate sekä avoin vuoropuhelu järjestökentän kanssa. Totuus- ja sovintoprosessin tulee olla aidosti osallistava ja ottaa huomioon viittomakielisen yhteisön monimuotoisuus.

Kuurojen Liitto on huolissaan mahdollisten leikkausten vaikutuksista viittomakielisten arkeen. Liiton pienenevä rahoitus on jo nyt vaikuttanut siihen, saako viittomakielinen itselleen sopivaa apua ja tukea liitosta. On tärkeää muistaa, ettei hyvinvointialueilta ole saatavilla suoraan viittomakielellä annettua palvelua. Tulkin kanssa asiointi ei kaikille ole sopiva muoto, eivätkä viranomaiset toisaalta aina tunnista esim. asiakas- ja potilaslakeihin sisältyvää vastuutaan järjestää tulkkausta.

Kelan tulkkaukspalveluita käyttäessään tulkkaukspalveluun oikeutettu ei itse voi vaikuttaa, millainen tulkki tulee. Erityisesti suomenruotsalaista viittomakieltä osaavia tulkkeja on liian vähän, jotta sopiva ja omakielinen tulkkaukset aina järjestyisi tarpeeseen.

Kansalaisjärjestöstrategiassa on tärkeää huomioida yhdenvertaisuutta edistävien järjestöjen riittävä rahoitus ja toimintamahdollisuudet. Tällä varmistetaan osallistamisperiaatteen toteutuminen ja että ne henkilöt, joihin syrjintää usein kohdistuu (kuten viittomakieliset), saavat tarvitsemansa tuen ja palvelut.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Kuurojen Liitto haluaa erityisesti nostaa esille, että edustamamme ryhmä kohtaa usein moniperustaista syrjintää sekä vammaan että kielen perusteella. Siksi syrjinnän vastaiseen työhön on panostettava määrätietoisesti ja järjestöjen osaaminen on huomioitava. Viittomakielisten ryhmä on moninainen ja erityisesti kuuro maahanmuuttaja kohtaa monia esteitä Suomessa. Ilman riittävää resurssointia apu jää liian monella tavoittamattomiin.

Viittomakielisiin kohdistuvaa etenkin rakenteellista syrjintää on tunnistettava entistä paremmin, jotta yhteiskunta osaisi paremmin vastata viittomakielisten tarpeisiin. Tällä hetkellä useat viittomakieliset palvelut ovat uhattuina ja niitä koskevia heikennyksiä viedään eteenpäin, kuten tulkkaukspalveluissa (tallenteita koskeva tulkkaukset) tai esim. tekstipalvelupuhelun lakkauttaminen. Lisäksi viittomakielinen hätäilmoitus -pilotti loppui joulukuussa 2023 eikä jatkoa ole luvattu, vaikka hallitusohjelmassa on Hätäkeskuslaitokseen liittyvät selkeät kirjaukset: ”Arvioidaan mahdollisuutta hyödyntää videopuheluiden käyttömahdollisuutta hätäilmoitusten yhteydessä.” (s.31) ja ” Viittomakielisten palvelut huomioidaan ja niiden saavutettavuutta parannetaan.” (s.186) Esteettömyysdirektiivin implementointiin liittyvä hätäilmoituksen reaaliaikainen teksti (RTT) on suunnitelmien mukaan tulossa käyttöön kesäkuussa 2025, mutta kirjoitettuun suomen kieleen perustuvana ilmoitustapana se ei täysin korvaa viittomakielistä hätäilmoitusta.

Hyvinvointialueilla on edelleen laajasti käytössä takaisinsoittopalvelu eikä saavutettavaa keinoa olla terveydenhuoltoon yhteydessä ole kaikilla alueilla. Laajamittaista kokonaisarviointia tarvitaan, jotta viittomakieliset saavat yhdenmukaisia palveluita.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Viittomakielisiä koskevia toimenpiteitä tulisi lisätä ohjelmassa. Tarvitaan viittomakielipolitiinen toimenpideohjelma omana kokonaisuutenaan, jotta päästään korjaamaan rakenteellisia ongelmia ja saadaan konkreettisemmat tavoitteet yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Ylipäänsä vammaisia koskevia toimintoja tulisi ohjelmassa vahvistaa.

Viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin osalta toivomme konkreettisempia toimenpiteitä kuin työn tukeminen ja tulosten jalkauttaminen (viestintä ja tapahtumat). Prosessin tavoitteena on selvittää viittomakielisiin kohdistuneita vääryyksiä, lisää yleistä tietoisuutta viittomakielisten historiasta ja viittomakielistä, etsiä sovintua / sovintoa sekä estää se, ettei vääryyksiä enää tapahtuisi. Valtion korjaavilla ja yhdessä sovituilla toimenpiteillä varmistetaan, etteivät syrjivät käytännöt enää jatku tulevaisuudessa ja että viittomakielisten palvelut paranevat. Asenteet viittomakielisiä kohtaan muuttuvat myönteisimmiksi viittomakielisten historian ja nykytilan ollessa yleisemmin tiedossa ja mm. esillä oppikirjoissa. Prosessin etenemisen kannalta on keskeistä, että psykososiaalinen tuki järjestetään ensisijaisesti viittomakielellä (ei vain tulkattuna). Siksi on lyhytnäköistä ja kestäväntöntä, että HUS on kaikessa hiljaisuudessa lakkauttanut kulttuuripsykiatrian poliklinikan, jossa oli vahvaa osaamista suoraan viittomakielisille suunnatussa psykoterapiapalvelussa. Omakielinen keskustelu viittomakielellä on tärkeää, jotta terapiasta on mahdollisimman paljon hyötyä ja luottamuksellinen suhde voi terapiassa syntyä. Valtion tulee selvittää viittomakielisen psykoterapian järjestäminen, minkä tulee pitää sisällään viittomakielisten osaajien lisäkoulutus.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Jokaisen ministeriön tulee omalla vastuualallaan viittomakielilain (359/2015) 3 pykälän velvoittamana edistää viittomakieltä käyttävien mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään ja saada tietoa omalla kielellään. Näiden kielellisten oikeuksien toteutumista tulee raportoida säännönmukaisesti kielikertomuksessa. Tällä hetkellä edistämisen- ja raportointivelvoitteensa hoitaa asianmukaisesti vain oikeusministeriö.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toiminnan resursointi tulee arvioida uudelleen, sillä valtuutetun toimistoon otetaan yhteyttä vammaisuuteen liittyvän syrjinnän vuoksi vuosi vuodelta useammin. Myös viittomakieliset ovat paremmin tietoisia tästä mahdollisuudesta. Ilman riittäviä resursseja valtuutetun toimisto ei pysty tehokkaasti ja nopealla aikataululla puuttumaan syrjintään.

Muut kommentit

Viittomakielten (suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli) tutkimusta, kielenhuoltoa ja elvytystyötä tulee turvata riittävällä rahoituksella ja resursseilla Suomen kielipoliittisen ohjelman linjausten mukaisesti.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Rönneberg Marika

Kuurojen Liitto ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Pidämme välttämättömänä, että yhteistyötä tehdään erityisesti antirasistista ja maahanmuuttajatyötä tekevien naisjärjestöjen sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä edustavien järjestöjen kanssa. Kannamme huolta siitä, miten hallituksen järjestöihin kohdistamat mittavat leikkaukset vaikuttavat niiden vaikuttamismahdollisuuksiin. Naisjärjestöjen Keskusliitto katsoo, että leikkaukset vaarantavat paitsi järjestöjen toimintaedellytykset, myös ohjelman laadukkaan toimeenpanon, jonka edellytyksenä on sidosryhmien laaja osallistaminen.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Naisjärjestöjen Keskusliitto peräänkuuluttaa sukupuolinäkökulman sekä seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuden huomioimista risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjumisessa. Erityisesti väkivallan torjumisessa on otettava huomioon ilmiön sukupuolittuneisuus ja rodullistuminen. Esimerkiksi vähemmistöön kuuluvien naisten ja tyttöjen kohtaama väkivalta, kuten silpominen, tulisi huomioida toimenpiteissä paremmin.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

- Suomalaisen instituutioiden tulisi ottaa tehokkaammin käyttöön turvallisemman tilan periaatteet. Turvallisemman tilan periaatteiden tavoitteena on luoda tiloja, joissa kaikilla on sukupuolesta, etnisestä taustasta, iästä, toimintakyvystä, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta ominaisuudesta riippumatta mahdollisuus osallistua ja tuntea olonsa turvallisiksi.
- Kitketään vihapuhetta säätämällä maalittaminen rangaistavaksi rikoslaissa, lisäämällä internetpalvelujen välittäjien vastuuta vihapuheen ja häirinnän kitkemiseksi, lisäämällä tutkittua tietoa ja viranomaisten tietoisuutta verkkovihasta sekä muilla aktiivisilla toimilla.

- Kansanedustajilla ei tulisi olla erivapautta vihapuheelle. Poistetaan kansanedustajien syytesuoja kiihottamisessa kansanryhmää vastaan. Syyte ja vapaudenriisto ei tulisi olla riippuvainen kansanedustajien viiden kuudesosan enemmistöstä.
- Edistetään syrjimättömyyttä lainvalvonnassa ja vahvistetaan lainvalvontaviranomaisten kykyä tunnistaa viharikokset ja puuttua niihin.
- Antisemitismin ohella tarvitaan konkreettisia toimia islamofobian, afrofbian ja romaneihin kohdistuvan syrjinnän torjumiseksi.
- Selvitetään mahdollisuutta tehdä anonyymistä rekrytoinnista velvoittavaa.
- Kielletään silpominen erillislailla.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Tavoitteista tulisi tehdä sukupuolivaikutusten arviointi.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Naisjärjestöjen Keskusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Naisjärjestöjen Keskusliitto jakaa valtioneuvoston tilannekuvan rasismien torjunnan tärkeydestä sekä sen merkityksestä yhteiskunnallisen koheesion, osallisuuden ja turvallisuudentunteen kannalta. Naisjärjestöjen Keskusliitto pitää toimenpideohjelman laatimista, sen toteuttamista ja jatkuvaa seurantaa tärkeänä askeleena kohti tasa-arvoisempaa ja yhdenvertaisempaa yhteiskuntaa.

Erytisesti haluamme kiittää siitä, että toimeideohjelman kärkenä ovat yhteiskunnan eriarvoistavien rakenteiden purkaminen sekä aktiiviset ja konkreettiset toimet rasismien torjumiseksi. Positiivista on, että ohjelmassa huomioidaan rasistisen ja kunniaan liittyvän väkivallan torjuminen, viranomaisten yhdenvertaisuusosaamisen vahvistaminen sekä maahan muuttaneiden naisten haavoittuva asema työelämässä. Ohjelmassa esitetyt toimet rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi ovat kannatettavia.

Keskeisimmät huomiot:

- Rasismien torjumiseen sekä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen tulee varata riittävät resurssit. Järjestöihin kohdistuvat laajamittaiset leikkaukset vaikeuttavat käytännön tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä sekä toimenpideohjelman täytäntöönpanoa.

- Hallituksen toteuttamat ulkomaalaisten aseman ja oikeuksien heikennykset vaarantavat yhdenvertaisuuden ja haastavat toimenpideohjelman uskottavuutta. Naisjärjestöjen Keskusliitto peräänkuuluttaa tiukennusten yhteis- ja sukupuolivaikutusten arviointia. Maahan muuttaneet ja turvaa hakevat naiset ja tytöt on tunnistettava omana erityisryhmänä.
- Toimenpideohjelmassa tulee kiinnittää huomiota seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuteen sekä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjumiseen.
- Rasismi voi ilmetä sukupuolittuneesti. Sukupuolivaikutusten ja risteävien erojen arviointia tulee toteuttaa läpileikkaavasti kaikilla politiikan osa-alueella. Rasismia kohtaavien naisten ja tyttöjen erityistarpeet tulee ottaa huomioon.
- Toimenpideohjelmassa tulee huomioida paremmin konkreettiset toimet rasistisen ja muun vihapuheen torjumiseksi sekä viharikosten tunnistamiseksi.
- Ohjelmassa tulee esittää erityisiä toimia islamofobian, afrofbian ja romaneihin kohdistuvan syrjinnän torjumiseksi.

Leikkaukset järjestöiltä vaikeuttavat antirasistista työtä käytännössä

Rasismien torjuminen ja yhdenvertaisuuden tuloksellinen edistäminen edellyttävät riittävää resursointia. Hallituksen päätökset leikata sosiaali- ja terveysjärjestöiltä sekä ulkoministeriön kaavailemat leikkaukset kansalaisjärjestöjen avustuksiin heikentävät vakavasti antirasistisen työn käytännön edellytyksiä. Järjestöt työskentelevät lähellä ihmisten arkea ja kykenevät tarjoamaan erityisosaamista ja palveluita, jotka täydentävät valtion ja kuntien tarjontaa. Monilla järjestöillä on vuosikymmenten palvelutyön myötä kertynyt asiantuntemus, jollaista ei löydy muualta. Avustusten lakkauttaminen halvaannuttaa monen järjestön toiminnan ja rapauttaa niiden tekemää antirasistista ja muuta yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyötä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että tärkeää ennaltaehkäisevää ja muuta rasismien vastaista työtä joudutaan supistamaan ja lakkauttamaan. Naisjärjestöjen Keskusliitto katsoo, että hallituksen mittavat leikkaukset ovat ristiriidassa ohjelman tavoitteiden kanssa, ja estävät niiden tehokkaan toimeenpanon.

Ulkomaalaisten asemaan ja oikeuksiin kohdistuvat heikennykset haastavat toimenpideohjelman uskottavuutta

Vaikka toimenpideohjelmassa esitetään monia kannatettavia keinoja rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi, laaja-alaiset heikennykset turvaa hakevien ja maahan muuttaneiden ihmisten asemaan ja oikeuksiin haastavat toimenpideohjelman uskottavuutta. Näihin heikennyksiin kuuluvat muun muassa pysyvän oleskeluluvan ja kansalaisuuden saannin ehtojen kiristäminen, asumisajan pidentäminen, asumisaikaan hyväksyttävien ulkomaanpäivien määrän vähentäminen, kansainvälisen suojelun muuttaminen väliaikaiseksi, perheenyhdistämisen vaikeuttaminen, vastaanottorahan pienentäminen, kansainvälisen suojelun oleskelulupien lyhentäminen, maahantulosäännösten kiertämistä koskevan ulkomaalaislain sääntelyn kiristäminen sekä työ- ja opiskeluperustaisen oleskeluluvan haun estäminen turvaa hakevilta ja kielteisen

turvapaikkapäätöksen saaneilta henkilöiltä. Myös hallituksen kaavailemiin rajaturvallisuus- ja rajamenettelylakeihin sisältyy merkittäviä yhdenvertaisuus- ja ihmisoikeusriskejä.

Naisjärjestöjen Keskusliitto katsoo, että tiukka säätely ja kielteinen asenneilmapiiri uhkaavat lisätä ulkomaalasiin kohdistuvia ennakkoluuloja ja rasismia sekä heikentää osallisuutta ja kiinnittymistä suomalaiseen yhteiskuntaan. Kokemus osallisuudesta puolestaan on tärkeä edellytys ihmisten hyvinvoinnille, hyvien väestösuhteiden muodostumiselle, yhdenvertaisuudelle ja sukupuolten tasa-arvolle.

Eriyisen ongelmallista on, että edellä mainittuja lakimuutoksia on valmisteltu sirpaleisesti ilman yhteisvaikutusten arviointia, vaikka monet niistä kohdistuvat samoihin ihmisiin. Tasa-arvon kannalta on huolestuttavaa, ettei lainsäädäntöhankkeista ole tehty sukupuolivaikutusten arviointia. Maahan muuttaneet ja turvaa hakevat naiset tulisi tunnistaa omana erityisryhmänä, jonka tarpeet ja haavoittuva asema huomioidaan.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt otettava huomioon

Ohjelmassa tulisi ottaa paremmin huomioon seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuus sekä esittää erityisiä toimia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvan syrjinnän kitkemiseksi. Risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjumiseksi on tärkeää tunnistaa, että monet vähemmistöön kuuluvat henkilöt voivat olla vähemmistönä vähemmistön sisällä sekä kohdata risteävää ja moninkertaista syrjintää. Esimerkiksi rasismia kohtaavat henkilöt voivat kuulua myös seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. THL:n tekemästä raportista selviää, että ulkomaalaistaustaiset sateenkaari-ihmiset kohtaavat moninkertaista syrjintää ja heidän tuen tarpeensa on korostunut (Czimbalmos, Rask 2022).

Sukupuolten tasa-arvo huomioitava läpileikkaavasti yhdenvertaisuuden edistämässä

Syrjinnän moniperusteisuudessa ja risteävyydessä tulee huomioida myös sukupuolinäkökulma. Esimerkiksi rasismi voi ilmetä sukupuolittuneesti, mikä tarkoittaa, että eri sukupuolien edustajilla voi olla erilaisia kokemuksia rasismista sekä erilaisia tuen tarpeita. Naisjärjestöjen Keskusliitto peräänkuuluttaakin yhdenvertaisuusarvioinnin ohella sukupuolivaikutusten arviointia ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista. Rasismia kohtaavien naisten ja tyttöjen erityinen asema on tunnistettava, ja heidän kohtaamiinsa haasteisiin on vastattava erityisillä toimilla.

Konkreettisia toimia vihapuheen, viharikosten ja digitaalisen väkivallan estämiseksi vahvistettava

Ohjelmassa tulisi pyrkiä edistämään lainvalvonnan syrjimättömyyttä ja vahvistamaan lainvalvontaviranomaisten kykyä tunnistaa viharikokset ja puuttua niihin. Poliisiammattikoulun 2021 selvityksen mukaan vihamotiivin tunnistamisessa ja käsittelyssä on puutteita rikosprosessissa, ja tuomiota kovennetaan vihamotiivin perusteella harvoin. Selvitys suosittaa viharikosluokituksen pakollista käyttöä rikosilmoituksen kirjauksen yhteydessä, esitutkintayhteistyön tehostamista, poliisin kuulusteluohjeistuksen päivittämistä sekä rangaistuksen koventamista koskevan pohdinnan laajempaa kirjaamista tuomioihin.

Näiden toimien lisäksi Naisjärjestöjen Keskusliitto esittää konkreettisina keinoina maalittamisen säätämistä rangaistavaksi rikoslaissa, internetpalvelujen välittäjien vastuun lisäämistä vihapuheen kitkemiseksi, verkkovihasta irtautumisen tuetun toimintamallin kehittämistä sekä kansanedustajien syytesuojan poistamista kiihottamisessa kansanryhmää vastaan.

Islamofobia, afrofobia ja romaneihin kohdistuva syrjintä näkyväksi

Antisemitismin ohella toimenpideohjelmassa tulisi tunnistaa islamofobia, afrofobia ja romaneihin kohdistuva syrjintä sekä esittää konkreettisia toimia niiden torjumiseksi. Islamofobia tarkoittaa rasismien muotoa, joka kohdistuu muslimeihin, muslimeiksi oletettuihin ihmisiin tai islaminuskoon. Afrofobialla puolestaan viitataan rasismiin, jonka motiivina on afrikkalaistaustaisuus ja joka kohdistuu afrikkalaistaustaisiin henkilöihin, ryhmiin tai yhteisöihin. Islamofobia, afrofobia ja romaneihin kohdistuva syrjintä ovat erityisiä rasismien muotoja, jotka voivat ilmetä väkivallan tekoina, syrjintänä, rasistisena vihapuheena tai rakenteellisena syrjintänä.

EU:n perusoikeusviraston Tummahoisena EU:ssa -raportin mukaan Suomi koetaan yhdeksi rasistisimmista maista: täällä kohdataan tarkastelluista maista kaikkein eniten rasistista häirintää ja väkivaltaa. Yhdenvertaisuusvaltuutetun Selvitys afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä osoittaa, että afrofobinen rasistinen syrjintä on monelle Suomessa asuvalle afrikkalaistaustaiselle henkilölle arkipäivää. Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI) suositteli vuonna 2019 Suomelle, että viranomaiset ryhtyisivät tehokkaisiin toimenpiteisiin puuttuakseen afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemaan rasismiin ja syrjintään.

Romanien hyvinvointitutkimuksen (Roosa) mukaan romanit kohtaavat syrjintää niin julkisilla paikoilla, viranomaisten taholta kuin työ- ja asuntomarkkinoilla. Kokemukset syrjinnästä heikentävät osallisuuden kokemusta ja hyvinvointia. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on esittänyt useita toimia romaneihin kohdistuvan syrjinnän torjumiseksi sekä antanut YVL 27 § nojalla monia lausuntoja syyttäjille ja tuomioistuimille yhdenvertaisuuslainsäädäntöä koskevan oikeuskäytännön kehittämiseksi.

Toimenpideohjelmassa tulisi tuoda esiin konkreettisia toimenpiteitä islamofobian, afrofobian ja romaneihin kohdistuvan syrjinnän torjumiseksi sekä varmistaa toimien riittävä resursointi. Tietoisuutta näistä rasismien muodoista tulisi vahvistaa.

Foster Oona
Naisjärjestöjen Keskusliitto

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Avoimet, kuntaerityisyyden huomioivat eri tahoja törmäyttävät tilaisuudet ja kunnille suunnatut työpajat/keskustelut ovat vaikuttava tapa saada toi-meenpano-ohjelman viestiä kuntiin. Tarvitaan myös eri toimijoiden välistä vuoropuhelua (kunnat, muut viranomaiset, järjestöt, yritykset), jotta varmistetaan yhteinen suunta ja ymmärrys, miten rasismien vastainen työ ekosysteeminä toimii.

Yksi keskeisimmistä toimista on riittävä ja oikea-aikainen viestintä. Kuntien suuntaan on tärkeä pohtia millä tavoin, missä kanavissa ja milloin viestintää toimintaohjelmasta ja sen tavoitteista tehdään. Kuntien organisaatiosta ja toimintavelvoitteista johtuen viestinnän tulee tapahtua riittävän hyvissä ajoin.

On tärkeä huomioida, että vain osassa kuntia toiminnallista yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyötä sekä rasismien vastaista työtä on vastuutettu selkeästi esimerkiksi hallintosäännössä, joten sitä tekevät erilaiset tahot. Muutamalla suurella kaupungilla on erityinen vastuutaho ja asiantuntija koko kunnan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyölle. Tyypillisimmin suunnittelua sekä toimenpiteiden käynnistelyä ja koordinaatiota tekee asiantuntija, suunnittelija tai koordinaattori, jonka tehtäväkuvaan kuuluu useita poikkileikkaavia teemoja, kuten osallisuus, monikulttuurisuus tai kestävä kehitys.

Rasisminvastaista työtä ei myöskään ole välttämättä erikseen vastuutettu esimerkiksi jollekin johtavalle viranhaltijalle, vaan eri toiminnot, kuten koulutus ja nuorisotyö, tekevät sitä itsenäisesti resurssiensa puitteissa ja toiminnan määrä ja laatu vaihtelee esimerkiksi koulukohtaisesti. Tällöin myös keskeisimpien toimijoiden tavoittaminen viestinnällisesti voi olla haastavaa.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Erytisen tärkeää se on huomioida tavoitteen 1 ja 2 osalta. Eriarvoistavien rakenteiden purkaminen ja työmarkkinoille pääsyn edistäminen muodostavat kuntienkin näkökulmasta keskeisen kokonaisuuden, jossa moniperusteisen syrjinnän torjuminen saa aikaan yhteiskunnallisesti merkittävimmät vaikutukset laaja-alaisesti.

Työllisyyspalvelujen siirtyminen kunnille on valtiolle suuri mahdollisuus vahvistaa syrjimättömyyttä alan toiminnassa. Työllisyystoimijoiden on tärkeä huomioida tavanomaisessa suunnittelussaan sekä toimenpiteissään moniperusteisuus, esimerkiksi sukupuolen ja alkuperän merkitys työllistymiselle. Moniperusteisesta syrjinnästä tarvitaan jatkossakin maksutonta materiaalia ja osaamisen tukemista erilaisin koulutuksin. Lasten ja nuorten näkökulmasta sivistystoimi on keskeinen toimijataho.

Paikallisesti myös muut tavoitteet, 2) Hyvien väestösuhteiden ja 4) Rasismia koskevan tietopohjan vahvistaminen ovat olennaisia, myös niissä moniperusteinen syrjintä tulee huomioida. Tietopohjamme ei paikallisesti eikä kansallisesti kykene tavoittamaan vielä moniperusteisuutta riittävästi. Tieto on kuntanäkökulmasta olennaista. Kuntien näkökulmaa on hyvä kuulla myös tietopohjan kehittämiseen liittyvissä kysymyksissä paikallisten tarpeiden ja osaamisen keskusteluun mukaan saamiseksi. Kuntien mahdollisuudet tuottaa määrällistä tietoa ovat vähäiset.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelma ei kuntien osalta tunnista eri kuntatyyppisiä ja niiden erityispiirteitä. Suurten kaupunkien ja esimerkiksi harvaan asuttujen kuntien toimintamahdollisuudet ja -tavat poikkeavat toisistaan ja sitä kautta myös yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyö sekä rasismia vastainen työ voi olla erilaista ja eri volyymilla toteutettavaa.

On myös huomioitava, että kunnilla ei ole varattuna määrärahoja ohjelman toimenpiteiden toteutukseen. Esimerkiksi maksuttomat koulutukset ovat tämän vuoksi yksi keskeinen tapa edistää kunnissa tehtävää rasismia vastaan työtä. Koulutuksissa on tärkeä huomioida kuntien eri toimialojen erityispiirteet. Myös kunnille suunnatut verkostohankkeet ovat yksi vaikuttava tapa lisätä hyvien toimintamallien jakamista ja yhdessä oppimista. Kuntapäätäjät on hyvä huomioida kohdennetulla materiaalilla. Lasten ja nuorten näkökulmasta sivistystoimi on keskeinen toimijataho.

On tärkeä tunnistaa kuntien lisäksi myös yritysten rooli - rasismia torjunta ei voi olla vain viranomaisten vastuulla. Rasismia torjunnassa on keskeistä tunnistaa myös kansallisten vähemmistöjemme, kuten romanien kokema välitön, välillinen ja rakenteellinen syrjintä ja tehtävä yhteistyötä mm. Romanipoliittisen ohjelman (ROMPO3) toimeenpanon suuntaan. Lisäksi on tarkasteltava esteitä ja pohdittava niiden purkamista viranomaisrekistereiden taustatietojen osalta. Myös kuntia koskevaa rasismivastaista työtä tukevaa tutkimustietoa on vielä vähän ja sen lisääminen olisi tärkeää.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Osa rasismiin liittyvistä ulottuvuuksista on vaikeasti seurattavia niiden jäädessä piiloon erilaisista tilastoista. Mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi ryhmähaastattelujen kautta saatava seurantatieto on vaikuttavuuden näkökulmasta tärkeää. Erilaisissa keskusteluissa on olennaista luoda turvallinen ilmapiiri, jotta eri näkökulmia voidaan tuoda esiin. Esimerkiksi Erätauko-menetelmän hyödyntäminen on osoittautunut hyväksi tavaksi luoda hyvähenkistä tilaa keskustella.

Viranomaisten toimenpiteiden osalta seurannassa on tärkeä ottaa huomioon toimintaympäristö ja sen mahdolliset muutokset ohjelman toimeenpanoaikana. Yksityiskohtainen tilastoseuranta on paikoin tarpeen, mutta rinnalle tarvitaan myös muun muassa organisaatioiden itsearviointia. Valtion toimet yhdenvertaisuustyön tehostamiseksi valtionhallinnossa tulee olla riittävän tehokkaita tulosohjauksen osalta, jotta haluttuun lopputulokseen päästään. Valtion merkitys esimerkin näyttäjänä on kokonaisuuden kannalta merkittävä.

Muut kommentit

Huomioita sivistystoimesta

- On jo nyt olemassa useita koulutuksen järjestäjien vastuulla olevia tehtäviä ja suunnitelmia, kuten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, joiden puitteissa rasismiin vastaista työtä ja asioita voidaan edistää. Olennaista on, että keskeiset asiat ovat näissä suunnitelmissa ajantasaisella tavalla esillä ja koko oppilaitos sitoutuu yhdenvertaisuuden edistämiseen. Hyvä, että ohjelma tunnistaa nämä olemassa olevat suunnitelmat ja painottaa niiden jalkauttamista ja toimeenpanoa. Uutta säätelyä ei tarvita vaan työ on toteutettavissa olemassa olevien normien pohjalta.
- Materiaalissa todetaan seuraavasti: Toteutetaan selvitys varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien tueksi ja tietopohjan kartuttamiseksi. (VNK, OKM, STM/Lapsistrategia, 2024-2025). On hyvä pitää mielessä, että tasa-arvosuunnitelman laadintavelvoite tuli voimaan heti kun taas yhdenvertaisuussuunnitelman osalta annettiin siirtymäaikaa. Niiden osalta tulee olla valmista vasta ensi vuoden kesäkuussa. Kunnille on annettava työrauhaa myös näiden asioiden edistämiseen. Sinällään yhdenvertaisuuden näkökulmat ovat olleet läsnä jo pitkään varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kautta.

Huomiota nuoriso- ja liikuntatoimesta

- Kunnissa on kaiken kaikkiaan aloitettu tekemään yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelua sektorikohtaisesti (esim. nuoriso- ja liikuntatoimessa). Tämä työ on kuitenkin vielä monin paikoin alussa ja myös tämän työn edistämiseen tarvitaan tukea, ohjeistusta ja resursseja. Liikuntatoimessa nämä voivat olla esim. sukupuoli- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arvioinnit sekä avustusten vastuullisuuskriteerit. Liikunta- ja nuorisopuolella on panostettu paljon erilaisten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien painoarvoon mm. avustuskriteeristössä. Näiden suunnitelmien tekemiseen ja toimenpiteiden laadintaan tarvittaisiin silti huomattavan paljon enemmän tukea ja resursseja.

- Hallitusten leikkausten kohdistuessa myös nuoriso- ja liikuntasektoriin huolena on maksuttoman ja matalan kynnyksen toiminnan ja harras-tusmahdollisuuksien kapeneminen. Nämä ovat monesti juuri niitä toimia, joissa ollaan tavoitettu lapsia ja nuoria laaja-alaisesti.

Lopuksi

Kuntaliitto pitää tärkeänä, että vuoden 2023 rasismiin vastainen tiedonanto on johtanut konkreettiseen toimenpideohjelmaan rasismiin kitkemiseksi. Osallistumme työhön muun muassa olemalla mukana rasismiin vastaisessa kampanjassa syksyllä 2024.

Tuomitsemme rasismiin kaikissa sen muodoissa. Sosiaalisesti kestävä yhteiskunnan pohjana tulee olla yhdenvertaisuus. Pidämme erityisen ilahduttavana, että nuoret on kuulemistilaisuuksien jälkeen huomioitu entistäkin vahvemmin toimenpideohjelmassa. On tärkeä varmistaa eri tavoin rasismiin vastaisen työn jatkumo ja vaikuttavuus asenneilmapiirin muuttuessa yhä kriittisemmäksi sekä meillä että muualla Euroopassa.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Salenius Maria
Suomen Kuntaliitto ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Sidosryhmäyhteistyö toimenpideohjelman toimeenpanon aikana.

1. Yhteistyötahot: Toimenpideohjelman toimeenpanon aikana tulisi tehdä yhteistyötä seuraavien tahojen kanssa:

- Uskonnolliset yhteisöt ja vähemmistöt: Esimerkiksi moskeijat ja muut vastaavat organisaatiot, jotka edustavat eri uskontoja ja etnisiä vähemmistöjä.
- Kansalaisjärjestöt: Järjestöt, jotka keskittyvät ihmisoikeuksiin, syrjinnän torjumiseen ja yhdenvertaisuuden edistämiseen.
- Valtion viranomaiset: Oikeusministeriö, sisäministeriö, opetusministeriö ja muut relevantit viranomaiset, kuten poliisi ja yhdenvertaisuusvaltuutettu.
- Koulutus- ja tutkimuslaitokset: Oppilaitokset ja tutkimuslaitokset, jotka voivat tarjota tietoa ja koulutusta rasismin ja syrjinnän vaikutuksista sekä tehokkaista torjuntakeinoista.
- EU ja kansainväliset organisaatiot: EU-komissio ja YK, erityisesti niiden yksiköt ja edustajat, jotka keskittyvät rasismin ja islamofobian torjuntaan.

2. Yhteistyön muoto:

- Työryhmät ja neuvottelukunnat: Perustetaan monialaisia työryhmiä, joissa eri sidosryhmien edustajat voivat keskustella, suunnitella ja seurata toimenpiteiden toteutumista.
- Koulutus ja tietoisuuden lisääminen: Järjestetään koulutuksia, seminaareja ja työpajoja, jotka keskittyvät rasismin ja syrjinnän torjuntaan sekä yhdenvertaisuuden edistämiseen.

- Kuulemistilaisuudet ja foorumit: Järjestetään säännöllisesti kuulemistilaisuuksia ja foorumeita, joissa sidosryhmät voivat antaa palautetta ja esittää näkemyksiään toimenpideohjelman edistymisestä ja vaikutuksista.
- Konsultointi ja tutkimusyhteistyö: Tehdään yhteistyötä tutkimuslaitosten kanssa islamofobian ja muiden syrjinnän muotojen tutkimiseksi sekä käytännön toimenpiteiden kehittämiseksi.

3. Fokus:

- Islamofobian torjuminen: Erityistä huomiota tulisi kiinnittää islamofobian torjuntaan, koska se on merkittävä rasismien muoto, joka kohdistuu muslimeihin ja muslimiksi oletettuihin henkilöihin.
- Sosiaalisen median vihapuheen torjunta: Tekoälyyn perustuvien työkalujen kehittäminen ja käyttöönotto vihapuheen tunnistamiseksi ja torjumiseksi sosiaalisessa mediassa.
- Koulutus ja tietoisuuden lisääminen: Koulutusohjelmien kehittäminen, jotka lisäävät tietoisuutta rasismien ja syrjinnän vaikutuksista ja tarjoavat konkreettisia keinoja niiden torjumiseksi.
- Laaja-alainen ja kattava lähestymistapa: Varmistetaan, että toimenpiteet kattavat kaikki rasismien ja syrjinnän muodot ja että ne kohdistuvat sekä yksilö- että yhteiskuntatasolle.

Yhteistyö eri sidosryhmien kanssa on keskeistä toimenpideohjelman onnistumiselle ja sen tavoitteiden saavuttamiselle. On tärkeää, että kaikki relevantit toimijat ovat mukana ja että heidän näkemyksensä ja kokemuksensa huomioidaan toimenpiteiden suunnittelussa ja toteutuksessa.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi huomioida kaikissa toimenpiteissä, mutta erityisesti seuraavissa:

- Koulutus ja tietoisuus: Kehitetään rasismia koskevia kampanjoita ja valtakunnallisia säännöllisiä dialogikeskusteluja, jotka keskittyvät eri syrjinnän muotoihin, mukaan lukien islamofobia, ja miten ne voivat risteytyä esimerkiksi sukupuoleen tai etniseen taustaan liittyvän syrjinnän kanssa. Luodaan erityisiä tietoisuuskampanjoita ja oppimateriaaleja kouluille ja työpaikoille.
- Oikeusjärjestelmä: Nopeutetaan oikeusjärjestelmän prosesseja moniperusteisen syrjinnän käsittelemiseksi. Tämä voi sisältää tehokkaampia oikeudellisia mekanismeja risteävän syrjinnän torjumiseksi ja varmistaa, että tapaukset käsitellään nopeasti ja oikeudenmukaisesti.
- Työelämä ja palvelut: Varmistetaan, että työelämässä ja palveluissa tunnustetaan ja huomioidaan moniperusteinen syrjintä. Tämä voi sisältää erityisiä toimenpiteitä, jotka varmistavat, että esimerkiksi muslimit eivät joudu syrjityiksi uskontonsa vuoksi. Kehitetään moniperusteista syrjintää ehkäiseviä toimintamalleja ja koulutetaan henkilöstöä.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelmasta puuttuu erityisesti seuraavat toimenpiteet:

- Islamofobian erityinen huomioiminen: Ohjelmassa tulee huomioida islamofobia omana rasismien muotonaan. Tämä tarkoittaa erityisten toimien suunnittelua ja toteuttamista, jotka kohdistuvat islamofobian torjuntaan, kuten kohdennetut koulutusohjelmat, julkiset kampanjat ja tukipalvelut islamofobian uhreille.
- Raportointi ja seuranta: Kehitetään mekanismeja, joilla voidaan seurata islamofobian esiintymistä ja sen torjuntaa. Tämä voi sisältää erityisiä raportointityökaluja ja tilastointia, joissa huomioidaan islamofobian erityispiirteet. Laaditaan säännöllisiä raportteja islamofobian tilanteesta ja vaikutuksista.
- Yhteistyö muslimiyhteisöjen kanssa: Valtio voi luoda pysyviä yhteistyöelimiä muslimiyhteisöjen kanssa, jotka voivat auttaa kehittämään ja toteuttamaan toimia islamofobian torjumiseksi. Luodaan yhteisiä työryhmiä ja foorumeita, joissa muslimiyhteisöjen edustajat voivat aktiivisesti osallistua toimenpiteiden suunnitteluun ja toteutukseen.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata seuraavin tavoin:

- Säännöllinen raportointi: Laaditaan säännölliset raportit toimenpiteiden edistymisestä ja vaikutuksista. Näiden raporttien tulee olla julkisia ja ne tulee jakaa laajasti, jotta kansalaiset ja sidosryhmät voivat seurata edistymistä.
- Kyselyt ja tutkimukset: Suoritetaan säännöllisiä kyselyitä ja tutkimuksia, joilla mitataan rasismien ja syrjinnän kokemuksia eri väestöryhmissä. Tämä voi sisältää erityisiä kyselyitä, jotka kohdistuvat muslimiyhteisöihin ja mittaavat islamofobian vaikutuksia.
- Indikaattorit ja mittarit: Kehitetään selkeät indikaattorit ja mittarit, joilla voidaan mitata toimenpiteiden vaikutusta. Nämä voivat sisältää esimerkiksi viharikosten määrän vähenemistä ja yhdenvertaisuusindeksin parantumista. Seurataan aktiivisesti näiden indikaattorien muutoksia ja reagoidaan nopeasti havaittuihin ongelmiin.

Muut kommentit

Haluamme korostaa, että islamofobian erityinen huomioiminen on välttämätöntä, jotta rasismien torjunta olisi kattavaa ja tehokasta. Lisäksi on tärkeää, että toimenpiteet ovat laaja-alaisia ja kattavat kaikki yhteiskunnan osa-alueet, mukaan lukien koulutus, työelämä ja oikeusjärjestelmä. On tärkeää, että toimenpideohjelma tunnistaa islamofobian erityisen luonteen ja varmistaa, että sen torjumiseen kohdistetaan riittävästi resursseja ja huomiota.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

As-Salam Islamic Center kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Kiitämme myös pääministeri Orpon hallitusta siitä, että se tiedostaa syrjinnän ja rasismien olemassaolon Suomessa ja on päättänyt tehdä toimenpideohjelman asiaan puuttumiseksi. Samalla haluamme kiittää erinomaisesta yhteistyöstä hallituksen asettamaa työryhmää, joka edistää toimenpideohjelmaa.

As-Salam Islamic Center odottaa, että islamofobiaa käsitellään tulevassa toimenpideohjelmassa omana rasismien muotonaan.

Imaami Sharmarke Said Aw-Musse

As-Salam Islamic Centerin moskeija

Aw-Musse Said
As-Salaam moskeija

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Ohjelma nostaa esille yhteistyön merkityksen tulevaisuudessa, ja haluamme muistuttaa järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan kentän suuresta roolista yhdenvertaisuuden edistäjänä ja kuplautumisen ehkäisijänä Suomessa. Järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan kenttä on hyvin monimuotoinen sisältäen paikallisen, alueellisen ja valtakunnallisen vapaaehtois- ja järjestökentän, kunnat, seurakunnat, yritykset ja neljännen sektorin toimijat. Monimuotoinen kenttä tarjoaa alustoja verkostoitumiselle, kohtaamisille ja yhdessä tekemiselle erilaisten ihmisten välillä.

Toimeenpanon aikana tarvitaan läpileikkaavaa, sektori- ja toimialarajat ylittävää ja kansalaisten osallisuutta aidosti mahdollistavaa sidosryhmäyhteistyötä. Myös yksittäisiä kansalaisia (vailla taustaorganisaatioita) tulee osallistaa, sillä rasismi realisoituu nimenomaan tavallisten ihmisten arjessa. Rasismien vastaisessa työssä on ensisijaista osallistaa niitä tahoja, jotka edustavat rasismia kokevia ryhmiä tai joilla on antirasismiin ja yhdenvertaisuuteen liittyvää asiantuntemusta.

Eri järjestöjen kautta voidaan järjestää laaja-alaista yhteistyötä yhdessä eri järjestötoimijoiden, maahan muuttaneiden perustamien yhdistysten ja monikulttuurisuusjärjestöjen, kyläyhteisöjen ja eri yhteisöjen kanssa. Kannatamme osallistavaa tapaa tehdä yhteistyötä.

Ehdotamme Kansalaispaneelin järjestämistä esim. rasististen asenteiden syntymekanismeista ja niiden purkamisesta ja ennaltaehkäisemisestä. Vetovastuussa voisi olla VNK, mukana järjestämässä monialainen, sektorit läpäisevä ja riippumaton ydinryhmä ja ulkoinen fasilitointi. Rasismien syntymekanismien ja sen poisoppimisen mahdollisuuksiin on panostettava, sekä ymmärryksen lisäämisellä että rakenteellisilla toimenpiteillä.

Tärkeimpiä yhteistyön muotoja ovat tapahtumat ja tilat, joissa ihmiset saavat kohdata ja liittyä mukaan. Dialoginen toimintatapa edistää tasa-arvoista ja luottamuksellista kohtaamista. Ohjelmassa mainittu yhdenvertaisuustapahtuma on yksi hyvä keino edistää viranomaisten ja yhteisöjen yhteistyötä. Ohjelmassa mainitut toimet kansalaisyhteiskunnassa tapahtuvien kohtaamisten tukemiseksi ovat kuitenkin riittämättömiä ja pistemäisiä eivätkä ota huomioon kansalaisyhteiskunnan valtavan laajaa toimintaa, jota tehdään usein täysin riittämättömin resurssein.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Ohjelmassa nostetaan esille kansalaisjärjestöjen merkitys ja tämä on myös yksi osoitus siitä, että järjestöjen merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa on oleellinen, koska järjestöillä on usein suuremmat mahdollisuudet kohtaamiin. Järjestöt tukevat heikommassa asemassa olevia ihmisiä ja edistävät heidän mahdollisuuksiensa toimia yhteiskunnassa, myös usein ennaltaehkäisevästi ja ennakoivasti.

Risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulee huomioida entistä enemmän sellaisilla elämänalueilla, joissa siihen ei ole välttämättä aiemmin kiinnitetty huomiota. Vaikka järjestö- ja vapaaehtoistoiminta on arvopohjaista toimintaa, ei sekään aina ole syrjinnästä vapaata. Syrjinnän muodot voivat olla vain vaikeammin tunnistettavissa. Rasismi voi ilmetä esimerkiksi näennäisen neutraaleina käytäntöinä, jotka tosiasiallisesti sulkevat pois osan ihmisistä. Olisikin suotavaa, että liikunta-, nuoriso- ja kulttuurijärjestöjen lisäksi myös kaikessa muussa järjestö- ja vapaaehtoistoiminnassa yhdenvertaisuussuunnittelu ja laajempi kestävyys edistäminen asetettaisiin avustusten kriteeriksi.

Vaatimusten lisäksi järjestötoimijoiden osaamisen lisäämiseen ja riittävään resursointiin on kiinnitettävä huomiota. Yhdenvertaisuuden lisääminen toiminnassa edellyttää muun muassa yhdenvertaisuus-, moninaisuus- ja saavutettavuusosaamista sekä tukea moni- ja selkokielisyyteen. Nämä kaikki edellyttävät myönteisten asenteiden lisäksi resursseja.

Vapaaehtoistoiminnan kattojärjestönä Kansalaisareena suosittaa järjestöille yhtenä yhdenvertaisuutta parantavana toimena sitä, että kaikissa tilaisuuksissa on käytössä turvallisemman tilan periaatteet ja että häirintäyhdyshenkilöitä koulutetaan kaikille toimialoille.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelman kerrotaan olevan työkaluna kokonaisvaltainen: se mahdollistaa eri tasoilla ja eri elämäntilanteilla toteutettavien toimenpiteiden edistämisen koordinoitusti. Ohjelma kuitenkin unohtaa yhden merkittävän elämäntilanteen, joka lisää siihen osallistuvien hyvinvointia ja osallisuutta sekä koko yhteiskunnan luottamusta ja yhteenkuuluvuutta - nimittäin vapaaehtoistoiminnan.

Vapaaehtoistoiminta on kansalaisoikeus, ja sen puuttuminen ohjelmasta on huolestuttavaa. Vapaaehtoistoiminta näkyy ohjelmassa vain siinä taustaotuksessa, että on olemassa aktiivisia kansalaisjärjestöjä, jotka haluavat osallistua ja vaikuttaa ohjelman aikana. Vapaaehtoistoiminta ei kuitenkaan synny eikä pysy ilman panostusta. Tiedonvaihdon ja kuulemisten lisäksi on tärkeää vahvistaa toimijuutta: kansalaisyhteiskunta synnyttää niin uusia yhteiskunnallisia aloitteita kuin ruohonjuuritason innovaatioita yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Vapaaehtoistoiminta tuottaa osallisuutta, hyvinvointia ja merkityksellisyyttä ja on tärkeä kaksisuuntaisen kotoutumisen kanava. Uudet suomalaiset haluavat osallistua yhteiskunnan toimintaan ja ovat jo nyt monin tavoin aktiivisia kansalaisia. Silti vieraskieliset ja maahanmuuttajataustaiset kokevat yhä paljon osallistumisen esteitä. Vieraskieliset eivät esimerkiksi saa tietoa vapaaehtoistoiminnasta niillä kielillä, joita osaavat, ja rodullistetut vähemmistöt saatetaan nähdä ensisijaisesti autettavan, ei aktiivisen toimijan roolissa. (Lahdenperä, Sini 2023: Vapaaehtoistoimintaa vahvistamalla kohti ikääntyvän yhteiskunnan mahdollisuuksia. Vapaa! -Fri! -hankkeen toimenpideraportti. Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita 2023:1.) Syrjintä vaikeuttaa myös muun muassa romanien osallistumista yhteiskunnalliseen toimintaan.

Kantasuomalaisten kanssa tehty vapaaehtoistyö pääsääntöisesti edistää maahan muuttaneiden integroitumista yhteiskuntaan. Se mahdollistaa kuulumisen yhteisöön sekä kielitaidon ja kulttuurisen ymmärryksen kehittymisen. Se voi myös tukea urasuunnitelmien selkiytymistä, kasvattaa ammatillista osaamista ja parantaa asemaa työmarkkinoilla. Lisäksi vapaaehtoistoiminnalla saa vaikutusvaltaa itselle tärkeissä asioissa. (Hagman, Päivi 2018: Vapaaehtoistyöstä osalliseksi? Yhdistävä sosiaalinen pääoma maahanmuuttajan vapaaehtoistyössä. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto)

Vapaaehtoistoiminnassa on vielä paljon hyödyntämätöntä potentiaalia osallisuuden, turvallisuuden tunteen ja hyvinvoinnin lisäämiseksi. Jokaisella ihmisellä tulisi olla pääsy itselleen merkitykselliseen yhteisöön ja mielekkääseen toimintaan, sillä nämä ovat hyvinvoinnin perusedellytyksiä. Vapaaehtoistoiminta on tärkeä osa kotoutujan polkua, sillä palkkatyökään ei automaattisesti johda kielitaidon lisääntymiseen tai merkityksellisen työyhteisön saamiseen. Kotimaassaan yliopistokoulutuksen saanut maahanmuuttaja työllistyy tällä hetkellä valitettavan harvoin koulutustaan vastaavaan työhön, jossa hänen osaamisensa tulisi käyttöön. Osaamisperusteinen vapaaehtoistoiminta tuo suomalaisen hyvinvoinnin kehittämiseen uusia, vielä piilossa olevia resursseja ja toimii myös ponnahduslautana mielekkäämpään työelämään.

Vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksia tulisikin olla saatavilla kotoutujille nykyistä enemmän, ja mahdollisuuksien tulisi olla monipuolisia. Rodullistettujen vähemmistöjen näkyvämpi osallistuminen kaikenlaiseen vapaaehtoistoimintaan lisää heidän vaikuttamismahdollisuuksiaan kaikilla eri elämänalueilla ja lisää eri taustaisten ihmisten välistä kanssakäymistä.

Järjestösektorin leikkaukset poistavat järjestöiltä toimintaedellytyksiä laadukkaan vapaaehtoistoiminnan järjestämiseen ja ovat uhka myös hyviä väestösuhteita edistävään vapaaehtoistoimintaan panostamiselle. Leikkaukset eivät rohkaise uudistamaan ja avaamaan toimintaa, vaan houkuttavat käpertymään sisään päin ja jättämään uudet kokeilut toteuttamatta.

Kansalaistoiminnan yhteisöt haluavat lähtökohtaisesti toimia antirasistisesti, mutta eivät aina tiedä, miten. Yhdenvertaisuuden lisääminen toiminnassa edellyttää muun muassa yhdenvertaisuus-, moninaisuus- ja saavutettavuusosaamista sekä tukea moni- ja selkokielisyyteen. Tuetulla vapaaehtoistoiminnalla, jossa vapaaehtoistoimintaan osallistuva henkilö saa ammatillista tukea vapaaehtoistoimintaan ja sen hyödyntämiseen omalla koulutus- ja urapolulla, on saatu aikaan vaikuttavia tuloksia. Tuetun vapaaehtoistoiminnan hankkeisiin ja ohjelmiin tulisikin osoittaa valtionavustuksia nykyistä huomattavasti enemmän kotoutumisen vauhdittamiseksi ja yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien vakiinnuttamiseksi.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja työnantajien yhdenvertaisuuden edistämismahdollisuudet on täytetty useimmiten muodollisesti, mutta aito vuoropuhelu jää usein minimiin. Toimintaohjelman aikataulus ja avoimuus edistäisi mahdollisuuksia seurata ohjelman toteutumista.

Olisimme kaivanneet ohjelmaan lisää konkretiaa; esimerkiksi dialogien sarja, jonka tavoitteena on lisätä vuoropuhelua koko väestön keskuudessa rasismista ja sen vaikutuksista (VNK, 2024-2027) on hyvä asia, mutta konkretia jää uupumaan; miten ja ketä kutsutaan mukaan siihen? Miten sen kautta rakentuva tieto oikeasti hyödynnetään?

Kansalaisareena haluaa vielä nostaa esille yhdenvertaisuusvaltuutetun kehittämisen työkalun, jonka avulla ministeriöt saavat tietoa yhdenvertaisuussuunnittelun toteutumisesta sekä tuen tarpeesta. Anonyymi rekrytointi vähentää rekrytoinnin syrjintää ja koulutukset kaikilla aloilla lisäävät ymmärrystä. Nämä ovat konkreettisia toimenpiteitä, jotka voisivat edistää yhdenvertaisuuden toteutumista koko kansalaisyhteiskunnassa.

Ohjelman tarkoitus on hyvä, mutta se jää vallitsevasta tilanteesta ja eri alojen säästöpainesta johtuen yltäosiseksi. Katsomme myös, että hallituksen kaikkien toimien tulee olla linjassa yhdenvertaisuuden kanssa.

Muut kommentit

Kansalaisareena kiittää toimenpideohjelmasta siitä, että se kiinnittää huomiota lainsäädännön viranomaisille, varhaiskasvatukseen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjille sekä työnantajille asettamaa yhdenvertaisuuden edistämisvelvollisuutta.

Lainsäädäntöön nojaava yhdenvertaisuuden edistäminen on tärkeää. Sen lisäksi tarvitaan panostusta myönteiseen, ihmisten välistä kohtaamista ja yhteistyötä lisäävään toimintaan, jonka tuottamat positiiviset vaikutukset ylittävät lainsäädännön asettamat minimitalvoitteet. Viranomaisyhteyksissä, koulutuksessa ja työelämässä kohtaamisen lisäksi kaikilla muillakin elämäalueilla tarvitaan paljon myönteisiä kohtaamisia ja yhteistyötä erilaisten ihmisten kesken. Onnistunut yhdessä tekeminen vahvistaa väestön myönteisiä asenteita moninaisuutta kohtaan.

Erytisesti vapaaehtoistoiminnassa on vielä runsaasti hyödyntämätöntä potentiaalia, ja se voisi vielä nykyistä paremmin tukea yhdenvertaisuutta ja hyviä väestösuhteita. Tämä edellyttää antirasistista ajattelua ja toimintaa kaikilta vapaaehtoisuuden parissa toimivilta, mutta myös aktiivista kansalaisuutta tukevia rakenteita yhteiskunnalta.

Kiitämme siitä, että ohjelma nostaa esille valtion roolin yleisen asenneilmapiirin rakentamisessa ja rohkaisee poliitikkoja vahvistamaan sellaisia arvoja, joita rasistinen puhe uhkaa. Olemme kuitenkin huolissamme siitä, että vahvistettavia arvoja ei määritellä. Arvojen tulee olla selkeät ja kirkaat, ja kaiken toiminnan tulee olla linjassa arvojen kanssa. Ohjelman arvoperustana tulee olla kaikkien ihmisten yhtäläinen ihmisarvo ja ihmisoikeudet. Ihmisarvon vastaiseen ja oikeuksia loukkaavaan toimintaan on puututtava määrätietoisesti kansalaisyhteiskunnan toimijoita osallistaen.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Lausuntopyyntönumeron diaarinumero: VN/27386/2023-VNK-31

Kansalaisareena kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto valtioneuvoston toimenpideohjelmasta rasmin torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Ohjelma nostaa esille yhteistyön merkityksen tulevaisuudessa, ja haluamme muistuttaa järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan kentän suuresta roolista yhdenvertaisuuden edistäjänä ja kuplautumisen ehkäisijänä Suomessa. Järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan kenttä on hyvin monimuotoinen sisältäen paikallisen, alueellisen ja valtakunnallisen vapaaehtois- ja järjestökentän, kunnat, seurakunnat, yritykset ja neljännen sektorin toimijat. Monimuotoinen kenttä tarjoaa alustoja verkostoitumiselle, kohtaamisille ja yhdessä tekemiselle erilaisten ihmisten välillä.

Toimeenpanon aikana tarvitaan läpileikkaavaa, sektori- ja toimialarajat ylittävää ja kansalaisten osallisuutta aidosti mahdollistavaa sidosryhmäyhteistyötä. Myös yksittäisiä kansalaisia (vailla taustaorganisaatioita) tulee osallistaa, sillä rasismi realisoituu nimenomaan tavallisten ihmisten arjessa. Rasmin vastaisessa työssä on ensisijaista osallistaa niitä tahoja, jotka edustavat rasismia kokevia ryhmiä tai joilla on antirasismiin ja yhdenvertaisuuteen liittyvää asiantuntemusta.

Eri järjestöjen kautta voidaan järjestää laaja-alaista yhteistyötä yhdessä eri järjestötoimijoiden, maahan muuttaneiden perustamien yhdistysten ja monikulttuurisuusjärjestöjen, kyläyhteisöjen ja eri yhteisöjen kanssa. Kannatamme osallistavaa tapaa tehdä yhteistyötä.

Ehdotamme Kansalaispaneelin järjestämistä esim. rasististen asenteiden syntymekanismeista ja niiden purkamisesta ja ennaltaehkäisemisestä. Vetovastuussa voisi olla VNK, mukana järjestämässä monialainen, sektorit läpäisevä ja riippumaton ydinryhmä ja ulkoinen fasilitointi. Rasmin syntymekanismien ja sen poisoppimisen mahdollisuuksiin on panostettava, sekä ymmärryksen lisäämisellä että rakenteellisilla toimenpiteillä.

Tärkeimpiä yhteistyön muotoja ovat tapahtumat ja tilat, joissa ihmiset saavat kohdata ja liittyä mukaan. Dialoginen toimintatapa edistää tasa-arvoista ja luottamuksellista kohtaamista. Ohjelmassa mainittu yhdenvertaisuustapahtuma on yksi hyvä keino edistää viranomaisten ja yhteisöjen yhteistyötä. Ohjelmassa mainitut toimet kansalaisyhteiskunnassa tapahtuvien kohtaamisten tukemiseksi ovat kuitenkin riittämättömiä ja pistemäisiä eivätkä ota huomioon kansalaisyhteiskunnan valtavan laajaa toimintaa, jota tehdään usein täysin riittämättömin resurssein.

Ohjelmassa nostetaan esille kansalaisjärjestöjen merkitys ja tämä on myös yksi osoitus siitä, että järjestöjen merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa on oleellinen, koska järjestöillä on usein

suoremmat mahdollisuudet kohtaamisiin. Järjestöt tukevat heikommassa asemassa olevia ihmisiä ja edistävät heidän mahdollisuuksiensa toimia yhteiskunnassa, myös usein ennaltaehkäisevästi ja ennakoivasti.

Risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulee huomioida entistä enemmän sellaisilla elämänalueilla, joissa siihen ei ole välttämättä aiemmin kiinnitetty huomiota. Vaikka järjestö- ja vapaaehtoistoiminta on arvopohjaista toimintaa, ei sekään aina ole syrjinnästä vapaata. Syrjinnän muodot voivat olla vain vaikeammin tunnistettavissa. Rasismi voi ilmetä esimerkiksi näennäisen neutraaleina käytäntöinä, jotka tosiasiallisesti sulkevat pois osan ihmisistä. Olisikin suotavaa, että liikunta-, nuoriso- ja kulttuurijärjestöjen lisäksi myös kaikessa muussa järjestö- ja vapaaehtoistoinnassa yhdenvertaisuussuunnittelu ja laajempi kestävyys edistäminen asetettaisiin avustusten kriteeriksi.

Vaatimusten lisäksi järjestötoimijoiden osaamisen lisäämiseen ja riittävään resursointiin on kiinnitettävä huomiota. Yhdenvertaisuuden lisääminen toiminnassa edellyttää muun muassa yhdenvertaisuus-, moninaisuus- ja saavutettavuusosaamista sekä tukea moni- ja selkokielisyyteen. Nämä kaikki edellyttävät myönteisten asenteiden lisäksi resursseja.

Vapaaehtoistoiminnan kattojärjestönä Kansalaisareena suosittaa järjestöille yhtenä yhdenvertaisuutta parantavana toimena sitä, että kaikissa tilaisuuksissa on käytössä turvallisemman tilan periaatteet ja että häirintäyhdyshenkilöitä koulutetaan kaikille toimialueille.

Toimenpideohjelman kerrotaan olevan työkaluna kokonaisvaltainen: se mahdollistaa eri tasoilla ja eri elämänalueilla toteutettavien toimenpiteiden edistämisen koordinoitusti. Ohjelma kuitenkin unohtaa yhden merkittävän elämänalueen, joka lisää siihen osallistuvien hyvinvointia ja osallisuutta sekä koko yhteiskunnan luottamusta ja yhteenkuuluvuutta - nimittäin vapaaehtoistoiminnan.

Vapaaehtoistoiminta on kansalaisoikeus, ja sen puuttuminen ohjelmasta on huolestuttavaa. Vapaaehtoistoiminta näkyy ohjelmassa vain siinä taustaoletuksessa, että on olemassa aktiivisia kansalaisjärjestöjä, jotka haluavat osallistua ja vaikuttaa ohjelman aikana. Vapaaehtoistoiminta ei kuitenkaan synny eikä pysy ilman panostusta. Tiedonvaihdon ja kuulemisten lisäksi on tärkeää vahvistaa toimijuutta: kansalaisyhteiskunta synnyttää niin uusia yhteiskunnallisia aloitteita kuin ruohonjuuritason innovaatioita yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Vapaaehtoistoiminta tuottaa osallisuutta, hyvinvointia ja merkityksellisyyttä ja on tärkeä kaksisuuntaisen kotoutumisen kanava. Uudet suomalaiset haluavat osallistua yhteiskunnan toimintaan ja ovat jo nyt monin tavoin aktiivisia kansalaisia. Silti vieraskieliset ja maahanmuuttajataustaiset kokevat yhä paljon osallistumisen esteitä. Vieraskieliset eivät esimerkiksi saa tietoa vapaaehtoistoinnasta niillä kielillä, joita osaavat, ja rodullistetut vähemmistöt saatetaan nähdä ensisijaisesti autettavan, ei aktiivisen toimijan roolissa. (Lahdenperä, Sini 2023:

Vapaaehtoistoimintaa vahvistamalla kohti ikääntyvän yhteiskunnan mahdollisuuksia. Vapaa! -Fri! -hankkeen toimenpideraportti. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2023:1.) Syrjintä vaikeuttaa myös muun muassa romanien osallistumista yhteiskunnalliseen toimintaan.

Kantasuomalaisten kanssa tehty vapaaehtoistyö pääsääntöisesti edistää maahan muuttaneiden integroitumista yhteiskuntaan. Se mahdollistaa kuulumisen yhteisöön sekä kielitaidon ja kulttuurisen ymmärryksen kehittymisen. Se voi myös tukea urasuunnitelmien selkiytymistä, kasvattaa ammatillista osaamista ja parantaa asemaa työmarkkinoilla. Lisäksi vapaaehtoistoinnalla saa vaikutusvaltaa itselle tärkeissä asioissa. (Hagman, Päivi 2018: Vapaaehtoistyöstä osalliseksi? Yhdistävä sosiaalinen pääoma maahanmuuttajan vapaaehtoistyössä. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto)

Vapaaehtoistoinnassa on vielä paljon hyödyntämätöntä potentiaalia osallisuuden, turvallisuuden tunteen ja hyvinvoinnin lisäämiseksi. Jokaisella ihmisellä tulisi olla pääsy itselleen merkitykselliseen yhteisöön ja mielekkääseen toimintaan, sillä nämä ovat hyvinvoinnin perusedellytyksiä. Vapaaehtoistointa on tärkeä osa kotoutujan polkua, sillä palkkatyökään ei automaattisesti johda kielitaidon lisääntymiseen tai merkityksellisen työyhteisön saamiseen. Kotimaassaan yliopistokoulutuksen saanut maahanmuuttaja työllistyy tällä hetkellä valitettavan harvoin koulutustaan vastaavaan työhön, jossa hänen osaamisensa tulisi käyttöön. Osaamisperusteinen vapaaehtoistointa tuo suomalaisen hyvinvoinnin kehittämiseen uusia, vielä piilossa olevia resursseja ja toimii myös ponnahduslautana mielekkäämpään työelämään.

Vapaaehtoistoinnin mahdollisuuksia tulisikin olla saatavilla kotoutujille nykyistä enemmän, ja mahdollisuuksien tulisi olla monipuolisia. Rodullistettujen vähemmistöjen näkyvämpi osallistuminen kaikenlaiseen vapaaehtoistointaan lisää heidän vaikuttamismahdollisuuksiaan kaikilla eri elämänalueilla ja lisää eri taustaisten ihmisten välistä kanssakäymistä.

Järjestösektorin leikkaukset poistavat järjestöiltä toimintaedellytyksiä laadukkaan vapaaehtoistoinnin järjestämiseen ja ovat uhka myös hyviä väestösuhteita edistävään vapaaehtoistointaan panostamiselle. Leikkaukset eivät rohkaise uudistamaan ja avaamaan toimintaa, vaan houkuttavat käpertymään sisään päin ja jättämään uudet kokeilut toteuttamatta.

Kansalaistoinnin yhteisöt haluavat lähtökohtaisesti toimia antirasistisesti, mutta eivät aina tiedä, miten. Yhdenvertaisuuden lisääminen toiminnassa edellyttää muun muassa yhdenvertaisuus-, moninaisuus- ja saavutettavuusosaamista sekä tukea moni- ja selkokielisyyteen. Tuetulla vapaaehtoistoinnalla, jossa vapaaehtoistointaan osallistuva henkilö saa ammatillista tukea vapaaehtoistointaan ja sen hyödyntämiseen omalla koulutus- ja urapolulla, on saatu aikaan vaikuttavia tuloksia. Tuetun vapaaehtoistoinnin hankkeisiin ja ohjelmiin tulisikin osoittaa valtionavustuksia nykyistä huomattavasti enemmän kotoutumisen vauhdittamiseksi ja yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien vakiinnuttamiseksi.

Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja työnantajien yhdenvertaisuuden edistämismääräykset on täytetty useimmiten muodollisesti, mutta aito vuoropuhelu jää usein minimiin. Toimintaohjelman aikataulus ja avoimuus edistäisi mahdollisuuksia seurata ohjelman toteutumista.

Olisimme kaivanneet ohjelmaan lisää konkretia; esimerkiksi dialogien sarja, jonka tavoitteena on lisätä vuoropuhelua koko väestön keskuudessa rasismista ja sen vaikutuksista (VNK, 2024-2027) on hyvä asia, mutta konkretia jää uupumaan; miten ja ketä kutsutaan mukaan siihen? Miten sen kautta rakentuva tieto oikeasti hyödynnetään?

Kansalaisareena haluaa vielä nostaa esille yhdenvertaisuusvaltuutetun kehittämisen työkalun, jonka avulla ministeriöt saavat tietoa yhdenvertaisuussuunnittelun toteutumisesta sekä tuen tarpeesta. Anonyymi rekrytointi vähentää rekrytoinnin syrjintää ja koulutukset kaikilla aloilla lisäävät ymmärrystä. Nämä ovat konkreettisia toimenpiteitä, jotka voisivat edistää yhdenvertaisuuden toteutumista koko kansalaisyhteiskunnassa.

Ohjelman tarkoitus on hyvä, mutta se jää vallitsevasta tilanteesta ja eri alojen säästöpainesta johtuen ylätasoiseksi. Katsomme myös, että hallituksen kaikkien toimien tulee olla linjassa yhdenvertaisuuden kanssa.

Kansalaisareena kiittää toimenpideohjelmasta siitä, että se kiinnittää huomiota lainsäädännön viranomaisille, varhaiskasvatukseen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjille sekä työnantajille asettamaa yhdenvertaisuuden edistämismääräyksiä.

Lainsäädäntöön nojaava yhdenvertaisuuden edistäminen on tärkeää. Sen lisäksi tarvitaan panostusta myönteiseen, ihmisten välistä kohtaamista ja yhteistyötä lisäävään toimintaan, jonka tuottamat positiiviset vaikutukset ylittävät lainsäädännön asettamat minimitalvoitteet. Viranomaisyhteyksissä, koulutuksessa ja työelämässä kohtaamisen lisäksi kaikilla muillakin elämäalueilla tarvitaan paljon myönteisiä kohtaamisia ja yhteistyötä erilaisten ihmisten kesken. Onnistunut yhdessä tekeminen vahvistaa väestön myönteisiä asenteita moninaisuutta kohtaan.

Eryteisesti vapaaehtoistoiminnassa on vielä runsaasti hyödyntämätöntä potentiaalia, ja se voisi vielä nykyistä paremmin tukea yhdenvertaisuutta ja hyviä väestösuhteita. Tämä edellyttää antirasistista ajattelua ja toimintaa kaikilta vapaaehtoisuuden parissa toimivilta, mutta myös aktiivista kansalaisuutta tukevia rakenteita yhteiskunnalta.

Kiitämme siitä, että ohjelma nostaa esille valtion roolin yleisen asenneilmapiirin rakentamisessa ja rohkaisee poliitikkoja vahvistamaan sellaisia arvoja, joita rasistinen puhe uhkaa. Olemme kuitenkin

huolissamme siitä, että vahvistettavia arvoja ei määritellä. Arvojen tulee olla selkeät ja kirikkaat, ja kaiken toiminnan tulee olla linjassa arvojen kanssa. Ohjelman arvoperustana tulee olla kaikkien ihmisten yhtäläinen ihmisarvo ja ihmisoikeudet. Ihmisarvon vastaiseen ja oikeuksia loukkaavaan toimintaan on puututtava määrätietoisesti kansalaisyhteiskunnan toimijoita osallistaen.

Porthén Anne
Kansalaisareena

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Tällä hetkellä erittäin vakava ongelma on vihapuhe ja syrjintä venäjänkielisiä, kaksoiskansalaisia (Suomi ja Venjäjä) sekä Suomessa asuvia Venäjän kansalaisia kohtaan.

YVV:n tilastojen mukaan syrjintätapausten määrä kansalaisuuden perusteella on noussut merkittävästi v. 2022-2023. On vahva epäily siitä, että tämä liittyy Suomessa asuvien Venäjän kansalaisten syrjintään.

Aleksanterinliitossa olemme valmis yhteistyöhön tämän ongelman ratkaisemisen edistämiseksi. On tärkeää ylläpitää dialogia ja vuorovaikutusta erilaisten venäjänkielisten oikeuksien edistävien tahojen kanssa. On tarvetta järjestää enemmän ja säännöllisesti (muutama kerta vuodessa) vihapuheisiin sekä syrjintään liittyviä anonyymeja ja riipumattomia kyselyitä, joihin pääsisivät vastaamaa kaikki halukkaat. On tarvetta järjestää avoimia keskustelutilaisuuksia, joihin osallistuvat vallan haltijat sekä venäjänkielisten edustajat.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Anonyymi rekrytointi on yksi tärkeämmistä keinoista, miten töihin pääseminen voidaan mahdollistaa kaikille tasavertaisesti. Anonyymi rekrytointi on käytettävä kaikissa valtion rahoittamisessa organisaatiossa, kunnissa jne.

Ulkomailla saadun korkeakoulutuksen vahvistamisen prosessi on liian kallis ja liian pitkä. Tämä vaikeuttaa maahanmuuttotaustaisten työntekijöiden pääsyä työmarkkinoille.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Pyöreät pöydät ja keskustelutilaisuudet suomen venäjänkielisten tilanteesta.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Kyselyt, joissa suoraan kysytään, onko tapahtunut muutos verrattuna edellisiin vuosiin.
Yhdenvertaisuusvaltuutetun tilastot.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Tällä hetkellä erittäin vakava ongelma on vihapuhe ja syrjintä venäjänkielisiä, kaksoiskansalaisia (Suomi ja Venjäjä) sekä Suomessa asuvia Venäjän kansalaisia kohtaan.

YVV:n tilastojen mukaan syrjintätapausten määrä kansalaisuuden perusteella on noussut merkittävästi v. 2022-2023. On vahva epäily siitä, että tämä liittyy Suomessa asuvien Venäjän kansalaisten syrjintään.

Aleksanterinliitossa olemme valmis yhteistyöhön tämän ongelman ratkaisemisen edistämiseksi. On tärkeää ylläpitää dialogia ja vuorovaikutusta erilaisten venäjänkielisten oikeuksien edistävien tahojen kanssa. On tarvetta järjestää enemmän ja säännöllisesti (muutama kerta vuodessa) vihapuheisiin sekä syrjintään liittyviä anonyymeja ja riipumattomia kyselyitä, joihin pääsisivät vastaamaa kaikki halukkaat. On tarvetta järjestää avoimia keskustelutilaisuuksia, joihin osallistuvat vallan haltijat sekä venäjänkielisten edustajat.

Marova Ekaterina
Aleksanterinliitto Ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Laajalla kattauksella eri vähemmistöryhmät, työnantajaliitot, julkisen palvelun ostopalveluja tarjoavat tahot, kuntaliitto, kunnat ja hyte-alueet

Eli paikallisia ja alueellisia ratkaisuja paikallisten yritysten, vähemmistöjen ja julkisten palveluiden välillä. Tavoitena voisi olla paremmat paikalliset palvelut, joiden luomiseen kaikki osallistuisivat. Suomen Romaniyhdistys on mielellään mukana innovoimassa eri yhteiskunnan tasoja ja toimijoita kehittämään konkreettisia toimenpiteitä rasismien vastaisessa työssä ja siihen löytyy hyviä malleja mm. THL:n Antirasistinen työkalu, sekä edellisen hallituksen rasismien vastaista ja hyvien väestösuhteiden edistämisen ohjelmaa voisi toteuttaa sellaisenaan ja vain lisätä sinne esim. hallituksen työllistämistoimenpiteitä, jotka tosin vaativat yllä mainittuja yhteistyökuvioita ja vastuuttamisia.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Kaikissa toimenpidekohdissa, sehan kait on läpileikkaava teema, ja erityisesti sateenkaari-ihmisten osalta ne puuttuvat tässä.

Vielä esitämme, että hallitusohjelma käsittelee myös rasismista johtuvasta köyhyyden ja moniperustaisen syrjinnän kasautuvia ja risteäviä vaikutuksista, joita tässä toimintaohjelmassa ei mainita lainkaan, ainakaan konkreettina tasolla. Vaikka Amerikka ei ehkä ole demokratian mallimaa kaikessa toiminnassaan, mutta siellä tapahtuvia vääryyksiä ja ilmiöitä ja poliittisia päätöksiä ja niiden vaikutuksia myös tutkitaan. Ja toisin kuin meillä, siellä osataan laskea taloudelliset menetykset, joita rasismi ja siitä aiheutuvat erilaiset köyhyysloukut eli puutteellinen terveydenhuolto, huono ruokavalio, huonolaatuinen koulutus, asumisen turvattomuus/vaarallisuus/asunnottomuus aiheuttavat - ja niiden hinta on jo kova

- eli jo useita miljardeja.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Julkisen hallinnon ja palveluiden yksityiseltä hankkimien ostopalveluiden yhdenvertaisuuskriteereitä. Tällä tarkoitamme yksityisiä suuria, mutta myös keski-suuria ja pieniä yrityksiä ja niiden alihankkijoita velvoittavia vastuullisuusraportointia, jotka lyhykäisyydessään ”on prosessi, jossa yritys kommunikoi julkisesti toimintansa vaikutuksista ympäristöön, sosiaalisiin näkökohtiin ja taloudelliseen kestävyYTEEN. Se auttaa yritystä ymmärtämään omaa vastuullisuuttaan ja vastaamaan sidosryhmien odotuksiin”. Näistä on esimerkkejä esim. YK:n kehityksen tavoitteita, Sustainable Development Goals, SDG, joita osaa esim. TEM on jo kokeillut ja muitakin löytyy.) Ja lisäksi voisi tutkia parin vuoden sisällä voimaan tulevia vastuullisuus-direktiivejä, joihin kuuluu mm. paitsi yrityksen taloudellista ja ympäristöä koskevat toiminnat ja säädökset ja suositukset, myös sosiaalinen vastuu, joka on yhtä kuin kestävä kehitys, työvoiman moninaisuus, ihmisoikeudet eli siis yhdenvertaisuus, kaikenlainen työvoiman väärinkäytön (Wolt-kuskit ym. harmaan työvoiman käyttö, pakottaminen, alipalkkaus jne.) estäminen.

Kun julkinen hallinto ja palvelu vaatisi kilpailuvalttina yhdenvertaisuussuunnitelman noudattamista yksityisiltä ostettavan palvelun ehtona, ne olisivat todellisia, konkreettisia muutoksia, joiden vaikutusta (määrää ja laatua ja määrä-ajoin) voitaisiin vertailla ja käyttää hyvänä myynti/ostovalttina. Tätä voisi ainakin suosittaa tutkittavaksi ja kehitettäväksi toiminnoksi työrasmin vastaisissa toiminnoissa.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Laadulliset ja määrälliset mittarit ja määräaikaisten arvioinnit malleja on esim. yhdenvertaisuussuunnitelmista Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistolla on digitaalinen suunnittelun ja arvioinnin työkalu, jota voisi soveltaa laajasti myös kuntien ja työnantajien tarpeisiin "(Yhdenvertaisuuden edistämisen laadullinen mittaaminen valtionhallinnossa – digitaalinen yhdenvertaisuussuunnittelun raportointityökalu ja kokemukset valtionhallinnon kahdeksalta hallinnonalalta, yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto)" Näitä voisi soveltaa kunnille ja hytealueille ja työnantajille, siihen voisi käyttää 6 miljoonaa saataisiin kunnollista pitkä aikaista koulutusta , yhdenvertaisuussuunnitelmia, joissa olisi osallistututettu paikallisia ja alueellisia toimijoita ja vähemmistöjä ja niiden arviointia jota tehtäisiin vertaisotteella eri hytealueet pisteytettäisiin myös näiden mukaan.

Työnantajat mukaan vastuuraportoinneillaan, yllä löytyy mallia.

Muut kommentit

Ja ehkä viimeisenä vaikka tärkeänä pitäisi rasismista tunnistaa myös rodullistamisen prosessiluonteisuus, joka ilmenee meissä kaikissa ihmisissä, jotka yhteiskunnassa kuulumme joko enemmistöihin tai vähemmistöihin. Ehkä tässä auttaisi myös suomalaisten historian tuntemus romaninäkökulmasta, sillä me romanit olemme kokeneet rodullistavaa kohtelua sekä Ruotsi-Suomen ajoilta 1512 vuodesta 1800-luvulle, jonka jälkeen saimme kokea Venäjän vallan aikaista kohtelua ja tämä kaikki ihan yhdessä suomalaisten ja Suomessa asuneiden vähemmistöjen kanssa. Ja Suomen

kansalaissodan ajoista alkaen myös suomalaista ja skandinaavista rodullistavaa politiikkaa. Vuonna 1978 saimme oikeuden pysyvään asumiseen, Euroopan unionin myötä ja Kansallisten romanipoliittisten ohjelmien myötä olimme päässeet jopa hallitusohjelmaan 2010, mutta 2023 jälkeen nykyisissä rasismiin vastaisissa ohjelmissa olemme taas vaipumassa näkymättömiin, eli rodullistaminen on myös näkymättömäksi tekemistä sekä valtaväestön että muiden vähemmistöjen silmissä, mikä vaikeuttaa kansallisen mm. romanipoliittisen ohjelman toimeenpanoa ja osallistumista vähemmistökeskusteluihin.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismiin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Suomen Romaniyhdistys ry kiittää mahdollisuudesta lausua huomionsa jo ohjelman luonnosvaiheessa. Näin ajoissa annetuilla lausunnoilla tulee olla myös vaikutusta tulevaan ohjelmaan.

Yleisesti Suomen Romaniyhdistys toteaa, että lausuntoluonnos on kunnianhimoinen mutta vielä paikoin hyvin keskeneräinen toimenpiteiden konkretisoinnissa.

Suomen Romaniyhdistys haluaa kiinnittää huomiota siihen tosiasiaan, että rasismi kohdistuu aina ihmisiin ja heidän etniseen taustaansa. Rasismia myös ylläpitävät ja sitä toteuttavat ihmiset. Tästä syystä haluamme kiinnittää jo aiemmissakin hallituksen esityksissä ilmenneeseen tapaan puhua kovin epämääräisesti ulkomaalaistaustaisista, maahanmuuttajista, suomalaisista, vähemmistöistä ja vähemmistötaustaisista, sekä siitä, että erikseen mainitaan vain saamelaiset. Tuntuu siltä ettette tiedä mihin ryhmään perinteiset vähemmistöt ja maahan muuttaneet kuuluvat ja mihin kaikkiin näistä oletetaan esim. romanien kuuluvan. Toivoisimme, että hallituksessakin ymmärretään, että ihmiset Suomessa syntyvät ja kuuluvat hyvin erilaisiin ryhmiin, joita suurinta osaa tässäkin esityksessä tarkoitettuja ihmisiä kuitenkin yhdistää Suomen kansalaisuus. Muista Suomessa eri syistä olevista ihmisistä puhuttaisiin selkeästi joko ulkomaalaistaustaisina, työstätyksellä, pakolaisstatuksella tai oleskeluluvalla olevina ihmisinä.

Tässä toivoisimme myös kuvattavan Suomen kansalaisten tai Suomessa asuvien olevan monimuotoinen väestöryhmä ihmisiä, joiden polku syntymästä ja/tai maahantulosta alkaen itsenäistymiseen, työelämään ja vanhuuteen etenee erilaisista sosiaalisista ja taloudellisista lähtökohdista sekä erilaisista perherakenteista käsin. Ihmisiä asuu niin maaseudulla, haja-asutusalueilla kuin kaupungeissakin. Väestö koostuu eri ikäisistä ihmisistä, erilaisista sukupuolista sekä vammaisista ja vammattomista. Suomessa asuvien ihmisten elämäntilanteet eivät ole yhtenäisiä, on esimerkiksi erilaisia maailmankatsomuksellisia, aatteellisia ja uskonnollisia näkemyksiä sekä seksuaalisia suuntautumisia ja sukupuoli-identiteettejä. Lisäksi voidaan vielä todeta

vaikuttavina tekijöinä yhteisölliset taustat ja myös hyvin erilaiset tavat ilmentää ihmisyyttä sen eri tasoilla (perhe, yhteisö, yhteiskunta).

Kuten valtaväestökin, eli suomalaiset, ja Suomen ruotsalaiset, haluavat erottua etniseltä taustaltaan, niin myös Suomessa asuvat muut vähemmistöt haluavat tulla mainituksi omine taustoineen. Suomen väestöön kuuluu maahanmuuttajia, alkuperäiskansaansa saamelaisiin kuuluvia, vanhoihin kansallisiin vähemmistöihin kuuluvia romaneita, juutalaisia, tataareita, karjalaisia, (vanha)venäläisiä, sekä muita maahan eri aikoina tulleita kieli- ja kulttuurivähemmistöjä ja heidän jälkeläisiään.

Tämän väestörakenteen yhdenvertaisuuden haasteisiin ja niiden syiden ymmärtämiseen täytyy tässä nykyisen hallituksen rasismin vastaisessa ohjelmassa tunnistaa sekä rakenteellista rasismia sen hyvin erilaisissa muodoissa että ihmisten väliä rasistia asenteita. Edellisen hallituksen ansiokkaassa ”Rasismin vastainen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelma” tämä rasismin vastainen työ oli saatu hyvin alulle ja myös inhimillinen näkökulma ja vähemmistöjen osallisuus oli siinä huomioitu. Olisi ollut ehkä kustannustehokkaampaa jatkaa siellä olleen ohjelman toteuttamista lisämausteille, koska sen tutkimustulokset ovat aivan relevantit edelleenkin, eikä tämä ohjelma tällaisenaan tuo mitään uutta siihen.

Mutta siis tämä lausunnolla oleva ohjelma voisi nostaa esiin sen ainakin edellä mainitun tutkimuksen nimeämät rasismin lajit ja lisätä sinne vielä muutamia rasismin lajeja, joita Suomessa tunnistetaan vielä kovin heikosti (esim. institutionaalinen rasismi, systeeminen rasismi, red line -rasismi, vuorovaikutuksellinen rasismi jne.)

Rakenteellisen rasismin lisäksi pitäisi tunnistaa myös sekä rakenteessa että eri ihmisryhmien välillä ilmeneviä kokonaisten ihmisryhmien oletettuihin stereotyyppioihin perustuvat vääristyneet käsitykset antisemitismistä, antigypsismistä (mustalaisviha, joka on Euroopan neuvoston tunnistama ja sille raportoiva rasismin muoto) sekä islamofobiasta. Näistä ei islamofobiaa eikä antigypsismia edes mainita eikä niihin kohdennu toimenpiteitä tässä ohjelmassa, vaikka ne ovat ”Rasismi Suomessa 2023” tutkimuksen mukaan kuitenkin keskeisimpiä rasismin ja syrjinnän muotoja. Myöskään sateenkaari-ihmisten kokemukset erilaisesta risteävästä ja kasaantuvasta syrjinnästä sekä valtaväestön, että eri vähemmistöjen taholta, eivät ole saaneet riittävää huomiota ohjelmassa.

Ja ehkä viimeisenä vaikka tärkeänä pitäisi rasismista tunnistaa myös rodullistamisen prosessiluonteisuus, joka ilmenee meissä kaikissa ihmisissä, jotka yhteiskunnassa kuulumme joko enemmistöihin tai vähemmistöihin. Ehkä tässä auttaisi myös suomalaisten historian tuntemus romaninäkökulmasta, sillä me romanit olemme kokeneet rodullistavaa kohtelua sekä Ruotsi-Suomen ajoilta 1512 vuodesta 1800-luvulle, jonka jälkeen saimme kokea Venäjän vallan aikaista kohtelua ja tämä kaikki ihan yhdessä suomalaisten ja Suomessa asuneiden vähemmistöjen kanssa. Ja Suomen kansalaissodan ajoista alkaen myös suomalaista ja skandinaavista rodullistavaa politiikkaa. Vuonna 1978 saimme oikeuden pysyvään asumiseen, Euroopan unionin myötä ja Kansallisten romanipoliittisten ohjelmien myötä olimme päässeet jopa hallitusohjelmaan 2010, mutta 2023

jälkeen nykyisissä rasismien vastaisissa ohjelmissa olemme taas vaipumassa näkymättömiin, eli rodullistaminen on myös näkymättömäksi tekemistä sekä valtaväestön että muiden vähemmistöjen silmissä, mikä vaikeuttaa kansallisen mm. romanipoliittisen ohjelman toimeenpanoa.

Haluaisimme myös korostaa, että hallituksen rasismien vastaisessa työssä pitäisi perustana olla Antirasistinen työote, joka pitää sisällään jo yllä mainittuja asioita, mutta ohjaa myös selkeisiin konkreettisiin toimenpiteisiin: Tiedostamaan, tiedottamaan, kouluttamaan, puuttumaan, valvomaan, arvioimaan määräajoin toimintojen tehokkuutta eri sektoreilla. Lisäksi se ohjaa tarvittaessa luomaan lakeja, sanktioita ja mekanismeja, joilla rasismia tekevät joutuvat vastuuseen tekemisestään ja rasimia kokeneiden uhrien monikertaiset kärsimykset sekä rasismista että syrjinnän eri muodoista (risteävistä, intersektionaalisista ja/ tai kasaantuvista) johtuvat tulevat huomioiduksi ja niitä ryhdytään purkamaan.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto on julkaisut kokeilemansa yhdenvertaisuussuunnitelmien tekemisen ja arvioinnin työkalun ministeriöille ja viranomaisille, tämä ohjelma voisi suositella sen käyttöönottoa myös kunnissa ja muissa julkisissa palveluissa. (Yhdenvertaisuuden edistämisen laadullinen mittaaminen valtionhallinnossa – digitaalinen yhdenvertaisuussuunnittelun raportointityökalu ja kokemukset valtionhallinnon kahdeksalta hallinnonalalta, yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto)

Ja tähän liittyen julkinen hallinto ja kunnat voisivat vaatia yhdenvertaisuussuunnitelmia ja niiden määräaikaista arviointia myös, esim. 3 vuoden välein, paitsi omissa myös niissä palveluissa, joita julkiset palvelut ja kunnat joutuvat nykyisin ostamaan yksityiseltä sektorilta.

Tällä tarkoitamme yksityisiä suuria, mutta myös keski-suuria ja pieniä yrityksiä ja niiden alihankkijoita velvoittavia vastuullisuusraportointia, jotka lyhykäisyydessään ”on prosessi, jossa yritys kommunikoi julkisesti toimintansa vaikutuksista ympäristöön, sosiaalisiin näkökohtiin ja taloudelliseen kestävyteen. Se auttaa yritystä ymmärtämään omaa vastuullisuuttaan ja vastaamaan sidosryhmien odotuksiin”. Näistä on esimerkkejä esim. YK:n kehityksen tavoitteita, Sustainable Development Goals, SDG, joita osaa esim. TEM on jo kokeillut ja muitakin löytyy.) Ja lisäksi voisi tutkia parin vuoden sisällä voimaan tulevia vastuullisuus-direktiivejä, joihin kuuluu mm. paitsi yrityksen taloudellista ja ympäristöä koskevat toiminnot ja säädökset ja suositukset, myös sosiaalinen vastuu, joka on yhtä kuin kestävä kehitys, työvoiman moninaisuus, ihmisoikeudet eli siis yhdenvertaisuus, kaikenlainen työvoiman väärinkäytön (Wolt-kuskit ym. harmaan työvoiman käyttö, pakottaminen, alipalkkaus jne.) estäminen.

Kun julkinen hallinto ja palvelu vaatisi kilpailuvalttina yhdenvertaisuussuunnitelman noudattamista yksityisiltä ostettavan palvelun ehtona, ne olisivat todellisia, konkreettisia muutoksia, joiden vaikutusta (määrää ja laatua ja määrä-ajoin) voitaisiin vertailla ja käyttää hyvänä myynti/ostovalttina. Tätä voisi ainakin suosittaa tutkittavaksi ja kehitettäväksi toiminnoksi työrasismien vastaisissa toiminnoissa.

Näin saataisiin konkreettisesti kaikki osallistumaan samoihin talkoisiin ja sidosryhmien kuulemisiin, sillä yhdenvertaisuussuunnitelmiin kuuluu myös sidosryhmien osallistaminen suunnitelmien laadintaan. Tässä ilmaisemme myös huolestamme sidosryhmien eli kansalaisjärjestöjen rahoituksen leikkaukset, jotka sulkevat yhä lisääntyvän määrän kansalaisia pois elintärkeistä osallistumisen väylistä, puhumattakaan rahauhastyöstä sekä sote-palveluista, joita ei tuoteta julkisella eikä yksityisellä puolella. Vaarana on luottamuksen puute ja etenevä syrjäytyminen marginaaliryhmiksi.

Vielä esitämme, että hallitusohjelma käsittelee myös rasismista johtuvasta köyhyyden ja moniperustaisen syrjinnän kasautuvia ja risteäviä vaikutuksista, joita tässä toimintaohjelmassa ei mainita lainkaan, ainakaan konkretian tasolla. Vaikka Amerikka ei ehkä ole demokratian mallimaa kaikessa toiminnassaan, mutta siellä tapahtuvia vääryyksiä ja ilmiöitä ja poliittisia päätöksiä ja niiden vaikutuksia myös tutkitaan. Ja toisin kuin meillä, siellä osataan laskea taloudelliset menetykset, joita rasismi ja siitä aiheutuvat erilaiset köyhyysloukut eli puutteellinen terveydenhuolto, huono ruokavalio, huonolaatuinen koulutus, asumisen turvattomuus/vaarallisuus/asunnottomuus aiheuttavat - ja niiden hinta on jo kova

- eli jo useita miljardeja.

Näissä tutkimuksissa on tullut myös esiin se potentiaalinen innovatiivisuus ja monimuotoisuus, joka menetetään huono-osaisuuden aiheuttamasta pätevän, työkykyisen, työssä oppivan ja sitoutuvan työvoiman puutteesta. Ja toisaalta siellä on myös laskettu kuinka monta miljardia nyt jo maksavat rikkaat ja hyvin toimeentulevat erilaisin tavoin yhteiskuntarauhasta, jota rikkoivat tai jotka aiheutuvat rasismista aiheuttamasta radikalisoitumisesta, rikollisuudesta, väkivallasta ja sen uhkasta, ilkeistä, salaliittoteorioista. Puhutaan siis yhteiskunnasta, jonne on muodostunut pysyvä syrjäytynyt marginaali- tai kaksoisyhteiskunta, jolla ei ole mitään menetettävänä. Nykyisen hallituksen olisi syytä laskea myös tässä ohjelmassa erilaisten rasismista aiheuttaman köyhyyden aiheuttamien loukkujen hintaa tulevana vuosina. Jälkien korjaaminen kun on aina kalliimpaa kuin ennaltaehkäisy.

Eli lyhyesti Suomen Romaniyhdistys kannustaa hallitusta ottamaan vastuun demokratian ylläpitämisestä kaikkia ihmisiä ja ihmisoikeuksia kunnioittaen. Se on jatkuvaa työtä yli hallituskausien - kunnianhimoisen pitkäaikaista ja yhdenvertaisuutta ja ihmisoikeuksia edistävää - antirasistista työtä aina ja kaikkialla. Se on rasismista tunnistamista, oikeiden käsitteiden käyttöä, rakenteellisten ja omien henkilökohtaisten asenteiden tunnistaminen terveydenhuollossa, työelämässä, koulussa, koulutuksessa, instituutioissa, laitoksissa, kirkoissa, seurakunnissa, ministeriöissä, kunnissa ja kunnan toimissa, puolueissa ja hallituksissa. Se on vihapuheen, maalittamisen, rasistisen kohtelun ja syrjinnän kiellon lisäksi rangaistuksien koventamisperustaisuus sekä positiivisten yhdenvertaisuutta edistävien suunnitelmien käyttöönotto kaiken toiminnan kilpailuvalttina. Kaiken muun saa kukin hallitus tehdä kuten haluaa, mutta tämän se voisi ottaa kunnia-asiakseen, sillä se takaisi yhteiskuntarauhan ja hyvinvoinnin jatkuvuuden, ja se on sitä mitä tarvitaan ihan jo kohta ihmiskunnan peruspilareiden -kestävän kehityksen, puhtaan veden, ruuan ja ilman riittävyteen- ylläpitämiseen.

Majaniemi Päivi
Suomen Romaniyhdistys fi

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Ammattiliitto Pro painottaa työelämänäkökulmaa rasismin torjumisessa ja yhdenvertaisuuden edistämisessä. Jotta rasismia voidaan torjua ja yhteiskunnan yhdenvertaisuutta edistää, on välttämätöntä ottaa huomioon työelämäkysymykset, työelämässä esiintyvä tahallinen ja tahaton syrjintä sekä syrjivät rakenteet. Tästä syystä työelämän toimijoita, kuten työmarkkinajärjestöjä ja työnantajia tulee osallistaa toimenpideohjelman toimeenpanoon.

Työelämän yhdenvertaisuutta koskevassa osuudessa korostuu työnantajien rooli yhdenvertaisuuden edistämisessä. Tämä on oikea lähtökohta jo voimassa olevan lainsäädännönkin perusteella. Esimerkillä johtaminen on tärkeää, mutta työelämässä tarvitaan käytännön yhdenvartaisuustyöhön koko työyhteisö. Ammattiliittojen ja niiden jäsenten osaaminen ja panostus kannattaa ehdottomasti hyödyntää.

Pro pitää tärkeänä, että toimenpideohjelmassa tehdään yhteistyötä yhdenvertaisuutta edistävien tahojen ja kohderyhmän kanssa. Tiedonannon tavoitteena on lisätä eri tahojen välistä yhteistyötä ja osallistaa heitä ohjelmaan. Pro kannattaa 4.2. kohdassa mainittua toimea tukea yhdenvertaisuutta edistävien järjestöjen toimintaedellytyksiä. Sekä luvuissa 4 että 5 toimenpiteiden toteutumisesta käytännössä tulee vaikeuttamaan hallituksen mm. kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiin kohdentamat rajut leikkaukset. Samalla koko toimintaohjelman toteuttamisen uskottavuus kärsii. Toimintaohjelman rahoittamiseen varattu 6 miljoonan määräraha on kosmetiikkaa.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Toimintaohjelmassa on mainittu, että maahan muuttaneiden naisten työllisyyteen kiinnitetään erityisesti huomiota, tämä on kannatettavaa. Työllisyyden tukemisen toimenpiteiden tulee olla kuitenkin työelämään kannustavia, ei leikkaavia, kuten esim. hallitusohjelmassa mainittu oikeus kotihoidontukeen vasta useamman vuoden asumisajan jälkeen.

Toimenpideohjelmassa mainitaan moniperustaisen syrjinnän kohdassa, miten eri väestöryhmien kuten ulkomaalaistaustaisten, romanien, saamelaisten, muslimien ja juutalaisten ohella muihin vähemmistöihin kuten seksuaalivähemmistöön kuuluvat ihmiset kokevat syrjintää eri elämänalueella. Lisäksi mainitaan, että kuka tahansa voi kohdata syrjintää ikänsä tai sukupuolensa johdosta. Ammattiliitto Pro haluaa korostaa, että vaikka on totta, että syrjintä voi kohdistua keneen ihmiseen tahansa iän tai sukupuolen perusteella, on kuitenkin tilastollisesti todennäköisempää, että syrjintä kohdistuu enemmän esimerkiksi työelämässä ikääntyviin työntekijöihin tai transihmisiin tai naisiin, ja syrjinnälle alttiimmat ryhmät tulee ottaa erityisesti huomioon. Tällä hetkellä työ- ja elinkeinoministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö ovat nimittäneet selvityshenkilön valmistelemaan toimia ikääntyneiden työllisyysasteen nostamiseksi.

Toimenpideohjelmassa ja erityisesti luvun 5 sisällössä painottuu nuorten yhdenvertaisuuden edistäminen. Nuorten syrjinnän kokemusten yleisyys perustelee painotusta mm. koulutukseen, koulutusjärjestelmään sekä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikkaan. Oman erilaisuuden tunnistaminen ja vertaisuuden hakeminen – samoin kuin syrjintä – alkaa jo varhaislapsuudessa. Tästä syystä painotus tulee nuorten lisäksi olla lapsissa ja selkeämmin myös varhaiskasvatuksessa.

Ammattiliitto Pro kannattaa sitä, että ohjelmassa huomioidaan uskonnolliset vähemmistöt, mutta ei näe perustetta erityisesti antisemitismin vastaisten toimien erilliselle kokonaisuudelle. Kaikkiin uskonnollisiin väestöryhmiin kohdistuvaan syrjintään tulisi keskittyä yhtäläisesti.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelman perusta muodostuu neljästä tavoitteesta:

- 1) Yhteiskunnan eriarvoistavien rakenteiden purkaminen työmarkkinoilla ja muualla yhteiskunnassa,
- 2) Hyvien väestösuhteiden vahvistaminen,
- 3) Työmarkkinoille pääsyn edistäminen

4) Rasismia koskevan tietopohjan vahvistaminen.

Rasismi on niin monitahoinen yhteiskunnallinen ongelma, että keskittyminen valittuihin kokonaisuuksiin on perusteltavissa. Yhdellä toimenpideohjelmalla ei kuitenkaan rasismia suomalaisesta yhteiskunnasta kyetä kitkemään. Kampanjat, kuten rasismiin vastainen kampanja yhdessä työmarkkinajärjestöjen, urheilu-, kulttuuri- ja kansalaisjärjestöjen sekä muiden toimijoiden kanssa voivat toimia alkusysäyksenä yhteiskunnalliselle keskustelulle. Yhdenvertaisuuden edistäminen ei ole kuitenkaan kampanja, vaan johdonmukaista, pitkäjänteistä tekemistä kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla.

Toimintaohjelman painopisteissä ja toimissa on jossakin määrin nähtävissä kytkentä julkisuudessa esillä pidettyihin rasismiin ilmenemismuotoihin. Se johtaa osin helpoilta näyttäviin toimenpiteisiin, joilla ei kuitenkaan syvällä yhteiskunnan rakenteissa olevaa ja ihmisten arkea piinaavaa eriarvoisuutta nujerreta. Esimerkiksi monet luvun 4 toimenpiteistä ovat pääosin keskusteluja, foorumeja ja muita varsin ylätasolla tapahtuvia kokoontumisia sidosryhmien kanssa ja kesken.

Syrjintä työelämässä

Toimenpideohjelmassa korostetaan, että yhdenvertaisuuslainsäädäntö antaa vankan pohjan rasismiin vastaiselle työlle. On totta, että lainsäädännön mukaan jokaisella työnantajalla on velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta, tämä ei kuitenkaan toteudu käytännössä, vaan työelämän rasismi ja syrjintä on edelleen valitettavan yleistä.

Luvussa 6 ”Työelämän yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys” mainittu työvoimapalveluiden asiantuntijoiden kouluttaminen on hyvä alkua. Vastaavaa koulutusta tarvitaan koko julkishallinnon henkilöstölle. Koulutus tulee kytkeä osaksi henkilöstön perehdyttämistä ja normaalia henkilöstökoulutusta.

Työelämän syrjivät rakenteet ilmenevät jo rekrytointivaiheessa. Ammattiliitto Pro pitää tärkeänä, että työvoimapalveluiden asiantuntijoiden koulutuksessa on huomioitu kulttuurinen moninaisuus rekrytointitilanteissa. Rekrytointisyrjintää käsiteltäessä on tärkeää huomioida sen kaikki ilmenemismuodot, aina etnisyyteen perustuvasta syrjinnästä kielelliseen tai uskonnolliseen syrjintään. Asiantuntijoita on tärkeää kouluttaa tarjoamaan tukea työnhakijoille syrjivien rekrytointitilanteiden sekä epätasa-arvoisen kohtelun tunnistamisessa. Työnhakijan voi olla vaikeaa tunnistaa työhaussa ilmenevää syrjintää, varsinkin jos työnhakija on maahan muuttanut, jolle suomalainen järjestelmä ja lainsäädäntö on vieras.

Ammattiliitto Pron mielestä koulutusta rekrytointitilanteisiin tulee tarjota myös työnantajille. Syrjintä rekrytointiprosessissa voi alkaa jo työpaikkailmoituksen syrjivistä vaatimuksista. Rekrytoinnin tulee olla yhdenvertaista ja eettistä katso esim. <https://www.uusioura.fi/blogi/>. Yhdenvertaisuuden toteutuminen rekrytoinneissa vaatii valvontaa viranomaisten taholta sekä matalan kynnyksen tukea syrjintää kokeneille viedä asiaa eteenpäin.

Toimenpideohjelmassa mainitaan, että ulkomaalaisten työntekijöiden asema on suomalaistaustaisia haavoittuvampi, koska he työskentelevät useammin epätyypillisissä työsuhteissa. Pro vaatii, että epätyypillisissä työsuhteissa työskentelevien työntekijöiden tilanteeseen luodaan ohjelmassa yhdenvertaisuutta ja reilua työtä vahvistavia toimenpiteitä.

Ammattiliitto Pro kannattaa toimenpideohjelman pilottihanketta, jonka avulla tuetaan korkeasti koulutettujen maahan muuttaneiden ihmisten pääsyä työharjoitteluihin, osaamistaan vastaaviin tehtäviin sekä yleistä urakehitystä. Tämän lisäksi toimenpideohjelmassa tulee edistää ulkomaalaisten Suomeen jääneiden opiskelijoiden työllistymistä. TEM:in Kotoutumisen kokonaiskatsauksessa (2019) todetaan, että ulkomaalaisista tutkinto-opiskelijoista Suomessa asuu 60–70 prosenttia vielä kolme vuotta valmistumisensa jälkeen. Kuitenkin heidän työllisyysasteensa on pienempi verrattuna suomalaistaustaisiin henkilöihin samalla koulutustasolla ja samassa ikäryhmässä. Myös ansiokehitys suomalaistaustaisiin henkilöihin verrattuna on hitaampaa. Työelämän yhdenvertaisuuden edistämiseksi on huomiota kiinnitettävä ulkomaalaisten opiskelijoiden työllistymiseen. Tässä yhteydessäkin on tärkeää kouluttaa työnantaja rekrytointitilanteissa tapahtuvasta syrjinnästä, tuettava opiskelijoita työnhaussa ja syrjinnän tunnistamisessa sekä selvitettävä anonyymien rekrytoinnin hyötyjä.

Ammattiliitto Pro kannattaa anonyymien rekrytoinnin edistämistä valtioneuvoston rekrytoinneissa. Anonyymia rekrytointia tulisi myös pyrkiä edistämään valtioneuvoston toimesta, esimerkiksi toteuttamalla tutkimusta rekrytointikäytännöistä ja työnhaun kehittämisestä.

Julkisen hallinnon ja julkisten palvelujen vastuuta yhdenvertaisuuden edistämisessä ja rakenteellisen rasmin tunnistamisessa ei voi ylikorostaa. Valtioneuvoston ja hallinnon osalta halutaan tulosohjauksella edistää toimia, joilla saadaan aikaan todellista muutosta virastojen toimintakulttuureissa ja henkilöstörakenteessa. Varsinaiset konkreettiset toimenpiteet jäävät kuitenkin toimintaohjelmassa valitettavan ohuiksi, jopa kunnianhimottomiksi. Yhdenvertaisuuden edistäminen edes suhteessa valtion virastoihin ei ole hoidettavissa ylätasoinen ohjaus- ja johtamisjärjestelmän tai rekrytoinnin kysymyksenä. Valtion virastoilla on mm. henkilöasiakkaita, joiden kohtaamisessa on ihan samoja puutteita kuin (julkisissa) palveluissa muutoinkin. Välillinen syrjintä on vaikea tunnistaa ja se haastaa erityisesti asiakastyössä olevia.

Yhdenvertaisuussuunnittelu

Vastoin toimenpideohjelman väitettä, työnantajan yhdenvertaisuuden edistämismittareita ei ole täytetty riittävällä tavalla edes muodollisesti, puhumattakaan siitä, että yhdenvertaisuutta edistettäisiin työelämässä tavoitteellisesti ja vaikuttavasti. Yhdenvertaisuussuunnitelmia tehdään edelleen puutteellisesti niillä vähintään 30 hengen työpaikoilla, joissa laki siihen velvoittaa. Myös suunnitelmien laadussa ja toimeenpanossa on paljon parannettavaa. Vuonna 2020 tehdyn Valtioneuvoston selvityksen mukaan työnantajista 74 prosenttia kertoo, että työpaikalle on laadittu yhdenvertaisuussuunnitelma, palkansaajista 58 prosenttia. Lain mukaan työnantajan suunnitelmaan sisältyviä yhdenvertaisuuden edistämistoimia ja niiden vaikuttavuutta on käsiteltävä henkilöstön tai sen edustajien kanssa, myöskään tämä ei toteudu tällä hetkellä.

Pro on esittänyt, että työpaikkojen yhdenvertaisuussuunnitelmat tulisi laatia selkeämmin yhdessä henkilöstön edustajien kanssa ja, että työnantajalla olisi velvoite tiedottaa yhdenvertaisuussuunnitelmasta ja sen muutoksista henkilöstölle. Työnantajalle tulisi myös säätää velvoite suunnitelman säännöllisestä päivittämisestä.

Myös valtiohallinnossa yhdenvertaisuussuunnittelussa on parannettavaa. Rima on asetettava korkeammalle. Toiminnallisten yhdenvertaisuussuunnitelmien laadinnalle tulee asettaa tavoitteeksi 100 prosenttia. Huomiota tulee kiinnittää myös suunnitelmien laadun parantamiseen. Varsin hyvin tiedossa on, että suunnitelmissa ei tarkastella kaikkia syrjintäperusteita: selkeimmin tunnustetaan vain ikäsyrjintä.

Huomio rakenteelliseen syrjintään

Ammattiliitto Pro korostaa, että toimenpideohjelmassa huomiota tulee kiinnittää rakenteelliseen syrjintään ja viranomaisten omaan toimintaan. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on antanut esim. juuri suositukset Helsingin poliisilaitokselle ja poliisihallitukselle liittyen romanien etniseen syrjintään ja pyytää heitä kehittämään toimintaansa sen varmistamiseksi, että etnisen profiloinnin kieltä on täysimääräisesti sisäistetty kaikissa poliisilaitoksissa.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomuksen 2023 mukaan rasismien ja vihapuheiden normalisoituminen suomalaisessa yhteiskunnassa herättää kasvavaa huolta, pelkoa ja turvattomuutta erityisesti eri vähemmistöryhmissä. Pron mielestä ohjelmassa tulisi kiinnittää huomiota siihen, miten voidaan puuttua normalisoituvaan rasismiin ja vihapuheeseen politiikassa ja koko yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Poliittisen johdon, virkamiesjohdon tai HR-tehtävissä ja EU-tehtävissä olevien kouluttaminen tai olemassa olevien verkkokoulutusten tehostaminen ei riitä. Koko valtioneuvoston henkilöstön kouluttamisen osalta on asetettava yksiselitteinen tavoite, johon on realistista edetä aseittain, koska

lähtötaso on varsin matala (38 % virastoista ei ole kouluttanut henkilöstöään yhdenvertaisuuskysymyksissä lainkaan). Täysin perusteltavissa on asettaa suorassa tulosohjauksessa olevalle valtionhallinnolle yhteinen tulostavoite, jonka toteutumista tarkastellaan osana normaalia tulosraportointia. Myös monimuotoisen rekrytoinnin osalta varsinainen tavoite puuttuu. Esimerkiksi anonyymien rekrytoinnin osalta pelkkä seuraaminen ja siihen kannustaminen ei vaikuta kovin tavoitteelliselta. Kyse on siitä, halutaanko Suomeen monimuotoisempi valtionhallinto.

Työelämän syrjinnän valvontaan tulee varata nykyistä paremmat resurssit.

On tärkeää, että valittujen toimenpiteiden tosiasiallisia vaikutuksia seurataan, niistä raportoidaan ja tehdään tarvittavia lisätoimia. Tarkastelu hallituksen puoliväliriihessä on tarpeen, koska esim. ulkomaalaistaustaisen väestön osuuden arvioidaan kasvavan niin nopeasti, että toimivat väestösuhteet ja yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttävät koko yhteiskunnalta ripeää ilmapiirin muutosta.

Muut kommentit

Pro pitää ristiriitaisena, että samalla kun hallitus suunnittelee toimenpideohjelmaa yhdenvertaisuuden edistämiseksi, se toisella kädellä lisää yhteiskunnan epätasa-arvoisuutta ja rasismia tekemillään päätöksillä ja leikkauksilla. On huolestuttavaa, että päätöksiä tehdään myös ilman, että hankkeiden yhdenvertaisuusvaikutuksia arvioidaan riittävästi. Tällä hetkellä esimerkiksi ulkomaalaisten ihmisten oikeuksia heikennetään ilman kokonaiskuvaa muutosten ihmisoikeusvaikutuksista.

Toimenpideohjelmassa aivan oikein todetaan, että keskustelua syrjinnästä ja rasismista käydään usein vähemmistökyseksinä, mikä johtaa harhaan ongelman yhteiskunnallisen merkityksen suhteen. Edellä mainitusta syystä pistää esim. sivulla 19 silmään sanan vähemmistönuori käyttö. Tässä asiakirjassa yksittäistenkin sanojen valinnoilla on merkitystä.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ammattiliitto Pron lausunto luonnokseen valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Valtioneuvoston kanslia pyytää lausuntoja luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Toimenpideohjelma linjaa valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon käytännön toimeenpanoa. Valtioneuvoston kanslia pyytää lausuntoa luonnoksesta 10.6. mennessä.

Ammattiliitto Pron keskeiset viestit:

-On ristiriitaista, että samalla kun hallitus suunnittelee toimenpideohjelmaa yhdenvertaisuuden edistämiseksi, se samaan aikaan lisää yhteiskunnan epätasa-arvoisuutta ja rasismia tekemillään päätöksillä ja leikkauksilla.

-Toimenpideohjelmassa tulee huomioida työelämänäkökulma laajasti, sekä sidosryhmistä osallistaa ohjelman toimeenpanon aikana erityisesti työmarkkinajärjestöjä ja työnantajia.

-Työntajien tietoisuutta rekrytointisyrjinnästä tulee lisätä. Myös työnhakijoiden taitoa tunnistaa työnhaussa tapahtuvaa syrjintää tulee lisätä.

-Epättyypillisissä työsuhteissa työskentelevien työntekijöiden tilanteeseen tulee luoda toimenpideohjelmassa yhdenvertaisuutta ja reilua työtä vahvistavia toimenpiteitä.

-Lainsäädäntöhankkeissa tulee arvioida hankkeiden yhdenvertaisuusvaikutukset sekä tehdä tarvittavat muutokset arvioiden pohjalta.

-Työpaikkojen yhdenvertaisuussuunnittelua tulee parantaa.

-Työelämän syrjinnän valvontaan tulee varata nykyistä paremmat resurssit.

Luonnoksen tausta

Valtioneuvosto antoi 31.8.2023 eduskunnalle tiedonannon yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa. Tiedonannossa todetaan, että hallitus valmistele hallitusohjelman pohjalta Yhdenvertainen Suomi -toimintaohjelman jatkoon. Ohjelman laadinta, toimenpiteiden koordinaatio ja seuranta tehdään pääministerin ja valtioneuvoston kanslian johdolla. Hallitus on ohjannut toimenpiteiden toimeenpanoon kuusi miljoonaa euroa vuosille 2024-2027. Tämä toimenpideohjelma kuvaa niitä toimenpiteitä, joita valtioneuvosto tulee käynnistämään vuosina 2024-2027.

Ammattiliitto Pron lausunto

Pro pitää ristiriitaisena, että samalla kun hallitus suunnittelee toimenpideohjelmia yhdenvertaisuuden edistämiseksi, se toisella kädellä lisää yhteiskunnan epätasa-arvoisuutta ja rasismia tekemillään päätöksillä ja leikkauksilla. On huolestuttavaa, että päätöksiä tehdään myös ilman, että hankkeiden yhdenvertaisuusvaikutuksia arvioidaan riittävästi. Tällä hetkellä esimerkiksi ulkomaalaisten ihmisten oikeuksia heikennetään ilman kokonaiskuvaa muutosten ihmisoikeusvaikutuksista.

Toimenpideohjelmassa aivan oikein todetaan, että keskustelua syrjinnästä ja rasismista käydään usein vähemmistökyseksinä, mikä johtaa harhaan ongelman yhteiskunnallisen merkityksen suhteen. Edellä mainitusta syystä pistää esim. sivulla 19 silmään sanan vähemmistönuori käyttö. Tässä asiakirjassa yksittäistenkin sanojen valinnoilla on merkitystä.

Kysymys 1. Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Ammattiliitto Pro painottaa työelämänäkökulmaa rasismien torjumisessa ja yhdenvertaisuuden edistämässä. Jotta rasismia voidaan torjua ja yhteiskunnan yhdenvertaisuutta edistää, on välttämätöntä ottaa huomioon työelämäkysymykset, työelämässä esiintyvä tahallinen ja tahaton syrjintä sekä syrjivät rakenteet. Tästä syystä työelämän toimijoita, kuten työmarkkinajärjestöjä ja työnantajia tulee osallistaa toimenpideohjelman toimeenpanoon.

Työelämän yhdenvertaisuutta koskevassa osuudessa korostuu työnantajien rooli yhdenvertaisuuden edistämässä. Tämä on oikea lähtökohta jo voimassa olevan lainsäädännönkin perusteella. Esimerkillä johtaminen on tärkeää, mutta työelämässä tarvitaan käytännön yhdenvertaisuustyöhön koko työyhteisö. Ammattiliittojen ja niiden jäsenten osaaminen ja panostus kannattaa ehdottomasti hyödyntää.

Pro pitää tärkeänä, että toimenpideohjelmassa tehdään yhteistyötä yhdenvertaisuutta edistävien tahojen ja kohderyhmän kanssa. Tiedonannon tavoitteena on lisätä eri tahojen välistä yhteistyötä ja osallistaa heitä ohjelmaan. Pro kannattaa 4.2. kohdassa mainittua toimea tukea yhdenvertaisuutta edistävien järjestöjen toimintaedellytyksiä. Sekä luvuissa 4 että 5 toimenpiteiden toteutumisesta käytännössä tulee vaikeuttamaan hallituksen mm. kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiin kohdentamat rajut leikkaukset. Samalla koko toimintaohjelman toteuttamisen uskottavuus kärsii. Toimintaohjelman rahoittamiseen varattu 6 miljoonan määräraha on kosmetiikkaa.

Kysymys 2. Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Toimintaohjelmassa on mainittu, että maahan muuttaneiden naisten työllisyyteen kiinnitetään erityisesti huomiota, tämä on kannatettavaa. Työllisyyden tukemisen toimenpiteiden tulee olla kuitenkin työelämään kannustavia, ei leikkaavia, kuten esim. hallitusohjelmassa mainittu oikeus kotihoidontukeen vasta useamman vuoden asumisajan jälkeen.

Toimenpideohjelmassa mainitaan moniperustaisen syrjinnän kohdassa, miten eri väestöryhmien kuten ulkomaalaistaustaisten, romanien, saamelaisten, muslimien ja juutalaisten ohella muihin vähemmistöihin kuten seksuaalivähemmistöön kuuluvat ihmiset kokevat syrjintää eri elämäntilanteilla. Lisäksi mainitaan, että kuka tahansa voi kohdata syrjintää ikänsä tai sukupuolensa johdosta. Ammattiliitto Pro haluaa korostaa, että vaikka on totta, että syrjintä voi kohdistua keneen ihmiseen tahansa iän tai sukupuolen perusteella, on kuitenkin tilastollisesti todennäköisempää, että syrjintä kohdistuu enemmän esimerkiksi työelämässä ikääntyviin työntekijöihin tai transihmisiin tai naisiin, ja syrjinnälle alttiimmat ryhmät tulee ottaa erityisesti huomioon. Tällä hetkellä työ- ja elinkeinoministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö ovat nimittäneet selvityshenkilön valmistelemaan toimia ikääntyneiden työllisyysasteen nostamiseksi.

Toimenpideohjelmassa ja erityisesti luvun 5 sisällössä painottuu nuorten yhdenvertaisuuden edistäminen. Nuorten syrjinnän kokemusten yleisyys perustee painotusta mm. koulutukseen, koulutusjärjestelmään sekä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikkaan. Oman erilaisuuden tunnistaminen ja vertaisuuden hakeminen – samoin kuin syrjintä – alkaa jo varhaislapsuudessa. Tästä syystä painotus tulee nuorten lisäksi olla lapsissa ja selkeämmin myös varhaiskasvatuksessa.

Ammattiliitto Pro kannattaa sitä, että ohjelmassa huomioidaan uskonnolliset vähemmistöt, mutta ei näe perustetta erityisesti antisemitismien vastaisten toimien erilliselle kokonaisuudelle. Kaikkiin uskonnollisiin väestöryhmiin kohdistuvaan syrjintään tulisi keskittyä yhtäläisesti.

Kysymys 3. Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelman perusta muodostuu neljästä tavoitteesta:

- 1) Yhteiskunnan eriarvoistavien rakenteiden purkaminen työmarkkinoilla ja muualla yhteiskunnassa,
- 2) Hyvien väestösuhteiden vahvistaminen,
- 3) Työmarkkinoille pääsyn edistäminen
- 4) Rasismia koskevan tietopohjan vahvistaminen.

Rasismi on niin monitahoinen yhteiskunnallinen ongelma, että keskittyminen valittuihin kokonaisuuksiin on perusteltavissa. Yhdellä toimenpideohjelmalla ei kuitenkaan rasismia suomalaisesta yhteiskunnasta kyetä kitkemään. Kampanjat, kuten rasismin vastainen kampanja yhdessä työmarkkinajärjestöjen, urheilu-, kulttuuri- ja kansalaisjärjestöjen sekä muiden toimijoiden kanssa voivat toimia alkusysäyksenä yhteiskunnalliselle keskustelulle. Yhdenvertaisuuden edistäminen ei ole kuitenkaan kampanja, vaan johdonmukaista, pitkäjänteistä tekemistä kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla.

Toimintaohjelman painopisteissä ja toimissa on jossakin määrin nähtävissä kytkentä julkisuudessa esillä pidettyihin rasismin ilmenemismuotoihin. Se johtaa osin helpoilta näyttäviin toimenpiteisiin, joilla ei kuitenkaan syvällä yhteiskunnan rakenteissa olevaa ja ihmisten arkea piinaavaa eriarvoisuutta nujerreta. Esimerkiksi monet luvun 4 toimenpiteistä ovat pääosin keskusteluja, foorumeja ja muita varsin ylätasolla tapahtuvia kokoontumisia sidosryhmien kanssa ja kesken.

Syrjintä työelämässä

Toimenpideohjelmassa korostetaan, että yhdenvertaisuuslainsäädäntö antaa vankan pohjan rasismin vastaiselle työlle. On totta, että lainsäädännön mukaan jokaisella työnantajalla on velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta, tämä ei kuitenkaan toteudu käytännössä, vaan työelämän rasismi ja syrjintä on edelleen valitettavan yleistä.

Luvussa 6 ”Työelämän yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys” mainittu työvoimapalveluiden asiantuntijoiden kouluttaminen on hyvä alkua. Vastaavaa koulutusta tarvitaan koko julkishallinnon henkilöstölle. Koulutus tulee kytkeä osaksi henkilöstön perehdyttämistä ja normaalia henkilöstökoulutusta.

Työelämän syrjivät rakenteet ilmenevät jo rekrytointivaiheessa. Ammattiliitto Pro pitää tärkeänä, että työvoimapalveluiden asiantuntijoiden koulutuksessa on huomioitu kulttuurinen moninaisuus rekrytointitilanteissa. Rekrytointisyrjintää käsiteltäessä on tärkeää huomioida sen kaikki ilmenemismuodot, aina etnisyyteen perustuvasta syrjinnästä kielelliseen tai uskonnolliseen syrjintään. Asiantuntijoita on tärkeää kouluttaa tarjoamaan tukea työnhakijoille syrjivien rekrytointitilanteiden sekä epätasa-arvoisen kohtelun tunnistamisessa. Työnhakijan voi olla vaikeaa tunnistaa työnhaussa ilmenevää syrjintää, varsinkin jos työnhakija on maahan muuttanut, jolle suomalainen järjestelmä ja lainsäädäntö on vieras.

Ammattiliitto Pron mielestä koulutusta rekrytointitilanteisiin tulee tarjota myös työnantajille. Syrjintä rekrytointiprosessissa voi alkaa jo työpaikkailmoituksen syrjivistä vaatimuksista. Rekrytoinnin tulee olla yhdenvertaista ja eettistä katso esim. <https://www.uusioura.fi/blogi/>. Yhdenvertaisuuden toteutuminen rekrytoinneissa vaatii valvontaa viranomaisten taholta sekä matalan kynnyksen tukea syrjintää kokeneille viedä asiaa eteenpäin.

Toimenpideohjelmassa mainitaan, että ulkomaalaisten työntekijöiden asema on suomalaistaustaisia haavoittuvampi, koska he työskentelevät useammin epätyypillisissä työsuhteissa. Pro vaatii, että epätyypillisissä työsuhteissa työskentelevien työntekijöiden tilanteeseen luodaan ohjelmassa yhdenvertaisuutta ja reilua työtä vahvistavia toimenpiteitä.

Ammattiliitto Pro kannattaa toimenpideohjelman pilottihanketta, jonka avulla tuetaan korkeasti koulutettujen maahan muuttaneiden ihmisten pääsyä työharjoitteluihin, osaamistaan vastaaviin tehtäviin sekä yleistä urakehitystä. Tämän lisäksi toimenpideohjelmassa tulee edistää ulkomaalaisten Suomeen jääneiden opiskelijoiden työllistymistä. TEM:in Kotoutumisen kokonaiskatsauksessa (2019) todetaan, että ulkomaalaisista tutkinto-opiskelijoista Suomessa asuu 60–70 prosenttia vielä kolme vuotta valmistumisensa jälkeen. Kuitenkin heidän työllisyysasteensa on pienempi verrattuna suomalaistaustaisiin henkilöihin samalla koulutustasolla ja samassa ikäryhmässä. Myös ansiokehitys suomalaistaustaisiin henkilöihin verrattuna on hitaampaa. Työelämän yhdenvertaisuuden edistämiseksi on huomiota kiinnitettävä ulkomaalaisten opiskelijoiden työllistymiseen. Tässä yhteydessäkin on tärkeää kouluttaa työnantajia rekrytointitilanteissa tapahtuvasta syrjinnästä, tuettava opiskelijoita työnhaussa ja syrjinnän tunnistamisessa sekä selvitettävä anonyymien rekrytoinnin hyötyjä.

Ammattiliitto Pro kannattaa anonyymien rekrytoinnin edistämistä valtioneuvoston rekrytoinneissa. Anonyymia rekrytointia tulisi myös pyrkiä edistämään valtionhallinnon toimesta, esimerkiksi toteuttamalla tutkimusta rekrytointikäytännöistä ja työnhaun kehittämisestä.

Julkisen hallinnon ja julkisten palvelujen vastuuta yhdenvertaisuuden edistämässä ja rakenteellisen rasmin tunnistamisessa ei voi ylikorostaa. Valtioneuvoston ja hallinnon osalta halutaan tulosohjauksella edistää toimia, joilla saadaan aikaan todellista muutosta virastojen toimintakulttuureissa ja henkilöstörakenteessa. Varsinaiset konkreettiset toimenpiteet jäävät kuitenkin toimintaohjelmassa valitettavan ohuiksi, jopa kunnianhimottomiksi. Yhdenvertaisuuden edistäminen edes suhteessa valtion virastoihin ei ole hoidettavissa ylätasoinen ohjaus- ja johtamisjärjestelmän tai rekrytoinnin kysymyksenä. Valtion virastoilla on mm. henkilöasiakkaita, joiden kohtaamisessa on ihan samoja puutteita kuin (julkisissa) palveluissa muutoinkin. Välillinen syrjintä on vaikea tunnistaa ja se haastaa erityisesti asiakastyössä olevia.

Yhdenvertaisuussuunnittelu

Vastoin toimenpideohjelman väitettä, työnantajan yhdenvertaisuuden edistämismittareita ei ole täytetty riittävällä tavalla edes muodollisesti, puhumattakaan siitä, että yhdenvertaisuutta edistettäisiin työelämässä tavoitteellisesti ja vaikuttavasti. Yhdenvertaisuussuunnitelmia tehdään edelleen puutteellisesti niillä vähintään 30 hengen työpaikoilla, joissa laki siihen velvoittaa. Myös suunnitelmien laadussa ja toimeenpanossa on paljon parannettavaa. Vuonna 2020 tehdyn Valtioneuvoston selvityksen mukaan työnantajista 74 prosenttia kertoo, että työpaikalle on laadittu

yhdenvertaisuussuunnitelma, palkansaajista 58 prosenttia. Lain mukaan työnantajan suunnitelmaan sisältyviä yhdenvertaisuuden edistämistoimia ja niiden vaikuttavuutta on käsiteltävä henkilöstön tai sen edustajien kanssa, myöskään tämä ei toteudu tällä hetkellä.

Pro on esittänyt, että työpaikkojen yhdenvertaisuussuunnitelmat tulisi laatia selkeämmin yhdessä henkilöstön edustajien kanssa ja, että työnantajalla olisi velvoite tiedottaa yhdenvertaisuussuunnitelmasta ja sen muutoksista henkilöstölle. Työnantajalle tulisi myös säätää velvoite suunnitelman säännöllisestä päivittämisestä.

Myös valtoinhallinnossa yhdenvertaisuussuunnittelussa on parannettavaa. Rima on asetettava korkeammalle. Toiminnallisten yhdenvertaisuussuunnitelmien laadinnalle tulee asettaa tavoitteeksi 100 prosenttia. Huomiota tulee kiinnittää myös suunnitelmien laadun parantamiseen. Varsin hyvin tiedossa on, että suunnitelmissa ei tarkastella kaikkia syrjintäperusteita: selkeimmin tunnistetaan vain ikäsyrjintä.

Huomio rakenteelliseen syrjintään

Ammattiliitto Pro korostaa, että toimenpideohjelmassa huomiota tulee kiinnittää rakenteelliseen syrjintään ja viranomaisten omaan toimintaan. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on antanut esim. juuri suositukset Helsingin poliisilaitokselle ja poliisihallitukselle liittyen romanien etniseen syrjintään ja pyytää heitä kehittämään toimintaansa sen varmistamiseksi, että etnisen profiloinnin kieltä on täysimääräisesti sisäistetty kaikissa poliisilaitoksissa.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomuksen 2023 mukaan rasismien ja vihapuheen normalisoituminen suomalaisessa yhteiskunnassa herättää kasvavaa huolta, pelkoa ja turvattomuutta erityisesti eri vähemmistöryhmissä. Pron mielestä ohjelmassa tulisi kiinnittää huomiota siihen, miten voidaan puuttua normalisoituvaan rasismiin ja vihapuheeseen politiikassa ja koko yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Kysymys 4. Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Poliittisen johdon, virkamiesjohdon tai HR-tehtävissä ja EU-tehtävissä olevien kouluttaminen tai olemassa olevien verkkokoulutusten tehostaminen ei riitä. Koko valtionhallinnon henkilöstön kouluttamisen osalta on asetettava yksiselitteinen tavoite, johon on realistista edetä aseittain, koska lähtötaso on varsin matala (38 % virastoista ei ole kouluttanut henkilöstöään yhdenvertaisuuskysymyksissä lainkaan). Täysin perusteltavissa on asettaa suorassa tulohajautuksessa olevalle valtionhallinnolle yhteinen tulostavoite, jonka toteutumista tarkastellaan osana normaalia tuloraportointia. Myös monimuotoisen rekrytoinnin osalta varsinainen tavoite puuttuu. Esimerkiksi

anonyymien rekrytoinnin osalta pelkkä seuraaminen ja siihen kannustaminen ei vaikuta kovin tavoitteelliselta. Kyse on siitä, halutaanko Suomeen monimuotoisempi valtionhallinto.

Työelämän syrjinnän valvontaan tulee varata nykyistä paremmat resurssit.

On tärkeää, että valittujen toimenpiteiden tosiasiallisia vaikutuksia seurataan, niistä raportoidaan ja tehdään tarvittavia lisätoimia. Tarkastelu hallituksen puoliväliriihessä on tarpeen, koska esim. ulkomaalaistaustaisen väestön osuuden arvioidaan kasvavan niin nopeasti, että toimivat väestösuhteet ja yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttävät koko yhteiskunnalta ripeää ilmapiirin muutosta.

Helsingissä 10.6.2024

Maria Mäkynen

Johtaja

Minea Pyykönen

Johtaja

Lehtoranta Tanja
Ammattiliitto Pro ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Koska syrjintää ja rasismia esiintyy kaikilla elämänalueilla, yhteistyötä tarvitaan kaikilla yhteiskunnan alueilla ja valtiovallan tulee edistää tätä. On erityisen tärkeää, että kaikki puolueet ovat sitoutuneita toimintaohjelman tavoitteisiin ja yhteistyössä mukana tältä pohjalta. Eri alojen järjestöt tulee nähdä yhdenvertaisina kumppaneina sidosryhmätyöskentelyssä ja uusien käytäntöjen kehittämisessä. Ne toimivat ihmisten arjessa ja näkevät ongelmat siellä. Järjestöjen rahoitus tulee turvata niiden työn jatkuvuuden takaamiseksi.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjumisen pitää olla ohjelmassa läpileikkaava periaate. Esimerkiksi lasten oikeuksien kannalta asia on erittäin merkityksellinen. Vähemmistöön kuuluvilla naisilla on moninkertainen riski kokea sukupuolittunutta vihapuhetta verrattuna naisiin, jotka eivät kuulu vähemmistöön. Risteävä syrjintä koskee myös esimerkiksi ikäihmisiä.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Tehokas puuttuminen vihapuheeseen

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Toimeenpanon ja seurannan tulee olla avointa ja läpinäkyvää: Laaja viestiminen etenemisestä on tärkeää, jotta se tavoittaa myös eri väestöryhmät. Seuranta varten tarvitaan indikaattoreita. Säännöllisin väliajoin on syytä selvittää eri väestöryhmien kokemuksia syrjinnästä ja rasismista.

Pelkkä seuranta ei riitä vaan tehottomiksi tai riittämättömiksi osoittautuneita toimia pitää olla valmius muuttaa nopeasti.

Muut kommentit

SOSTE on valmis osallistumaan vuosittain järjestettävään järjestöfoorumiin ja temaattisiin sidosryhmätilaisuuksiin.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Toimenpideohjelma ja tosialliset toimet, kuten lakimuutokset, ovat ristiriidassa

Ohjelman tavoitteena on antaa uutta vauhtia valtioneuvoston rasismiin vastaiselle työlle, jotta yhdenvertaiset mahdollisuudet voisivat aidosti toteutua jokaisen tässä maassa asuvan elämässä. Samaan aikaan hallitus kuitenkin tekee lukuisia lainsäädäntöuudistuksia ja leikkauksia, jotka lisäävät ihmisten eriarvoista kohtelua ja vähentävät mahdollisuuksia torjua rasismia. Näiden vaikutuksia ei toimintaohjelmassa käsitellä lainkaan.

Hallitusohjelmassa on linjattu useista ulkomaalaislakia, vastaanottolakia, kansalaisuuslakia ja kotoutumispalveluita koskevista uudistuksista. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on arvioinut, että niiden yhteisvaikutukset ovat todennäköisesti vakavia.

Uusi kotoutumista ja maahantuloa koskeva lainsäädäntö heikentää maahanmuuttajien yhdenvertaisten oikeuksien toteutumista kotoutumisessa. Muutoksista puhuttaessa välittyy ajatus, että jotkut ihmiset ovat arvokkaampia kuin toiset.

Maahantulijoista halutaan suosia korkeasti koulutettuja ammattilaisia, ja heidän kotoutumisprosessiaan helpotetaan. Suomeen tulee kuitenkin edelleen ihmisiä erilaisilla taustoilla. Muutosten vaikutuksia heihin ei arvioida. Näitä muutoksia ovat muun muassa kotoutujan vastuuttaminen oman kotoutumisprosessinsa sujumisesta. Tämä on mahdotonta esimerkiksi digi- ja kielitaidottomille maahantulijoille. Järjestöt ovat tukeneet tätä ryhmää, mutta niiden rahoituksen leikkaukset vaarantavat tuen. Eriarvoisuus kotoutumisprosesseissa edesauttaa kotoutumisen epäonnistumista, syrjäytymistä ja monitasoisia ongelmia, jotka käyvät yleensä yhteiskunnalle kalliiksi.

Valtiovalta ei saa antaa polttoaineita rassistiselle puheelle

Lakimuutosten lisäksi myöskään yhteiskunnallinen ilmapiiri, julkinen keskustelu ja monien päättäjien ja julkisuuden henkilöiden tapa puhua eri väestöryhmistä eivät tue rasismiin vähentämistä. Tähän tulee kiinnittää erityistä huomiota. Rasisminvastaisen työn edellyttämä dialogi eri etnisten ryhmien välillä on vaikeaa sosiaalisessa mediassa ja muussa poliittisessa retoriikassa ilmenevän rasismin takia.

On erityisen tärkeää, ettei valtiovalta itse anna lainkaan polttoainetta rasistiselle puheelle. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on vuosikertomuksensa mukaan huolissaan siitä, että rasismi ja vihapuhe uhkaavat normalisoitua politiikassa. Ohjelmaluonnoksessa ei kuitenkaan juuri käsitellä vihapuheeseen puuttumista, vaikka asiasta on tuoreita selvityksiä toimenpide-ehdotuksineen.

Vihapuheen kitkemiseksi tarvitaan nykyistä tehokkaampia keinoja. Siihen on puututtava systemaattisesti ja yhteistyöllä, sillä se on haitallista niin yhteiskunnalle kuin yksittäisille ihmisille: Se polarisoi yhteiskuntaa, vähentää yhteenkuuluvuutta sekä luottamusta yhteiskunnan instituutioihin ja toisiin ihmisiin. Se heikentää laajasti ihmisten hyvinvointia ja aiheuttaa näin myös kustannuksia yhteiskunnalle.

Toimenpideohjelman kärkenä todetaan olevan aktiiviset ja konkreettiset toimet rasismin torjumiseksi. Tähän kirjaukseen nähden ohjelmaluonnos on ylätasoinen ja siinä on melko vähän konkreettisia toimenpide-esityksiä, etenkin uusia esityksiä, jotka antaisivat lupauksen mukaan työlle uutta vauhtia. Nyt olisi tärkeää jatkaa tuloksellisiksi todettuja toimia, mutta myös luoda uusia vaikuttavia menetelmiä yhdessä syrjintää ja rasismia kokevien ihmisten ja heidän tilanteitaan tuntevien järjestöjen kanssa.

EU:n rasismintorjunnan toimintasuunnitelmaa 2020–2025 ei ole ohjelmassa mainittu. Siinä on paljon hyödynnettävää kansallisiin toimenpidesuunnitelmiin.

Ohjelmassa ehdotetaan erilaisia tapahtumia ja kampanjoita. Ne voivat olla tärkeitä, mutta onko vaarana, että ne tavoittaisivat lähinnä samalla tavalla ajattelevia ihmisiä tai jäisivät yksittäisiksi, kertaluonteisiksi toimiksi. Pyritäänkö tapahtumilla ja kampanjoinnilla ratkaisemaan sellaisia ilmiöitä ja ongelmia, jotka vaativat laaja-alaista ymmärrystä, pitkäjänteistä yhteistä työskentelyä ja rakenteellisia muutoksia?

Maahan muuttaneiden ja muiden rasismia ja syrjintää kokevien osallisuutta on lisättävä

Rasismin laajuuden ja vakavuuden hahmottavat parhaiten henkilöt, joihin se kohdistuu. Heillä on myös ratkaisuehdotuksia rasismin torjuntaan. Siihen nähden, että kyse on rasismin vastaisesta ohjelmasta, maahan muuttaneista ja maahanmuutosta puhutaan hyvin vähän.

Käsitteitä käytetään epätarkasti. Mukana olisi hyvä olla kooste keskeisistä käsitteistä ja siinä pitäydittäisiin Tilastokeskuksen määritelmiin. Ulkomaalaistaustaisena ei esimerkiksi puhuttaisi ihmisistä, joiden toinen vanhempi on suomalainen ja toinen ulkomaalainen. Tilastokeskuksen mukaan ”Suomalaistaustaisia ovat kaikki ne henkilöt, joilla vähintään toinen vanhemmista on syntynyt Suomessa.”

Ohjelmasta tulisi välittyä paremmin ja läpileikkaavasti se, että valtiovalta tunnistaa yhteiskunnan, kansalaisten ja uskontojen monimuotoisuuden. Yksityiskohtana ohjelmassa käsitellään antisemitismien torjuntaa, mutta islamofobiaa ja siihen puuttumista ei mainita. Se tarkoittaa rasismien muotoa, joka kohdistuu muslimeihin, muslimeiksi oletettuihin ihmisiin tai islaminuskoon.

On kaikin tavoin varmistettava, että eri väestöryhmät tavoitetaan, kun rasismista ja sen torjumisesta tehdään kyselyjä, kootaan tilastoja tai suunnitellaan toimia. Nettikyselyt eivät tavoita kaikkia. Kaikki eivät pysty vastaamaan tarjolla olevilla kielillä eivätkä ylipäänsä päädy mistään vastaamaan kyselyihin – tai tulemaan mukaan yhteiseen kehittämiseen.

Kansalaisille tarkoitettussa viestinnässä on tärkeää varmistaa, että ihmiset saavat ymmärrettävällä tavalla, heille luonteissa kanavissa tietoa oikeuksistaan ja muun muassa siitä, mistä voivat saada apua, jos kokevat syrjintää ja rasismia.

Myös laajempi yleisö ja päättäjät tarvitsevat rasismien torjunnasta helposti saatavaa ja ymmärrettävää tietoa. Antirasismi on aktiivista ja tietoista toimintaa kaikkia rasismien muotoja vastaan. Tästä tarvitaan koulutusta kaikille koulutusasteille varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen, erityisesti niille aloille, joilta valmistuu virkahenkilöitä tehtäviin, joissa ollaan paljon tekemisissä eri taustaisen väestön kanssa.

Järjestötyöhön panostaminen vähentäisi vastakkainasettelua, mutta sen sijaan järjestöjen toimintaa supistetaan rahoitusleikkauksilla

Arjen kohtaamiset erilaisten ihmisten kesken ovat äärimmäisen tärkeitä. Ne ovat ensiaskeleita, jotka hälventää ennakkoluuloja ja helpottaa erilaisuuden vastaanottamista. Ne voivat saada asenteet pikkuhiljaa muuttumaan, kunhan toisensa kohtaavat ymmärtävät, että kyseessä on dialogi, jossa molemmat voivat oppia.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen arjen toiminnassa on SOSTEn tuoreen Järjestöbarometrin mukaan maahanmuuttajataustaisia ihmisiä niin osallistujina kuin myös vapaaehtoisina, jäsenenä ja palkkatyösuhteessa. Alan järjestöä tarvitaan tyypillisesti tietyn vamman, sairauden tai elämäntilanteen, eikä kansallisuuden pohjalta. Järjestöt kokoavat eritaustaisia ihmisiä yhteen yhteisen asian vuoksi. Yhdessä opitaan lisää yhteiskunnasta ja kulttuurista, kuten siitä, että vaikeista asioista voi puhua ja niihin saa hakea apua. Järjestöjen arkisella työllä on suuri merkitys rasismien torjunnassa.

Järjestöjen työhön panostaminen on yksi keino lievittää väestöryhmien vastakkainasettelua ja vähentää rasismia. Julkisen hallinnon ja kansalaisjärjestöjen yhteistyö on ollut yhdenvertaisuuden edistämässä erittäin tärkeää. Järjestöt ovat tehneet työtä pitkäjänteisesti, laaja-alaisesti ja monipuolisesti sekä tarjonneet syvällistä ymmärrystä edustamiensa väestöryhmien tilanteista. Niillä on rakenteita yhdenvertaisuuden edistämiseen ja rasismin torjumiseen. Järjestöt ovat tehneet ongelmia ehkäisevää työtä ja antaneet ihmisille julkisia palveluita täydentäviä palveluita, joiden avulla haavoittuvassa asemassa olevat yksilöt pääsevät lähemmäs ns. normaalia.

On huolestuttavaa, jos yhdenvertaisuuden toteutuminen lasketaan paljolti järjestöjen varaan ja samalla tehdään historiallisen suuria ja mahdollisesti järjestösektoria lamauttavia leikkauksia.

Ikääntyvässä yhteiskunnassa on huomioitava myös ikääntynyt väestö

On ymmärrettävää, että ohjelmassa keskitytään toimiin, jotka vähentäisivät lasten ja nuorten kokamaa rasismia ja syrjintää. Suomi on kuitenkin nopeasti ikääntyvä maa, jonka ikääntynyt väestö ei ole kieleltään ja kulttuuriltaan homogeenista. Ikääntyneiden vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä ja ryhmiä ei ole ohjelmassa kuitenkaan mainittu lainkaan, vaikka rasismia ja häirintää kokevat kaikenikäiset ja kaikkiin sukupuoliin kuuluvat vähemmistöjen edustajat.

Ikääntyvistä ja vanhoista ihmisistä osa on muutenkin erityisen haavoittuvassa asemassa muun muassa huonon terveyden, heikon kielitaidon tai puutteellisten yhteiskuntaan osallistumisen taitojen takia. Toimia myös ikääntyneiden yhdenvertaisuuden edistämiseksi tarvitaan kipeästi.

Ikääntyneiden palveluissa työskentelee paljon maahanmuuttajataustaisia sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia sekä hoiva-avustajia. Hyvien väestösuhteiden edistäminen ja esihenkilöiden taidot työelämän yhdenvertaisuuden edistämiseksi ovat näissä palveluissa olennaisia.

Saarinen Erja
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

-

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Ihmisoikeuskeskus esittää seuraavia huomioita toimenpideohjelmasta.

A) Poliittisten puolueiden rasismien vastainen uudistettu peruskirja

Ottaen huomioon ns. yhdenvertaisuustiedonannon antamiseen johtaneet syyt toimenpideohjelmassa on selkeitä puutteita liittyen poliitikkoihin ja poliittisiin puolueisiin. Niitä ei ole riittäväällä tavalla sitoutettu toimimaan rasismia vastaan ja edistämään yhdenvertaisuutta.

Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että toimenpideohjelmasta täydennetään toimenpiteellä, jossa edellytetään, että kaikki hallitus- ja eduskuntapuolueet sitoutuvat ja allekirjoittavat Euroopan poliittisten puolueiden rasismien vastaisen uudistetun peruskirjan. Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous hyväksyi päivitetyn version vuoden 1998 peruskirjasta kesäkuussa 2022. Päivitys valmisteltiin Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen, Euroopan

parlamentin antirasismi ja diversiteetti -ryhmän (ARDI), Venetsian komission sekä Euroopan rasismin ja suvaitsemattomuuden vastaisen komission (ECRI) asiantuntijoiden toimesta.

Allekirjoittamalla Euroopan poliittisten puolueiden rasismin vastaisen uudistetun peruskirjan puolueet sitoutuisivat torjumaan kaikkia rasistisen väkivallan muotoja sekä kiihottamista kansanryhmää vastaan. Puolueet sitoutuisivat myös olemaan näyttämättä, julkaisematta tai levittämättä näkemyksiä, jotka herättävät tai lietsovat ennakkoluuloja ja vihamielisyyttä. Lisäksi puolueet sitoutuisivat puuttumaan kaikkeen rasistiseen käyttäytymiseen ja rasistisiin mielipiteisiin. Uudistettu peruskirja lisäksi velvoittaa puolueet kohdistamaan kurinpidollisia toimia jäseniinsä, jotka rikkovat sitoumuksen periaatteita.

B) Vihapuhe ja hyvät väestösuhteet

Ihmisoikeuskeskus pitää toimenpideohjelman vihapuheeseen ja väestösuhteisiin liittyviä toimenpiteitä kunnianhimmottomina.

Toimenpideohjelmassa todetaan väestösuhteista osuvasti niiden olevan toimivat, jos eri ryhmät ja eri ryhmiin kuuluvat ihmiset suhtautuvat toisiinsa kunnioittaen, kykenevät olemaan vuorovaikutuksessa, ja jos yhteiskunta ja oma osallistuminen siihen koetaan turvallisena ja yhdenvertaisena taustoista riippumatta.

Ihmisoikeuskeskus katsoo, että vihapuheen vastaiset ja hyviä väestösuhteita edistävät toimenpiteet ovat puutteellisia esimerkiksi seuraavien haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien osalta: seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, pakolaiset ja turvapaikanhakijat, romanit, saamelaiset, eri maahanmuuttajaryhmät, muslimit, juutalaiset ja vammaiset henkilöt.

Toimenpideohjelmassa todetaan, että kansallisen audiovisuaalisen instituutin (Kavi) nuorten kohtaama vihapuhetta koskevan selvityksen perusteella suunnitellaan toimenpiteitä, ja että yhteistyössä Pelipoliisi-hankkeen kanssa tehdään selvitys pelialustoilla tapahtuvasta syrjinnästä ja rasistisesta puheesta, jonka pohjalta toteutetaan toimenpiteitä. Ihmisoikeuskeskus korostaa, että vihapuheen vastaisten toimenpiteiden on ulotuttava laajemmin yhteiskunnan rakenteisiin ja eri elämänalueille kuin mihin näillä toimenpiteillä päästään.

Vihapuheen vastaisten toimenpiteiden keskiössä tulisi olla muun muassa poliisin viharikollisuuteen liittyvän osaamisen ja resurssoinnin vahvistaminen sekä laajemmin verkossa esiintyvään vihapuheeseen puuttuminen olemassa olevilla ja mahdollisesti uusilla keinoilla. Vihapuheesta ja sen seurauksista eri vähemmistöryhmissä on julkaistu tutkimustietoa muun muassa syrjinnän seurantaryhmän toimesta. Lisäksi tuore Ihmisoikeuskeskuksen ja oikeusministeriön selvitys

juutalaisiin kohdistuvasta syrjinnästä ja viharikollisuudesta tarjoaa uutta tietoa ja suosituksia muun muassa vihapuheeseen puuttumiseksi.

Ihmisoikeuskeskus pitää puutteena myös sitä, että toimintaohjelmassa ei ole toimenpidettä liittyen kiihottaminen kansanryhmään vastaan kiellon laajentamisesta sellaiseksi kuin Euroopan komissio edellyttää – ja josta komissio on käynnistänyt rikkomusmenettelyn Suomea vastaan.

Ihmisoikeuskeskus pitää tervetulleena toimenpideohjelman kirjausta siitä, että Uudenmaan ELY-keskuksen Hyvien Väestösuhteiden hankkeessa laadittuja alueellisten toimintasuunnitelmien toimeenpanoa tuetaan. Tässä toimenpiteessä olisi tärkeää varmistaa, että alueelliset toimintasuunnitelmat kattavat kaikki kielletyt syrjintäperusteet ja haavoittuvassa asemassa olevat väestöryhmät.

Yhteiskunnalliselta vaikuttavuudeltaan hyvien etnisten suhteiden edistäminen tarvitsee kuitenkin tuekseen uusia toimenpiteitä. Toimenpideohjelman toimenpide siitä, että kehitetään väestösuhteita vahvistavaa yhteisölähtöistä työskentelyä museoalalla ei yksinkertaisesti ole riittävän kattava.

Ihmisoikeuskeskus pitää erittäin tärkeänä, että sisäministeriön johdolla kehitetään Ankkuri-toimijoiden osaamista toteuttamalla valtakunnallista jatkokoulutusta, mutta tämä ei ole riittävä toimenpide rakentamaan luottamusta poliisin ja eri vähemmistöväestöryhmien välille ja siten edistämään hyviä väestösuhteita. Vähimmillään toimenpideohjelmassa on sitouduttava parantamaan tietopohjaa liittyen poliisin ja eri vähemmistöryhmien keskinäisiin suhteisiin, jotta toimenpiteet voidaan tulevaisuudessa kohdentaa sinne, missä niitä eniten tarvitaan.

Poliisibarometri tarjoaa meille säännöllisesti luotettavaa tietoa siitä, mitä suomalaiset ajattelevat poliisista, mutta meillä ei ole luotettavaa tietoa siitä, millaisia näkemyksiä ja käsityksiä poliisista on esimerkiksi romaneilla, vammaisilla, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöillä, eri etnisillä vähemmistöryhmillä, kielivähemmistöillä, nuorilla maahanmuuttajataustaisilla ja eri uskontokuntien edustajilla.

Poliisi on omalla toiminnallaan avainasemassa luomassa luottamusta yhdenvertaiseen yhteiskuntaan, joten toimenpideohjelmassa on oltava kirjaus, joka vahvistaa muun muassa poliisin osaamista etnisen profiloinnin kiellosta. Lisäksi toimenpideohjelmaan on lisättävä kirjaus, jolla toimeenpannaan yksityisen turvallisuusalan ohjausta ja valvontaan selvittäneen työryhmän suositukset.

C) Rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunta

Rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunnan osalta Ihmisoikeuskeskus toteaa saman kuin edellä liittyen poliisin osaamisen ja resurssien vahvistamiseen viharikosten tutkinnassa. Lisäksi toimenpiteiden kirjon tulisi olla vaikuttavuudeltaan selkeästi laajempia. Uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvien ihmisten tietoisuuden lisääminen syrjintään ja häirintään liittyvistä oikeussuojakeinoista on kannatettava, mutta herättää kysymyksen, miksi toimenpide on kohderyhmältään rajattu. Tarve oikeustietoisuuden lisäämiselle on läpileikkaava yhteiskunnassamme.

Ihmisoikeuskeskus peräänkuuluttaa myös tehokkaita toimenpiteitä verkossa esiintyvään rasistiseen, misogyniseen, homo- ja transfobiseen sekä vammaisiin, kansallisiin vähemmistöihimme ja saamelaisiin kohdistuvaan vihapuheeseen puuttumiseksi. Toimenpideohjelmissa tulisi huomioida muun muassa EU:n digipalvelusäädöksen mahdollistamat keinot puuttua verkossa esiintyvään laittomaan materiaaliin ja pyrkiä kehittämään innovatiivisia tapoja puuttua verkossa esiintyvään vihapuheeseen.

Ihmisoikeuskeskus peräänkuuluttaa myös laajempia ja yhteiskunnallisesti vaikuttavampia toimenpiteitä liittyen antisemitismin torjuntaan. Toimenpideohjelman kirjaukset eivät vastaa juutalaisiin kohdistuvaa syrjintää ja viharikollisuutta käsitelleen selvityksen tuloksia ja suosituksia. Toimenpideohjelma tulisi tältä osin päivittää.

D) Työelämän yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys

Ihmisoikeuskeskus pitää tervetulleena toimenpideohjelman kirjausta siitä, että TEM:in asettama työryhmä valmisteleo toimintaohjelman vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien ryhmien työelämään osallistumisen lisäämiseksi. Toimintaohjelman toimeenpanossa tulisi varmistua siitä, että toimenpiteet kattavat kaikki syrjintäperusteet ja kaikki vaikeassa työmarkkina-asemassa olevat ryhmät.

Toimenpideohjelman toimenpide, jossa toteutetaan koulutusosio yhdenvertaisuudesta ja monimuotoisuudesta työelämässä osana koulutussarjaa, joka on tarkoitettu TE-toimistoista kunnille vuoden 2025 alussa siirtyville asiantuntijoille, on tärkeä. Se ei kuitenkaan riitä varmistamaan yhdenvertaisia työvoimapalveluita niitä tarvitseville. Kokonaisuudessaan työvoimapalveluiden siirtyminen työllisyysalueille herättää kysymyksen, pystyvätkö ne takaamaan yhdenvertaisesti yksilölliset palvelut myös heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille. Työvoimapalveluiden rahoitukseen liittyvät muutokset voivat aiheuttaa sen, että työllisyystoimenpiteet kohdennetaan helpommin työllistyviin henkilöihin sen sijaan, että niitä kohdennetaan heikossa työmarkkina-asemassa oleviin henkilöihin, kuten vammaisiin, ikääntyneisiin tai maahanmuuttajiin. Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että toimenpideohjelmaan lisätään toimenpide, jolla sitoudutaan seuraamaan, miten työvoimapalveluiden yhdenvertaisuus työllisyysalueilla tosiasiallisesti toteutuu.

Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että pienille ja keskisuurille yrityksille tarjottavan IMAGO-valmennuksen jatkamisen rinnalla toteutetaan myös muita toimenpiteitä työelämän yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämiseksi. Yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistäminen edellyttää myös oikeustietoisuuden lisäämistä eri väestöryhmissä ja oikeussuojakeinojen resurssointia. Tietoisuuden lisääminen on tärkeää muun muassa siitä syystä, että yhdenvertaisuusvaltuutetulla on ollut toimivalta käsitellä työelämään liittyviä kanteluita vasta lyhyen aikaa. Tieto valtuutetun laajennetusta toimivallasta ei ole välttämättä levinnyt kattavasti läpi suomalaisen yhteiskunnan.

Ihmisoikeuskeskus muistuttaa lisäksi, että hyvien väestösuhteiden edistämiseksi on tarpeellista pyrkiä lisäämään tavoitteellisesti poliisien monimuotoisuutta Suomessa. Toimintaohjelmassa tulisi huomioida myös tämä tavoite ja laatia toimenpide sen edistämiseksi.

E) Toimenpiteet liittyen nuorten yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen

Ihmisoikeuskeskus pitää positiivisena sitä, että nuorten yhdenvertaisuus ja osallisuus on toimenpideohjelman yksi läpileikkaava linjaus. Toimintaohjelma kuitenkin jättää tähän liittyvät edistämistoimenpiteet monilta osin avoimeksi.

Toimintaohjelmassa tulisi tuoda selvästi nykyistä paremmin ilmi tapoja, miten nuoret itse pääsevät vaikuttamaan toimenpideohjelman toteutumiseen sen eri osa-alueilla. Tämä pätee yhtäläillä nuorten kuulemiseen kuin heidän konkreettiseen osallistamiseensa ohjelman toimeenpanossa, mukaan lukien sen valmisteluvaihe.

Toimintaohjelmassa jää epäselväksi, miten esimerkiksi ETNO:jen toteuttamaksi esitetyn dialogitoiminnan laajentaminen lasten ja nuorten kohtaamaan rasismiin huomioidaan jatkotoimenpiteenä. Tämän tyyppisistä dialogeista saisi varmasti esiin näkemyksiä, jotka voisi huomioida konkreettisesti rasismin vastaisessa työssä.

Ihmisoikeuskeskus pitää suoraan nuorisopolitiikkaan ja -työhön tähtääviä ohjelmatoimia yhdenvertaisuuden edistämisen osalta vaatimattomina. Toimintaohjelman viittaukset valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman toimiin eivät tuo nuorten yhdenvertaisuusnäkyymiin merkittävää lisäarvoa, ottaen huomioon toimintaohjelman ohjelman konkreettiset panostukset liittyen muun muassa nuorten kohtaamaan rasismiin.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Toimintaohjelman toimenpiteiden vaikuttavuutta tulisi seurata kattavasti kohderyhmiltä saaduilla palautteella sen sijaan, että arviointi tehdään sisäisesti toteuttajatahon toimesta. Toimenpideohjelman toimeenpanon arviointi ja seuranta tulisi olla kattavaa siten, että tavoitteena

olisi selvittää, millaisia vaikutuksia ohjelman toimenpiteillä on ollut eri väestöryhmien kokemuksiin ja näkemyksiin rasismista ja yhdenvertaisuudesta Suomessa.

Arvioinnin ja seurannan tulisi kattaa eri väestöryhmät ja eri elämänalueet, mukaan lukien koulutus, työelämä, asuminen, turvallisuus, sosiaali- ja terveystyö ja vapaa-aika. Näillä elämänalueilla ihmisten kokema yhdenvertaisuus ja yhdenvertainen kohtelu toteutuu tai jää toteutumatta, joten kohderyhmiltä saadun palautteen keräämisen tulisi kattaa nämä elämänalueet, jotta voidaan arvioida toimenpideohjelman vaikuttavuutta.

Muut kommentit

Ihmisoikeuskeskus korostaa vielä erikseen, että toimenpideohjelman toimenpide liittyen Kansalaispulssin hyödyntämiseen koko väestön näkemysten keräämiseksi on hyvä. Tavoitteiden tulisi myös tässä olla kirjausta kunnianhimoisemmat, koska Kansalaispulssin valjastaminen ajantasaiseen ja kohdennettuun tiedonkeruuseen palvelisi tulevaisuudessa yhdenvertaisuuden edistämistä Suomessa täysin uudella tavalla. Kansalaispulssia tulisi kehittää kiinteäksi osaksi rasismia ja yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämistä ja seurantaan siten, että sen avulla saadaan kerättyä ajantasaista tietoa myös eri vähemmistöryhmien oikeuksien toteutumisesta. Toimenpiteen jatkokehittämiseen voisi ottaa mallia muun muassa Ruotsin osallisuusviraston (myndigheten för delaktighet) toiminnasta.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Joronen Mikko
Ihmisoikeuskeskus

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Kokonaisuudessa ohjelmassa olisi hyvä tunnistaa ja huomioida romanityön valtionhallinnolliset rakenteet. Valtakunnallinen romaniasiain neuvottelukunta, Alueelliset romaniasiain neuvottelukunnat sekä Romanipoliittinen ohjelma 3. Paikallistasolla kaupunkien ja kuntien alaisuudessa paikalliset romanityöryhmät. Romanityössä punaisena lankana on yhteistyö, hyvät väestösuhteet sekä jatkuva kehittyminen rasisminvastaisessa työssä. Suomen romanit ovat Suomessa vähemmistö, joka kokee erityisen paljon syrjintää.

Tukena on tutkittua tietoa; asuminen, koulutus, työllisyys, palveluiden saanti.

Vähemmistövaltuutetun sekä lapsiasiavaltuutetun tutkimuksissa ja selvityksissä toistuvasti todetaan romaneiden syrjintä.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Toimenpiteitä on vähän. Toimenpiteet ovat yläkäsitteisiä.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

On tärkeää mainita että Antigypsyismi on lisääntynyt. Antigypsyismi pitäisi myös olla omana toimenpiteenään mukana edistämistyössä.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Arvioinnissa olisi hyvä olla mukana vähemmistöjen edustus.

Muut kommentit

Tarkemmat kommenttimme on viimeisessä sarakkeessa.

Toimenpideohjelman laatimisen yhteydessä olisi ollut hyvä järjestää osallistavin menetelmin vähemmistöjen kanssa kuulemistilaisuuksia, joiden yhteydessä olisi kerätty mahdollisia toimenpiteitä aluetasolta.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kiitos mahdollisuudesta kommentoida. Kommentointi on toteutettu yhteistyössä Alueellisten romaniasiain neuvottelukuntien suunnittelijoiden kanssa sekä Oulun ja Kajaanin paikallisromanityöryhmien puheenjohtajien kanssa.

1.1 Tilannekuva ja toimintaympäristö (s. 8-9)

Romaneista ei mainintaa. Tilannekuvassa ja toimintaympäristön kuvauksessa olisi hyvä mainita romanit ja että he ovat tutkimusten ja tilastojen valossa erityisen syrjitty vähemmistö. On tärkeää, että romanivähemmistö ei jää näkymättömäksi toimenpideohjelmassa.

Romanien syrjintä on vakava ihmisoikeusongelma Suomessa, mistä maamme saa myös moitteita kansainvälisiltä ihmisoikeuksia valvoilta elimiltä. Suomessa romanien elämässä syrjintä näkyy yhä arkipäivän tilanteissa, tyypillisesti loukkaavana häirintänä tai niin, että palvelu evätään tai tarjotaan rajoitetummin tai loukkaavin ehdoin. Usein rakenteellista syrjintää ei tunnisteta romaneiden osalta. Vihapuhe romaneita kohtaan on hyvin yleistä ja siihen pitäisi puuttua tiukemmin valtionhallinnon tasolla. Poliisin ja romaniväestön välillä on edelleen suuri luottamuspula, jonka pitkää historiaa on heikentänyt Helsingin poliisin toteuttama etninen profilointi.

1.3 Toimenpideohjelman toimenpidekokonaisuudet (s.10)

(Yhteistyötä tehdään toimenpideohjelman toimeenpanon aikana laajasti yhteiskunnan eri toimijoiden, kuten kansalaisjärjestöjen kanssa.)

Tähän kohtaan olisi hyvä lisätä: sekä Alueellisten romaniasiain neuvottelukuntien kanssa.

1.3.4 Rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunta (s. 11)

Hyvä että mainitaan antisemitismi. On tärkeää, että mainitaan myös antigypsyismi, joka on olemassa oleva ilmiö ja kasvanut. Olisi tärkeää tunnistaa ja tunnustaa antigypsyismi.

1.4 Toimenpideohjelman toimeenpano ja seuranta (s. 12)

Tähän kohtaan voisi lisätä Alueelliset romaniasiat neuvottelukunnat. Näin ehkä vahvistaisimme asemaamme, usein Alueellisiin romaniasian neuvottelukuntiin ollaan yhteydessä kun halutaan romaneista tietoa.

2 Toimenpideohjelman tausta ja fokus (s. 13)

Olisi hyvä mainita Suomen romanipoliittinen ohjelma. Valmistelussa otettu huomioon ROMPO 3.

3.2 Yhdenvertaisuuden lupauksesta kohti yhdenvertaisuuden toteutumista (s. 16)

Positiivista, että löytyy maininta romaneista. Olisi hyvä mainita, että Suomen romanit kokevat erityisen paljon syrjintää.

3.3 Toimenpideohjelman linjaukset rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi (s. 18-19)

”Petteri Orpon hallitus on osoittanut 6 miljoonan euron...” Olisi tärkeää, että varoihin korvamerkittäisiin kunkin vähemmistön/kohderyhmän syrjinnän vastaiseen työhön resursseja, jotta budjetti jakautuisi tasa-arvoisesti.

Lisäpanostukset nuorten yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen (s. 19)

Lapsiasiavaltuutetun kysely, jossa aiheena olivat romanilapset. Olisi hyvä tehdä kyselyn tuloksista nostoja; muun muassa turvattomuus, huoli tulevasta, syrjintä, jne.

4.3 Yhdenvertaisuuden toteutumiseen liittyvä tietopohja (s. 24-25)

On tärkeää, että tietopohjaa toteutettaessa huomioidaan ja kunnioitetaan vähemmistön kulttuuria. Tietopohjan laatimisessa romaneiden osalta pitää olla valmis jalkautumaan kentälle, kuulemaan romaniedustajia.

4.4 Eri väestöryhmien väliset suhteet valtakunnallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla (s. 26-27)

Romanit eivät näy tässä. On tärkeää, että tunnistetaan myös romanit. Romanit ovat olleet noin 500 vuotta Suomessa, rinnakkaiselo ja yhteistyö pääväestön kanssa on ollut pitkää. Romanityössä (VRONK, Aronk ja kaupunkien paikallisromanityöryhmät) ovat pioneereja hyvien väestösuhteiden osalta. EU:n tasolla Suomen romanityön rakenteet ovat saaneet kiitosta ja olemme suunnan

näyttäjiä. Tässä kohden on hyvä hyödyntää suomalaista osaamista ja kokemusta hyvistä väestösuhteista ja niiden luomisesta.

5 Kasvatus ja koulutusjärjestelmä sekä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikka (s. 29-31)

Ei mainita romaneista. Tähänkin löytyy tutkittua tietoa OPH:lta ja lapsiasiavaltuutetun kyselystä. Romaninuorten on todella haasteellista saada esimerkiksi työssäoppimispaikkoja. Valitettavasti usealla katkeaa opiskelu kun ei saa työssäoppimispaikkoja. Oppimateriaaleihin liittyen romaneista on edelleen todella heikosti tietoa.

5.3 Yhdenvertaisuus ja moninaisuus taiteen ja kulttuurin sekä vapaa-ajan toiminnassa (s. 34)

Toimenpiteenä voisi olla romaneiden osalta, että perustetaan romanikulttuurikeskus, ROMPO 3:een ja miksei ROMPO 2:eenkin nojaten, kun ehdotus on niissä kummassakin.

6 Työelämän yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys (s. 35-27)

Tähän löytyy taustatietoa romaneiden osalta, kuinka haasteellista on työllistyä tai päästä työhaastatteluun. Tähän tarvittaisiin oma toimenpide romanien osalta. Romanien työllistyminen on erittäin vaikeaa. Tällä hetkellä suuri osa romaninuorista koulutautuu ammattiin mutta monikaan ei työllisty. Tämän tunnustaminen ohjelmassa olisi tärkeää.

7 Rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunta (s. 38-39)

Romaneita ja heidän kokemaansa syrjintää ei mainita. Romanien syrjintä on vakava ihmisoikeusongelma Suomessa, mistä maamme myös saa moitteita kansainvälisiltä ihmisoikeuksia valvoilta elimiltä. Rasistinen häirintä ja väkivalta romaneita kohtaan on ollut usean vuoden ajan kasvussa. Syrjintä sekä häirintä ovat entistä räikeämpää.

9 Toimenpideohjelman seuranta ja arviointi (s. 45)

Romanitoimijoiden tulisi olla mukana arvioimassa, esim. Alueelliset romaniasiain neuvottelukunnat

Kokonaisuudessa ohjelma tarvitsee enemmän toimenpiteitä ja romaneiden osalta tunnustamista ja huomioimista. Valtionhallinto on tuottanut tutkittua tietoa Suomen romaneiden tilanteesta, ja sitä on hyvä hyödyntää.

Ohjelmasta puuttuu jatkuvan kehittymisen malli, ja että tuetaan olemassa olevaa laadukasta työtä, jota tekevät useat viranomaiset. Ohjelmasta ei tule esille se, että tunnustetaan tai tunnustetaan ne hyvät valtionhallinnon sekä aluetason yhdenvertaisuustyön osaajat. Hyvä olisi että kaupunkien yhdenvertaisuussuunnitelmat myös nostettaisiin ohjelmassa esille.

Romanityössä hyvien väestösuhteiden näkökulma on todella tärkeää, ja teeman osalta olisi hyvä lisätä enemmän toimenpiteitä sekä hyödynnettäisiin romanityön valtionhallinnon osaamista sekä kokemuksia enemmän.

Alueellisten romaniasiaain neuvottelukuntien sihteerien kommentteja:

Ohjelmassa ei ole jatkuvan kehittymisen mallia ja sitä tarvittaisiin.

- Vastuutahot pitäisi näkyä paremmin, sekä kuka ja miten toimenpiteitä koordinoidaan.
- Ihmisten perustarve on tulla kuuluksi ja nähdyksi olisi hyvä, että romanit näkyvät ohjelmassa paremmin. Jopa toimenpiteitä.
- Toimenpideohjelmassa painopiste on enemmän viranomaissuunnassa. Hyvä olisi jos toimenpiteiden toimenpiteet suuntaavat myös vähemmistöihin. Ajatuksena kahdensuuntaista vaikuttamista
- Vähemmistöillä on suuri huoli yhteiskunnassa lisääntyneestä eriarvoisuudesta, vihapuheesta, syrjinnästä. Kyseisen tiedostaminen ohjelman alkutekstistä voisi olla hyvä
- Toimenpiteet tarvitsevat enemmän konkretiaa. Liian yläkäsitteisiä.
- Ohjelmassa olisi tärkeää, että vähemmistövaltuutetun ja lapsiasiavaltuutetun syrjintätiedot vähemmistöistä näkyisi paremmin.
- Romaniväestölle tarvittaisiin toistuvien syrjintä kokemusten selvittämiseen psykososiaalista tukea/apua. Saamelaisvähemmistöllä on kyseistä ja se on todettu saamelaisten keskuudessa hyväksi.
- Mikä on romaneiden osalta työllistymisen tilanne. Koskeeko tämä vain maahanmuuttajia. Romaneiden koulutustaso on noussut hyvin. Edelleen romaniväestön on hankala saada töitä.

Lausuntoa on ollut antamassa:

Pohjois-Suomen Alueellisen romaniasiaain neuvottelukunnan suunnittelija

Itä-Suomen alueellisen romaniasiaain neuvottelukunnan suunnittelija

Länsi-Suomen alueellisen romaniasiaain neuvottelukunnan suunnittelija

Etelä-Suomen alueellisen romaniasiaain neuvottelukunnan suunnittelija

Siurua Maria

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto

Lindgren Henry

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto

Siurua Maria

Etelä-Suomen aluehallintovirasto

Lindgren Henry

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

-

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Svenska Finlands folkting anser att det är en stor brist att det i handlingsprogrammet inte alls lyfts upp diskriminering och utmaningar som den svenskspråkiga befolkningen råkar ut för i Finland.

Under de senaste åren har antalet fall som behandlas av diskrimineringsombudsmannen och diskrimineringsnämnden och som handlar om att myndigheter inte erbjuder service på svenska, ökat.

Den svenskspråkiga befolkningen i Finland upplever oftare än den finskspråkiga befolkningen diskriminering i vardagen som grundar sig på språk. I justitieministeriets språkbarometer från år 2020 undersöktes om personer som tillhör den finsk- eller svenskspråkiga språkminoriteten i sin kommun hade råkat ut för trakasserier eller diskriminering i vardagen på grund av sitt språk. Utredningen visar att fler än var fjärde svenskspråkig och färre än var femte finskspråkig har upplevt fördomar och trakasserier på grund av sitt språk.

Hatretorik mot svenskspråkiga är särskilt allmän i sociala medier. Detta är ett växande problem, eftersom hatretoriken är svår att kontrollera och personer som står bakom de kränkande inläggen ofta använder signaturer.

Trakasserier mot finlandssvenskar sker bland annat i vardagliga situationer, då svenskspråkiga talar svenska i kollektivtrafiken eller på allmänna platser. Det handlar ofta om glåpord (t.ex. hurri) och uppmaningar om att tala finska och flytta till Sverige.

Språkbarometern från år 2020 visar att svenskspråkiga personer mer sällan begär service på sitt eget språk och ofta får svar på finska av myndigheterna. En allmän uppfattning är att svenskspråkiga är oroliga för att handläggningen av ett ärende tar längre tid på svenska och att servicen är sämre om man ber om att bli betjänad på svenska. Enligt språklagen ska en myndighet självmant betjäna på kundens språk, svenska eller finska. Trots detta uppmanar myndigheter ofta svenskspråkiga personer att tala finska. Myndigheterna iakttar i dessa fall inte språklagen.

Endast 3,7 procent av de statligt anställda har svenska som modersmål. Den strukturella diskrimineringen beror delvis på att andelen svenskspråkiga som arbetar vid myndigheter är lägre än andelen svenskspråkiga i Finland. En orsak till att andelen svenskspråkiga som arbetar vid statliga myndigheter är så låg är de stränga språkkunskaper i finska som krävs av svenskspråkiga. För de flesta statliga tjänster där högskoleexamen är ett anställningsvillkor krävs utmärkta kunskaper i finska och endast nöjaktiga kunskaper i svenska. De svenskspråkiga behandlas i detta fall inte likvärdigt i jämförelse med finskspråkiga inom statsförvaltningen. Folktinget anser att huvudregeln borde vara att språkkravet i finska sänks från utmärkta till goda kunskaper i finska samt att det oftare förutsätts goda kunskaper i svenska inom statsförvaltningen. Personer som avlägger en tvåspråkig examen vid en högskola borde inte ytterligare avkrävas Utbildningsstyrelsens språkprov för utmärkta kunskaper i finska (eller svenska).

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Folktinget föreslår att man i uppföljningen även beaktar de åtgärder som tas upp i nationalspråksstrategin gällande stärkandet av svenska språkets ställning bl.a. inom förvaltningen. Språklagen stadgar att alla har rätt till service på landets nationalspråk, finska eller svenska. Om myndigheten försummar sin skyldighet att erbjuda service på svenska, är risken stor för att en diskrimineringsituation uppstår. Det vore därför även viktigt att uppföljningsarbetet inbegripa uppgifter om antalet och utfallet av fall som berört språkliga rättigheter, som behandlats av diskrimineringsombudsmannen, justitieombudsmannen och justitiekansler. Folktinget får också årligen ett hundratal förfrågningar om hjälp av personer som upplevt att de inte fått sina språkliga rättigheter uppfyllda.

Muut kommentit

Förutom kommentarerna ovan önskar vi också lyfta upp frågan om integration på svenska.

Allmänna kommentarer

För att motverka rasism och främja likabehandling är en lyckad integration avgörande. För tillfället är stora strukturella förändringar aktuella när integrationslagen förnyas och sysselsättningstjänsterna överförs till kommunerna. Folktinget anser att det inte får glömmas bort att tjänsterna för dem som integreras på svenska ska vara jämlika med dem som integreras på finska. Den svenska integrationsstigen bör lyftas upp som likvärdig med den finska och i enlighet med integrationslagen bör den invandrade alltid informeras om rätten till val av integrationspråk. I varje tvåspråkig kommun bör det finnas åtminstone en person som ansvarar för den svenska integrationsstigen och som kan ge korrekt information och hjälp åt den som önskar integreras på svenska

.

Kommentarer till handlingsprogrammet

1. Sammanfattning

1.3 Åtgärdsprogrammets åtgärdshelheter

Särskild vikt ska läggas vid barns, ungas och familjernas likabehandling och delaktighet. En avgörande fråga för familjens delaktighet är integrationspråket. Om familjen så önskar är det viktigt att familjen ges en möjlighet till integration på ett gemensamt språk, finska eller svenska.

1.3.3 Arbetslivets jämlikhet och icke-diskriminering

För att motverka den strukturella rasismen inom arbetslivet är det viktigt att arbetstagare med annan kulturell bakgrund ges en reell möjlighet till att lära sig språket, finska eller svenska. Förslagsvis kunde språkinläringen åtminstone delvis ske under arbetstid för att garantera arbetstagarens möjlighet till inläring.

3. Mot ett socialt hållbart och de jämlika möjligheternas Finland

3.2 Från löften om jämlikhet till förverkligandet av jämlikhet

Antalet invandrare som tillhör den andra och tredje generationen växer i Finland. För att garantera att framtida generationer ges en möjlighet till att bli inkluderade i det finländska samhället är det viktigt att kvinnan i familjen lär sig språket, finska eller svenska. Också i regeringsprogrammet lyfts frågan om kvinnans integration och språkinläring upp som en avgörande fråga för framtiden.

3.3 Åtgärdsprogrammets riktlinjer för att motverka rasism och främja jämlikhet

Tredje sektorn har en avgörande roll vad gäller att främja goda befolkningsrelationer. Tredje sektorn har också en central roll gällande integration på svenska och handhar bland annat vägledning, rådgivning och information. Tredje sektorns betydelse för integrationen kommer att öka i framtiden. För att tredje sektorn ska kunna axla detta ansvar bör den tredje sektorns finansiering tryggas långsiktigt.

4. Samhällsklimatet, den samhälleliga debatten, ökad medvetenhet och goda relationer mellan befolkningsgrupperna

Finland har uppmanats att främja dialogen mellan myndigheterna och de etniska minoriteterna. Folktinget ser det som viktigt dialogen också förs på svenska och att samarbetet mellan de finlandssvenska organisationerna och ETNO utvecklas.

För att kunna skapa hållbara lösningar som bidrar till en lyckad integration är det viktigt med relevant forskning att basera arbetet på. För tillfället finns det väldigt litet statistik om de som integreras på svenska, vilket försvårar uppbyggnaden av den svenska integrationsstigen.

5. Systemet för fostran och utbildning, samt kultur-, idrotts-, och ungdomspolitiken

Enligt Diskrimineringsombudsmannens utredning om diskriminering av personer med afrikansk bakgrund fås de första erfarenheterna av rasism redan före skolåldern eller under de första åren i grundskolan. Det skulle vara viktigt att all personal inom småbarnspedagogiken, i skolan och bland utbildningsanordnarna utbildas inom antirasism. Viktigt är också att studiehandledarna ger eleverna, oavsett bakgrund, en jämlik handledning. Studiehandledarna, i såväl finska som svenska skolor, ska handleda eleverna till fortsatta studier efter högstadiet på basen av elevens enskilda kapacitet.

En utbildning för lärare som undervisar i svenska som andra språk inleddes vid Helsingfors universitet hösten 2023. Utbildningen bör, för att vara jämlik med utbildningar som ordnas för lärare som undervisar i finska som andra språk, i framtiden finansieras av staten.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Lindberg Stephanie
Svenska Finlands folkting

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Toimeenpanossa tulee varmistaa laaja-alaisesti eri väestöryhmien osallisuus ratkaisujen etsimisessä. Tulevaisuustalona ja ennakointityön asiantuntijana Sitra tarjoaa mielellään tukea keskustelujen fasilitointiin ja esimerkiksi kansalaispaneelisiin, joissa etsitään ratkaisuja tulevaisuuden haasteisiin.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Lausunnossaan Sitra kiinnittää huomiota neljään kokonaisuuteen:

1. Ohjelmaan tulee kirjata konkreettisempia toimia eri väestöryhmien yhteiskunnallisen osallistumisen vahvistamiseksi ja yhteiskuntaan kiinnittymiseksi.
2. Ohjelmassa tulee tunnistaa digitalisaation laaja-alaiset yhteiskunnalliset vaikutukset sekä uuden teknologian mahdollisuudet yhdenvertaisuuden edistämisessä.
3. Ohjelmassa tulee selvittää käytännön tasolla maahanmuuttajien ja suomalaisten työpaikkojen haasteita, jotka vaikuttavat maahanmuuttajien työllistymiseen ja heidän osaamisensa hyödyntämiseen.
4. Nykyisten haasteiden lisäksi ohjelmassa tulee hakea ratkaisuja monimuotoistuvan yhteiskunnan tulevaisuuden haasteisiin esimerkiksi ennakoinnin avulla.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

-

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Sitra kannattaa valtioneuvoston toimenpideohjelman luonnoksessa esitettyjä toimia rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Lausunnossaan Sitra haluaa kiinnittää huomiota neljään kokonaisuuteen, jotka kaipaavat ohjelmassa tarkempaa huomiota:

1) Tarvitaan konkreettisempia toimenpiteitä eri väestöryhmien yhteiskunnallisen osallistumisen vahvistamiseksi ja yhteiskuntaan kiinnittymiseksi.

Yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistäminen ei ole vain talous- ja työllisyyspoliittinen kysymys, vaan kytkeytyy koko suomalaisen yhteiskunnan toimintakykyyn ja demokraattiseen järjestelmämme toimivuuteen. Sitra peräänkuuluttaa toimenpideohjelmassa aktiivisempia toimia, joilla tuetaan etenkin vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten ja nuorten kiinnittymistä yhteiskuntaan. Perinteisten edustuksellisen demokratian osallistumismekanismien vahvistamisen lisäksi tarvitaan uudenlaisia tapoja tukea eri väestöryhmien suoraa yhteiskunnallista osallistumista sekä tehdä näkyväksi kansalaismielipiteitä.

Tutkimukset osoittavat, että yhteiskunnallisessa osallistumisessa tapahtuu eriarvoistumista ja kasautumista hyvin varhaisesta iästä lähtien. Asenteet yhteiskunnallista osallistumista kohtaan ja nuorten käsitys omista kyvyistään vaikuttaa yhteiskuntaan muotoutuvat jo peruskoulun aikana, ja niihin vaikuttavat muun muassa sosioekonominen tausta, sukupuoli ja äidinkieli. Yhteiskunnallinen osallistuminen kytkeytyy myös yksilön kokemaan hyvinvointiin ja tulevaisuususkoon.

Eryteisesti maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat aliedustettuina niin äänestäjinä, ehdokkaina kuin valittuina päättäjinäkin. Vieraskielisten äänestysaktiivisuus on merkittävästi valtaväestöä matalampaa kaikissa vaaleissa. Tutkimusten mukaan maahanmuuttaneiden suomen tai ruotsin kielen taito ja Suomeen kuulumisen kokemus ovat voimakkaasti yhteydessä paitsi äänestämiseen myös laajemmin politiikkaan ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Sitran Demokratia osaksi arkea -selvityksen (2024) mukaan suomalaisnuoret halusivat osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan enemmän, mutta he epäilevät omia kykyjään ja osallistuminen näyttäytyy monimutkaisena ja kuormittavana.

Sitra pitää tärkeänä, että hallitus on sitoutunut demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen edistämiseen muun muassa valmisteilla olevan kansallisen demokratiaohjelman mukaisesti. Samaan aikaan

kannamme huolta siitä, että demokraatiohjelman valmisteluun tai toimeenpanoon ei ole toistaiseksi osoitettu erillistä määrärahaa eikä kytkös valtioneuvoston yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä koskevaan toimenpideohjelmaan ole riittävän selkeä. Nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa Sitra peräänkuuluttaa demokraatia- ja ihmisoikeuskasvatuksen systemaattista kehittämistä ja koordinaatiota sekä vaikutusten arviointia. Sitra korostaa koulujen lisäksi muiden sivistys-, kulttuuri ja vapaa-ajan toimijoiden sekä kansalaisjärjestöjen tärkeää roolia ihmisoikeuskasvatuksessa ja demokraatiotyön edistämässä.

Toimenpideohjelmassa on esitetty useita toimia, joilla pyritään lisäämään yhteiskunnallista vuoropuhelua ja väestöryhmien välistä luottamusta sekä parantamaan yhteiskunnallista ilmapiiriä. Kannatamme dialogisten menetelmien, kuten Erätauko-dialogin, käyttöönottoa laajasti eri yhteiskunnan tasoilla. Ylen ja Erätauko-säätiön Hyvin sanottu -tutkimuksen (2023) mukaan peräti 68 % suomalaisista kokee yhteiskunnallisen keskustelun huonontuneen. Dialogiset menetelmät tukevat rakentavaa, tasavertaista ja omaan kokemukseen pohjautuvaa tapaa osallistua ja käydä yhteiskunnallista keskustelua.

Puntaroivat kansalaispaneelit ovat erinomainen keino lisätä eri väestöryhmien yhteiskunnallista osallistumista, niiden välistä vuoropuhelua ja hyviä väestösuhteita. Satunnaisotantaan perustuvalla henkilökohtaisella kutsulla saadaan tutkitusti mukaan osallistujia, esimerkiksi erilaisista taustoista tulevia nuoria, jotka jäävät perinteisten osallistumiskanavien ulkopuolelle. Paneelipaikkojen kiintiöinti eri väestöryhmille ja fasilitoitu keskustelu mahdollistavat moniäänisen ja rakentavan dialogin sekä eri näkökulmien aidon kohtaamisen. Paneelin aiheeseen perehdyttäminen vähentää eroja osallistujien tietotasoissa ja mataloittaa osallistumiskynnystä. Kansalaispaneeleita on järjestetty kansainvälisesti esimerkiksi maahanmuuttoa, rasismia sekä vihapuhetta ja -rikoksia koskevista aiheista. Kokemuksia on myös Suomesta, kuten esimerkiksi valtiovarainministeriön ja oikeusministeriön kansalaispaneeli sananvapaudesta ja vihapuheesta (2021) sekä Turun kaupungin asukasraati maahanmuutosta (2012).

Deliberatiivisten ja dialogisten menetelmien hyödyntämisessä tulee kiinnittää erityistä huomiota vähemmistöryhmien osallisuuden varmistamiseen. Olennaista on tunnistaa osallistumisen mahdolliset esteet, kuten kieli. Ohjelmassa nostetaan yhtenä toimenpiteenä nuorisoalan yhdenvertaisuusosaamisen vahvistaminen. Sitra peräänkuuluttaa yhdenvertaisuusosaamisen ja kulttuurisensitiivisen työotteen vahvistamista koko julkishallinnossa. Esimerkiksi Sitran tuottama Demokraattisten kohtaamisten käsikirja (2023) tarjoaa julkisten palveluiden ammattilaisille työkaluja demokraattisten arvojen kytkemiseen arjen kohtaamistilanteisiin.

Sitran Demokraattiset osallistumismahdollisuudet Suomessa -kyselytutkimuksen (2022) mukaan suomalaiset ovat halukkaita osallistumaan enemmän yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, mutta kaipaavat helppoja, anonyymejä ja digitaalisia osallistumisen tapoja. Poliksen ja Make.orgin kaltaiset avoimen lähdekoodin demokraateknologiat mahdollistavat suurien ihmisjoukkojen rakentavan mielipiteiden vaihdon ja kansalaiskonsultaation anonyymisti huomioiden muun muassa kieleen liittyvät rajoitteet. Esimerkiksi Sitran syksyllä 2023 järjestämään valtakunnalliseen "Mitä mieltä, Suomi?" -keskusteluun otti Polis-alustalla osaa lähes kaksikymmentä tuhatta suomalaista. Reilu

neljännes osallistujista koki edustavansa vähemmistöä. Kaksi kolmesta vastaajasta ilmoitti rasismin olevan yhä ongelma Suomessa.

Osallistumista helpottavien uusien digitaalisten osallistumislustojen ohella tarvitaan myös keinoja madaltaa tiedollista epätasa-arvoa eri ihmisryhmien välillä. Uusi teknologia tarjoaa entistä paremmat mahdollisuudet kehittää eri ryhmien tarpeisiin digitaalisia ratkaisuja. Tästä esimerkkinä on EU-vaalien alla julkaistu videomuotoinen nuorten vaalikone, joka on kehitetty nuorten äänestäjien tarpeisiin ja yhdessä nuorten kanssa, huomioiden nuorten kokemana epävarmuus oman poliittisen tietämyksensä riittävydestä.

Anonyymit digitaaliset työkalut voivat madaltaa kynnystä osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan, mutta lisäksi on panostettava väestöryhmien mukaan kutsumiseen. Jopa 60 % kaikista suomalaisista kokee, ettei heitä ole pyydetty osallistumaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen (Sitra, 2022). Oikeusministeriön, valtioneuvoston kanslian, Sitran ja Turun yliopiston toteuttamassa tutkimuksessa selvitettiin vuoden 2023 eduskuntavaalien yhteydessä, voiko tekstiviestikampanja olla kustannustehokas tapa lisätä nuorten äänestysaktiivisuutta. Noin 30 000 satunnaisesti valittua 18–30-vuotiasta nuorta muistutettiin äänioikeudesta tekstiviestillä ennakoäänestyksen alkamisen jälkeen ja päivää ennen vaaleja. Tulokset vahvistivat käsitystä siitä, että tekstiviestimuistutuksilla on mahdollista kasvattaa äänestysaktiivisuutta ja vähentää äänestyskäyttäytymisen eriarvoisuutta. Toimintamalli on sovellettavissa erilaisten vähemmistöryhmien mukaan kutsumiseen ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden lisäämiseen.

2) Ohjelmassa tulee tunnistaa digitalisaation laaja-alaiset yhteiskunnalliset vaikutukset sekä uuden teknologian mahdollisuudet yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Nopealla teknologisella kehityksellä ja informaatioympäristön murroksella on merkittäviä yhteiskunnallisia implikaatioita, jotka sekä haastavat kansalaisten perusoikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutumista että luovat mahdollisuuksia demokratian uudistumiselle. Esimerkiksi Euroopan unionin perusoikeusvirasto on tehnyt useita suosituksia EU:n jäsenmaille digitaalisen inklusion varmistamiseksi.

Yhteiskunnan ja sen palvelujen digitalisoituessa on syytä kiinnittää huomiota yhä enemmän digitaidottomuuteen ja digiosattomuuteen. Digitaidoissa ja digiosallisuudessa on kyse yksilön mahdollisuuksista hyödyntää digitalisaatiota yhtenä osallisuuden välineenä. Käytännössä kyse voi olla vaikkapa siitä, löytääkö oikean ja luotettavan tiedon äärelle, pystyykö vaikuttamaan itselleen tärkeisiin asioihin tai hoitamaan arkisia asioita viranomaisten kanssa. Joskus palvelut eivät ole tarpeeksi saavutettavia, ymmärrettävällä kielellä tai ihmisellä ei ole varaa tarvittaviin laitteisiin.

Digiosattomuus ei koske vain ikäihmisiä, vaan voi liittyä esimerkiksi kielitaitoon, taloudelliseen tilanteeseen tai vammaisuuteen. Kaikilla ei ole pankkitunnuksia, nopeita tietoyhteyksiä, älypuhelinta tai sosiaalista mediaa. Digi- ja väestötietoviraston tuottaman, maahanmuuttaneiden digiosaamista ja työllistymistä kartoittaneen selvityksen (2024) mukaan suomalaisten digipalvelujen käyttö on maahanmuuttaneille osittain haastavaa digiosaamistasosta riippumatta. Erityisesti palveluissa käytetty kieli ja vahvaan tunnistautumiseen liittyvät haasteet vaikeuttavat maahanmuuttaneiden digitaalisten palveluiden käyttöä. Pahimmillaan digitaalidottomuus ja digiosattomuus voi vaarantaa perusoikeuksien toteutumisen, jos ihmiset jäävät palveluiden ulkopuolelle.

Teknologisen kehityksen myötä automaattinen päätöksenteko sekä tekoälyratkaisujen hyödyntäminen yleistyvät julkishallinnon päätöksentekoprosesseissa. Tehostuvalla datan hyödyntämisellä ja automaattisella päätöksenteolla voidaan monin tavoin edistää kansalaisten oikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Tekoälyä hyödyntävien järjestelmien käyttö voi toisaalta myös merkittävästi syventää rakenteellista eriarvoisuutta eri ihmisryhmien välillä, jos käytön riskejä ei tunnisteta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan rahoittamassa hankkeessa kartoitettiin vuosina 2021–2022 käytössä olevien tekoälysovellusten mahdollisia riskejä perusoikeuksille ja syrjimättömyydelle Suomessa. Hankkeen politiikkasuosituksissa korostettiin yleisen tietoisuuden lisäämistä algoritmista syrjinnästä, eri toimijaryhmien yhteistyön lisäämistä tekoälyjärjestelmien vastuullisessa kehittämisessä sekä tekoälyn syrjimättömyyden kehittämistä ja käyttöönottoa tukevien työkalujen käyttöönottoa valtionhallinnossa.

Generatiivisen tekoälyn kehittyminen on lisännyt entisestään mis- ja disinformaation määrää. Maailman talousfoorumin riskiraportin (2024) mukaan mis- ja disinformaation leviämistä pidetään merkittävimpana lähivuosien globaalina riskinä. Joulukuussa 2023 julkaistun Eurobarometrin mukaan 78 % vastaajista oli huolissaan disinformaation vaikutuksesta ihmisten äänestyskäyttäytymiseen EU-vaaleissa. Niin ikään verkossa tapahtuva vihapuhe ja verkkohäirintä ovat merkittävä yhteiskunnallinen ongelma ja polarisaatiota lisäävä ilmiö. Vihapuhe ja viharikokset heikentävät demokraattisen yhteiskunnan ja oikeusvaltion perustaa vaikuttaessaan kansalaisten osallisuuteen ja erilaisten mielipiteiden näkyvyyteen. Sitran selvityksen (2024) mukaan yksi keskeinen nuorten aikuisten yhteiskunnallista osallistumista estävä tekijä on konfliktien, riitojen tai häirinnän pelko. Tämä estää nuoria aikuisia osallistumasta erityisesti kansalaisyhteiskunnan toimintaan. Vihapuheen ja verkkovihan ennaltaehkäisemiseen tarvitaan nykyistä parempia työkaluja, monialaisia toimintamalleja sekä Nordic Safe Cities -verkoston kaltaisten foorumien kautta tapahtuvaa pohjoismaista yhteistyötä.

EU-sääntely on avainasemassa reilumman ja yhdenvertaisemman digitalisaation edistämässä ja kansalaisten perusoikeuksien turvaamisessa. Demokratian kannalta on myös tärkeää, että esimerkiksi riippumattomat mediatoimijat ja kansalaisjärjestöt tekevät sosiaalisen median toimintalogiikkaa näkyväksi erilaisin some-monitoroinnin keinoin. Samalla voidaan tunnistaa paremmin niitä toimintatapoja, jotka tuottavat syrjintää ja vihapuhetta. Sitran osittain rahoittamassa ja Faktabaarin toteuttamassa Digivaalivahti-hankkeessa on esimerkiksi tarkasteltu, mitä suosittelualgoritmit ehdottavat EU-vaalien alla sosiaalisen median alustoilla eri puolella Suomea asuville ihmisille. Alustojen lisäksi myös päättäjillä on keskeinen rooli yhdenvertaisen ja syrjimättömän keskusteluympäristön luomisessa. Sitran Meedius Internationalilla teettämän

sosiaalisen median analyysin (2023) mukaan kansanedustajien kärkkäiden viestien määrä oli vähentynyt Twitterissä (X) vuodesta 2020, mutta ne olivat reaktioissa mitattuna aiempaa vaikuttavampia. Tätä voidaan tulkita merkinä polarisaation syvenemisestä.

Lainsäädännön ja somealustojen monitoroinnin lisäksi tarvitaan panostusta mediakasvatukseen ja kaikkien väestöryhmien digitaalisen informaatiolukutaidon vahvistamiseen. Sitra on peräänkuuluttanut laajaa kansallista digitaalisen sivistyksen projektia varmistamaan, että digitaalinen informaatiolukutaito ja digitaalinen sivistys ovat läpileikkaavasti mukana eri koulutustasojen opetussuunnitelmissa sekä kuntien ja vapaan sivistystyön demokratiatyössä (ml. nuorisotyö, kirjastot, museot, kansanopistot).

3) Ohjelmassa tulee selvittää käytännön tasolla maahanmuuttajien ja suomalaisten työpaikkojen haasteita, jotka vaikuttavat maahanmuuttajien työllistymiseen ja heidän osaamisensa hyödyntämiseen.

Maahanmuuttajataustaisten suomalaisten työllistyminen sekä suomalaisen työelämän diversiteetin lisääminen on iso rakenteellinen haaste Suomessa. Keskeinen tapa lisätä työelämän syrjimättömyyttä on kehittää keinoja, joilla työpaikoilla mahdollistetaan eri kulttuurisista taustoista ja kieliryhmistä tulevien yhteistyö. Tällaista työtä on tehty Sitran rahoittamassa, maahanmuuttajataustaisille journalisteille suunnatussa harjoittelu- ja mentorointiohjelmassa yhteistyössä Haaga-Helia ammattikorkeakoulun ja toimitusten kanssa. Maahanmuuttajataustaiset toimittajat ovat olleet mentoroitavina toimituksissa, joissa juttuja on tehty monikielisissä tiimeissä.

Journalismin moniäänisyyden vahvistamisen lisäksi hankkeessa on tuettu maahanmuuttajataustaisten työllistymistä alalle, jolle he ovat Suomeen tullessaan jo kouluttautuneet. Hankkeessa on kehitetty toimintamallia ei-suomenkielisen väestöosan tietotaidon ja verkostojen kytkemiseksi suomalaisille työmarkkinoille. Toimintamallia voisi tulevaisuudessa soveltaa myös muille aloille.

Hankkeen alustavissa tuloksissa on huomattu, että suomen kielen taidon korostettu osaaminen on esteenä sille, että maahanmuuttajataustainen pääsisi käyttämään kaikkea potentiaaliaan työyhteisössä. Tällöin suomalainen työelämä menettää sellaisia tietoja ja taitoja, joita kantasuomalaisilla työntekijöille ei ole (esim. erilaiset näkökulmat, kielitaidot ja verkostot). Lisäksi maahanmuuttajataustaisten, ei-suomenkielisten integroimisessa työyhteisöön tarvitaan muutoksia työyhteisön työtapoihin. Monimuotoisuuden lisäämisen tukemiseksi tarvitaan tahdon lisäksi aikaa ja resursseja.

4) Sitra peräänkuuluttaa toimenpidesuosituksissa nykyisten haasteiden lisäksi myös ratkaisuja monimuotoistuvan yhteiskunnan tulevaisuuden haasteisiin esimerkiksi ennakoinnin avulla.

Ihmisten tulevaisuususkon vahvistaminen on merkittävä yhdenvertaisuutta lisäävä tekijä. Sitran Tulevaisuusbarometrin (2023) mukaan suomalaisten tulevaisuususko on kriiseistä huolimatta yhä vahvaa. Iällä, sukupuolella ja sosioekonomisella taustalla on kuitenkin vaikutusta siihen, miten ihmiset näkevät tulevaisuuden kehityskulkuja ja missä määrin he kokevat itse voivansa vaikuttaa asioihin. Tulevaisuusnäkymät eriytyvät jo nuorella iällä, ja esimerkiksi tytöt luottavat tulevaisuuteen ja toimijuuteensa poikia vähemmän.

Kun Sitran Tulevaisuusbarometrissa kysyttiin 15–24-vuotiailta nuorilta, mitkä asiat he haluaisivat nähdä toteutuvan 10 vuoden aikana, kolmen kärjen muodostivat ilmaston lämpenemisen pitäminen alle 1,5 asteessa, lasten ja nuorten hyvinvoinnin parantaminen sekä hyvinvointivaltion säilyttäminen. Myös tuore Nuorisobarometri (2024) kertoo, että ilmastonmuutoksen lisäksi nuoret kokevat turvattomuutta hyvinvointipalveluiden tulevaisuuden, nuorten syrjäytymisen, rasisen väkivallan sekä suomalaisten eriarvoistumisen takia.

Tulevaisuuden suuntaan vaikuttaa se, kuka käyttää ja kenelle annetaan tulevaisuusvaltaa. Kyse on toisin sanoen siitä, kenen näkemyksille tulevaisuudesta annetaan painoarvoa, kenen ääni kuuluu yhteiskunnallisessa keskustelussa ja kuka pääsee määrittelemään ja visioimaan tulevaisuutta. Tulevaisuusbarometrin vastaajien mukaan kansalaisten sekä erityisesti lasten ja nuorten ääni ei kuulu riittävästi tulevaisuutta koskevassa keskustelussa.

Tulevaisuusvallan laajentaminen voi ehkäistä polarisoitumista. Keskeinen tekijä siinä, miten tulevaisuus ja siihen liittyvät kehityskulut koetaan, on kokemus siitä, näkeekö itsensä tulevaisuudessa ja saako äänensä kuuluviin. Sitran rahoittamassa ja Diakonissalaitoksen toteuttamassa ”Kohti ihmisarvoista tulevaisuusvaltaa” -hankkeessa järjestettiin kaksikymmentä tulevaisuustyöpajaa, joihin osallistui asiakkaita kehitysvammaisten ja autismikirjon henkilöiden toimintakeskuksesta, vammaisten asumisyksiköstä, päihdepalveluyksiköstä, pitkäaikaisasunnottomien palveluista sekä hätämajoituksesta. Tulevaisuuspaioihin osallistuneet kokivat keskustelut hyvin merkityksellisinä: ne olivat monelle ensimmäinen kerta, kun heiltä kysyttiin tulevaisuudesta. Moni osallistuja sai purkaa tämän hetken muutoksiin liittyviä huolia ja pelkoja, mutta pajoissa heräsi myös toiveikkuutta, kun pääsi rakentamaan yhdessä toivottavampia tulevaisuuskuvia.

Monimuotoistuvassa yhteiskunnassa yhdenvertaisuus ja hyvinvointi kulkevat käsi kädessä. Vähemmistöstressi syntyy elämän aikana koetuista syrjinnän ja rasmin kokemuksista tai niiden uusiutumisen pelosta. Se ilmenee fyysisenä ja psyykkisenä kuormittumisena ja on usein jatkuvaa, koska ympäristö muistuttaa jatkuvasti ihmisen ominaisuuksiin liittyvästä erilaisuudesta. Tulevaisuuden kannalta on tärkeää pohtia sitä, ketkä kaikki voivat kokea olevansa suomalaisen yhteiskunnan täysivaltaisia jäseniä ja miten rasismia ja kulttuurista ja rakenteellista ulossulkemista

voisi kitkeä ja vähentää. Tulevaisuuden suomalainen yhteiskunta on entistä monimuotoisempi. Siksi on tärkeää laajentaa tulevaisuusvaltaa ja varmistaa yhteiskunnallisen keskustelun moniäänisyys.

Lauha Heikki
Sitra - Demokratia ja osallisuus -teema

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Sidosryhmätyössä tulisi vahvistaa kaikilla tasoilla eri väestöryhmien välistä dialogia. Oleellista on löytää uusia tapoja tukea vähemmistöjen omaehtoista toimintaa yhteistyöllä. Taiteen edistämiskeskus on tehnyt kulttuurisen moninaisuuden edistämisen työssään laajaa sidosryhmien välistä yhteistyötä. Keskeinen yhteistyön muoto tällä hetkellä on erilaisten dialogisten menetelmien kehittäminen, joista Taiken dialogikorttityökalu on yksi esimerkki.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Moniperusteisen syrjinnän torjuminen on erityisen oleellista kaikessa rekrytointeihin, hakijoiden arviointiin sekä erilaisiin saatavuuteen ja saavutettavuuteen liittyvissä kysymyksissä. Tästä näkökulmasta laajemmin Taiken lausunnossa.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelmassa on laaja näkökulma yhdenvertaisuutta vahvistavista toimenpiteistä. Taiteen edistämiskeskuksen näkökulmasta vielä voimakkaammin tulisi ottaa esille oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin, siihen liittyvät rakenteet ja rahoitus. Taiteen osalta muiden kuin suomen-, ruotsin- ja englanninkielisten sisältöjen rahoitus ja toimintamahdollisuus tulisi turvata paljon nykyistä laajemmin. Osiossa Työelämän yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys voisi nostaa tarkemmin esille taiteilijoiden asemaa ja työskentelyedellytyksiä parantavia toimenpiteitä.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Taiteen edistämiskeskus seuraa kulttuurisen moninaisuuden edistämisen ja rasisminvastaisen toiminnan valtionavustuksen vaikuttavuutta ja mielellään tuo sen mukaan koko toimenpideohjelman yhteiseen keskusteluun. Toisena näkökulmana toimenpideohjelman vaikutusten seurannasta

Taiteen edistämiskeskus haluaa ottaa esille rasismiin liittyvien kokemusten tilastollisen seurannan ja määrätietoisen yhteistyön rasismien kitkemiseksi yhteiskunnassa.

Muut kommentit

Taiteen edistämiskeskus katsoo, että kulttuurisen moninaisuuden edistämisen ja rasisminvastaisen toiminnan valtionavustusten merkitys ja siihen käytettävä resurssi tulee olla jatkossa merkittävästi suurempi. Jo pitkään käytössä ollut valtionavustusmuoto voisi toimia koko Valtioneuvoston kanslian toimenpideohjelman yhtenä toteuttamiskanavana. Suomalainen taide- ja kulttuurikenttä voisi toimia nykyistä vahvemmin esimerkkinä ja suunnannäyttäjänä antirasistisessa ja syrjinnänvastaisessa toiminnassa, mutta se edellyttää vahvempaa resurssia.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Taiteen edistämiskeskus on tutustunut Valtioneuvoston kanslian laatimaan luonnokseen toimenpideohjelmasta ”Uutta vauhtia yhdenvertaisuuteen Suomessa”. Toimenpideohjelman tavoitteena on muun muassa vauhdittaa valtioneuvoston rasismien vastaista työtä, jotta monimuotoistuvassa Suomessa yhdenvertaiset mahdollisuudet voisivat aidosti toteutua jokaisen ihmisen elämässä. Toimenpideohjelman luonnoksen mukaan erityistä huomiota kiinnitetään lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen, julkishallinnon toimiin. Lisäksi pyritään tehostamaan yhdenvertaisuuslain mukaisen edistämisvelvollisuuden toteutumista sekä edistämään yhdenvertaisuustiedonannossa listattujen toimenpiteiden toteutumista.

Toimenpideohjelman luonnoksessa on ansiokkaasti nostettu esille laaja-alaisesti aikamme haasteita yhdenvertaisuuden tematiikasta. Moninaisuuskeskustelun pääpainon tulisikin olla vahvasti nykyajassa ja nykyaikaisessa yhdenvertaisen, moninaisen ja moniäänisen kulttuurin, taiteen ja kansakunnan havainnoinnissa. Suomalainen kulttuuri on nyt, 2020-luvulla, ennennäkemättömän monipuolista, rikasta ja ihmisläheistä, ja sen vaaliminen ja kunnioittaminen on tärkeää.

Samalla Taiteen edistämiskeskus on tietoinen ja huolestunut rasismikokemusten kasvavasta määrästä, sekä rasismien yleisyydestä Suomessa. Huolestuttavat tilastotiedot kertovat koko väestön tilasta. (Maahan muuttaneista 42 prosenttia oli kokenut syrjintää Suomessa kuluneen vuoden aikana; yleisimmin Afrikasta muuttaneet miehet (63 %) ja naiset (58 %), Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta muuttaneet miehet (58 %) ja naiset (56 %) sekä 20–29-vuotiaat (52 %) – MoniSuomi 2022 -tutkimus, THL). Myös kulttuuri- ja taidekentän tilanne on rasismikokemusten osalta vakava. Vieraskielisistä taiteilijoista 36 prosenttia oli kohdannut syrjintää tai epäasiallista kohtelua työssä viimeisen vuoden aikana. Myös oman ilmoituksensa mukaan vähemmistöön kuuluvista vastaajista runsas kolmannes (36%) oli kokenut syrjintää. – Cupore 2023).

Lukuisat tutkimukset ja selvitykset (mm. Tummimaihoisena EU:ssa, Oikeusministeriön ”Kukaan ei synny vihaamaan”) osoittavat, että rasismi ja häirintä ovat monien ihmisten arkea Suomessa. Ilmiönä rasismi on moniulotteinen: se herättää vahvoja tunteita ja piiloutuu helposti rakenteisiin. Taiteen

järjestämät dialogit eritaustaisten taiteilijoiden ja kulttuuritoimijoiden kanssa osoittivat, että myös avoin rasismi ja häirintätapaukset ovat selvästi lisääntyneet Suomessa viimeisen vuoden aikana.

Toimenpideohjelman luonnoksessa on useita ansiokkaita teemoja: siinä kiinnitetään erityistä huomiota instituutionaalisten rakenteiden uudistamiseen, erilaisiin rasistiseen syrjintään ja häirintään puuttumiseen tähtääviin poliittiseen ja virkamiesjohtoon suunnattuihin säännöllisiin ja vuosittain toistuviin koulutuskokonaisuuksiin.

Taikessa ymmärretään, että Suomi osana Eurooppaa on osallinen imperialismiin ja kolonisaatioon, ja niin ollen myös meillä esiintyy rakenteellista rasismia ja muita kulttuurisia ja sosiaalisia ilmiöitä, jotka vaikuttavat täällä elävien ihmisten todellisuuteen heikentäen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Tämä näkyy myös eurosentrisessä taidekäsitelyssä, representaation puutteessa, stereotyyppioissa ja rodullistamisessa sekä muussa mikroaggressiotason arkisessa, hienovaraisessa rasismissa, kuten myös koulutuksen ja rekrytoinnin piirissä tapahtuvassa syrjinnässä sekä taiteilijoiden kohtaamassa vihapuheessa.

Koemme, että Suomessa eri väestöryhmät eivät ole riittävästi vuorovaikutuksessa keskenään. Valta- ja vähemmistöryhmien toimiminen toisistaan erillään asettaa ihmiset eriarvoiseen asemaan yhteiskunnassa ja synnyttää segregatiota ja syrjintää. Yhtenä ratkaisuna näemme dialogin lisäämisen eri väestöryhmien välillä, mikä lisäisi molemminpuolista ymmärrystä ja purkaisi tiedostettuja ja tiedostamattomia ennakkoluuloja.

Yhtenä keskeisenä ongelmana pidämme kulttuuriseen moninaisuuteen ja aktiiviseen antirasistiseen toimintaan sekä niiden edistämiseen liittyvää puutteellista osaamista ja tietotaidon puutetta organisaatioissa. Aiheet koetaan vaikeiksi, ja niiden käsitteleminen herättää voimakkaita tunteita. Toimenpideohjelman luonnoksessa esitetyt toimet rekrytoinnin kehittämiseksi ovat kannatettavia: monimuotoisuuden edistäminen työpaikoilla, monikulttuurisuuden huomioiminen rekrytoinneissa, sekä valtion henkilöstöjohdolle ja -asiantuntijoille suunnatut koulutukset monimuotoisuudesta ja anonyymista rekrytoinnista edistävät asiaa oikeaan suuntaan. Jatkossa olisi kuitenkin tärkeää panostaa siihen, että tämänhetkisen projektiluonteisen toiminnan ohella edistetään myös pitkäjänteistä strategista työskentelyä.

Useat tutkimukset osoittavat, että koettu rasismi ja syrjintä heikentävät vähemmistöryhmiin kuuluvien taiteen ja kulttuurin ammattilaisten työllistymisen mahdollisuuksia. Koemmekin, että kyseinen kohta olisi hyvä huomioida toimenpideohjelman luonnoksen ”Työelämän yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys” -osiossa ja nostaa esille toimenpiteitä, jotka voisivat parantaa erityisesti taiteilijoiden asemaa ja työskentelyedellytyksiä yhteiskunnassa.

Kuten toimenpideohjelman luonnoksessa huomioidaan, useat tutkimukset ja selvitykset ovat viime vuosina osoittaneet, että poliittisista toimista huolimatta rasismia ja syrjintää esiintyy suomalaisen

yhteiskunnan eri palveluissa ja tasoilla edelleen. Toimenpideohjelman luonnoksessa vuodelle 2024 suunniteltu yhdenvertaisuustapahtuma, joka kokoaa yhteen työ- ja kulttuurielämän ja kansalaisyhteisön toimijoita sekä viranomaisia, on hyvä esimerkki toiminnasta, joka tuo ihmisiä yhteen. On toivottavaa, että tapahtuma olisi toistuva. Taiteen edistämiskeskus on mielellään mukana tapahtuman järjestämisessä. Toiminnan jatkuvuuden näkökulmasta olisi tärkeää ja toivottavaa, että kulttuurisen moninaisuuden edistäminen ja rasisminvastainen toiminta tulisivat huomioituiksi myös osana tulevaa Kulttuuripoliittista selontekoa ja siitä käytävää parlamentaarista keskustelua.

Arvostamme toimenpideohjelman luonnoksessa sitä, että taide- ja kulttuurialan toiminta on nostettu tärkeäksi ja vaikuttavaksi tekijäksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2023 julkaistun toimenpideohjelman (Taide, kulttuuri ja moninainen Suomi) toimenpidekokonaisuudet vahvistavat osaltaan toimenpideohjelman luonnoksen kokonaisuutta. Taiteella ja kulttuurilla on merkittävä rooli kulttuurisen moninaisuuden ja rasisminvastaisten käytäntöjen vahvistamisessa sekä risteävän, moniperustaisen syrjinnän ja rakenteellisen rasismiin vastustamisessa. Dialogia ja vuorovaikutusta eri vähemmistöjen ja väestöryhmien välillä on mahdollista edistää taiteen keinoin. Talouspaineiden kohdistuessa myös taiteeseen ja kulttuuriin, olisi tärkeä turvata resursseja ja erilaisia rahoitusinstrumentteja kulttuurisen moninaisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseen myös tulevaisuudessa.

Taiteen edistämiskeskus on jo pitkään myöntänyt valtionavustuksia kulttuurisen moninaisuuden edistämiseen ja rasismiin vastaiseen toimintaan. Voimassa olevan tulossopimuksen mukaisesti tämän tukimuodon vaikuttavuusarviointi on käynnistynyt. Oleellista on, että jatkossakin valtionavustus tukee eri kansalaisryhmien välistä kulttuurista kehitystä ja yhdenvertaisuutta sekä väestöryhmien välistä dialogia. Taiteen edistämiskeskus katsoo, että kulttuurisen moninaisuuden ja rasismiin vastaisen toiminnan valtionavustusten merkitys ja siihen käytettävä resurssi pitäisi jatkossa olla merkittävästi suurempi. Jo pitkään käytössä ollut valtionavustusmuoto voisi toimia koko Valtioneuvoston kanslian toimenpideohjelman yhtenä toteuttamiskanavana. Suomalainen taide- ja kulttuurikenttä voisi toimia nykyistä vahvemmin esimerkkinä ja suunnannäyttäjänä antirasistisessa ja syrjinnänvastaisessa toiminnassa.

Terho Henri
Taiteen edistämiskeskus

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Rasismia ja syrjintää kokevien henkilöiden (mukaan lukien lasten) näkemysten saaminen mukaan toimeenpanon kaikkiin vaiheisiin on tärkeää. Työssä tulee huomioida eri-ikäiset lapset, ja heille sopivat tavat osallistua.

Järjestöjen ja valtionhallinnon lisäksi yhteistyö kuntien ja hyvinvointialueiden kanssa on tarpeellista. Kunnat ja hyvinvointialueet ovat tärkeässä roolissa oikeuksien toteutumisen kannalta, ja kaikkien toimenpiteiden jalkautuminen niihin on varmistettava, jotta toimenpiteillä on pitkäaikaisia, pysyviä vaikutuksia.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Risteävän ja moniperusteisen syrjinnän tunnistaminen ja torjuminen on tärkeää, ja siinä on tärkeää huomioida eri-ikäiset lapset.

Käytännössä lapset kohtaavat rasismia kaikkialla yhteiskunnassamme. Esimerkiksi Lapsiasianvaltuutetun toimiston vuonna 2023 julkaisemassa selvityksessä romanilasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta todetaan, että romanilapset kohtaavat edelleen Suomessa syrjintää ja rasismia. Lapsiasianvaltuutettu on julkaissut myös selvityksen saamelaislasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta (2023), jossa käsitellään myös saamelaislasten kokemuksia kiusaamisesta ja syrjinnästä. Myös tässä selvityksessä käsitellään syrjintää moniperusteisena ilmiönä ja tunnistetaan myös syrjintäkokemusten yhteys sukupuoleen.

Useissa toimenpiteissä tarkastellaan tilannetta pääasiallisesti yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Tällöin olisi luontevaa aina tarkastella myös risteävää ja moniperusteista syrjintää.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelmassa on tunnistettu tärkeitä keinoja rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Myös lasten kohtaama rasismi ja syrjintä on tunnistettu, joskin on toimeenpanossa tärkeää muistaa kohdentaa toimenpiteet niin, että ne edistävät kaikenikäisten lasten oikeuksien toteutumista.

Lisäksi on tärkeää, että yhdenvertaisuustiedonanto on riittävästi resursoitu, ja koko valtioneuvosto on sitoutunut sen toteuttamiseen. Puute ohjelmassa on se, että kohderyhmä valtioneuvostossa rajoittuu ministeriöiden virkahenkilöihin. Toimenpideohjelman tavoitteiden ja toimenpiteiden tulisi kohdistua valtioneuvostossa myös pääministerin ja ministereiden muodostamaan hallintovaltaan. Koko valtionhallinnon on tärkeää näyttää esimerkkiä rasismiin, syrjintään ja vihapuheeseen reagoimisessa. Toivotun muutoksen aikaansaamiseksi on välttämätöntä, että koko valtioneuvosto pääministerin johdolla sitoutuu toimimaan arvojohtajina aktiivisesti rasismia, syrjintää ja vihapuhetta vastaan. Lisäksi kohderyhmä tulisi jatkossa olla myös poliittiset puolueet sekä kunta- ja aluepoliitikot.

Toimenpideohjelman toimenpiteissä huomioidaan laajasti antisemitismi. Toimenpideohjelman toimenpiteiden toteuttamisessa on kuitenkin tärkeää huomioida laajasti eri uskonnollisten vähemmistöjen kokemukset yhdenvertaisuudesta ja vihapuheesta. Esimerkiksi vuonna 2022 uskontoon tai vakaumukseen liittyvien viharikosilmoitusten kohteena olivat yleisimmin islaminuskoiset. Näin voidaan edistää kaikkien lasten oikeuksien toteutumista.

Joissain toimenpideohjelman toimenpidekokonaisuuksissa olisi tarpeen vahvistaa rasismien torjunnan näkökulmaa, sillä ne keskittyvät laajemmin yhdenvertaisuuden edistämiseen. Esimerkiksi kasvatus- ja koulutusjärjestelmää koskeva kokonaisuus hyötyisi vahvemmassa linkityksestä rasismiin yleisten yhdenvertaisuutta edistävien toimenpiteiden lisäksi.

Lisäksi on tärkeää toimeenpanossa huomioida, että rasismia kokevat ulkomaalaistaustaisten henkilöiden lisäksi myös kansalliset vähemmistöt kuten saamelaiset ja romanit.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Ohjelman seurannassa on tärkeää selvittää paitsi yksittäisten toimenpiteiden edistymistä, myös rasismia kokevien lasten kokemusta tilanteen muuttumisesta. Seuranta on tärkeää tehdä tarkastellen tavoitteiden saavuttamista, ja sitä, ovatko valitut keinot riittäviä, oikeasuhtaisia ja tehokkaita tavoitteiden saavuttamiseksi, ja tarvitaanko tavoitteiden saavuttamiseksi lisätoimenpiteitä.

Muut kommentit

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 2§:n mukaan lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiensa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi. Syrjinnän kieltäminen on yksi lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteista. Suomen UNICEF keskittyy lausunnossaan seikkoihin, jotka ovat merkityksellisiä lasten kannalta, todeten kuitenkin, että moni vanhempiin liittyvä seikka liittyy vähintäänkin välillisesti lapsiin.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Aaltonen Milla
Suomen UNICEF ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Sidosryhmäyhteistyössä on hyvä huomioida laajasti tahot, joilla on vaikutusmahdollisuuksia asian edistämiseksi. Terveystieteiden ja hyvinvointialueiden ja varsinaisten työnantajien lisäksi on yliopistojen rooli niin perus- kuin jatkokoulutuksessa (erikoislääkärikoulutus) sekä tieteellinen tutkimus.

Me terveydenhuollon järjestötoimijat olemme muutosjohtamisen ajureita ja Nuorten Lääkärien Yhdistys (NLY) on sitoutunut rasismivastaiseen työhön.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Hyvinvointialueilla on tietojohdamisen osalta koko ajan kohentuva tilanne, jota Vaikuttavuuskeskus on osaltaan tukemassa. Erilaisten ilmiöiden esiin nostaminen voisi konkreettisesti edistää tutkimuksen ja tietojohdamisen keinoja.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Nuorten Lääkärien Yhdistys (NLY) pitää rasismia terveydenhuollossa vakavana ongelmana, joka vaikuttaa sekä potilaiden hoitoon että terveydenhuollon ammattilaisten työympäristöön. On tärkeää, että rasismiin puututaan määrätietoisesti ja systemaattisesti kaikilla tasoilla terveydenhuollossa, jotta voimme taata oikeudenmukaisen ja tasa-arvoisen hoidon kaikille potilaille sekä turvallisen ja kannustavan työympäristön kaikille terveydenhuollon ammattilaisille.

Potilaat

Potilaat kohtaavat ennakkoluuloja, syrjintää tai jopa suoraa vihamielisyyttä henkilökunnan taholta. Tämä heikentää kansalaisten luottamusta terveydenhuoltojärjestelmään, vähentää halukkuutta hakea apua ja johtaa huonompiin hoitotuloksiin. On välttämätöntä, että terveydenhuollossa tunnustetaan ja tunnustetaan rasismien olemassaolo ja vaikutukset, ja että ryhdytään konkreettisiin toimenpiteisiin sen kitkemiseksi.

Ammattilaiset

Myös terveydenhuollon ammattilaiset joutuvat rasismien kohteeksi työssään. Tämä voi ilmetä kollegojen tai potilaiden taholta tulevana syrjintänä, vähättelynä tai muuna epäasiallisena käytöksenä. Rasismi työpaikalla heikentää työilmapiiriä, vaikuttaa negatiivisesti työhyvinvointiin ja voi johtaa työuupumukseen sekä ammattilaisten vähenemiseen allalla. NLY korostaa, että työpaikoilla on oltava selkeät käytännöt ja toimintamallit rasismien ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi.

Rasismien kitkeminen vaatii organisaatiokulttuurin muutosta, jossa monimuotoisuutta arvostetaan ja syrjimätön toimintatapa on keskeisessä asemassa. Terveydenhuollon organisaatioiden johdon on sitouduttava tähän muutokseen ja toimittava esimerkkinä. Terveydenhuollon tulisi toimialana olla etulinjassa julkishallinnollisilla aloilla poistamassa rasismia. Konkreettisia asioina tutkimustiedon ja tietojohtamisen lisääminen erilaisista taustoista olevien potilaiden hoitotuloksista mahdollisten juurisyiden tunnistamiseksi, rekrytointikäytäntöjen uudistaminen ja erikoislääkärikoulutuksen edelleen kehittäminen. Nuorten Lääkärien Yhdistys on osaltaan muuttamassa kulttuuria ja tukemassa työtä terveydenhuollossa. Tarvitsemme laajamittaista koulutusta, tietoisuuden lisäämistä ja organisaatiokulttuurin muutosta, jotta voimme taata oikeudenmukaisen ja tasa-arvoisen terveydenhuollon kaikille. Yhdessä voimme rakentaa terveydenhuoltojärjestelmän, joka on vapaa rasismista ja syrjinnästä, ja jossa jokainen voi tuntea olonsa turvalliseksi ja arvostetuksi.

Metsälä Riku

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Vaikuttaa siltä, että toimenpideohjelman suunnittelun aikana on tehty yhteistyötä verrattain laajan sidosryhmäjoukon kanssa. Tätä voi pitää hyvänä asiana. Rasisminvastaisuuden osalta tärkeintä on tehdä tiivistä ja avointa yhteistyötä rasismia kokeneiden ihmisten ja heitä edustavien tahojen kanssa. Käytännössä Suomen kontekstissa tämä tarkoittaa erilaisia monikulttuurisuus- ja maahanmuuttajajärjestöjä tai vastaavia kollektiiveja sekä vähemmistöuskontoja edustavia tahoja. Näiden lisäksi olisi syytä huomioida sidosryhmissä myös yhdistysmuotoon järjestäytymättömiä tahoja, jotka edustavat ihonväriin perustuvaa rasismia kokevia ihmisiä.

Toimenpideohjelma lupaa lisäpanostuksia nuorten yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen. Ohjelman mukaan (s. 19) ”yhdenvertaisuustyössä tulee konkreettisten toimien lisäksi huomioida vähemmistönuorten oma osallisuus toimien suunnittelussa, toteutuksessa ja seurannassa. Näin voidaan edistää nuorten kokemusta yhdenvertaisuuden aidosta toteutumisesta.” Ohjelmasta puuttuu kuitenkin selkeä esitys siitä, millä tavoin sidosryhmäyhteistyötä nuorten kanssa aiotaan tehdä ohjelmaa toimeenpantaessa. Mitä tulee edellä olevan lainauksen sanamuotoon, yhdenvertaisuuden aitoa toteutumista ei voida taata, mutta nuoret voivat saada kokemuksen siitä, että yhdenvertaisuutta edistetään.

Mikäli nuorille halutaan toimenpideohjelmassa antaa erityinen rooli, on myös tarkasteltava suoraan heihin tai heidän kanssaan toteutettavaksi suunniteltujen toimien luonnetta (s.39). Kyseisiä toimenpiteitä ei perustella ja ne näyttävät sattumanvaraisina ja irrallisina. Kaipaamaan jää niiden yhteyttä esimerkiksi nuorten kokeman rakenteellisen rasismien vähentämiseen tai hyviin väestösuhteisiin (Laki kotoutumisen edistämisestä 681/2023 mainitsee ”yhteiskunnan vastaanottavuuden”, ”kaksisuuntaisesta kotoutumisesta” ks. myös Valtioneuvosto (2021) Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista. Valtioneuvoston julkaisu 2021:62, sivulla 121).

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Etnisyyteen, ihonväriin tai uskontoon perustuvan syrjinnän kohdalla on käytännössä aina syytä huomioida vähintäänkin sukupuoli. Esimerkiksi kasvatuksen ja koulutuksen kentällä on tiedossa, että tytöiksi ja pojiksi oletettujen nuorten rasmin kokemukset voivat olla hyvinkin erilaisia. Sama koskee työmarkkinoita ja rekrytointiprosesseja. Olisikin syytä pyrkiä varmistamaan, että ainakin nuorten parissa toimivat ammattilaiset ja työnantajat tunnistavat rasisen syrjinnän lisäksi sen sukupuolittuneet merkitykset.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelmasta puuttuvat konkreettiset ja ihmisten arjessa näkyvät toimenpiteet. Yhtäältä on toki tärkeää, että esimerkiksi valtionhallinnon ja yhdenvertaisuusasioihin kytkeytyvien järjestöjen vuoropuhelusta tehdään aiempaa systemaattisempaa. Toisaalta voi perustellusti kysyä, millä tavoin nyt esiteltyjen toimenpiteiden tulisi vaikuttaa väestötasolla. Esimerkkinä voi mainita rasminvastaisen kampanjan. On vaikea arvioida toimenpidettä, kun ei ole tietoa siitä, miten ja minkälaisin sisällöin kampanja tullaan käytännössä toteuttamaan. Toisena esimerkkinä esille voi nostaa erityistoimet nuorten yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Käytännön toimenpiteenä on esimerkiksi nuorten kuuleminen Etnisten suhteiden neuvottelukuntien kautta. Nuorten kuuleminen on aina suotavaa, mutta tässä kohden on jo olemassa valtava määrä tietoa nuorten rasismikokemuksista ja rasminvastaisuutta koskevista näkemyksistä. Pelkän kuulemisen sijaan olisi siis jo nyt mahdollista ryhtyä konkreettisiin toimiin, yhteistyössä esimerkiksi Etnisten suhteiden neuvottelukunnan ja nuorten kanssa.

Tässä kohden on syytä nostaa esille toimenpideohjelman tavoite yhdenvertaisuutta edistävien järjestöjen toimintaedellytysten tukemisesta. Lienee selvää, että tavoitteen toteutuminen on vähintäänkin epävarmaa, kun tiedetään järjestökenttään kohdennetut rajut leikkaukset. Samaan tapaan toimenpideohjelmassa nostetaan esille yhdenvertaisuuden edistäminen valtakunnallisten nuorisoalan osaamiskeskusten kautta. Tällä hetkellä tulevasta osaamiskeskuskaudesta ei ole tietoa hallituksen OKM:n hallinnonalalle kohdentamien leikkausten seurauksena. Tiedossa joka tapauksessa on, että osaamiskeskusrahoitus tulee kaventumaan merkittävästi eivätkä sen yhdenvertaisuuspainotukset tule toteutumaan alkuperäisen suunnitelman mukaisesti, jos lainkaan.

Kauttaaltaan toimenpideohjelmasta puuttuvat niin sanotut kovat toimenpiteet. Ohjelmassa painotus on vahvasti erilaisissa keskustelutilaisuuksissa, valistuksessa, kansalaisjärjestökentällä sekä nuoriso- ja kulttuuripolitiikassa. Toimenpideohjelman ainoat selkeästi kovat keinot liittyvät antisemitismien ehkäisyyn. Huomio kiinnittyy tässä kohden siihen, että vaikka kyse on antisemitismistä, halutaan silti natsisymbolien ohella selvittää myös kommunismin symbolien kriminalisointia. Kommunismia ja sen symboliikkaa on vaikea kytkeä rasismiin tai antisemitismiin ja tässä lieneekin kyse Petteri Orpon hallituksen poliittis-ideologisesta kompromissista sekä kannattajien puhuttelusta. Muutoinkin voi kysyä, miksi juuri antisemitismi halutaan nostaa erityisenä rasmin muotona toimenpideohjelmassa esille. Kyse on eittämättä myös Suomea koskettavasta vakavasta ongelmasta, mutta hyvien väestösuhteiden näkökulmasta olisi todennäköisesti syytä tunnustaa myös muita vähemmistöuskontoja – erityisesti islamia – koskeva rasismi.

On joka tapauksessa perusteltua kysyä, mistä syystä ohjelman keinovalikoima ei ulotu vahvemmin esimerkiksi työnantajiin, yrityssectorille tai poliisilaitoksiin ja muihin viranomaistoimijoihin esimerkiksi sosiaali- ja terveystalviteissa. Lisäksi esimerkiksi opettajankoulutukseen liittyvillä muutoksilla olisi mahdollista saada aikaan merkittäviä vaikutuksia (tarvittavista, tutkimukseen pohjautuvista toimista liittyen yhdenvertaisuuteen, rasismiin ja demokratia- ja ihmisoikeuskasvatukseen opettajankoulutuksessa sekä kunnissa varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ks. esim. Gretschel, Anu & Rautiainen, Matti & Vanhanen-Nuutinen, Liisa & Tarvainen, K. (2023) Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus Suomessa : Tilannekuva ja suositukset 2023. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:24.)

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Koska toimenpideohjelmassa ei aseteta kovin konkreettisia tavoitteita, on vaikea sanoa niiden toteutumisen seuraamisesta paljoakaan. Mikäli tavoitteena on keskustelutilaisuuksien, foorumeiden, tapahtumien ja sidosryhmätalviteuksien järjestäminen, niin tavoitteen arvioimiseen riittää talviteuksien toteutumisen kirjaaminen. Tämä vain esimerkkinä siitä, että valtioneuvoston asettamalla toimenpideohjelmalla on perusteltua odottaa nyt nähtyä enemmän.

Toimenpideohjelmassa nostetaan esille uudenlaisten tilastokategorioiden luominen, joiden avulla voitaisiin nykyistä paremmin ja lainsäädännön puitteissa tarkastella etnisyyteen perustuvaa syrjintää eli rasismia. Rasismi liittyy tyypillisesti ihonväriin tai muihin näkyviin ulkoisiin piirteisiin, mutta Suomessa tai muuallakaan Euroopan Unionin alueella näihin piirteisiin liittyviä tilastokategorioita ei ole käytössä. Tilanne on toinen esimerkiksi Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Yhtäältä tämänkaltaiset tilastokategoriat mahdollistaisivat rasisin syrjinnän luotettavamman seurannan, mutta toisaalta ne sisältäisivät riskin jäykistä ja eettisesti kyseenalaisista luokituksista. Yhtenä ratkaisuna tähän on ollut Nuorisobarometreissa kysytty tieto vähemmistökokemuksista (esimerkiksi etnisyyden, ulkonäön ja uskonnon perusteella). Tätä käytäntöä voisi laajentaa muihinkin väestökyselyihin.

Yleisellä tasolla rasisminvastaisuuteen liittyvien tavoitteiden seurantaan on hyvä hyödyntää väestötason kyselytietoa, erityisesti vähemmistöryhmiltä kerättyä kyselytietoa sekä rasismia kokevien ihmisten ja heitä edustavien tahojen kokemustietoa, jota kerättäisiin esimerkiksi haastatteluin ja erilaisin työpajamenetelmin. Olennaista kaiken tiedon hyödyntämisessä on mahdollisimman systemaattinen, kumuloituva ja pitkittäinen seuranta.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

On hyvä, että toimenpideohjelmassa on keskitytty erityisesti rasismiin. Keskityttäessä yhdenvertaisuuteen ja lukuisiin syrjintäperusteisiin yhtäaikaaisesti, on konkreettisten toimenpiteiden määrittäminen usein erityisen vaikeaa. Koko syrjintäperusteiden kirjoa on vaikea huomioida yhdessä

toimenpideohjelmassa. Esimerkiksi oletettuun etnisyyteen tai ihonväriin perustuvaan syrjintään lienee syytä tarttua eri tavoin kuin seksuaalivähemmistöjen tai vammaisten kohtaamaan syrjintään.

Edellä sanotusta huolimatta toimenpideohjelmassa olisi mahdollista esittää nyt nähtyä huomattavasti enemmän konkreettisia toimia kuulemisten ja keskustelutilaisuuksien sijaan. Sivulla 21 todetaan Suomea kannustetun vahvistamaan osallistavaa lähestymistapaa rasismien ja syrjinnän vastaisen työn toteuttamisessa. Kuulemiset ja keskustelutilaisuudet voivat olla osa tätä vuorovaikutteisuutta, mutta samaan aikaan niiden tulee asettua vahvemmin osaksi laajempaa ja jo olemassa olevaa keinovalikoimaa sekä niiden kehittämistä. Tutkimus- ja kokemustietoa rasisminvastaisuudesta on pidemmälle menevien toimien pohjaksi jo riittävästi olemassa. Kysymys on siitä, ettei olemassa olevaa tietoa ole hyödynnetty. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että viittauksia tutkimustietoon on ohjelmassa vähän ja ne koskevat lähinnä taiteen ja kulttuurin alaa.

Petteri Orpon hallitus on toisessa yhteydessä käyttänyt ”kovien” ja ”pehmeiden” keinojen käsitteellistä erottelua. Mikäli samaa jäsennystä soveltaa tämän toimenpideohjelman analysointiin, niin on ilmeistä, että kovempien keinojen valikoima jää vielä ohueksi. Toimenpideohjelman eduksi voi kuitenkin katsoa sen, että sen loppupuolella pyritään linjaamaan jopa valtionhallinnon tulosohjauksesta yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Linjaukset jäävät toistaiseksi suositusten tasolle, mutta tätäkin voi pitää hyvänä alkuna.

Sundholm Tiina

Kivijärvi Antti
Nuorisotutkimusseura

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Toimenpideohjelman toimeenpanon onnistuneessa sidosryhmäyhteistyössä fokuksena tulisi olla tiedolla johtaminen, alueellinen vaikuttavuus, sekä toimijoiden ja toimenpiteiden poikkileikkaavuus.

Toimeenpanossa tulee tunnistaa eri valtakunnalliset ekosysteemit ja hankkeet, joiden avulla tavoitetaan laajasti ja alueellisesti kattavasti eri yhteistyötahoja ja väestöryhmiä. Yhteistyötahoissa tulee huomioida alueellisuus sekä eri väestöryhmien, yhteisöjen ja sukupuolten ja identiteettien representaatio.

Eryteisesti kolmannen ja neljännen sektorin omaava tieto toimeenpanoon liittyvistä haasteista ja mahdollisuuksista tulee ottaa vahvasti mukaan päätöksentekoon ja toimenpideohjelman seurantaan (rasismia koskevan tietopohjan vahvistaminen). Lisäksi nuorten maahan muuttaneiden ja etnisten vähemmistöjen ääni tulee tuoda osaksi näitä ryhmiä koskevaa päätöksentekoa (lisäpanostukset nuorten yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen).

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

5.1. Suunnitellaan ja toteutetaan koko koulutusjärjestelmän kattava tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelma

- Tässä kehittämisessä tullaan huomioimaan koko koulutusjärjestelmä, mukaan lukien vapaa sivistystyö. Kehittämisohjelma tulee täten koskettamaan lähes kaikkia väestöryhmiä ja väestön osia. On perusteltua, että tämän toimenpiteen seurannassa kiinnitetään erityistä huomiota ikään, sukupuoleen, seksuaalisuuteen, yhteiskuntaluokkaan (ja sosioekonomiseen taustaan) sekä etniseen

identiteettiin ja niiden risteymiin. Kehittämisessä voi hyödyntää hyvien väestösuhteiden edistämistyötä, tietopohjaa laajentavaa asiantuntijaryhmää (tai sen erillisryhmää), sekä sidosryhmäyhteistyötä.

7.1. Tietoisuutta oikeussuojakeinoista on hyvä lisätä kaikissa väestöryhmissä syrjintään ja häirintään liittyen. Uskonnollisten vähemmistöjen huomioiminen toimenpideohjelmassa tulee toteuttaa tavalla, joka huomioi arjen ja alueellisuuden sekä sen, että suuri osa väestöstä voi kokea kuuluvansa uskonnolliseen vähemmistöön ilman, että se olisi muodollisesti todennettavissa (eikä lainsäädännön näkökulmasta se ole tarpeellista).

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

4.3. Yhdenvertaisuuden toteutumiseen liittyvä tietopohja

Tuotettua tietoa tulisi hyödyntää myös muiden viranomaisten ja toimijoiden (kuntien ja järjestöjen turvallisuus- ja varautumistyö) tiedonannon tavoitteiden tukemiseksi. Toimeenpanon tulee tukea sitä kehitystä, että osallisuuden ja hyvien väestösuhteiden edistäminen tunnistettaisiin entistä tehokkaammin osana kokonaisturvallisuuden edistämistä eri kunnissa.

5.1. Koulutusjärjestelmän kattavassa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelmassa tulee huomioida eri ikäiset väestöryhmien edustajat, jotka osallistuvat koulutukseen eri elämänvaiheissa., esimerkiksi toisen asteen koulutuksessa, jossa opiskelee sekä alaikäisiä että aikuisia.

5.2. Vaikuttavuus ikäihmisten ja sukupuolten näkökulmasta on tärkeää huomioida, jatkossa mahdollisesti omana toimenpiteenään tai osana olemassaolevaa ohjelmaa.

6.1. Alueellisia pilottihankkeita löytyy Suomesta runsaasti, ja esimerkiksi osaamiskeskusten ja Talent Hubien vaikuttavuudesta on positiivisia merkkejä (Koskimies, Tiensuu, Kettunen 2024, TEM). Haasteena on saada pysyviä ratkaisuja ja toimintamalleja, joita hankkeet ovat pyrkineet myös aiemmin rakentamaan. On tärkeää tunnistaa, miten toimenpide pystyy edistämään erityisesti kestäviä ratkaisuja alueilla, joilla toiminnalle on selkeästi tarvetta.

6.2. Työelämän monimuotoisuuden edistämiseksi toimenpideohjelmassa tulisi selvittää, miten kohdan 5.2. ja 5.3. toimenpiteitä voisi jatkossa toteuttaa myös osana työelämää. Esimerkiksi vastuullisuuskriteerien arviointi kuntien, hyvinvointialueiden ja yritysten saamien valtionavustusten näkökulmasta. Näiden toimien kartoittaminen vahvistaisi tahtotilaa järeiden ja vaikuttavien keinojen toteuttamisesta.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Yhteistyön muotona kuulemistilaisuuksien lisäksi tulee toteuttaa alueellisia seuranta- ja toimeenpanotilaisuuksia, jotta toimeenpanossa voidaan tunnistaa eri painopisteitä, jotka palvelevat

yhdenvertaisen työelämän ja koulutuksen, sosiaalisen kestävyiden ja rasismin torjunnan edistämistä.

Toimenpideohjelmissa tulee huomioida tiedolla johtaminen erityisesti sosiaalisen kestävyiden ja sen mittaamisen näkökulmasta. Sosiaalisen kestävyiden sanoittaminen ja konkretisoiminen osana toimenpideohjelman toimeenpanoa on tärkeää.

Muut kommentit

JoMoni ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto tärkeään toimenpideohjelmaan. Toimenpideohjelmissa on tunnistettu tärkeitä kehittämiskohteita tasa-arvon, yhdenvertaisuuden, syrjimättömyiden ja hyvien väestösuhteiden edistämiseksi.

Erityisesti koulutusjärjestelmän kehittämisohjelma, sekä lakisääteisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien vaikuttavuuden selvittäminen koulutus- ja työelämäsektoreilla on tärkeä tunnistettu tavoite. On tärkeää, että yritysten, kuntien, valtionhallinnon, järjestöjen ja oppilaitosten suunnitelmatyössä huomioidaan entistä vahvemmin konkreettiset toimenpiteet, indikaattorit sekä indikaattorien seuranta (ks. Duong-Pedica 2018). On tärkeää lisäksi tunnistaa julkisen sektorin rooli suurena työnantajana, jolla on yleisesti yhtäläiset, joskus jopa heikommat valmiudet edesauttaa työelämän monimuotoisuutta kuin yksityisellä sektorilla.

Keskipitkällä aikavälillä jopa suuremmat konkreettiset kannustimet yksityisille ja julkisille työnantajille syrjimättömyiden ja monimuotoisuuden edistämiseksi voivat olla Suomelle tarpeen.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Tanskanen Sami
Joensuun seudun monikulttuurisuusyhdistys ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Ihmisoikeustyötä tekevät järjestöt, etenkin kattojärjestöt, ja rodullistettujen vähemmistöjen omat järjestöt, tutkimusinstituutit (esimerkiksi Siirtolaisinstituutti on valmistelemassa arkiston luomista Suomeen kohdistuvan maahanmuuton suhteen ja yliopistot). Järjestöillä on aitiopaikka ruohonjuuritasolla ongelmien ja puutteiden havaitsemiseen, ja siksi olisi tärkeää saada heidät mukaan konsultoimaan ja vaikuttamaan. Yhteistyö voi olla esimerkiksi lakimuutosten tai -uudistusten konsultaatiossa yhdessä tutkijoiden ja lakiasiantuntijoiden kanssa, tai vaikka pysyvä antirasistinen konsultaatioryhmä osana Etnon toimintaa.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Yhteiskunnallisessa ilmapiirissä ja rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunnassa. Yleisesti ottaen julkisessa keskustelussa tuntuu olevan pinttyneitä väärinkäsityksiä suomalaisesta turvapaikkajärjestelmästä, pakolaiskiintiöstä ja maahanmuuttajista itsestään. Rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvien miesten demonisointi rikostilastoilla ja rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvien naisten käyttäminen keppihevosenä on edelleen todella yleistä ja laajaa, ja näitä väärinkäsityksiä ja uhka- ja mielikuvia pitäisi VNK:n pystyä kitkemään ja korjaamaan. Myöskin monien toimenpiteiden lähtökohdaksi pitäisi ottaa ajatus siitä, että vähemmistöihin kuuluvat ihmiset ovat yhtä arvokkaita kuin muutkin ihmiset, mutta koska heihin kohdistuu erilaisia uhkia ja riskejä, on niihin tartuttava eri keinoin. Tällaisenaan itse toimenpideohjelmassa ei tunnu olevan juurikaan moniperusteista syrjintää otettu huomioon ja intersektionaalinen lähestymistapa on unohdettu. Sen sijaan toimenpideohjelmassa käytetään sellaisia ihmisryhmiä, jotka herättävät huolta ja vaikuttavat voimakkaimmin ihmisten tunteisiin, kuten naiset ja nuoret.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Lainsäädännöllisiä toimenpiteitä, kuten vihapuheen ja maalittamisen kriminalisointi, kansanryhmää vastaan kiihottamisen lainsäädännön uudistaminen ja tarkentaminen, viharikosten parempi

tunnistaminen (tällä hetkellä rasismi on rikoksissa vain joku perusteena, kun sen asema rikoksissa pitäisi olla vankempi) ja saamelaiskäräjälain uudistus tällä hallituskaudella.

Rikosoikeudellisten prosessien kynnyksen madaltaminen, jotta useampi rasistista syrjintää ja väkivaltaa kokeva saisi oikeudenmukaista kohtelua.

Väestöä koskevan tietopohjan laajentaminen itsemäärittelyn avulla, jolloin päästäisiin eroon välillisistä kategorioista, kuten maahanmuuttaja- tai ulkomaalaistaustainen.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Lähtökohtaisesti toimenpideohjelman pitäisi olla yli hallituskauden, jolloin ohjelman poliittinen ohjaus pienenesi ja mahdollisten hallitusten muutokset vaikuttaisivat vähemmän itse toimenpideohjelmaan. Tällöin myös itse ohjelman laatiminen ei sijoittuisi hallitusneuvotteluiden ja muiden kiireiden sumaan. Koska kyseessä on kyse yhteiskunnan marginaaliin sijoitetuista ihmisistä, olisi tärkeää asettaa tavoitteille myös jotain keppejä mikäli tavoitteita ei saavuteta.

Muut kommentit

Yleisesti ottaen toimenpideohjelman kieltä pitäisi tarkentaa huomattavasti. Esimerkiksi kun puhutaan ulkomaalaistaustaisista, tarkoitetaanko sillä oikeasti ulkomaalaistaustaisia? Vai tarkoitetaanko sanalla tosiasiasa rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvia; sama koskee myös käsitteitä maahanmuuttaja ja kantaväestö. Voidaanko puhua tosiasiasa kaikista maahanmuuttajista vai ovatko esimerkiksi EU:n sisäiset maahanmuuttajat erilaisia verrattuna EU:n ulkopuolelta tuleviin maahanmuuttajiin, ja huomioidaanko näissä yleistyksissä esimerkiksi perheen yhteiskuntaluokka / sosioekonomiset tekijät ja rotu? Näissä on huomattavia eroja, ja olisi syytä olla tarkkana käsitteistössä ettei toimenpideohjelma lisää vahingossa segregaatiota tai syrjintää.

Toimenpideohjelman uudet avaukset eivät selvästi sisällä lainsäädännöllisiä toimenpiteitä, jotka edistäisivät antirasistisia toimia pysyvämmiin kuin hallituskauden ajan suunnitellut toimenpiteet. Tästä tulee tunne että Petteri Orpon hallitus on ensisijaisesti kiinnostunut kiillottamaan kilpeään ja pesemään kasvonsa kesän 2023 "rasismikohusta" kuin pyrkiä tunnistamaan ja purkamaan yhteiskunnallisia rasistisia rakenteita. Jotta toimenpideohjelma olisi vakavasti otettava, sen pitäisi sisältää toimien lisäksi myös lakimuutoksia, esimerkiksi vihapuheen ja maalittamisen kriminalisoinnin muodossa. Lisäksi olisi tärkeää myös huomioida kantelu- ja valitusprosessien raskaus; uhripoliittinen toimenpideohjelma ei sinänsä auta vielä esimerkiksi rasistista syrjintää kokeneita, jos kantelun taloudellinen ja henkinen taakka on sen verran raskas ettei siihen haluta lähteä. Tämä kynnys kun on edelleen iso syy sille miksei monien organisaatioiden nimettömissä "whistleblowing" kanavissa ole juuri valituksia rasismista.

Lisäksi, tiedonanto ja toimenpideohjelma antaa ymmärtää että se sisältää paljon konkretiaa, mutta toimenpideohjelmassa monet toimenpiteet jäivät todella yleiselle tasolle, eikä konkretiaa voida juurikaan havaita. Toimenpideohjelmassa esitettävät toimenpiteet, yhdessä kuuden miljoonan euron rahoituksen tuntuvat hieman hatarilta kun otetaan huomioon kehysriihen leikkaukset järjestökentälle. Eritoten tämä näkyy hieman irrallisessa toimenpiteessä liittyen antisemitismiin ja juutalaisten seurakunnille myönnetyssä rahoituksessa turvallisuuden kehittämistä varten. Sen

myöntämispaikka on erikoinen ja itse summa on koko toimenpideohjelmasta viidesosa, jota on vaikea perustella, etenkin kun toimenpideohjelmassa ei puhuta mitään islamofobiasta, vaikka tiedämme että islamofobia ja antisemitismi kulkevat käsi kädessä, eikä islamilaisille yhdyskunnille olla erikseen myönnetty rahoitusta, vaikka heidän rukoushuoneisiin ja moskeijoihin on kohdistunut ja kohdistuu edelleen uhkia.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yleisesti ottaen toimenpideohjelma tuntuu jatkavan Marinin hallituksen yhdenvertaisuusohjelmaa mutta hieman eri fokuksella. Toimenpideohjelmaan varattu kuusi miljoonaa euroa vaikuttaa pienehköltä summalta kun otetaan huomioon samaan aikaan tapahtuvat leikkaukset järjestöjen valtionavustuksista. Koska tästä ei ole ollut juuri puhetta, Fem-R kaipaa läpinäkyvyyttä varojen jakautumiseen ja mahdolliseen hakuprosessiin. Ohjelmassa ei mainita eri toimenpiteisiin määrättyjä varoja, paitsi juutalaisten seurakuntien turvallisuuden edistämiseen määrättyt 400 000€ per vuosi. Kaipaamme myös lisää tietoa siitä, miten toimenpideohjelman budjetti on linjassa kehysriihen leikkausten kanssa. Kansalaisjärjestöstrategian toimenpiteet ovat riittämättömiä suhteessa rahoitukseen, erityisesti kun yhdenvertaisuutta ja rasisminvastaisuutta ajetaan myös muidenkin tahojen osalta kuin aktiivisesti antirasismia tai yhdenvertaisuutta ajavien järjestöjen osalta, esimerkiksi rauhan- ja globaalikasvatusyhdistykset ovat tällaisia tahoja.

Toimenpideohjelma, jonka taustalla on ollut saada konkreettisia toimia rasisminvastaisuuden tueksi, tuottaa loppupeleissä suhteellisen vähän konkretiaa. Esimerkiksi kohdan 4.2 toimet tuntuisivat käyttävän enemmän rahaa käytännön järjestelyihin kuin mitä järjestöt voisivat käyttää hyväkseen omassa toiminnassaan. Tässä piilee yksi ero Marinin hallituksen ohjelmaan, jonka fokuksena oli paikallistoimijat. Jotain hyvää kuitenkin mekin näemme. Esimerkiksi kohta 4.3 yhdenvertaisuuteen liittyvän tietopohjan laajentaminen on hyvä askel, ja monilta osilta seuraa esimerkiksi European Network Against Racism suosituksia kansallisten rasisminvastaisten toimintasuunnitelmien osalta.

Ja kuten edellä jo mainitsimme, ohjelmassa käytettyä kieltä tulisi tarkentaa erityisesti termien kuten "ulkomaalaistaustainen" ja "maahanmuuttaja" kohdalla. Ohjelmassa on esimerkiksi käytetty termejä kuten toisen ja kolmannen polven maahanmuuttaja. Jää epäselväksi viitataan tällä tosiasiallisesti rodullistettuihin suomalaisiin, vai kaikkiin maahanmuuttajien jälkeläisiin. Kuuluuko Euroopan sisältä maahanmuuttaneiden toisen ja kolmannen polven jälkeläiset tähän ryhmään? Sanoja kuten rodullistettu tulisi käyttää tilanteissa joissa viitataan Suomessa asuviin ja suomalaisiin ruskeisiin ja mustiin ihmisiin, eikä yleisesti kaikkiin maahanmuuttajiin.

Ohjelmassa esitetään virheellisesti (sivu 17), että kuka tahansa voi kokea syrjintää iän tai sukupuolen perusteella. Naiset kokevat tilastollisesti huomattavasti enemmän syrjintää kuin miehet. Ikään liittyvä syrjintä on myös merkittävästi sukupuolittunut ilmiö; naiset kohtaavat ikään liittyvää syrjintää enemmän kuin miehet. Naisiin kohdistuva ikäsyrjintä perustuu paljolti sukupuolittuneisiin käsityksiin perheen perustamisesta ja hoivavastuun jakautumisesta. Syrjinnästä puhuttaessa on

tärkeää säilyttää intersektionaalinen lähestymistapa, jotta erilaisia syrjinnän muotoja voidaan ymmärtää paremmin ja siten myös torjua tehokkaammin.

Sivulla 17 käsitellään myös syrjinnän vaarassa olevia väestöryhmiä, niiden kasvua ja yhteiskunnallisen kuulumisuuden tunnetta puhumalla jälleen pelkästään ulkomaalaistaustaisista väestöryhmistä. Syrjinnän ja rasistisen kohtelun vaarassa ovat myös muuten suomen vähemmistöt kuten saamelaiset ja romanit. Myös karjalaiset ovat syrjivän kieli- ja kulttuuripolitiikan kohteena. Nämä väestöryhmät ja heidän kohtaamat haasteet jäävät hämärän peittoon jos keskitymme vain ulkomaalaistaustaisiin. Myös tästä syystä on jälleen tarpeen tarkentaa kieltä jota ohjelmassa käytetään, jotta tiedetään mistä ja kenestä puhutaan ja jotta ongelmiin voidaan tarttua asianmukaisilla sosiaalipoliittisilla keinoilla.

Tiedonannon neljästä tavoitteesta kaksi liittyvät voimakkaasti työmarkkinoihin. Työmarkkinasyrjintään puuttuminen on erittäin tärkeää, mutta yhdenvertaisen Suomen rakentamiseksi tulee ohjelman tarta myös muihin yhteiskunnallisiin ja rakenteellisiin esteisiin joita esiintyy työmarkkinoiden ulkopuolella. Yhteiskunnan eri osa-alueilla tapahtuvat eri syrjinnän muodot eivät tapahdu erillään vaan suhteessa toisiinsa. Rasismia ja syrjintää ei voi kitkeä vain yhdeltä osa-alueelta vaan toimenpiteiden tulee tarttua ongelmaan kokonaisvaltaisesti.

Vahva painotus työmarkkinoihin myös antaa kuvan, että tärkein tavoite rasismien torjumisessa on saada työllistymisen kautta tuleva hyöty irti rodullistetuista ihmisistä. Ehdotetut toimenpiteet eivät myöskään välttämättä korjaa työmarkkinoiden vinoumaa syrjinnän osalta, vaan keskittyy enemmän yksittäisiin ihmisiin. Rakenteellisiin ongelmiin tarvitaan rakenteellisia ratkaisuja, kuten esimerkiksi kannustimia verohelpotusten muodossa yrityksille jotka palkkaavat korkeakoulutettuja maahanmuuttajia kenen työnsaanti on osoittautunut haastavaksi suomessa koulutustasosta huolimatta.

Työelämään liittyviä haasteita tarkastellessa on jälleen yhtä lailla tärkeää huomioida, että Suomessa on paljon rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvia työntekijöitä, jotka kärsivät rasismista ja syrjinnästä esimerkiksi työhönotossa tai lasikattoihin törmäämisen muodossa. Painotamme siis edelleen, että vain ulkomaalaisista puhuessa jää keskustelusta pois merkittävä määrä suomalaisia väestöryhmiä jotka kohtaavat samoja haasteita rasismien kanssa.

Kohta 4. Tiedonkeruun kehittämisen kannalta olisi tärkeää saada lisää kategorioita väestörekisteriin kuvaamaan paremmin Suomen eri väestöryhmiä. Tarkempi tilastointi antaa lisää ja laajemmin tietoa yhdenvertaisuuden toteutumisesta eri väestöryhmissä ja siten mahdollistaa tehokkaamman syrjinnän torjumisen. Lisäkategorioiden lisäksi kielen tarkentamista eri väestöryhmistä puhuessa. Tällä hetkellä "maahanmuuttajaa" ja "maahanmuuttajataustaista" käytetään välikätenä viittaamaan rodullistettuihin ihmisiin, myös tässä toimenpideohjelmassa. Virheellinen kielenkäyttö häivyttää ongelman todellisen juurisyyntä, eli rasismia, jota myös mustat ja ruskeat Suomessa syntyneet

suomalaiset, adoptoidut, romanit ja saamelaiset kohtaavat. Uusien kategorioiden lisääminen tilastointiin selkeyttää tietoa väestöryhmistä ketkä kokevat Suomessa rasistista syrjintää.

Väestöryhmien välisten suhteiden kehittämisen kannalta näemme puutteelliseksi, ettei romaneita ole mainittu ollenkaan. Suomen romaniväestö kohtaa laaja-alaista syrjintää yhteiskunnan eri osaluodeilla. Romanivastaisuuden torjuntaan täytyy kiinnittää erityisesti huomiota, sillä aihe jää usein lähes täysin huomioimatta ja resurssit ovat niukat.

Väestösuhteita vahvistava yhteistyön kehittäminen erityisesti museoalalla jäi epäselväksi ja ilman kontekstia. Miksi juuri museoala? Jos kyseessä on jatkoa Marinin hallituksen yhdenvertaisuusohjelmalle, niin sekä tätä museoalan hanketta, että muita jatkettavia hankkeita olisi hyvä selkiyttää.

Uhripoliittisen toimenpideohjelman vaikuttavuus rodullistettujen vähemmistöjen asemaan jää heikoksi kun Suomen lainsäädäntö ei tunnista vihapuhetta eikä kriminalisoi maalittamista. ILO169 ratifioiminen myös estää saamelaisten oikeuksien toteutumista. Ehdotammekin konkreettiseksi toimenpiteiksi vihapuheen tunnistamista laissa, maalittamisen kriminalisointia, kansanryhmää kiihottamista vastaan koskevan lainsäädännön uudistamista ja tarkentamista eläköityneen valtakunnansyyttäjän Raija Toiviaisen ajatusten mukaisesti koskemaan erityisesti vähemmistöjä, saamelaiskäräjälain uudistamista sekä ILO169 yleissopimuksen ratifiointia.

Tämänkaltaiset toimenpiteet jossa huomio kohdistuu yksittäisiin maahanmuuttajiin ja heidän auttamiseen työharjoitteluun ei auta purkamaan syrjintää työmarkkinoilla. Ongelma ei ole maahanmuuttaneessa ihmisessä joka ei "onnistu" saamaan työtä. Ongelma on rakenteellisissa esteissä joita he kohtaavat työmarkkinoilla. Ongelmat työllistymisen suhteen ratkaistaan näitä esteitä purkamalla ja torjumalla. Monimuotoisuuskiintiöt, määrätavoitteet ja verohelpotukset ovat muutamia keinoja joilla kannustaa työnantajia syrjimättömyyteen.

Ohjelma painottaa uusien avauksien tarvetta yhdenvertaisuuden saralla. Monet tälläkin lausuntokierroksella esiin tuomamme huomioit eivät ole uusia avauksia, vaan seikkoja joita ollaan nostettu jo kauan keskustelussa syrjimättömyydestä ja yhdenvertaisuudesta. Uusien tai vähemmän uusien avauksien merkitys jää vähäiseksi, ellei niihin haluta tarttua. Onko Suomen eri vähemmistöryhmillä tosiasiallisesti toimivia vaikutusmekanismeja heitä itseään koskeviin asioihin? Ja jos on, kunnioitetaanko heidän ääntään päätöksenteossa? Miten vakavasti erilaisia kuulemisen ja vaikuttamismahdollisuuksien, kuten esimerkiksi rasminvastaisen pyöreän pöydän keskustelun, kautta tulleita huomioita ollaan tosiasiallisesti otettu vastaan? Moni näistä ehdotuksista eivät ole löytäneet tietään toimintaohjelman luonnokseen.

Kohdasta 7. Antisemitismin huomioiminen on tärkeää, mutta sen erikseen nostaminen yli muiden rasmin muotojen ja juutalaisten seurakuntien rahoittaminen niiden turvallisuuden edistämiseksi

nostaa kysymyksen rahoituksen tasapuolisuudesta ja reiluudesta Esimerkiksi islamofobiaa vastustavalle ja romanivastaisuutta torjuvalle työlle on suuri tarve, eikä resurssit näihin ole läheskään riittävät. Antisemitismillä ja islamofobiolla on samat juuret ja molemmat ilmiöt tutkitusti lisääntyvät yhdessä. Ottaen huomioon, että Suomessa asuvien juutalaisten määrä on alle 2000, vaikuttaa kummalliselta ja epäreilulta, että 6 miljoonan budjetista on allokoitu yhteensä 1,2 miljoonaa jaettuna useamman vuoden aikana pelkästään seurakuntien turvallisuuden kehittämiseksi. Sen lisäksi että . Antisemitismi on vaarallinen ilmiö jolle ei sovi antaa lainkaan jalansijaa yhteiskunnassamme, mutta toimenpideohjelman samassa kohdassa (7.2) natsismin ja kommunismin symbolien rinnastaminen tuntuu eriskummalliselta. Kommunismin symbolien kriminalisoinnin selvittämisen esittäminen yhdessä natsismin symbolien kriminalisoinnin selvittämisen kanssa tuntuu älyllisesti epärehelliseltä rinnastukselta. Lisäksi kommunismin symbolien kriminalisoinnin selvittäminen on irrallinen ja ilman kontekstia tai perusteluja.

Rasismia kokevien väestöryhmien oikeussuojakeinoista kouluttamisen lisäksi olisi tärkeää ja kenties oleellisempaa madaltaa oikeusprosessin ja muiden vastaavien kanteluiden kynnyksiä. Prosessit ovat usein pitkiä ja mutkikkaita ja lopputulos harvoin prosessin vaativan työn arvoista. Tämä myös vääristää syrjintätapausten todellista määrää kun kantelulla ei koeta olevan merkittäviä vaikutuksia.

Kohta 8. Anonyymiä rekrytointia voisi pilotoida ministeriöissä jonkin aikaa pelkän kannustamisen sijasta. Tällä saataisiin arvokasta tietoa miten se voisi palvella ministeriöitä ja miten se edistäisi sekä yhdenvertaisuuden toteutumista ja ministeriöiden moninaistumista.

Nguyen Hai
Fem-R

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Yhteistyöhön tarvitaan mukaan niin yhdenvertaisuusvaltuutettu, poliisi, syyttäjä kuin yhdenvertaisuusasioiden parissa toimivat erityisasiantuntijatkin (erityisesti organisaatiot, esimerkiksi naisjärjestöt, seksuaalivähemmistöjen asioihin keskittyneet järjestöt, maahanmuuttajien parissa toimivat järjestöt). Yhteistyön avulla tulisi vahvistaa viranomaisten ymmärrystä spesifeistä tarpeista, joihin pitää löytyä ratkaisuja. Ratkaisuja tulisi kehittää vähintään näiden toimijoiden yhteistyönä. Viranomaisten tulee ymmärtää syvällisemmin syrjinnän muodoista ja vaikutuksista syrjittyihin.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Työmarkkinoille pääsyn sekä vihapuheen ja rasisen häirinnän kohdalla.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Vaikka ohjelmassa on havaittu tämä puute tietopohjassa, ohjelmasta puuttuu panostus kattavaan ja systemaattiseen tutkimukseen, jolla saadaan tietoa syrjinnän kokemuksista eri väestöryhmissä sekä väestösuhteista ja eri väestöryhmiin kohdistuvista asenteista ja niiden muutoksista.

Aiempien tutkimusten perusteella romani-tausta sekä ihonväri ja etninen tausta ovat Suomessa keskeisiä syrjinnän perusteita. Ohjelman toimenpiteissä nämä painotukset eivät erityisesti näy ja niihin tarvitaan lisää kohdennettuja toimia.

Julkisen sektorin toimijoiden toiminta, joka heikentää yhdenvertaisuuden kokemusta on huomioitu, mutta pelkkä yhdenvertaisuuskoulutus ei riitä. Julkisen sektorin antama esimerkki on tärkein askel kohti yhdenvertaisempaa yhteiskuntaa. Kaikki kielteiset tapaukset jäävät mieleen ja heikentävät

luottamusta yhteiskuntaan ja viranomaisiin. Sen vuoksi olisi myös syytä kitkeä kaikki syrjivät käytännöt ja puuttua tehokkaasti yksittäisten syrjintään syyllistyvien viranomaisten toimintaan, jotta yhdenvertaisuus ei jää vain aikeiden ja tavoitteiden tasolle vaan syrjintä voi aidosti vähentyä.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Tarvitaan systemaattista väestösuhteita ja asenteita koskevaa tutkimusta ja säännöllisiä kyselytutkimuksia, joilla mitataan yhdenvertaisuuden toteutumista. Nämä voidaan liittää osaksi muita kyselyitä. Tiedon hyödyntäminen asioiden muuttamiseen tarvittavin osin.

Ohjelman toteuttamisen vaikuttavuutta voisi entisestään lisätä ohjausryhmä, jossa olisi laaja edustus. Myös ulkopuolisen arvioijan hyödyntämistä ohjelman toteuttamisen onnistumisen arvioinnissa ohjelman eri vaiheessa voisi olla tarpeen harkita. Tämä toisi ohjelman toteuttamiseen lisää kunnianhimoa, uskottavuutta ja vaikuttavuutta.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kuntoutussäätiö kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto tähän tärkeään toimenpideohjelman luonnokseen.

Pääpiirteissään toimenpideohjelma on oikeansuuntainen. Toimenpideohjelmassa tunnistetaan aiheen tärkeys kestävän yhteiskunnan kannalta. Siitä käy ilmi, että rasismien vastainen ja yhdenvertaisuutta edistävä työ on tärkeää paitsi yhdenvertaisuutta koskevan lainsäädännön ja ihmisoikeussitoumusten, myös kansalaismielipiteen näkökulmasta (vrt. Perusoikeusbarometrin ja Eurobarometrin tulokset, ohjelmaluonnoksen s. 20). Tämän työn merkitys kasvaa entisestään kun vähemmistöiksi mielletyt ryhmät tulevat kasvavamaan tulevina vuosikymmeninä. Mikäli nyt ei tehdä vahvoja toimenpiteitä, joilla yhdenvertaisuus toteutuu, tulee yhteiskunta kohtaamaan vakavia ongelmia 10-20 vuoden kuluessa, jolloin asian korjaaminen on hyvin vaikeaa, ellei mahdotonta. Maahanmuuttaneiden yhdenvertaisuuden osalta Suomen etuna on muuhun Eurooppaan verrattuna myöhään alkanut Suomeen kohdistunut muuttoliike ja sen myötä vasta 2000-luvun alussa alkanut maahanmuuttajaväestön merkittävä kasvu. Meillä on siis vielä aikaa tehdä korjaavia liikkeitä ja oppia muiden maiden kokemuksista ennen vakavien ongelmien realisoitumista. Kyse on myös kansantalouden kestävydestä, koska syrjintä lisää sosiaali- ja terveystalouden tarvetta, vähentää työllisyyttä ja aiheuttaa kansainvälistä mainehaittaa Suomelle.

Rasismien vastaisen ja yhdenvertaisuuden edistämistä koskevan työn tärkeys on siis toimenpideohjelman luonnoksessa ansiokkaasti tunnistettu. Tähän verrattuna luonnoksessa suunnitellut toimenpiteet jäivät osin vaatimattomiksi ja yleisluontoisiksi. Lopulliseen ohjelmaan tuleekin saada enemmän konkretiaa. Joiltain osin tarvitaan myös vahvempia keinoja yhdenvertaisuuden varmistamiseen.

Luonnoksen luvussa 4 esiteltiin yhteiskunnalliseen ilmapiiriin ja keskustelun teemaan liittyen näemme, että häirinnän ja vihapuheen kitkemiseksi yhteiskunnallisesta keskustelusta tarvitaan erityisen vahvoja toimenpiteitä. Julkista sektoria edustavat toimijat, poliitikot, poliisit, TE-toimistojen virkailijat jne. ovat valtion ja kansalaisen rajapinta ja näiden tahojen toiminnan tulisi toimia aina yhdenvertaisuutta vahvistaen. Tutkimusten mukaan poliitikkojen vihapuhe ja muuten syrjivä puhe lisää vihapuhetta muilla yhteiskunnan tasoilla. Tällainen toiminta heikentää kaikkia toimenpiteitä, joita yhdenvertaisuuden vahvistamiseksi pyritään tekemään. Tähän poliittisten toimijoiden ja muiden valta-asemassa olevien tahojen harjoittamaan syrjivään puheeseen toimenpideohjelmassa ei ole esitetty konkreettisia toimenpiteitä. Riskinä on, että rasismiin vastaiset kampanjat ja yhdenvertaisuuskoulutukset näyttäytyvät näennäisinä toimenpiteinä syrjintää kokeville, mikäli rakenteissa olevaan ja yhteiskunnan ylätasolla esiintyviin yhdenvertaisuuden kokemusta heikentäviin seikkoihin ei kohdenneta konkreettisia toimenpiteitä.

Eryteisesti verkossa tapahtuvaan maalittamiseen, vihapuheeseen ja häirintään tulee varata resurssit, jotka varmistavat, että rikokset selvitetään ja niitä tekevät saavat rangaistuksen. Verkossa tapahtuvien rikosten selvittämiseen tulee suhtautua samalla vakavuudella kuin muuhunkin rikollisuuteen. Nykyisellään on jo havaittavissa, että moni valitsee vaikenemisen, eikä osallistu julkiseen keskusteluun välttääkseen vihakampanjoinnin kohteeksi joutumisen. Asia koskee luonnollisesti muitakin kuin vähemmistöjä. Vakavia vihakampanjoita on kohdistettu myös valtaväestöä edustaviin henkilöihin, jotka ovat tuoneet esille tai käsitelleet vähemmistöihin liittyviä epäkohtia. Tämä kehitys on jo heikentänyt sananvapauden toteutumista ja vähentänyt jopa kiinnostusta tutkia ja käsitellä aiheita, joiden tiedetään herättävän vihaa joissain kansalaisissa.

Toinen tärkeä lisäpanostuksen kohde on luvun 5. teemoihin liittyvä lasten ja nuorten yhdenvertaisuus. Toimenpideohjelman luonnoksessa tuodaan esille, että jopa kolmannes afrikkalaistaustaisista lapsista on kokenut rasistista syrjintää. Tämän asian muuttaminen on ehdottoman tärkeää, muun muassa siksi, että kriittisissä kehitysvaiheissa tapahtuvat syrjinnän kokemukset altistavat mielenterveyden ongelmille ja voivat estää nuoren potentiaalin realisoitumisen. Tämä tarkoittaa sitä, että tarve (mielen)terveyspalveluille voi kasvaa loppuelämän ajaksi, ja tilanne voi johtaa heikompiin oppimistuloksiin, matalampaan kouluttautumiseen ja heikompaan työllisyyteen. Erytisen huolestuttavia ovat tutkimustulokset, jotka koskevat opettajien syrjiviä käytäntöjä S2- opetukseen ohjaamisessa sekä hiljattain julkaistut tulokset tutkimuksesta, jossa huomattiin, että opettajat lähettävät maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ylioppilaskokeet alemmalla arvosanalla, kuin minkä ne anonymisoidussa arvostelussa saivat. Toisaalta opettajien tulisi paremmin tunnistaa rasistisen kiusaamisen dynamiikkaa. Maahanmuuttajataustaisten nuorten eriarvoinen asema vaikuttaa näkyvän myös heidän ensimmäisissä työelämäkokemuksissaan huolestuttavalla tavalla. Tänä vuonna julkaistu Nyt Nuorten tulevaisuusraportti kertoo, että maahanmuuttajataustaiset nuoret kokevat saavansa kesätöissä selvästi muita nuoria harvemmin kannustusta ja arvostusta. Ilmiö on relevantti myös ohjelmaluonnoksen luvun 6, Työelämän yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys, kannalta.

Jotta työ yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja syrjinnän kitkemiseksi olisi tehokasta, on yhteistyö eri toimijoiden välillä välttämätöntä. Luvussa 4.2. luetellut toimet on toistaiseksi kuvattu melko ympäröivästi ja niihinkin toivomme lisää konkretiaa. Luvussa mainittu yhteistyö kansalaisjärjestöjen kanssa on erittäin kannatettavaa ja linjassa myös Kuntoutussäätiön Osana-verkoston toteuttaman kyselytutkimuksen kanssa, josta kävi ilmi, että sote-alan ammattilaiset kaipaavat työpaikoilleen lisää moninaisuuteen liittyvää koulutusta ja asennetyötä sekä yhteistyötä maahanmuuttajajärjestöjen kanssa voidakseen palvella Suomeen muuttaneita asiakkaita nykyistä paremmin.

Luvussa 4.3. käsitelty yhdenvertaisuuden toteutumiseen liittyvä tietopohja on yksi keskeisimmistä asioista yhdenvertaisuustyössä. Ollakseen tehokkaita, pitäisi kaikkien toimenpiteiden olla tietoon perustuvia. On merkittävä ongelma, ettei Suomessa ole viime vuosina tehty kattavaa vähemmistöryhmiin liittyvää asennetutkimusta, kuten Oikeusministeriön Syrjintä Suomessa 2020 – 2023 raportissa todetaan. Pidämmekin välttämättömänä, että aihepiiriä koskevaa tutkimusresurssia kasvatetaan merkittävästi. Asia liittyy myös luvussa 4.4. käsiteltyyn väestöryhmien välisten suhteiden teemaan. Ohjelmaluonnoksessa mainittu v. 2024 tutkimus ulkomaalaistaustaisten turvallisuuden ja osallisuuden kokemuksista on tervetullut avaus. Ehdotamme myös, että pitkäjänteisen ja kattavan tutkimustyön ohella panostetaan yhdenvertaisuuteen ja syrjintään liittyvän asiakaspalautteen keruuseen julkishallinnon palveluista. Monissa palveluissa on jo olemassa valtaväestön tarpeisiin hyvin toimivia palautteenkeruuväyliä, mutta esim. vieraskielisten voi olla vaikeaa tai mahdotonta vastata niihin. Palauttekanavissa voitaisi myös aktiivisesti kysyä tämän aihepiirin kysymyksiä ja seurata näin kertyvää tietoa.

Luvussa 7 käsitellyn teeman, rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunnan, kohdalla huomiota kiinnittää se, että toimenpiteitä on melko vähän ja niiden painottumisessa ei näy Oikeusministeriön Syrjintä Suomessa 2020-2023 -raportissa todettu asia: romani-tausta sekä ihonväri ja etninen tausta ovat Suomessa keskeisiä syrjinnän perusteita. Toimenpiteiden ja kampanjoinnin tulisikin keskittyä aivan erityisesti näihin syrjintäperusteisiin.

Valtioneuvoston ja hallinnon omia toimia käsittelevässä luvussa 8 todetaan, että yhdenvertaisuusvaltuutetun toteuttaman seurannan perusteella valtionhallinnon tasolla yhdenvertaisuussuunnittelussa on edelleen merkittäviä puutteita. On erinomaista ja arvostettavaa, että tämä asia tuodaan ohjelmaluonnoksessa avoimesti esiin. Merkittäviä puutteita oli niin syrjinnän kohteiden kuulemisessa kuin henkilöstön kouluttamisessa. Suhteessa havaittuihin puutteisiin toimenpiteet vaikuttavat kuitenkin tässäkin kohtaa melko vaatimattomilta. Yhdenvertaisuuden tuominen osaksi tulosohjausta on kannatettava asia ja antaa tärkeän signaalin siitä, että yhdenvertaisuuskysymykset otetaan vakavasti. Olisi myös hyödyllistä, jos valtionhallinnossa ei vain kokeiltais, vaan myös kerättäisi kehittämisen tueksi systemaattisesti tietoa anonyymistä rekrytoinnista saaduista kokemuksista (vertaa yhdenvertaisuustyön tietopohjan vahvistaminen).

Luvussa 9. käsitellyistä toimenpideohjelman seurannasta ja arvioinnista toteamme seuraavaa. Laajamittaiset, pitkäjänteiset konkreettiset politiikkatoimet ovat tärkeitä, jotta yhdenvertaisuus aidosti edistyisi. Sen lisäksi, että nämä toimet voivat poistaa yhdenvertaisuuden esteitä suoraan, on toimilla myös välillistä vaikutusta sen kautta, mitä näillä toimilla viestitetään. Katsomme että tämän symbolisemman tason merkitys korostuu entisestään nykyisen hallituksen alkutaipaleen rasismikohujen vuoksi. Voidaan myös perustellusti väittää, että osa hallituksen suunnittelemasta ja toteuttamasta maahanmuuttoa, kotoutumista, sosiaaliturvaa ja säästötoimia koskevasta politiikasta on vähintäänkin jännitteisessä suhteessa yhdenvertaisuuden edistämisen ja syrjinnän vastaisen työn kanssa. Mikäli yhdenvertaisuuden edistäminen katsotaan aidosti tärkeäksi asiaksi, tulisi kaikkea toteutettavaa politiikka tarkastella suhteessa tässä toimenpideohjelmassa luonnosteltuihin keskeisiin tavoitteisiin.

Ohjelman toteuttamisen vaikuttavuutta voisi entisestään lisätä ohjausryhmä, jossa olisi laaja edustus. Myös ulkopuolisen arvioijan hyödyntämistä ohjelman toteuttamisen onnistumisen arvioinnissa ohjelman eri vaiheessa voisi olla tarpeen harkita. Tämä toisi ohjelman toteuttamiseen lisää kunnianhimoa, uskottavuutta ja vaikuttavuutta.

Shemeikka Riikka
Kuntoutussäätiö

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

-

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

-

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Näkövammaisten liitto on Suomen näkövammaisyhdistysten yhteistyöjärjestö, joka edistää sokeiden ja heikkonäköisten ihmisten oikeuksien toteutumista, tuottaa erityispalveluja ja toimii Suomessa asiantuntijana näkövammaisuuteen ja näkemiseen liittyvissä asioissa. Suomessa on noin 55 000 näkövammaista ihmistä.

Yhdenvertaisuuden edistäminen

Luonnoksen mukaan toimenpideohjelman kärkenä ovat aktiiviset ja konkreettiset toimet

rasismin torjumiseksi. Muita syrjintäperusteita kuten ikää, vammaisuutta ja seksuaalista suuntautumista sekä sukupuolten tasa-arvoa käsitellään läpileikkaavasti toimenpiteissä, jotka perustuvat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien edistämismääräysten toimeenpanoon.

Näkövammaisten liitto huomauttaa, että toimenpideohjelman nimessä on maininta yhdenvertaisuuden edistämisestä. Jotta toimenpideohjelman nimi ja sisältö tosiasiallisesti vastaavat toisiaan, on siinä tarkasteltava kaikkia syrjintäperusteita. Pelkkä läpileikkaavuus ei ole muiden syrjintäperusteiden osalta riittävää. Ellei tarkastelua laajenneta, toimenpideohjelman nimi tulee muuttua. Sitä ei voida kutsua yhdenvertaisuuden edistämisen toimenpideohjelmaksi, jos se todellisuudessa tarkastelee pääasiassa rasismia ja asettaa toimenpiteitä vain rasismin torjumiseen.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (jäljempänä YK:n vammaissopimus) artikla 5 käsittelee tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Artikla on seuraava:

- "1. Sopimuspuolet tunnustavat, että kaikki henkilöt ovat yhdenvertaisia lain edessä ja lain mukaan ja ovat oikeutettuja ilman minkäänlaista syrjintää yhdenvertaiseen lakiin perustuvaan suojaan ja yhdenvertaisiin lakiin perustuviin etuihin.
2. Sopimuspuolet kieltävät kaiken syrjinnän vammaisuuden perusteella ja takaavat vammaisille henkilöille yhdenvertaisen ja tehokkaan oikeussuojan syrjintää vastaan syrjintäperusteesta riippumatta.
3. Yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja syrjinnän poistamiseksi sopimuspuolet toteuttavat kaikki asianmukaiset toimet varmistaakseen kohtuullisten mukautusten tekemisen.
4. Erityistoimia, jotka ovat tarpeen vammaisten henkilöiden tosiasiallisen yhdenvertaisuuden jouduttamiseksi tai saavuttamiseksi, ei katsota tämän yleissopimuksen tarkoittamaksi syrjinnäksi."

YK:n vammaissopimus, Suomen perustuslaki ja yhdenvertaisuuslaki mainitsevat vammaisuuden yhtenä kiellettyinä syrjintäperusteina. Valtioneuvoston toimenpideohjelman on otettava tämä huomioon ja laajennettava toimenpideohjelman sisältöä muun muassa nostamalla vammaisuus samalle viivalle nyt kärkenä olevan rasismin rinnalle.

Vammaisuus suurin syrjintäperuste

Vammaisten ihmisten kohdalla syrjintä on edelleen syvällä yhteiskunnan rakenteissa. Vammaisuus on suurin syrjintäperuste yhdenvertaisuusvaltuutetulle tulleiden syrjintäyhteydenottojen määrässä. On myös huomattava, että vammaisten ihmisten syrjintä on tilastoissa kasvanut jatkuvasti.

Syrjinnän yleisyydestä Suomessa kertoo myös se, että 44 % suomalaisista pitää vammaisten ihmisten syrjintää yleisenä. Tieto perustuu EU:n perusoikeusviraston tekemään tutkimukseen. Näkövammaisten liitto toteaa, että sen näkemys asiasta on yhtenevä näiden havaintojen kanssa.

Lisäksi vammaisten ihmisten kohdalla on huomattava, että kyseessä on huomattavan aliraportoitu ilmiö. Vammaiset ihmiset kokevat syrjintää kaikilla eri elämän osa-alueilla, toisin kuin moni muu ryhmä. Suuri osa syrjinnästä aiheutuu yhteiskunnan rakenteista ja vallitsevista asenteista.

On välttämätöntä, että toimenpideohjelma ottaa vahvemmin ja konkreettisemmin esiin vammaisuuteen liittyvät asiat. Vammaisuutta syrjintäperusteena ja yhdenvertaisuuden toteutumisen esteenä tulee tarkastella kattavasti. Myös toimenpiteissä tulee olla sekä erillisiä toimenpiteitä vammaisiin ihmisiin liittyen että yleisesti näkökulma, joka kytkee ne vammaisiin ihmisiin, sillä pelkkä läpileikkaavuus ja yleinen maininta eivät ole riittäviä.

Suomen ihmisoikeussopimuksia valvovilta elimiltä saamat suositukset

Luonnoksessa todetaan, että toisen maailmansodan jälkeisenä aikana YK:n ja muiden kansainvälisten organisaatioiden piirissä solmittiin rasismien ja syrjinnän vastaisen työn kannalta merkittäviä ihmisoikeussopimuksia, jotka yhdessä kansallisen lainsäädännön kanssa muodostavat vahvan oikeudellisen pohjan yhdenvertaisen ja sosiaalisesti kestäväen yhteiskunnan rakentamiselle. Näkövammaisten liitto huomauttaa, että tässä unohdetaan YK:n vammaissopimus. Sopimus on ratifioitu vuonna 2016 ja se on voimassa lakina. Sopimus on kansainvälinen ihmisoikeussopimus ja Suomea sitova.

Toimenpideohjelman luonnoksen mukaan siihen valitut toimenpiteet pohjautuvat muun muassa Suomen ihmisoikeussopimuksia valvovilta elimiltä saatuihin suosituksiin. Näitä suosituksia tai ihmisoikeussopimuksia valvovien elinten Suomelle esittämiä kysymyksiä ei ole tuotu esiin kattavasti. Toimenpideohjelman luonnoksessa on sivuutettu täysin YK:n vammaissopimuksen Suomen ensimmäisen maaraportin käsittely. Suomen maaraportin käsittely on käynnissä YK:n CRPD-komiteassa. CRPD-komitea on esittänyt lokakuussa 2023 Suomen valtiolle listan kysymyksiä, joihin Suomen valtio on vastannut huhtikuussa 2024.

Moniperusteinen syrjintä

Toimintaohjelman luonnoksessa todetaan, että moniperusteiseen syrjintään vaikutetaan läpileikkaavilla toimenpiteillä. Luonnoksessa ei täsmällisemmin kuvata, mitä nämä toimenpiteet ovat ja mikä on niiden vaikuttavuus. Näkövammaisten liitto huomauttaa, ettei ole riittävää vain luetella nämä muut syrjintäperusteet. Niihin on paneuduttava huomattavasti täsmällisemmin ja tarkemmin.

Näkövammaisten liitto muistuttaa, että CRPD-komitea on pyytänyt Suomelta lisätietoa niistä toimista, jotka on toteutettu vammaisuuteen, ikään, sukupuoleen, etniseen alkuperään, uskontoon, kieleen, alkuperään, kansallisuuteen, maahanmuuttajastatukseen, intersukupuolisiin piirteisiin, seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin perustuvan syrjinnän ehkäisemiseksi ja poistamiseksi.

Suomen valtion vastauksessa CRPD-komitealle todetaan ylimalkaisesti, että ”Yhdenvertainen Suomi -toimintasuunnitelmassa moninkertainen syrjintä on huomioitu poikkileikkaavasti useissa toimissa, joilla on pyritty lisäämään tietoisuutta moniperusteisen syrjinnän käsitteestä, ilmenemismuodoista ja vaikutuksista.”

Sekä tämän toimenpideohjelman luonnos että Suomen valtion vastaus CRPD-komitealle on täysin riittämätön. Näkövammaisten liitto edellyttää, että moniperusteiseen syrjintään paneudutaan huomattavasti tarkemmin ja siihen liittyen kirjataan konkreettisia toimenpiteitä, joiden toteutumista ja vaikutuksia arvioidaan.

Yhdenvertainen Suomi –toimintaohjelman arvioinnissa suositellaan, että ryhmäkohtaisten erityiskysymysten tunnistamista tulisi vahvistaa lisäämällä tutkimusta eri ryhmien rasismikokemuksista. Samaan asiaan on kiinnittänyt huomiota CRPD-komitea, joka on esittänyt asiasta kysymyksiä. Suomen valtio on kiinnittänyt huomiota muun muassa saamelais- ja romanivähemmistöjen vammaisuuteen liittyviin kysymyksiin vasta CRPD-komitean kysymysten myötä.

Koulutus ja työelämä

Luonnoksessa todetaan toimenpideohjelman painopisteen olevan työelämässä ja koulutuksessa tapahtuvan rasismin ja syrjinnän torjumisessa. Luonnoksessa kerrotaan, että taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea (TSS-komitea) on suosittanut Suomelle vuonna 2021, että koulujen opetussuunnitelmiin tulisi sisällyttää yhden vertaisuuden edistäminen. Lisäksi tulisi kouluttaa opetushenkilöstöä yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta, panna täytäntöön toimenpideohjelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa sekä turvata kaikkien lasten oikeus inklusiiviseen opetukseen. Näkövammaisten liitto huomauttaa, että nämä eivät toteudu, mikäli toimenpideohjelmassa tarkastellaan lähinnä vain rasismin ehkäisyä. Vammaisuus on otettava mukaan huomattavasti laajemmin kuin se tällä hetkellä on luonnoksessa esillä.

Toimenpideohjelmassa on jätetty huomiotta, että vuonna 2023 myös YK:n Lapsen oikeuksien komitea suositteli Suomea vahvistamaan toimenpiteitä inklusiivisen koulutuksen toteuttamiseksi kaikille vammaisille lapsille. Lisäksi lapsen oikeuksien komitea suositteli muun muassa varmistamaan riittävät resurssit ja asiantuntijuuden palkkaamalla riittävästi erityisopettajia ja muita ammattilaisia, jotta vammaiset lapset ja lapset, joilla on oppimisvaikeuksia saavat yksilöllistä tukea.

Mikäli toimenpideohjelman yhtenä pohjana pidetään ihmisoikeussopimuksia valvovien elinten havaintoja ja suosituksia, niitä tulee kuvata laajasti. Koulutuksessa ja työelämässä tulee olla keinot puuttua eri syrjintäperusteisiin sekä torjua välitöntä ja välillistä syrjintää.

Luonnoksen mukaan suunnitellaan ja toteutetaan koko koulutusjärjestelmän kattava tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelma. Sen tavoitteena on tukea ja seurata lakisääteisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimista ja parantaa niiden vaikuttavuutta tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisen välineenä. Näkövammaisten liitto edellyttää, että kehittämisohjelmassa otetaan huomioon myös vammaisuus syrjintäperusteena. On välttämätöntä, että suunnitelmissa tarkastellaan vammaisten ihmisten asemaa heidän monissa rooleissaan. Vammaiset ihmiset eivät ole vain asiakkaita tai koulutussektorilla oppilaita ja opiskelijoita. He ovat myös huoltajia ja alan työntekijöitä. Nämä kaikki näkökulmat on otettava huomioon.

Luonnoksen mukaan toimenpideohjelman toimilla parannetaan työnantajien tietoisuutta ja osaamista yhdenvertaisuuden edistämisen sekä monimuotoisuusjohtamisen käytännöistä. Näkövammaisten liitto edellyttää, että tässä sisältönä ovat myös vammaisuuteen liittyvät asiat, sillä muutoin ei voida puhua yhdenvertaisuuden edistämisestä merkityksessä, jossa se halutaan toimenpideohjelmassa tuoda esille.

Näkövammaisten ihmisten kohdalla työsyryntä ja esimerkiksi rekrytointisyryntä on helposti piiloon jäävä syrjinnän muoto. Se estää pääsyn työelämään. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämisen lakisääteisen näkövammarekisterin tilastojen mukaan työikäisten näkövammaisten työllisyysaste on 41 %. Tämä kattaa kokoaikatyötä ja osa-aikatyötä tekevät sekä yrittäjät. Kun työllisyysastetta verrataan koko väestön työllisyysasteeseen, ollaan siitä kaukana. Ellei syrjintään koulutuksessa ja työelämässä puututa, ei näkövammaisten ihmisten työllisyysastetta ole mahdollista nostaa. Tällä on suora kytkös myös koko väestön työllisyysasteeseen.

Maahanmuutto, kotoutuminen ja kansalaisuus

Luonnoksessa todetaan, että kotoutumislain kokonaisuudistus astuu voimaan vuoden 2025 alussa. Uudistuksen tavoitteita ja sisältöjä kuvataan varsin myönteisesti. Näkövammaisten liiton näkemyksen mukaan todellisuus ei ole näkövammaisten ihmisten kohdalla näin myönteinen.

Myös CRPD-komitea on pyytänyt Suomen valtiota ilmoittamaan vammaisuuden ihmisoikeusmallin sisällyttämisestä ulkomaalaislakiin. Samoin se on pyytänyt ilmoittamaan turvapaikanhakijoiden, pakolaisten ja vammaisten siirtotyöläisten määrän sukupuolen, iän ja alkuperämaan mukaan jaoteltuna sekä toimenpiteet, jotka on toteutettu heidän sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujensa saatavuuden varmistamiseksi. Lisäksi CRPD-komitea on kysynyt terveyteen tai vammaisuuteen perustuvan kielitaitovaatimuksesta vapautuksen vaikutuksen Suomen kansalaisuutta koskevien hakemusten yhteydessä.

Suomen valtion vastaus kysymyksiin on varsin positiivinen. Se kuvaa lähinnä palvelurakennetta ja lainsäädäntöä sekä teoriassa yhtäläisiä oikeuksia palveluihin. Todellisuus ei ole yhtä myönteinen. Esimerkiksi kansalaisuushakemuksen yhteydessä kielitaitoedellytyksestä poiketaan vain harvoin terveydentilan vuoksi. Nämä ovat seikkoja, jotka on otettava huomioon toimenpideohjelmaa laadittaessa.

Toimenpideohjelman toimet ja seuranta

Luonnoksessa on kuvattu toimenpideohjelman toimia ja seuranta. Näkövammaisten liitto edellyttää, että toimissa ja toimenpideohjelman käytännön toteutuksessa otetaan samantasoisesti esiin kaikki syrjintäperusteet. Tämä tarkoittaa, että vammaisuus nostetaan samalle viivalle ja toimenpiteisiin nostetaan erillisiä vammaisuuteen ja vammaisiin ihmisiin liittyviä toimia ja näkökulmia. Pelkkä läpileikkaavuus ei ole riittävää.

Luonnoksessa todetaan, että toimenpiteinä tuetaan yhdenvertaisuutta edistävien järjestöjen toimintaedellytyksiä kansalaisjärjestöstrategian toimenpiteillä. Näkövammaisten liitto huomauttaa, että sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toimintaedellytykset ovat epävarmoja ja vaakalaudalla. Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen avustuskeskus STEAn myöntämiin avustuksiin kohdennettavat huomattavat leikkaukset (30 %) ovat ristiriidassa järjestöjen toimintaedellytysten tukemisen kanssa.

Luonnoksen mukaan hallituksen puoliväliriihtä varten on tarkoitus tuottaa väliraportti, johon kootaan tietoa toimeenpanon toteutumisesta sekä mahdollisesti esiin nousseita kehittämistarpeita. Tässä väliraportissa on välttämätöntä tarkastella myös vammaisuutta sekä vammaisten ihmisten kokemaa syrjintää. Samoin on tarkasteltava moniperusteista syrjintää. Ellei näin tehdä, toimintaohjelman toteutus jää vajaaksi.

Yhdenvertaisuuden edistämiseen liittyvä yhteistyö ja toimijuus

Luonnoksen mukaan Yhdenvertaisuuden edistämisen kannalta keskeisiä toimijoita ovat ne, joilla on lakisääteinen velvollisuus torjua syrjintää ja edistää suunnitelmallisesti

ja tietopohjaisesti yhdenvertaisuutta. Lisäksi keskeisinä toimijoina mainitaan kansalaisyhteiskunta, poliittiset päättäjät, media ja yritykset. Luonnoksessa luetellaan muun muassa valtakunnan tasolla toimivia tahoja. Näkövammaisten liitto edellyttää, että luetteloon lisätään vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE. VANE on YK:n vammaissopimuksen valtiollinen koordinaatioelin, jonka tehtävänä on edistää YK:n vammaissopimuksen kansallista täytäntöönpanoa ja vammaisten ihmisten oikeuksien huomioon ottamista kaikkien hallinnonalojen toiminnassa. VANE toimii sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä. Se koostuu ministeriöiden, vammaisten ihmisten ja heidän omaistensa, työmarkkinajärjestöjen sekä alue- ja paikallishallinnon edustajista.

Näkövammaisten liitto edellyttää, että toimeenpanon aikana tehdään yhteistyötä eri vammaisjärjestöjen kanssa. Yhteistyön tulee olla monipuolista ja sitä tulee tehdä laajasti eri tavoin vammaisia ihmisiä edustavien järjestöjen kanssa. Toimeenpanossa tulee noudattaa YK:n vammaissopimusta. Sopimuksen 4 artiklan yleiset velvoitteet 3 kohdassa on kirjaus osallistamisvelvoitteesta. Kohta on seuraava:

"3. Laadittaessa ja toimeenpantaessa lainsäädäntöä ja politiikkoja, joilla tätä yleissopimusta pannaan täytäntöön, sekä muissa vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa sopimuspuolten tulee neuvotella tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa ja aktiivisesti osallistaa heidät, mukaan lukien vammaiset lapset, heitä edustavien järjestöjen kautta."

Yhdenvertaisuuden toteutumiseen liittyvä tietopohja

Suomi on saanut tiedonkeruuseen liittyviä suosituksia kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelimiltä. Esimerkiksi taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien

komitealta vuonna 2021 saatu suositus toteaa, että sopimusvaltion tulee parantaa tiedonkeruujärjestelmäänsä, jotta se tuottaisi luotettavia, kiellettyjen syrjäntäperusteiden mukaan eriteltyjä tietoja ja jotta pystyttäisiin tunnistamaan ne ryhmät, jotka ovat muita heikommassa asemassa käyttäessään taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksiaan.

YK:n vammaissopimuksen 31 artikla käsittelee tilastoja ja tietojen keruuta. Artikla on seuraava:

"1. Sopimuspuolet sitoutuvat kokoamaan asianmukaista tietoa, muun muassa tilasto- ja tutkimustietoa, jonka pohjalta ne voivat muodostaa ja toteuttaa menettelytapoja tämän yleissopimuksen soveltamiseksi. Tämä tieto on koottava ja sitä on ylläpidettävä noudattaen:

a) oikeudellisia takeita, muun muassa tietosuojalainsäädäntöä, jotta varmistetaan luottamuksellisuus ja vammaisten henkilöiden yksityisyyden kunnioittaminen;

b) kansainvälisesti hyväksytyjä normeja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi sekä tilastojen laadinnan ja käytön eettisiä periaatteita.

2. Tämän artiklan mukaisesti koottu tieto eritellään tarvittaessa, ja sen avulla helpotetaan sopimuspuolten tähän yleissopimukseen perustuvien velvoitteiden täytäntöönpanon arvioimista sekä tunnistetaan ja käsitellään niitä esteitä, joita vammaiset henkilöt kohtaavat käyttäessään oikeuksiaan.

3. Sopimuspuolet vastaavat näiden tilastojen levittämisestä ja varmistavat niiden saavutettavuuden vammaisille henkilöille ja muille."

Näkövammaisten liitto huomauttaa, että YK:n vammaissopimus velvoittaa yllä olevaan. Tämän vuoksi tietopohjaa on laajennettava ja tietoja kerättävä myös vammaisten ihmisten osalta ja näkökulmasta.

Kokko Sari
Näkövammaisten liitto ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Ohjelmaluonnoksen toimenpiteisiin kuuluu useita selvityksiä ja keskustelutilaisuuksia. Näitä järjestäessä tulee huomioida muslimiyhteisöt eri kaupungeista, samoin kuin sunni- ja shiiayhteisöt, musliminuorisjärjestöt sekä naisjärjestöt.

Sidosryhmätyössä muslimien kanssa tulee huomioida muslimiyhteisön moninaisuus: muslimien näkökulman huomioimisen kannalta ei ole riittävää kutsua edustajia esimerkiksi yhdestä tai kahdesta järjestöstä tai uskonnollisesta yhdyskunnasta, vaan useammasta.

Tapaamiset muslimijärjestöjen ja -yhdyskuntien edustajien kanssa olisi hyvä järjestää virka-ajan jälkeen, jotta päivätyötä tekevillä vapaaehtoisilla toimijoilla on mahdollisuus osallistua.

Järjestöjen ja uskonnollisten yhdyskuntien tulee olla mukana toimenpiteiden valmistelussa ja suunnittelussa eikä ainoastaan vasta siinä vaiheessa, kun toimia ollaan panemassa täytäntöön.

Keskeistä on selvittää yhteisöjen tarpeet jo toimenpiteiden suunnitteluvaiheessa, jotta toimenpiteet olisivat tehokkaita ja vastaisivat muslimien kokeman syrjinnän ja rasismien todellisuutta.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Toimenpiteissä, joissa tarkoituksena on selvittää ulkomaalaistaustaisten kokemuksia syrjinnästä ja rasismista, tulisi huomioida myös mahdollinen uskonnollinen tausta yhtenä osatekijänä syrjintäkokemuksissa.

Toimenpiteissä, jotka keskittyvät rasismien torjumiseen työmarkkinoilla sekä viharikosten ja vihapuheen torjuntaan tulee huomioida sukupuolittunut islamofobia. Musliminaiset ovat erityisen haavoittuvaisia uskontoon perustuvalle syrjinnälle sekä viharikoksille näkyvästä uskonnollisesta pukeutumisestaan johtuen.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpiteet, jotka tähtäävät islamofobian tunnistamiseen sekä tietoisuuden lisäämiseen islamofobian vaikutuksista koko yhteiskunnassa.

Islamilaisten yhteisöjen tiloihin kohdistuu paljon ilkivaltaa, mikä lisää tilan käyttäjien turvattomuuden tunnetta. Islamilaisten tilojen, kuten moskeijoiden, turvallisuustoimia tulisi kehittää ja muslimiyhteisöille tulisi ainakin antaa rahoitusta niiden kehittämiseen.

Virkavallan ja muiden yhteiskunnan turvallisuudesta vastaavien toimijoiden koulutusta muslimien kohtaamasta syrjinnästä ja häirinnästä tulisi lisätä

Syrjinnän uhrien tukemista tulisi rahoittaa esimerkiksi resursoimalla kansalaisjärjestöjä antamaan tukipalveluja.

Islamofobian ja muslimien vastaisen syrjinnän vastaiset toimet tulisi huomioida kaikilla hallinnon tasoilla.

Julkisten elinten tietoisuutta tarpeesta kiinnittää huomiota ja puuttua kaikkiin muslimeihin ja muslimiyhteisöihin kohdistuvan rakenteellisen syrjinnän muotoihin tulisi lisätä.

Kuntien rooli tulisi huomioida antirasististen koulutustapahtumien järjestämisessä muun muassa kouluissa, ottaen huomioon myös islamofobia.

Poliittisia toimijoita tulisi kannustaa näyttämään positiivista esimerkkiä ja ottamaan vankka julkinen kanta islamofobiaa vastaan.

Toimenpiteissä, jotka koskevat lasten ja nuorten kokemaa syrjintää, tulisi huomioida uskontoon perustuva syrjintä ja rasismi.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Perustamalla riippumattoman asiantuntijaryhmän, jonka tehtävänä olisi valvoa islamofobiaa/muslimien vastaista rasismia ja syrjintää kansallisella tasolla.

Ohjaamalla resursseja islamofobian monitorointiin ja raportointiin yhdessä yhdenvertaisuusvaltuutetun ja kansalaisjärjestöjen kanssa.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Muslimifoorumi ry. kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Kiitämme myös pääministeri Orpon hallitusta siitä, että se tiedostaa syrjinnän ja rasismien olemassaolon Suomessa ja on päättänyt tehdä toimenpideohjelman asiaan puuttumiseksi.

Suomen Muslimifoorumi ry. pitää kuitenkin huolestuttavana sitä, että toimenpideohjelmassa eikä sitä edeltäneessä tiedonannossa mainita kertaakaan islamofobiaa yhtenä rasismien muotona. Tämä ilmentää nähdäksemme sitä, että hallitus ei tunnista islamofobiaa yhteiskunnalliseksi ongelmaksi ja/tai ei halua myöntää sen olemassaoloa. Toimenpideohjelmassa mainitaan muslimit vain kerran, ja sekin muiden syrjintää kokevien ryhmien yhteydessä. Myös kansanedustaja Inka Hopsu on kirjallisessa kysymyksessään KK 210/2024 vp nostanut asian esille ja tiedustellut, "miksi hallituksen rasismien torjumisen ja yhdenvertaisuuden edistämisen toimenpideohjelma ei tunnista riittävästi muslimeihin kohdistuvaa vihamielisyyttä Suomessa ja mitä hallitus aikoo tehdä islamofobian torjumiseksi?".

Islamofobia ei ole vain rasistista huutelua kadulla, vaan myös osa Suomessa esiintyvää rakenteellista syrjintää ja niin kutsuttua "salonkikelpoista" rasismia. Tästä kertoo muun muassa vuosittain julkaistava European Islamophobia Report. Suomen Muslimifoorumi ry. haluaakin muistuttaa pääministeri Orpon hallitusta siitä, että rasisminvastaisen tiedonantoon johtaneissa muutaman vuoden takaisissa, nykyisen valtiovarainministerin esittämässä rasistisissa kommentteissa oli muun muassa kyse musliminaisten kutsumisesta "mustiksi säkeiksi". Suomessa esiintyvä islamofobia on siis, kuten muissakin Euroopan maissa, yhteiskunnallinen ongelma. Se ei kuitenkaan koske vain muslimeita vaan myös henkilöitä, jotka rodullistetaan muslimeiksi ja jotka joutuvat siten

islamofobisten hyökkäysten kohteiksi. Islamofobia, kuten muutkin rasismien muodot, ovat vaara demokratialle sekä heikentävät yhteiskuntamme yhteenkuuluvuutta ja sosiaalista yhdenvertaisuutta.

Toimenpideohjelmassa uskontoon perustuva syrjintä ja rasismi on tyypistetty antisemitismiksi, ja ainoat uskontospesifit, konkreettiset toimenpiteet liittyvät tähän. Vähättelemättä lainkaan antisemitismien uhkaa ja kasvua, tulisi myös suomalaisten muslimien kokemaan syrjintään, rasismiin, vihapuheeseen ja turvallisuusuhkiin puuttua konkreettisesti. Muun muassa sisäministeriön vuonna 2021 tekemän selvityksen mukaan 69% vastanneista muslimeista kokee turvattomuutta uskonnollisten tilojen läheisyydessä. Lisäksi tuorein Suomen poliisiammattikorkeakoulun tekemä viharikosselvitys toteaa, että suurimmassa osassa uskontoon liittyvissä viharikoksissa kohteena olivat muslimit.

Muslimien Suomessa kohtaamaan syrjintään voidaan puuttua poliittisin keinoin vain, jos hallitus tunnistaa sen toimenpideohjelmassaan. Eurooppalainen rasismien vastainen verkosto (European Network Against Racism) on suositellut, että islamofobia tulee tunnistaa kansallisissa rasismien vastaisissa toimenpideohjelmissa erityisenä rasismien muotona muiden rasismien muotojen, kuten antisemitismien, afrofobian, sekä romanien vastaisen rasismien joukossa. Myös EU:n rasismintorjunnan 2020-2025 toimintasuunnitelmassa muslimien kohtaama viha on tunnistettu yhdeksi rasismien muodoksi ja Euroopan komission vuonna 2023 julkaisema kansallisten rasisminvastaisten toimenpideohjelmien laadintaohjeiden tarkistuslista sisältää islamofobian/muslimien vastaisen rasismien. Suomen Muslimifoorumi ry. näkee siis tästä syystä, että tämänhetkinen hallituksen toimenpideohjelma ei ole EU-standardien mukainen. Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastaisen komission (ECRI) on vuonna 2021 suositellut, että EU:n jäsenvaltiot varmistavat muslimien vastaisen rasismien torjumiseen tähtäävien toimien toteuttamisen johdonmukaisesti joko erillisessä toimenpidesuunnitelmassa tai vaihtoehtoisesti sisällytetty yleiseen rasismien vastaiseen toimintasuunnitelmaan. Pyydämmekin, että pääministeri Orpon hallitus ottaa nämä EU-tason suositukset huomioon toimenpideohjelmaa laatiessa ja sisällyttää ohjelmaan niin islamofobian kuin muidenkin rasismien muotojen vastaiset toimet.

Toimenpideohjelmassa tulisi myös ottaa huomioon, ettei islam ole uskonto, jota vain maahanmuuttajat tunnustavat, eikä islamia tulisi käsitellä vain maahanmuuton yhteydessä tai "ulkomaalaistaustaisiin" kohdistuvana etnisenä syrjintänä. Islamia harjoittavat Suomessa myös täällä syntyneet muslimit samoin kuten muita vähemmistöuskontoja, kuten juutalaisuutta, harjoittavat myös Suomessa syntyneet juutalaiset henkilöt. Eritoten tästä syystä toimenpideohjelmassa tulisi huomioida myös rasismien intersektionaalisuus, kuten etnisyyden, ihonvärin, sukupuolen ja uskonnon risteytyminen syrjintäkokemusten yhteydessä. Euroopan unionin vuonna 2018 julkaisema "Toinen Euroopan unionin vähemmistöjä ja syrjintää koskeva tutkimus. Muslimit – Poimintoja tuloksista" -raportti (EU MIDIS II) osoittaa, miten muslimien kohtaama viha ja syrjintä risteävät etnisyyteen ja ihonväriin perustuvan syrjinnän kanssa. Rasismien ja islamofobian intersektionaalisuus koskee varsinkin sellaisia suomalaisia muslimeita, jotka joutuvat rodullistetuiksi ihonvärinsä tai nimensä takia.

Toimenpideohjelman alussa sanotaan, että sen “kärkenä ovat aktiiviset ja konkreettiset toimet rasismien torjumiseksi”. Valitettavasti muslimien näkökulmasta toimenpideohjelma ei tältä osin toteudu. Toimenpideohjelmassa ei ole yhtäkään nimenomaisesti muslimien yhdenvertaisuuteen tähtäävää toimenpidettä, vaikkakin toivotamme tervetulleeksi uskontokuntien kokemuksia yhdenvertaisuudesta käsittelevän selvityksen. Ohjelmaluonnoksen perusteella on kuitenkin epäselvää, mihin selvityksellä pyritään ja mitä jatkoaskelia selvityksen perusteella on suunniteltu. Tarkoitus on myös selvittää eri uskontokuntiin kuuluvien määrää, minkä merkitys on myöskin epäselvä. Akateemiset tutkimukset, kuten Suomea käsittelevät luvut julkaisussa Yearbook of Muslims in Europe, ovat osoittaneet, että muslimien määrä Suomessa on suurempi kuin viralliset tilastot uskontokuntiin kuuluvista henkilöistä antavat olettaa.

Suomen Muslimifoorumi ry. pitää hyvänä ja tärkeänä, että toimenpideohjelmaluonnoksessa kiinnitetään huomiota lapsiin ja nuoriin. Monet muslimilapset ja -nuoret kokevat jo pienestä pitäen rasistista ja islamofobista syrjintää uskontonsa perusteella. Muslimilasten ja -nuorten kohtaama syrjintä ja rasismi tulee huomioida heitä koskevissa toimenpiteissä.

Helsingissä 9.6.2024

Suomen Muslimifoorumi ry

<https://www.muslimifoorumi.fi>

Lähteet:

Euroopan unionin perusoikeusvirasto (2018). Toinen Euroopan unionin vähemmistöjä ja syrjintää koskeva tutkimus.

European Commission (2020). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Union of equality : EU anti-racism action plan 2020-2025.

European Commission (2022). SUBGROUP ON THE NATIONAL IMPLEMENTATION OF THE ‘EU ANTI-RACISM ACTION PLAN 2020-2025’. “Common guiding principles for national action plans against racism and racial discrimination”

European Network Against Racism, ENAR (2019). LESSONS FOR EFFECTIVE NATIONAL ANTI-RACISM POLICIES - NATIONAL ACTION PLANS AGAINST RACISM.

European Network Against Racism, ENAR (2024). ENAR Evaluation of Finland’s National Action Plan against Racism (NAPAR).

Mannila. S. (2024). Syrjintä Suomessa 2020–2023: Tietoraportti.

Rauta. J. (2023). Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2022.

Sisäministeriö (2021). Sisäministeriön julkaisuja 2021:28. Uskonnollisten yhteisöjen tilojen turvallisuuden parantaminen.

The European Commission against Racism and Intolerance, ECRI (2022). ECRI General Policy Recommendation No. 5 (revised) on preventing and combating anti-Muslim racism and discrimination.

Turk. J. (2021). Sisäministeriön julkaisuja 2021:13. Uskonnollisten yhteisöjen tiloihin kohdistuvat uhkat : Kyselyn tulokset.

Taipale Minna
Suomen Muslimifoorumi ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Fokus ska sättas på att påverka attityder och öka kunskap genom målmedvetet samarbete och informationsspridning. Det här kan med fördel göras på bred front tillsammans med tredje sektorns organisationer. En informationskampanj om antirasistiskt arbetssätt riktas till centralorganisationerna och vidare till föreningar och föreningsmedlemmar. Samtidigt uppmuntrar vi ett tillgängligt och inkluderande föreningsliv.

Folkhälsan har goda erfarenheter av samarbete med andra organisationer och år 2025 kommer vi med Röda Korsets svenska distrikt att genomföra en stor kampanj under Veckan mot rasism, på svenska. Fler organisationer är välkomna med.

I syfte att främja hälsa och välbefinnande kan välfärdsområden koordinera samarbete med social- och hälsovårdsorganisationer för att stödja familjer som utsätts för rasism. Exempelvis tillsammans med Mieli, Ehjä, Folkhälsan.

För att säkerställa att olika minoritetsgrupper får en röst i processen ska etniska och kulturella föreningar inkluderas i genomförandet av programmet. Till exempel med hjälp av Partnerskapsprogrammet vid Arbets- och näringsministeriet.

För att ta hänsyn till ungas perspektiv och erfarenheter av diskriminering och rasism är olika typer av ungdomsorganisationer viktiga samarbetsparter. Även kommunernas ungdomsarbetare, utbildnings- och fritidssektor bör inkluderas.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Multipel och intersektionell diskriminering bör beaktas särskilt i åtgärder som rör arbetsliv, utbildning och tillgång till sociala tjänster.

Samhällsanalyser som görs på nationell, regional eller lokal nivå bör beakta multipel och intersektionell analys med hjälp av både kvantitativ och kvalitativ datainsamling. Det handlar om att utveckla analyser och fortsätta det jämställdhetsarbete som hittills gjorts inom offentliga, privata och tredje sektorn. Resurser behöver allokeras för detta ändamål.

Det är viktigt med fortbildning för professionella för att öka medvetenheten och förståelsen för intersektionella perspektiv.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Programmet bör stärka samarbete med organisationer på nationell, regional och lokal nivå. Det kan göras genom att utse ansvariga organisationer att koordinera arbetet på finska och på svenska. Strukturer som redan finns är lätta att använda och bör användas. På så vis maximeras insatserna och effekterna som handlingsprogrammet föreslår. Öronmärka resurser behövs för att tredje sektorn på bred front kan engagera befolkningen.

Handlingsprogrammet saknar specifika åtgärder för att hantera diskriminering av romer, en viktig etnisk minoritet i Finland. Dessutom bör programmet inkludera fler konkreta insatser för att motverka islamofobi

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Relevant statistik och effekter bör insamlas, till exempel via utvärderingsstudier, besök och regelbundna rapporter om framsteg som görs.

Det är viktigt att samla in respons från berörda intressegrupper och samarbetsparter för att få en helhetsbild av programmets effektivitet och eventuella områden som behöver förbättras.

Systemet med HYTE-koefficient för kommuner kunde med fördel utvecklas ytterligare och användas som ett mätverktyg.

Muut kommentit

Kommentarer till handlingsprogrammets helhetsåtgärd 4: Samhällsklimatet och samhällsdebatten, ökad medvetenhet, goda relationer mellan befolkningsgrupperna

Folkhälsan har speciellt under det senaste året målinriktat arbetat inom den egna organisation för att identifiera vilka strukturer som bör ses över för att främja mångkulturell inkludering. Som instans upplever vi att ETNO är rätt instans för att främja dialogen mellan myndigheterna och de etniska minoriteterna. Det är viktigt att dialogen också förs på svenska och att samarbetet mellan de finlandssvenska organisationerna och ETNO utvecklas.

Det behövs fokus på forsknings- och kunskapsbaserade åtgärder för att skapa hållbara lösningar som leder till mer träffsäkra och effektiva åtgärder. Därför är det viktigt att det finns relevant data och statistik om integration på svenska – vilket i stort sett saknas idag.

Programmet betonar vikten av att öka synligheten för personer som tillhör etniska minoriteter. Folkhälsan anser att det är viktigt att, utöver samer, också tydligt lyfta fram romer som utgör en utsatt språklig och kulturell minoritet i Finland.

Kommentarer till handlingsprogrammets helhetsåtgärd 5: Systemet för fostran och utbildning samt kultur-, idrotts och ungdomspolitik

Folkhälsans verksamhet visar att det finns ett stort behov av kompetenshöjande insatser om rasism inom utbildningssektor. Barn och ungas välmående påverkas starkt av diskriminering och rasism, därför understöder vi satsningarna som förebygger diskriminering och som minskar socioekonomiska skillnader för att öka välbefinnande. Vårdnadshavarna behöver stöd i sin föräldraroll i det nya landet. Det skulle vara viktigt att all personal inom utbildningssektorns olika stadier utbildas inom antirasism.

I början av 2023 infördes en tilläggsdel till statsandelen för främjande av hälsa och välfärd, kallad HYTE-koefficient. Ett av kriterierna för kommunerna kunde med fördel vara deras arbete med antidiskriminering och antirasism.

I programmet omnämns åtgärder för att adressera diskriminering och rasism inom utbildningssystemet, men det är oklart vilka konkreta steg som ska tas för att minska skillnaderna i PISA-resultatet. Det är viktigt att ge en genuin möjlighet till barn med utländsk bakgrund att uttrycka sina önsningar i samband med Finlandsmodellen för hobbyverksamhet. Ökad tillgänglighet i syfte att skänka tröskel till anmälningar (till exempel information på olika språk och via olika kanaler) vill vi särskilt lyfta fram. Samarbete med internationella föreningar är också avgörande för att kunna uppfylla detta mål.

Det behövs en hållbar finansieringsmodell för aktörer inom tredje sektorn så att de på bästa möjliga vis kan stödja den offentliga sektorns insatser enligt åtgärder i handlingsprogrammet.

Kommentarer till handlingsprogrammets helhetsåtgärd 6: Likabehandling och icke-diskriminering i arbetslivet

Studier om etniska minoriteters upplevelser i arbetslivet visar att diskriminering och hotet om att bli diskriminerad är faktorer som mest påverkar individens välmående. Folkhälsan vill poängtera att förebyggande av diskriminering och rasism är en synnerligen viktig hälsofrämjande åtgärd.

Kompetensutbildning för experter av arbets- och näringsbyråerna till kommunerna, med fokus på jämställdhet och mångfald, är mycket välkommet. För att ytterligare förstärka detta bör förslaget kompletteras med att THL:s webbutbildning om antirasism för yrkesverksamma (2023) blir obligatorisk för kommunanställda.

Det är inte alltid tydligt med ansvarsfördelningen för genomförandet av olika åtgärder. Till exempel nämns att ett åtgärdsprogram ska utarbetas av en arbetsgrupp, men det är oklart vilka aktörer som ingår i arbetsgruppen och hur ansvaret fördelas. För att förbättra detta bör tredje sektorn inkluderas i arbetet med ett uttalat fokus på välmående i arbetslivet. Material i form av videor om jämställdhet och likabehandling i arbetslivet behöver vara flerspråkiga.

Kommentarer till handlingsprogrammets helhetsåtgärd 7: Bekämpning av rasistiska trakasserier och våld

Handlingsprogrammet identifierar och riktar särskilda åtgärder mot utsatta grupper, religiösa minoriteter och personer som drabbas av antisemitism. Därför anser vi att det bör finnas åtgärder mot islamofobi. Islamofobi leder till att muslimer marginaliseras och avhumaniseras.

ETNO bör koordinera samordningen av jämlikhet i svenskspråkiga och finskspråkiga miljöer. Åtgärder bör genomföras på ett brett plan i samhället, och inkludera representanter från myndigheter, tredje sektorn och målgrupper som åtgärderna riktar sig till.

Det är även avgörande att öka kunskap och medvetenhet bland etniska minoriteter om vad diskriminering och trakasserier är och vilka stödåtgärder som finns.

Kommentarer till handlingsprogrammets helhetsåtgärd 8 och 9: Statens och förvaltningens egna åtgärder och övervakning och utvärdering av programmet

Texten innehåller flera viktiga initiativ för att förbättra likabehandling och mångfald inom statens och förvaltningens verksamhet. Det finns dock brister i hur konkreta och genomförbara åtgärderna är. För att staten ska kunna ta sitt fulla ansvar i arbetet kring antidiskriminering och antirasism behöver åtgärderna specificeras mer detaljerat och följas upp systematiskt.

Även om texten nämner samarbete mellan olika ministerier och sektorer, är det oklart hur effektivt detta samarbete är och om det finns konkreta mekanismer för att säkerställa att åtgärderna samordnas och utvärderas på ett effektivt sätt. Det är oklart hur resurser för att genomföra handlingsprogrammet kommer att fördelas eller säkerställas. Tydlig resursplanering för genomförandet av programmet är av stor vikt.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Folkhälsans förbund rf tackar för begäran om utlåtande om statsrådets handlingsprogram för främjande av likabehandling, jämställdhet och icke-diskriminering i det finländska samhället.

De fyra målen som ligger till grund för regeringens meddelande utgör också grunden för detta handlingsprogram: 1) att avveckla ojämlika samhällsstrukturer på arbetsmarknaden och annorstädes

i samhället, 2) att stärka goda relationer mellan befolkningsgrupperna, 3) att främja tillträdet till arbetsmarknaden, och 4) att förbättra kunskapsbasen om rasism. Handlingsprogrammet lyfter fram nya initiativ för det antirasistiska arbetet i Finland och efterlyser ökad uppmärksamhet för att främja likabehandling särskilt av unga personer.

Våra synpunkter sammanfattas i svaren på de fem preciserande frågorna.

Hagmark Viveca
Folkhälsans förbund rf

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

On tärkeää kuulla ja ottaa mukaan monikulttuuriset yhteisöt, järjestöt, seurakunnat, poliittiset järjestöt sekä niitä tahoja, joissa rasismia tapahtuu päivittäin esim. oppilaitokset.

Tärkeää myös on, että toimija, joka tekee sidosryhmien kanssa työtä, on valtiollinen toimija ja toiminta ja sidosryhmätyöskentely lähtee valtion tasolta. Mukaan pitää saada myös yhteisöjä ja toimijoita, jotka eivät ole jo valmiiksi asian takana tai puolestapuhujina, jotta vaikuttaminen, vaikutus ja hyödyt saadaan laajemmalle. Esimerkkiä tulisi näyttää valtion ja johdon tasolta. Mukana ja esimerkkiä näyttämässä voisi olla myös esim. yritysjohtajia, työnantajia, virkahenkilöitä yms.

Ohjelma toteaa, että vuoropuhelua tulee vahvistaa viranomaisten ja etnisten vähemmistöjen välillä. Ymmärrystä tulee synnyttää ja luoda sille kasvualusta.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

On tarkoituksenmukaista avata ja tunnistaa että vuoden 2015 lakimuutos on laajentanut syrjinnän määrittelyä. Toimenpideohjelmaluonnos ei kuitenkaan sisällä riittävästi tarkastelua ja toimenpideohjeita syrjintää aiheuttavien tekijöiden ongelmiin puuttumiseksi. Toimenpideohjelma pysyttelee yleistasolla. Ohjelma nostaa toisia tekijöitä suurempaan asemaan nuoriin henkilöihin kohdistuvan rasismien. Asia on ymmärrettävästi tärkeä ja sen ennaltaehkäisevä vaikutus on kiistaton. Mutta rasismia kohdentuu kaiken ikäisiin ihmisiin, erityisesti ikääntyneisiin vieraskielisiin asukkaisiin, jotka tarvitsevat moniammatillista apua esimerkiksi sosiaali- ja terveysasioissa.

Ihmisten tilanteet voivat olla todella erilaisia ja moninaisia, joten ihmisiä tulisi kuulla jatkuvasti viranomaispalveluissa. Varsinkin viranomaispalveluiden, jotka ovat lakisääteisiä ja kaikille kuuluvia, tulisi huomioida ihmisten kokonaistilanne ja ottaa vastuuta henkilön yhdenvertaisuuden toteutumisesta, riippumatta eri palveluiden tarpeesta. Perheillä voi sisäisesti olla todella eritahtista kotoutumista, jolloin perheetkin tulisi huomioida kokonaisuutena.

Ohjelma tunnistaa hyvin, kuinka kansalaisjärjestöt ja eri yhteisöt voivat viranomaisia helpommin tavoittaa yksilön ja hänen perheensä tai läheisensä. Samassa kappaleessa todettu, että syrjivä kohtelu helposti aiheuttaa rinnakkaisyhteiskunnan, jossa toiset asiat toteutuvat vieraskieliselle asukkaalle toisin tai vajaasti, ja kotoperäisille toisella tavalla. Heikommassa asemassa olevat mukautuvat ja tyytyvät heikompaan tai huonompaan palveluun.

Tiedonannon pohjalla tunnistetut neljä tavoitetta ovat liian poissulkevia. Työmarkkinat ja niille pääsy ovat varmasti tärkeä tekijä, siihen kun liittyy jo valmiiksi paljon lainsäädäntöä ja velvoitteita työnantajaa kohtaan, mutta muuten ohjelma heikosti kuvata mitä tarkoittaa ilmaisu "ja muualla yhteiskunnassa". Missä palvelussa tai asiassa tämä näyttäytyy? Toimeenpano-ohjelma tunnistaa vieraskielisten henkilöiden vaikeudet työllistyä, eikä heistä siis suuri osa ole muualla kuin työmarkkinoilla? Silloin uhka joutua syrjityksi tulee arkipäivässä vastaan ihan missä vain. Asumisessa, palveluissa, liikenteessä jne.

Kiinnitetään huomiota lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen. Ohjelma ei tunnista ikämoninaisuutta eikä sitä, miten haavoittuvassa asemassa on ikääntyvä/ikäntynyt, vieraskielinen, mahdollisesti jopa muistisairas henkilö. He eivät välttämättä ole perheisiin liittyviä. Heikon suomen/ruotsin kielen vuoksi vieraskieliset ikäihmiset helposti syrjäytyvät eivätkä tule huomioituksi palvelutarpeen kartoituksessa jne. Näillä ei myöskään ole palveluntuottajien käyttämien digitaalisten palvelujen käyttömahdollisuutta ja -taitoja.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Ohjelma huomioi maahanmuuttajaneuvostojen ja vastaavien toimielimien tarpeellisuuden. Tähän liittyen ohjelmassa voisi vahvemmin olla näkyvillä asiaan liittyviä suosituksia.

Meidän näkökulmastamme maahanmuuttajaneuvosto / monikulttuurisuusneuvosto tai vastaava vaikuttamistoimielin olisi saatava lakisääteiseksi samalla tavalla kuin vanhusneuvosto, vammaisneuvosto ja nuorisovaltuusto, joiden tarkoituksena on toimia mm. yhdenvertaisuuden toteutumisen edunvalvojina.

Ohjelma hyvin tunnistaa, että viranomaistaho tarvitsee lakisääteisten velvoitteiden täyttämisen oheen myös aitoa toiminnan saavutettavuuden parantamista. Toimenpiteitä tähän esitetään heikosti.

Ohjelma tunnistaa hyvin luonnon virkistyskäytön ja lähiluonnossa liikkumisen yhdenvertaisuuden ja esteettömyyden. Ohjelma voisi sisältää toimenpidesuositukset luonnossa liikkumisen ja luonnonvarojen käyttäjän jokaisen oikeuksien kansalaislähtöisen neuvonnan ja siihen varattavat resurssit, esim. luonnonvarojen kanssa toimivien oppilaitosten ja järjestöjen kanssa, mukaan lukien jokaisen uimataito.

Työelämän monimuotoisuuden yhteydessä voisi laajemmin tuoda näkyviin, miten suomen/ruotsinkielen oppimisen vaikeudet heikentävät työllistymistä tai aiheuttavat henkilön osatyökykyisyyttä. Tilanteen tunnistamiseen ja tukitoimien käynnistämiseen tulisi olla työkaluja. Osatyökykyisyys vaarantaa syrjäytymiselle.

Suomen työllisyystilanne vaatii paljon konkreettisia ja jollain tasolla myös velvoittavia toimenpiteitä työnantajia ja yrityksiä kohtaan, jotta kaikilla olisi mahdollisuuksia päästä töihin taustoista riippumatta. Yrityksille voi osoittaa yhteiskunnallisen vastuun ottamista, mutta samalla yritykset ja työnantajat tarvitsevat tukea moninaisen työyhteisön johtamiseen ja tukemiseen. Työnantajille ja yrityksille tulee tarjota kannustimia, koulutuksia, tunnustuksia hyvistä käytänteistä yms. Yritykset voivat toimia hyvinä esimerkkeinä ja kannustaa muita. Toimenpiteiden suunnitteluun tulee osallistaa työnantaja ja yrityksiä, jotta tarpeenmukaiset toimet tehdään.

Elinikäinen oppiminen ei näy toimenpideohjelmissa mitenkään. Ohjelma korostaa lasten, nuorten ja työikäisten koulutuspolitiikkaa ja resursseja. Syrjimisen ehkäisemiseksi ja yhdenvertaisten oppimis- ja työpolkujen varmistamiseksi tulisi kiinnittää enemmän huomiota maahanmuuttajan jo ennen Suomeen tuloa kartuttamaan osaamiseen ja sen tunnistamiseen sekä tunnustamiseen.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Seuraamista, toteutumista ja vaikutuksia tulisi tuoda julki pitkin vuotta valtion tasolla ja rohkaista kaikkia mukaan toimimaan.

Julki voisi tuoda esim.

- kuinka paljon johtavat virkamiehet ovat osallistuneet rasminvastaisiin koulutuksiin / yhdenvertaisuus koulutuksiin yms.
- Kuinka paljon uusia yhdenvertaisuussuunnitelmia on tehty ja missä ja onko niihin tehty konkreettisia toimenpiteitä?

Tulisi myös tehdä vuosittain laajempi sidosryhmäkysely siitä, mikä heidän kokemuksensa on toimenpideohjelman vaikutuksista, mikä on yleinen tyytyväisyys toimenpiteisiin, ollaanko oltu menossa oikeaan suuntaan ja pitäisikö jotain muuttaa.

On hyvä, että kansalaisjärjestöt ja itse rasismia kohtaavat ryhmät/yksilöt kutsutaan seurantaan ja arviointiin mukaan. Sidosryhmätilaisuudet yms. ovat hyvä tapa toimia. Tulee kuitenkin muistaa, että näille pitää varata aito mahdollisuus vaikuttaa eikä pitää tahoja vain kumileimasimina asioissa. Toimenpideohjelman toimet -kohdan kolmas pointti; helposti tulee kuva, että tässä jaetaan kansalaisjärjestöille tehtäviä, mutta ei turvata niiden tekemiseen resursseja!

Muut kommentit

Kohta 3.2., sivu 17

Vammaisten ja toimintarajoitteisten henkilöiden kanssa samassa asemassa ovat heikosti suomea/ruotsia taitavat vieraskieliset ikäihmiset. Heidän arkielämänsä voi olla hyvin osallisuutta estävää ja syrjivää.

Väestön keskittyminen kaupunkeihin ja erityisesti pääkaupunkiseudulle on ilmiö, jonka syntyä tulee pohtia. Onko näille alueille muuttava henkilö painostettu/pakotettu/ohjattu lähtemään pois ensisijaiselta paikkakunnalta, kun hänen turvallinen arkensa ei toteudu tai mahdollistu siellä?

Kohta 4.3. sivu 25

Tietopohja-asiassa toivomme enemmän sitä näkökulmaa, että yksilöllä on itsellään oikeus harjoittaa uskontoa tai olla harjoittamatta mitään uskontoa ja oikeus olla ilmaisematta tätä asiaa.

Kohta 4.4. sivu 26

Vrt. ed.kohta. Henkilöllä tulee olla turvallinen olo osallistumisestaan ja että hänellä on vapaus osallistua tai olla osallistumatta, ilman että hän perustelee, miksi on aktiivinen tai miksi on passiivinen.

Kohta 4.5. sivu 27

Toimenpiteet ovat hyvät ja tavoitteelliset. Etnisten suhteiden neuvottelukunnan rooli on tärkeä ja sen resurssit tulee turvata.

Kohta 5, sivu 31

Ilmaisu "rajatumpaan määrään elämänalueita" ei avaudu perustelutekstistä.

Kohta 5.2. sivu 32 sekä kohta 5.3. sivu 33

Ohjelma huomioi kiitettävästi liikuntaa ja kulttuuria edistävien järjestöjen veloitteen laatia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma sekä vastuullisuussuunnitelma.

Kohta 7.1. sivu 39. vrt sivu 25, uskontokuntiin kuuluminen

Tutkimuksissa tulee huomioida, että henkilöllä tulee olla oikeus olla ilmaisematta uskontoaan.

Ohjelma korostaa hyvällä tavalla yhdenvertaisuustyöhön kannustamista. Ohjelma myös toteaa, että resurssien tulee olla riittävät. Hyvä!

Ohjelma toteaa, että hyvien väestösuhteiden edistämiseen tähtäviä toimia tuetaan erityisesti alue- ja paikallistasolla. Ohjelmasta ei kuitenkaan löydy ratkaisuja, mistä näihin tarvittavat resurssit löytyvät sinne alue- ja paikallistasolle.

Lisäksi yleisenä kommenttina: maahanmuuttoon liittyviä termejä ja sitä, miten ne vaikuttavat yhdenvertaisuuteen ja syrjintään, tulisi miettiä vakavasti. Esim. ”kolmannen sukupolven maahanmuuttaja” voi olla jo täysin suomalainen, mutta termi asettaa hänet tiettyyn asemaan. Milloin esim. maahan muuttanut henkilö, joka on jo suomen kansalainen, tai hänen lapsensa eivät ole enää ”maahanmuuttajia” tai ”maahanmuuttotautaisia” tai eri ”sukupolvien maahanmuuttajia”?

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Keski-Suomen monikulttuuristen järjestöjen ja kotoutumistyön verkosto – MOVE on valmis tekemään yhteistyötä toimenpideohjelman toteuttamiseksi!

Sibomana Emmanuel
Paremmiin Yhdessä ry - Keski-Suomen monikulttuuristen järjestöjen ja kotoutumistyön verkosto - MOVE

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

-

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

-

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Turun kaupungin lausunto luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Turun kaupunki kiittää valtioneuvostoa mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston ehdotukseen toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä.

Valtioneuvoston tiedonannossa (8/2023) yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämiseksi suomalaisessa yhteiskunnassa on kirjattuna, että hallitus haluaa sitouttaa koko suomalaisen yhteiskunnan rakentamaan Suomea, jossa jokaisen on hyvä elää turvassa ja hyväksyttynä. Nyt lausunnon tulleet toimenpideohjelman luonnos konkretisoi tiedonantoa.

Hallitus nojaa omassa työssään Yhdenvertainen Suomi -toimintaohjelman valmistelussa tehtyyn laajaan analyysityöhön ja sen pohjalta laadittuihin ohjelman tavoitteisiin. Yhdenvertainen Suomi -toimintaohjelmasta on toteutettu arviointi. Arvioinnin mukaan toimintaohjelman rahoitus ei saisi olla vain hankerahoituksen varassa vaan poliittisen johdon tulisi varata siihen riittävät resurssit. Petteri Orpon hallitus on osoittanut 6 miljoonan euron määrärahan tiedonannon toimeenpanoon.

Yhteiskunnallinen ilmapiiri ja keskustelu, tietoisuuden kasvattaminen, hyvät väestösuhteet

Turun kaupunki on sitoutunut tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen sekä rasismien vastaiseen työhön. Turun pormestariohjelmaan (Pormestariohjelma | Turku.fi) on kirjattuna sitoutuminen rasismien vastaiseen työhön. Jokainen ohjelman allekirjoittava ryhmä sitoutuu kokonaisuutena noudattamaan ohjelmaan kirjattuja tavoitteita kokonaisuudessaan ja kaikilla päätöksenteon tasoilla. Ohjelman hyväksyvät kaikkien yhteistyöhön sitoutuvien valtuustoryhmien valtuutetut ja ryhmien työskentelyyn vaikuttavien järjestöjen päättävät elimet.

Elämme suurten rakenteellisten muutosten keskellä, jossa useat kaupungit sekä hyvinvointialueet joutuvat sopeuttamaan toimintaansa muuttuneessa taloudellisessa toimintaympäristössä. Lisäksi valtio joutuu samanaikaisesti tekemään suuria leikkauksia sosiaalietuuksiin ja useat kaupungin kanssa yhteistyötä tekevät järjestöt ovat ilmaisseet huolensa järjestöjen rahoitusten leikkauksiin.

MoniSuomi-tutkimustulosten analysointi on vielä kesken, mutta voimme tilastojen valossa nähdä suurta eriytymiskehitystä, joka on tapahtunut vuosien varrella kaikkein pienituloisempien elämässä. Vähävaraisuus koskettaa erityisesti monia monikulttuurisia lapsiperheitä (2022: maahanmuuttajataustaiset perheet 53,4 %, kaikki turkulaiset 17,6 %), joten lasten ja nuorten osalta tulisi kiinnittää erityistä huomiota tasa-arvoisten ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien edistämiseksi osallistua ikäisilleen suunnattuun harrastustoimintaan sekä saada riittäviä tukitoimia tasapainoisen elämän rakentamiseksi. On myös tärkeää seurata taloudellisten säästöjen vaikutuksia segregatiokehitykseen sekä pyrkiä ehkäisemään segregatation syvenemistä. Taloudellinen ahdinko on omiaan myös lisäämään epäasiallista puhetta ja epäluottamusta päättäviä tahoja kohtaan.

Toimenpideohjelmassa esitetylle rasismiin vastaiselle kampanjalle, henkilöstön kouluttamiselle ja erityisesti vuoropuhelun lisäämiselle on tarvetta. Rakenteelliseen rasismiin tulee puuttua. Luottamusta voi syntyä parhaiten arkipäiväisten ja arvostavien kohtaamisien kautta. Ilman ymmärryksen ja luottamuksen rakentamista, on vaikea sitouttaa koko yhteiskuntaa rakentamaan Suomea, jossa jokaisen on hyvä elää turvassa ja hyväksyttynä.

Yhdenvertaisuuteen liittyvä tietopohja

MoniSuomi-tutkimuksen 2022 mukaan 40, 1% Turun kyselyyn vastanneista oli kokenut syrjintää. Tutkimus ei kuitenkaan avaa sitä, ketkä ovat syrjintää kokeneet ja millaisissa tilanteissa. Tämän vuoksi on vaikea puuttua täsmällisesti niihin seikkoihin, joihin tulisi puuttua tilanteen parantamiseksi.

VN toimenpideohjelmassa esitetään valtioneuvoston syrjinnän seurannan asiantuntijaryhmän asettamista analysoimaan syrjintää koskevaa tutkimustietoa tiedonannon tavoitteiden tukemiseksi. (OM, VNK, 2024-2027) Tämä on erittäin tervetullut toimenpide ja valtakunnallisen seurannan lisäksi tulisi voida saada tarkempaa tietoa paikallisella tasolla sekä kehittää syrjintää kokeneille selkeät ohjauspolut, jota kautta he voivat saada äänensä kuuluville sekä vaikuttaa tilanteen paranemiseen ja dialogin lisäämiseen.

Kasvatus ja koulutusjärjestelmä sekä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikka

VN Toimenpideohjelmassa todetaan, että monet tutkimukset ovat antaneet viime vuosina viitteitä siitä, että yhdenvertaisuuteen liittyvästä lainsäädännöstä ja ohjeistuksista huolimatta kasvatuksen ja koulutuksen rakenteissa esiintyy paikoin syrjintää ja rasismia, mikä heijastuu koulupolun ja ammatinvalinnan kautta myös muuhun elämään. Eriarvoistumista ilmentäviä esimerkkejä ovat esimerkiksi se, että vuonna 2019 julkaistussa kansainvälisessä PISA-vertailussa maahanmuuttajien ja valtaväestön PISA-tulosten ero on Suomessa OECD-maiden suurin. Vaikka nämä erot eivät suoraan kerro rasismiin tai syrjinnän ilmenemisestä koulutusjärjestelmässä, tulokset ovat huolestuttavat yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumisen näkökulmasta.

Turun kaupungin ohjelmassa kotoutumisen edistämiseksi (2022 – 2025) on useita osaamisen kehittämiseen liittyviä tavoitteita erityisesti koulusegregaation vähentämiseksi ja ehkäisemiseksi sekä perusopetuksen monikulttuurisuustyön kehittämiseksi (ALUSTA-hanke). ALUSTA-hankkeessa on kehitetty pitkäjänteisesti koulun ja kotien välistä yhteistyötä. Yhdistysyhteistyö MVKK (Monikulttuurinen varhaiskasvatus, koulu ja koti ry) kanssa on tiivistänyt yhteistyötä oppilaiden sekä heidän vanhempiansa kanssa ja edistänyt hyviä väestösuhteita, kotoutumista sekä yhdenvertaisuutta. Alusta-hankkeessa toteutetut huoltajatapaamiset kouluilla arjen asioissa matalalla kynnyksellä sekä koulunkäyntiin liittyvä tuki- ja ohjemateriaali voidaan tässä nostaa esille hyvänä käytäntönä (Monikulttuurinen opetus – Turun kaupunki (turku.fi)). Yläkoulujen aineenopettajille on järjestetty koulutuksia monikielisten oppilaiden identiteetin tukemisesta ja sujuvoitettu oppilaiden siirtymiä eri nivelvaiheissa.

Osa Turun kouluista sijaitsee alueilla, joissa muunkielisten määrä on ylittänyt jo 50 % alueen väestöstä. Tämä näkyy koulumaailmassa haasteina pystyä käyttämään lapsen omassa arkipäivässä ja kaveruussuhteissa kotimaisia kieliä niin koulussa kuin vapaa-ajalla lukutuntien ulkopuolella. Samaa ilmiötä näkyy myös jo varhaiskasvatuksen puolella. Tällä voi olla pitkäkantoisia vaikutuksia lapsen koulupolkuun tulevaisuudessa ja ilmiö tulisi ottaa huomioon toimenpideohjelmassa.

Monikielisten lasten lukutaito kehittyy selkeästi huonommin kuin äidinkielenään suomea tai ruotsia puhuvien. Sen kautta heidän mahdollisuutensa jatkokoulutuksiin yms. ovat selkeästi huonompia ja sama koskee Suomessa syntyneitä monikielisiä lapsia. Olisiko tarpeen seurata saavatko kaikki lapset varhaiskasvatusta suomen kielellä, jos ovat suomenkielisessä päivähoitossa sekä seurata myös peruskouluissa nykyistä tehokkaammin, kuinka lasten ja nuorten lukutaito kehittyy? Huomiota tarvitsisi kääntää etenkin varhaiskasvatukseen, sillä siellä luodaan perusta kaikelle.

Yhdenvertaisuustyö ja rasismien ehkäiseminen osana Turun kaupungin opetuksen toimialaa

VN Toimenpideohjelmassa ehdotetaan, että ohjelmakaudella suunnitellaan ja toteutetaan koko koulutusjärjestelmän kattava tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelma. Kehittämisohjelman tavoitteena on tukea ja seurata lakisääteisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimista ja parantaa niiden vaikuttavuutta tasa-arvon yhdenvertaisuuden edistämisen välineenä.

Turun kaupungin perusopetuksessa on käynnissä Yhteisöllisyydellä hyvinvointia Turun kouluihin-hanke, jossa toteutetaan mm. aluekoordinaattorimallin, jonka toiminta alkaa elokuussa osana yhteisöllistä opiskeluhoitoa. Yhteisiä toimintamalleja kehitetään koko koulupolulle esi- ja perusopetukseen sekä lukio- ja ammatilliseen koulutukseen. Yhteiset mallit jalkautetaan kouluastekohtaisesti, erityisesti ennaltaehkäisevää työtä painottaen. Opetuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien nykytilannetta ollaan parhaillaan selvittämässä ja tavoitteena on luoda yhtenäisiä suuntaviivoja oppilaitoksille siten, että mm. oppilaiden yhdenvertaisuuskyselyissä esille tulleet huomioid tulevat paremmin huomioituiksi.

Kouluja on kehoitettu keskustelemaan rasismista sekä yhdenvertaisuudesta ja tekemään rasismien vastaista työtä. Perusopetuksessa järjestetään osana Rasisminvastaista viikkoa maaliskuussa kaikille Turun 7.lk oppilaille Stop Rasism-tapahtuman yhteistyössä SPR:n kanssa. SPR:n materiaalien avulla. Yhdistyksien kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeää niin rasismien torjuntaan liittyvässä työssä kuin koulun ja kotien välisen yhteistyön lujittamisessa.

Valmo-oppilaiden laillisuuskasvatuksessa sekä ihmisoikeus- ja tasa-arvokasvatuksessa on nykyisellään iso aukko, joka on havaittu Turun kaupungin nuorten häiriökäyttäytymistä ehkäisevän

hankkeen aikana. Hyvänä käytäntönä voisi olla esim. tehostaa niin Valmo-oppilaiden kuin muidenkin perusopetuksessa opiskelevien laillisuus-, tunne- ja turvataitokasvatusta.

Työelämän yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys

Kotoutumislain kokonaisuudistus astuu voimaan vuoden 2025 alussa. Uudistuksen tavoitteena on vahvistaa maahanmuuttajien työllisyyttä, kielitaitoa ja osallisuutta, selkeyttää eri toimijoiden vastuita, huomioida viranomaistehtävien siirtoja, vahvistaa monialaista yhteistyötä sekä vahvistaa työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien kotoutumista.

Kun uusi kotoutumislaki astuu voimaan, lyhenee kotoutumisaika samalla aiemmasta kolmesta vuodesta kahteen vuoteen. Jo nyt, odotusajat kotoutumiskoulutuksiin venyvät 3 – 4 kuukauden mittaiseksi, joten kun kotoutumis- ja kielikoulutuksiin pääsy viivästyy, asiakkaita tulee siirtymään erityispalveluista peruspalveluiden piiriin yhä lyhyemmän koulutusajan jälkeen. Tässä kohtaa tulisi kiinnittää erityistä huomiota jatkokoulutusmahdollisuuksien turvaamiseen sekä työelämän tukitoimien kehittämiseen sekä seurata lakimuutosten vaikutuksia ja turvata kotoutumiskoulutuksiin riittävät resurssit.

Viranomaistyössä tapahtuvaa rakenteellista syrjintää tulee vähentää tarjoamalla viranomaisille koulutusta ja osaamisen kehittämistä moninaistuvan asiakaskunnan kohtaamiseen ja palveluihin. Osaamisen kehittäminen tulee ulottaa kaikkiin peruspalveluihin tasavertaisen palvelun mahdollistamiseksi.

Turun työllisyyden kuntakokeilun kokemusten ja tilastojen perusteella asiakkaiden pääsy osaamistaan vastaaviin töihin ei toteudu. Asiakkaat ohjautuvat usein aiemman koulutuksensa suhteen alempiin tutkintoihin ja työllistyvät suorittaviin töihin. VN toimenpideohjelmassa ehdotetaan toteutettavaksi ja rahoitettavaksi alueellinen pilottihanke, jonka avulla tuetaan korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien pääsyä työharjoitteluihin, osaamistaan vastaaviin tehtäviin sekä yleistä urakehitystä. Hankkeen toteuttajina voivat olla esim. työllisyysviranomainen, korkeakoulu tai/ja järjestötoimija. (2025-2026). Tässä pilotissa olisi tervetullutta pohtia, millaisia tukimuotoja tarvitaan asiakkaille sekä työnantajille, jotta maahanmuuttajat työllistyvät entistä paremmin avoimille työmarkkinoille, oman alansa töihin. Ongelma ei koske ainoastaan korkeasti koulutettuja maahanmuuttajia, vaan samaa ilmiötä esiintyy alemman tason ammatillisen koulutuksen käyneiden parissa.

Työelämän syrjimättömyyttä, monimuotoisuutta ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia pohtivan työryhmän työn sisällyttäminen toimenpideohjelmaan on tervetullutta. MoniSuomi-tutkimuksen 2022 tilastojen perusteella terveytensä keskitasoisiksi tai heikommaksi kokevien muunkielisten osuus oli 30,4 %. Monialaisiin, työllisyyttä tukeviin palveluihin pääsy kotoutumisajalla on käytännössä mahdotonta, sillä kaikki palvelut ovat suomen kielen osaamiseen sidottuja. Näin ollen tarvitaan uusia toimintamalleja yhdenvertaisten palveluiden toteutumiseksi myös heikommassa työmarkkina-asemassa oleville.

Työelämän ja kielikoulutuksen yhdistämiseksi tarvitaan joustavampia tapoja järjestää kotoutumis- ja kielikoulutuksia. Nykyinen työvoimapalveluiden asiakaspalvelumalli odottaa asiakkaiden nopeaa työllistymistä ja kannustaa myös osa-aikatyön tekemistä palveluiden aikanakin. Jos kotoutumiskoulutukset järjestetään työnhakija-asiakkaille vain päiväopintoina, tämä ei mahdollista vuorotöissä olevien, tai päivätyössä osa-aikaisesti työskentelevien osallistumisen kotoutumiskoulutukseen.

Kunnille siirtyy entistä laajempi kokonaisvastuu kotoutumisen ja hyvien väestösuhteiden edistämisestä lakimuutosten myötä. On tärkeää kyetä panostamaan monialaiseen yhteistyöhön ja kokonaisekosysteemin poikkihallinnolliseen johtamiseen sekä sujuvien ja yhdenvertaisten palvelupolkujen, palveluiden saavutettavuuden ja esteettömyyden turvaamiseen. Samalla kun moni viranomaispalvelu on saavutettavissa digitaalisesti, on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että julkiset palvelut ovat saavutettavia myös niille, jotka eivät jostain syystä kykene itsenäisesti niissä digitaalisesti asioimaan.

Väyrynen Tuija
Turun kaupunki - Kaupunginhallitus, konsernihallinto

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Toimenpideohjelman luonnoksessa yhdenvertaisuuden edistämiseen liittyvässä yhteistyössä (s. 22 alkaen) tavoitellaan muun muassa vuosittaisen järjestöfoorumin järjestämistä tiedonannon teemoista ja toimenpideohjelman arvioinnista, temaattisten sidosryhmätilaisuuksien järjestämistä läpi hallituskauden yhdessä eri toimijoiden kanssa sekä yhdenvertaisuutta edistävien järjestöjen toimintaedellytyksien tukemista kansalaisjärjestöstrategian toimenpiteillä. Lisäksi tarkoituksena on järjestää yhdenvertaisuustapahtuma, joka kokoaa yhteen esimerkiksi työ- ja kulttuurielämän ja kansalaisyhteisön toimijoita sekä viranomaisia.(1)

Amnesty pitää kyseisiä toimenpiteitä hyvinä esimerkkeinä sidosryhmäyhteistyöstä. Samalla on tärkeää osallistaa sidosryhmiä jokapäiväisessä rasismin vastaisessa ja yhdenvertaisuustyössä. Sidosryhmäyhteistyö tulisikin osoittaa selkeästi myös työtehtäväksi valtioneuvoston toimenpideohjelman toimeenpanosta vastaaville viranhaltijoille.

Korostamme, että on olennaista tehdä yhteistyötä antirasististen järjestöjen ja usein syrjinnän vaarassa olevien väestöryhmien kanssa ja vahvistaa tätä työtä kaikilla hallinnonaloilla sekä kehittää esteettömiä ja saavutettavia osallistumistapoja.

Sidosryhmäyhteistyössä eri tahoja ei tulisi osallistaa ja kuulla vain näön vuoksi, vaan osallistamisella on oltava tosiasiallista vaikutusta. Syrjinnän vaarassa olevien ihmisryhmien, kuten lasten ja nuorten, rodullistettujen ihmisten, vammaisten henkilöiden ja alkuperäiskansa saamelaisten, osallistumismahdollisuuksiin tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Yhteistyön muodot varmasti määrittyvät toimenpidekohtaisesti, mutta olennaista on huomioida niissä niiden esteettömyys ja saavutettavuus. Lisäksi erinäisiin keskustelutilaisuuksiin, tapahtumiin ja verkostoihin kutsuttavissa edustajissa on huomioitava kutsuttavien tahojen moninaisuus ja myös pienemmät ruohonjuuritason toimijat.

Korostamme Moniheli ry:n lausunnon tavoin, että erityisesti rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunnassa on tärkeää saada sidosryhmätyöhön mukaan häirinnän ja väkivallan kohteena olevien ihmisryhmien lisäksi tahoja, joilta haetaan apua, kuten poliisi.

Viitteet:

(1) Valtioneuvoston kanslia 2024, Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä, s. 23:
<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=9819f652-21d9-4328-944f-449964b101a1>.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Amnesty muistuttaa, että intersektionaalista lähestymistapaa tulisi hyödyntää kaikessa syrjinnän vastaisessa työssä ja toimenpideohjelman toimenpiteissä.

Intersektionaalisisessa lähestymistavassa tunnustetaan, että sukupuolen, rodullistamisen, seksuaalisen suuntautumisen tai sosioekonomisten erojen perusteella tai muilla vastaavilla perusteilla tapahtuva rakenteellinen syrjintä ei tapahdu toisistaan erillisenä. Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistettäessä on tarkasteltava useiden syrjintää ylläpitävien valtasuhteiden risteämistä toisiinsa. Moniperustainen syrjintä on tunnistettava paremmin syrjinnän uhrien tukipalveluissa ja oikeusprosessissa. Lisäksi syrjinnän vastaista lainsäädäntöä tulee kehittää kokonaisuutena ja tasatahtisesti.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Amnesty korostaa yhdenvertaisuusvaltuutetun tuoreen vuosikertomuksen 2023 tavoin, että kyky tunnistaa rasismi on ensimmäinen askel kohti antirasistisempaa yhteiskuntaa ja että pelkkä symbolinen rasismista irtisanoutuminen ei riitä syvälle yhteiskunnan rakenteisiin juurtuneen ilmiön purkamiseksi. Yhdenvertaisuusvaltuutetun raportin tavoin toteamme, että syrjintää purkavaa ja aktiivista antirasistista toimintaa tulisi vahvistaa ja toteuttaa suunnitelmallisesti sekä pitkäjänteisesti kaikilla yhteiskunnan eri osa-alueilla.(1) Tämän tulisikin näkyä toimenpideohjelmassa laajemmin.

Toimenpideohjelmassa ei edes mainita sanaa antirasismi, vaikka sen ”kärkenä ovat aktiiviset ja konkreettiset toimet rasismiin torjumiseksi”.(2) Amnesty kehottaa sitoutumaan selkeästi toimenpideohjelmassa antirasismiin sekä valtioneuvostoa toimimaan aktiivisesti ja tietoisesti rasismia vastaan kaikessa sen politiikassa. Valtioneuvoston antirasistisen toiminnan tulee tähdätä yhdenvertaisuuden edistämiseen sekä syrjinnän, syrjivien käytäntöjen ja kielteisten ennakkoluulojen vähentämiseen.

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen maahanmuuttopolitiikkaa kehystää rakenteellinen rasismi. Erityisesti Euroopan ulkopuolelta tulevien turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttaneiden määrää pyritään vähentämään ja heidän asemaansa heikentämään. Suomen rajoilla tapahtuva turvapaikanhaku halutaan minimoida, pakolaiskiintiö aiotaan laskea 500:aan ja perheenyhdistämisen kriteerejä pyritään tiukentamaan entisestään. Ainoa tapa torjua rasismia on tehdä täyskäännös Suomen maahanmuuttopolitiikassa perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisen suuntaan. Kehotammekin ottamaan turvapaikkapolitiikan huomioon valtioneuvoston toimenpideohjelmassa ja laatimaan ihmisoikeusperustaisia toimenpidekirjauksia kurssin kääntämiseksi. Nyt toimenpideohjelmassa ei mainita sanaakaan turvapaikkapolitiikasta ja siihen kohdistetusta kritiikistä, vaikka luonnoksessa mainitaankin Suomen saamista kansainvälisistä ihmisoikeussuosituksista.

Kuten toimenpideluonnoksessa todetaan, Suomi on saanut useilta ihmisoikeussopimuksia valvovilta elimiltä suosituksia viharikoksiin ja vihapuheeseen puuttumisesta. Tänä vuonna Suomi on saanut moitteita YK:n ihmisoikeuskomitealta ja YK:n kidutuksen vastaiselta komitealta riittämättömistä toimista vihapuheen ja -rikosten torjunnassa. YK:n ihmisoikeuskomitean mukaan Suomen on kaksinkertaistettava ponnistelunsa syrjinnän, vihapuheen ja väkivaltaan yllyttämisen ehkäisemiseksi.(3)

Viharikosten määrä Suomessa on kasvanut huomattavasti kahden viime vuoden aikana ja aliraportointi on edelleen merkittävä ongelma. YK:n ihmisoikeuskomitean tuoreimman arvion mukaan rikosprosessissa on selkeitä puutteita esimerkiksi vihamotiivien tunnistamisessa. Lisäksi komitea pitää suosituksissaan erityisen ongelmallisena poliitikkojen vihapuhetta. Poliitikkojen todetaan lietsoneen esimerkiksi muukalaisvihaa ja islamofobiaa puolueiden asettamatta heitä vastuuseen teoistaan. Komitean mukaan Suomen tulisi tuomita tällaiset puheet jyrkästi ja julkisesti. Komitea on myös huolestunut viranomaisten kyvystä tunnistaa viharikokset ja puuttua niihin. Esimerkiksi Poliisiammattikorkeakoulun järjestämä vuosittainen viharikoksia koskeva koulutus on vapaaehtoinen, ja se on peruttu useaan otteeseen kiinnostuksen puutteen vuoksi. Komitean mukaan Suomen on varmistettava, että poliisit, syyttäjät ja muut viranomaiset saavat asianmukaisen koulutuksen vihapuheesta ja -rikoksista.(4)

Myös YK:n kidutuksen vastaisen komitean mukaan rasistiset viharikokset ovat viime aikoina lisääntyneet Suomessa. Komitea on huolissaan rikosten merkittävästä määrästä ja vihamielisistä asenteista, jotka kohdistuvat erityisesti etnisiin ja uskonnollisiin vähemmistöryhmiin, kuten romaneihin, muslimeihin, afrikkalaistaustaisiin ihmisiin sekä venäjän- ja ruotsinkielisiin. Komitean tänä vuonna julkaistuissa loppupäätelmissä nostetaan esiin myös lisääntynyt

maahanmuuttovastaisuus ja maahanmuuttaneisiin ihmisiin kohdistuvat väkivaltaiset hyökkäykset. Komitea pitää erityisen ongelmallisena poliittisten vaikuttajien yleistynyttä muukalaisvihamielistä ja rassistista puhetta.(5)

YK:n kidutuksen vastainen komitea antaa Suomella myös moitteita tuoreissa loppupäätelmissään riittämättömistä toimista viharikosten torjunnassa ja tiedonkeruussa. Komitean mukaan Suomen on varmistettava, että rikokset tutkitaan perusteellisesti ja uhreille tarjotaan tehokkaita oikeussuojakeinoja. Suomen on tarjottava viranomaisille asianmukaista koulutusta vihapuheeseen ja viharikoksiin puuttumisesta. Komitea vaatii Suomea myös tuottamaan tilastoja viharikosten määrästä ja luonteesta, rikoksentehtäjille langetetuista tuomioista sekä tarvittaessa uhreille myönnettyistä korvauksista.(6)

Rasismien torjunta vaatii vahvempaa lainsäädäntöä, mitä toimenpideohjelman luonnoksessa ei esitetä. Erityisesti Suomen on toimeenpantava kansainvälisiä sopimuksia valvovien toimijoiden suositukset rassistisen vihapuheen ja -rikosten tehokkaammasta torjumisesta lainsäädännössä. Etnisen profiloinnin kieltoa on selkeytettävä ulkomaalaislain 129 a §:n osalta, jotta se estää henkilön todelliseen tai oletettuun alkuperään perustuvan valvonnan täysimääräisesti.

Suomen rikoslaissa ei myöskään torjuta yksilöön kohdistuvaa rassistista vihapuhetta EU:n rasismipuitepäätöksen edellyttämällä tavalla. Suomen tulee toimeenpanna EU:n rasismipuitepäätös täysimääräisesti.

Valtioneuvoston tulee torjua myös rasismiin risteäviä syrjinnän muotoja. Esimerkiksi THL:n vuonna 2022 julkaiseman tutkimuksen mukaan useampiin eri marginalisoiuihin identiteetteihin kuuluvat ihmiset, kuten seksuaalivähemmistöihin kuuluvat turvapaikanhakijat ja pakolaiset tai rodullistetut seksuaalivähemmistöihin kuuluvat henkilöt, ovat erityisen haavoittuvassa asemassa suomalaisessa yhteiskunnassa. He kohtaavat usein sekä ilmeisiä että piileviä syrjinnän muotoja, loukkaavaa käytöstä ja ulossulkemista.(7)

Kehotamme oikeusministeriön vuonna 2019 julkaiseman moniperusteista syrjintää käsittelevän Policy Brief -raportin(8) tavoin tunnistamaan syrjintäperusteiden mahdollinen kasaantuminen ja kasaantumisen vaikutukset eri yksilöiden ja väestöryhmien kohdalla paremmin sekä kehittämään oikeussuojakeinoja, jotta moniperusteinen syrjintä ja sen kohteeksi joutuneen erityisen haavoittuva asema tunnistetaan paremmin niin tukipalveluissa kuin oikeusprosessissakin.

Kehotamme kaiken kaikkiaan ottamaan sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt huomioon paremmin kaikilla toimenpiteiden aloilla toimenpideohjelmassa. Lisäksi risteäviin syrjinnän muotoihin vastattaessa olennaisessa roolissa on kokonaisvaltaisen sateenkaaripoliittisen toimintaohjelman laatiminen, sillä pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelma ja viimekesäinen

valtioneuvoston tiedonanto eivät sisällä erityisiä toimenpiteitä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksien edistämiseksi.

Toimenpideohjelman luonnoksen luku 7 Racistisen häirinnän ja väkivallan torjunta (s. 38 alkaen) sisältää tärkeitä konkreettisia toimenpidekirjauksia erityisesti antisemitismien torjumiseksi. Amnesty kehottaa ottamaan yhdenvertaisesti huomioon myös muut rasistisen häirinnän kohteena olevat vähemmistöt, kuten muslimit. Esimerkiksi toimenpideohjelman luonnoksessakin siteeratussa ECRI:n viimeisimmässä raportissa (2019) todetaan, että rasistinen ja suvaitsematon julkinen vihapuhe on lisääntynyt ja että sen pääasiallisia kohteita ovat turvapaikanhakijat ja muslimit Suomessa.(9)

Vihapuheesta ja viharikoksista puhuttaessa toimenpideohjelman luonnoksessa unohdetaan myös sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt kokonaan. Esimerkiksi Setan tänä vuonna julkaisemassa Pride-tapahtumia koskevassa raportissa todetaan, että 66 % Pride-tapahtumien järjestäjistä kertoi vuonna 2023 järjestettyihin tapahtumiin kohdistuneen vihatekoja eli viharikoksia tai vihapuhetta. Lisäksi Setan mukaan vihatekoja kohdistuu sateenkaari-ihmisiin ja tapahtumiin Suomessa enemmän kuin mitä lopulta raportoidaan. Setan mukaan aliraportoinnin taustalla on epäluottamusta siihen, että tapaukset otettaisiin vakavasti ja niitä tutkittaisiin huolella sekä tiedon puutetta. Vihamotiivia ei usein myöskään tunnisteta eikä ilmoiteta rikosilmoituksen yhteydessä.(10)

Myös alkuperäiskansa saamelaiset kohtaavat vihapuhetta, mitä toimenpideohjelman luonnoksessa ei huomioida ollenkaan. Esimerkiksi oikeusministeriön vuonna 2022 julkaiseman selvityksen(11) mukaan saamelaisten vaientaminen ja yhteiskunnallisen osallistumisen rajoittaminen on yleisempää kuin muilla vähemmistöryhmillä. Vihapuheen tai häirinnän yleisin tapahtumapaikka on internet. Lähes puolet tutkimukseen vastanneista kertoi kokeneensa vihapuhetta tai häirintää, ja tekijä oli useimmiten poliitikko tai julkisessa asemassa oleva henkilö. Kahdella kolmasosalla vastaajista vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut psyykkiseen terveyteen.

Kansainvälisistä ihmisoikeusvalvontaelimistä viimeisimpänä YK:n ihmisoikeuskomitea on huhtikuussa todennut pitävänsä valitettavana, että saamelaisiin kohdistuvaa vihapuhetta ja häirintää esiintyy edelleen Suomessa.(12)

Valtioneuvoston viimekesäisen yhdenvertaisuustiedonannon tavoin toimenpideohjelmaluonnoksessa ei käsitellä syrjintää ja yhdenvertaisuuden edistämistä terveyspalveluiden ja sosiaaliturvan kannalta, mitä pidämme valitettavana. Kehotamme ottamaan terveys- ja sosiaaliturvakysymykset huomioon toimenpideohjelmassa.

Pääministeri Petteri Orpon hallitus aikoo poistaa paperittomina eläville ihmisille taatun oikeuden välttämättömiin terveyspalveluihin. Hoidon epääminen ei vähennä maahanmuuttoa tai säästä rahaa vaan estää sairastuneiden pääsyn tarvittaviin palveluihin. Oikeus terveyteen on jokaiselle kuuluva ihmisoikeus, joka valtion tulee syrjimättömästi turvata lainsäädännöllä.

Lisäksi hallituksen suunnitelmat maahanmuuttaneiden ja maassa pysyvästi oleskelevien sosiaaliturvan eriyttämisestä ovat yhdenvertaisuusnäkökulmasta hyvin ongelmallisia. Hallituksen on uudelleenarvioitava sosiaaliturvaan kohdistuvat linjauksensa ja turvattava riittävä perusturvan taso syrjimättömästi.

Viitteet:

(1) Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2024, Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomus 2023, s. 21:
[https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/documents/25249352/213256250/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2023+\(PDF\).pdf/adf4b8fa-f875-df56-de89-c43bd851bc59/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2023+\(PDF\).pdf?version=1.1&t=1717569396169](https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/documents/25249352/213256250/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2023+(PDF).pdf/adf4b8fa-f875-df56-de89-c43bd851bc59/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2023+(PDF).pdf?version=1.1&t=1717569396169).

(2) Valtioneuvoston kanslia 2024, Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä, ks. esim. s. 13:
<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=9819f652-21d9-4328-944f-449964b101a1>.

(3) YK:n ihmisoikeuskomitea 2024, Report on follow-up to the concluding observations of the Human Rights Committee:
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolNo=CCPR%2F%2F140%2F2%2FAdd.1&Lang=en.

(4) YK:n ihmisoikeuskomitea 2024, Report on follow-up to the concluding observations of the Human Rights Committee:
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolNo=CCPR%2F%2F140%2F2%2FAdd.1&Lang=en.

(5) YK:n kidutuksen vastainen komitea 2024, Concluding observations on the eighth periodic report of Finland:
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolNo=INT%2FCA%2F%2FCOC%2FFIN%2F58381&Lang=en.

(6) YK:n kidutuksen vastainen komitea 2024, Concluding observations on the eighth periodic report of Finland:
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolNo=INT%2FCA%2F%2FCOC%2FFIN%2F58381&Lang=en.

(7) Czibalmos, Mercédesz; Rask, Shadia 2022, Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt ulkomaalaistaustaisessa väestössä Suomessa: Intersektionaalinen analyysi:
<https://www.julkari.fi/handle/10024/145215>.

- (8) Oikeusministeriö 2019, Moniperusteinen syrjintä olisi tunnistettava paremmin:
<https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Policy+Brief+moniperusteinen+syrjint%C3%A4/22d8951f-aefc-691c-a551-6bc0318882d9/Policy+Brief+moniperusteinen+syrjint%C3%A4.pdf>.
- (9) ECRI 2019, Suomea koskeva raportti, s. 9: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-finland-finnish-translation-/1680972fa8>.
- (10) Seta, 15.3.2024, Kahteen kolmesta Pride-tapahtumasta kohdistui vihatekoja 2023,
<https://seta.fi/2024/03/15/kahteen-kolmesta-pride-tapahtumasta-kohdistui-vihatekoja-2023/>.
- (11) Jauhola, Laura; Siltala, Jenna; Nieminen, Kati 2022, "Että puututtaisiin konkreettisesti":
Seurantaselvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin:
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164248>.
- (12) YK:n ihmisoikeuskomitea 2024, Report on follow-up to the concluding observations of the
Human Rights Committee:
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2F2014%2F22%2FAdd.1&Lang=en.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Toimenpideohjelman toimeenpanon tulee olla ihmisoikeusperustaista. Rasismia on torjuttava kokonaisvaltaisella otteella kansainvälisten ihmisoikeusnormien mukaisesti. Toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumisen ja vaikutusten seuraamisen tulee perustua rodullistettujen yhteisöjen laajaan kuulemiseen ja ajantasaiseen tietoon. Lisäksi on tuettava antirasistisia toimijoita taloudellisin resurssein. Työssä on myös huomioitava Yhdenvertainen Suomi -ohjelman arviointiraportin tulokset.

Lisäksi korostamme Suomen ylioppilaskuntien liiton lausunnon tavoin, että konkreettiset ja tarkat aikataulut helpottavat toimenpideohjelman toteutumisen kokonaisseurantaa. Lisäksi katsomme tarkkojen aikataulujen myös helpottavan sidosryhmien työtä ja työn suunnittelua ajatellen niiden osallistumista erinäisiin tapahtumiin ja foorumeihin.

Muut kommentit

Amnesty korostaa toimenpideohjelman toteuttamisessa sille varattavan rahoituksen ja henkilöstöresurssien tärkeyttä. Resurssien turvaaminen parantaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön laatua, madaltaa syrjinnän uhrien kynnystä vaatia oikeuksiensa toteutumista sekä lisää perus- ja ihmisoikeuksien kannalta laadukasta lainsäädäntöä.

Lisäksi haluamme korostaa järjestökenttään kohdistuvien leikkausten vaikutuksia toimenpideohjelman toimeenpanoon. Erityisesti pienten järjestöjen sidosryhmäyhteistyön ja osallistamisen toteutumisen kohdalla vaarana on, että järjestöistä ei löydy osallistujia sidosryhmäyhteistyöhön niiden resurssien vähentyessä entisestään pääministeri Petteri Orpon hallituksen leikatessa avustuksia.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Amnestyn lausunto valtioneuvoston toimenpideohjelmasta rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä (VN/27386/2023-VNK-31)

Amnesty International on maailman suurin ihmisoikeusjärjestö, jonka toiminta perustuu yksittäisten ihmisten tuelle. Tukijoita on 10 miljoonaa, 150 maassa eri puolilla maailmaa. Amnesty on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton. Amnesty työskentelee kansainvälisesti ja Suomessa laaja-alaisesti ihmisoikeuksien edistämiseksi.

Amnesty International Suomen osasto kiittää mahdollisuudesta lausua otsikon asiassa ja lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

Tiivistelmä

Rasismin poistaminen on valtioneuvostoa sitova velvoite ja rasistinen syrjintä on ihmisoikeusloukkaus. Rasismilla on monenlaisia vaikutuksia ihmisen elämään, mikä tulisi huomioida myös valtioneuvoston toimenpideohjelmassa rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä.

Valtioneuvoston on otettava Suomen ihmisoikeusvelvoitteet vakavasti ja edistettävä yhdenvertaisuutta aidosti ja aktiivisesti kaikilla politiikan osa-alueilla ja hallinnon tasoilla. Toimenpideohjelma rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä ei riitä, mikäli hallitus tekee samaan aikaan politiikkaa, joka syventää rakenteellista rasismia. Amnesty suosittaa ottamaan huomioon toimenpideohjelman toimenpiteissä antirasismien, turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikan ihmisoikeusperustaisuuden, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeudet, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön rakenteiden vahvistamisen sekä ihmisoikeuskasvatuksen.

Vastauksissamme lausuntopyyntöön esitettyihin tarkentaviin kysymyksiin käsitellään sidosryhmäyhteistyötä, risteävän ja moniperusteisen syrjinnän huomioimista, toimenpideohjelman puutteita, toimenpideohjelman tavoitteiden ja vaikutusten seuraamista, toimenpideohjelman toteuttamiseen varattavan rahoituksen ja henkilöstöresurssien tärkeyttä sekä järjestökenttään kohdistuvien leikkausten vaikutuksia toimenpideohjelman toimeenpanoon.

Johdanto

Rasismilla on monenlaisia vaikutuksia ihmisen elämään, mikä tulisi huomioida myös valtioneuvoston toimenpideohjelmassa rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Rakenteellinen rasismi hankaloittaa muun muassa koulutukseen ja työhön pääsyä, vaikeuttaa asunnon saantia ja vaarantaa maahan muuttaneiden ja heidän lastensa kiinnittymisen suomalaiseen yhteiskuntaan. Viharikokset, rasistinen häirintä ja vihapuhe aiheuttavat turvattomuutta ja hiljentävät vähemmistöjen äänen.

Rasismien poistaminen on valtioneuvostoa sitova velvoite ja rasistinen syrjintä on ihmisoikeusloukkaus. Perustuslain mukaan julkisen vallan on turvattava ihmisoikeuksien toteutuminen. Kansainväliset ihmisoikeuksien toteutumista valvovat tahot ovat toistuvasti edellyttäneet Suomen valtiolta tehokkaampia toimia rasismiin puuttumiseksi.

Hallituksen politiikka on monin tavoin ristiriidassa Suomen saamien ihmisoikeussuositusten kanssa. Yksittäiset toimet kuten valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonanto, toimenpideohjelma ja rasisminvastainen kampanja eivät riitä, kun samaan aikaan viedään eteenpäin ihmisoikeusvastaisia lakihankkeita, jotka syventävät rakenteellista rasismia. Hallitus on esimerkiksi kaventamassa maahan muuttavien ja Suomessa jo asuvien ulkomaalaisten oikeuksia. Hallitus aikoo muun muassa poistaa turvapaikanhakijoilta oikeuden hakea työperäistä oleskelulupaa sekä vaikeuttaa paperittomien asemaa. Lisäksi hallitus ei ole edistämässä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen asemaa parantavaa lainsäädäntöä tai muita politiikkatoimia.

Hallituksen on otettava Suomen ihmisoikeusveloitteet vakavasti ja edistettävä yhdenvertaisuutta aidosti ja aktiivisesti kaikilla politiikan osa-alueilla. Näiden toimenpiteiden tulisi olla keskiössä valtioneuvoston toimenpideohjelmassa rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä.

Antirasismi

Hallitus ja sen ministerit vaikuttavat suoraan puheellaan, kirjoituksillaan ja hyväksymillään toimilla yhteiskunnassa yleisesti hyväksyttävään puheeseen ja keskusteluilmaperiin. Maahanmuuttaneiden

kehystäminen turvallisuusuhiksi ja järjestelmien väärinkäyttäjiksi antaa tilaa rasistisille asenteille ja toimille sekä edistää vastakkainasettelua valkoisen ja rodullistetun väestön välillä. Valtioneuvoston tulee kaikessa toiminnassaan painottaa jokaisen ihmisarvoa, eikä rasistista kielenkäyttöä tai toimintaa tule hyväksyä missään tilanteessa. Tämän tulisi näkyä selkeästi toimenpideohjelmassa.

Rasististen rakenteiden purkaminen edellyttää pitkäjänteisiä toimia kaikilla hallinnonaloilla. Toimenpideohjelmassa on torjuttava rasismia kokonaisvaltaisella otteella Durbanin julistuksen ja toimintaohjelman(1) sekä EU:n antirasistisen toimintasuunnitelman(2) mukaisesti. Toimenpideohjelman on tuettava antirasistisia kansalaisyhteiskunnan toimijoita taloudellisin resurssein.

Tutkimusten(3) mukaan turvallisuusviranomaiset ja vartijat harjoittavat etnistä profilointia. Se konkretisoituu esimerkiksi ihonväriin tai kieleen perustuvina pysäytyksinä, henkilöllisyystodistusten tarkistuksina tai kiinniottoina kauppakeskuksissa, lentokenttien turvatarkastuksissa ja ulkomaalaisvalvonnassa. Ulkomaalaislain 129 a §:ää on selkiytettävä, jotta se estää henkilön todelliseen tai oletettuun alkuperään perustuvan valvonnan täysimääräisesti. Kiellon toteutuminen on varmistettava YK:n rasismien vastaisen komitean suosituksiin(4) perustuvilla toimenpiteillä. Kehotammekin sisällyttämään toimenpideohjelmaan selkeitä toimia etnisen profiloinnin kiellon selkeyttämiseksi lainsäädännössä ja viranomaiskäytännöissä.

Viharikosilmoitusten määrä on jatkanut kasvuaan Suomessa. Suurin osa vuoden 2022 viharikosilmoituksista liittyi etniseen tai kansalliseen taustaan.(5) Selvitysten(6) mukaan vihapuhe ja häirintä ovat yhä merkittävä ongelma yhteiskunnassa, eivätkä valtionhallinnon tasolla tehtyjen toimien tulokset näy vähemmistöryhmien kokemustasolla. Suomen on toimeenpantava ECRI:n(7), Euroopan komission(8) ja muiden kansainvälisten ihmisoikeustoimijoiden antamat suositukset rasistisen vihapuheen ja -rikosten tehokkaammasta kieltämisestä lainsäädännössä. Vihamotiivin tunnistamista rikosprosessissa on kehitettävä. Amnesty kehottaa sisällyttämään toimenpideohjelmaan tehokkaita toimia rasistiseen vihapuheeseen ja -rikoksiin puuttumiseksi ja esimerkiksi turvapaikanhakijoiden, islamofobian kohteena olevien ihmisten, afrikkalaistaustaisten ihmisten, alkuperäiskansa saamelaisten sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen suojelemiseksi.

Hallituksen suunnitelmat maahanmuuttaneiden ja maassa pysyvästi oleskelevien sosiaaliturvan eriyttämisestä eivät ole perusteltuja ja ne syventävät rakenteellista rasismia. Hallitusohjelman toimenpiteet eivät sisällä nykyisen ihmisarvoiseen elämään riittämättömän perusturvan tason nostoa. Sen sijaan luvassa on leikkauksia ja lisää byrokraloukkua. Sosiaaliturva ja sen käyttö on monin tavoin sukupuolittunutta. Hallituksen on uudelleenarvioitava sosiaaliturvaan kohdistuvat linjauksensa ja turvattava riittävä perusturvan taso syrjimättömästi. Toimien tulee perustua tutkittuun tietoon, joka ottaa huomioon ihmisoikeusveloitteet sekä haavoittuvassa asemassa olevat ja marginalisoidut ihmisryhmät. Amnesty kehottaa hallitusta pohjaamaan sosiaaliturvan uudistukset kansainvälisiin ihmisoikeusveloitteisiin ja ottamaan toimenpideohjelmassa huomioon sosiaaliturvakysymykset yhdenvertaisuusnäkökulmasta.

Amnestyn suositukset toimenpiteiksi:

- Torjutaan rasismia kokonaisvaltaisella otteella Durbanin julistuksen ja toimintaohjelman sekä EU:n antirasistisen toimintasuunnitelman mukaisesti sekä tuetaan antirasistisia kansalaisyhteiskunnan toimijoita taloudellisin resurssein.
- Selkeytetään etnisen profiloinnin kieltoa lainsäädännössä ja viranomaiskäytännöissä.
- Tehostetaan toimia rasistiseen vihapuheeseen ja -rikoksiin puuttumiseksi.
- Pohjataan sosiaaliturvan uudistukset kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin.

Turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikka

EU-maissa, myös Suomessa, on pidempään näkynyt trendi, jossa maahanmuuttopolitiikkaa kiristetään vetoamalla kansalliseen turvallisuuteen. Tässä turvallistamisessa turvallisuus asetetaan kaikkein tärkeimmäksi arvoksi perus- ja ihmisoikeuksien kustannuksella. Turvaa hakevien ihmisten esittäminen turvallisuusuhkana on johtanut maahanmuuttopolitiikkaan, jonka vuoksi Euroopan rajoille kuolee vuosittain tuhansia, pääasiassa ei-eurooppalaisia, ihmisiä. Euroopan parlamentti on todennut, että muuttoliikkeen valvontaa ja rajavalvontaa ei voi asettaa ihmisten turvallisuuden, oikeuksien ja hengen edelle.(9) Nopea ja vastaanottava suhtautuminen ukrainalaisiin on paljastanut kaksoisstandardit, joita sovelletaan eurooppalaisten ja ei-eurooppalaisten turvaa hakevien ihmisten välillä. Käytäntö on tuonut esiin rajapolitiikan rasistisuuden Euroopassa. Hallituksen on turvattava kaikkien ihmisoikeudet, myös ei-eurooppalaisten, ja päätöksenteon tulee perustua tutkimustietoon, ei mielikuviin. Kehotamme hallitusta keskittymään niin toimenpideohjelmassa kuin sen politiikassa yleisesti ihmisoikeuksiin turvallistamisen sijaan. Turvallisuutta ei lisätä ihmisoikeuksia loukkaamalla.

Amnesty pitää valitettavana, että hallituksen turvapaikkapolitiikkaa ja siihen kohdistunutta kritiikkiä ei huomioida lainkaan toimenpideohjelman luonnoksessa. Esimerkiksi YK:n kidutuksen vastainen komitea kritisoi uusimmissa loppupäätelmissään pääministeri Petteri Orpon hallituksen esittämiä muutoksia ulkomaalais- ja rajavartiolaitokseen. Erityisen ongelmallisia ovat viimeaikaiset esitykset, jotka saattavat heikentää turvapaikanhakijoiden oikeuksia. Komitea korostaa loppupäätelmissään, jokaisen oikeutta hakea turvaa oikeudellisesta asemastaan ja saapumistavastaan riippumatta.(10)

Myöskään usein haavoittuvassa asemassa olevia ja rasistiselle syrjinnälle alttiita turvapaikanhakijoita ei mainita sanallakaan toimenpideohjelmaluonnoksessa. Maahanmuuttaneet huomioidaan lähinnä työllistämisen tavoitteiden näkökulmasta eikä esimerkiksi ulkomaalaislakiin suunniteltavia muutoksia ja niiden vaikutuksia arvioida antirasismien ja yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta.

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman mukaan turvapaikan hakemiseen perustuva turvapaikkamekanismi minimoidaan, pakolaiskiintiö lasketaan 500:aan, maassa oloa vaikeutetaan ja palautuksia tehostetaan. Hallitus aikoo poistaa paperittomille ihmisille vuosien työn jälkeen hiljattain taatun oikeuden välttämättömiin kiireettömiin terveystalvaeluihin heikentäen näin yhdenvertaisuutta. Toimenpiteet lisäävät ihmisoikeusloukkausten riskiä ja inhimillistä kärsimystä. Suunnitellut toimet on arvioitava riippumattomasti antirasistisesta näkökulmasta, ja hallituksen on sitouduttava ihmisoikeusperustaiseen maahanmuutto- ja kotoutuspolitiikkaan. Amnesty suosittaakin toimenpiteenä teettämään antirasistisen arvioinnin hallituksen ja sen hallitusohjelman maahanmuutto- ja kotoutumispolitiikasta sekä toimeenpanemaan arvioinnin suositukset.

Suomen maahanmuuttopolitiikan lähtökohtana on oltava kaikkien ihmisoikeuksien toteutuminen, kansalaisuudesta riippumatta. Ihmisoikeusperustaisen lainsäädännön lisäksi, Suomen on luotava toimintaohjelma sota, vainoa tai muita ihmisoikeusloukkauksia paenneille heidän oikeuksien turvaamiseksi ja suomalaisessa yhteiskunnassa toimimisen tukemiseksi. Toimintaohjelman tulee lisätä turvallisia reittejä kansainvälisen suojelun hakuun, edistää turvallista ja inhimillistä vastaanottoa ja edistää ihmisoikeuksia kunnioittavaa hakuprosessia. Perheenyhdistäminen tulee nähdä osana kotoutumista. Ohjelman tulee sisältää konkreettisia toimia, joilla varmistetaan kaikille yhdenvertaiset mahdollisuudet toimia yhteiskunnassa omana itsenään taustasta riippumatta.

Amnestyn suositukset toimenpiteiksi:

- Keskitytään hallituksen politiikassa ihmisoikeuksiin turvallistamisen sijaan.
- Teetetään antirasistinen arviointi hallituksen ja sen hallitusohjelman maahanmuutto- ja kotoutumispolitiikasta sekä toimeenpannaan sen suositukset.
- Luodaan maahanmuuttoliittinen toimintaohjelma humanitaarisen maahanmuuton vahvistamiseksi.

Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeudet

Toimenpideohjelmaluonnoksen mukaan sen kärkenä ovat aktiiviset ja konkreettiset toimet rasismien torjumiseksi. Ohjelman mukaan muita syrjintäperusteita kuten ikää, vammaisuutta ja seksuaalista suuntautumista sekä sukupuolten tasa-arvoa käsitellään läpileikkaavasti toimenpiteissä, jotka perustuvat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien edistämiselvöllisyyksien toimeenpanoon.(11)

Amnesty kehottaa ottamaan sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeudet paremmin huomioon toimenpideohjelmassa, sillä luonnoksessa niihin liittyviä konkreettisia toimenpidekirjauksia ei näy lainkaan. Amnesty kysyykin, miten luonnoksessa mainittu läpileikkaavuus esimerkiksi seksuaalisen suuntautumisen osalta näkyy? Muistutamme tässäkin yhteydessä, että julkisen vallan velvollisuus turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista lähtee jo perustuslaista (PL 22 §), eivätkä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeudet ole tästä poikkeus.

Sateenkaari-ihmisten kokema syrjintä on yhä laajamittaista eri elämänalueilla. Suomessa tarvitaan ihmisoikeuksia turvaavan lainsäädännön lisäksi aktiivisia politiikkatoimia sateenkaari-ihmisten oikeuksien turvaamiseksi. Suomen on useiden muiden Pohjoismaiden tavoin laadittava poikkihallinnollinen toimintaohjelma sateenkaari-ihmisten oikeuksien turvaamiseksi. Toimintaohjelman tulee sisältää erityisiä toimia transihmisten ja intersukupuolisten henkilöiden kohtaaman sekä moniperustaisen syrjinnän torjumiseksi.

Amnesty katsoo myös, että sukupuolen juridinen vahvistaminen translapsille ja -nuorille on mahdollistettava ihmisoikeusveloitteiden mukaisesti. Translasten ja -nuorten kokemukset omasta sukupuolestaan eivät vastaa heille syntymässä määritettyä sukupuolta. Sukupuolen juridisessa vahvistamisessa on kyse hallinnollisesta prosessista, jossa ihmisen sukupuoli merkitään väestötietoihin paremmin omaa identiteettiä vastaavaksi. Uusi laki sukupuolen vahvistamisesta kieltää yhä alle 18-vuotiailta mahdollisuuden oman sukupuoli-identiteettinsä viralliseen tunnustamiseen. Nykytiedon(12) valossa on lapsen edun mukaista, että lapsi tai nuori saa identifioitua ja ilmaista sukupuoltaan oman kokemuksensa mukaisesti. Valtioneuvoston on eduskunnan lausuman(13) mukaisesti arvioitava ja valmisteltava tarvittavat muutokset, jotta translapset ja -nuoret saavat korjattua henkilötietojensa sukupuolimerkinnän ihmisoikeusveloitteiden mukaisesti.

Myös YK:n kidutuksen vastaisen komitea on kritisoinut tänä vuonna antamissaan loppupäätelmissään uutta lakia sukupuolen vahvistamisesta siitä, että se sulkee alle 18-vuotiaat itsemääräämisoikeuden ulkopuolelle. Komitean mukaan Suomen olisi harkittava sukupuolen oikeudellisen vahvistamisen mahdollistamista myös alaikäisille.(14)

Ei-binäärisen ihmisen kokemus omasta sukupuolestaan ei sovi kaksinapaiseen mies-nais-jakoon. Hän voi määrittää itsensä esimerkiksi muunsukupuoliseksi tai sukupuolettomaksi. Suomen väestötietojärjestelmä ei tällä hetkellä tunnusta virallisesti ei-binäärisiä identiteettejä, mikä altistaa ei-binääriset ihmiset kategorisesti syrjinnälle. Kansainvälisten ihmisoikeusnormien(15) mukaan valtioiden tulee mahdollistaa useampia sukupuolimerkintöjä kuin ”mies” ja ”nainen”. Yhä useampi valtio maailmassa on mahdollistanut kolmannen sukupuolimerkinnän henkilöllisyystodistuksessa. Amnesty suositaa, että ei-binääristen identiteettien tunnustamista koskeva selvitys- ja valmistelutyö tulee aloittaa viipymättä ja Suomessa on otettava käyttöön kolmas sukupuolimerkintä ei-binääristen identiteettien tunnustamiseksi.

Kehotamme myös turvaamaan intersukupuolisten lasten kehollisen koskemattomuuden erityislainsäädännöllä ja sisällyttämään sitä koskevan kirjauksen toimenpideohjelmaan. Intersukupuolisuus tarkoittaa kehon sukupuolipiirteiden variaatiota eli sitä, että ihmisen sukuelimet, hormonit tai kromosomit eivät ole yksiselitteisesti nais- tai miestyypilliset. YK:n ihmisoikeuskomitea(16) ja naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea(17) ovat kritisoineet Suomea intersukupuolisille lapsille tehtävistä niin sanotuista sukupuolta ”normalisoivista” leikkauksista ja muista toimenpiteistä. Myös YK:n kidutuksen vastainen komitea on tänä vuonna antamissaan loppupäätelmissään ilmaissut huolensa intersukupuolisille lapsille tehdyistä tarpeettomista toimenpiteistä ja hoidoista. Sen mukaan Suomen olisi harkittava tarpeettomien hoitojen kieltämistä ennen kuin lapset ovat saavuttaneet iän, jossa he voivat antaa vapaan ja tietoon perustuvan suostumuksensa. Tarpeettomien hoitojen uhreille komitea vaatii asianmukaisia korvauksia ja kuntoutusta.(18)

Viime vuosina annetut eettiset ohjeistukset ja suositukset eivät ole onnistuneet tekemään loppua haitallisille hoitokäytännöille. Ilman tietoon perustuvaa suostumusta tehtävät kehovariaatioiden kanssa syntyneiden lasten sukupuolipiirteitä muokkaavat toimenpiteet on kiellettävä erityislainsäädännöllä lukuun ottamatta tilanteita, joissa lapsen terveys on välittömässä vaarassa.

Amnestyn suositukset toimenpiteiksi:

- Laaditaan kokonaisvaltainen sateenkaaripoliittinen toimintaohjelma.
- Mahdollistetaan sukupuolen juridinen vahvistaminen translapsille ja -nuorille ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisesti.
- Otetaan käyttöön kolmas sukupuolimerkintä ei-binääristen identiteettien tunnustamiseksi.

- Turvataan intersukupuolisten lasten kehollinen koskemattomuus erityislainsäädännöllä.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön rakenteet

Amnesty kehottaa valtioneuvostoa omaksumaan antirasistisen toiminnan periaatteet tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuspolitiikan toteuttamisen lähtökohdaksi. Intersektionaalista lähestymistapaa tulisi hyödyntää kaikessa syrjinnän vastaisessa työssä. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuspolitiikan ytimessä on oltava moniperustaista syrjintää kohtaaviin ryhmiin kuuluvien ihmisten oikeuksien turvaaminen.

Suomi on saanut runsaasti suosituksia YK:n ja Euroopan neuvoston ihmisoikeuselimiltä. Tiedetyt teemat kuten naiseen kohdistuva väkivalta toistuvat suosituksissa vuodesta toiseen, sillä aiempia suosituksia ei ole toimeenpantu tehokkaasti. Suositusten seuranta ja toimeenpanoa varten tarvitaan toimiva mekanismi, jonka avulla ajantasainen tilanne saatetaan säännöllisesti valtioneuvoston ja eduskunnan käsittelyyn.

Amnesty pitääkin tervetulleena toimenpideohjelmaluonnoksen toimenpidettä käsitellä kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten Suomelle antamien ratkaisujen, päätelmien ja suositusten toimeenpanotilannetta vuosittain. On varmistettava, että suositusten käsittely tapahtuu avoimesti ja eduskuntaa kuullen ja että käsittely johtaa konkreettisiin toimiin suositusten toimeenpanemiseksi viipymättä.

Lainsäädäntö, talousarvio sekä strategiat, ohjelmat ja toimenpidesuunnitelmat ovat keskeisiä välineitä sukupuolten tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämiseksi eri poliittikatasoilla. Kaikkien päätösten vaikutuksia on arvioitava eri sukupuolten ja yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta, mutta käytännössä sukupuoli- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi jää usein tekemättä tai liian kapeaksi. Säädösvalmistelijoiden ja muiden virkahenkilöiden perus- ja ihmisoikeusosaamista tulee tukea kaikilla hallinnonaloilla.

Amnesty pitääkin tervetulleena toimenpideohjelmaluonnoksen tavoitteita laatia koulutussuunnitelma erilaisista koulutuskokonaisuuksista poliittiselle johdolle ja virkamiesjohdolle, järjestää valtion henkilöstöjohdolle ja -asiantuntijoille koulutusta monimuotoisuudesta ja anonyymistä rekrytoinnista sekä tuottaa koulutus- ja taustamateriaali ihmisoikeuspoliittisesta linjasta kansainvälisissä ja EU-asioissa toimivien virkahenkilöiden käyttöön.(19)

Amnesty kuitenkin muistuttaa, että perus- ja ihmisoikeudet on otettava huomioon ja niitä on toteutettava kaikessa julkisen hallinnon päätöksenteossa ja toiminnassa, eikä pelkästään esimerkiksi johtotasolla tai kansainvälisten ja EU-asioiden parissa työskentelevien viranhaltijoiden työssä. Niin valtion, kuntien kuin hyvinvointialueidenkin tasolla on kiinnitettävä erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten oikeuksiin.

Lisäksi tasa-arvo- ja syrjintätiedon keräämistä on kehitettävä pitkäjänteisesti. Amnesty kehottaakin parantamaan sukupuoli- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointia ja seurantaa julkishallinnon toiminnassa.

Amnesty pitää tervetulleena, että toimenpideohjelmaan ollaan sisällyttämässä erinäisiä toimia yhdenvertaisuuden toteutumiseen liittyvän tietopohjan vahvistamiseksi. Näitä toimia ovat esimerkiksi www.perusoikeusseuranta.fi-verkkosivun sisältöjen perusteella tuotetut analyysiraportit sekä vuonna 2026–2027 toteuttava tutkimus yhdenvertaisuuden edistämisen toimista ja niiden yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta. Muistutamme kuitenkin, että perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia on tehtävä jatkuvasti perusvirkatyönä ja lisäksi on panostettava tutkimusten kohteena olevien vähemmistöryhmien luottamuksen rakentamiseen.

Peräänkuulutamme myös julkishallinnon resurssien lisäämistä sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen sitoutuminen edellyttää sen ymmärtämistä, että tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö maksaa. Tällä hetkellä julkishallinnon tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö on kroonisesti aliresursoitua. Käytännössä tämä johtaa siihen, että tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö jää helposti alisteisiksi muille julkishallinnon tehtäville. Selvitysten mukaan syrjintää valvovien perus- ja ihmisoikeustoimijoiden resurssit ovat riittämättömiä suhteessa niille määritettyihin tehtäviin.(20) Resurssien lisääminen turvaisi laadukkaampaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä, madaltaisi syrjinnän uhrien kynnystä vaatia oikeuksiensa toteutumista sekä lisäisi perus- ja ihmisoikeuksien kannalta laadukasta lainsäädäntöä.

Naisiin kohdistuva väkivalta on sukupuoleen perustuvan syrjinnän muoto. Kansalliset ja kansainväliset tutkimukset(21) osoittavat kiistattomasti, että naisiin ja tyttöihin kohdistuva väkivalta(22) on Suomessa hälyttävän yleistä. Sukupuolittuneen väkivallan ehkäisy on ollut tehotonta(23) olemassa olevista suosituksista ja ihmisoikeusvelvoitteista huolimatta. Ehdotammekin konkreettiseksi toimenpiteeksi lain laatimista, joka velvoittaa kuntia, hyvinvointialueita ja valtiota naisiin ja tyttöihin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn huomioiden samalla intersektionaalisuuden ja antirasismia.

On myös elintärkeää varmistaa kaikkien väkivaltaa kokeneiden naisten ja tyttöjen oikeus vaikuttaviin palveluihin ja väkivallattomaan elämään. Amnestyn kuntatutkimuksen tulokset(24) kertovat, että vähemmistöryhmiin kuuluvien naisten ja tyttöjen tarpeita ei oteta huomioon palvelujen suunnittelussa eikä toteutuksessa. Erityisesti vammaiset naiset, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt,

turvapaikanhakijanaiset sekä heikosti suomea puhuvat naiset ovat vaarassa jäädä heille soveltuvien palvelujen ulkopuolelle.

Väkivallan uhrit, jotka kokevat moniperusteista syrjintää, tarvitsevat toipumiseensa pitkäjänteistä tukea. Järjestöjen näkemys(25) on, että tällaista tukea ei ole tarjolla. Hallituksen on varmistettava riittävän pituinen, saavutettava, monimuotoinen tuki kaikille väkivaltaa kokeneille. Lainsäädännön toimeenpanossa on varmistettava maahan muuttaneiden, väkivaltaa kokeneiden naisten oikeus väkivallattomaan elämään ja itsenäiseen oleskelulupaan.

Nyt toimenpideohjelman luonnoksessa väkivallan torjumiseen liittyvä ainoa konkreettinen toimenpide koskee ammattilaisten kouluttamista ja tietoisuuden lisäämistä kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisystä sekä ilmiön tunnistamisen ja siihen puuttumisen parantamista. (26) Amnesty muistuttaa, että kunniaan liittyvää väkivallan kohdalla tulisi avata ja tarkastella myös sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen roolia.

Amnesty suositukset toimenpiteiksi:

- Hyödynnetään intersektionaalista lähestymistapaa kaikessa syrjinnän vastaisessa työssä.
- Käsitellään säännöllisesti vuosittain kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten suositukset ja toimeenpanon tilanne valtioneuvostossa ja eduskunnassa ja ryhdytään tarvittaviin toimenpiteisiin suositusten toimeenpanemiseksi.
- Parannetaan sukupuoli- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointia ja seuranta julkishallinnon toiminnassa.
- Lisätään julkishallinnon resursseja sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.
- Laaditaan laki, joka velvoittaa kuntia, hyvinvointialueita ja valtiota naisiin ja tyttöihin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn.
- Varmistetaan kaikkien väkivaltaa kokeneiden naisten ja tyttöjen oikeus vaikuttaviin palveluihin ja väkivallattomaan elämään.

Ihmisoikeuskasvatus

Toimenpideohjelmaluonnos sisältää erinäisiä toimenpidekirjauksia yhdenvertaisuuden edistämiseksi koulutuksen saralla. Luonnoksessa muun muassa halutaan suunnitella ja toteuttaa koko koulutusjärjestelmän kattava tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelma, jonka tavoitteena on tukea ja seurata lakisääteisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimista ja parantaa niiden vaikuttavuutta tasa-arvon yhdenvertaisuuden edistämisen välineenä.(27) Muistutamme, että toimenpiteiden toteuttamisessa on myös turvattava taloudelliset resurssit ja henkilöstövoimavarat.

Amnesty katsoo, että on tärkeää luoda kansallinen ohjelma ihmisoikeuskasvatukselle. Nykyiset koulutuspoliittiset asiakirjat eivät tunnista riittävästi sitä, että jokaisella on oikeus ihmisoikeuskasvatukseen. Ihmisoikeudet tulevat osaksi koulun arkea vahvistamalla opetussuunnitelmien ihmisoikeusperustaisuutta sekä oppilaiden osallisuutta ja vaikuttamistaitoja. Ihmisoikeuskasvatuksen yhdenvertaiseksi toteutumiseksi tarvitaan kansalliset suuntaviivat, jotka tukevat ihmisoikeuskasvatusta systemaattisesti kaikilla koulutusasteilla. Kansallinen ohjelma mahdollistaa ihmisoikeuskasvatuksen ja opetuksen ihmisoikeusperustaisuuden järjestelmällisen arvioinnin ja pitkäjänteisen kehittämisen.

Peräänkuulutamme opettajien ihmisoikeusosaamisen vahvistamista antirasistisella ja normitietoisella otteella. Viime vuonna julkaistun VN TEAS -tutkimuksen mukaan opettajankoulutusten välillä on suuria eroja siinä, miten paljon opettajaopiskelijat opiskelevat ihmisoikeuskasvatuksen sisältöjä.(28) Ihmisoikeuskasvatus tulee huomioida kokonaisvaltaisesti opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen sisällössä, toimenpiteissä ja tavoitteissa. Koulutuksessa tulee panostaa syrjivien rakenteiden, normien ja ajatusmallien tunnistamiseen ja purkamiseen sekä antirasistiseen työskentelyyn. Myös oppilaitosten hallinnon osaamista ihmisoikeusperustaisuudesta tulee vahvistaa.

Huolimatta hallituksen esityksestä saamelaiskäräjälain uudistamiseksi ja saamelaisten ja viittomakielisten totuus- ja sovintokomissioiden työtä koskevista maininnoista, toimenpideohjelman luonnoksessa ei mainita mitään konkreettisia toimenpiteitä saamen kielten ja saamenkielisestä opetuksesta ja saamelaistiedon opettamisesta. Amnesty kehottaaakin kehittämään saamen kielten ja saamenkielistä opetusta sekä saamelaistiedon opettamista suomen- ja ruotsinkielisessä koulutuksessa.

Viime vuonna YK:n lapsen oikeuksien komitea kehotti Suomea varmistamaan laadukkaan monikielisen opetuksen saamelaislapsille.(29) Kuten OKM:n asettama työryhmä(30) on esittänyt,

Suomen tulee kehittää koltansaamen opetusta, vahvistaa saamenkielistä varhaiskasvatusta erityisesti saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella sekä parantaa saamenkielisen varhaiskasvatus- ja opetushenkilöstön saatavuutta. Suomen- ja ruotsinkielinen opetus ja oppimateriaalit käsittelevät saamelaistietoa vain vähän sekä usein toistavat saamelaisiin liitettyjä syrjiviä stereotyyppioita. Saamelaistieto tulee päivittää nykyaikaan, oppimateriaalien kuvamateriaaleja on kehitettävä eettisesti kestäviksi, ja Suomen valtion roolia saamelaisten oikeuksien loukkauksissa tulee käsitellä kattavammin.

Amnesty muistuttaa, että kokonaisvaltaisella seksuaalikasvatuksella on merkittävä asema seksuaaliväkivallan ehkäisyssä. Eduskunta on 27.6.2022 hyväksymässä lausumassaan edellyttänyt hallitusta huomioimaan suostumusperustaisen seksuaalirikoslainsäädännön uudistuksen seksuaalikasvatuksessa.(31) Toisistaan erillisten politiikka- ja toimenpideohjelmien sijaan seksuaalikasvatuksen edistämiseen tarvitaan systemaattisuutta. Suomeen on asetettava kansallinen vastuutaho koordinoimaan alueellista seksuaalikasvatustyötä. Tarkemmat suositukset seksuaalikasvatuksen kehittämiseen löytyvät seksuaalioikeusjärjestöjen tavoitteista.(32)

Amnestyn suositukset toimenpiteiksi:

- Luodaan kansallinen ohjelma ihmisoikeuskasvatukselle.
- Vahvistetaan opettajien ihmisoikeusosaamista antirasistisella ja normitietoisella otteella.
- Kehitetään saamen kielten ja saamenkielistä opetusta sekä saamelaistiedon opettamista suomen- ja ruotsinkielisessä koulutuksessa.
- Edistetään suostumuskulttuuria seksuaalikasvatuksella.

Viitteet:

- (1) Yhdistyneet kansakunnat, Durbanin julistus ja toimintaohjelma: <https://www.un.org/en/fight-racism/background/durban-declaration-and-programme-of-action>.
- (2) Euroopan komissio, EU:n antirasistinen toimintasuunnitelma 2020–2025: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-anti-racism-action-plan-2020-2025_en.
- (3) Ks. esim. Keskinen, Suvi; Atabong, Alemanji Aminkeng; Himanen, Markus; Kivijärvi, Antti; Osazee, Uyi; Pöyhölä, Nirosha; Rousku, Venla 2018, Pysäytetyt: etninen profilointi Suomessa: <https://helda.helsinki.fi/items/2e05af0f-510e-435c-bab2-b5f19db75458>.
- (4) YK:n rasismien vastainen komitea 2020, General recommendation No. 36 (2020) on preventing and combating racial profiling by law enforcement officials: <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-recommendation-no-36-2020-preventing-and>.
- (5) Rauta, Jenita, Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2022: <https://www.theseus.fi/handle/10024/808142>.
- (6) Jauhola, Laura; Siltala, Jenna; Nieminen, Kati 2022, "Että puututtaisiin konkreettisesti": Seurantaselvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164248>.
- (7) ECRI, Suomea koskeva raportointisivu 2024: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/finland>.
- (8) Euroopan komissio 2023, January Infringements package: key decisions: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/inf_23_142.
- (9) Euroopan parlamentti 2022, Euroopan parlamentin päätöslauselma rodullisesta oikeudenmukaisuudesta, syrjimättömyydestä ja rasismintorjunnasta EU:ssa 10.11.2022, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0389_FI.html#ref_1_31.
- (10) YK:n kidutuksen vastainen komitea 2024, Concluding observations on the eighth periodic report of Finland: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2FCA T%2FCOC%2FFIN%2F58381&Lang=en.
- (11) Valtioneuvoston kanslia 2024, Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä, ks. esim. s. 10: <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=9819f652-21d9-4328-944f-449964b101a1>.
- (12) Seta 2018, Moninaiset lapsemme – raportti translasten ja intersukupuolisten lastenhyvinvoinnista, hoidosta ja juridisesta asemasta: https://www.dropbox.com/sh/copnqdn4ckhlbj3/AAC4tY4hyQ2AZng57nCncrgFa?e=1&preview=Moninaiset_lapsemme_2018_korjattusivunumerot.pdf&dl=0.
- (13) Eduskunta 2022, Eduskunnan vastaus EV 259/2022 vp – HE 189/2022 vp: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskunnanVastaus/Sivut/EV_259+2022.aspx.

- (14) YK:n kidutuksen vastainen komitea 2024, Concluding observations on the eighth periodic report of Finland:
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2FCA T%2FCOC%2FFIN%2F58381&Lang=en.
- (15) The Yogyakarta Principles, Principle 31 (YP+10): <https://yogyakartaprinciples.org/principle-31-yp10/>.
- (16) YK:n ihmisoikeuskomitea 2021, Concluding observations on the seventh periodic report of Finland:
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC %2FFIN%2FCO%2F7&Lang=en.
- (17) Naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CEDAW) 2022, Concluding observations on the eighth periodic report of Finland:
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2 FC%2FFIN%2FCO%2F8&Lang=en.
- (18) YK:n kidutuksen vastainen komitea 2024, Concluding observations on the eighth periodic report of Finland:
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2FCA T%2FCOC%2FFIN%2F58381&Lang=en.
- (19) Valtioneuvoston kanslia 2024, Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasmin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä, ks. s. 42:
<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=9819f652-21d9-4328-944f-449964b101a1>.
- (20) Ihmisoikeuskeskus 2022, Selvitys kansallisista perus- ja ihmisoikeustoimijoista:
<https://bin.yhdistysavain.fi/1586428/ZmHhTqfJ5NNqXD4SoWlz0Xc87k/IOK%20SELVITYS%20KANSAL LISISTA%20PIO-TOIMIJOISTA%202022%20FI.pdf>.
- (21) Tilastokeskus 2024, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta -sivusto:
<https://stat.fi/tup/sukupuolistunut-vakivalta/index.html>.
- (22) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023, Naisiin kohdistuva väkivalta:
<https://thl.fi/aiheet/vakivalta/eri-ryhmat-ja-vakivalta/naisiin-kohdistuva-vakivalta>.
- (23) Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, Lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen ja ehkäisyn prosessit – Lähisuhdeväkivaltatyön hyvät käytännöt rakenteisiin:
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162012/STM_2019_55_Rap.pdf.
- (24) Lidman Satu; Amnesty International Suomen osasto 2016, KUKA OTTAA VASTUUN? – Tiivistelmä: Naisiin kohdistuva väkivalta ja ihmisoikeusvelvoitteiden toteutuminen:
<https://frantic.s3.amazonaws.com/amnesty-fi/2017/02/Vuoden-2016-kuntaselvityksen-tiivistelm%C3%A4-ja-johtop%C3%A4%C3%A4t%C3%B6kset.pdf>.
- (25) Amnesty International Suomen osasto 2022, Järjestökentän arvio: Väkivaltaa kokeneiden naisten ja tyttöjen tarvetta pitkäkestoiseen tukeen ei tunnisteta, palvelut ovat sirpaleisia eikä palvelujen järjestämistä resurssoida:

<https://www.amnesty.fi/jarjestokentan-arvio-vakivaltaa-kokeneiden-naisten-ja-tyttojen-tarvetta-pitkakestoiseen-tukeen-ei-tunnisteta-palvelut-ovat-sirpaleisia-eika-palvelujen-jarjestamista-resurssoida/>.

(26) Valtioneuvoston kanslia 2024, Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä, s. 27:

<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=9819f652-21d9-4328-944f-449964b101a1>.

(27) Valtioneuvoston kanslia 2024, Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä, ks. s. 31:

<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=9819f652-21d9-4328-944f-449964b101a1>

(28) Gretschel, Anu; Rautiainen, Matti; Vanhanen-Nuutinen, Liisa; Tarvainen, Kai 2023, Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus Suomessa: Tilannekuva ja suositukset 2023:

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164857>.

(29) YK:n lapsen oikeuksien komitea 2023, Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Finland:

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolNo=CRC%2FC%2FFIN%2FCO%2F5-6&Lang=en.

(30) Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021, Saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmän raportti:

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163014>.

(31) Eduskunta 2022, Eduskunnan vastaus EV 88/2022 vp – HE 13/2022 vp:

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskunnanVastaus/Sivut/EV_88+2022.aspx.

(32) Seksuaalioikeusverkosto 2023, Seksuaalikasvatus kuuluu kaikille – Seksuaalioikeusverkoston hallitusohjelmataavoitteet seksuaalikasvatuksen edistämiseksi:

<https://seksuaalioikeusverkosto.wordpress.com/wp-content/uploads/2022/11/seksuaalikasvatus-kuuluu-kaikille.pdf>.

Härkönen Vilja
Amnesty International Suomen osasto

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Uskonto on yksi merkittävimmistä syrjinnän syistä ja usein osa moniperustaista syrjintää. Yhteistyötä tulisi tehdä järjestöjen kanssa, jotka edustavat uskontoja, edistävät uskonnonvapautta ja tietoutta uskonnoista sekä tuntevat kentän. On tärkeää huomioida myös järjestöt, jotka tekevät useaan eri vähemmistöuskontoihin kuuluvien ihmisten kanssa työtä, kuten USKOT-foorumi. Tärkein yhteistyön muoto on kuulla ihmisiä, jotka kuuluvat eri vähemmistöryhmiin ja eri uskontojen edustajia. Foorumilla on välittömät yhteydet useiden suuntausten kristittyihin, juutalaisiin, muslimeihin, buddhalaisiin, hindulaisiin sekä bahai-uskoon ja myöhempien aikojen pyhiin. Ahmadiyyat ovat mukana jaostotoiminnassa.

Yhteistyössä tulisi keskittyä osallistavaan ja ratkaisukeskeiseen työtapaan. Uskonnot on tärkeää ottaa mukaan myönteisenä resurssina, mutta on myös tehtävä keskistettyä työtä syrjinnän vähentämiseksi. Foorumi on luonut laajasti yhteyksiä muslimikenttään, tataarien lisäksi eri paikkakuntien sunneihin ja shiioihin. Monessa teemassa on hyödyllistä, että kootaan yhteen usean uskonnon useita ryhmiä, jotta jaetaan haasteita ja ratkaisuja, vältetään uskontojen sisäiset ja väliset ristiriidat ja voidaan olla yhteiskunnan suuntaan selkeämpänä äänenä.

USKOT-foorumi on valmiudessa toteuttamaan edustamiensa yhteisöjen kautta koulutuksia (vapaaehtoistoiminnan koordinointi, johtaminen, yhteiskuntasuhteet, viranomaisyhteistyö, viestintä, radikalisoitumisen ehkäiseminen) ja yhteisöjen voimaannuttamistoimia (varainhankinta, myönteisiä ulostuloja, naisten ja nuorten osallisuus). USKOT-foorumi voi kerätä syrjintätietoa uskontoihin liittyvästä syrjinnästä. USKOT-foorumin selvitys Muslimit Suomessa ja pohjoismaissa valmistuu kesäkuun loppuun mennessä. Sen jatkona Foorumi on valmis toteuttamaan kumppanina selvityksen Moniuskontoisuudesta Suomessa.

Foorumi järjestää ensimmäisen uskontoasioiden neuvottelukunnan 24.9. Mukaan kutsutaan seitsemän uskonnon edustajat useilta paikkakunnilta ja viranomaisia ministeriöistä, mahdollisesti poliitikkojakin. Neuvottelukunnan toiminnasta pitäisi tulla säännöllistä. Foorumi järjestää kansainvälisen konferenssin pohjoismaisille uskontodialogitoimijoille ja viranomaisille 23.-24.10 Helsingissä. Myös verkoston jatko tulisi saada varmistettua.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Kaikilla aloilla tulisi ottaa tarkemmin huomioon myös uskonnot ja niihin liittyvä syrjintä sekä lisätä uskontolukutaitoa.

On huomioitavaa, että yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä edistää ennaltaehkäisevästi muun muassa se, että esimerkiksi työpaikoilla ja julkisissa tiloissa otetaan huomioon uskontoihin liittyvät tavat, kuten rukousajat, ruokavalio sekä vaatetus. Tällä hetkellä toimenpideohjelman työelämään liittyvissä osioissa (6 ja 8.2) ei mainita uskontoja lainkaan.

Yhdenvertaistapahtumiin ja temaattisiin sidosryhmätilaisuuksiin tulee kutsua mahdollisimman laajasti eri uskontojen edustajia ja uskontojen yhteistyö. Yhteiskunnallinen ilmapiiri ja keskustelu, tietoisuuden kasvattaminen, hyvät väestösuhteet -kappaleessa (4) on tärkeää muistaa uskontojen sisäinen moninaisuus, kuten myös uskontojen laaja edustus. Vähemmistöuskonnot kohtaavat erilaisia haasteita toiminnassaan kuin enemmistöuskonnot. Osiossa olisi hyvä mainita Suomessa esiintyvien merkittävimpien uskontotraditioiden kuuluvan suomalaisuuteen ja tuoda esille uskontotraditioiden tärkeää merkitystä rasismien torjunnassa.

Uskontoperustainen syrjintä liittyy toisinaan etniseen taustaan tai kieleen kohdistuvaan syrjintään. Uskontoperustaista syrjintää ei usein ilmoiteta eikä siitä jää tilastoja, koska siihen ollaan niin tottuneita ja ei uskota, että asioihin puututtaisi, esimerkiksi musliminaisten kohdalla. Moniperustaisessa syrjinnässä ihminen voi olla vammainen, puhua kieltä, joka herättää ennakkoluuloja ja kuulua vähemmistöuskontoon, mikä määrittää hänen arkeaan ja toimintaansa ja pitäisi tulla huomioiduksi.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelmaan tulisi lisätä uskontolukutaidon sekä uskontodialogin edistäminen sekä kansalaisyhteiskunnassa että erityisesti poliittisten päättäjien kesken. Uskontolukutaito ja uskontodialogi ovat keskeisiä välineitä keskinäisen ymmärryksen lisäämisessä ja näihin tulisi varata konkreettisia resursseja.

Muslimit mainitaan luonnoksessa vain kerran, toteamalla, että hekin voivat kohdata rasismia. Tämä maininta on täysin riittämätön suhteessa islamofobian esiintymiseen ja muslimien kohtaaman

vihapuheen määrään Suomessa. Syrjimättömyyden ja yhdenvertaisuuden periaatteet tulisi kattaa kaikki uskonnot.

Uskonnot myönteisenä resurssina yhteiskunnassa puuttuu. Yhdenvertaisuuden lisääminen on kaikille hyödyllistä ja mahdollista monin tavoin. Foorumi järjestää esimerkiksi 21.8. Uskontojen avoimet ovet viidellä paikkakunnalla. Mukaan on ilmoittautunut kahdeksan vähemmistöuskontoa ja toisista monta yhteisöä. Tämä on esimerkki yhdenvertaisuutta lisäävästä vaikuttamistoimintaa.

Nykyisessä maailmantilanteessa Suomen uskonnonvapauden hyvän tilan säilyttäminen on ensiarvoisen tärkeää. Foorumissa muslimit ja juutalaiset työskentelevät yhdessä, mikä ei ole selvää muissa pohjoismaissa. Uskontojen yhteistyö pystyy tuomaan esimerkiksi antisemitismien ja islamofobian esiin niin, että niistä pitää tietää enemmän, ne ovat keskenään eri tyyppisiä, mutta molemmat vakavia haasteita yhteiskuntarauhалlemme ja molempiin pitää puuttua. Molempien torjuntaan tarvitaan laajaa yhteistyötä yhteiskunnan eri sektoreiden kesken ja toimivaa tiedonvaihtoa.

Uskonnollinen moninaisuus Suomessa ja Euroopassa lisääntyy. Euroopan komissio nostaa useammin uskonnot ja uskontodialogin merkittäväksi mahdollisuudeksi elvyttää demokratiakehitystä. On hyvä muistaa, että uskonnoilla on paljon arvoja, joita yhteiskunnissa tarvitaan, rauhan ja yhteyden rakentaminen, kärsivällisyys, viisaus, ihmisarvon korostaminen, yhteisöllisyys. Näille tulee antaa mahdollisuuksia eikä antaa tilaa negatiivisille uutisille ja puheenvuoroille, jotka usein eivät edusta uskonnon valtavirtaa eivätkä arvostettuja vastuunkantajia.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Tavoitteiden toteutumista tulisi seurata olemalla yhteydessä sidosryhmiin ja erilaisiin syrjintää kokeviin ryhmiin. Uskontojen yhteistyö kerää materiaalia arviointia varten omalta osaltaan pyydyttäessä. Tavoitteiden saavuttaminen samoin kuin niiden rikkoutuminen tulisi uutisoida rakentavasti osoittamalla, mitä seurauksia vahingollisilla rasistisilla teoilla on.

Muut kommentit

Toimenpideluonnos sisältää melko vähän yksityiskohtaisia toimenpidesuunnitelmia eikä ota uskontoja eikä niihin liittyvää moniperustaista syrjintää tarpeeksi huomioon. Kuten edellä on todettu, Foorumi olisi valmiudessa toteuttamaan monia toimia yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Yksi konkreettinen, valmisteilla oleva asia on yhdenvertaisuussuunnittelutyökalun valmistuminen. Siinä uskonnoista on ”muistilista”, suunnittelun ja arvioinnin tueksi. Foorumi voisi esitellä sitä eri paikoissa.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

USKOT-foorumi kiittää lausuntopyyynnöstä ja pitää hyvin tärkeänä sitä, että valtioneuvoston kanslia ja nykyinen hallitus ottaa yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämisen erityiseen huomioon ohjelmassaan ja toiminnassaan. Toimenpideluonnoksesta kuitenkin puuttuu useita tärkeitä seikkoja, jotka ottavat uskonnot kokonaisvaltaisesti huomioon ja uskontoperustaiseen syrjintään ja rasistisiin tekoihin riittävästi kantaa.

Foorumi pitää tärkeänä toimenpideluonnoksen maininnan antisemitismin lisääntymisestä ja keinoista sen kitkemisestä. Vastikään julkaistu selvitys antisemitismistä Suomessa paljastaakin Suomessa asuvan juutalaisväestön kokemien antisemitististen tekojen lisääntyneen viime vuosien aikana. Luonnos sen sijaan jättää kokonaan mainitsematta islamofobian ja muslimien kohtaamat vihateot. Muslimit muodostavat Suomessa merkittävän osan väestöstä (arviolta noin 150 000), joten heihin kohdistuvat vihateot vahingoittavat yhteiskunnan yhtenäisyyttä huomattavasti. Muslimeihin kohdistuva vihapuhe ja rasismi jäävät usein tunnistamatta yhteiskunnan eri tasolla. Uskontoja tulee käsitellä kaikkialla, missä tehdään yhdenvertaisuustyötä ja syrjinnänvastaista työtä. Yhden vähemmistön suoja vahvistaa toisen vähemmistön suojaa.

Foorumi kokee, että toimenpideluonnos keskittyy uskontojen kohdalla toisinaan epäolennaisiin asioihin. Rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunta -teeman läpileikkaavana toimenpiteenä listataan muun muassa selvitys eri uskontokuntiin kuuluvien ihmisten lukumäärästä. Tästä kuitenkin löytyy jo erilaisia tilastoja ja arvioita. Rasismin kitkemiseen tarvitaan konkreettisia tekoja ja resursseja. Uskontodialogi ja uskontolukutaito ovat olennaisia välineitä keskinäisen ymmärryksen ja yhteiskuntarauhan saavuttamiseksi. Asiallinen keskustelu ja faktat vähentävät rasistisia ennakkoluuloja niin yksilö- kuin yhteiskuntatasolla.

Uskonnot tulee nähdä myönteisenä voimavarana ja resilienssiä parantavana tekijänä. Uskontojen moninaisuus tulee saada luonnolliseksi osaksi julkista elämää. Eri uskontotraditiot ovat vaikuttaneet myönteisesti yhteiskunnan eri alueisiin, kuten kotouttamiseen. Uskontojen positiivinen vaikutus tulisi huomioida valtion toimissa konkreettisella tavalla, muun muassa turvaamalla vähemmistöuskontojen toimintaedellytykset riittävin resurssein. Vähemmistöjen osallisuuden takaaminen vahvistaa demokratian toteutumista koko yhteiskunnassa.

Foorumi toivoo valtioneuvostolta ponnekkaampaa otetta rasismin ja syrjinnän vastaiseen työhön. Uskontoyhteistyön tarve tulee yhä kasvamaan, mutta se tarvitsee toimiakseen tehokkaasti asiantuntevaa kenttää ja fasilitoituja tilaisuuksia. Uskontojen yhteistyötä ja uskontolukutaitoa edistävien tahojen ja järjestöjen, kuten USKOT-foorumin, toiminta tulisi täten myös turvata riittävin resurssein.

Kuusikallio Katri
Uskontojen yhteistyö Suomessa - USKOT-foorumi ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Ohjelman toimeenpanokaudella yhteistyötä tulee tehdä hyödyntäen romanipolitiikan rakenteiden kaikkia toimijatasoja (Rompo3, 2023-2030) romanipolitiikan vastuuministeriön sosiaali- ja terveysministeriön, valtakunnallisen romaniasiaain neuvottelukunnan (STM/RONK), AVI/alueellisten neuvottelukuntien (4 kpl), paikallisten romanityöryhmien sekä paikallisten romaniyhteisöjen, -järjestöjen ja romaniedustajien kanssa.

On tärkeää varmistaa, että romanien äänet kuuluvat ja että he ovat mukana kaikissa päätöksenteon vaiheissa. Yhteistyön tulisi sisältää jatkuvaa dialogia ja yhteisiä työpajoja, joiden tavoitteena on kehittää ja tarkistaa käytäntöjä, jotka vaikuttavat suoraan romanivähemmistöön.

Suomalaisen yhteiskunnan fokuksena on työllisyys ja se on myös romaniväestön haaste. Tämä fokus tulisi yhdistää eri toimijoiden välillä toimeenpanon aikana.

Sidosryhmätyöskentelyn tulisi olla systemaattista ja läpinäkyvää, yhteisiä kasvokkain tapaamisia verkontapaamisten lisäksi. Romaniväestön osallisuus sidosryhmätyöskentelyyn tulisi turvata eri tahojen kanssa. Toimintaa tulisi myös arvioida, tuottaako se haluttuja tuloksia. Fokuksena olisi löytää yhteinen ymmärrys, vakaa pohja ja toimintamalleja tekemiselle sekä luoda sidosryhmätyöskentelyn rinnalle toimivia yhteistyökumppaniverkosto toteuttamaan tavoitteita.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Kaikissa toimenpiteissä erityisesti romanilasten, -nuorten ja – naisten kohdalla huomioiden Lapsiasiavaltuutetun toimiston tekemän selvityksen toimenpidesuosituksien Romanilasten ja -nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisesta sekä ECRIn maaraudit.

Risteävä ja moniperusteinen syrjintä on huomioitava erityisesti koulutuksessa, työmarkkinoilla ja asumisessa, jotka ovat keskeisiä alueita, joilla romanivähemmistö kokee syrjintää. Toimenpiteiden tulee sisältää kahdensuuntaisia koulutusohjelmia, jotka kasvattavat tietoisuutta rasismista ja syrjinnän monimuotoisuudesta, sekä käytäntöjä, jotka edistävät moninaisuutta ja yhdenvertaisuutta työpaikoilla ja asuinalueilla.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Huomion kiinnittäminen mustalaisvastaisuuteen (romanivastaisuus) eli antigypsyismiin. Sen tunnustaminen ja tunnistaminen sekä sen vastainen työ osana rasisminvastaista työtä. Etsitään keinoja ja toteutetaan eri toimenpiteitä puuttua romanien kokemaan häirintään ja vihapuheeseen kaikilla yhteiskunnan tasoilla.

- Sivulla 23 mainitaan toimenpideohjelman toimet, olisiko siihen mahdollista lisätä sidosryhmiksi korkeakoulut, (ammattikorkeakoulu ja yliopisto)

- Sivulta 27 Toimenpideohjelman toimista puuttuvat kokonaan romanivähemmistön yhdenvertaisuuteen kohdistettavat toimenpiteet ja resurssit. On vaarana, että heidän tarpeensa jäävät näkymättömäksi ja huomioimatta. Romanien usko tosilliseen yhdenvertaisuuteen on koetuksella arkipäivän toistuvien ja kertautuvien syrjivien kokemusten myötä. Olisi hyvä mainita vähemmistöryhmät nimeltä ja resurssit, joita kohdistettuihin toimenpiteisiin on varattu. Tämä edistäisi myös läpinäkyvyyttä ja avoimuutta.

Esimerkiksi tilanteessa, jossa työllisyyspalvelut siirtyvät valtiolta kunnille on huomioitu saamelais- ja ruotsinkieliset sekä maahanmuuttajat, mutta romanivähemmistöä ei mainita ollenkaan, vaikka heillä on haasteita saada työ- tai harjoittelupaikkoja. Romanien työllisyyden kehittämistoimet puuttuvat kokonaan ja resursseja tilanteen edistämiseksi ei ole varattu. Myös ajankohtainen tutkimustieto on puutteellista. Esimerkiksi romanien korkeakouluopiskelu tilanne on kohentunut, mutta tutkimusta sen todentamiseksi, ei ole olemassa.

Voisiko otsikkotasolla kirjata myös viestinnän yhdenvertaisuuden. Esimerkiksi romanit ovat vieläkin näkymättömän vähemmistö tavallisessa viestinnässä. He eivät näy kuntalaisen roolissa kunnissa tavallisessa viestinnässä, kansalaisen roolissa ministeriöiden normaalissa viestinnässä tai oppilaitosten viestinnässä opiskelijan/työntekijän rooleissa. Jos he näkyisivät esimerkiksi kuvissa, se loisi mielikuvaa tavallisuudesta, kuulumisesta joukkoon. Tämä kokemus olisi äärimmäisen tärkeää romanilapsille ja –nuorille, mutta myös pääväestön nuorille, jotta he näkisivät sen normaalina. Voisiko toimenpideohjelma edistää tältä osin yhdenvertaisuutta?

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Osallistamalla hallinnon eri tasot sekä kansalaisyhteiskunta säännölliseen aikataulutettuun seurantaan nykyisellä hallituskaudella; paikallisten romanityöryhmien ja romanijärjestöjen osaamisen hyödyntäminen.

Seurantaan tulisi sisällyttää säännölliset arvioinnit, jotka keräävät tietoa suoraan romaniväestöltä heidän kokemuksistaan ohjelman vaikutuksista heidän elämäänsä. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi kyselytutkimusten ja haastattelujen avulla. Lisäksi olisi hyvä perustaa riippumaton seurantaryhmä, joka raportoi edistymisestä säännöllisesti ja julkisesti.

Muut kommentit

Euroopan neuvoston rasismin vastainen komitea ECRI:n määrittä antigypsyismin vuonna 2020 päivitettyssä suosituksessaan nro 13 seuraavasti: "Antigypsyismi eli mustalaisvastaisuus, suomalaisittain romanivastaisuus, on erityinen rasismin muoto, ideologia, jonka perustana on rasismi. Sen taustalla on rotujen erotteluun pohjaava ylivertaisuus, epäinhimillistäminen ja institutionaalinen rasismi, jota ruokkii historiallinen syrjintä. Sen ilmenemismuotoja ovat muun muassa romaneihin kohdistuva väkivalta, vihapuhe ja hyväksikäyttö sekä, stereotyyppinen leimaaminen ja räikeä syrjintä, jota tulee torjua kaikilla tasoilla ja kaikin keinoin."

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Grönfors Janette
Sosiaali- ja terveysministeriö - STM/RONK, verkosto

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Akava pitää valtioneuvoston toimenpideohjelmaan sisältyviä tavoitteita sidosryhmäyhteistyön lisäämisestä oikeina. Työmarkkinajärjestöjen osallistaminen kaikkeen työelämän yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon sekä syrjimättömyyden edistämiseen on erittäin tärkeää. Myös vähemmistöryhmiä edustavien kansalaisjärjestöjen kuunteleminen auttaa nostamaan esille epäkohtia, jotka muuten voisivat jäädä huomiotta.

Akava on valmis yhteistyöhön työelämän ja koulutuksen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi, kaikenlaisen syrjinnän poistamiseksi ja näihin liittyvien toimenpiteiden jalkauttamiseksi.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Tasa-arvoinen ja yhdenvertainen osallisuus ei toteudu suomalaisessa yhteiskunnassa. Rakenteellinen syrjintä ja rasismi vaikeuttavat monien vähemmistöjen pääsyä työelämään ja koulutukseen. Tällä on havaittu olevan esimerkiksi Yhdenvertainen Suomi -ohjelman puitteissa merkittäviä välillisiä vaikutuksia toimeentuloon, yhteiskunnalliseen asemaan ja terveyteen.

Rakenteellisen syrjinnän ja rasismin torjumiseksi ja siihen puuttumiseksi on välttämätöntä päästä kiinni moniperusteisen ja risteävän syrjinnän ilmiöön. Valitettavasti tutkimustietoa aiheesta on toistaiseksi vähän saatavilla. Tutkimustiedon lisääminen aiheesta onkin ensimmäinen askel. Myös nopeammalla aikajänteellä on mahdollista tehdä vaikuttavia toimia esimerkiksi tarkastelemalla päätösten yhdenvertaisuusvaikutuksia aina sukupuolivaikutusten arvioinnin yhteydessä.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa lainsäädäntö, käytännön toimet ja ihmisten asenteet tukevat kaikki yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä syrjimättömyyttä. Toimenpideohjelman toimet nostavat esille asenteisiin vaikuttamisen tietoisuutta lisäämällä, mutta varsinaiset lainsäädäntötoimet puuttuvat. Tämä on Akavan mielestä ohjelman suurin heikkous.

Toimenpideohjelman valmistelun yhteydessä Akava nosti esille useampia lainsäädännön muutosehdotuksia. Se toi esimerkiksi esille huolensa vihapuheen ja häirinnän yleistymisestä, mikä on omiaan heikentämään yhteiskunnallista koheesiota ja turvallisuutta. Erityisesti verkossa tapahtuva maalittaminen eli työhön liittyvä järjestelmällinen häirintä koskee monia julkisella sektorilla työtä tekeviä akavalaisia, kuten poliiseja, oikeuslaitosta ja opetus-, sosiaali- ja terveysaloja sekä tieteen ja tutkimuksen ammattilaisia. Akavan mukaan tiedonannon yhteydessä olisi ollut ehdottoman tärkeää kriminalisoida maalittaminen oikeusministeriön (2022) ehdottamien periaatteiden mukaisesti. Samalla maalittaminen olisi tullut ottaa täsmällisemmin huomioon myös työturvallisuuslaissa.

Lisäksi Akava nosti valmistelun yhteydessä esille vuosi takaperin uudistetun yhdenvertaisuuslain toimeenpanon tärkeyden. Se esitti myös, kuinka heikommassa asemassa olevien oikeussuojaa olisi voitu parantaa tiedonannon yhteydessä mahdollistamalla yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle oikeus määrätä hyvitystä – myös työelämän syrjintätapauksissa.

Lausunnoissaan valtioneuvoston toimenpideohjelmasta Akava haluaa edellä mainittujen konkreettisten toimenpiteiden lisäksi nostaa esille koulutusjärjestelmän tärkeyden tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Se ehdottaa, että toimenpideohjelman puitteissa selvitettäisiin mahdollisuus valmistavan opetuksen järjestämisvelvollisuuden sisällyttämisestä perusopetuslakiin. Muutoksella olisi toteutuessaan positiivisia vaikutuksia esimerkiksi eri puolella Suomea asuvien maahanmuuttotasaustaisten henkilöiden kouluttautumismahdollisuuksiin.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Aiheeseen liittyvän kansallisen ja kansainvälisen tutkimustiedon hyödyntäminen on ensiarvoisen tärkeää. Sen yhteydessä on olennaista tarkastella eri ihmisryhmien osallisuuden toteutumista myös keskiarvoihin perustuvan tarkastelutavan rinnalla esimerkiksi vähemmistöryhmien parissa tehtävää laadullista tutkimusta hyödyntämällä.

Muut kommentit

Akava pitää erittäin tärkeänä valtioneuvoston toimia yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämiseksi.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Akava kiittää mahdollisuudesta lausua tärkeässä asiassa. Syrjintä on edelleen valitettavan yleistä työelämässä ja koulutuksessa. Monilla vähemmistöihin kuuluvilla on vaikeuksia päästä työelämään, löytää osaamistaan vastaavaa työtä tai saada riittävää tukea työllistymiselleen. Esimerkiksi

työelämäsyrrjintää tapahtuu VN-TEAS-tutkimuksen (2022) mukaan yleisimmin terveydentilaan ja ikään perustuen. Merkittävin kasvu on työsuojeluviranomaisten aineistoissa kuitenkin alkuperään, kieleen ja kansalaisuuteen perustuvassa syrjinnässä. Yhdenvertaisuusvaltuutetulle tulevissa yhteydenotoissa korostuvat vuodesta toiseen etnisyyden, alkuperän ja kielen rinnalla vammaisuus ja terveydentila. On tärkeää myös huomata, että moni syrjintätapaus ei nouse tilastoaineistoissa esille.

Jotta muutos etenee, tarvitaan tärkeiden asennemuutosten tueksi kansallista sekä kansainvälistä lainsäädäntöä ja sopimuksia. Suomi on mukana keskeisissä YK:n ja Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksissa ja on siten velvollinen kunnioittamaan, suojelemaan ja panemaan täytäntöön kaikkien ihmisoikeudet yhdenvertaisesti ja ketään syrjimättä. Akava on sitoutunut edistämään myös omalla toiminnallaan näitä tavoitteita.

Sahamies Miika
Akava ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Lastensuojelun Keskusliitto pitää tärkeänä erityisesti rasismia ja syrjintää kokevien näkemysten saamista toimenpideohjelman toimeenpanon suunnitteluun ja arviointiin. Sidosryhmäyhteistyössä tulee huomioida myös lapset ja heille sopivat osallistumisen tavat.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

-

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Ohjelmassa on edelleen tavoitemuotoisia kirjauksia. Nämä tulee konkretisoida toimenpiteiksi ja asettaa niille mitattavat tavoitteet, jotta seuranta on mahdollista.

Yhdenvertaisuuden edistämiseen liittyvä yhteistyö ja toimijuus -otsikon (4.2) alla mainitaan ohjelman arviointia varten järjestettävät vuosittaiset järjestöfoorumit. Laajan osallistumisen mahdollistaville, avoimille foorumeille on tarve, mutta on huomioitava, että tilaisuuksissa, joissa osallistujajoukko joka kerta vaihtuu, keskustelu alkaa aina alusta, eikä tällöin voida puhua varsinaisesti seurannasta. Myöskään yksittäiset vierailut suuntaan tai toiseen eivät tue pitkäjänteistä, dialogista seurantaa.

Lastensuojelun Keskusliitto pitää tärkeänä, että toimenpideohjelman seurantaan varten nimetään pysyvä rakenne, joka mahdollistaa jatkuvan arvioinnin, seurannan ja dialogin. Tällaisessa ryhmässä tulee ensisijaisesti olla mukana tahoja, jotka edustavat rasismia kokevia ryhmiä ja/tai joilla on rasminvastaiseen työhön taikka yhdenvertaisuuden edistämiseen liittyvää asiantuntemusta.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

Lastensuojelun Keskusliitto kiittää valtioneuvoston kansliaa mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Tiedonanto, johon toimenpideohjelma perustuu, annettiin rasismia koskeneen julkisen keskustelun vuoksi ja toimet rasismien torjumiseksi on nimetty ohjelman kärjeksi. Lastensuojelun Keskusliitto keskittyy siksi tässä lausunnossa ensisijaisesti rasismiin. Keskusliitto tarkastelee toimenpideohjelmaa erityisesti lapsen oikeuksien näkökulmasta ja elokuun 2023 kuulemistilaisuuteen sekä sen yhteydessä jättämäänsä kirjalliseen lausuntoon peilaten.

Yleisiä huomioita

YK:n lapsen oikeuksien komitea on 2.6.2023 antamissaan suosituksissa kehottanut Suomea kiireellisesti tehostamaan syrjinnän, kuten rasismien, vihapuheen ja viharikosten, torjuntaa. Komitean suositukset on kyllä tunnistettu alaviitteessä, mutta Lastensuojelun Keskusliitto kiinnittää huomiota siihen, että lapsista ei silti puhuta ohjelmassa lähes lainkaan. Tiedetään, että lasten varhaisimmat syrjinnän kokemukset esimerkiksi kasvatus- ja koulutusjärjestelmästä ovat varhaiskasvatuksesta – ja tämä toimenpideohjelmassa tunnistetaan. Keskusliitto muistuttaa lasten haavoittuvasta asemasta sekä oikeudesta erityiseen suojeluun ja painottaa, että mikäli lapsia ei ohjelmissa ja toimenpiteissä eksplisiittisesti tunnisteta, on epätodennäköistä, että heidän tarpeensa tulisivat niissä huomioiduksi.

Lastensuojelun Keskusliitto kiinnittää huomiota siihen, että rasismi paikantuu ohjelmassa useasti ”ulkomaalaistaustaisuuteen” – paikoin puhutaan jopa kolmannen sukupolven ulkomaalaistaustaisista, eli siis lapsista, joiden vanhemmatkin ovat syntyneet Suomessa. Ilmaus on ehkä peräisin tausta-aineistoista, mutta se on yhtä kaikki epämääräinen ja sen voi myös tulkita suomalaisuudesta ulossulkeväksi. Keskusliitto kysyy, voisiko tekstiä selkeyttää puhumalla asiayhteyden mukaan esimerkiksi näkyvistä vähemmistöistä, ihonväristä tai rodullistetuista suomalaisista. Keskusliitto kiinnittää huomiota siihen, että sanaa ”ihonväri” ei toimenpideohjelmassa käytetä kertaakaan.

Toimenpideohjelmassa sanotaan sen tarkentavan tiedonannossa tehtyjä linjauksia konkreettisilla toimenpiteillä. Lastensuojelun Keskusliitto huomauttaa, että kaikilta osin linjauksia ei ole konkretisoitu, vaan ne ovat paikoin edelleen tavoitemuotoisia. Tämä tekee seurannasta ja arvioinnista hankalaa.

Toimenpideohjelman vahvuudet

Lastensuojelun Keskusliitto pitää kasvatus- ja koulutusjärjestelmään ja niiden yhdenvertaisuussuunnitteluun liittyvää kirjausta yhtenä toimenpideohjelman tärkeimmistä. Keskusliitto on erityisen tyytyväinen siihen, että ohjelmassa tunnistetaan kehittämistarpeeksi henkilökunnan kyky tunnistaa rasistinen kiusaaminen sekä kyky tukea ja ohjata rasismia kohdanneita nuoria. Kirjauksesta ei kuitenkaan käy ilmi, millaisin konkreettisin toimenpitein jälkimmäiseen tavoitteeseen pyritään.

Lastensuojelun Keskusliitto pitää kunniaan liittyvää väkivaltaa koskevaa kirjausta (ammattilaisten koulutus, ilmiön parempi tunnistaminen ja puuttuminen) erittäin tärkeänä. YK:n lapsen oikeuksien komitea on kesällä 2023 antamissaan suosituksissa kehottanut Suomea varmistamaan, että kaikki lapsiin kodissa tai kodin ulkopuolella kohdistuneet väkivaltatapaukset tutkitaan tehokkaasti ja niihin puututaan. Kirjauksen toimeenpanossa tulee huomioida lapset ja nuoret, heidän oikeussuojansa, arjen ympäristönsä ja heitä kohtaavat eri ammattilaiset.

Kirjaus kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten Suomelle antamien ratkaisujen, päätelmien ja suositusten käsittelystä vuosittain on Lastensuojelun Keskusliiton mielestä erittäin kannatettava. On tärkeää, että käsittely on avointa ja että valittu konsepti mahdollistaa valtioneuvoston lisäksi myös eduskunnan ja kansalaisyhteiskunnan osallistumisen keskusteluun.

Lastensuojelun Keskusliiton kehittämissuositukset ja huolenaiheet

Rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunnassa tunnistetaan toimenpideohjelmassa erityisesti antisemitismi ja laajemmin uskonnolliset vähemmistöt. Kuten toimenpideohjelman tekstissä todetaan, tietoisuudessa yhdenvertaisuuslaista ja siihen liittyvistä oikeussuojakeinoista on kuitenkin vielä parannettavaa. Lastensuojelun Keskusliitto ehdottaa suurelle yleisölle (ml. lapset ja nuoret) tiedottamiseen liittyviä toimenpiteitä koskien esimerkiksi häirinnän määritelmää ja sen laajenemista taannoisessa yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksessa (häirinnän kohdistuminen yksilön lisäksi ihmisryhmään).

Ohjelmassa tunnistetaan, että politiikkatoimista huolimatta rasismia ja syrjintää esiintyy suomalaisen yhteiskunnan eri palveluissa ja tasoilla. Lastensuojelun Keskusliitto huomauttaa, että

rasismia esiintyy toisinaan myös politiikkatoimien vuoksi – esimerkiksi viimeaikaisessa itärajaa koskevassa poliittisessa ja julkisessa keskustelussa tietyn alkuperän omaavat ihmiset on toisinaan esitetty vahvasti, jopa ensisijaisesti uhkana. Edelleen keskusliitto kiinnittää huomiota siihen, että vaikka maahanmuuttajista ja maahanmuuttotaustasta on ohjelmassa useita mainintoja, maahanmuuttopolitiikkaa ja sen vaikutuksia yhdenvertaisuuden toteutumiseen ei käsitellä.

Kohdan 4.2. alla kerrotaan tuettavan yhdenvertaisuutta edistävien järjestöjen toimintaedellytyksiä kansalaisjärjestöstrategian toimenpiteillä. Lastensuojelun Keskusliitto huomauttaa, että järjestöjen toimintaan kohdistuvat leikkaukset tulevat vaikuttamaan merkittävästi niiden toimintaedellytyksiin.

Lastensuojelun Keskusliitto pitää tärkeänä myös edellisellä hallituskaudella tehdyn työn huomioimista ja edelleen vahvistamista. Toimenpideohjelmassa on tunnistettu yhdenvertaisuuteen liittyviä tiedottamis- ja koulutustarpeita ja keskusliitto muistuttaa esimerkiksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tuottamista kokonaisuuksista (Tietopaketti sateenkaarilapsista ja -nuorista ammattilaiselle (<https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tietopaketti-sateenkaarilapsista-ja-nuorista-ammattilaiselle>) ja Verkkokoulutus antirasismista ammattilaisille (<https://thl.fi/aiheet/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/verkkokoulutus-antirasismista-ammattilaisille>)).

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Lastensuojelun Keskusliitto pitää tärkeänä erityisesti rasismia ja syrjintää kokevien näkemysten saamista toimenpideohjelman toimeenpanon suunnitteluun ja arviointiin. Sidoryhmäyhteistyössä tulee huomioida myös lapset ja heille sopivat osallistumisen tavat.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Ohjelmassa on edelleen tavoitemuotoisia kirjauksia. Nämä tulee konkretisoida toimenpiteiksi ja asettaa niille mitattavat tavoitteet, jotta seuranta on mahdollista.

Yhdenvertaisuuden edistämiseen liittyvä yhteistyö ja toimijuus -otsikon (4.2) alla mainitaan ohjelman arviointia varten järjestettävät vuosittaiset järjestöfoorumit. Laajan osallistumisen mahdollistaville, avoimille foorumeille on tarve, mutta on huomioitava, että tilaisuuksissa, joissa osallistujajoukko joka kerta vaihtuu, keskustelu alkaa aina alusta, eikä tällöin voida puhua varsinaisesti seurannasta. Myöskään yksittäiset vierailut suuntaan tai toiseen eivät tue pitkäjänteistä, dialogista seurantaa.

Lastensuojelun Keskusliitto pitää tärkeänä, että toimenpideohjelman seurantaan varten nimetään pysyvä rakenne, joka mahdollistaa jatkuvan arvioinnin, seurannan ja dialogin. Tällaisessa ryhmässä tulee ensisijaisesti olla mukana tahoja, jotka edustavat rasismia kokevia ryhmiä ja/tai joilla on rasisminvastaiseen työhön taikka yhdenvertaisuuden edistämiseen liittyvää asiantuntemusta.

Lopuksi

Hallituksen toiminnan kokonaiskädenjäljen on oltava johdonmukaisesti yhdenvertaisuutta vahvistava ja syrjintää vähentävä. On hienoa, että toimenpideohjelman tukena on pääministerin ja valtioneuvoston kanslian arvovalta, mutta yhdenvertaisuuden edistämisen näkökulmasta näytti varsin erikoiselta esimerkiksi se, kun toimenpideohjelman luonnoksen ollessa lausuntokierroksella uutisoitiin (esim. YLE 30.5.), että yhdenvertaisuuden edistämisestä vastaava oikeusministeriö on varta vasten kieltänyt seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien oikeuksia puolustavan Pride-tapahtuman huomioimisen viestinnässään.

Poliittisilla puolueilla on myös suuri vastuu siitä, millaista käytöstä yhteiskunnallisessa toiminnassa ja keskustelussa sallitaan. Lapset ja nuoretkin kuuntelevat rasismista ja yhdenvertaisuudesta käytävää julkista keskustelua ja päättäjien on ymmärrettävä roolinsa ja vastuunsa myös esimerkkeinä. Lastensuojelun Keskusliitto kannustaa hallitusta ja kaikkia eduskuntaan valittuja puolueita lämpimästi ottamaan tämän täysin ilmaisen mutta vaikuttavan keinon käyttöön.

Custódio Ira
Lastensuojelun Keskusliitto

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Toimenpideohjelmassa esitetyt toimijayhteistyön tahot ja muodot ovat sinällään perusteltuja ja koeteltujakin. On hyvä, että kolmas sektori erilaisine toimijoineen pyritään pitämään mukana toimeenpanotyössä. Erityisesti maahanmuuttaneiden omien järjestöjen mukanaolo on keskeistä, unohtamatta vähemmistöjä, jotka eivät voittopuolisesti koostu "ruskeiksi" rodullistetuista ihmisistä. Moninaista syrjintää, niin aktiivista kuin rakenteellistakin, kokevat myös Suomessa asuvat ihmiset, jotka eivät katukuvassa erotu.

Huomiota sidosryhmäyhteistyössä kiinnittää se, että yrityssektoria ei tarkastella tässä yhteydessä resurssina, vaikka työmarkkinajärjestöt mainitaan rasisminvastaisen kampanjan yhteydessä. Erityisesti globaaleilla markkinoilla toimivat suuryrityksemme ovat kuitenkin päässeet olemaan kansallisesti katsoen eturintamassa yhdenvertaisuus- ja syrjimättömyyskäytäntöjen ja moninaisuuden johtamisen kysymyksissä. Viime vuosina näitä kokemuksia on alettu huomioida taajaan myös talouslehdistössämme. Olisi mielestämme sekä luonnollista että toivottavaa, että erityisesti tämä hallitus, kutsuisi avoimesti mukaan keskusteluihin ja kampanjoihin myös tämän osan yhteiskuntaamme. Esimerkkiarvon ohella, jota ei pidä väheksyä, uskomme, että "uutta vauhtia yhdenvertaisuuteen" saadaan sitä kautta, että keskusteluun tuodaan "rasismin vastustamisen" oheen plusmerkkinen näkökulma siihen, miksi moninaisuuden kehittämiseen ja hallintaan sijoittaminen on erityisesti asiantuntijaorganisaatioissa myös taloudellisesti järkevää. (Teemallinen yhteys löytyy jo ainakin suunnitelmassa mainittuun IMAGO-valmennukseen.) Näistä kokemuksista voimme oppia me kaikki, organisaatiostamme ja asemastamme riippumatta.

Mitä tulee luvun 4.4. toimenpiteeseen: "Kehitetään väestösuhteita vahvistavaa yhteisölähtöistä työskentelyä museotalalla. Valmistellaan kehittämishanke OM:n ja Kansallismuseon kanssa. (OM, OKM, 2025-2027)" uskomme, että venäjänkielisillä yhteisöillä ja niiden toimijoilla voisi olla runsaasti kiinnostusta ja annettavaa. Hanke voisi tarjota myös tilaisuuden aiempaa laajempaan ja avoimempaan kansalaiskeskusteluun kielivähemmistön kanssa siitä, miten ja miksi yhteistä historiaa

on itärajamme eri puolilla tulkittu ja kirjoitettu välillä hyvin eri tavoin. Dialogi historian kautta parantaisi varmasti mahdollisuuksia käydä venäjänkielisten yhteisöjen kanssa parempaa ja aktiivisempaa dialogia myös ajankohtaisemmista kysymyksistä.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Venäjänkielinen vähemmistöemme, jonka kokonaismäärä lienee tällä hetkellä arviointitavasta riippuen hieman yli tai alle 100 000 henkeä, on jo sisäisesti hyvin moninainen niin lähtömaiden, etnisyyden, ulkonäön, uskonnon, vakaumuksen, ikäryhmän, terveydentilan, perhetilanteen jne. suhteen. Perheiden joukossa on eri uskontoihin kuuluvia perheitä, erityislapsiperheitä, yksinhuoltajaperheitä... aivan kuten kantaväestössäkin. Tärkeä ero kantaväestöön on usein heikko kielitaito muissa kuin venäjän kielessä ja tästä johtuva heikko tiedon saanti viranomaiskanavista ja haasteellinen asiointi näiden kanssa ja syrjäytyminen valtavirran kansalaisyhteiskunnasta. Venäjänkieliset harvemmin hyötyvät hyvää tarkoittavista pyrkimyksistä viestiä englanniksi. Sama pätee moniin muihin maahanmuuttajakieliryhmiimme. Näin ollen sekä suomen/ruotsin kielen opetusresursseihin on kaikissa muodoissaan pitkällä tähtäimellä kiinnitettävä huomiota. Toisaalta omakielisen viestinnän toteuttaminen omakielisen järjestökentän kanssa yhteistyössä on osoittautunut hyväksi tavaksi parantaa tiedon saavuttavuutta ja vähentää syrjiviä käytäntöjä.

Uudistuvan kotoutuslain tavoitteena on tavoittaa etenkin työelämän ulkopuolella olevia naisia. Jo kohderyhmän tavoittaminen palveluiden pariin on ennakoitu monen viranomaisen suulla vaikeaksi. Myös tässä omakielinen järjestökenttä on viranomaisten keskeinen kumppani.

Vaikka lapsettomat parit ovat tilastoissa nousseet viime vuosikymmeninä lapsiperheitä yleisemmäksi "perhemuodoksi", monissa maahanmuuttajakulttuureissa lapsettomuus ei vielä ole yhtä yleistä tai tavoiteltua. On jopa ajateltu, että maahanmuuttajat hankkisivat Suomessa lapsia runsain mitoin paikkaamaan ikäpyramidimme kestävyysvajetta. Toisaalta maahanmuuttajaperheiden jäsenet kohtaavat kouluissa, oppilaitoksissa, palveluissa ja työelämässä hyvin monimuotoista, sekä suoraa että epäsuoraa, tietoista ja tuottamuksellista syrjintää ja rasismia. SVK Liitto kehottaa tarkastelemaan niin venäjänkielisten kuin muiden kielellisten ja kulttuuristen vähemmistöjen kohtaamaa syrjintää yksilön ja yhteiskunnan välisen suhteen ohella myös syvästi ja moninaisesti perheisiin ja niiden toiminta- ja kestävyyskykyyn liittyvänä kysymyksenä. Tähän sisältyy se, että olennaisena erona aiempaan, alamme kiinnittää huomiota myös miesten/isien tosiasiallisiin mahdollisuuksiin kotoutua ja osallistua yhteiskuntaan muutoin kuin työntekijöinä. Mikäli mahdollisuudet jäävät heikoiksi, tämä näkyy myös muiden perheenjäsenten ja perhekokonaisuuden vaikeuksina. Mm. erityisesti naisiin kohdentuvien toimenpiteiden tarkoituksenmukaisuutta on silloin syytä tarkastella kriittisesti, jos muilla toimenpiteillä (tai niiden puuttumisella) vahvistetaan tilannetta, jossa perinteiset sukupuoliroolit on luonnollistettu sillä, että miehen kotoutumiseksi katsotaan riittävän pelkkä työssä käyminen ilman mm. suomalaiseseen tasa-arvokulttuuriin ja perhepalveluihin tutustumista.

Työ- ja perhe-elämän sekä vanhempien ja lasten yksilöllisten toiveiden ja tarpeiden sovittaminen yhteen on haastava kysymys useimmille perheille taustasta riippumatta. Kotoutumisen ja kielen opiskelun vaatimukset on yhtä lailla haastavaa sovittaa lapsiperhearkeen. Monilapsisen tai erityislapsia sisältävän perheen vanhemmat ovat kotoutumisen tai työelämän kannalta huomattavasti muita haastavammassa asemassa. Erityisen vaikea tilanne on yksinhuoltajilla, olipa sen taustalla mikä syy tahansa.

Työllistyminen uudessa kotimaassa ei suinkaan automaattisesti tarkoita, että henkilö olisi muutoin kotoutunut tämän maan kulttuuriin, että hänellä olisi tietoa sen toimintamalleista tai aktiivisia suhteita pääväestön kieliryhmiin. Tämä voi koskea väliaikaiseksi oleskeluksi miellettyjen englanninkielisten asiantuntija-ammattien harjoittajia, mutta yhtä lailla suurten vähemmistökieliryhmien edustajia, jotka voivat käydä työssä ja viettää arkeaan pitkälti omakielisessä ympäristössä. Toki tässä on myös sukupuolieroja: Vähemmän koulutusta vaativat perinteiset "naisammatit", erityisesti palvelu ja hoiva-alalla vaativat yleensä enemmän kommunikatiivisia valmiuksia asiakkaiden ymmärtämällä kielellä, kun taas miesammatit suoritaan useinkin varsin niukoin kontaktein ulospäin.

Miehet päätyvät helposti tehtäviin esimerkiksi rakennusalalla tai logistiikassa, jotka eivät juuri vaadi kielitaitoa ja työyhteisön lähipiiri voi sekin muodostua omakieliseksi. Oleskelu Suomessa voidaan myös mieltää väliaikaiseksi, jos muutto on tapahtunut työn perässä. Tällöin motiivia kotoutua ei oleskelun alkuvuosina ole.

Miesten lyhyempi reitti työelämään, ja usein muihin kuin kielitaitoa vaativiin tehtäviin muodostaa riskin näiden miesten kotoutumiselle. Ilman tarvetta tutustua muihin väestönsosiin tai oppia uutta kieltä perheen isä voi toimia myös jarruna muun perheen kotoutumiselle.

Eritahminen kotoutuminen voi myös lisätä avioeron riskiä. Joka tapauksessa parisuhteessa elävän miehen huono kotoutuminen syrjii myös naisia, muodostaen ilmiselvän haasteen myös sille politiikalle, että naiset tulisi enenevästi saada kodin piiristä työelämään.

Miesten "etuoikeus" tehdä työtä ja ansaita rahaa ilman kotoutumista voi monessa tapauksessa paitsi syrjäyttää heidät itsensä muusta osallisuudesta suomalaiseen yhteiskuntaan, myös vaarantaa heidän perheidensä asemaa monin tavoin. Viimeistään tässä vaiheessa ilmiö muuttuu yhteiskuntaan laajasti vaikuttavaksi ongelmaksi. Perheiden kokonaisuus ja kotoutumistoimien ristikkäiset vaikutukset perheenjäsenestä toiseen tulisi ymmärtää paremmin ja ohjata käytänteitä myös sekä miesten että naisten kotoutumisen kannalta tehokkaampaan, tasa-arvovaikutukset huomioivaan suuntaan.

Edelleen, työ ei riitä kotoutumisen mittariksi, sillä työ voi päättyä. Elämäntilanteen muutokset voivat työntää ihmiset täysin tyhjän päälle. Nämä haasteet heijastuvat myös muihin perheenjäseniin, myös seuraavaan sukupolveen, joten lapsiperheiden palveluihin olisi äärimmäisen tärkeää resursoida niin, että perheitä voitaisiin kotouttaa ja tukea kokonaisuutena, ei yksittäisten ihmisen sattumanvaraisena kokoelmana, joilla jokaisella on stereotyyppinen asemansa ja ulkopuolelta (sekä oman kulttuuriyhteisön että suomalaisen viranomastoiminnan taholta) asetetut odotukset.

Keskeistä on kotoutumisessa huomioida myös miehet. Heidän roolinsa perheissä muuttuu keskimäärin väkisinkin uudessa kotimaassa suhteellisen toimintakyvyn ja yhteiskunnallisten vaikutusmahdollisuuksien supistuessa. Mikäli väliin jäänyttä kotoutumista seuraa myöhemmin työttömyys (esim. rakennusalan laman seurauksena, kuten tällä hetkellä), on arvokkuudesta jäljellä hyvin vähän. Omaksutut roolit rajoittuvat helposti oman kulttuurin perinteisiin patriarkaalisiin arvoihin, koska toimintakykyä muuhun ei ole päässyt syntymään. Siksi perheiden huomioiminen kokonaisuutena ja myös miesten integroituminen suomalaiseen kulttuuriin olisi keskeinen palvelus myös usein valokeilaan nostetulle naisten kotoutumiselle ja “toisen sukupolven” nuorille.

Kasvatus- ja koulutusjärjestelmän läpileikkaavat kehittämistoimet eri toimijoiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusosaaminen kehittämiseksi ovat hyvin tervetulleita. Voimme todeta, että venäjänkielisillä lapsilla ja nuorilla on pääsääntöisesti erinomaiset lähtökohdat menestyä suomalaisessa koulutusjärjestelmässä, mikäli he voivat kokea sen syrjimättömäksi ja mukaan ottavaksi.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Rasismia ja syrjintää ei tulla kitkemään tai edes vähentämään pienillä, tai suuremmillakaan, panostuksilla rasismia ja syrjinnän vastaiseen työhön, mikäli muu valtiollinen politiikka ei nojaa arvoille näitä tavoitteita tukeville arvoille.

Lähtökohtaisesti olemme samaa mieltä toimenpideohjelman 4. luvun esiin nostamasta ja Universal Periodic Review (UPR)- ihmisoikeussuosituksen korostamasta kannasta, että valtionjohdollinen esimerkinanto asenneilmapiirin kehittämisessä suvaitsevaksi, kunnioittavaksi ja erilaisten väestöryhmien edut huomioivaksi, on elintärkeää. Tähän liittyy kuitenkin ilmeisiä huolia. Katsomme, että ainoa tapa todella kestävästi vaikuttaa rasismia ja syrjinnän vähentämiseen, on rakentaa sellaista Suomea, jossa syrjimättömyyteen ja kaikkien erilaisten väestöryhmien hyvinvointiin ja osallistamiseen liittyvät näkökulmat tulevat huomioituksi kaikissa politiikkaratkaisuisissa kaikilla tasoilla. Yhteiskuntapolitiikka ei ole nollasummapelejä, vaan ajan kuluessa yhden ryhmän huono-osaisuus alkaa nakertaa myös muita, koska huono-osaisuuden seurauksiin reagoidaan tavalla tai toisella jälkijättöisesti. Tämä on kuitenkin “too much, too late”. Ajoissa käytettyinä pienemmillä resursseilla päästäisiin parempiin tuloksiin.

Korostamme edelleen edellisen vastauksen tavoin sitä, että syrjintää, etenkin rakenteellista syrjintää, ei voida kestävästi vähentää, jos sen ajatellaan kohdistuvan vain muutaman ominaisuuden perusteella valikoituvaan ihmisjoukkoon sukupuolen tai ihonvärin perusteella. Yhdenvertaisuuslaissa mainittuja syrjintäperusteita tulee tarkastella kokonaisvaltaisemmin.

“Vuonna 2026-2027 toteutetaan tutkimus yhdenvertaisuuden edistämisen toimista ja niiden yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta.”

Toimenpide on ehdottoman tärkeä ja kiitämme sen sisällyttämisestä ohjelmaan. Laadukas tutkimus on kuitenkin aikaa vievää, joten toimeen olisi syytä käydä jo ennen kuin vaalikauden loppu hämöttää. Tähän asti, mikäli tietoa vaikuttavuudesta on tuotettu, se on ainakin jäänyt hyvin suppean piirin tietoon.

Valtioneuvoston tulisi korostaa arvovallallaan sitä, että esimerkiksi yhdenvertaisuussuunnittelu otettaisiin vakavasti julkisella sektorilla, sen toteutumista ja vaikutuksia tähänastiselta 20 vuodelta tutkittaisiin ja analysoitaisiin kriittisesti, pyrkien erityisesti määrittämään, onko nähtävissä, että nimenomaan yhdenvertaisuussuunnitteluprosesseilla (ja niiden tuloksilla) on ollut tietyissä julkisen sektorin organisaatioissa tarkoitettuja vaikutuksia, jos se on tehty huolellisesti, verrattuna organisaatioihin, joissa prosessiin on suhtauduttu leväperäisesti. Tiivistelmässä oleva kiteytys on keskeinen:

“Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja työnantajien yhdenvertaisuuden edistämismääräykset on täytetty useimmiten muodollisesti, mutta tavoitteellisuuteen ja vaikuttavuuteen ei panosteta riittävästi.”

Mikäli yhdenvertaisuuden kehityksen seuraaminen osoittautuu edelleen toimenpideohjelmassakin esitetyistä tilastoitavan henkilötiedon rajoituksista johtuen epärealistiseksi, on aina mahdollista hankkia tietoa myös kvalitatiivisella tutkimuksella, joka kohdistuu perustellusti valittuihin organisaatioihin.

Elinkeinoelämä, etenkin suuret kansainväliset yrityksemme, ymmärtävät jo hyvin johdetun moninaisuuden plusmerkkisen arvon tuloksenteolle. Myös yritysmaailman arvovalta olisi hyvä saada mukaan julkiseen keskusteluun aiheesta. Nykyisellä hallituksella on uskoaksemme edellytykset tällaisen kumppanuuden luomiseksi yhteisen edun puolesta. Koska kukaan tuskin on erimielinen siitä, että yritystemme menestys on maamme kaikkien asukkaiden menestyksen kannalta oleellista, on myös uskottavaa olettaa, että moninaisuuden vahvuuksien etsiminen ja dynaaminen kehittäminen on yritysten ja työelämän kokemusten perusteella on lähestymistapa, jolle jarrumiehiä tai -naisia on vain harvassa.

Tässä mielessä “Rasismien vastainen kampanja yhdessä työmarkkinajärjestöjen, urheilu-, kulttuuri- ja kansalaisjärjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa” näyttää reaktiivisena ja negatiivisena lähestymistapana, joka ei välttämättä myöskään avaudu aiotussa valossa vaikkapa monille venäjänkielisille, jotka ovat etenkin viime vuosina kyllä saattaneet kokea syrjintää alkuperänsä vuoksi. Erilaisten rasmitulkintojen vuoksi rasismi-sanalla operoiminen ei kuitenkaan välttämättä luo sitä mielikuvaa, että myös heidät otetaan huomioon ja halutaan mukaan. Venäjänkieliset ovat pitkään jääneet huomiotta pyrkimyksissä torjua syrjintää ja osallistaa maahanmuuttaneita yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen. Tämä on havaittu aiemmissa “rasismia” vastaan suunnatuissa hankkeissa.

Muutoinkin, mitä tulee käsillä oleviin toimenpiteisiin, tulisi oman järjestömmme kohderyhmään, maamme venäjänkielisiin, kiinnittää erityistä huomiota. Tähän on monta konkreettista syytä, edellä

mainitun lisäksi. Yksi on väestöryhmän huomattava koko verrattuna muihin yksittäisiin kieliryhmiin (noin 20% kaikista suomen vieraskielisistä on venäjänkielisiä). Toinen on tämänhetkinen ulkopoliittinen ilmasto, jossa epävakautta pyritään lietsomaan moninaisin keinoin.

Lisäksi eri tutkimukset ja kyselyt jo vuosien ajan ennen nykyistä kriisiä ovat osoittaneet sen, että venäjänkieliset ovat kohtuullisen hyvästä peruskoulutustasostaankin huolimatta yhteiskunnallisesti ja poliittisesti keskimäärin sangen passiivisia, minkä voi nähdä altistavan syrjäytymisen lisäksi myös esim. ulkovaltojen informaatiovaikuttamiselle. Edelleen tutkimukset ja kyselyt ovat osoittaneet, että verrattuna moniin muihin kieli- tai kansallisuusryhmiin venäjänkieliset eivät useinkaan tunne Suomessa kuuluvansa yleisen "maahanmuuttajien" kategorian alle tai tunne suurta yhteenkuuluvuutta maahanmuuttaneiden kanssa yleisesti.

Usein "rasismien" käsite tulkitaan venäjänkielisten keskuudessa sen alkuperäisessä tarkoituksessa niin, että se liittyy vain tummaihoisten ihmisten kohteluun. On tärkeää ymmärtää, että vaikka meillä on runsaasti rakenteissa olevaa syrjintää sekä avoimia rasismien ilmenemismuotoja, yhteiskuntamme ja sen sisäinen dynamiikka voivat näyttäytyä hyvin erilaisina riippuen siitä, millainen kunkin "maahanmuuttajataustaisen" täsmällisempi lähtökohta on.

Yhdellä tavalla toteutettu tai viestitty toimenpide tuskin vetoaa, tavoittaa tai koskettaa yhtäläisesti eri ryhmiä. Tässä kysymyksessä olisikin tärkeää, että toimeenpanossa olisivat mukana myös järjestökentän omakieliset toimijat, joilla on ymmärrys kohderyhmänsä lähtökohdista ja tarpeista ja kyky puhutella heitä ymmärrettävällä tavalla.

Toisaalta pitää muistaa, että rasismien kokemuksiin tulee suhtautua vakavasti kaikissa ympäristöissä ja ongelmia tulee selvittää matalalla kynnyksellä. Yhdenvertaisen yhteiskunnallisen toimintailmapiirin luomisen ohella puuttuminen matalalla kynnyksellä on tehokkain keino vähentää rasismia ja syrjintää.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Ilmiön moninaisuudesta ja laajuudesta sekä lyhyestä aikaperiodista johtuen näkyvän muutoksen ja selkeiden vaikutussuhteiden todentaminen voi olla haastava tehtävä.

Vaikka keskustelulla ja dialogilla on myös itseisarvo, ei tällaisilla toimenpiteillä voida realistisesti tässä aikataulussa vaikuttaa merkittävästi arvomaailmaan tai rakenteisiin.

Ripeällä toiminnalla, hyvällä johtajuudella, mukaan ottamisella ja yhteiskuntamme ylätasoon (niin poliittisen, taloudellisen kuin sivistyksellisenkin) esimerkillä voidaan kuitenkin varmasti käynnistää muutoksia ja luoda ilmapiiriä, jonka koetaan vievän asioita oikeaan suuntaan. Tätä, koettua muutosta, on kyselyin myös mahdollista mitata. Myös erilaiset riippumattomat asiantuntija-arviot ovat mahdollisia vaikutuksen arvioinnin välineitä, mutta pelkkä tehtyjen toimenpiteiden tai osallistuneiden tahojen määrä ei kerro siitä, ovatko toimet olleet vaikuttavia.

Keskeinen riski on, että toimenpiteillä tavoitetaan vain niitä tahoja ja henkilöitä, jotka ovat entuudestaan toimenpideohjelman päämäärien tukijoita. Tulisi voida osoittaa, että he kokevat

syrijimättömyyden edistämisen olevan Suomessa menestyksellisempää toimenpideohjelman ansiosta kuin se oli ennen sitä.

Yksi selkeä toimenpide, jota mittaamalla on syytä uskoa saatavan tietoa todellisista

kauaskantoisista vaikutuksista, on mitata virastojen johtohenkilöiden osallistumista yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja antirasismia käsittelevään koulutukseen. Mitata voidaan myös uusien tai päivitettyjen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien määrän muutosta aiempaan keskitasoon. Näiden vaikutusta sen sijaan ei voida tässä ajassa juuri nähdä.

Muut kommentit

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

SVK Liitto ry haluaa lausunnollaan tuoda esiin maan selkeästi suurimman ei-virallisten kielten kielivähemmistön näkökulmia, myös muiden maahanmuuttotaustaisten ryhmien tilanteisiin peilaten. Syrjintäkysymyksistä puhuttaessa on totta, että syrjintää paitsi kohdataan, se myös koetaan ja siihen reagoidaan henkilökohtaisesti eri tavoilla. Erilaiset ryhmät kohtaavat myös etniseen taustaan liittyvää syrjintää osin eri tavoin ja eri konteksteissa. Monitahoiseen ilmiöön ei ole yksinkertaisia ratkaisuja. Valtiollisen johdon vastuulla on osoittaa liikesuunta ja vahva johtajuus kohti syrjimättömämpää Suomea. Tämä voi tarkoittaa ensisijaisesti sitä, että yhdenvertaisuussuunnittelun tasoa, seurantaa ja vaikuttavuutta lähdetään viemään Suomessa uudelle tasolle. Tämä vaatii viestintää myös moninaisuuden positiivisesta arvosta tuottavuuden ja talouden näkökulmista muutoinkin kuin kestävyysvajeen ja ns. työvoimapulan kannalta. Tässä voidaan varmasti hyödyntää globaalisti toimivien suuryritystemme kokemuksia, joita voitaisiin varmasti jakaa myös talousmedian ulkopuolella, mikäli hallitus yrittäisi yhteistyöhön kutsuisi.

Tiivistelmässä oleva kiteytys on keskeinen:

“Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja työnantajien yhdenvertaisuuden edistämismääräykset on täytetty useimmiten muodollisesti, mutta tavoitteellisuuteen ja vaikuttavuuteen ei panosteta riittävästi.”

Työelämässä olevista maahanmuuttajista huomattavan suuri osa työskentelee koulutustaan merkittävästi alemmissa tai kokonaan vastaamattomissa tehtävissä. Syyt tähänkin ovat varmasti moninaiset ja liittyvät usein kielitaitoon, joka joko on liian heikko vastuullisempiin tehtäviin, tai se tulkitaan sellaiseksi. Molemmissa tapauksissa viranomaistoiminnalla voidaan vaikuttaa resurssien tehokkaampaan hyödyntämiseen.

Toimenpidesuunnitelma sisältää runsaasti erilaisia koulutuksellisia toimenpiteitä eri kohderyhmille. Kuten kappaleessa 8 yhdenvertaisuusvaltuutetun selvityksen perusteella todetaan, yksi keskeinen ongelma koulutuksissa on ollut se, että virastojen johtohenkilöiden osallistuminen koulutuksiin on ollut jokseenkin poikkeuksellista. Tähän tulee saada aikaan muutos. Arvovallan ja esimerkin lisäksi olisi mietittävä, onko muita ohjauskeinoja käytettävissä siihen, että julkisella sektorilla erilaisissa johtotehtävissä olevat voidaan paremmin sitouttaa tutustumaan yhdenvertaisuussuunnittelun velvoitteisiin ja mahdollisuuksiin.

Äidinkieleltään venäjänkieliset asukkaat Suomessa, tai muuallakaan, eivät tutkimusten ja omien kokemustemme mukaan kovinkaan usein kehitä itselleen "maahanmuuttajan identiteettiä" sikäli, että samaistuisivat muihin ulkomaalaistaustaisiin ryhmiin tai kokisivat olevansa "rasismin" uhreja. He eivät usein ulkoisesti juuri erotu katukuvassa kantaväestöstä ja heidän työllisyytensäkin on yleensä ollut kohtuullisella tasolla verrattuna erityisesti pakolaistaustaisiin maahanmuuttajaryhmiin. He ovat kuitenkin liian usein liian heikosti integroituneet suomalaiseen yhteiskuntaan ja sen sosiaalisiin verkostoihin, usein heikosta kielitaidosta johtuen. Työelämään osallistuminen on ollut etenkin miesvaltaisilla suorittavan työn aloilla monin paikoin varsin hyvin mahdollista myös ilman suomen, ruotsin tai englannin osaamista.

Venäjän federaation politiikka ja kansainväliset suhteet näkyvät myös siinä, miten venäjänkieliset (synnyinmaasta riippumatta) kokevat elämänsä Suomessa. Sekä Krimin valtauksen että konfliktin täysimittaisen eskaloinnin aikoina vihapuhe julkisilla paikoilla lisääntyi venäjän kieltä käyttäviä kohtaan ja myös venäjänkielinen nimi on useammin koettu ongelmalliseksi esimerkiksi työnhaussa tai palveluja käytettäessä.

Valtakunnanpolitiikan tasolla on ollut positiivista, että Venäjän federaation toiminta on pääsääntöisesti osattu nähdä täysin erillään venäjän kielestä tai Suomessa asuvista venäjänkielisistä eikä näitä asioita ole keinotekoisesti lähdetty sekoittamaan keskenään. On kuitenkin nähty joukko mm. rahoituksellisia päätöksiä eri tasoilla, joiden kohdalla ei voi välttyä ajatukselta, että tällaisia erotteluja ei ole kyetty tai haluttu tehdä. Herää ajatus, että kieltä, sen opettamista, ylläpitoa ja käyttöä väestöryhmien dialogin ylläpitoon ollaan jossain määrin demonisoimassa.

On kuitenkin jokseenkin varmaa, ettei Venäjä valtiollisena toimijana ole katoamassa itärajaltamme. Jokseenkin yhtä varmaa on, että venäjänkieliset tulevat jatkossakin pitkään säilymään suurimpana kielivähemmistönämme. Tämän vuoksi on varmistuttava siitä, että signaali, jonka julkinen sektori kaikessa toiminnassaan antaa, on sellainen, että venäjän kielen ja kulttuurin osaaminen on jatkossakin osa Suomen menestysstrategiaa ja turvallisuusajattelua ja että tähän pyritään paitsi kantaväestön venäjän osaamisen ja kiinnostuksen kehittämällä, myös sillä että venäjää äidinkielenään puhuvat pyritään aiempaa tietoisemmin saamaan mukaan yhteiskunnan rakentamisen prosesseihin. Tähän yhteistyöhön myös SVK Liitto ry lähes 50 jäsenyhdistyksensä verkostolla haluaa tarjota panoksensa.

Liukkonen Olga
Suomen Venäjänkielisten Keskusjärjestö ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Toimenpideohjelman ja sen kohteena olevan toiminnan laajuuden vuoksi sidosryhmäyhteistyötä olisi tärkeää tehdä monipuolisesti useiden eri tahojen kanssa. Luonnoksen ehdotuksen mukaisesti Karvi kannattaa tilastollisen tiedonkeruun lisäksi akateemisen tutkimusten lisäämistä. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) tehtävä on tuottaa koulutuksesta muutoksia ja ratkaisuja tukevaa arviointitietoa ja suosituksia sekä kansalliselle että paikalliselle tasolle. Karvin arviointisuunnitelman 2024–2027 strategisena tavoitteena on koulutuksen arviointien avulla edistää sosiaalista kestävästä kehitystä. Tämän arviointisuunnitelmakauden aikana Karvi julkaisee toimenpideohjelman kannalta oleellista tietoa. Yksi tällainen arviointi on maahanmuuttotaustaisten, myöhään maahan tulleita oppilaiden, koulunkäyntivalmiuksia käsittelevä arviointi (ks. Venäläinen & Laimi). Nämä oppilaat ovat koulunkäynnin kannalta usein muita haavoittuvammassa asemassa. Karvi on myös mukana Sosiaalinen yhteenkuuluvuus -tutkimushankkeessa, jossa kartoitetaan oppilaiden ja opettajien kokemuksia kiusaamisesta ja ennakkoluuloista (ks. Nurkka). Tällaista tietoa olisi tärkeää käyttää enemmän, jotta tunnistettaisiin vahvemmin epätasa-arvoon ja rasismiin johtavat mekanismit ja käytännöt. Sidosryhmäyhteistyötä olisi tärkeää tehdä Karvin ja muiden koulutusalan toimijoiden kanssa erityisesti kasvatus- ja koulutusjärjestelmää koskevissa asioissa. Yhteistyössä olisi oleellista ottaa huomioon sekä aiemmin tehty työ ja tutkittu tieto, että yhdessä pohtia tulevaisuuden toimenpiteitä.

Lähteet:

Nurkka, N. Sosiaalinen yhteenkuuluvuus -tutkimushanke. <https://www.karvi.fi/fi/arvioinnit/esi-ja-perusopetus/teema-ja-jarjestelmaarvioinnit/sosiaalinen-yhteenkuuluvuus-tutkimushanke>.

Venäläinen, S. & Laimi, T. 2024. Kehittävä arviointi maahanmuuttotaustaisten oppilaiden koulunkäyntivalmiuksia tukevassa toimenpideohjelmassa. KIEPPI-arviointi 2022–2024. <https://www.karvi.fi/fi/arvioinnit/esi-ja-perusopetus/teema-ja-jarjestelmaarvioinnit/kehittava->

arviointi-maahanmuuttotaustaisten-oppilaiden-koulunkäytntivalmiuksia-tukevassa-toimenpideohjelmassa.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Karvi kannattaa toimenpideohjelman luonnoksessa ilmaistua lähtökohtaa risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen huomioinnista. Kuten luonnoksessa on otettu esille, moniperusteisesta syrjinnästä on olemassa paljon tutkimustietoa. Laaja-alaisen, monien erilaisten tekijöiden vaikutuksen, huomioiminen on hankalampaa kuin tarkkarajainen näkemys, mutta sen avulla syrjintää voidaan paremmin oikeasti torjua.

Karvin oppimistulosarvioinneissa on ollut tärkeää ottaa huomioon moniperusteinen tarkastelu, jolloin sukupuolen lisäksi tarkastellaan esimerkiksi oppilaan kotikieltä, asuinalueita ja huoltajien koulutustaustaa. Huomioimalla nämä erot, on saatu tietoa siitä, että osaamisen erot eivät selity yksittäisillä tekijöillä, kuten sukupuolella. (Ukkola & Metsämuuronen 2021.) Ilman moniperusteisten erojen huomioimista opetuksen kehittämiseen kohdistetut toimet olisivat voineet kohdentua tekijöihin, jotka eivät oikeasti vaikuta oppilaiden osaamiseen. Toiminnan vaikuttavuuden kannalta moniulotteisuus on kriittinen asia syrjinnän torjumisessa.

Lähteet:

Ukkola, A. & Metsämuuronen, J. 2021. Matematiikan ja kirjallisuuden osaaminen kolmannen luokan alussa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 20:2021.
https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_2021.pdf.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Syrjinnän torjuminen pitää ottaa huomioon kaikessa toiminnassa. Karvin arviointitulosten mukaan työ olisi erityisen tärkeää koulutuksessa. Kuten luonnoksessa sanotaan, koulutuksen parissa toimivilla on tutkimusten mukaan vielä parannettavaa yhdenvertaisuuteen liittyvässä tietoisuudessa. Luonnoksessa ei ole kuitenkaan esitetty keinoja tietoisuuden parantamiseksi. Karvin tulosten mukaan kouluissa pidetään tasa-arvoa itsestään selvyytenä, mikä ei kuitenkaan näy usein käytännössä. Kouluissa tapahtuu jatkuvasti olettamuksia oppilaista heidän taustatekijöidensä perusteella. Karvin toimenpidesuosituksissa on tämän vuoksi suositeltu muun muassa, että koulun kykyä käsitellä eriarvoisuutta vahvistetaan. Tasa-arvoinen ja yhdenvertaisuutta edistävä toiminta kouluissa vaatii osaamisen lisäämistä sekä opettajankoulutuksessa että lisä- ja täydennyskoulutuksessa sekä osallistujamäärien lisäämistä. (Saarinen ym. 2021.)

Luonnoksessa on kirjattu vastuu täydennyskoulutuksesta olevan opetuksen ja koulutuksen järjestäjille sekä sen rahoituksesta Opetushallitukselle. Täydennyskoulutusta pitäisi kuitenkin Karvin arviointitulosten mukaan tukea voimakkaammin. Opettajilla on paljon sellaisia täydennyskoulutustarpeita, joihin ei pystytä vastaamaan. Monet tarpeista vaikuttavat jo muutenkin heikommassa asemassa oleviin oppilaisiin. Tällaiset täydennyskoulutustarpeet liittyvät esimerkiksi traumaperäisten haasteiden kanssa toimimiseen tai oppimisvaikeuksien tunnistamiseen. (Venäläinen ym. 2022.)

Saarinen, J., Siekkinen, K., Laimi, T., Ahonen, A., Bernelius, B., Brunila, K., Gustavsson, M., Kauppinen, M. & Norrena, J. Tasa-arvo teoiksi ja todeksi. Sukupuolten sisäisten ja välisten oppimistuloseröjen syitä ja taustoja perusopetuksessa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 19:2021. https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_1921.pdf.

Venäläinen, S., Laimi, T., Seppälä, S., Vuojus, T., Viitala, M., Ahlholm, M., Latomaa, S., Mård-Miettinen, K., Nirkkonen, M., Huhtanen, M. & Metsämuuronen, J. 2022. Kielellisiä taitoja ja koulunkäyntivalmiuksia. Valmistavan opetuksen ja oman äidinkielen opetuksen tila ja vaikuttavuus - arviointi. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 19:2022. https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_1922.pdf.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Tavoitteiden toteutumisen ja vaikutusten seurantaan olisi tärkeää linjata tarkempia takarajoja ja väli- tai alatavoitteita. Väli raportin laatiminen on kannatettavaa, mutta sen tueksi olisi hyvä tarkentaa, miten esimerkiksi vuosille 2024–2027 ajoitetut toimet tehdään käytännössä.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto koskien luonnosta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Karvi pitää tärkeänä, että rasismien torjumista ja yhdenvertaisuuden edistämistä tehdään laajasti ja laadukkaasti, tutkittuun tietoon perustuen.

Asiantuntijalausunto sisältää kolme aihealuetta: yhdenvertaisuuteen liittyvän tietoisuuden lisääminen, toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien toimivuus ja seuranta sekä oppilaiden erilaisten lähtökohtien huomioon ottaminen opetuksessa.

Yhdenvertaisuuteen liittyvän tietoisuuden lisääminen

Syrjinnän torjuminen pitää ottaa huomioon kaikessa toiminnassa. Karvin arviointitulosten mukaan työ olisi erityisen tärkeää koulutuksessa. Kuten luonnoksessa sanotaan, koulutuksen parissa toimivilla on tutkimusten mukaan vielä parannettavaa yhdenvertaisuuteen liittyvässä tietoisuudessa. Luonnoksessa ei ole kuitenkaan esitetty keinoja tietoisuuden parantamiseksi. Karvin tulosten mukaan kouluissa pidetään tasa-arvoa itsestään selvyytenä, mikä ei kuitenkaan näy usein käytännössä. Kouluissa tapahtuu jatkuvasti olettamuksia oppilaista heidän taustatekijöidensä perusteella. Karvin toimenpidesuosituksissa on tämän vuoksi suositeltu muun muassa, että koulun kykyä käsitellä eriarvoisuutta vahvistetaan. Tasa-arvoinen ja yhdenvertaisuutta edistävä toiminta kouluissa vaatii osaamisen lisäämistä sekä opettajankoulutuksessa että lisä- ja täydennyskoulutuksessa sekä osallistujamäärien lisäämistä. (Saarinen ym. 2021.)

Luonnoksessa on kirjattu vastuu täydennyskoulutuksesta olevan opetuksen ja koulutuksen järjestäjille sekä sen rahoituksesta Opetushallitukselle. Täydennyskoulutusta pitäisi kuitenkin Karvin arviointitulosten mukaan tukea voimakkaammin. Opettajilla on paljon sellaisia täydennyskoulutustarpeita, joihin ei pystytä vastaamaan. Monet tarpeista vaikuttavat jo muutenkin heikommassa asemassa oleviin oppilaisiin. Tällaiset täydennyskoulutustarpeet liittyvät esimerkiksi traumaperäisten haasteiden kanssa toimimiseen tai oppimisvaikeuksien tunnistamiseen. (Venäläinen ym. 2022.)

Toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien toimivuus ja seuranta

Sukupuolitietoinen toimintakulttuuri ja jokaisen oppilaan yksilöllinen huomiointi pohjautuu aktiiviseen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitteluun. Luonnoksessa otetaan esille, että velvoite on laajentunut viime vuosina myös varhaiskasvatuksen toimipaikkoihin. Karvi kannatti tätä laajennusta, mutta otti samalla esiin saman asian kuin luonnoksessa: usein yhdenvertaisuuden edistämiselvöllisyydet on täytetty muodollisesti, mutta tavoitteellisuuteen ja vaikuttavuuteen ei panosteta riittävästi. Aiemman tutkimustiedon mukaan tasa-arvosuunnitelmia ei esimerkiksi laadita omassa oppilaitoksessa, siihen ei osallisteta koulun henkilöstöä tai oppilaita tai sen tavoitteet kirjataan hyvin yleiselle tasolle, ilman konkreettisia toimenpiteitä (Mikkola 2020). Luonnoksessa esitetty tavoite tukea ja seurata näiden suunnitelmien laatimista ja parantaa niiden vaikuttavuutta on kannatettava, mutta epäselväksi jää sen tarkempi toteuttaja ja keinot. Karvi on suositellut ratkaisuksi haasteeseen kouluun perustettavan tasa-arvosuunnittelusta vastaavan työryhmän, jossa on mukana sekä henkilökuntaa että oppilaita. Ryhmän tehtävänä olisi toteuttaa jatkuvaa toimintaa, ei vain kertaluontoista dokumentin täyttämistä. (Saarinen ym. 2021.)

Oppilaiden erilaisten lähtökohtien huomioon ottaminen opetuksessa

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelussa tulisi ottaa huomioon luonnoksessakin huomioitu maahanmuuttotaustaisten oppilaiden heikompi suoriutuminen oppimistuloksissa. Luonnoksessa esille nostettujen PISA-tulosten lisäksi Karvin oppimistulosarvioinneissa on noussut esille samankaltaisia tuloksia. Alkuopetuksessa niillä oppilailla, jotka opiskelevat suomea tai ruotsia toisena kielenä, on ollut selvästi keskimääräistä heikompaa kehitystä matematiikassa sekä äidinkiessä ja kirjallisuudessa. Karvi onkin suositellut, että lasten erilaiset lähtökohdat tulisi huomioida varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. (Ukkola & Metsämuuronen 2021; Ukkola, Metsämuuronen & Paananen 2020.)

Lähteet

Ukkola, A., Metsämuuronen, J. & Paananen, M. 2020. Alkumittauksen syventäviä kysymyksiä. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 10:2020.
https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_Alkumittaus.pdf.

Ukkola, A. & Metsämuuronen, J. 2021. Matematiikan ja kirjallisuuden osaaminen kolmannen luokan alussa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 20:2021.
https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_2021.pdf.

Mikkola, A. 2020. Tasa-arvosuunnitelmien seuranta 2019. Perusopetuksen oppilaitosten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 23.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/tasa_arvosuunnitelmien_seuranta_2019.pdf.

Nurkka, N. Sosiaalinen yhteenkuuluvuus -tutkimushanke. <https://www.karvi.fi/fi/arvioinnit/esi-ja-perusopetus/teema-ja-jarjestelmaarvioinnit/sosiaalinen-yhteenkuuluvuus-tutkimushanke>.

Saarinen, J., Siekkinen, K., Laimi, T., Ahonen, A., Bernelius, B., Brunila, K., Gustavsson, M., Kauppinen, M. & Norrena, J. Tasa-arvo teoiksi ja todeksi. Sukupuolten sisäisten ja välisten oppimistulose-rojen syitä ja taustoja perusopetuksessa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 19:2021.
https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_1921.pdf.

Venäläinen, S., Laimi, T., Seppälä, S., Vuojus, T., Viitala, M., Ahlholm, M., Latomaa, S., Mård-Miettinen, K., Nirkkonen, M., Huhtanen, M. & Metsämuuronen, J. 2022. Kielellisiä taitoja ja koulunkäyntivalmiuksia. Valmistavan opetuksen ja oman äidinkielen opetuksen tila ja vaikuttavuus -arviointi. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 19:2022.
https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_1922.pdf.

Venäläinen, S. & Laimi, T. 2024. Kehittävä arviointi maahanmuuttotaustaisten oppilaiden koulunkäytivalmiuksia tukevassa toimenpideohjelmassa. KIEPPI-arviointi 2022–2024. <https://www.karvi.fi/fi/arvioinnit/esi-ja-perusopetus/teema-ja-jarjestelmaarvioinnit/kehittava-arviointi-maahanmuuttotaustaisten-oppilaiden-koulunkayntivalmiuksia-tukevassa-toimenpideohjelmassa>.

Peltoniemi Harri
Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Laimi Tanja
Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Toimenpideohjelman onnistunut toteutus edellyttää laajaa sidosryhmäyhteistyötä. Ehdotamme seuraavia toimenpiteitä:

- Säännölliset tapaamiset eri sidosryhmien kanssa ovat tärkeitä kokemusten ja parhaiden käytäntöjen jakamiseksi sekä haasteiden tunnistamiseksi ja ratkaisemiseksi.
- Järjestetään koulutuksia ja työpajoja viranomaisille, työnantajille, opettajille ja muille keskeisille toimijoille yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämiseksi.
- Tilaisuuksia, joissa sidosryhmät voivat verkostoitua ja luoda uusia yhteistyösuhteita, ovat tärkeitä.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Risteävän syrjinnän ymmärtäminen ja siihen puuttuminen ovat keskeisiä toimenpiteitä yhteiskunnallisen yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden edistämässä.

- Tietoa risteävästä syrjinnästä on kerättävä eri väestöryhmiltä ja analysoitava systemaattisesti. Käytetään tätä tietoa ohjelman toimenpiteiden kehittämisessä ja resurssien kohdentamisessa.
- Yhteistyötä kansalaisjärjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa, jotka työskentelevät risteävän syrjinnän torjumiseksi on tiivistettävä.
- On tarjottava koulutusta viranomaisille, työnantajille, opettajille ja muille toimijoille.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

1. Tutkimuksen ja tietopohjan vahvistaminen

- On toteutettava säännöllisesti laaja-alaisia selvityksiä eri väestöryhmien kokemuksista ja näkemyksistä yhdenvertaisuudesta ja syrjinnästä. Esimerkiksi Cultura-säätiön Suomen venäjänkieliset -selvityksen kaltaisia tutkimuksia tulisi laajentaa koskemaan myös muita kieli- ja väestöryhmiä.

- Tällä tavoin mahdollistetaan vertailututkimukset, joissa analysoidaan koko väestön ja eri väestöryhmien näkemyksiä ajankohtaisiin ilmiöihin. Tämä auttaa ymmärtämään yhteiskunnan koheesiotasoa ja yhdenvertaisuuden kehitystä.

2. Moninaisuusstrategiat

-Panostetaan suomi toisena kielenä (S2) -opetuksen laatuun ja resursseihin. Lisäksi kehitetään mentorointiohjelmia, jotka tukevat maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten koulutusta ja urapolkua.

-Toteutetaan systemaattista seuranta maahanmuuttajataustaisten oppilaiden koulumenestyksestä ja puututaan mahdollisiin epäkohtiin. Tämä sisältää opettajien ja koulujen tukemisen kulttuurisensitiivisissä opetuskäytännöissä.

-Tähdätään siihen, että eri aloilla henkilöstön moninaisuus heijastaa paikkakunnan väestörakennetta ja moninaisuudesta tulee uusi normaali.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

- Toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumisen ja vaikutusten seuranta edellyttää selkeitä tavoitteita ja indikaattoreita, järjestelmällistä tiedonkeruuta, tehokkaita arviointimekanismeja, sidosryhmien osallistamista, jatkuvaa parantamista sekä avointa viestintää ja tiedotusta.

- Määritellään selkeät, konkreettiset ja mitattavat sekä lyhyen että pitkän aikavälin tavoitteet jokaiselle toimenpidekokonaisuudelle.

- Luodaan keskitetty tietokantajärjestelmä, johon kerätään säännöllisesti tietoa toimenpiteiden toteutumisesta ja niiden vaikutuksista.

- Toteutetaan säännöllisiä kyselyitä ja tutkimuksia eri väestöryhmille ja sidosryhmille toimenpiteiden vaikutusten arvioimiseksi. Tutkimustuloksia voidaan verrata esimerkiksi Kansalaispulssin ja muiden vertailututkimusten tuloksiin ja saada näin laaja-alaista uutta tietoa.

- Luodaan osallistava seurantaprosessi, jossa on mukana kansalaisjärjestöjä, työnantajia, työntekijöitä ja viranomaisia.

- Analysoidaan kerättyä dataa jatkuvasti ja hyödynnetään sitä ohjelman kehittämisessä. Identifioidaan parhaat käytännöt ja jaetaan niitä laajasti eri toimijoiden kesken.

- Mukautetaan ja päivitetään toimenpiteitä joustavasti saatujen arviointitulosten ja muuttuneiden tarpeiden perusteella.

- Varmistetaan, että seuranta- ja arviointitulokset ovat avoimesti saatavilla kaikille sidosryhmille ja yleisölle.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Cultura-säätiö

Asia: Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasmin torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi

Cultura-säätiö kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto valtioneuvoston toimenpideohjelmasta rasmin torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Säätiömme on sitoutunut edistämään monikulttuurisuutta, yhdenvertaisuutta ja osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa. Lausuntomme keskittyy erityisesti konkreettisiin toimenpiteisiin, joita tarvitaan työelämän ja yhteiskunnan moninaisuuden edistämiseksi.

Ohjelman vahvuudet

- Ohjelma kattaa laajasti eri elämänalueet, kuten työelämän, koulutuksen ja julkishallinnon, mikä on tärkeää kokonaisvaltaisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi.
- Ohjelman valmistelussa on kuultu laajasti sidosryhmiä, mikä lisää sen hyväksyttävyyttä ja toteutettavuutta. Erityisesti arvostamme sidosryhmien osallistamista ohjelman painotusten valinnassa.
- Ohjelman toimenpiteet perustuvat kattavaan tutkimustietoon ja strategiseen ennakkointiin, mikä lisää sen uskottavuutta.

Ohjelman uskottavuuden ja vaikuttavuuden parantamiseksi ehdotamme seuraavia konkreettisia tavoitteita ja toimenpiteitä:

1. Tietopohjan syventäminen

- Cultura-säätiö toteuttaa parhaillaan yhdessä Huoltovarmuuskeskuksen kanssa Suomen venäjänkieliset 2024 -selvitystä, joka on jatkoa vuoden 2022 selvitykselle. Kyselyssä on mukana samoja kysymyksiä kuin Kansalaispulsseissa. Tämä mahdollistaa koko väestön ja Suomen venäjänkielisten välisen vertailun suhtautumista ajankohtaisiin ilmiöihin. Suosittelemme, että tämän tyyppistä vertailua tehdään säännöllisesti myös muiden kieliryhmien kohdalla. Se antaisi osviittaa yhteiskunnan koheesiotasosta, millä on vaikutus yhdenvertaisuuden kehittämiseksi.

2. Moninaisuuden lisääminen julkishallinnossa ja yrityksissä

- Valtion ja kuntien virastoille ja palveluille tarvitaan moninaisuussuunnitelma, joka sisältää tavoitteet ja toimenpiteet henkilöstön moninaisuuden lisäämiseksi. Suunnitelmien toteutumista tulee seurata vuosittain ja raportoida avoimesti.

- Kehitetään moninaisuusindikaattorit, joilla mitataan ja seurataan eri väestöryhmien huomioimista organisaatioissa. Tulokset tulee julkaista ja analysoida vuosittain.

3. Tukitoimet maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden rekrytoimiseksi ja kehittämiseksi

Jotta työmarkkinoille saataisiin moninaisia ja yhdenvertaisia resursseja on tuettava maahanmuuttajataustaisia lapsia ja nuoria varhaiskasvatuksesta asti.

- Kehitetään tukiohjelmaa opettajille ja varhaiskasvatuksen sekä koulun henkilökunnalle, jotta he osaavat paremmin tukea kaikkien lasten ja oppilaiden koulutusta ja uravalintoja. Tämä sisältää koulutusta kulttuurisensitiivisestä opetuksesta ja moninaisuuden ymmärtämisestä.

- Panostetaan suomi toisena kielenä (S2) -opetukseen siten, että sen tavoitteena on mahdollisimman tehokas siirtyminen äidinkielen opetukseen. Tämä varmistaa, että maahanmuuttajataustaisilla lapsilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet opiskella valtaväestön kanssa. Varmistetaan myös perusteet S2-ryhmään sijoitukselle etenkin Suomessa syntyneiden suomea puhuvien lasten kohdalla.

- Toteutetaan järjestelmällistä seuranta ja arviointia maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten koulumenestyksestä. Erityisesti seurataan YO-kokeiden arviointieroja opettajien ja YO-lautakunnan välillä, ja tehdään tarvittavat korjaavat toimenpiteet.

- Kehitetään tukiohjelmaa maahanmuuttajataustaisille vanhemmille, jotta he voivat paremmin tukea lastensa koulutusta ja uravalintoja.

4. Rakenteellisen syrjinnän purkaminen

- Järjestetään koulutuksia viranomaisille, työnantajille ja rekrytoijille tunnistamaan ja poistamaan rakenteellista syrjintää rekrytointiprosesseissa ja työpaikoilla. Koulutuksissa käsitellään myös työkuulttuurin muutosta moninaisuuden ymmärtämiseksi ja edistämiseksi.

- Etnisen profiloinnin seuranta: Toteutetaan järjestelmällistä seuranta ja raportointia etnisestä profiloinnista työelämässä ja julkishallinnossa. Tulosten perusteella tehdään tarvittavat korjaavat toimenpiteet.

Cultura-säätiö tukee valtioneuvoston toimenpideohjelmaa ja sitoutuu yhteistyöhön sen tavoitteiden saavuttamiseksi. Ohjelman vahvistaminen ja täydentäminen yllä mainituilla toimenpiteillä parantaa sen vaikuttavuutta ja edistää aidosti yhdenvertaisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa.

Kiitämme vielä mahdollisuudesta antaa lausuntomme ja toivomme, että näkemyksemme huomioidaan ohjelman jatkotyössä.

Cultura-säätiö

Eilina Gusatinsky

Gusatinskaya Eilina

Cultura-säätiö - Johtava asiantuntija / Instituutiot ja osallisuus -ohjelma

**Palvelualojen
ammattiliitto**

Servicefacket

Lausunto

07.06.2024

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

PAM kiittää, että toimenpideohjelmassa on huomioitu myös työelämä. PAM on erityisen kiinnostunut maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden mahdollisuuksista työelämässä, sillä Tilastokeskuksen tutkimusartikkelin (3.10.2019) mukaan ulkomaalaistaustaisten yleisin toimiala vuonna 2017 oli kiinteistöjen siivous. Siivousalalla vuonna 2021 palkansaajista oli 35 % ulkomailla syntyneitä, kun taas ravitsemustoiminnassa 22 %. PAM pyrkii jatkuvasti kehittämään työelämää siten, että myös maahanmuuttajien tarpeet otetaan huomioon.

Toimenpideohjelmalla on tarkoitus parantaa työnantajien tietoisuutta ja osaamista yhdenvertaisuuden edistämisen sekä monimuotoisuusjohtamisen käytännöistä tarjoamalla koulutusta ja tuottamalla materiaaleja. Lisäksi tarkoitus on tuottaa ja julkaista työelämän yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelun videosarja työnantajien suunnittelun tueksi. Toimenpideohjelma jättää avoimeksi, miten se voidaan paremmin jalkauttaa työpaikoille. Suomessa monilla tahoilla on hyvää materiaalia, joka ei tavoita kohderyhmää.

PAM nostaa esiin, että toimenpideohjelmassa jää liian vähälle huomiolle se, miten voidaan tavoittaa yksityisen sektorin toimijat. Työmarkkinajärjestöt tulisi ottaa vahvemmin mukaan valtiovallan sidosryhmäyhteistyöhön. Ei riitä, että työmarkkinajärjestöillä on edustajansa Etnisten suhteiden neuvottelukunnassa, vaan tarvitaan laajempaa dialogia työmarkkinajärjestöjen kanssa. Näin voidaan alakohtaisesti tunnistaa, missä maahanmuuttajia on eniten ja missä on potentiaalia työllistää lisää.

Tiiviissä yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa voidaan vaikuttaa suoraan yritysten toimintatapoihin ja käytänteisiin. Yksi keinoista esimerkiksi voisi olla se, että toimenpideohjelmassa tuodaan esille työpaikoilla toimivien luottamushenkilöiden roolia edistää työpaikkatasolla tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. PAM painottaa, että vahvistamalla luottamushenkilöiden asemaa edistetään tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista työpaikoilla.

Toimenpideohjelma keskittyy maahanmuuttajien työllistymisen haasteisiin työmarkkinoille pääsyn näkökulmasta. Vähemmälle huomiolle jää työelämässä jo olevat maahanmuuttajat, joilla on vaikeuksia edetä urallaan tai vaihtaa työnantajaa. Lisäksi maahanmuuttajataustaiset työntekijät saavat usein huonompaa palkkaa kuin suomalaistaustaiset (kts. esim. Forsander 2002; Ollus ja Jokinen 2013). Maahanmuuttajataustaiset työntekijät myös työskentelevät muihin suomalaisiin verrattuna useammin koulutustaan vastaamattomissa tehtävissä, usein vastentahtoisesti osa-aikaisissa ja epätyypillisissä työsuhteissa. Näihin ongelmiin ei toimenpideohjelmassa haeta ratkaisua, vaikka ne tunnustetaan. Yhtenä ratkaisuvaihtoehtona voisi olla, että osa-aikatyölle vaadittaisiin lainsäädännössä peruste.

Työmarkkinajärjestöjen yhteistyön tiivistämisen lisäksi tarvitaan yhteistyötä myös yksityisen sektorin yritysten kanssa. Erityisesti suurten työnantajien ja monikansallisten yritysten rooli syrjinnän ehkäisyssä ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi on merkittävä, sillä ne voivat toimia esimerkkinä muille. Yhteistyöyrityksille voitaisiin tarjota erityisiä kannustimia ja tukea yhdenvertaisuustoimenpiteiden toteuttamiseen.

Luonnoksessa todetaan vahvasti, että toimenpideohjelman toimeenpanon aikana tehdään laajaa yhteistyötä yhteiskunnan eri toimijoiden, kuten kansalaisjärjestöjen, kanssa. Tämä on hyvä tavoite, mutta siihen voi liittyä haasteita, kun otetaan huomioon järjestöjen samanaikainen kamppailu niukkenevan valtionavun kanssa. Hallituksen suunnitelmissa on leikata 30 % järjestöille suunnatusta avustuksesta, mikä väistämättä vaikuttaa niiden toimintaan. Tämä tulee ottaa huomioon toimenpideohjelmassa, sillä monien järjestöjen resurssit eivät välttämättä riitä panostamaan toimenpideohjelman tavoitteisiin. Lisäksi THL:n päätös lakkauttaa tasa-arvotiedon keskuksen ja hallituksen päätös lakkauttaa Työkanava-ohjelma ovat merkittäviä ja haitallisia sekä yhdenvertaisuuden edistämiseksi että maahanmuuttajien työllistymiseksi. Toimenpiteitä, jotka korvaavat nämä menetetyt resurssit ja tukimuodot tarvitaan.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Palvelualat ovat naisvaltaisia ja niillä esiintyy risteävää ja moniperusteista syrjintää. Yleisesti voidaan todeta, että työelämässä naiseen kohdistuu syrjintää monella perusteella: sukupuolen, iän tai taustan vuoksi. Nuoret naiset kokevat työelämässä miehiin verrattuna enemmän syrjintää mahdollisen perheenisäyksen ja maahanmuuttajataustansa vuoksi.

Toimenpideohjelman työelämää koskevan osion toimenpiteet liittyvät vahvasti maahanmuuttajaaitien ja korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien työllistymiseen. Tämä on tärkeä asia, mutta maahanmuuttajien heikko työmarkkina-asema ei aina johdu suomen kielen osaamattomuudesta ja työnhakutaidoista. Esimerkiksi monet huntua käyttävät naiset eivät työllisty hunnun käytön vuoksi. Rasismien eri muodot tulee tunnistaa ja analysoida paremmin. Rasismi ja syrjintä ilmenevät eri etnisille ryhmille eri tavoin, ja jopa maahanmuuttajaryhmien välillä esiintyy rasismia.

Toimenpideohjelmassa tulee yhdenvertaisesti huomioida kaikki etniset ryhmät, eikä keskittyä pelkästään yhteen etniseen ryhmään. Kun viranomainen tunnistaa paremmin rakenteellisen rasismien ja syrjinnän eri ilmenemismuodot, voidaan monipuolisemmin huomioida eri ryhmien tarpeet ja puuttua oikeilla toimilla ja työkaluilla. On tärkeää, että Suomi sitoutuu edistämään aitoa yhdenvertaisuutta ja ehkäisemään ennakkoluuloja ja risteävää ja moniperusteista syrjintää.

Lisäksi PAM korostaa, että syrjinnän eri muodoista työelämässä tarvitaan kattava analyysi.

Toimenpideohjelmaan voisi sisällyttää syvällisempää analyysiä syrjinnän eri muodoista ja niiden risteävyydestä, ja miten eri syrjintäperusteet yhdessä vaikuttavat työelämässä. Näin ollen viranomaisresursseja voitaisiin kohdentaa oikeisiin asioihin.

Maahanmuuttajaaitien kotouttamistoimien lisääminen ei ole tähän asti riittänyt parantamaan heidän työmarkkina-asemaansa. Tämä osoittaa, että maahanmuuttajaaitien työllistymisen haasteet ovat moniulotteisempia, ja niihin pitää puuttua yhteiskunnassa räväkämmin. Toisaalta on pohdittava, onko rakenteellista rasismia myös se, että maahanmuuttajaaitteja syyllistetään herkemmin lasten kotihoidon valinnasta verrattuna suomalaistaustaisiin kotiäiteihin.

Työnantajien tärkein työkalu tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen on tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, jossa voidaan paremmin huomioida myös risteävä ja moniperusteinen syrjintä. Yhdenvertaisuussuunnitelmiin tulee sisällyttää esimerkiksi anonyymi rekrytointi ja muita käytäntöjä, jotka vähentävät ennakkoluulojen vaikutusta työhönotossa ja urakehityksessä.

Lopuksi PAM toteaa, että viime kädessä monet käytäntöihin vaikuttavat päätökset tehdään yritystasolla. Laadukkaisiin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmiin tulisi kannustaa osana yrityksen vastuullisuutta. Erityisesti julkisten hankintojen kilpailutuksessa tulisi asettaa kriteeriksi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laadukkuus muiden edellytysten lisäksi. Liian monella työpaikalla nämä suunnitelmat puuttuvat tai sitten ovat heikkolaatuisia, jolloin julkisten hankintojen kriteerien tiukentamisella voidaan edistää niiden laatua ja kattavuutta.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelmassa ei painoteta riittävästi monimuotoisuuden edistämistä yksityisen sektorin rekrytoinnissa ja urakehityksessä. Lisäksi ohjelmasta puuttuvat selkeät tavoitteet vähemmistöjen etenemiselle urallaan. Painopiste on enemmän siinä, miten työelämään päästään, kun taas työelämässä tapahtuva syrjintä ja yhdenvertaisuuden edistäminen jäävät täysin ulkopuolelle.

Kuntien kotouttamistoimet ja suomen kielen opetus kuuluvat vain turvapaikan saaneille, eivätkä työperäisesti Suomeen muuttaneille. Työkieli on monilla korkeaa koulutustasoa vaativilla aloilla englanti, jolloin tämä ei ole merkittävä osallisuuden este. Lisäksi monet työpaikat hankkivat ulkomaisille työntekijöilleen kotoutumispalveluja ja kielen opetusta yksityisiltä yrityksiltä.

Palvelualojen työpaikoilla, jossa työkieli on yleensä suomi, suomen tai ruotsin kielen oppiminen on ensiarvoisen tärkeää. Työperäinen maahanmuutto työvoimapula-aloille tulee lisääntymään. Integroituminen yhteiskuntaan ja aktiivinen osallisuus vaatii kommunikoinnin välineet, joista kieli on keskeisin.

Työnantajien tulee ottaa vastuu palkkaamansa vieraskielisen työntekijän suomen tai ruotsin kielen opiskelun tukemisesta. Kielitaito suojaa myös työperäiseltä hyväksikäytöltä ja työttömyydeltä.

PAM korostaa, että työnantajilla on merkittävä vaikutusmahdollisuus työperäisten maahanmuuttajien kielen oppimiseen, jopa yhteiskunnallisella tasolla, sillä kielen oppiminen työarjessa on usein tehokkaampaa kuin luokahuoneopetus. Tästä johtuen hallituksen tulisi tukea työnantajia kehittämään hyviä käytäntöjä tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Ammattiliitot voivat toimia yhteistyökumppaneina tässä prosessissa.

Lopuksi PAM nostaa esiin, että toimenpideohjelmassa ei ole huomioitu hallituksen muita lakihankkeita ja niiden merkitystä tähän ohjelmaan. Toimenpideohjelman tavoitteena on parantaa maahanmuuttajataustaisten mahdollisuuksia työllistyä torjumalla rasismia ja syrjintää. Samanaikaisesti työperäiset maahanmuuttajat kuitenkin altistetaan hyväksikäytölle muuttamalla ulkomaalaislakia siten, että irtisanomistilanteissa työperäisillä maahanmuuttajilla on kolmen kuukauden kuluessa löydettävä uusi työpaikka tai heidät karkotetaan maasta.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Toimenpideohjelmassa ei ole selkeästi määriteltyjä mittareita, joilla edistymistä voitaisiin seurata konkreettisesti. Se, että yksi maahanmuuttajaäiti työllistyy, ei kerro syrjinnän vähenemisestä. Jos maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden määrä kasvaa julkisella sektorilla, se ei vielä kerro muutoksen tapahtuneen myös yksityisellä sektorilla. On huomioitava, että julkista sektoria on jatkuvasti supistettu, ja yhä merkittävämpi työllistäjä on yksityinen sektori, johon pitäisi panostaa työnantajien ennakkoluulojen ja asenteiden muuttamiseksi.

Työpaikoilla on velvoite laatia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Monet työpaikat tekevät tämän pakon edessä, ja kuittaavat tehtävän tehdyksi ilman seuranta- ja arviointia. On varmistettava,

että kaikki työpaikat päivittävät yhdenvertaisuussuunnitelmansa kattamaan rasismiin vastaiset toimenpiteet. AVIn työsuojeluviranomaisen syrjinnän valvontaresurssit on turvattava, ja heidän tietoonsa tulleiden syrjintätapausten määrää on seurattava systemaattisesti.

Muut kommentit

Yhteiskunnalla on keskeinen rooli yhdenvertaisuuden edistämässä pitkäjänteisesti, alkaen varhaiskasvatuksesta. Tämän työn vaikutukset näkyvät usein vasta tulevaisuudessa, mutta työn on oltava pitkäjänteistä ja systemaattista. Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen aikana luodaan perustaa arvoille ja asenteille, jotka kantavat läpi elämän. Vastaamalla näihin haasteisiin jo varhaisessa vaiheessa yhteiskunta voi edistää todellista yhdenvertaisuutta ja monimuotoisuutta. Tietoisella ja pitkäjänteisellä työllä yhteiskunta voi rakentaa tulevaisuutta, jossa kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet menestyä ja osallistua yhteiskuntaan.

Helsingissä, 6. kesäkuuta 2024

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry

Annika Rönni-Sällinen

puheenjohtaja

Lisätietoja:

Egezona Kllokoqi-Bublaku

sosiaalipoliittinen asiantuntija

puh. 0404133759

egezona.kllokoqi@pam.fi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Lehtimäki Nora
Palvelualojen ammattiliitto PAM ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Sidosryhmäyhteistyötä tulee tehdä työmarkkinajärjestöjen, yritysten, oppilaitosten, uskonnollisten yhteisöjen, valtiotason toimijoiden sekä kolmannen sektorin edustajien kanssa. Yhteistyö yritysten ja kolmannen sektorin välillä on erityisen tehokasta työllistymismahdollisuuksien luomiseksi maahanmuuttaneille ja pakolaisille sekä muille heikkoon työmarkkina-asemaan kuuluville. Järjestömaailmassa tunnetaan haavoittuvassa asemassa olevat kohderyhmät ja toimijoilla on kyky tukea heidän työllistymisvalmiuksia sekä parhaimmillaan myös tukea työnantajia ja mahdollistaa molemminpuolinen positiivinen rekrytointikokemus. Uusyrittäjäkeskusten ja järjestömaailman välistä sidettä on syytä kehittää entisestään, jotta monissa maahanmuuttaneissa piilevä yrittäjyyspotentiaali saadaan käyttöön.

Ammattioppilaitosten ja korkeakoulujen tulee satsata täydennyskoulutuksiin ja kielikursseihin, jotka tarjoavat joustavia osallistumismahdollisuuksia sekä mahdollisesti työn tai yrittäjyyden yhteensovittamisen. Kansainväisten opiskelijoiden pitovoimaan on tehtävä merkittäviä panostuksia ja yhteistyö elinkeinoelämän kanssa aloitettava heti opintojen alussa; opiskelijoille tulee myös tarjota insentiivejä suomen- tai ruotsin kielen oppimiseen ja samalla oppilaitoksille tulee antaa resursseja kieliopetuksen toteuttamiseen ja sisällyttämiseen osaksi tutkintoa.

Kansalaisjärjestöjen ja uskonnollisten yhteisöjen kautta tavoitetaan erityisesti esimerkiksi humanitäärisistä syistä Suomeen muuttaneita. Kansalaisjärjestöjen rooli on erityisen tärkeä maahanmuuttaneiden kotoutumisen ja työllistymisen tukemisessa, koska ne voivat tarjota räätälöityjä palveluja ja tukea henkilökohtaisella tasolla.

Kuntien ja muiden paikallisten viranomaisten kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeää, jotta kotoutuspalvelut ja työllistymismahdollisuudet ovat koordinoituja ja tehokkaita. Paikallisella tasolla voidaan järjestää myös työmarkkinoille suuntaavia tapahtumia ja verkostoitumistilaisuuksia.

Yhteistyön fokuksessa tulee olla syrjinnän torjunta työmarkkinoilla, vähemmistöjen ja heikomassa asemassa olevien työllistymisen edistäminen sekä heidän osaamisensa kehittäminen monialaisin keinoin.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Työnantajille, henkilöstöjohtajille ja rekrytoijille on tärkeää kohdentaa koulutuksia, jotka auttavat heitä tunnistamaan ja ehkäisemään syrjintää. Näihin koulutuksiin tulisi sisältyä tietoa monimuotoisuuden johtamisesta sekä syrjinnän eri muodoista. Työnantajia tulee kannustaa laatimaan ja toteuttamaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia, joita ei tehdä vaan tekemisen vuoksi vaan joissa huomioidaan moniperusteinen syrjintä sekä keskitytään keinoihin, joilla eritaustaiset työntekijät otetaan paremmin työyhteisöihin mukaan.

Maahanmuuttaneita tulee kouluttaa heidän oikeuksista ja velvollisuuksista suomalaisilla työmarkkinoilla ja yhteistyötä AVI:n, Yhdenvertaisuusvaltuutetun sekä työmarkkinajärjestöjen välillä on lisättävä. Kokemuksemme mukaan hyväksikäytön kohteeksi tai muutoin haastavaan tilanteeseen joutunut ei vie asiaa eteenpäin viranomaisille vaan on mieluiten yhteydessä esimerkiksi järjestötyöntekijään. Yritykset, jotka syyllistyvät työntekijöidensä hyväksikäyttöön tulee asettaa entistä tiukemmin vastuuseen.

Valtionjohdon tulee puuttua jyrkemmin yhteiskunnassa esiintyvään syrjintään ja johtaa esimerkillä esimerkiksi eduskunnan täysistunnoissa. Päättäjien ulostuloilla on merkitystä.

Allekirjoitamme OSKUN:n lausunnosta seuraavan:

- Suunnitellaan ja toteutetaan koko koulutusjärjestelmän kattava tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelma. Kehittämisohjelman tavoitteena on tukea ja seurata lakisääteisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimista ja parantaa niiden vaikuttavuutta tasa-arvon yhdenvertaisuuden edistämisen välineenä. (OKM, 2024–2027)

- Osana TE-toimistoista kunnille siirtyville asiantuntijoille toteutettavaa koulutussarjaa toteutetaan koulutusosio yhdenvertaisuudesta ja monimuotoisuudesta työelämässä. Koulutusosio pitää sisällään sisältöjä mm. syrjimättömyydestä työnvälityksessä, monimuotoisuuden edistämisestä työpaikoilla sekä monikulttuurisuuden huomioimisesta rekrytoinneissa. (TEM, 2024–2025)

- Tuotetaan koulutus rassistiseen syrjintään ja häirintään puuttumisen vahvistamisesta koulutuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämishjelmaan. (OM, OKM, 2024–2025)

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelmasta puuttuu tiettyjä konkreettisia toimenpiteitä, jotka voisivat merkittävästi edistää yhdenvertaisuutta työelämässä:

- Monimuotoisuus- ja inklusiivisuuskoulutukset valtiohallinnon johdolle ja kansanedustajille
- Tiiviimpi yhteistyö maahanmuuttaneiden parissa toimivien tahojen kanssa: Yrittäjäjärjestöt ovat jo vuosien ajan nimenneet kansanedustajille yrityskummeja; saman mallin voi toteuttaa järjestöjen (tai heidän jäsentensä) kanssa, jotka tuntevat maahanmuuttaneiden, erityisesti turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten arkea.
- Aktiivinen rekrytointikampanja valtion toimesta, jossa tehdään julki, että valtio tekee konkreettisia toimia heikommassa työmarkkina-asemassa olevien työllistämiseen ja kannustaa eritaustaisia ihmisiä hakemaan valtiohallintoon töihin sekä muokkaa omat rekrytointikäytänteensä yhdenvertaisemmiksi.
- Lakihankkeiden ja muiden toimien vaikutusarviointeja tulee kehittää huomioimaan paremmin yhdenvertaisuuden ja rasismien vastaiseen toimintaan liittyvät tavoitteet ja teemat.
- Lakialoitteiden kuulemistilaisuuksiin tulee kutsua enemmän myös ruohonjuuritason toimijoita mukaan.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Säännöllisten arviointiraporttien avulla, joissa arvioidaan toimenpiteiden edistymistä ja vaikutuksia. Raporteissa tulee hyödyntää sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista dataa. Sidosryhmäfoorumien kautta, esimerkiksi järjestämällä vuosittaisia foorumeita/pyöreän pöydän keskusteluja, joissa eri sidosryhmät, kuten kansalaisjärjestöt, maahanmuuttajajärjestöt, työnantajat ja viranomaiset, voivat jakaa kokemuksiaan ja näkemyksiään toimenpiteiden toimivuudesta ja antaa palautetta niiden parantamiseksi. Tavoitteiden seurannassa tulee myös käyttää ulkopuolisia arvioitsijoita, jotka tarkastelevat toimenpideohjelman vaikuttavuutta ja antavat suosituksia sen parantamiseksi.

Muut kommentit

Startup Refugees on pettynyt hallituksen tavoitteeseen estää turvapaikanhakijoiden siirtyminen työperäisen oleskeluluvan hakijoiksi kesken hakemusprosessin. Turvapaikkaprosessit jatkuvat usein kohtuuttoman pitkään, ja työperäiset oleskeluluvat mahdollistaisivat turvapaikanhakijoiden nopeamman siirtymisen työmarkkinoille, edistäen heidän itsenäisyyttään ja vähentäen yhteiskunnan

tukien tarvetta. Nykyiset ehdot turvapaikanhakijan palkkaamiseksi töihin ovat hyvin tarkkarajaiset ja edellyttävät, että henkilön tarjoamalle osaamiselle ja panokselle on työmarkkinoiden tarve. Työperusteista oleskelulupaa ei voi saada ilman työnantajaa ja ilman palkkaavan yrityksen sitoutumista. Kielto hakea työperusteista oleskelulupaa muilla voi jopa selvästi lisätä harmaata taloutta sekä ennakkoluuloja ja rasismia turvapaikanhakijoita ja maahanmuuttaneita kohtaan yleisesti. Järjestöt, kuten Startup Refugees, ovat keskeisessä asemassa tukemassa yhdenvertaista työelämää tarjoamalla maahanmuuttaneille ja pakolaisille tukea, koulutusta ja verkostoja, jotka auttavat heitä löytämään paikkansa suomalaisessa yhteiskunnassa.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Startup Refugees kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston toimenpideohjelmasta sekä siitä, että Petteri Orpon hallitus on sitoutunut ainakin nimellisesti edistämään yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä sekä torjumaan rasismia. Olemme sitoutuneet näihin tavoitteisiin konkreettisella tasolla ja arvostamme mahdollisuutta antaa lausuntomme toimenpideohjelmasta.

Toimenpideohjelmassa on ansiokkaasti tunnistettu, että Suomessa esiintyy rasismia ja syrjintää, ja että nämä ongelmat vaativat uusia avauksia. Startup Refugees haluaa erityisesti korostaa työelämän ja yrittäjyyden merkitystä kotoutumisen ja yhdenvertaisuuden edistämässä pakolaisten, turvapaikanhakijoiden ja muiden maahanmuuttaneiden kohdalla. Lausuntomme on muotoiltu nimenomaan maahanmuuttaneiden työllistymisen ja yrittäjyyden edistämisen näkökulmasta.

Työelämän yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistäminen on tärkeä osa toimenpideohjelmaa. Tämän osalta ehdotamme seuraavia kehitysehdotuksia ja uusia avauksia:

Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden näkeminen osana kansainvälisten osaajien kokonaisuutta: Startup Refugees on tukenut jo lähemmäs 1 800 kansainvälistä osaajaa työllistymään suomalaisiin yrityksiin ja kouluttanut yli tuhat tulevaa yrittäjää. Joukkoon mahtuu suorittavan työn tekijöitä ja diplomi-insinöörejä; nämä kaikki ovat kansainvälisiä osaajia. Ehdotamme, että toimenpideohjelmassa tuodaan tätä kohderyhmää rohkeasti esiin!

Anonyymi rekrytointi: Kannatamme anonyymin rekrytoinnin laajempaa käyttöönottoa julkisella sektorilla ja suosittelemme sen testaamista myös yksityisellä sektorilla. Tämä auttaa vähentämään rekrytointiprosesseissa esiintyvää tiedostamatonta syrjintää ja tukee monimuotoisuutta työpaikoilla.

Korkeasti koulutettujen maahanmuuttaneiden tukeminen: Ehdotamme alueellisten pilottihankkeiden, jotka onnistuneesti tukevat korkeasti koulutettujen maahanmuuttaneiden (esim. SIMHE) pääsyä työharjoitteluihin ja osaamistaan vastaaviin tehtäviin vakiinnuttamista ja hyvien käytänteiden jakamista sekä vahvempaa yhteistyötä työllisyysviranomaisten, korkeakoulujen ja järjestöjen kanssa.

Yrittäjyyden tukeminen: Maahanmuuttaneiden yrittäjyys on potentiaalinen keino edistää työllisyyttä ja integroitumista. Ehdotamme, että valtio tukee maahanmuuttaneiden yrittäjyysvalmiuksia varmistamalla uusyrityskeskusten toiminnan sekä laadukkaan yritysneuvonnan valtakunnallisesti.

Monimuotoisuuskoulutukset: Erityisesti julkishallinnon työllisyyspalveluissa toimiville sekä kansanedustajille tulee tarjota syvempiä koulutuksia ja käytännön kokeiluja yhdenvertaisuudesta ja monimuotoisuudesta.

Tietopohjan vahvistaminen: Kannatamme rasismia ja syrjintää koskevan tietopohjan vahvistamista ja ehdotamme, että tätä tietoa käytetään aktiivisesti toimenpiteiden suunnittelussa ja seurannassa. Ehdotamme myös, että TEAvisaria käytetään mittarina yhdenvertaisuuden edistämässä kuntien ja muiden toimijoiden työssä kuten Kultra ry on ehdottanut.

Startup Refugees on valmis osallistumaan yhteistyöhön näiden toimenpiteiden toteuttamiseksi ja tarjoamaan asiantuntemustaan maahanmuuttaneiden kotoutumisen edistämiseksi sekä tukeakseen heidän nopeampaa pääsyä työelämään. Yhteistyössä voimme edistää yhdenvertaisuutta ja vähentää syrjintää suomalaisessa yhteiskunnassa. Kiitämme vielä kerran mahdollisuudesta antaa lausuntomme ja toivomme, että nämä kehitysehdotukset otetaan huomioon toimenpideohjelman jatkotyöstössä.

Manai Aicha
Phoenix ry / Startup Refugees

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Vapaa-ajattelijain liitto ry edistää toiminnassaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja kiinnittää huomiota erityisesti uskonnottomien, uskonnollisiin yhteisöihin kuulumattomien edelleen eriarvoistavaan kohteluun monissa ihmiselämän tilanteissa sekä varhaiskasvatuksessa ja perus- ja lukio-opetuksessa. Lisäksi useat liiton jäsenjärjestöt harjoittavat hautaustoimea ja tarjoavat uskonnottoman vaihtoehdon, mutta eivät saa minkäänlaista tukea yhteiskunnalta. Toiminnastaan huolimatta Vapaa-ajattelijain liitto ry on jätetty kokonaan vaille toiminta-avustuksia vuodelle 2024, mikä on syrjivää. Kun Euroopan unionin peruskirjan 17. Artikla velvoittaa vuoropuheluun kirkkojen, uskonnollisten yhdyskuntien ja tunnustuksettomien katsomuksellisten yhteisöjen kesken, Suomessa valtiovallan tulisi myös tähän ajatukseen nojaten ryhtyä taas tukemaan myös uskonnottomien ihmisoikeusjärjestöjen toimintaa, joka tähtää syrjinnän vähentämiseen ja ehkäisyyn sekä katsomusdialogiin.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Vapaa-ajattelijain liitto ry uskonnottomien henkilöiden etu-, ihmisoikeus- ja kulttuurijärjestönä toteaa seuraavaa:

Ketään ei saa syrjiä uskonnon tai vakaumuksen perusteella. Tämä tarkoittaa myös uskonnottomuuteen liittyvän syrjinnän kieltoa. Tämä koskee kaikkia Suomessa asuvia ja olevia, myös turvapaikanhakijoita ja maahan muuttaneita ihmisiä. Heitä ei pidä oletetusta lähtömaasta riippuen rodullistaa, olettaa eikä leimata esimerkiksi islaminuskoisiksi tai muun tunnetun uskontokunnan edustajaksi.

Maahan muuttanutkin voi edustaa mitä tahansa uskontoa tai olla uskonnoton. Jokaista on kohdeltava yksilönä, tekemättä oletuksia heidän taustansa perusteella. Uskonnottomuuteen

liittyvän syrjinnän tunnistamiseksi, poistamiseksi ja ehkäisemiseksi tulee työskennellä suunnitelmallisesti.

Viranomaisten sekä oppilaitosten yhdenvertaisuussuunnitelmissa pitää kiinnittää huomiota uskonnottomuuteen liittyvän syrjinnän ehkäisyyn käytännössä. Erityinen huomio tulee kiinnittää varhaiskasvatuksen uusien yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimiseen.

Päivähoidossa ja kouluissa tulee kunnioittaa varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden linjausta ”uskonnolliseen, katsomukselliseen ja puoluepoliittiseen sitouttamattomuuteen”. Tämän vuoksi päiväkodeissa ja kouluissa ei pidä sallia uskonnollista lähetystyötä eikä sisällyttää niiden vuosisuunnitelmiin ja päiväohjelmaan uskonnollisia tilaisuuksia, kuten ”kevätkirkko” tai ”joulukirkko”. Yhteinen kevätjuhla tai joulujuhla ovat eri asioita kuin uskonnolliset tilaisuudet.

Pidättäytymällä vain kaikille sopivaan ohjelmaan, vältetään lasten jakamista kahteen ryhmään. Huoltajien pakottaminen julkiseen uskonnolliseen tai vaihtoehtoisen tilaisuuden valintaan lastensa kautta rikkoo arkaluontoisen tiedon yksityisyyden suojaa. Jos koulupäivän ohjelmaan otetaan ja tarjotaan enemmistökirkon uskonnollisia tilaisuuksia, se voidaan kokea painostuksena osallistua niihin. Huoltajat voivat myös pelätä valintojensa suuntaan tai toiseen altistavan lapsensa kiusaamiselle ja syrjinnälle. Siksi uskonnolliset tilaisuudet tulisi pitää koulutyön ja päiväkotipäivän ulkopuolella. Samalla henkilöstön työaika säästyy kaikille yhteisen toiminnan kehittämiseen.

Elämäkatsomustieto on oppiaine, joka soveltuu periaatteessa kaikille. Siihen kohdistuu kuitenkin rakenteellista syrjintää, sillä sen opiskelu ei ole sallittu evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen kirkon jäsenille. Tämä rikkoo yhdenvertaisuutta ja on lapsen oikeuksien sopimuksen 2. artiklan vastainen. Elämäkatsomustiedon opiskelu tulisi sallia kaikille pikaisesti lyhyellä muutoksella perusopetus- ja lukiolakeihin.

Kunnissa tulee kiinnittää erityistä huomiota ja panostaa elämäkatsomustiedon opetuksen laadukkaisiin järjestelyihin oppilaiden yhdenvertaisuuden turvaamiseksi.

Tällä hetkellä liki 3000 lasta on peruskoulun katsomusaineiden opetuksen ulkopuolella ja saa oman uskonnollisen yhdyskunnan opetusta. Mielestämme koulun ei pidä suosia tällaista kouluopetuksen ulkopuolista uskonnollisen yhdyskunnan järjestämää uskonnonopetusta sillä, että oppilas vapautetaan kouluopetuksesta. Tämä on tärkeää myös maahan muuttaneiden perheiden lasten kannalta. Kun kaikki oppilaat alkavat osallistua johonkin katsomusaineen opetukseen, luontevaksi vaihtoehdoksi tulee eri uskontoihin nähden puolueeton elämäkatsomustieto. Tässä muutoksessa elämäkatsomustiedon kattavaan tarjontaan tarvitaan myös valtion avustusta kunnille.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Eriarvoistavia rakenteita Suomessa löytyy myös hautaustoimessa. Vapaa-ajattelijain liitto ry katsoo, ettei hautaustoimi ja siihen liittyen yksittäisen ihmisen kuolemaan ja hautaamiseen liittyvät asiat ole pelkästään yksityis- ja perhe-elämän piiriin kuuluvaa toimintaa, vaan sitä säätelee hautaustoimilaki. Valtiovalta on ulkoistanut hautaustoimen luterilaiselle ja ortodoksiselle kirkolle ilman tarkempaa vaatimusta yhdenvertaisuuslain noudattamisesta. Niinpä uskonottomien ja muiden luterilaiseen kirkkoon kuulumattomien vainajien ja heidän omaistensa kohtelu vaihtelee seurakunnittain. Syrjintä on laajaa erityisesti vainajan jäähyväistilaisuuden järjestämisessä. Suuri osa seurakunnista ei anna kappeleitaan muiden kuin seurakunnan jäsenten käyttöön, eikä muita soveliaita tiloja ole tarjolla. Hautaustoimilaki edellyttää vainajan katsomuksen ja toiveiden noudattamista, mutta suuressa osassa maatamme se ei ole mahdollista.

Vapaa-ajattelijain liitto ry katsoo, että hautaustoimilaki tulee uudistaa niin, että hyvinvointialueilla on hautaustoimen järjestämisvastuu. Hyvinvointialue voi tehdä sopimuksen alueen seurakuntien kanssa, mutta lisäksi tarjota tunnuksettomia, monikäyttöisiä ja muunneltavia seremoniatiloja kaikille halukkaille eri tarkoituksiin. Välittömänä toimenpiteenä hautaustoimea harjoittavat yhdistykset ja yhteisöt on otettava valtion taloudellisen tuen piiriin.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Vapaa-ajattelijain liitto ry:n lausunto toimenpideohjelmaan

Vapaa-ajattelijain liitto ry uskonnottomien henkilöiden etu-, ihmisoikeus- ja kulttuurijärjestönä toteaa seuraavaa:

Ketään ei saa syrjiä uskonnon tai vakaumuksen perusteella. Tämä tarkoittaa myös uskonnottomuuteen liittyvän syrjinnän kieltoa. Tämä koskee kaikkia Suomessa asuvia ja olevia, myös turvapaikanhakijoita ja maahan muuttaneita ihmisiä. Heitä ei pidä oletetusta lähtömaasta riippuen rodullistaa, olettaa eikä leimata esimerkiksi islaminuskoisiksi tai muun tunnetun uskontokunnan edustajaksi.

Maahan muuttanutkin voi edustaa mitä tahansa uskontoa tai olla uskonnoton. Jokaista on kohdeltava yksilönä, tekemättä oletuksia heidän taustansa perusteella. Uskonnottomuuteen liittyvän syrjinnän tunnistamiseksi, poistamiseksi ja ehkäisemiseksi tulee työskennellä suunnitelmallisesti.

Viranomaisten sekä oppilaitosten yhdenvertaisuussuunnitelmissa pitää kiinnittää huomiota uskonnottomuuteen liittyvän syrjinnän ehkäisyyn käytännössä. Erityinen huomio tulee kiinnittää varhaiskasvatuksen uusien yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimiseen.

Päivähoidossa ja kouluissa tulee kunnioittaa varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden linjausta ”uskonnolliseen, katsomukselliseen ja puoluepoliittiseen sitouttamattomuuteen”. Tämän vuoksi päiväkodeissa ja kouluissa ei pidä sallia uskonnollista lähetystyötä eikä sisällyttää niiden vuosisuunnitelmiin ja päiväohjelmaan uskonnollisia tilaisuuksia, kuten ”kevätkirkko” tai ”joulu-kirkko”. Yhteinen kevätjuhla tai joulujuhla ovat eri asioita kuin uskonnolliset tilaisuudet.

Pidättäytymällä vain kaikille sopivaan ohjelmaan, vältetään lasten jakamista kahteen ryhmään. Huoltajien pakottaminen julkiseen uskonnolliseen tai vaihtoehtoisen tilaisuuden valintaan lastensa kautta rikkoo arkaluontoisen tiedon yksityisyyden suojaa. Jos koulupäivän ohjelmaan otetaan ja tarjotaan enemmistökirjon uskonnollisia tilaisuuksia, se voidaan kokea painostuksena osallistua niihin. Huoltajat voivat myös pelätä valintojensa suuntaan tai toiseen altistavan lapsensa kiusaamiselle ja syrjinnälle. Siksi uskonnolliset tilaisuudet tulisi pitää koulutyön ja päiväkotipäivän ulkopuolella. Samalla henkilöstön työaika säästyy kaikille yhteisen toiminnan kehittämiseen.

Elämäkatsomustieto on oppiaine, joka soveltuu periaatteessa kaikille. Siihen kohdistuu kuitenkin rakenteellista syrjintää, sillä sen opiskelu ei ole sallittu evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen kirkon jäsenille. Tämä rikkoo yhdenvertaisuutta ja on lapsen oikeuksien sopimuksen 2. artiklan vastainen. Elämäkatsomustiedon opiskelu tulisi sallia kaikille pikaisesti lyhyellä muutoksella perusopetus- ja lukiolakeihin.

Kunnissa tulee kiinnittää erityistä huomiota ja panostaa elämäkatsomustiedon opetuksen laadukkaisiin järjestelyihin oppilaiden yhdenvertaisuuden turvaamiseksi.

Tällä hetkellä liki 3000 lasta on peruskoulun katsomusaineiden opetuksen ulkopuolella ja saa oman uskonnollisen yhdyskunnan opetusta. Mielestämme koulun ei pidä suosia tällaista kouluopetuksen ulkopuolista uskonnollisen yhdyskunnan järjestämää uskonnonopetusta sillä, että oppilas vapautetaan kouluopetuksesta. Tämä on tärkeää myös maahan muuttaneiden perheiden lasten kannalta. Kun kaikki oppilaat alkavat osallistua johonkin katsomusaineen opetukseen, luontevaksi vaihtoehdoksi tulee eri uskontoihin nähden puolueeton elämäkatsomustieto. Tässä muutoksessa elämäkatsomustiedon kattavaan tarjontaan tarvitaan myös valtion avustusta kunnille.

Eriarvoistavia rakenteita Suomessa löytyy myös hautaustoimessa. Vapaa-ajattelijain liitto ry katsoo, ettei hautaustoimi ja siihen liittyen yksittäisen ihmisen kuolemaan ja hautaamiseen liittyvät asiat ole pelkästään yksityis- ja perhe-elämän piiriin kuuluvaa toimintaa, vaan sitä säätelee hautaustoimilaki. Valtiovalta on ulkoistanut hautaustoimen luterilaiselle ja ortodoksiselle kirkolle ilman tarkempaa

vaatimusta yhdenvertaisuuslain noudattamisesta. Niinpä uskonnettomiin ja muiden luterilaiseen kirkkoon kuulumattomien vainajien ja heidän omaistensa kohtelu vaihtelee seurakunnittain. Syrjintä on laajaa erityisesti vainajan jäähyväistilaisuuden järjestämisessä. Suuri osa seurakunnista ei anna kappeleitaan muiden kuin seurakunnan jäsenten käyttöön, eikä muita soveliaita tiloja ole tarjolla. Hautaustoimilaki edellyttää vainajan katsomuksen ja toiveiden noudattamista, mutta suuressa osassa maatamme se ei ole mahdollista.

Vapaa-ajattelijain liitto ry katsoo, että hautaustoimilaki tulee uudistaa niin, että hyvinvointialueilla on hautaustoimen järjestämisvastuu. Hyvinvointialue voi tehdä sopimuksen alueen seurakuntien kanssa, mutta lisäksi tarjota tunnuksettomia, monikäyttöisiä ja muunneltavia seremoniatiloja kaikille halukkaille eri tarkoituksiin. Välittömänä toimenpiteenä hautaustoimea harjoittavat yhdistykset ja yhteisöt on otettava valtion taloudellisen tuen piiriin.

Toimenpideohjelman toimenpiteinä todetaan mm: Tuetaan yhdenvertaisuutta edistävien järjestöjen toimintaedellytyksiä kansalaisjärjestöstrategian toimenpiteillä.

Vapaa-ajattelijain liitto ry edistää toiminnassaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja kiinnittää huomiota erityisesti uskonnettomiin, uskonnollisiin yhteisöihin kuulumattomien edelleen eriarvoistavaan kohteluun monissa ihmiselämän tilanteissa sekä varhaiskasvatuksessa ja perus- ja lukio-opetuksessa. Lisäksi useat liiton jäsenjärjestöt harjoittavat hautaustoimea ja tarjoavat uskonnettoman vaihtoehdon, mutta eivät saa minkäänlaista tukea yhteiskunnalta. Toiminnastaan huolimatta Vapaa-ajattelijain liitto ry on jätetty kokonaan vaille toiminta-avustuksia vuodelle 2024, mikä on syrjivää. Kun Euroopan unionin peruskirjan 17. Artikla velvoittaa vuoropuheluun kirkkojen, uskonnollisten yhdyskuntien ja tunnustuksettomien katsomuksellisten yhteisöjen kesken, Suomessa valtiovallan tulisi myös tähän ajatukseen nojaten ryhtyä taas tukemaan myös uskonnettomiin ihmisoikeusjärjestöjen toimintaa, joka tähtää syrjinnän vähentämiseen ja ehkäisyyn sekä katsomusdialogiin.

Ylikoski Esa
Vapaa-ajattelijain liitto ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

- A) Yhteistyö hyvinvointialueiden kanssa keskeistä. Toimenpideohjelman ympärille tulisi muodostaa hyvinvointialueiden toimista vastaava tiimi. Fokus tulisi olla keskeisten toimenpideohjelman toimeenpanossa, yhteisessä viestinnässä ja seurannassa. Tämä kannustaisi hyvinvointialueita toteuttamaan omat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmansa.
- B) Erityinen huomio tulisi kiinnittää toimenpideohjelman kohteena olevien ryhmien kuulemiseen. Sitran tulevaisuusvalta ajatusmalli ja sen työkalut ovat käytännöllinen lähestymistapa fokuksen pitämiseen erilaisissa toimenpideohjelmien ryhmissä.
- C) C6 kaupunkien nykyisen yhteistyön hyödyntäminen toimenpideohjelman työskentelyssä on keskeistä (International House -konsepti)
- D) Toimintasuunnitelmassa mainittuja yhteistyörakenteita ovat edustukselliset toimielimet: maahanmuuttajaneuvostot, romanityöryhmät, etnisten suhteiden neuvottelukunnat ja romaniasiain neuvottelukunnat. Rasismin ja syrjinnän vastaisen työn valtavirtaistamiseksi tulisi osallistaa myös valtakunnalliset, alueelliset ja paikalliset lasten parlamentit, nuorisovaltuustot, vanhusneuvostot ja vammaisneuvostot
- E) Moniperusteisesti syrjinnän- ja rasisminvastaiseen työhön keskittyneet järjestöt. Tällä hetkellä huolena on riittävät panostukset tulevaisuudessa rahallisesti tähän järjestöjen ja kolmannen sektoriin toimintaan.

F) Yliopistot, etenkin integraatio- ja maahanmuuttotutkimus

G) Suomalaisen yhteiskunnan rasistisuudesta on paljon tutkimusdataa, ja tämä olemassa oleva tieto tulee huomioida ja kuulla asiantuntijoiden suosituksia jatkotoimenpiteiden valinnassa esitettyä vahvemmin.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

A) Ohjelman olisi keskityttävä samanaikaisesti sekä rasismiin että kaikkien syrjintämuotojen ehkäisyyn, jotta ohjelmasta tulee kattava ja moninkertaisen, kasautuvan syrjinnän tunnistava.

B) Moniperusteisen (intersektionaalisen) syrjinnän tunnistaminen ja torjuminen tulee olla ohjelman läpileikkaava, erikseen nimetty toimenpide.

Ohjelman tulee huomioida kaikki yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakien mukaiset syrjintäperusteet: ikä, etninen alkuperä, kansalaisuus, kieli ja kulttuuri, uskonto, vakaumus, mielipide, poliittinen näkemys, perhemuoto, sukupuoli, sukupuoli-identiteetti, seksuaalinen suuntautuminen, terveydentila, vammaisuus, sosiaalinen asema, taloudellinen asema ja muut yksilölliset tekijät. Ohjelmassa tulee huomata, että ihmiset kuuluvat samanaikaisesti eri identiteettiryhmiin ja monien syrjintäperusteiden risteävät vaikutukset johtavat syrjintä- ja syrjäytymisriskien kasautumiseen.

C) Ohjelmaluonnos ei painota tasa-arvolain syrjinnänkieltoa tasapuolisesti yhdenvertaisuuslain kanssa. Syrjinnän ja rasismiin vaikutuksien erityispiirteet eri sukupuoliin; naisiin, miehiin sekä sukupuolivähemmistöihin on tunnistettava. Eri marginaaliryhmiin kuuluvat naiset ja sukupuolivähemmistöön kuuluvat henkilöt on nostettava ohjelmassa esiin haavoittuvan asemansa vuoksi.

D) Erityinen painopiste nuoriin läpileikkaavasti on tärkeää, jotta tulevaisuuden syrjinnästä ja rasismista vapaata työelämää ja yhteiskuntaa rakennetaan kestävästi.

Erityisen haavoittuvassa asemassa olevia lapsia ja nuoria ovat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat, toimimisesteiset, etniset vähemmistöt ja vieraita kieliä puhuvat sekä ulkomailla syntyneet: <https://www.lapsiystavallinenkunta.fi/lapsen-oikeuksien-teemapaketit/aluksi-elama-ilman-syrjintaa-on-lapsen-oikeus/miten-tunnistaa-eriarvoisimmassa-asemassa-olevat>

E) Romanipoliittinen toimenpideohjelma tulee huomioida tämän ohjelman valmistelussa risteävien, samanaikaisten hyötyjen saavuttamiseksi ja hyvien käytäntöjen vakiinnuttamiseksi.

- F) Vammaisten henkilöiden, ts. liikkumis- ja toimimisesteisten henkilöiden, kokema syrjintä on aliedustettuna tässä ohjelmassa. Vammaispoliittista toimintaohjelma tulee huomioida tämän ohjelman valmistelussa risteävien, samanaikaisten hyötyjen ja hyvin käytäntöjen vakiinnuttamiseksi.
- G) Väestön ikääntyminen altistaa moniperusteisen rasismin ja syrjinnän seurauksille iän aiheuttaman haavoittuvuuden myötä.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

- A) Yhdenvertaisuustiedonannon tulisi myös edistää suomen kielen merkityksen ja osaamisen tärkeyttä siten, että teknologioiden avulla (kielimallit) työelämän yhdenvertaisuutta ja työllisyyttä voitaisiin edistää ei suomea työkielensä puhuvien henkilöiden joukossa.
- B) Ohjelman toimenpiteenä tulee olla rikoslain kehittäminen. Rikoslain tulee nykyistä paremmin tunnistaa vihatteot ja syrjintä omina rikosnimikkeinä. Pelkkä viha- tai syrjintämotiivi koventamisperusteena ei ole riittävä keino tuomita ja torjua rasismin, syrjinnän ja vihattekojen vakavia seurauksia.
- C) Ohjelmassa tulee edistää nk. maalittamisen saamista rikoslain piiriin, sillä järjestelmällinen häirintä haittaa esimerkiksi julkisen organisaation ihmisoikeustyötä.
- D) Turvapaikkaprosessissa tulee noudattaa kansainvälisiä sopimuksia
- E) Kaikkea päätöksentekoa tulisi edeltää ihmis- ja perusoikeuksien sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaikutusten ennakoarviointi, jolla pyritään tunnistamaan rakenteellinen syrjintä.
- F) Ohjelman toimenpiteeksi tulee lisätä aktiivinen rasismiin ja syrjintään puuttumisen käytännön malli, jota voi soveltaa eri yhteiskunnan tasoilla: miten syrjintätilanteissa tulee toimia, kun ennaltaehkäisevät toimet eivät riitä. Syrjintään puuttumatta jättäminen tulee rinnastaa syrjinnäksi. Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksessa (2023) tarkentui että esimerkiksi koulutuksen järjestäjä syyllistyy syrjintää, jos laiminlyö velvollisuuden puuttua syrjintään.
- Yhtenä esimerkkinä kotimaisten verkkoalustojen puuttumisen velvoite vihapuheeseen.
- G) Ohjelman tulisi kannustaa luomaan julkisiin palveluihin palautejärjestelmien osiksi anonyymejä ilmiäntokanavia, jotka helpottavat syrjinnän ja rasismin kokemuksista raportointia ja puuttumista

- H) Toimenpideohjelman tulee edistää tosiasiallista yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämistä huomioimalla positiivinen erityiskohtelu esimerkkien avulla:
<https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/positiivinen-erityiskohtelu>
- I) Kehitetään anonyymiä rekrytointia, jotta rakenteellinen syrjintä työllistymisessä vähenee. Tavoitteena se, että anonyymia rekrytointia ei enää tarvittaisi.
- J) Kansainvälisen rekrytointiin luodaan kannustimia, jotta Suomeen saadaan kaivattua osaavaa työvoimaa.
- K) Luodaan yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämispalkinto yrityksille ja julkisyhteisöille onnistuneesta inklusiosta työyhteisössä (monimuotoisuuslauseke)
- L) Valtakunnallinen opetushallituksen tietopankki esimerkiksi kouluissa luoduista syrjinnän ja rasminvastaisista käytänteistä, joita voi soveltaa muissa kouluissa ja palveluissa.
- M) Liikuntatilojen, kuten uimahallien, suunnittelu siten, että pukuhuoneet, suihkutilat ja saunat on suunniteltu sensitiivisiksi ja toimiviksi myös eri kulttuuri- ja sukupuolivähemmistöjen osalta vrt. Esteettömyys julkisissa WC-tiloissa
- N) Tietoisuuden lisäämistä inhimillistämällä syrjintä tunnistettavaksi: Toteutetaan valtakunnallinen syrjinnänvastainen kampanja, joka lisää kaikenikäisten tunnetaitoja, empatiaa ja samastumista siihen miltä syrjinnän ja rasmin uhriksi joutuminen tuntuu. On tärkeää lisätä ymmärrystä vähemmistöstressin ja henkisen väkivallan vaikutuksista hyvinvoinnille.
- O) Lanseerataan antirasistisen viikon yhteydessä monikulttuurisuuden, myönteinen, voimaannuttava viikko
- P) Kehitetään hyvien väestösuhteiden edistämisen keinoja mm. kaupunkisuunnittelun ja aluesuunnittelun keinoin. On tärkeää puuttua segregatioon ja asuinalueiden eriytymiskehitykseen jo alueiden suunnitteluvaiheessa.
- Q) Suuret kaupungit järjestäisivät itsenäisyyspäivinä juhlavastanottoja uusille suomalaisille
- R) Toimenpideohjelman tulisi rohkaista yhteiskunnan eri aluilla rakentamaan sosiaalista turvallisuuden ja hyväksynnän tunnetta sekä purkaa sisäistettyä epäluottamusta hyödyntämällä

turvallisemman tilan periaatteita huomioiden kaikki syrjintäperusteet hyvien väestösuhteiden edistäjänä ja syrjinnän ennaltaehkäisinä.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

- A) Toimenpideohjelman onnistumisen kanalta keskeisin ja oleellisin seuranta tulisi tapahtua systemaattisesti tutkimusperustaisesti seurantatutkimuksena.

- B) Samanaikaisesti vaikuttavuusanalyysia tulisi sisältää toteuttajatahojen sisäisen analyysin lisäksi kohderyhmiltä saatuja arvioita moniperusteisesti

- C) Arvioinnissa voi myös hyödyntää Euroopan neuvoston kaupungeille kohdentamaa kulttuurienvälisen integraation (Intercultural cities index, ICC-Index) arviointimenettelyä ja siirtää se kansalliselle tasolle: <https://www.coe.int/fi/web/interculturalcities/about-the-index>

- D) Vaikuttavuus, seuranta ja käytännön mittarit rasismien kokemisesta puuttuvat esityksestä, tai ne ovat riittämättömiä. Lisäksi tiedontuotannon rakenteellisia esteitä ei ole huomioitu laaja-alaisesti.

Muut kommentit

- A. Tampereen kaupunki näkee, että kaikessa syrjinnän ja rasismiin puuttuvassa työssä tulee huomioida vahvasti konkretia, kaksisuuntaisen kotoutumisen edistäminen ja työelämän vastaanottavuuden näkökulmat.

- B. Syrjinnän- ja rasisminvastaisella työllä on kunnissa yhteiskunnallisen vakauden ja turvallisuuden näkökulmasta erityinen merkitys. Tärkeätä on säilyttää Suomen hyvä imago ja maine onnellisena ja turvallisena maana jatkossakin. Kunnan rooli TE24- ja KOTO24-uudistusten myötä muuttuu ja vahvistuu alueellisena toimijana, jolloin kunnalla tulisi olla riittävä keinovalikoima ja resurssi edistää rasisminvastaista työtä kuntalaisten keskuudessa. Rasisminvastaisella työllä on erityisen tärkeä merkitys kotoutumisen onnistumisessa.

- C. Kuntia on kannustettu omissa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmissaan antirasistisiin toimenpiteisiin, joiden tulee näkyä kaupunkitasoisesti kaikissa palveluissa.

- D. Konseptoidaan kansallisen syrjinnän vastaisen osaamiskeskuksen malli ja pilotoidaan sen toimintaa.

E. Inklusiivinen yhteiskunta, jossa jokainen yksilö voi osallistua täysimääräisesti, hyödyttää taloutta. Syrjinnän ja rasismien torjunta edistää monimuotoisuutta ja luovuutta, mikä voi johtaa innovaatioihin ja taloudelliseen kasvuun.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Tampereen kaupunki kiittää mahdollisuudesta kommentoida valtioneuvoston luonnosta toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä.

Tampereen kaupunki pitää tätä toimenpideohjelmaa erittäin tärkeänä ja toivoo, että kaupunki edellä antamat kommentit kysymyksiin 1-5 huomioidaan ohjelmassa.

Länkinen Pirjo-Liisa

Tampereen kaupunki Sivistyspalvelut - Apulaispormestari Matti Helimo

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Sidosryhmäyhteistyötä tulee tehdä laajasti. Rasismin vähentämisen ja syrjinnän ennaltaehkäisyyn sekä siihen puuttumisen näkökulmasta on erittäin tärkeää, että kansalaisyhteiskunta on mahdollisimman laajasti mukana työssä. Näin toimeenpanosta saadaan tosiasiallisesti moniäänistä.

SAK:n näkemyksen mukaan on tärkeää, että palkansaajajärjestöt ovat mukana työssä ja toimeenpanossa. Työelämä on teeman osalta äärimmäisen tärkeässä roolissa. Palkansaajajärjestöillä on sekä osaamista, että halua olla kehittämässä parempaa ja syrjimättömämpää työelämää

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Risteävä ja moniperusteinen syrjintä pitäisi huomioida kaikissa mahdollisissa toimenpiteissä mahdollisimman laajasti. On mahdotonta sanoa yksittäisiä toimenpiteitä, jossa tätä tematiikkaa ei pitäisi huomioida, sillä yhdenvertaisuuteen liittyvät ongelmat ovat ilmiönä hyvin moninaisia. Usein eri ilmiöihin liittyy useampi kuin vain yksi syrjintäperuste.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

SAK:n näkemyksen mukaan jo olemassa olevaa syrjintää ei tunnisteta tarpeeksi selkeästi ohjelmassa. Tämä näkyy valitettavasti myös suunnitelluissa toimenpiteissä. Esimerkiksi työelämän osalta

ohjelmassa ei ole esitetty keinoja sille, miten syrjinnän uhri pääsisi nykyistä paremmin oikeuksiinsa. Myöskään rakenteellisia ongelmia ei huomioida tarpeeksi selkeästi.

On äärimmäisen tärkeää, että ohjelmassa tunnistetaan se tosiasia, että Suomessa tapahtuu syrjintää. Ilman ongelman tunnistamista ongelmaa on mahdotonta korjata. Jos konkreettisia ongelmia ei tunnisteta, ohjelma jää julistukselliseksi ja sen vaikuttavuus vähäiseksi. Pelkästään tietoisuuden ja osaamisen edistämällä ei ongelmaa voida ratkaista.

Syrjintään puuttumisen osalta ohjelma on puutteellinen. SAK keskittyy lausunnossaan erityisesti työelämään liittyviin kysymyksiin, joten ehdotetut toimenpiteet liittyvät tähän teemaan. SAK:n näkemyksen mukaan muun muassa seuraavia toimenpiteitä pitäisi edistää:

- Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivaltaa pitää laajentaa työelämään syrjinnän uhriksi joutuvien oikeussuojan parantamiseksi. Lautakunnalle pitäisi säätää oikeus määrätä hyvitys syrjitylle. Lisäksi ammattiliitoille pitäisi säätää itsenäinen kanneoikeus työelämään, tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvissä asioissa. Näillä keinoilla voitaisiin tosiasiallisesti parantaa syrjittyjen asemaa. Oikeuden saaminen ei pitäisi olla vain harvojen etuoikeus.
- Ohjelmassa tulisi huomioida alipalkkaukseen puuttuminen, työsuhteen väärinluokittelu yrittäjyydeksi ja sen estäminen nykyistä tehokkaammin sekä teemaan liittyen riittävät sanktiot. Nämä kaikki ovat rakenteellisia keinoja vähentää työelämän epäoikeudenmukaisuutta, syrjintää ja hyväksikäyttöä.
- Töihin tulevien ulkomaalaisten lakisääteistä kieli- ja kotouttamiskoulutuksesta sekä työnantajien velvollisuudesta edistää työntekijöidensä osallistumista kieli- ja kotouttamiskoulutukseen pitäisi säätää lainsäädännössä. Näin voitaisiin paremmin ehkäistä hyväksikäyttöä ja samalla edistää maahan muuttaneiden kotoutumista.
- Osaamisen ja tutkintojen tunnistamiseen tarvittavat mekanismit ja palvelut pitäisi saada nykyistä paremmin toimiviksi. Tällä hetkellä ulkomailla suoritettujen tutkintojen tunnistamisen prosessi on hidas ja huonosti toimiva.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Tämä on käytännössä täysin toimenpidekohtaista, joten yleispätevää vastausta on mahdotonta antaa. Kuitenkin yleisellä tasolla toimenpiteiden vaikuttavuuden seuranta on tärkeässä roolissa, jos työ halutaan toteuttaa asianmukaisesti.

Muut kommentit

Yleisesti ottaen toimenpideohjelman tavoitteet ovat tärkeitä ja toimet ovat kannatettavia.

Toimintaohjelman työelämää koskeva osio on kuitenkin valitettavan suppea ja siinä ei esitetä toimia syrjintää kokeneiden tukemiseksi tai rakenteellisten ongelmien korjaamiseksi.

SAK kiinnittää huomiota siihen, että ulkomaalaistaustaiset työntekijät ovat erityisessä riskissä joutua eri asteisen työperäisen hyväksikäytön kohteeksi. Ongelma on erityisen suuri SAK:laisilla aloilla. Edellä lausunnossa listattujen toimien lisäksi ohjelmassa tulisi kiinnittää enemmän huomiota hyväksikäytön torjuntaan ja ennaltaehkäisyyn.

Työelämän rasismien torjunnassa on tärkeää hyödyntää työntekijöiden ja heidän luottamusmiestensä osaamista. Esimerkiksi yhdenvertaisuussuunnitellussa on tärkeää, että työpaikan henkilöstö ja heidän edustajansa osallistetaan tosiallisesti työhön. Tällöin työstä saadaan moniäänisempää. Tällä puolestaan voi olla vaikutuksia yhdenvertaisuussuunnittelun vaikuttavuuteen.

Maan hallituksella on keskeinen rooli rasismien ehkäisyssä ja rasismiin puuttumisessa. Teemaan liittyen SAK kiinnittää lopuksi huomioita siihen, että vihapuheeseen pitää kiinnittää entistä enemmän huomioita ja sitä pitää torjua aktiivisesti. Rasistiset ulostulot ja muu vihapuhe herättää turvattomuutta sekä vaikuttaa negatiivisesti yhteiskuntaan ja sen yksilöihin. Vihapuheen normalisoituminen heikentää yksilöiden mahdollisuutta osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja toimintaan. Tätä kautta vihapuhe heikentää demokratiaa. Tällaista kehitystä ei voi pitää toivottavana.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Latvatalo Eveliina
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry - Työehdot-osasto lakimies
Katariina Sahlberg

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Valtioneuvoston toimenpideohjelmaa rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi ei voi toteuttaa laadukkaasti ilman kansalaisyhteiskunnan vahvaa osallistumista, mikäli tarkoituksena on aidosti parantaa hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutusta (toimenpideohjelman luonnoksessa viitataan valmisteilla olevaan kansalaisjärjestöstrategiaan, jonka yhdeksi tavoitteeksi tämä on kirjattu).

Useat toimenpideohjelman toimenpiteet ovat ministeriöiden käynnissä olevia hankkeita (tai pitkälle suunniteltuja hankkeita), joihin sidosryhmät/toteuttajat on jo valittu. Toimenpideohjelmassa on mainittu useita tapahtumien ja tilaisuuksien järjestämisä, joihin kootaan eri toimijoita ja lisätään tietoisuutta. Näiden foorumien, tapahtumien ja sidosryhmätilaisuuksien luonne ja tavoitteet on määritelty kapeasti ja ne antavat vaikutelman siitä, että tapahtumilla ja kampanjoinnilla pyritään ratkaisemaan sellaisia ilmiöitä ja ongelmia, jotka vaativat laaja-alaista ymmärrystä, pitkäjänteistä yhteistä työskentelyä ja rakenteellisia muutoksia.

MLL korostaa julkisen hallinnon ja kansalaisjärjestöjen yhteistyön merkitystä. Järjestöt tekevät työtä pitkäjänteisesti, laaja-alaisesti ja monipuolisesti sekä tarjoavat syvällistä ymmärrystä toimintansa kohderyhmiensä osalta. Ne tarjoavat myös rakenteita yhdenvertaisuuden edistämiseen ja rasismien torjumiseen. MLL pitää valitettavana, että kansalaisyhteiskunnan mahdollisuudet vaikuttaa toimenpideohjelman suunnitteluun ovat olleet vähäiset eivätkä kansalaisjärjestöjen näkökulmat näyttäyty riittävästi ohjelmassa. Tämä näkyy ohjelmaluonnoksessa muun muassa siinä, että lapsen oikeudet ja heidän hyvinvointinsa toteutuminen tulevat esille hyvin niukasti ja olemattomin perusteluin.

MLL on jo aiemmin (15.4.2024) lausunnossaan kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmaan liittyen (<https://www.mll.fi/kannanotot-ja-lausunnot/mln-lausunto-kansalliselle-lapsistrategialle-lapsistrategian-toimeenpanosuunnitelmasta/>) lausunut, että lapsistrategialla tulisi olla selkeä rooli myös käsillä olevan toimenpideohjelman valmistelussa,

toimeenpanossa ja seurannassa, jotta voidaan varmistaa ja vahvistaa lapsen oikeuksien näkökulmaa ja sen toteutumista poikkihallinnollisesti ohjelman eri toimenpiteiden osalta.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjumisen tulisi olla läpileikkaava periaate koko ohjelmassa. Asia olisi tullut ottaa huomioon ja nostaa tarkasteluun jo ohjelman valmisteluvaiheessa. Esimerkiksi lasten oikeuksien kannalta asia on erittäin merkityksellinen, koska monilla lapsiryhmillä (esim. maahanmuuttotoustaustaiset lapset, jotka kuuluvat sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön ja/tai heillä on jokin elämäänsä vaikuttava vamma) on riski joutua risteävän ja moniperustaisen syrjinnän kohteeksi ja ilmiö tunnistetaan huonosti.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelmassa todetaan, että tulevaisuuden yhteiskunnallisen koheesion ja demokratian kannalta erityisen tärkeää on kiinnittää huomiota lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen. Kuitenkin ohjelmaan valitut toimenpiteet näyttävät hyvin aikuiskeskeisiltä. Merkittävänä huolenaiheena onkin, että lasten yhdenvertaisuuden edistämiseen ja syrjinnän ehkäisemiseen ei toimenpiteiden toteutuksessa tulla kiinnittämään riittävästi huomiota.

Jo YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen valmisteluvaiheessa nousi esille, että lapset tarvitsevat oman ihmisoikeussopimuksensa, koska lapset ryhmänä ovat rakenteellisesti haavoittuvassa asemassa yhteiskunnassa. Lasten kasvun ja kehityksen turvaaminen edellyttää aikuisten hoivaa ja huolenpitoa, ja lapset ovat myös taloudellisesti riippuvaisia aikuisista. Lapset ovat yhteiskunnassa rakenteellisesti heikommassa asemassa myös siinä mielessä, että heidän kansalaisoikeutensa ja poliittiset oikeutensa toteutuvat heikommin kuin aikuisten. Jos toimenpideohjelmassa ei tunnisteta erityisesti lasten oikeuksien kannalta merkittäviä asioita ja suunnata niihin nimenomaisia toimenpiteitä, ohjelma ei vaikuttavasti ja vakuuttavasti edistä lasten oikeuksia ja hyvinvointia.

MLL esittää huolensa siitä, että erityisesti heikommassa asemassa olevat ja syrjinnälle alttiit lapsiryhmät ovat jääneet toimenpideohjelmassa olemattomalle huomiolle. Toimenpiteissä on vähäisesti huomioitu viimeaikaisia lasten kannalta merkityksellisiä ongelmia yhdenvertaisuuden toteutumisessa.

Toimenpideohjelma painottuu paljon koulujärjestelmässä tehtävään työhön sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien seuraamiseen ja kehittämiseen, mikä sinällään on kannatettavaa, mutta ei riittävää. Kannatettavia on myös ohjelmassa mainitut toimenpiteet rasistisen häirinnän ja väkivallan torjumiseen, mutta myös ne jäävät valitettavan kapeiksi ja yleisluontoisiksi. Harmillisesti ohjelmassa ei juurikaan ole hyödynnetty lasten ja nuorten osalta sitä työtä, mitä tehtiin edellisellä hallituskaudella kansallisen lapsistrategian toimeenpanossa (ks. kansallisen lapsistrategian seurantakertomus <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-515-3>). Tuolloin tuotettiin esimerkiksi toimenpideohjelman kannalta keskeistä verkkomateriaalia (esim. THL:n Tietopaketti sateenkaarilapsista ja -nuorista ammattilaiselle).

Ohjelmassa on myös osa-alue yhdenvertaisuuden toteutumiseen liittyvästä tietopohjasta. MLL korostaa, että useissa tutkimuksissa on tunnistettu merkittäviä tietoukkoja, jotka liittyvät erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin ja syrjinnälle alttiisiin lapsiryhmiin. Näiden tietoukkojen

tarkempi kartoitus ja niiden pohjalta tehtävä tietopohjatyön tulisi näkyä myös toimenpideohjelman toimenpiteissä. Tähän liittyy osaltaan myös tietopohjatyö, jota tehdään lasten kokeman väkivaltaan liittyen. Tämän osalta tiivis yhteys Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelmaan on välttämätöntä.

Edellisellä kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmakaudella tehtiin toimenpiteenä ”Trauma- ja väkivaltatietoinen sijaishuolto – selvitys kaltoinkohtelun nykytilasta sekä materiaali ammattilaisille ja opiskelijoille”. Olisi tärkeää tehdä vastaavan tyyppinen selvitys myös vammaisten lasten kaltoinkohtelusta, jotta kaltoinkohtelu tunnistetaan paremmin, siihen voidaan puuttua ja toimien vaikuttavuutta seurata tehokkaasti.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumista tulee toimenpideohjelmassa seurata erityisesti. Lasten osalta toimenpideohjelman vaikuttavuuden seurantaan olisi tullut suunnitella jo sen valmisteluvaiheessa ja kytkeä huolella valittuihin indikaattoreihin. Edellisellä hallituskaudella kansallisen lapsistrategian toimenpiteenä Tilastokeskus kokosi lasten hyvinvoinnin indikaattorit yhteen tietopohjaan ja samalla kartoitti tiedon katvealueita. Tämä koontityö on yksi hyvä lähtökohta myös ohjelman toimenpiteiden seurantaan. Indikaattoriviitemalleihin sisältyy useita indikaattoreita, jotka ovat toimenpideohjelman kannalta tärkeitä.

Yhdenvertaisuus ja sen toteutuminen sekä syrjinnän kieltä eivät ole irrallaan lasten sosiaalisista suhteista, osallisuudesta, turvallisuudesta, asumisesta ja elinoloista tai terveydestä ja hyvinvoinnista. Niihin vaikuttavat myös se, miten palvelut, etuudet ja yhteiskunnan tuki on lasten ja lapsiperheiden osalta järjestetty. Esimerkiksi sosiaaliturvan leikkaukset lisäävät lapsiperheköyhyyttä, joka on keskeinen eriarvoisuutta lisäävä tekijä. Tämän vuoksi toimenpideohjelman toteutus ja seuranta vaativat vahvaa lapsioikeudellista sekä lapsi- ja perhepoliittista osaamista ja ymmärrystä.

MLL korostaa, että toimenpideohjelman toimeenpanon ja seurannan tulee olla avointa ja läpinäkyvää ja tästä syystä tiedottaminen toimenpiteiden etenemisestä ja niiden seurannasta on tärkeää. Pelkkä seuranta ei ole riittävää vaan tulee olla myös valmiudet tehdä korjausliikkeitä niiden ratkaisujen ja toimenpiteiden osalta, jotka osoittautuvat tehottomiksi tai riittämättömiksi.

Muut kommentit

Käsillä olevan toimenpideohjelman mahdollisuudet vauhdittaa yhdenvertaisuutta yhteiskunnassamme ovat vähäiset, koska hallituksen toimet yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja syrjinnän ehkäisemiseksi ovat olleet vähäisiä tai niiden vaikutukset ovat itseasiassa olleet toimenpideohjelman tavoitteiden vastaisia. Näitä ovat olleet muun muassa sosiaaliturvan ja sosiaali- ja terveyspalvelujen huomattavat leikkaukset, maahanmuuttotaustaisten lasten ja perheiden asemaan ja kotoutumiseen liittyvät heikennykset, kansalaisjärjestöjen avustusten leikkaukset sekä hallituksen aito toimimattomuus rasismien ja vihapuheen torjunnassa. Tätä kuvaa sen, että hallitusohjelmassa rasismia eikä vihapuheen torjuntaa mainita lainkaan.

MLL yhtyy yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomuksessaan esittämään näkemykseen, että ”rasismien ja vihapuheen yleistymisen politiikassa on huolestuttava ilmiö, joka vaikuttaa laajalaisesti koko yhteiskuntaan. Tapa, jolla käytämme kieltä – myös eri vähemmistöryhmistä –

merkityksellistää, rakentaa, uusintaa ja muuttaa sosiaalista todellisuutta ympärillämme” (Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomus 2023, s. 20).

MLL pitää ongelmallisena, että toimenpideohjelmassa ei ole tarkemmin eritelty, mihin ohjelman toteutukseen varatut 6 miljoonaa euroa on tarkoitus suunnata. Mikäli rahoitus suuntautuu paljolti yksittäisten tapahtumien, verkostotapaamisten ja kampanjoiden järjestämiseen eikä niinkään selkeästi rakenteellisella tasolla vaikuttaviin toimenpiteisiin, jotka vaativat pitkäjänteisempää työtä, ohjelman vaikuttavuus jää huomattavan vajavaiseksi.

MLL pitää huolestuttavana, että viimeaikaiset hallituksen toimet, ml. järjestörahoituksen merkittävät leikkaukset, kaventavat kansalaisyhteiskunnan mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa. Lisäksi lausunnonantamisen mahdollisuudet järjestöjen osalta ovat kaventuneet. Useat järjestöt, jotka edustavat niitä eri väestöryhmiä, joita asia koskee, eivät saa suoraa tietoa lausuntokierroksella olevista esityksistä, mikä kaventaa selkeästi niiden mahdollisuutta tulla kuulluksi. Esimerkiksi lapsi- ja perhejärjestöiltä on pyydetty puutteellisesti lausuntoja ja samoin esimerkiksi vammaisjärjestöiltä. Tämä koskee myös nyt lausunnolla olevaa valtioneuvoston toimenpideohjelmaa rasmin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä.

YK:n vammaissopimuksessa valtiolle asetetaan yleinen velvoite, jotta vammaiset henkilöt voivat osallistua poliittiseen toimintaan ja julkiseen elämään. Tämä tarkoittaa sitä, että lainsäädännön ja politiikan laatimisessa sekä toimeenpanossa neuvotellaan vammaisten henkilöiden sekä heitä edustavien järjestöjen kanssa kaikissa heitä koskevissa asioissa. YK:n lapsen oikeuksien komitea on todennut yleiskommentissaan (Lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleiset täytäntöönpanotoimenpiteet, nro 5), että valtion on tehtävä tiivistä yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa niiden laajassa merkityksessä, mutta samalla kunnioitettava niiden autonomiaa. Komitean mukaan kansalaisjärjestöillä oli keskeinen rooli yleissopimuksen laatimisessa, ja niiden osallistaminen YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanoprosessiin on välttämätöntä. Se, että lausunnolla olevista asiakirjoista ei tiedoteta laajasti järjestökenttää eikä keskeisiltä järjestötoimijoilta pyydetä lausuntoa, ei vahvista valtioonhallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välistä luottamusta ja yhteistyön edellytyksiä. Pelkkä toteamus siitä, että Lausuntopalvelu.fi on vapaasti kaikkien käytettävissä ei ole riittävää eikä järjestöjen toimintaa arvostavaa.

MLL pitää myönteisenä ja tärkeänä, että jatkossa kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten Suomelle antamat ratkaisut, päätelmät ja suositukset käsitellään vuosittain valtioneuvostossa. Nämä ratkaisut, päätelmät ja suositukset ovat keskeisessä roolissa rasmin torjunnassa ja yhdenvertaisuuden edistämisessä. Ne tulisi käsitellä myös eduskunnassa vuosittain.

Helsingissä 5.6.2024

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Esa Iivonen, vaikuttamistyön johtaja

Kirsi Pollari, erityisasiantuntija

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausunto on luettavissa myös MLL:n verkkosivuilla:
https://www.mll.fi/article_type/kannanotot-ja-lausunnot/

Pollari Kirsi
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuutta koskevien näkökulmien vahvistamiseksi tulisi lisätä toimenpideohjelman yhteyttä eurooppalaiseen lapsitakuuseen ja kansalliseen lapsistrategiaan sekä niitä toimeenpaneviin Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatioon (ESR+, www.osallisuudenkoordinaatio.fi) ja Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 -ohjelman valtakunnallista teemaa ”Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittäminen ja hyvinvoinnin edistäminen kohti yhdenvertaisuutta” toteuttaviin ESR+ 4.3 -kehittämishankkeisiin.

SOS-Lapsikylän, Opetushallituksen ja Nuorten Akatemian toteuttama Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio tukee ja koordinoi Euroopan sosiaalirahaston (ESR+) erityistavoitteen 4.3 (Yhdenvertaiseen osallisuuteen) kehittämishankkeita. Koordinaatio edistää osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä niihin liittyvää osaamista lasten, nuorten ja perheiden palveluissa. Tavoitteena on juurruttaa ja hyödyntää kehittämishankkeiden tuloksia sekä niissä syntyneitä hyviä käytäntöjä kansallisesti, alueilla ja kunnissa. Lisäksi koordinaatio kehittää vaikutusten arviointia ja vahvistaa siihen liittyvää osaamista. Olemme osa EU:n alue- ja rakennepoliittikan Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 -ohjelmaa.

Koordinaation työ liittyy erityisesti Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 -ohjelman valtakunnalliseen teemaan ”Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittäminen ja hyvinvoinnin edistäminen kohti yhdenvertaisuutta”. Teeman ohjaavia ministeriöitä ovat OKM ja STM ja hallinnoivana viranomaisena toimii Hämeen ELY-keskus. Teemasta rahoitettavissa hankkeissa edistetään mm. lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien ammattilaisten osallisuus- ja yhdenvertaisuusosaamista. Koordinaatio tukee lasten, nuorten ja perheiden palvelujen yhteiskehittämistä sekä yhdenvertaisuutta ja osallisuutta koskevaa yhteiskunnallista keskustelua esimerkiksi fasilitoimalla aihetta koskevia Erätauco-keskusteluja sekä lapsille suunnattuja Skidialogeja.

Koordinaatio tavoittaa ja kokoaa valtakunnallisia ja alueellisia ESR+-hanketoimijoita ja tarjoaa asiantuntijatukea erityisesti lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden sekä kasvatuksen ja koulutuksen alueilla. Koordinaatio kokoaa tietoa kehittämishankkeista ja niissä tuotetuista lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuutta edistävästä toimintamalleista kansallisen ja alueellisen päätöksenteon tueksi, mitä olisi mahdollisuus hyödyntää myös VN:n toimenpideohjelman tavoitteiden toteuttamisessa sekä rasismia koskevan tietopohjan kokoamisessa.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Alueellisen ja sosioekonomisen polarisaation lisäksi lasten hyvinvointiin sekä yksilöllisiin lähtökohtiin vaikuttaa kuuluminen eri vähemmistöryhmiin. Kuten toimenpideohjelmassa todetaan, rasismi ja syrjinnän kokemukset heikentävät nuorten hyvinvointia sekä luottamusta yhteiskuntaan ja omiin mahdollisuuksiin. Esimerkiksi keskustelua syrjinnästä ja rasismista käydään usein vähemmistökysymyksinä, mikä johtaa harhaan ongelman yhteiskunnallisen merkityksen suhteen. Moniperusteisen syrjinnän torjumiseksi tulee edelleen vahvistaa lapsia, nuoria ja perheitä kohtaavien ammattilaisten ymmärrystä ja kykyä hahmottaa risteävän ja moniperusteisen syrjinnän vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin.

Valtakunnallista ESR+-teemaa ”Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittäminen ja hyvinvoinnin edistäminen kohti yhdenvertaisuutta” toteuttavat hankkeet liittyvät esimerkiksi lasten ja nuorten harrastustoimintaan. Hankkeissa kehitettävissä toimintamalleissa on keskeistä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän huomioiminen sekä haavoittuvassa asemassa olevien lasten, nuorten ja perheiden tunnistaminen ja heidän arkensa tukeminen. Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio (www.osallisuudenkoordinaatio.fi) tukee hankkeita ja kokoaa tietoa kehittämistyön tuloksista. Kehitettyjä toimintamalleja olisi mahdollista hyödyntää myös VN:n toimenpideohjelman toimeenpanossa.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Ohjelman toimenpiteissä tulee varmistaa yhteys kansalliseen lapsistrategiaan sekä lapsen oikeuksien toteutumiseen palveluita kehitettäessä ja arvioitaessa. Lapsistrategian toimeenpanoon osallistuvat myös Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio sekä valtakunnallista ESR+-teemaa ”Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittäminen ja hyvinvoinnin edistäminen kohti yhdenvertaisuutta” toteuttavat ESR+ 4.3 -kehittämishankkeet, joissa lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta ja yhdenvertaisuutta vahvistetaan esimerkiksi yhteiskehittämisen keinoin.

Koulutusjärjestelmän eri tasoilla toimivien ammattilaisten tukeminen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi on tärkeää. Sen lisäksi, että huomiota kiinnitetään henkilökunnan osaamiseen koskien rasistista kiusaamista ja rasismia kohdanneiden nuorien tunnistamisesta, tukemisesta ja

ohjaamisesta, on olennaista kehittää varhaiskasvatuksen, koulujen ja oppilaitosten rassistiseen tai syrjivään toimintaan puuttumisen prosesseja ja niihin sitoutumista. Puuttumisen ohella on tärkeää kehittää ammattilaisten osaamista rassistisesti tai syrjivästi toimivan lapsen, nuoren tai aikuisen ohjaamisen ja vaikuttavan tuen muodoista.

Olisi myös tärkeää huomioida toimenpiteet antirasistisen työtavan juurruttamiseksi toimintakulttuurin tasolle. Antirasistinen työtapa koskee kaikkia kasvatuksen ja koulutuksen ammattilaisia. Sen toteuttaminen ei edellytä läsnä olevaa monimuotoisuutta vaan perustuu opetussuunnitelmien arvopohjaan ja pedagogisiin valintoihin. Kouluilla ja oppilaitoksilla on näin merkittävä vaikutus yhteiskunnan eriarvoistavien rakenteiden purkamisessa ja hyvien väestösuhteiden vahvistamisessa.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Yhdenvertaisuuden edistämisessä ja antirasistisessa työssä tulee kehittää syrjintää tai rasismia kohtaavien lasten ja nuorten osallisuuden ja osallistumisen mahdollisuuksia. Toimenpiteiden, vaikutusten ja vaikuttavuuden seurannassa yhteiskehittämisen muodot lasten ja nuorten kanssa tulisi toteuttaa osana toimenpideohjelman rakenteita. Lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen tapoja tulisi kehittää ja implementoida hyvinvointialueille sekä kasvatuksen ja koulutuksen toimijoiden käyttöön. Yhteiskehittämisen menetelmien kehittämisessä ja juurruttamisessa olisi mahdollista huomioida myös yhteistyö Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaation sekä muiden ESR+ 4.3 -kehittämissankkeiden kanssa. Lapsen oikeuksien yhdenvertaiseksi toteutumiseksi tulee varmistaa lapsivaikutusten arvioinnin johdonmukainen hyödyntäminen kaikilla päätöksenteon tasoilla.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio pitää tärkeinä toimenpano-ohjelman tavoitteita (yhteiskunnan eriarvoistavien rakenteiden purkaminen työmarkkinoilla ja muualla yhteiskunnassa, hyvien väestösuhteiden vahvistaminen, työmarkkinoille pääsyn edistäminen, rasismia koskevan tietopohjan vahvistaminen) sekä läpileikkaavaa linjausta nuorten yhdenvertaisuuden edistämisestä. Hyvä, että myös vähemmistöön kuuluvien nuorten osallisuus toimien suunnittelussa on tavoitteiden tasolla huomioitu. Lisäksi pidämme tärkeänä, että ohjelmaan on kirjattu lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuuden ja osallisuuden merkitys (myös) tulevaisuuden yhteiskunnallisen koheesion ja demokratian kannalta.

Toimenpiteiden tasolla lasten ja nuorten kokemaan rasismiin ja syrjintään puuttumista olisi kuitenkin syytä lisätä. Toimenpideohjelmassa tulisi esimerkiksi vahvistaa yhteyttä eurooppalaiseen lapsitakuuseen, kansalliseen lapsistrategiaan ja niitä toimeenpaneviin Lasten, nuorten ja perheiden

osallisuuden koordinaatioon (ESR+, www.osallisuudenkoordinaatio.fi) sekä Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 -ohjelman valtakunnallista teemaa ”Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittäminen ja hyvinvoinnin edistäminen kohti yhdenvertaisuutta” toteuttaviin ESR+ 4.3 -kehittämishankkeisiin.

Koulutusjärjestelmän eri tasoilla toimivien ammattilaisten tukeminen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi on tärkeää. Sen lisäksi, että huomiota kiinnitetään henkilökunnan osaamiseen koskien rasistista kiusaamista ja rasismia kohdanneiden nuorien tunnistamisesta, tukemisesta ja ohjaamisesta, on olennaista kehittää varhaiskasvatuksen, koulujen ja oppilaitosten rasistiseen tai syrjivään toimintaan puuttumisen prosesseja ja niihin sitoutumista. Puuttumisen ohella on tärkeää kehittää ammattilaisten osaamista rasistisesti tai syrjivästi toimivan lapsen, nuoren tai aikuisen ohjaamisen ja vaikuttavan tuen muodoista.

Olisi myös tärkeää huomioida toimenpiteet antirasistisen työtavan juurruttamiseksi toimintakulttuurin tasolle. Antirasistinen työtapa koskee kaikkia kasvatuksen ja koulutuksen ammattilaisia. Sen toteuttaminen ei edellytä läsnä olevaa monimuotoisuutta vaan perustuu opetussuunnitelmien arvopohjaan ja pedagogisiin valintoihin. Kouluilla ja oppilaitoksilla on näin merkittävä vaikutus yhteiskunnan eriarvoistavien rakenteiden purkamisessa ja hyvien väestösuhteiden vahvistamisessa. Lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien ammattilaisten osallisuus-, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvo-osaamista edistetään myös ESR+ 4.3 -kehittämishankkeissa.

Alueellisen ja sosioekonomisen polarisaation lisäksi lasten hyvinvointiin sekä yksilöllisiin lähtökohtiin vaikuttaa lasten kuuluminen eri vähemmistöryhmiin. Kuten toimenpideohjelmassa todetaan, rasismi ja syrjinnän kokemukset heikentävät nuorten hyvinvointia sekä luottamusta yhteiskuntaan ja omiin mahdollisuuksiin. Esimerkiksi keskustelua syrjinnästä ja rasismista käydään usein vähemmistökysymyksinä, mikä johtaa harhaan ongelman yhteiskunnallisen merkityksen suhteen. Moniperusteisen syrjinnän torjumiseksi lapsia, nuoria ja perheitä kohtaavien ammattilaisten ymmärrystä ja kykyä hahmottaa risteävän ja moniperusteisen syrjinnän vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin tulee edelleen vahvistaa.

Valtakunnallista ESR+-teemaa ”Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittäminen ja hyvinvoinnin edistäminen kohti yhdenvertaisuutta” toteuttavat hankkeet liittyvät osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseen esimerkiksi varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa sekä lasten ja nuorten harrastustoiminnassa. Teeman ohjaavia ministeriöitä ovat opetus- ja kulttuuriministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö. Hankkeissa kehitettävissä toimintamalleissa on keskeistä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän huomioiminen sekä haavoittuvassa asemassa olevien lasten, nuorten ja perheiden tunnistaminen ja heidän arkensa tukeminen. Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio (www.osallisuudenkoordinaatio.fi) tukee hankkeita ja kokoaa tietoa kehittämistyön tuloksista. Kehitettyjä toimintamalleja olisi mahdollista hyödyntää myös VN:n toimenpideohjelman toimeenpanossa.

Yhdenvertaisuuden edistämässä ja antirasistisessa työssä tulee kehittää syrjintää tai rasismia kohtaavien lasten ja nuorten osallisuuden ja osallistumisen mahdollisuuksia. Toimenpiteiden, vaikutusten, ja vaikuttavuuden seurannassa yhteiskehittämisen muodot lasten ja nuorten kanssa tulisi toteuttaa osana toimenpideohjelman rakenteita. Lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen tapoja tulisi kehittää ja implementoida hyvinvointialueille sekä kasvatuksen ja koulutuksen toimijoiden käyttöön. Kehittämistyössä olisi mahdollista huomioida myös yhteistyö Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaation sekä muiden ESR+ 4.3 - kehittämishankkeiden kanssa. Lapsen oikeuksien yhdenvertaiseksi toteutumiseksi tulee varmistaa lapsivaikutusten arvioinnin johdonmukainen hyödyntäminen kaikilla päätöksenteon tasoilla.

Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio edistää osana toimintaansa myös hyvää keskustelukulttuuria. Erätauco-keskustelut ja skidialogit ovat osa hankkeen osallisuutta ja yhdenvertaisuutta edistävää toimintatapaa. Ne liittyvät kiinteästi myös koordinaatiohankkeen tiedontuotantoon ja vahvistavat lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuuksia esimerkiksi säädösvalmisteluun sekä viranomaisten päätöksentekoon.

Toimenpideohjelman luonnoksessa todetaan yhdenvertaisuuden mittaamisen haasteellisuus ja tuodaan esiin tutkitun tiedon merkitystä. Akateemisen, rasismia ja syrjintää sekä yhdenvertaisuuden toteutumisesta koskevan tiedon tarpeen tunnistaminen on tärkeää. Suomesta löytyy korkeatasoista tutkimusta sekä aiheisiin perehtyneitä tutkijoita ja tutkijaryhmiä, joiden osaamisen tehokkaampi hyödyntäminen on mahdollista ja toivottavaa. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä syrjinnän ja rasmin rakenteellisiin muotoihin sekä niiden ymmärtämiseen suomalaisessa yhteiskunnassa.

Kansalliset varhaiskasvatussuunnitelmien sekä opetussuunnitelmien perusteet sisältävät arvopohjan, joihin kuuluvat yhdenvertaisuus, sukupuolten tasa-arvo, ihmisoikeuksien kunnioitus ja kestävä kehitys. Pidämme tärkeänä tavoitetta ihmisoikeusteemojen sekä demokratiakasvatuksen pedagogisen jatkuvuuden tukemista varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Tutkijat ovat kiinnittäneen huomiota kaiken ikäisten lasten ja nuorten systemaattisen, tavoitteellisen ja tietoisien ihmisoikeuskasvatuksen tarpeeseen. Kaari koulutuspolkujen ihmisoikeuskasvatuksessa jää puuttumaan, eikä se muodosta pedagogista jatkumoa varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle.

Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osaamistaso on tutkimusten mukaan vaihtelevaa ja teemojen opetus toteutuu yksittäisten opettajien varassa (Mikander & Männistö, 2023). Tutkijat ovat ilmaisseet huolensa demokratiakasvatuksen tilasta ja kriittisen ajattelun taitojen liian vähäisestä huomiosta perusopetuksessa, sekä opettajankoulutuksessa (esim. Fornaciari & Männistö 2017; Gretschel ym. 2023). Kansainvälisesti tutkimustulokset korostavat, että lyhytaikaisilla projekteilla on heikko vaikuttavuus yhteiskunnalliseen ja rakenteelliseen epätasa-arvoon (Kasa & Brunila, 2023).

Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio tavoittaa ja kokoaa valtakunnallisia ja alueellisia ESR+-hanketoimijoita ja tarjoaa asiantuntijatukea erityisesti lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden sekä kasvatuksen ja koulutuksen alueilla. Koordinaatio kokoaa tietoa kehittämishankkeista ja niissä tuotetuista lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuutta edistävästä toimintamalleista kansallisen ja alueellisen päätöksenteon tueksi, mitä olisi mahdollisuus hyödyntää myös VN:n toimenpideohjelman tavoitteiden toteuttamisessa sekä rasismia koskevan tietopohjan kokoamisessa.

Weckström Elina
SOS-lapsikylä - Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio
(ESR+)

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Sidosryhmäyhteistyön osalta tulisi ensinnäkin tarkentaa minkälaista sitoutumista eri yhteistyötahoilta vaaditaan ja millä tasolla. Teeman haasteena on, että rasismin ja syrjivien rakenteiden tunnistaminen ei ole helppoa, eikä osaamista ole kaikilla toimijoilla ja tasoilla riittävästi. Edistämisvelvollisuus täytetään usein muodollisesti, mutta tavoitteellisuuteen ja vaikuttavuuteen ei ole panostettu riittävällä tasolla.

Yhteistyötä tulisi tehdä laajasti paikallistasolla yritysten, koulutuslaitosten, järjestöjen sekä muiden julkisten palveluiden, kuten sosiaali- ja terveystieteiden kanssa. Yhteistyössä tulisi keskittyä erityisesti työelämämahdollisuuksien parantamiseen maahanmuuttaneille ja sosiaalisen integraation edistämiseen. Yhteistyö voisi konkreettisesti sisältää esimerkiksi mentorointiohjelmia, jotka tukevat maahanmuuttaneita heidän urapolullaan ja kotoutumisessaan.

Näemme vahvan työelämäyhteyden tunnistamisen erittäin tärkeänä, ja yksityisen sektorin mukaan ottaminen toimenpideohjelman toteutukseen on ehdoton edellytys sen onnistumiselle.

Kansalaisyhteiskunnan kanssa tehtävää työtä korostetaan, mutta samaan aikaan monesta suunnasta leikataan järjestöjen perusrahoitusta. Tällä on kertautuvia vaikutuksia kuntien perustyötä täydentäviin, hyvinvointia ja hyviä väestösuhteista tukeviin palveluihin. Vantaalaisissa järjestöissä herättää huolta erityisesti STEA-rahoitukseen kohdistuvat leikkaukset, jotka toteutuessaan olisivat moninkertaisia verrattuna esimerkiksi toimenpideohjelmassa suunniteltuihin resursseihin.

Lapset ja nuoret elävät paljon monimuotoisemmassa Suomessa kuin vanhemmat ikäluokat, onhan maahanmuuttajataustaisia ja eri kielisiä ja eri uskontoja edustavia henkilöitä heidän ikäluokissaan prosentuaalisesti selvästi aikuisväestöä enemmän. Erityisesti tämä on tilanne Etelä-Suomen suurimmissa kaupungeissa. Lasten ja nuorten osallistaminen onkin tämän vuoksi erittäin tärkeää. He ovat asiassa kokemusasiantuntijoita ja heitä varten me myös luomme tulevaisuuden Suomea. Kuntasektorilla kuntien nuorisovaltuustoja voi hyödyntää myös tässä työskentelyssä.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Torjuntaa tulisi painottaa erityisesti työllistymiseen liittyvissä palveluissa kuten työnhakuvalmennuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa. Tärkeää on myös huomioida, että esimerkiksi oppilaiden ohjauksessa tunnistetaan taustalla vaikuttavat mekanismit, eikä automaattisesti ohjata maahanmuuttajataustaista oppilasta S2-opetukseen tai hoiva-alan koulutukseen eikä rajata koulutus- ja ammattivalintoja sukupuolen perusteella. Suomessa työmarkkinat ovat hyvin vahvasti jakautuneet naisten ja miesten aloihin. On tärkeää pyrkiä vaikuttamaan asenteisiin niin, että jokainen voi vapaasti valita koulutusalan ja ammattinsa omien kykyjensä eikä yhteiskunnan asenteiden mukaan.

Erytyisesti tukea tarvitsevat toisen ja kolmannen polven maahanmuuttajat, jotta heillä on näköala jatko-opintoihin ja usko omaan mahdollisuuksiin.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelmaan tulisi lisätä konkreettisia toimenpiteitä maahanmuuttajayrittäjyyden tukemiseksi, kuten yrittäjävalmennusta ja rahoituksen helpottamista. Lisäksi ohjelmaan tulisi sisällyttää erityisiä toimenpiteitä, jotka kohdistuvat maahanmuuttajanaisiin, kuten tukipalveluja työmarkkinoille pääsyyn ja koulutukseen liittyen.

Lisäksi tulisi pohtia tehokkaampia keinoja antaa kaikille yhtäläinen mahdollisuus olla osa digitaalista yhteiskuntaa, eli digitaitojen kehittämistä ja tukea digivälineiden saatavuutta sekä erityisesti viranomaistahojen antamien digitaalisten palveluiden kehittämistä ja käyttäjäystävällisyyttä. Tähän kehitystyöhön pitäisi myös osallistaa maahanmuuttaneita.

Toimenpideohjelmassa ei huomioida riittävällä tasolla muuta kuin antisemitismin torjuntaan liittyviä toimenpiteitä. EU-tason selvitysten mukaan antisemitismin lisäksi islamofobia on Euroopassa ja Suomessa kasvussa. Olisi tärkeää, että ohjelmassa huomioitaisiin myös islamofobiaa torjuvat toimet yhdenvertaisesti. Esimerkiksi Vantaalla on hyökätty moskeijaa kohtaan polttopullolla tänä keväänä.

Vantaalaiset järjestöt ovat nostaneet esiin huolen erityisesti venäjää puhuvia kohtaan kasvavasta vihamielisyydestä. Eri ryhmiin kohdistuvat syrjintä ja rasismi ovat kuitenkin osa samaa kasvavaa ongelmaa, ja tähän tulisi tarttua laajemmin toimenpideohjelmassa. Ohjelmassa pitäisi olla myös selkeitä toimia ja kampanjoita, jotka madaltaisivat kynnyksiä ilmoittaa viranomaisille vihapuhe- ja syrjintätapauksista.

Toimenpideohjelmasta on jäänyt pois kokonaan EU-komission Suomen rikoslakiin toivotat muutokset liittyen rasismiin ja muukalaisvihän torjumiseen. Komissio on kiinnittänyt huomiota erityisesti säännökseen kiihottamisesta kansanryhmää vastaan, joka on liian suppea. Tähän ei luonnoksessa ole kuitenkaan otettu kantaa millään tavalla.

Kasvattajat tarvitsevat koulutusta antirasistisesta työotteesta ja konkreettisia menetelmiä, joilla puuttua rasistiseen häirintään ja vihapuheeseen.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Kun esitellään eri syrjinnän kohteina olevia ryhmiä, ei nosteta esiin intersektionaalisuutta, joka on kuitenkin tärkeä lähestymistapa yhdenvertaisuutta tarkastellessa.

Tavoitteiden toteutumista tulisi seurata säännöllisin väliajoin suoritettavilla kyselytutkimuksilla, haastatteluilla ja fokusryhmäkeskusteluilla, joissa kartoitetaan maahanmuuttaneiden kokemuksia palveluiden toimivuudesta. Vaikutusten arviointiin tulisi sisällyttää sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia menetelmiä, kuten tilastollinen seuranta työllistymisasteista ja koulutukseen osallistumisesta sekä syvälliset haastattelut maahanmuuttajien elämänlaadun ja yhteiskuntaan integroitumisen arvioimiseksi.

Palautteen ja seurantatiedon pohjalta tulisi säännöllisesti päivittää ja muokata toimenpideohjelmaa, jotta se vastaisi paremmin maahanmuuttajien tarpeita ja tukisi tehokkaammin heidän kotoutumistaan.

Muut kommentit

Monimuotoisuuden ja syrjinnän vastaista työtä tulisi konkretisoida: vaikka ohjelma sisältää paljon toimenpiteitä, sen tehokkuutta voisi lisätä konkreettisilla esimerkeillä. Tämä auttaisi ymmärtämään, miten teoria muuttuu käytännöksi.

Resurssit ja rahoitus tulee määritellä tarkemmin: monissa kohdissa mainitaan uudet hankkeet ja koulutukset, mutta niiden rahoitus ja resurssit jäävät epäselviksi. Ohjelmassa olisi hyvä tarkentaa rahoituksen jakautumista eri toimenpiteille ja tavoitteille.

Ohjelman toteutuksessa ja kehityksessä tulee varmistaa laaja sidosryhmien osallistuminen. Tämä tarkoittaa erityisesti niiden ryhmien kuulemista, joita toimenpiteet eniten koskettavat.

Kansainvälisen yhteistyön korostaminen: Vaikka ohjelmassa viitataan kansainvälisiin sopimuksiin ja EU:n suosituksiin, voisi sen kansainvälinen ulottuvuus olla vielä vahvempi. Tämä voisi sisältää esimerkiksi parhaiden käytäntöjen vaihtoa muiden maiden kanssa.

Tietoteknologian ja innovaatioiden hyödyntäminen: Ohjelmassa voisi olla enemmän tilaa uusien teknologioiden ja innovatiivisten ratkaisujen käyttöönotolle, kuten tekoälyn ja algoritmien hyödyntäminen syrjinnän tunnistamisessa ja seurannassa.

Toimenpideohjelmassa on käytetty eri käsitteitä harhaanjohtavasti. Tasa-arvolla tarkoitetaan tässä yhteydessä sukupuolten välistä tasa-arvoa, josta säädetään omassa laissaan. Toisinaan toimenpideohjelmassa on lisätty sukupuoli yhdenvertaisuuslaissa lueteltujen syrjäntäperusteiden joukkoon, vaikka se ei siihen kuulu. Ohjelmassa on sukupuolen lisäksi syrjäntäperusteena mainittu seksuaalinen suuntautuminen, mutta ei sukupuoli-identiteettiä eikä sukupuolen ilmaisua, joista on säädetty laissa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Nämä syrjäntäperusteet tulisi lisätä toimenpideohjelmaan.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ohjelman neljä tavoitetta ovat Vantaan kaupungin kannalta erittäin keskeisiä ja kannatettavia. Vantaan kaupunki on toiminut pitkään hyvien väestösuhteiden edelläkävijänä ja ollut mukana useissa teemaa edistävässä hankkeissa. Vantaan kaupunki on mukana Oikeusministeriön ja Euroopan neuvoston ”Building an inclusive integration strategy in Finland” -hankkeessa yhtenä kuudesta kohderyhmäkaupungista.

Toimenpideohjelma on kattava ja monipuolinen sisältäen useita toimenpiteitä ja kohdennettuja toimia. Ohjelman vahvuus on sen laaja-alaisuus, jossa huomioidaan moninaiset yhteiskunnalliset sektorit kuten työelämä, koulutus ja julkinen hallinto. Positiivista on, että ohjelma sisältää suunnitelmia toimien seurannasta ja arvioinnista, mikä on olennainen osa pitkäjänteisen politiikan toteutumisen varmistamisessa.

Yleinen heikentynyt ilmapiiri sekä esimerkiksi kotoutumiseen kohdistuvat säästöpainet vaikuttavat kuitenkin vahvasti yhteiskunnassa, millä voi olla vaikutuksia myös toimenpideohjelman tavoitteiden saavuttamiseen.

Isotalus Birgit
Vantaan kaupunki/sihteeristö

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

-

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

-

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Vanhusasiavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka lakisäätötehtävänä on edistää ikääntyneiden ihmisten oikeuksien toteutumista. Osa tätä tehtävää on seurata lainsäädännön kehittämistä ja toimeenpanoa sekä yhteiskunnallista päätöksentekoa ja arvioida niiden vaikutuksia ikääntyneisiin. Vanhusasiavaltuutettu arvioi toimenpideohjelmaluonnosta ikääntyneiden ihmisten kannalta.

Vanhusasiavaltuutettu pitää ehdotettuja toimenpiteitä kannatettavina, mutta toteaa, ettei ikääntyneiden vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä ja ryhmiä ole mainittu ohjelmassa. Ikääntynyt väestö ei Suomessa ole kielen- ja kulttuurin näkökulmasta homogeeninen. YK:n ihmisoikeusneuvoston asiantuntija painotti kieli- ja kulttuurivähemmistöjen osalta iäkkäiden oikeuksien toteutumisessa oleellisia puutteita. Erityisiä haasteita asettaa myös digitalisaatio, joka vaikeuttaa monien ikääntyneiden asiointia sekä digitaalisten välineiden puuttumisen tai sähköisissä palveluissa käytetyn kielen ja terminologian vuoksi.

Suomessa asuu paljon niin iäkkäitä romaneja ja saamelaisia kuin myös maahanmuuttajataustaisia henkilöitä sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvia iäkkäitä. Toimia heidän yhdenvertaisuutensa edistämiseen tarvitaan kipeästi, jotta heidän perusoikeuksiensa kuten välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon sekä kielellisten oikeuksien toteutuminen voidaan turvata.

Ikääntyneiden palveluissa työskentelee paljon maahanmuuttajataustaisia sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia sekä hoiva-avustajia. Hyvien väestösuhteiden edistäminen ja esihenkilöiden taidot työelämän yhdenvertaisuuden edistämiseksi ovat olennaisia näissä palveluissa, joissa on myös suuri työvoimapula koko maassa.

Ohjelmassa todetaan, että sen kärkenä ovat aktiiviset ja konkreettiset toimet rasismien torjumiseksi ja että muita syrjintäperusteita kuten ikää, vammaisuutta ja seksuaalista suuntautumista sekä sukupuolten tasa-arvoa käsitellään läpileikkaavasti toimenpiteissä, jotka perustuvat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien edistämismittavuuksien toimeenpanoon. Vanhusasiavaltuutettu toteaa, että yhdenvertaisuuslaissa on mainittu kiellettyinä syrjintäperusteina myös ”muu näiden kaltainen henkilöön liittyvä syy”. Tällainen syy on kuuluminen sukupuolivähemmistöön, joka tulisi mainita kaikenikäisten sukupuolivähemmistöihin kuuluvien kokeman syrjinnän vuoksi.

Vanhusasiavaltuutettu pitää tärkeänä sitä, että muiden ikäryhmien ohella myös kaikkein iäkkäimpien asema ja oikeuksien toteutuminen huomioidaan. Lisäksi on tärkeää tunnistaa moniperusteisen ja risteävän syrjinnän tilanteet rasismien torjunnassa.

Yhdenvertaisuuden toteutumiseen liittyvää tietopohjaa (luku 4.3.) koskevassa osiossa esitellään toimenpideohjelman toimia. Vanhusasiavaltuutettu korostaa, että toimenpideohjelmassa käytettävissä tilastoissa tulee kerätä tietoa myös kaikkein iäkkäimmiltä henkilöiltä. Yläikärajoiden käyttö tilastoissa ja kyselyissä antaa vaillinaisen kuvan kokonaisuudesta, jos iäkkäimmät jätetään kyselyistä pois. Toimenpideohjelman yhtenä tietopohjana mainitaan Kansalaispulssi, joka on verkkokysely 15–74-vuotiaille. Sen sijaan Eurobarometrissä, joka myös mainitaan, yläikärajaa ei lähtökohtaisesti käytetä.

Yläikärajoiden käyttö aikuisväestöä koskevissa tiedonkeruissa on yhdenvertaisuuskysymys, josta apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin on todennut vuonna 2023, että ”ikäntyneet henkilöt voidaan rajata selvittämisen ulkopuolelle vain, jos siitä on säädetty lailla. Tällaisen lain säätämisen edellytyksenä on... , että tietyn ikäisten henkilöiden erilaiselle kohtelulle olisi osoitettavissa perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta hyväksyttävä peruste. Tiedossani ei ole lainsäädäntöä, jonka perusteella olisi hyväksyttävää rajata ikääntyneitä henkilöitä selvittämisen ja vaikuttamisen ulkopuolelle.

Apulaisoikeusasiamies on todennut samassa lausunnossa, että ikääntyneitä henkilöitä ei voida rajata kyselyiden ulkopuolelle sen takia, että heidän tavoittamiseksi voitaisiin joutua käyttämään kalliimpia tiedonkeruumenetelmiä. Koska digitaalisiin kyselyihin vastaaminen ei kaikilta ikääntyneiltä

onnistu, on heille tarjottava vaihtoehtoisia tapoja ilmaista mielipiteensä. Tiedonkeruumenetelmien kalleus ei lähtökohtaisesti ole hyväksyttävä peruste jättää kartoittamatta ikääntyneiden henkilöiden näkemyksiä.

Ylipäättään tilastoista puuttuvat usein vaikeasti tavoitettavat ryhmät. Kun yläikärajoja käytetään tiedonkeruissa, jäävät myös ikääntyvät vähemmistöryhmät tavoittamatta. Ikärajojen poistaminen on yksi keino siihen, että myös ikääntyneenä koetut risteävän syrjinnän eri muodot sekä rakenteellisen syrjinnän erilaiset ilmenemistavat tavoitetaan myös.

Vanhusasiavaltuutettu arvioi, että yhdenvertaisuutta lainvalmistelussa ja päätöksenteossa voitaisiin edistää toteuttamalla niissä ikävaikutusten arviointi sekä vaikutusarviointi moniperusteista tai risteävää syrjintää kokeviin ryhmiin.

Topo Päivi
Vanhusasiavaltuutettu

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Yhteistyöhön tulisi saada mukaan laajasti eri kulttuureita ja katsomuksia edustavia tahoja. Erityisesti rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunnassa olisi olennaista saada toimintaan mukaan häirinnän ja väkivallan potentiaalisten kohteiden lisäksi ne tahot, joilta näissä tilanteissa haetaan apua. Avuntarjoajien puutteellinen kommunikointi ja väheksyvät asenteet, jotka nousevat yhteisöissä jatkuvasti esille, heikentävät perustavanlaatuisesti luottamusta suomalaista järjestelmää ja virkahenkilöiden tahtotilaa kohtaan. Tämä taas vaikuttaa voimakkaasti kokemukseen yhdenvertaisuudesta. Esimerkiksi poliisin ja monikulttuurijärjestöjen välinen yhteistyö on todettu toimivaksi keinoksi alentaa kynnystä ennaltaehkäiseviin yhteydenottoihin ja muuhun kommunikaatioon. Tämä taas on lisännyt vieraskielisten yhteisöjen luottamusta poliisia kohtaan.

Valtioneuvoston tiedonannon valmistelun yhteydessä kuultiin jonkin verran palautetta siitä, että joitakin yhteisöjä ei kuultu valmistelussa. Moniheli toimi lausujana useiden eri kulttuurien puolestapuhujana, mutta toimeenpanon aikana tehtävässä sidosryhmäyhteistyössä tulisi kiinnittää huomiota yhteistyökumppaneiden mahdollisimman monimuotoiseen joukkoon. Toimimme tässä mielellämme tukena yhteisöjen kontaktoinnissa. Yhteistyöstä viestittäessä tulisi myös selkeästi ilmaista, mikä toiminnan tarkoitus on, ja mihin osallistajat voivat vaikuttaa.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Maahanmuuttoon liittyvää politiikkaa tehdään tällä hetkellä turvallistamisen perspektiivistä. Maahantulijoista luodaan kuvaa potentiaalisina rikollisina, joiden aiheuttaman turvallisuusuhan vuoksi mm. kansalaisuuden saamiseen vaadittavaa oleskeluaikaa pidennetään. Tällaisten uhkakuvien luonti perustuu rodulliseen syrjintään, jossa yksittäisten toimijoiden tekojen seuraukset ulottuvat kokonaisuun ihmisryhmiin. Kun tällaista syrjintää tapahtuu valtionhallinnon ja ministeriöiden tasolla, olisi Monihelin näkökulmasta olennaisinta aloittaa syrjinnän torjuminen siitä, että koulutetaan viranomaiset tunnistamaan omia ennakkoluulojaan. Vain näin voidaan lainsäädännön suunnittelussa

ja valmistelussa luottaa siihen, että päätökset perustuvat tutkittuun tietoon, ei ennakkoluuloihin ja uhkakuihin.

Luotamme siihen, että intersektionaaliset näkökulmat ovat jossain määrin läsnä kaikessa toiminnassa. Niiden ymmärrys tulee toimenpideohjelman luonnoksesta riittävän selkeästi ilmi. Ottaisimme erityishuomioinnin kohdalla näkökulmaksi sen, millä sektorilla intersektionaalisuus on toimijoille vähiten tuttua. Kaikki muut toimenpiteet kohdistuvat käytännössä ammattilaisiin, paitsi ensimmäinen: yhteiskunnallinen ilmapiiri ja keskustelu. Sen kohteena on käytännössä koko väestö. Siksi pidämme intersektionaalisen ajattelun huomiointia tässä toimenpidekokonaisuudessa erityisen tärkeänä. Kansallisen tason kampanja ennakkoluuloista, niiden tunnistamisesta ja niihin suhtautumisesta voisi olla hyvä tapa aloittaa, ja Moniheli on sen toteutuksessa mukana mielellään.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Ohjelman selkeä puute on islamofobian torjuntaan liittyvä toimenpideohjelma. Tähän liittyen tehdään jo erinomaista työtä järjestökentällä, lähiaikoina esimerkiksi Fem-R:n ja Amal ry:n toimesta. Islamofobia täytyy nostaa antisemitismin rinnalle erillisenä toimintaohjelmana, jolla ehkäistään rassistista häirintää ja väkivaltaa. Islaminuskon kohdalla uskontoon perustuvaan syrjintään yhdistyy yleisesti syrjintä ihonvärin perusteella. Se ulottuu muslimien lisäksi muslimiksi oletettuihin. Kun islamofobiaa on Suomessa esillä hallituksen tasolla asti, olisi erittäin tärkeää, että nimenomaan hallitus myös sitoutuisi sitä torjuviin toimiin.

Lisäksi puuttuu sanktiorakenne yhdenvertaisuussuunnitelman toteuttamatta jättämisestä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu valvoo yhdenvertaisuuden edistämismääräyksen noudattamista, mutta on selvää, että valvonta ja suunnitelman toteuttamiseen tuotetut resurssit ovat tällä hetkellä riittämättömiä. Toimenpideohjelmassa todetaan ansiokkaasti se, että yhdenvertaisuussuunnitelma toteutuu useimmiten muodollisesti, ja että yli kolmannes Suomen virastoista ei ole kouluttanut henkilöstöään yhdenvertaisuuskysymyksistä lainkaan. Tähän on saatava selkeä muutos, ja Valtioneuvoston kanslian on edistettävä yhdenvertaisuuden edistämismääräyksen täyttämisen priorisointia kaikilla valtionhallinnon tasoilla.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Eri toimintojen kohderyhmistä muodostetut fokusryhmät, joiden tehtävänä olisi tarkastella toiminta-alueella tapahtuvia muutoksia voisi olla yksi toimiva keino laajamittaisten muutosten seuraamiseen.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Moniheli ry kiittää mahdollisuudesta lausua toimenpideohjelmasta rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Moniheli on ollut mukana toimenpideohjelman laatimisessa sen alkuvalmisteluista alkaen osallistuen suulliseen asiantuntijakuulemiseen tiedonannon valmistelussa

ja kommentoiden valmistunutta tiedonantoa. Aikaisemmissa lausunnoissamme olemme painottaneet seuraavia kohtia: kotoutujan yhdenvertaisuus, rekrytointisyrjintä ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen vaikuttavat yhteiskunnan rakenteet. Seuraavassa arvioimme toimenpideohjelman onnistumista näiden seikkojen näkökulmasta.

1. Moniheli on ilmaissut huolensa uuden kotoutumiseen ja maahantuloon liittyvän lainsäädännön vaikutuksista maahanmuuttajien yhdenvertaisten oikeuksien toteutumiseen kotoutumisprosesseissa. Maahantulijoiden joukossa halutaan suosia korkeasti koulutettuja ammattilaisia, ja heidän prosessiaan helpotetaan erityisdirektiivillä. Suomeen tulee kuitenkin jatkossakin ihmisiä kaikenlaisilla taustoilla. Näiden ihmisten kotoutumisprosessiin ja hallitusohjelmassa suunniteltujen toimien vaikutuksiin ei oteta toimenpideohjelmassa kantaa millään tavalla. Näitä muutoksia ovat mm. kotoutujan vastuuttaminen oman kotoutumisprosessin sujumisesta, mikä asettaa vaaraan mm. digi- ja kielitaidottomat maahantulijat. Tätä ryhmää järjestöt ovat tukeneet toistaiseksi, mutta järjestörahoitusten leikkaukset vaarantavat tukitoiminnan. Eriarvoisuus kotoutumisprosesseissa edesauttaa kotoutumisen epäonnistumista, syrjäytymistä ja monitasoisia ongelmia, jotka käyvät yleensä yhteiskunnalle kalliiksi.

2. Vieraskielisten syrjintä rekrytoinnissa ja nimeen perustuvat oletukset suomen kielen taidosta ovat Suomessa arkipäivää. Toimenpideohjelmassa otetaan kantaa työelämän yhdenvertaisuuteen ja syrjimättömyyteen. Moniheli kaipaa konkreettisempia, työnantajille suunnattuja toimia sekä kotoutujien vankempaa tukemista työllistymisessä. Kansalaisuuden saamiseen liittyvien työ- ja ansiovelvoitteiden täyttäminen syrjivien rekrytointirakenteiden keskellä muodostuu muuten suureksi ongelmaksi.

3. Hallitusohjelmassa, samoin kuin uudessa kotoutumista koskevassa lainsäädännössä painotetaan ennaltaehkäisevien toimintojen toteuttamista yhteistyössä järjestökentän kanssa. Järjestöjen tekemä työ tukee yksilöiden yhdenvertaisuutta, sillä järjestöt tarjoavat täydentäviä palveluita, joiden avulla haavoittuvassa asemassa olevat yksilöt pääsevät lähemmäs ns. normaalia. Näitä haavoittuvassa asemassa olevia ovat mm. suomalaista järjestelmää heikosti tuntevat tai vieraskieliset maahanmuuttajat, mielen tai muun terveyden haasteista kärsivät, kehitysvammaiset / autistiset, heikoilla digitaidoilla varustetut ja intersektionaalisesta syrjinnästä kärsivät ihmiset. Joukko ei ole pieni.

Jos yhdenvertaisuuden toteutuminen lasketaan paljolti järjestöjen varaan samalla, kun tehdään historiallisen suuria ja potentiaalisesti sektoria lamauttavia leikkauksia järjestöjen toimintaedellytyksiin, Moniheli näkee suuren riskin yhdenvertaisuuden toteutumiselle.

Moniheli näkee toimenpideohjelman sisällössä paljon hyvää: suomalaisen järjestelmän kehityskohtia on tuotu esiin laajasti ja kansainväliseltä yhteisöltä saatuja palautteita ja suosituksia on kuunneltu. Hyvää on myös se, että tunnistetaan yhdenvertaisuuden edistämismallin puutteellinen täyttyminen, sekä yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumisen näkökulma koulutuksen

kohdalla. Tätä näkökulmaa suotaisiin nähtävän myös työelämää koskevalla painopistealueella. Kiitämme myös Valtioneuvoston kanslian toimenpiteitä rekrytoinnin monimuotoistamiseksi. Representaation lisääminen valtionhallinnossa on tärkeä askel luottamuksen rakentamisessa maahan muuttaneeseen väestöön.

Toimenpideohjelma on kuitenkin edelleen hyvin ylätasoinen. Kaipaamme tietoa siitä, miten sen sisältämiä tavoitteita lähdetään konkreettisesti toteuttamaan. Lisäksi siihen nähden, että kyse on rasismiin vastaisesta toimenpideohjelmasta, maahan muuttaneista ja maahanmuutosta puhutaan ohjelmassa todella vähän. Yhteiskunnan, kansalaisten ja uskontojen monimuotoisuuden tunnistaminen ja ymmärtäminen on tekijä, jota kaipaamme toimenpideohjelmaan läpileikkaavasti lisää.

Kumpunen Raakel
Moniheli ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Laaja-alainen yhteistyö kieli- ja kulttuurivähemmistöjä edustavien järjestöjen, uskonnollisten vähemmistöjen edustajien, Etnisten suhteiden neuvottelukuntien sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä edustavien järjestöjen kanssa.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpiteet ikääntyvien ja vanhojen vähemmistöihin kuuluvien kokeman syrjinnän vähentämiseksi.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Arviointi toteutumisesta Etnisten suhteiden neuvottelukunnassa ja alueellisen tason toteutumisesta Etnisten suhteiden alueellisissa neuvottelukunnissa.

Muut kommentit

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. VALLI ry on valtakunnallinen vanhusalan kehittäjä- ja asiantuntijajärjestö. Tuomme kuuluviin järjestölähtöisen vanhustyön ja vanhojen ihmisten äänen sekä luomme ja ylläpidämme alan verkostoja. Tuemme toiminnassamme ikääntyneiden moninaisuutta, osallisuutta ja teknologiavalmiuksia sekä kannustamme sukupolvien väliseen yhteistyöhön.

Tilannekuva -kappaleessa (1.1.) kuvataan ulkomaalaistaustaisen väestönosan kasvua Suomessa ja tuodaan esiin siitä kumpuava haaste hallinnolle. Myös vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden määrä kasvaa nopeasti, mutta tätä ei ole toimenpideohjelmassa huomioitu. Ikääntyneitä ei toimenpideohjelmassa mainita kertaakaan.

Rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunta -kappaleissa (7.1.-7.2.) teeman läpileikkaavissa toimenpiteissä huomioidaan uskonnolliset vähemmistöt sekä nuoret. Rasismia ja häirintää kokevat kuitenkin kaikenikäiset ja kaikkiin sukupuoliin kuuluvat vähemmistöjen edustajat, myös ikääntyvät ja vanhat ihmiset, joista osa on muutenkin erityisen haavoittuvassa asemassa muun muassa huonon terveyden, heikon kielitaidon tai puutteellisten yhteiskuntaan osallistumisen taitojen takia.

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry katsoo, että toimenpideohjelmassa tulisi olla mukana toimenpiteitä, joilla vanhojen ja ikääntyvien vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden syrjintää torjutaan.

Kankkonen Tom
Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Uskonnolliset yhteisöt, vähemmistöjen kanssa tekemisissä olevat, koulut, yliopistot, ammattioppilaitokset, yhdistykset (urheiluseurat) ja poliittiset päättäjät.

Poliittisten päättäjien ja vastuussa olevien tulisi selkeästi ilmoittaa, että vihapuhetta, syrjintää, väkivallasta puhumattakaan, ei Suomessa suvaita missään muodossa. Ihmisillä on vastakkaisia mielipiteitä ja heillä on erilaisia taustoja, mutta tämä ei oikeuta solvaamaan ketään, tönimään ketään, lyömään ketään tai canceloimaan ketään. Kouluissa, yliopistossa ja muilla foorumeilla tapahtuva syrjintä jää liian helposti pimentoon. Lisäksi tarvitaan turvallisia ilmoituskanavia kaltoinkohteluista. Oppilaitoksissa, työpaikoilla, harrastuspiireissä, järjestöissä ym. tulisi olla selkeästi määritelty toimenpide polku, joka tulisi olla kaikkien nähtävillä ja tiedossa. Haasteena on monesti se, että antisemitistisen, rasistisen tai muun syrjinnän kohteena oleva henkilö on usein vähemmistössä enemmistön joukossa, Esimerkiksi juutalaisia on Suomessa niin vähän, että usein miten henkilö on ainoa tätä vähemmistöä edustava. Tällöin asian ilmoittamiseen voi olla kohtuuttoman korkea kynnyks. Millä tavoin esimerkiksi määräaikaissa työsuhteessa olevan oikeusturva toteutuu tai ainoana koululuokassa olevan nuoren?

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Kouluissa ja päiväkodeissa. Siitä se lähtee. Päiväkotien ja koulujen opetussuunnitelmissa mainitaan jo nyt monikulttuurisuuden huomioiminen. Yhtä yleispätevää ohjetta on haastavaa luoda, mutta olennaista olisi henkilökunnan kouluttaminen monikulttuurisuus- ja uskontokysymyksissä ja ruohonjuuritason yhteistyö vanhempien ja paikallisten yhteisöjen välillä. Tähän olisi myös varattava resursseja ja työaika. Toimenpiteiden pohjana tulee olla asianmukaista tutkittua tietoa syrjinnän juurisyistä. Mikäli asiat jäävät kirjauksiksi suunnitelmiin tai pelkiksi juhlapuheiden kannanotoiksi eikä koulutuksissa saatua tietoa toteuteta käytännössä mitään konkreettista ei tapahdu.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Juuri se päättäjien eksplisiittinen kannanotto ja erilaisia instituutioita ja yhdistyksiä (mm. urheiluseuroja) johtavien henkilöiden velvoittaminen. Kyllä sitä toimenpideohjelmassa on, mm. koskien urheiluseurojen valtionapuja. Mutta ehkä jonkinlainen järjestelmällinen asian kirkastus, että asiassa ollaan tosissaan, olisi tarpeellinen.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Haasteena toimenpiteiden vaikutuksien arvioinnissa on saada asianmukaista tietoa esimerkiksi antisemitismien, rasismien tai syrjinnän kohteiden kokemuksista, erityisesti jos nämä ihmiset ovat yhteisöissä vähemmistössä. Turvallinen ilmoituskanava toteutuneesta syrjinnästä edesauttaa tässä, samoin määrävälein tehtävät kyselytutkimukset.

Muut kommentit

Lähi-Idän tilanne heijastuu myös Suomeen. Me asumme kuitenkin täällä ja kehitämme suomalaista yhteiskuntaa rauhanomaisesti. Saamme olla asioista eri mieltä, mutta meidän ei tule oikeuttaa väkivaltaa tai vihapuhetta Lähi-Idän tapahtumien perusteella. On absurdia syyllistää Suomessa asuvaa juutalaista (tai myöskään muslimia) Lähi-Idän tapahtumista. Me emme siellä äänestä eikä meidän sanamme paina sikäläisessä päätöksenteossa. Olemme perinteisesti eläneet täällä sovussa, käyneet dialogia eri uskontokuntien välillä ja tarpeen mukaan hoitaneet yhdessä asioita ja mielestäni näin pitää jatkua.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Jokaisen pitää voida turvallisesti käydä koulua, harrastaa, urheilla, käydä töissä joutumatta syrjityksi tai canceloiduksi tai väkivallan kohteeksi. Jopa aikanaan taistolaisaikana väittely oli voimakasta, mutta nimenomaan väiteltiin. Jos ollaan asioista eri mieltä, tulisi voida väitellä asia-argumentein.

Hasan Joel
Turun juutalainen seurakunta - Varapuheenjohtaja

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

-

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

-

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Viite: VN/27386/2023-VNK-31.

Kuopion kaupungin lausunto valtioneuvoston toimenpideohjelmasta rasismin torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi

Viite: VN/27386/2023-VNK-31.

Asian johdosta Kuopion kaupunki haluaa tuoda esiin seuraavaa:

On toivottavaa, että eri hallinnonalojen ministeriöt mahdollisimman kattavasti voisivat edistää rasismien torjuntaa ja edistää yhdenvertaisuutta oman roolinsa kautta.

Rasismien torjuntaan ja yhdenvertaisuuden edistämiseen tulisi olla saatavilla riittävästi kansallisen tason tiedollista neuvontaa sekä myös resursseihin tukea esim. kunnille, joilla on samanaikaisesti resurssipulaa ja painetta sopeuttaa talouttaan.

Yhä useammin voitaisiin oppia esim. Euroopassa tehdystä hyvästä kehittämistyöstä ja mm. siitä, miten Suomessa oikeusministeriön taholta on edistetty hyvien väestösuhteiden kehittämistä. Kuopio ja viisi muuta suomalaista kaupunkia (Tampere, Hämeenlinna, Turku, Vaasa ja Vantaa) ovat parhaillaan mukana Euroopan neuvoston hyviä väestösuhteita kehittävässä Building an inclusive integration approach in Finland Project -hankkeessa 2022–2024.

On hyvä, että, että hyvien väestösuhteiden edistämisen tärkeys on otettu huomioon valmistelussa. Hyvät väestösuhteet voivat tukea myös laajempaa kokonaisturvallisuuden vahvistamista. Kuopiossa tehdään laaja-alaista kokonaisturvallisuuden osaamiskeskuksen valmistelutyötä juurikin siviiliyhdistykunnan paremman laaja-alaisen varautumisen eteen.

Yhdenvertaisuuden vahvistaminen on myös elinvoimaisuutta lisäävä näkökulma, jos saataisiin mahdolliset väliinputoajatkin mahdollisimman laajasti antamaan oman potentiaalinsa laajemman kehityksen tueksi.

Sirpa Lätti-Hyvönen, strategiajohtaja, Kuopion kaupunki

Lätti-Hyvönen Sirpa
Kuopion kaupunki - Strategia ja kehittäminen

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

- o Uskontokuntien edustajien kanssa tehtävää yhteistyötä ei tulisi tehdä pelkästään vähemmistöuskontojen edustajien kanssa vaan mukana tulisi olla myös valtauskontojen edustajat. Myös valtauskontojen edustajat ja hyvin uskonnolliset henkilöt kokevat itsensä jo vähemmistöön kuuluviksi.
- o Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on laajaa osaamista uskonnonvapaudesta ja turvallisuudesta sekä uskontoperusteisen rasismin ja syrjinnän ehkäisemisestä että uskontojen välisestä dialogista ja sen rakentamisesta.
- o Uskontojen kohtaamisen, uskontodialogin ja uskontolukutaidon metodeihin tulee konkreettisesti resursoida ja hyödyntää osaamisen kehittämisessä uskontojen ammattilaisia sekä uskontoperustaisia järjestöjä yhteistyökumppaneina. Osaamista tulee kehittää tietoon perustuen ja tutkimusta päätöksenteossa hyödyntäen.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

- o Moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi huomioida läpileikkaavana teemana kaikissa toimenpideohjelman painopistealueissa, uskonnollinen vakaumus voi olla yksi peruste syrjinnälle muiden seikkojen rinnalla. Uskonnollisen vakaumuksen merkitys tulee tunnistaa moniperusteiden syrjinnän osana.

- o Uskonnollisuudesta on tullut vähemmistöasema tai alakulttuuri. Uusimmassa nuorisobarometrissa uskonnollinen vakaumus osoittautui yhdeksi yleisimmistä vähemmistökokemuksista.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

- o Uskontojen merkitys hyvinvoinnille ja yhteiskuntarauhalle on tunnistettava toimenpideohjelmassa laajemmin.
- o Uskontotraditioiden nimeäminen toimenpideohjelmassa ja vahvistus niille osana suomalaista yhteiskuntaa ja suomalaisuutta olisi merkittävä rasismien torjunnan muoto. Niiden nimeäminen osana yhteiskunnallisten kysymysten, kuten rasismien vastustamisen, ratkaisuja, lisäisi traditioiden vastuuta ja mahdollistaisi yhteistyön jalkauttamisen prosesseissa tehokkaammin.
- o Uskontolukutaidon osaamista tulee lisätä viranomaisten, sosiaali- ja terveysalan sekä kasvatusta- ja opetusalan ammattilaisten piirissä.
- o Viranomaisyhteistyön lisäämistä ja valmiusosaamista on tuettava kaikkien uskontojen pyhien paikkojen ja yhteisöjen osalta.
- o Uskonto- ja katsomuslukutaidon osaamista on lisättävä.
- o Kirkkohallitus pystyy organisoimaan koulutusta uskontodialogista ja uskontolukutaidosta. Näiden avulla pystytään ennakoimaan ja ehkäisemään uskontoperusteista syrjintää ja uskontoihin kohdistuvaa ja uskontojen välistä syrjintää ja väkivaltaa.
- o Uskonnon merkitys julkisessa tilassa on huomioitava nykyistä paremmin sekä varmistettava uskonnollisen identiteetin turvallinen toteuttaminen ja näkyminen. On turvattava mahdollisuus elää julkisessa tilassa positiivisen uskonnonvapauden mukaisesti ja tuettava työelämässä työnantajien osaamista ja mahdollisuuksia vakaumusten tukemiseen sekä yhdenvertaiseen kohteluun kaikissa yhteyksissä.
- o Uskontojen välisen ja uskontojen sisäisen syrjinnän näkyväksi tekeminen sekä haitallisten ja väkivaltaisten käytäntöjen tunnistaminen ja ehkäisy.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

- o Liitetään jatkossa Kansalaispulssiin kysymysosiot syrjinnästä ja rasismista Suomessa.

o Varmistetaan, että Kansalaispulsssiin saadaan vastaamaan laaja-alaisempi väestöjoukko ja saadaan vastauksia myös vähemmistöryhmiltä esimerkiksi

laajentamalla Kansalaispulsstin kieliversioita, jotta se tarjoaisi tosiasialliset mahdollisuudet kielivähemmistöille osallistua kyselyyn vastaamiseen.

o Tunnistetaan keskeisimmät syrjinnän ja rasmin indikaattorit, joita seurataan vuosittain ja tulosten perusteella asetetaan tavoitteita tilanteiden

parantamiseksi (esimerkiksi nuorisobarometrin indikaattorit).

Muut kommentit

Perustuslain mukainen oikeus oman uskonnon tai vakaumuksen harjoittamiseen on keskeinen arvo, jonka tulee koskea jokaista uskonnon tai vakaumuksen harjoittajaa yhdenvertaisesti huolimatta hänen identiteettinsä muista aspekteista. Uskonnollisuus keskimäärin lisää yksilön hyvinvointia ja uskonnolliseen yhteisöön kuulumisen vahvistaa yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan resilienssiä. Samalla uskonnollisesti motivoitunut syrjintä ja väkivalta vaikeuttavat yhteiskuntaan integroitumista ja lisäävät yksilötason riskejä.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kirkkohallitus haluaa lausunnollaan tuoda esille Suomen evankelis-luterilaisen kirkon näkökulmia rasmin torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Kirkkohallitus pitää tärkeä aktiivisia ja konkreettisia toimenpiteitä, joita on tarkoitus lähteä toteuttamaan. Kirkkohallitus korostaa lausunnossaan uskonnollisesti motivoituneen syrjinnän vastaisten toimenpiteiden tärkeyttä sekä hyvien väestösuhteiden merkitystä yhteiskuntarauhalle.

Yhteiskunnallinen ilmapiiri ja keskustelu, tietoisuuden kasvattaminen, hyvät väestösuhteet

Yhteiskunnallinen ilmapiiri heijastaa julkisuuden henkilöiden ja valtaapitävien asenteita. Siksi on tärkeää, että siihen, miten vähemmistöistä ja toisista puhutaan julkisuudessa, kiinnitetään erityistä huomiota.

Kirkkohallitus on omalta osaltaan halunnut edistää hyvää yhteiskunnallista ilmapiiriä ja hyviä väestösuhteita tuomalla esille yhdessä elämisen taidon (engl. conviviality) merkitystä ja kouluttamista. Yhdessä elämisen taito tarkoittaa muun muassa toisten huomioonottamista, vastavuoroisuutta ja omastaan jakamista. Yhdessä elämisen taitoa voitaisiin koko kansakunnan tasolla kehittää ja kytkeä osaksi ohjelman läpileikkaavia toimenpiteitä yhdeksi koulutettavaksi sisällöksi.

Vähemmistöjen kanssa käydään kirkossa jatkuvaa vuoropuhelua, esimerkiksi saamelaiden ja romanien ja kirkon yhteisiä asioita käsitellään kummankin omassa neuvottelukunnassa.

Kirkolla on paljon kasvatusalan ammattilaisia, joilla on vahvaa osaamista katsomusdialogista, jota voisi hyödyntää osana ohjelman läpileikkaavia toimenpiteitä.

Uskonnollisesti motivoitunut syrjintä ja väkivalta sekä uskonnon merkitys hyvälle väestösuhteille

Perustuslain mukainen oikeus oman uskonnon tai vakaumuksen harjoittamiseen on keskeinen arvo, jonka tulee koskea jokaista uskonnon tai vakaumuksen harjoittajaa yhdenvertaisesti huolimatta hänen identiteettinsä muista aspekteista. Uskonnollisuus keskimäärin lisää yksilön hyvinvointia ja uskonnolliseen yhteisöön kuulumisen vahvistaa yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan resilienssiä. Samalla uskonnollisesti motivoitunut syrjintä ja väkivalta vaikeuttavat yhteiskuntaan integroitumista ja lisäävät yksilötason riskejä.

Uskontotraditioiden nimeäminen toimenpideohjelmassa ja niiden avoin tunnistaminen osana suomalaista yhteiskuntaa ja suomalaisuutta olisi merkittävä rasismien torjunnan muoto. Niiden nimeäminen lisäisi suoraan uskontojen omaa vastuuta ja mahdollistaisi nykyistä tiiviimmän yhteistyön.

Uskonnollisesti motivoitunut väkivalta ja sen uhka sekä uskonnollisesti motivoitunut vihapuhe tulee kitkeä yhteiskunnan eri tasoilta. Uskontolukutaidon osaamista tulee lisätä viranomaisten, sosiaali- ja terveysalan sekä kasvatus- ja opetusalan ammattilaisten piirissä. Uskontojen kohtaamisen, uskontodialogin ja uskontolukutaidon metodeihin tulee konkreettisesti resursoida ja hyödyntää osaamisen kehittämisessä uskontojen ammattilaisia sekä uskontoperustaisia järjestöjä yhteistyökumppaneina. Osaamista tulee kehittää tietoon perustuen ja tutkimusta päätöksenteossa hyödyntäen.

Antisemitismin kriminalisointi on edellytys juutalaisen uskonnon edustajien uskonnonvapauden ja turvallisuuden toteutumiselle. Antisemitismin tunnistaminen on keskeinen osa yhteiskunnallista uskonnonvapausosaamista.

Muslimien uskonnonvapauden ja turvallisuuden toteutuminen edellyttää niin ikään islamiin ja sen edustajiin kohdistuvien uhkien aktiivista torjumista ja uskonnollisesti motivoituneen väkivallan, sen uhan ja vihapuheen tunnistamista.

Viharikostilastoissa uskonnollisesti motivoitunut väkivalta jää usein piiloon ja poliisin tietoon saadaan kaikista viharikoksista vain jäävuoren huippu. Mikroaggressioiden ja arjen tilanteissa koetun rasismien vaikutukset todennetaan tutkimuksessa, mutta niihin puuttuminen edellyttää usean tason yhteistyötä ylätason rakenteista ruohonjuuritason toimijoihin. Vähemmistöuskontojen ollessa

kyseessä on toimenpideohjelmasta seuraavien prosessien toteuttamisessa huomioitava vähemmistöuskontojen edustajien osallisuus ja asiantuntemus.

Globaalin politiikan heijastuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja mielipiteenilmaisuun yleistyy ja polarisaatiota ennaltaehkäisevän uskontojen välisen yhteistyön sekä hyvien keskinäisten suhteiden rakentamiseen tulee panostaa. Turvallisuuskysymykset koskevat ajankohtaisesti erityisesti juutalaisten ja muslimien pyhiä paikkoja, mutta viranomaisyhteistyön lisäämistä ja valmiusosaamista on tuettava kaikkien uskontojen pyhien paikkojen ja yhteisöjen osalta. Euroopan unionin ja uskontojen yhteistyössä tehty SASCE-projekti tarjosi turvallisuuskysymyksiin alueellista materiaalia, mutta se ei ole paikallistasolla jalkautunut säännölliseksi viranomaisyhteistyöksi.

Yhteistyössä Kirkkohallituksen kanssa on myös mahdollista toteuttaa hankkeita tai valmistelua kaiken edellä kuvatun osaamisen lisäämiseksi.

Kasvatus ja koulutusjärjestelmä sekä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikka

Tulevaisuuden yhteiskunnallisen koheesion ja demokratian kannalta erityisen tärkeää on kiinnittää huomiota lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen.

o Lasten mielipiteen kuuleminen tulisi olla osa toimenpideohjelmaa. Mielipiteen kuuleminen tulisi toteutua ikäkauteen sopivin menetelmin.

o Tutkimusten mukaan uskonnollisen identiteetin ilmentäminen on riski joutua kiusatuksi. Päiväkodeissa ja kouluissa ja kasvuympäristöissä tulisi edistää

toimintakulttuuria, joissa lapsi ja nuori voisi ilmentää olemustaan turvallisesti ja täydesti. Vaikka uskonto koskettaa yhä harvemman nuoren elämää,

enemmistö heistä kuitenkin hyväksyy uskonnon ja muiden katsomusten näkymisen kouluissa ja oppilaitoksissa. (Nuorisobarometri 2023.)

o Uskontojen paikka lasten, nuorten ja perheiden julkisissa instituutioissa, palveluissa ja toiminnoissa tulisi pystyä turvaamaan ja viestimään päiväkodeissa

ja kouluissa niin, ettei se ole uhka kenellekään vaan on uskonnonvapauden ja katsomusten kunnioittamisen turvaamista. Uskonnottoman elämäntavan ja

uskontojen moninaistumisen yleistymisen ei pitäisi tarkoittaa sitä, että uskonto häivytetään julkisesta toiminnasta. Tarvitaan konkreettisia toimenpiteitä

uskonnon ja katsomusten turvaamiseksi julkisissa palveluissa ja tiloissa.

Saloranta Teija
Kirkkohallitus

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL kiittää mahdollisuudesta osallistua ja vaikuttaa nyt lausuttavana olevan toimenpideohjelman luonnoksen valmisteluun jo aiemmin yhdenvertaisuuden edistämiseen tähdänneen tiedonannon kirjallisen kuulemisen (kesällä 2023) sekä pääministeri Petteri Orpon pyöreän pöydän keskustelutilaisuuden (VNK 18.3.2024) kautta.

SYL edellyttääkin, että osallistavaa työskentelyotetta rasismin torjumiseen ja yhdenvertaisuuden edistämiseen tähtäävän toimenpideohjelman seurannassa jatketaan määrätietoisesti. Esitämme painokkaasti, että opiskelijoiden yhdenvertaisuuteen liittyvien kysymysten parissa työskentelevien järjestöjä osallistetaan ja huomioidaan osana toimenpideohjelmassa kuvattujen toimien seurantaa ja päivittämistä.

Ohjelmassa kuvattujen kehittämistoimenpiteiden toimeenpanon aikana tehtävän sidosryhmäyhteistyön tulee keskittyä syrjintää ja rasismia kokevien yksilöiden, yhteisöjen ja ryhmien parempaan tunnistamiseen ja kehittää siten ohjelmaa täydentäviä yhdenvertaisuus- ja antirasismityön muotoja. Yhdenvertaisuuteen liittyvien ongelmien tunnistaminen, vaikutusten selvittäminen ja toimenpiteiden laatiminen selvityksen pohjalta edellyttävät laajaa väestöryhmien ja kansalaisyhteiskunnan osallistamista.

Esitämme tämän johdosta, että SYL olisi korkeakouluopiskelijoiden äänenä jatkossakin kutsuttuna osallistujina korkeakouluopiskelijoiden ja kansainvälisten osaajien yhdenvertaisempaan asemaan liittyvässä keskustelussa osana Uusilla avauksilla vauhtia yhdenvertaisuuden toteutumiseen (4.1) -teeman pääministerin pyöreän pöydän vuotuisia keskusteluita.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Erityisesti kansainväliset opiskelijat ja osaajat ovat korkeammassa riskissä kokea risteävää ja moniperustaista syrjintää suomalaisessa yhteiskunnassa. Muutoksen eteen on tehtävä selvät askelmerkit siitä, miten yhdenvertaisuusasioita edistetään ja miten syrjiviin ja haastaviin rakenteisiin puututaan toimenpideohjelmalla.

On selkeästi havaittu, että esimerkiksi rodullistetut ja/tai ulkomaalaistaustaiset henkilöt kokevat enemmän syrjintää työmarkkinoilla. Anonyymien rekrytoinnin ja syrjimättömän työkuiltuurin levittämisessä julkinen sektori on avainasemassa, ja toimenpiteillä onkin mahdollisuus aidosti ehkäistä työkuiltuurin muuttamista.

Anonyymi rekrytointi ja sen määrätietoinen edistäminen ratkaisee osaltaan alitajuisen rasismien lisäksi myös eri sukupuoliin ja eri ikäisiin liittyvää syrjintää. Pelkkä koulutusten järjestäminen valtion henkilöstöjohdolle ja -asiantuntijoille monimuotoisuudesta ja anonyymistä rekrytoinnista (8.1) tai kannustaminen siihen kokeiluun ministeriöissä (8.3) eivät siis riitä. Toimenpiteiden tulisi olla selkeästi kunnianhimoisempia.

SYL esittää myös huolensa siitä, ettei kansainvälisiä opiskelijoita ja heidän asemaansa tunnusteta ja eritellä toimenpideohjelmassa haavoittuvassa asemassa olevana väestöryhmänä. Kansainvälisyys edellyttää yhteiskunnalta monimuotoisuutta ja syrjimättömyyttä kulttuurien kohtaamista.

Risteävää ja moniperustaista syrjintää voidaan myös ehkäistä tukemalla syrjimättömyyttä ja yhdenvertaisuutta edistävää työtä. Lähiyhteisöt ja -demokratia eri tasoilla mahdollistavat erilaisten ihmisten törmäämistä ja yhteistyötä melko kustannustehokkaasti. Establisoituneiden toimintamuotojen, kuten järjestöjen ja julkisyhteisöjen, tarkastelu, kehittäminen ja parantaminen on hankkeisiin verrattuna pitkäjänteisempää ja siten usein tehokkaampaa.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

SYL kiittää toimenpideohjelmassa kuvattua tavoitetta korkeakoulujen saavutettavuussuunnitelmista. Tavoitteen mukaan jatkossa korkeakoulujen saavutettavuussuunnitelmien tavoitteiden toteutumista seurataan osana korkeakoulujen ja opetus- ja kulttuuriministeriön välistä ohjausprosessia.

SYL esittää kuitenkin korkeakoulujen säännöllisesti laatimiin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmiin liittyvää lisäystä osaksi toimenpideohjelmaa. Tällä hetkellä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien velvoitteet eivät määritä yliopistojen, kuten muidenkaan oppilaitosten tai

korkeakoulujen, yhdenvertaisuussuunnitelmien päivitystiheyttä. Ehdotamme kolmea vuotta optimaaliseksi suunnitelmien voimassaoloajaksi ja siten säädettävän, että suunnitelmia tulee päivittää vähintään joka kolmas vuosi.

Kolmen vuoden välein tehtäisiin siis uusi ajankohtaisarvio yhdenvertaisuuden tilanteesta kussakin korkeakoulussa. Samalla aiemmassa suunnitelmassa päätettyjen kehittämistoimenpiteiden vaikutuksia ja päivittämisen tarpeita tarkasteltaisiin uutta suunnitelmaa varten.

Myös esimerkiksi Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö YTHS:n toteuttamat opiskeluympäristöjen tarkastukset (OPY) tehdään korkeakouluittain kolmen vuoden välein. Tarkastuksissa ja niiden perusteella annettavissa suosituksissa huomioidaan monenlaisia opiskelijoiden opiskelukykyyn ja opintojen saavutettavuuteen vaikuttavia tekijöitä. Kolmen vuoden sykli olisi siten aiemmassa suunnitelmallisessa hyvinvointityössä perusteltu.

Esitämme myös velvoitteiden tiukentamista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien sisällöissä:

Suunnitelmissa tulisi määritellä tarkemmin velvoite tarkastella erilaisin kyselytutkimuksin tai muiden kartoitusten kautta henkilöstön ja opiskelijoiden korkeakoulussa kohtaamaa rasismia, syrjintää tai muita korkeakoulujen yhdenvertaisuudessa ja tasa-arvossa koettuja epäkohtia.

Suunnitelmia tulisi täydentää velvoitteella osallistaa kattavasti ja laajasti opiskelijoita ja oppijoita yhdenvertaisuussuunnitelman päivittämisen yhteydessä. Erilaiset kartoitukset, kyselyt, haastattelut ja avoimet palautekanavat osana nykytilan kartoitusta.

Suunnitelmissa tulisi määritellä tarkemmin säännöllisen yhdenvertaisuustilanteen seurannan velvoite: kuinka tavoitteiden toteumaa seurataan suunnitelman voimassaolon aikana. Esimerkiksi velvoite perustaa ja ylläpitää toimikuntaa tai vastaavaa säännöllisen seurannan toimielintä, jossa olisi korkeakoulu yhteisön monipuolisesti edustettuina, eli yliopiston johdon ohella myös henkilöstö ja opiskelijat.

Suunnitelmissa tulisi velvoittaa koulutuksen järjestäjiä tarjoamaan matalan kynnyksen (myös anonyymin ilmoituksen mahdollistava) yhteydenottokanava yhdenvertaisuuteen liittyvien epäkohtien tai puutteiden nostamiseksi esille.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Hallituskauden aikana laadittavien yhdenvertaisuuteen ja rasismiin vaikutuksiin liittyvien seurantatyöryhmien asettaminen tulee toteuttaa mahdollisimman pian toimeenpano-ohjelman hyväksymisen jälkeen. Osassa toimista oli jo etukäteen asetettu erilaisia aikamääreitä toteutukseen (esimerkiksi vuosittain tapahtuva keskustelutilaisuus tai foorumi).

Tarkempien toteutusaikaan liittyvien määräaikojen asettamista tulisi harkita nykyistä useampien toimenpiteiden kohdalla. Esimerkiksi toimeenpanon aikataulu tulisi määritellä hallituskauden pituutta rajatun. Nyt osalla toimenpiteistä on määräaika tarkka kalenterivuosi kuten 2024, kun taas osalla aikamääränä on lyhyemmässä muodossa hallituskauden pituus (2024-2027).

Konkreettiset ja tarkat aikataulut helpottavat toimenpideohjelman toteutumisen kokonaisu seuranta ja ovat tarpeellisia yhdenvertaisuuteen liittyvien kehitystoimien edistymisen todentamisessa.

Muut kommentit

Opiskelijoiden kokema yksinäisyys, mielenterveysongelmien kasvu ja ryhmään kuulumattomuuden tunteen lisääntyminen ovat kaikki ilmiöinä omiaan lisäämään epäluottamusta, eriarvoisuutta ja syrjäytymistä yhteiskunnassa. Yksinäisyyden vähentäminen ja monimuotoisen yhteisöllisyyden lisääminen onnistuu parhaiten lähiyhteisöjen ja olemassa olevien rakenteiden vahvistamisen kautta, opiskelijoiden tapauksessa nämä ovat luonnollisesti opiskeluihin ja harrastuksiin liittyviä yhteisöjä.

Opiskelijoiden näkökulmasta lähin ehkäisevää yhteisötyötä tekevä taho on ylioppilaskunta, jonka tarjoamat koulutukset lisäävät vapaaehtoistoimijoiden osaamista yhdenvertaisuuden teemoista. Ylioppilaskunnat ovat usein suuresti vastuussa tutoroinnin ja ylioppilaskulttuurin kehittamisestä sekä ainejärjestöjen ja kiltojen toimintamahdollisuuksien edistämisestä. Ehkäisevän työn lisäksi ylioppilaskunnat ovat myös avun tarjoajan roolissa, ylioppilaskunnan häirintäyhdyshenkilöt auttavat opiskelijoita häirintä-, syrjintä- ja kiusaamistapauksissa.

SYL näkee monimuotoisen ja -äänisen opiskelijayhteisön ottamisen huomioon toimenpiteiden jatkokehittämisessä äärimmäisen tärkeänä. SYL ja ylioppilaskunnat ovat tässä työssä avainasemassa. Ylioppilaskunnat ja muut opiskelijajärjestöt tekevät myös tärkeää työtä kansainvälisten opiskelijoiden yhteisöllisyyden parissa. Kansainvälisten opiskelijoiden työelämään siirtymistä tulisi tarkastella jatkuvasti ja tiedon pohjalta poistaa esteitä potentiaalisen saavuttamisen tieltä.

Edellytämme, että etenkin eri vähemmistöryhmiin kuuluvien korkeakouluopiskelijoiden kokema syrjintä ja rasismi otetaan vakavasti huomioon toimenpideohjelman jatkovalmistelussa. Korkeakouluopiskelijat ovat tulevaisuuden rakentajia kielestä ja ulkonäöstä riippumatta ja on Suomen tulevaisuuden kannalta epäedullista, jos heidän työllistymisensä ja menestymisensä vaikeutuu rasismien ja syrjinnän vuoksi.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Kontkin Henri
Suomen ylioppilaskuntien liitto (SYL)

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Vastaus tähän seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen näkökulmasta

Tahot: Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen keskeiset etujärjestöt.

Muoto: Seurantaryhmä, järjestöjen osaamisen ja verkostojen käyttö suunnittelu- ja koulutustyössä.

Fokus: Se

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Moniperusteisuus on tärkeää mm.

- etnisyyden ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuulumisen kannalta
- syrjäytymisen kannalta
- identiteettiin liittyvien mielenterveysongelmien kannalta
- transfeminiinin henkilön transihmisyyden ja toisaalta naiseuden takia kokemassa syrjinnässä ja häirinnässä.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelma keskittyy nykyainsäädännön mukaisten toimien tehostamiseen. Todellinen yhdenvertaisuuden toteuttaminen edellyttäisi merkittäviä lakiuudistuksia esimerkiksi niiden ihmisten yhdenvertaisten oikeuksien toteutumiseksi, jotka eivät ole yksiselitteisesti miehiä tai naisia joko kehollisesti tai sukupuolikokemuksensa perusteella.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Seuraamiseen tarvitaan laaja ja erilaisia elementtejä sisältävä mittaristo kaikilla eri osa-alueilla niin prosessin, säädösten ja vaikutusten kannalta.

Yksi sellainen on tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laadun arviointi.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Toimenpideohjelman julkilausutulla tarkoituksella ja sen tavoitteilla on vahva perustelu ympäröivässä yhteiskunnassa, jossa eriarvoisuutta edistävä poliittinen ajattelu on asettanut yhdenvertaisuuskehitykselle ilmeisen uhan. Toimenpideohjelmassa näkyy ministeriöissä jo vuosia tehty pohjatyö sen tavoitteiden edistämiseksi. Suunnitelma ohjelman toteuttamiseksi vaikuttaa hyvin laaditulta – edellyttäen, että esimerkiksi seurantaan ja arviointiin osallistetaan ja resursoidaan aidosti ja laajasti ohjelmaan liittyvät yhteisöt ja kansalaisjärjestöt.

Toimintaohjelma tunnistaa monin paikoin ilmenevän näennäisyyden yhdenvertaisuustoimissa ja korostaa lainsäädännön viranomaisille, varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjille sekä työnantajille asettamaa yhdenvertaisuuden edistämismenettelyjen käyttöä. Hyvin toteutettuna se myös tukee yhdenvertaisuus työssä hyväksi todettujen menettelyjen käyttöönoton laajentamista mm. työorganisaation kouluttamiseen suunnattujen resurssien kautta. Myönteinen on myös kirjaus, jonka mukaan rahoituksen tulisi olla pysyväisluonteista hankerahoituksen sijaan. Yhdenvertaisuuskehityksen sekä toimija- että asiakaslähtöisen seurannan kirjaaminen ohjelmaan on sekin tärkeä asia sen varmistamiseksi, että tiedetään, onko toimilla ollut vaikutusta.

Hyviä tavoitteita ja toimintamalleja sisältävä ohjelma on räikeässä ristiriidassa sitä toteuttavaan hallitukseen kuuluvien poliittisten puolueiden ja niiden kärkipoliitikkojen toiminnan kanssa. Rasisminvastainen kampanjan edellyttämä dialogi eri etnisten ryhmien välillä on äärimmäisen vaikeaa sosiaalisessa mediassa ja muussa poliittisessa retoriikassa ilmenevän silmittömän rasismien takia. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeudet eivät todellisuudessa etene hallitusohjelman rajausten ja hallituspuolueiden edustajien homo- ja transviihamielisten lausuntojen ja aloitteiden takia.

Dreamwear Club DwC ry ajaa ennen kaikkea sukupuolivähemmistöjen ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuuden parantamista. Sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuskehitys on marginaalissa ohjelmatekstissä – niin myös hallitusohjelmassa ja muutenkin lainsäädännön uudistustyössä.

Toimenpideohjelma keskittyy nykyllä lainsäädännön mukaisten toimien tehostamiseen. Todellinen yhdenvertaisuuden toteuttaminen edellyttäisi merkittäviä lakiuudistuksia esimerkiksi niiden ihmisten yhdenvertaisten oikeuksien toteutumiseksi, jotka eivät ole yksiselitteisesti miehiä tai naisia joko kehollisesti tai sukupuolikokemuksensa perusteella. Hallitusohjelma ja hallituspuolueiden tosiasiallinen politiikka asettavat rajoja tälle kehitykselle.

Saloheimo Tuomo

Dreamwear Club ry - Transvestiittien ja muiden sukupuolen moninaisuutta edustavien ihmisten ihmisoikeus- ja vertaistukijärjestö

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

-

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Risteävä ja moniperusteinen syrjintä tulisi huomioida erityisesti seuraavissa toimenpiteissä:

- Suunnitellaan ja toteutetaan koko koulutusjärjestelmän kattava tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelma. Kehittämisohjelman tavoitteena on tukea ja seurata lakisääteisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimista ja parantaa niiden vaikuttavuutta tasa-arvon yhdenvertaisuuden edistämisen välineenä. (OKM, 2024–2027)

- Osana TE-toimistoista kunnille siirtyville asiantuntijoille toteutettavaa koulutussarjaa toteutetaan koulutusosio yhdenvertaisuudesta ja monimuotoisuudesta työelämässä. Koulutusosio pitää sisällään sisältöjä mm. syrjimättömyydestä työnvälityksessä, monimuotoisuuden edistämisestä työpaikoilla sekä monikulttuurisuuden huomioimisesta rekrytoinneissa. (TEM, 2024–2025)

- Tuotetaan koulutus rassistiseen syrjintään ja häirintään puuttumisen vahvistamisesta koulutuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelmaan. (OM, OKM, 2024–2025)

Risteävästä ja moniperusteisesta syrjinnästä on tarpeen kouluttaa koulutusjärjestelmän toimijoita sekä panostaa moniperusteisen syrjinnän huomioimiseen osana oppilaitosten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia sekä häirintään puuttumisen käytänteitä.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Rakenteellisen rasismien ja syrjinnän torjumiseksi olisi syytä kehittää lakihankkeiden ja muiden toimien vaikutusarviointeja huomioimaan paremmin myös yhdenvertaisuuden ja rasismien vastaiseen toimintaan liittyvät tavoitteet ja teemat.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Toimenpideohjelman toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata sidosryhmäkeskustelujen kautta mutta myös ajankohtaisen tutkimustiedon seurannalla. Säännöllisin väliajoin tulisi toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutusten seuraamista selvittää valtioneuvoston toteuttamalla, ulkopuolisten tutkijoiden toteuttamalla selvityksellä.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Opiskelija-Allianssi – OSKU ry kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. OSKU on toisen asteen ammatillisten opiskelijoiden etujärjestö. Keskitymmekin vastauksissamme ammatilliseen koulutukseen opiskelijoiden näkökulmasta.

OSKU pitää tärkeänä, että koulutusjärjestelmän kontekstissa rasismia ja häirintää paitsi tunnistetaan ja sitä kohdanneita nuoria tuetaan, perehdytetään ja koulutetaan henkilökuntaa myös aktiivisesti puuttumaan ja torjumaan toiminnallaan rasismia ja häirintää.

Ammatillinen koulutus toimii myös keskeisenä työmarkkinoille pääsyn edistäjänä erityisesti vailla ammatillista pohjakoulutusta oleville. Kehysriihessä päätetty ammatilliseen koulutukseen kohdistuva 100 miljoonan euron leikkaus aikuisille kohdennettuun ammatilliseen koulutukseen heikentää mahdollisuuksia toteuttaa tätä tavoitetta. Samoin kehysriihessä tehty päätös maksuttomien oppimateriaalien ja työvälineiden rajaamisesta sen vuoden loppuun, jona opiskelija täyttää 18, asettaa jo valmiiksi heikommassa asemassa olevat eriarvoiseen asemaan ja uhkaa sysätä heidät koulutusjärjestelmän ulkopuolelle ennen tutkinnon valmistumista. Kasvava opintojen aikainen epävarmuus toimeentulosta vahvistaa edellä mainittuja epätoivottuja kehityskulkuja.

Erytystä huomiota ammatillisen koulutuksen kentällä on kiinnitettävä työpaikalla koulutus- tai oppisopimuksen yhteydessä tapahtuvaan oppimiseen. Työpaikalla opiskelija altistuu potentiaaliselle

häirinnälle ja syrjinnälle. Työpaikalla tapahtuvan oppimisen aikana opiskelija on myös kauempana oppilaitoksen arjesta, jolloin kynnys avun ja tuen hakemiselle voi kasvaa.

Työpaikalla tapahtuvaa oppimista ennen tulisi opiskelijalle taata tieto avun ja tuen palveluista, joihin hänellä on koulutus- tai oppisopimuksen aikana oikeus. Samoin työpaikan tulee sitoutua häirinnän, syrjinnän ja rasismien vastaisiin periaatteisiin, jotta yhtäältä opiskelijoille ja toisaalta koko työyhteisölle taataan turvallinen työ- ja oppimisympäristö.

Oppilaitosten keskeinen syrjinnän ja rasismien vastainen työkalu on oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Suunnitelman laatimiseen tulee osallistaa opiskelijoita jo varhaisessa vaiheessa. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman yhteydessä on syytä kiinnittää erityistä huomiota matalan kynnyksen yhteydenottoväyliin sekä apuun. Esimerkkejä tällaisista väylistä ovat yhteydenottolomake mahdollisuudella anonymiteettiin sekä oppilaitoksen henkilöstöstä koostuvat häirintäyhdyshenkilöt.

Härkönen Onni
Suomen Opiskelija Allianssi - OSKU ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

-

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

-

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Toimenpideohjelmaluonnoksessa todetaan, että toimenpideohjelman kärkenä ovat aktiiviset ja konkreettiset toimet rasismin torjumiseksi ja että muita syrjintäperusteita kuten ikää, vammaisuutta ja seksuaalista suuntautumista sekä sukupuolten tasa-arvoa käsitellään läpileikkaavasti toimenpiteissä, jotka perustuvat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien edistämismallisuuden toimeenpanoon.

Kehitysvammaisten Tukiliitto haluaa tuoda esiin, että tässä tai muissa toimenpideohjelmissa tai toimenpiteissä, joilla pyritään yhdenvertaisuuden edistämiseen, on välttämätöntä ottaa tarkasteluun kehitysvammaisten ja / tai autististen ihmisten, mukaan lukien lasten, kokema kaltoinkohtelu eri sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden piirissä. Aihepiiristä on viime aikoina käyty julkista keskustelua muun muassa sen jälkeen, kun Ylen MOT käsitteli kehitysvammaisten ja autististen lasten ja nuorten vakavaa kaltoinkohtelua laitostuntoutuksessa (Laitosten unohdetut lapset, 25.3.2024 ks. myös verkkojuttu 26.5.2024 <https://yle.fi/a/74-20086731>).

Kehitysvamma- ja autismijärjestöjen tiedossa on, että julkisuudessa tasaisin väliajoin esiin nousevat kaltoinkohtelutapaukset ovat vain pieni osa kaikkien vastaavien tapausten määrästä. Esimerkiksi Kehitysvammaisten Tukiliiton lakineuvontapalvelussa asiakkaat kertovat vähintään kuukausittain muun muassa asumisen tai kuntoutuksen piirissä tapahtuneesta vakavuudeltaan eritasoisesta kaltoinkohtelusta.

Koska kaltoinkohtelua kokevat kehitysvammaiset ja / tai autistiset ihmiset eivät usein vammansa vuoksi voi kertoa kokemistaan epäkohdista ja oikeudenloukkauksista itse, heidän yhdenvertaisuutensa turvaamiseksi, mm. yhdenvertainen oikeusturva mukaan lukien, on tärkeää selvittää, kuinka yleistä kaltoinkohtelua on, mitkä rakenteelliset sekä yksilötason seikat sitä aiheuttavat ja mitä toimenpiteitä kaltoinkohtelun poistamiseksi tulisi tehdä. Kaltoinkohtelusta tulee pikimmiten tehdä kattava valtiovetoinen selvitys ja ryhdyttävä tämän jälkeen kohdennettuihin toimenpiteisiin.

Kokko Saara
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Yritykset, työntekijäliitot.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Työhönottotilanteessa ja jos yritys tunnistaa ongelmia standardien tai alakohtaisten erityisvaatimusten toteutumisessa. Lisäksi kun yritys laajenee uudelle paikkakunnalle.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Pitäisi huolehtia että yritykset huolehtivat "nähtävänäpito" säädöksiä noudattamisesta. (Työaikalaki 9 luku 43§, Laki yhteistoiminnasta suomalaisissa ja yhteisönlajuisissa yritysryhmissä 4 luku 47§, Laki työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta 9 luku 53§, Laki nuorista työntekijöistä 4 luku 16§, Työsopimuslaki 13 luku 10§, jne.).

Puutteet nähtävänäpito säädöksiä noudattamisessa aiheuttavat sellaisille työntekijöille, joiden olosuhteista johtuen ei voida etukäteen odottaa tuntevan kyseisiä säädöksiä tai lainsäädäntöä yleisemmin, tarpeettoman vaikeita ongelmatilanteita.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Yritysten työntekijöiltä voidaan kysyä tuntevatko he nähtävänäpito säädöskohtaa, ja antaa viittauksen kyseiseen säädöksen kohtaan esim. FinLex palvelussa (<https://www.finlex.fi/fi/>). Jos eivät, ongelman laajuudesta voi saada tarkempaa tietoa. Lisäksi tällainen kysely antaa mahdollisuuden kiinnostuneille ihmisille tutustua tarkemmin lainsäädännön sisältöön, kunhan riittävä viittaus on osana kyselyä.

Muut kommentit

Yritykset jotka eivät tätä ole aikaisemmin hoitaneet, saavat olla vastahakoisia tällaisen kyselyn tuottamiseen.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Nähtävänäpito säädökset tuntuvat sellaisilta, että niiden valvonta on vaikeata. Isoissa yrityksissä voi käydä niin että vaatimus on kerran 20 vuotta sitten hoidetty yhdellä paikkakunnalla, ja asiaan liittyvät ilmoitusmenettelyt unohdettu, mutta kun yritys laajenee seuraavalle paikkakunnalle, kukaan ei enää muista sitä.

Esa Pulkkinen

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Rasismien vastaisessa kampanjassa olemme mielellämme mukana. Samoin osallistumme mielellämme yhdenvertaisuustapahtumaan. Mitä varhaisemmassa vaiheessa pääsee mukaan suunnitteluun, sen parempi.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Kiitämme myös siitä, että toimenpideohjelmaan on selkeästi kirjattu tilannekuvaksi se, että Suomessa esiintyy rasismia ja syrjintää ja että ongelma vaatii uusia avauksia. Kulttuuri- ja taidealalla on laajasti otettu käyttöön turvallisemman tilan periaatteet, joka auttaa puuttumaan epäasialliseen käytökseen myös silloin, kun ihmiset viettävät vapaa-aikaa ja ovat päihtyneitä. Samat ohjeet toimivat kaikkialla, missä ihmiset kohtaavat toisiaan.

Kulttuuri- ja taidealalla rasismi heikentää ulkomailla syntyneiden taiteen ammattilaisten työllistymisen mahdollisuuksia ja myös vammaisten taiteilijoiden urapoluilla on useita rakenteellisia esteitä. Myös naisten ja miesten tasa-arvossa on tutkitusti merkittäviä haasteita esimerkiksi musiikkialalla. Olisi tärkeää, ettei valtiovalta omalta taholtaan enää antaisi lainkaan polttoainetta rasistiselle puheelle edes huumorin varjolla ja yhdenvertaisuus yhteiskunnassa tosiasiallisesti kasvaisi, eikä heikkenisi.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Kulttuuripolitiikan kannalta on olennaista, että rasismien torjuminen ja yhdenvertaisuuden lisääminen viedään sisään nyt valmisteilla olevaan kulttuuripoliittiseen selontekoon. Käytännöllisten toimien

osalta on tehty hyvä valmistelutyö, kun opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi toimenpideohjelman moninaisuuden edistämisestä taiteen ja kulttuurin alalla. On hyvä, että luonnoksessa viitataan tähän ohjelmaan ja jatketaan sen toimeenpanoa.

Kiitämme myös painotuksesta nuoriin. Kaikkien nuorten on saatava tuntee olevansa tervetulleita. Ylen Hyvin sanottua -tapahtuman keskustelussa nuoret arabitaustaiset suomalaiset kertoivat, mihin he kokevat olevansa tervetulleita. Esimerkit yhteiskunnasta olivat pikemminkin ulossulkevia, mutta kirjastot nousivat esiin positiivisena esimerkkinä paikasta, johon nuori voi kokea olevansa tervetullut vaikka käyttäisi huiivia. Kirjastojen mahdollisuudet kansalaisyhteiskunnan olohuoneina kannattaakin hyödyntää.

Esitämme yhdeksi pääministerin johdolla käytävän yhdenvertaisuuskeskustelun teemaksi kaikkien yhteistä vapaa-aikaa, jossa kansalaisyhteiskunnan tilat, kulttuuri ja liikunta olisivat pohtimassa, miten kaikki tuntisivat olonsa tervetulleiksi ja turvallisiksi. Kulttuuriala voi tarjota omia kokemuksiaan turvallisemman tilan periaatteista esimerkiksi rytmimusiikin tapahtumissa.

Työelämän osalta kulttuurialalla on positiivisia kokemuksia anonyymista rekrytoinneista. Esimerkiksi orkesterimuusikoiden osalta sermin takana suoritetut koesoitot ovat auttaneet löytämään etevimmät taiteilijat ennakkoluulojen estämättä.

Kotouttamisen osalta muistutamme tarpeesta toteuttaa kulttuurista kotouttamista strategisesti. Kulttuurisesta kotouttamisesta on hyviä kokemuksia esimerkiksi työelämän ulkopuolella olevien maahanmuuttajanaisten osalta. Kaikkien on päästävä mukaan suomalaiseen yhteiskuntaan, ja esimerkiksi museot ovat tässä saavutettava resurssi, jota voisi hyödyntää nykyistä enemmän maahanmuuttajapalveluissa.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Koska vain sitä, mitä mitataan, todella johdetaan, esitämme mittariksi THL:n TEAvisaria, josta käy ilmi esimerkiksi se, miten kuntien kulttuuripalveluissa otetaan huomioon eri väestöryhmät.

Muut kommentit

Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry kiittää sitä, että Petteri Orpon hallitus on sitoutunut edistämään yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä sekä tekemään työtä rasismien vähentämiseksi. Myös me olemme sitoutuneet tähän. Olemme antaneet lausuntonne toimenpideohjelmasta rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kulttuuriala torjuu rasismia ja edistää yhdenvertaisuutta

Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry kiittää sitä, että Petteri Orpon hallitus on sitoutunut edistämään yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä sekä tekemään työtä rasismien vähentämiseksi. Myös me olemme sitoutuneet tähän. Olemme antaneet lausuntonne toimenpideohjelmasta rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Kiitämme myös siitä, että toimenpideohjelmaan on selkeästi kirjattu tilannekuvaksi se, että Suomessa esiintyy rasismia ja syrjintää ja että ongelma vaatii uusia avauksia. Kulttuuri- ja taidealalla on laajasti otettu käyttöön turvallisemman tilan periaatteet, joka auttaa puuttumaan epäasialliseen käytökseen myös silloin, kun ihmiset viettävät vapaa-aikaa ja ovat päihtyneitä. Samat ohjeet toimivat kaikkialla, missä ihmiset kohtaavat toisiaan.

Kulttuuri- ja taidealalla rasismi heikentää ulkomailla syntyneiden taiteen ammattilaisten työllistymisen mahdollisuuksia ja myös vammaisten taiteilijoiden urapoluilla on useita rakenteellisia esteitä. Myös naisten ja miesten tasa-arvossa on tutkitusti merkittäviä haasteita esimerkiksi musiikkialalla. Olisi tärkeää, ettei valtiolta omalta taholtaan enää antaisi lainkaan polttoainetta rasisille puheelle edes huumorin varjolla ja yhdenvertaisuus yhteiskunnassa tosiasiallisesti kasvaisi, eikä heikkenisi.

Kulttuuripolitiikan kannalta on olennaista, että rasismien torjuminen ja yhdenvertaisuuden lisääminen viedään sisään nyt valmisteilla olevaan kulttuuripoliittiseen selontekoon. Käytännöllisten toimien osalta on tehty hyvä valmistelutyö, kun opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi toimenpideohjelman moninaisuuden edistämisestä taiteen ja kulttuurin alalla. On hyvä, että luonnoksessa viitataan tähän ohjelmaan ja jatketaan sen toimeenpanoa.

Kiitämme myös painotuksesta nuoriin. Kaikkien nuorten on saatava tuntee olevansa tervetulleita. Ylen Hyvin sanottua -tapahtuman keskustelussa nuoret arabitaustaiset suomalaiset kertoivat, mihin he kokevat olevansa tervetulleita. Esimerkit yhteiskunnasta olivat pikemminkin ulossulkevia, mutta kirjastot nousivat esiin positiivisena esimerkkinä paikasta, johon nuori voi kokea olevansa tervetullut vaikka käyttäisi huivia. Kirjastojen mahdollisuudet kansalaisyhteiskunnan olohuoneina kannattaakin hyödyntää.

Esitämme yhdeksi pääministerin johdolla käytävän yhdenvertaisuuskeskustelun teemaksi kaikkien yhteistä vapaa-aikaa, jossa kansalaisyhteiskunnan tilat, kulttuuri ja liikunta olisivat pohtimassa, miten kaikki tuntisivat olonsa tervetulleiksi ja turvallisiksi. Kulttuuriala voi tarjota omia kokemuksiaan turvallisemman tilan periaatteista esimerkiksi rytmimusiikin tapahtumissa.

Työelämän osalta kulttuurialalla on positiivisia kokemuksia anonyymista rekrytoinneista. Esimerkiksi orkesterimuusikoiden osalta sermin takana suoritettut koesoitot ovat auttaneet löytämään etevimmät taiteilijat ennakkoluulojen estämättä.

Kotouttamisen osalta muistutamme tarpeesta toteuttaa kulttuurista kotouttamista strategisesti. Kulttuurisesta kotouttamisesta on hyviä kokemuksia esimerkiksi työelämän ulkopuolella olevien maahanmuuttajanaisten osalta. Kaikkien on päästävä mukaan suomalaiseen yhteiskuntaan, ja esimerkiksi museot ovat tässä saavutettava resurssi, jota voisi hyödyntää nykyistä enemmän maahanmuuttajapalveluissa.

Rasismien vastaisessa kampanjassa olemme mielellämme mukana. Samoin osallistumme mielellämme yhdenvertaisuustapahtumaan.

Koska vain sitä, mitä mitataan, todella johdetaan, esitämme mittariksi THL:n TEAvisaria, josta käy ilmi esimerkiksi se, miten kuntien kulttuuripalveluissa otetaan huomioon eri väestöryhmät.

Meriläinen Rosa
Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

On tärkeää tehdä yhteistyötä sellaisten tahojen kanssa, jotka opettavat antisemitismistä ja rasisamista. Näihin kuuluvat myös monet kristilliset järjestöt.

Tällä hetkellä Elämän marssi ry valmistelee opetusmateriaalia näistä aiheista.

Yksi toiminnan muoto voi olla konferenssi tai seminaari, jota hallitus isännöi ja johon kutsutaan asiantuntijoita eri järjestöistä, joissa jo tehdään tämän alan työtä.

Fokus on ehdottomasti opettamisessa ja kouluttamisessa. Ensisijaisesti kohderyhmänä tulisi olla nuoret ja nuoret aikuiset ja heitä opettavat henkilöt.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Antisemitismi ja rasismi ovat jo keskenään risteävät ja moniperusteiset. Hallituksen vastuu on julkinen. Erityisesti koulumaailmassa on kiinnitettävä huomio syrjintään, jota antisemitismi ja rasismi aiheuttavat. Asia koskee myös julkisia palveluja ja työnhakuprosesseja. Mahdollisen suomen kielen taidon puuttuminen altistaa syrjinnälle, joten maahanmuuttajien suomen kielen opintojen järjestäminen ja veloitetta opintoihin tulisi tehostaa. Tässä on kysymyksessä kotouttamisprosessiin liittyvät asiat.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Rasismi kohdistuu useimmiten maahanmuuttajiin, mutta meillä on myös suomalaisia vähemmistöjä kuten romaanit ja saamelaiset. Asumisessa tulisi tukea muotoja, jossa eri kansalaisryhmien jäsenet kohtaavat toisensa ja saavat tietoa eri kulttuureista. Erityisesti nuorten kohdalla slummiutuminen vaikuttaa kriisin syntyyn ja siksi on tärkeää tarjota nuorille paitsi koulussa ja opiskeluissa, myös asumisalueella yhteistä, rakentavaa ja valvottua toimintaa.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Konkreettista seurantaan pitää järjestää. Jos jollekin toiminnalle on myönnetty varoja, tulee toiminnasta, sen tavoitteista ja saavutuksista raportoida säännöllisesti ja antaa tietoa viranomaisille. On syytä kehittää erilaisia mittareita, joilla voidaan arvioida tavoitteiden toteutumista. Toimenpiteiden tulisi olla pitkäkestoisia, jotta voidaan seurata toimien vaikuttavuutta ja tehdä parannuksia toimenpideohjelmaan tarpeiden mukaan.

Toimenpiteitä tulee myös juurruttaa jo olemassa oleviin rakenteisiin ja vaikutusten seurannan perusteella tehdä parannuksia.

Muut kommentit

Suosittellemme kaikkiin opetus- ja koulutustilanteisiin luennoimaan ja kouluttamaan antisemitismiin ja rasismiin perehtyneitä asiantuntijoita. Elämän marssi ry:n puolesta suosittelen tohtori Susanna Kokkosta (susannak@gmx.com)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Elämän marssi ry lausunto VN/27386/2023-VNK-31

Elämän marssi ry perustettiin 18.8.2020. Yhdistys on osa kansainvälistä March of Life -liikettä, joka on syntynyt Saksassa. Yhdistys kunnioittaa holokaustin uhrien muistoa ja holokaustista hengissä selvinneitä sekä toimii äänenä ja osoittaa välittämistä antisemitismin lisääntyessä omana aikanamme.

Tärkein tehtävä antisemitismin torjunnassa on jatkuva opetus ja koulutus aiheesta. Tietoa tulee jakaa niin kouluihin kuin ammatti- ja yliopistollisiin oppilaitoksiin sekä opiskelijoille että opettajille. Kouluttajiksi tarvitaan aina suomalaisia ja kansainvälisesti tunnettuja antisemitismin asiantuntijoita.

Mediassa ja kaikessa uutisoinnissa tulee toteuttaa todellista, oikeaa tietoa yksipuolisen, puolueellisen tai poliittisen kannanoton sijaan.

Palestiinan valtiota ei tule yksipuolisesti tunnustaa, vaan se on Israelin ja palestiinalaisten välinen asia. Pitää ottaa huomioon, että terroristijärjestö Hamasin poliittisena tavoitteena on Israelin valtion poistaminen maailmankartalta. Tulee muistaa, että Israelin ja Gazan sodan aloitti terroristijärjestö Hamas 7.10.2023 hyökkäämällä raastasti siviilien asutusalueisiin Etelä-Israelissa, surmaamalla siviilejä ja ottamalla panttivankeja.

Israelin ja Gazan sodan myötä antisemitismin lisääntyessä tulee enemmän kiinnittää huomiota Suomen juutalaisten turvallisuuteen ja lisätä resursseja turvallisuuden varmistamiseen.

Helsingissä 7.6.2024

Elämän marssi ry

Kari Teittinen

puheenjohtaja

Tepora Tuulikki
Elämän marssi ry - Elämän marssi ry hallituksen jäsen

Finnish Business & Society ry:n (FIBS) lausunto valtioneuvoston kanslialle koskien luonnosta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä (VN/27386/2023-VNK-31)

Tausta. Valtioneuvosto antoi 31.8.2023 eduskunnalle tiedonannon yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa. Tiedonannossa todetaan, että hallitus valmistelee hallitusohjelman pohjalta Yhdenvertainen Suomi -toimintaohjelman jatkon. Ohjelman laadinta, toimenpiteiden koordinaatio ja seuranta tehdään pääministerin ja valtioneuvoston kanslian johdolla. Hallitus on ohjannut toimenpiteiden toimeenpanoon kuusi miljoonaa euroa vuosille 2024-2027. Ohjelman laadinnassa on otettu huomioon EU:n rasismintorjunnan toimintasuunnitelma 2020–2025 sekä edellisellä hallituskaudella toteutetusta Yhdenvertainen Suomi -toimintaohjelmasta tehty arviointi. Valmistelussa on hyödynnetty tiedonannon valmistelussa pyydettyjä lausuntoja sekä huomioitu sidosryhmiltä valmistelun aikana saatuja näkemyksiä.

Toimenpideohjelma linjaa valtioneuvoston yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä annetun tiedonannon käytännön toimeenpanoa eri hallinnonaloilla. Samalla se on valtioneuvoston seuraava kansallinen rasisminvastainen toimintaohjelma. Suositus maille laatia kansallisia rasismien vastaisia toimintaohjelmia on peräisin YK:n rasisminvastaisesta maailmankonferenssista (WCAR) Durbanista vuodelta 2001.

Mielestämme toimenpideohjelma on lähtökohdiltaan ja sisällöltään oikeasuuntainen ja toimiva. Yleisellä tasolla pidämme Petteri Orpon hallituksen sitoutumista yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämiseen kriittisen tärkeänä ja tämä toimenpideohjelma antaa hyvän kuvan suunnitelluista toimienpiteistä.

Uskomme vahvasti, että yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistäminen on jo nyt myös yritysten strategisella agendalla. Toivommeakin, että yritysten innovatiivisuutta, kykyä luoda nopeasti skaalattavia ratkaisuja ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta tulisi nykyistä enemmän hyödyntää monimutkaisten sosiaalisten ja ympäristöhaasteiden ratkaisemisessa, myös näissä kysymyksissä. Laista johdettujen minimivaatimusten ohella yrityksiä tulisikin kannustaa kestäviin ratkaisuihin myös uusilla rahoitusratkaisuilla (esim. vaikuttavuusinvestoimisen mallien kehittäminen) ja muilla insentiiveillä (esim. osaamisen kehittäminen).

Kuten saatekirjelmässä todetaan, toimenpideohjelma sisältää uusia avauksia yhteiskunnallisen ilmapiirin ja väestöryhmien välisten suhteiden parantamiseen, tietoisuuden lisäämiseen haasteista ja ratkaisuista sekä erityisesti työelämässä ja koulutuksessa tapahtuvan rasismien ja syrjinnän torjumiseen. Koska yritykset ovat keskeinen osa suomalaista yhteiskuntaa, resurssija tulisi kohdentaa myös yrityksissä hyviksi havaittujen toimien vahvistamiseen ja laajentamiseen. Yhteistyön merkitystä toimenpideohjelman toimeenpanon aikana on saatekirjelmässä jo aivan oikein painotettu. Avoin dialogi kaikkien kolmen (julkinen, yksityinen, kansalaisyhteiskunta) sektorin kesken on äärimmäisen tärkeää niin yhteisen kielen, käsitteistön kuin yhdenvertaisuutta edistävän käytännön työn varmistamiseksi.

Pidämme seuraavia toimenpideohjelman näkökulmia jatkon kannalta erityisen tärkeinä:

- Työelämään pääsyn kannalta työnantajien **osaamisen kehittäminen** on yksi vaikuttavimmista keinoista. Toimenpideohjelmassa mainittu tuki pk-yrityksille on tärkeä, mutta osaamisen kehittämistä tarvitsevat kaikki yritykset koosta riippumatta. Erityisesti johtajien ja esihenkilöiden positiivista ihmiskäsitystä olisi laajennettava koskemaan kaikkia haastavassa työasemassa olevia ryhmiä. Tässä voidaan hyödyntää alan osaajien, kuten esim. FIBS, Includia Leadership, Avaava, Ekvälita, jne. asiantuntijuutta.
- Aiheen tärkeyden ja monimutkaisuuden takia **ohjelman seuranta ja arviointi** ovat keskeisessä roolissa. Toivoisimme suunnitelmassa esitetyn valtioneuvoston poikkihallinnollisen hankeryhmän rinnalle myös laajemmin yksityistä ja kolmatta sektoria edustavaa seurantaryhmää. Vaikka monessa organisaatiossa tehdään jo paljon hyvää työtä, kaikkien eri sektoreiden toimijat kaipaavat kipeästi regulaation rinnalle lisää käytännön esimerkkejä ja hyviä käytäntöjä kirittämään omaa yhdenvertaisuustyötään.

Kiitämme mahdollisuudesta antaa lausunto toimenpideohjelman luonnoksesta ja autamme mielellämme kaikin keinoin sen käytäntöön viennissä ja seurannassa.

Kimmo Lipponen
toimitusjohtaja
FIBS – Parempia yrityksiä yhdessä

Eteläranta 10, 00130 Helsinki
P. 040 758 7247
kimmo.lipponen@fibsry.fi
www.fibsry.fi

*FIBS on Pohjoismaiden suurin yritysvastuuverkosto, kestävän liiketoiminnan vauhdittaja ja yritysten asiantuntijuuden kehittäjä.
Autamme yhdistämään vastuullisuuden ja liiketoiminnan käytännön tasolla. www.fibsry.fi*

LAPS/52/2024, 11.6.2024

Lapsiasiavaltuutetun lausunto valtioneuvoston kanslialle luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Viite: VN/27386/2023-VNK-31

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991, LOS), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi toimenpideohjelmaluonnosta yleissopimuksen näkökulmasta.

Toimenpideohjelman keskeinen sisältö

Valtioneuvoston kanslian toimenpideohjelma yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa perustuu tiedonannolle¹, jonka pääministeri Petteri Orpon hallitus antoi eduskunnalle 31.8.2023. Toimenpideohjelman tavoitteena on antaa uutta vauhtia valtioneuvoston rasismien vastaiselle työlle, jotta yhdenvertaiset mahdollisuudet voisivat aidosti toteutua jokaisen tässä maassa asuvan elämässä.

Toimenpideohjelma käsittelee tiedonannon tapaan yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä. Toimenpideohjelman kärkenä ovat aktiiviset ja konkreettiset toimet rasismien torjumiseksi. Muita syrjintäperusteita kuten ikää, vammaisuutta ja seksuaalista suuntautumista sekä sukupuolten tasa-arvoa käsitellään läpileikkaavasti toimenpiteissä, jotka perustuvat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien edistämismääräysten toimeenpanoon.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Lapset eivät näy toimenpideohjelmaluonnoksessa yhtä vahvasti kuin heidän oikeutensa suojeluun edellyttäisi.
- Kaikenikäisten lasten oikeudet tulee olla toimintaohjelmassa läpileikkaavana linjauksena.

- Lapset ja nuoret kohtaavat Suomessa tänä päivänä hälyttävän paljon rasismia, syrjintää ja häirintää. YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomelle kesäkuussa 2023 antamista suosituksista usealla onkin liittymä yhdenvertaisuuteen.
- Lapsen oikeus osallisuuteen tulisi turvata toimintaohjelmassa vahvemmin ja läpileikkaavammin.
- Suomessa ei ole juurikaan tutkimustietoa rasismista ja syrjinnästä lasten ja nuorten parissa. On hyvin valitettavaa, ettei mikään toimenpideohjelmien toimista koske tässä asiassa nimenomaisesti lapsia ja nuoria. Lapsiasiavaltuutettu kehottaa vielä harkitsemaan asiaa koskevan toimenpiteen sisällyttämistä ohjelmaan.
- Ihmisoikeuskasvatus on merkittävä keino opettaa ja oppia ihmisarvoa kunnioittavaa elämäntapaa. Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että ihmisoikeuskasvatuksen rooli yhdenvertaisuustyössä huomioidaan toimenpideohjelman jatkotyössä.
- Jotta vaikuttavia tuloksia voidaan saada aikaan, tulee kaikkien päättävässä asemassa olevien tahojen viestien ja tekojen pyrkiä johdonmukaisesti rasismin vähentämiseen ja yhdenvertaisuuden lisäämiseen.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapset ovat aikuisiin verrattuna monella tapaa haavoittuvammassa asemassa, minkä takia heidän oikeuksiensa toteutumiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Syrjinnän ja rasismin kokemuksilla on pahimmillaan erittäin voimakkaita ja pitkäaikaisia haitallisia vaikutuksia lapsen terveydelle ja kehitykselle. Syrjintä voi saada aikaan sulkeutuneisuutta ja vahvistaa yksinäisyyden kokemuksia, aiheuttaa ahdistusta, masennusta, vihaa ja katkeruutta sekä muuttaa lapsen käsitystä itsestä, muista ihmisistä ja ympäröivästä maailmasta². Syrjintä voi johtaa myös syrjäytymiseen eli sosiaaliseen huono-osaisuuteen. Nuorisobarometrin vastaajista 74 prosenttia piti syrjintää yhtenä syrjäytymisen syynä.³

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59–60/1991) yksi läpileikkaavista periaatteista onkin syrjimättömyys (2 art.). Tämä tarkoittaa muun ohella, että valtioiden tulee aktiivisesti pyrkiä tunnistamaan yksittäiset lapset ja lapsiryhmät, joiden oikeuksien tunnustaminen ja toteuttaminen saattavat vaatia erityisiä toimenpiteitä.⁴

YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomelle kesäkuussa 2023 antamista suosituksista usealla on liittymä yhdenvertaisuuteen. Komitea totesi loppupäätelmissään olevansa syvästi huolestunut lapsiin ja nuoriin sukupuolen, iän, kielen, ja kansallisen tai etnisen alkuperän, maahanmuuttajataustan perusteella, vammaisiin lapsiin, sekä lesbo-, homo-, bi-, trans- ja intersukupuolisiin lapsiin kohdistuvasta jatkuvasta syrjinnästä ja kiusaamisesta. Komitea suositteli syrjinnänvastaisen työn vahvistamista ja pyrkimystä tehostaa entisestään kohdennettujen yhdenvertaisuuteen tähtäävien toimenpiteiden vaikutusta. Lisäksi komitea suositteli toteutettavaksi tietoisuutta lisääviä kampanjoita, joilla edistetään yhdenvertaisuutta erityisesti etnisyyden, maassaolotatuksen, vammaisuuden, uskonnon, seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuoli-identiteetin osalta.⁵ Komitea totesi myös, että epäsuotuisassa asemassa (mm. vähemmistöön kuuluvat tai maahanmuuttajataustaiset) olevat lapset tulee huomioida resurssien allokoinnissa.⁶

Lapset huomioitava toimintaohjelmassa vahvemmin

Toimenpideohjelmaan sisältyy sinänsä useita hyviä ja kannatettavia toimenpiteitä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. **Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan lapset eivät kuitenkaan näy toimenpideohjelmaluonnoksessa yhtä vahvasti kuin heidän oikeutensa suojeluun erityisen haavoittuvana ryhmänä edellyttäisi.**

Toimenpideohjelman läpileikkaavaksi linjaukseksi on nostettu lisäpanostukset nuorten yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen, mikä on myönteistä. **Lasten kokemusten, tutkimustiedon ja YK:n lapsen oikeuksien komitean suositusten perusteella olisi kuitenkin välttämätöntä, että läpileikkaavuus kattaisi kaikenikäiset lapset.** Jo hyvin pienet lapset kokevat syrjintää, ja rasismia esiintyy esimerkiksi varhaiskasvatuksessa.

Läpileikkaavuuden laajentaminen kaikenikäisiin lapsiin olisi myös loogista, sillä jo nyt osa nuorten yhdenvertaisuuden parantamiseksi tähtäävistä toimista (erityisesti luku 5.1.) koskee myös pienempiä lapsia. Lisäksi nuortenkin erityispainotus näkyy selkeästi lähinnä luvussa viisi, nuorisoikäisten jäädessä muissa kohdin toimintaohjelmaa huomattavasti vähemmälle huomiolle. **Lapsiasiavaltuutettu kysyykin, tullaanko lapsiin ja nuoriin kiinnittämään toimenpiteiden toteutuksessa riittävästi huomiota.**

Lisäksi lapsiasiavaltuutettu kiinnittää huomiota toimenpiteiden riittävään resursointiin. Toimintaohjelmasta ei ilmene, miten yksittäiset toimet rahoitetaan ja miten toimintaohjelmalle varattu 6 miljoonaa euroa kohdennetaan. Tämä tekee toimien vaikuttavuuden arvioinnin vaikeaksi. Esimerkiksi uusi avaus koko koulutusjärjestelmän

kattavasta tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelmasta (luku 5.1) on ehdottomasti kannatettava, mutta sen tarkempi kommentointi on tässä vaiheessa vaikeaa ilman tarkempaa tietoa kehittämisohjelman toteuttamistavoista, ml. työhön kohdennettavat resurssit.

Lapset ja nuoret kohtaavat Suomessa hälyttävän paljon rasismia, syrjintää ja häirintää

Nuorisobarometrissa on säännöllisesti kysytty 15–29 -vuotiaiden vastaajien kokemasta syrjinnästä. Vuonna 2021 vastaajista yli puolet ilmoitti tulleen vähintään joskus syrjityksi (55 %). Naisten ja miesten välillä ei havaittu eroa syrjintää kokeneiden määrässä, kun taas henkilöistä, jotka ilmoittivat sukupuolekseen muun, syrjinnästä oli raportoinut kolme neljästä. Ilmoitetun äidinkielen ja syrjinnän välillä oli tilastollinen yhteys: muunkielisistä 17 prosenttia oli ilmoittanut joutuneensa usein syrjityksi, mikä oli yli kaksinkertainen määrä muihin verrattuna.⁷

Lapsiasiavaltuutetun vuoden 2021 painopisteenä oli yhdenvertaisuus, ja vuoden aikana tavattiin useita lapsiryhmiä, joiden kanssa keskusteltiin yhdenvertaisuusasioista sekä syrjintäkokemuksista.⁸ Lisäksi lapsiasiavaltuutettu on toimittanut Vammaisuus ja lapsen oikeudet -teoksen⁹ sekä toteuttanut kansallisen lapsistrategian tuella saamelais- ja romanilapsia koskevat selvitykset. **Raportteja työstettäessä tuli valitettavasti näkyväksi se, miten paljon lapset ja nuoret kohtaavat rasismia syrjintää ja häirintää tänä päivänä.**

Myös valtuutetun Nuoret neuvonantajat -tapaamisissa¹⁰ nousee säännöllisesti esiin lasten syrjintäkokemuksia. Vamman kanssa elävät lapset ja nuoret kertovat kokevansa kiusaamista ja syrjintää sekä muiden nuorten että aikuisten taholta. Maahanmuuttajataustaiset tytöt kertoivat tuntevansa yksinäisyyttä, koska kokevat tulevansa syrjityksi ulkonäön perusteella. Lisäksi he kertoivat kuulevansa joskus rasistisia kommentteja kadulla. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat nuoret kertoivat kiusaamisesta, ja nuorten mukaan koulun henkilökunnan kyky tunnistaa turvattomuutta on heikko ja kyky käsitellä asioita usein vaillinainen. Nuoret toivoivatkin, että oppilaitosten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmia valmisteltaisiin ja toimeenpantaisiin yhdessä. Sateenkaarevat lapset ja nuoret kertoivat, että aikuisten moninaisuusosaaminen on puutteellista ja että useat koulumaailman käytännöt ovat edelleen heteronormatiivisia ja turhaan sukupuolittuneita. He olivat kokeneet syrjintää myös harrastuksissa ja

terveydenhuollossa. Lisäksi kiusaamisesta raportoivat säännöllisesti kaikenlaiset ja -ikäiset lapset ja nuoret.

Monet tutkimukset osoittavat, että vamman kanssa elävät ja pitkäaikaissairaat, rodullistetut, kieli- ja kulttuurivähemmistöihin sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ja lastensuojelun asiakkaina olevat lapset ovat keskimääräistä alttiimpia syrjinnälle. Verkossa tapahtuva häirintä kohdistuu erityisesti vähemmistöihin kuuluviin lapsiin ja tyttöihin.¹¹

Lasten ja nuorten osallisuus huomioidaan toimintaohjelmassa vain ohuesti

Lapsilla ja nuorilla on paljon tietoa ja viisautta, joka pysyy liian usein aikuisten ulottumattomissa. Näin tapahtuu, vaikka jokaiselle lapsella on perus- ja ihmisoikeus saada näkemyksensä kuulluksi ja huomioiduksi (PL 6.3 § ja LOS 12 art).

Toimenpideohjelmassa todetaan, että ”tulevaisuuden yhteiskunnallisen koheesion ja demokratian kannalta erityisen tärkeää on kiinnittää huomiota lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen” (luku 3.1.). Valitettavasti lasten ja nuorten osallisuus ja toimijuus näkyvät toimintaohjelmassa vain hyvin ohuesti. On hienoa, että lapsia ja nuoria kuullaan ja heidän näkemyksensä tuodaan päättäjiin tietoon ainakin oikeusministeriössä vuosina 2024–2027 etnisten suhteiden neuvottelukuntien kautta (luku 4.1). **Lapsen oikeus osallisuuteen tulee kuitenkin turvata vahvemmin ja läpileikkaavammin.**

Lisäksi lapsiasiavaltuutettu kiinnittää huomiota siihen, ettei toimintaohjelmassa mainita lainkaan **ihmisoikeuskasvatuksen** keskeistä merkitystä rasismien ja syrjinnän vastaisessa työssä. Ihmisoikeuskasvatus on merkittävä keino opettaa ja oppia ihmisarvoa kunnioittavaa elämäntapaa. Myös YK:n lapsen oikeuksien komitea kiinnitti huomiota Suomen ihmisoikeuskasvatuksen tilaan ja suositteli Suomea muun muassa tehostamaan ihmisoikeuksien ja lapsen oikeuksien sekä yleissopimuksen periaatteiden opettamista kaikissa koulutusmuodoissa sekä koulutettaessa ja tuettaessa opettajia ja muuta opetusalan ammattihenkilöstöä sekä kehittämään ihmisoikeuskasvatuksen opetusmateriaaleja.

Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että ihmisoikeuskasvatuksen rooli yhdenvertaisuustyössä huomioidaan toimenpideohjelman jatkotyössä.

Lasten ja nuorten kohtaamaa rasismia ja syrjintää koskevaa tietopohjaa on vahvistettava

Lapsiasiavaltuutettu pitää myönteisenä, että toimintaohjelmassa nostetaan esiin kattavan tietopohjan keskeinen merkitys yhdenvertaisuustyössä (luku 4.3.). **Suomessa ei ole juurikaan tutkimustietoa rasismista ja syrjinnästä lasten ja nuorten parissa.**

Esimerkiksi kouluterveyskyselyssä kysytään syrjivästä kiusaamisesta, mutta ei suoraan rasismista. Tarve olisi erityisesti pitkäaikaiselle indikaattoritiedolle, jolla saataisiin näkyväksi, miten paljon lasten ja nuorten keskuudessa esiintyy rasismia ja syrjintää ja miten ne ilmenevät. Myös YK:n lapsen oikeuksien komitea on korostanut tarvetta kerätä eriteltyjä tietoja, jotta syrjintä tai potentiaalinen syrjintä voidaan tunnistaa.¹²

On hyvin valitettavaa, ettei mikään toimenpideohjelmien toimista koske tässä asiassa nimenomaisesti lapsia ja nuoria. Lapsiasiavaltuutettu kehottaa vielä harkitsemaan asiaa koskevan toimenpiteen sisällyttämistä ohjelmaan.

Toimenpideohjelman luku yhdeksän (9) koskee ohjelman seuranta ja arviointia. Sidosryhmien kuulemisen lisäksi toimenpiteiden vaikuttavuutta tulisi seurata tutkimuksen avulla. Vain tutkimustiedolla saadaan objektiivista tietoa siitä, mihin suuntaan yhdenvertaisuus Suomessa todellisuudessa kehittyy.

Lopuksi

Yhteiskunnallisella ilmapiirillä ja keskustelukulttuurilla on suuri merkitys sen kannalta, millaisia asenteita lapset ja nuoret oppivat. Aikuiset toimivat lapsille esimerkkeinä, joilta lapset ottavat mallia ja vaikutteita omaan käyttäytymiseensä. Lapset tarvitsevat aikuisilta vastuullista esimerkkiä toisia kunnioittavista puhe- ja toimintatavoista sekä aktiivista puuttumista tilanteissa, joissa lapset kohtaavat rasismia ja syrjintää.

Toimenpideohjelman mukaan pääministeri ja valtioneuvoston kanslia johtavat yhteiskunnallista keskustelua rasismien vastaisen ja laajemmin yhdenvertaisuuden edistämistyön suunnasta. Uudet avaukset pyöreän pöydän keskusteluista, dialogisarjoista ja rasismien vastaisesta kampanjasta (luku 4.1) ovat tervetulleita ja kannatettavia toimenpiteitä. On myös myönteistä, että rasismien vastaiseen kampanjaan halutaan haastaa mukaan laajasti eri tahoja. On kuitenkin muistettava, että viestintäkampanja ei yksin riitä. Etenkin, jos kampanja se on ristiriidassa muiden julkilausumien tai tekojen kanssa, menettää se merkityksensä vaikuttavana toimenpiteenä. Jotta vaikuttavia tuloksia voidaan

saada aikaan, tulee kaikkien päättävässä asemassa olevien tahojen viestien ja tekojen pyrkiä johdonmukaisesti rasismin vähentämiseen ja yhdenvertaisuuden lisäämiseen.

Jyväskylässä 11.6.2024

Elina Pekkarinen
lapsiasiavaltuutettu

Reetta Peltonen
juristi

-
- ¹ https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165110/VN_tiedonanto_31082023.pdf
- ² Kankkunen P., Harinen P., Nivala E ja Tapio, M.: Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokema syrjintä Suomessa. Saatavilla verkossa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/80503>
- ³ Myllyniemi, S. (toim.): Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014, s. 49. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2015/03/Nuorisobarometri_2014_web.pdf
- ⁴ ”Syrjintään puuttuminen voi edellyttää muutoksia lainsäädäntöön, hallintoon ja voimavarojen jakamiseen sekä koulutuksellisia toimenpiteitä asenteiden muuttamiseksi.” YK:n lapsen oikeuksien komitean [yleiskommentti nro 5](#) (2003) lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleisistä täytäntöönpanotoimenpiteistä (CRC/GC/2003/5), kohta 12.
- ⁵ YK:n lapsen oikeuksien komitean loppupäätelmät Suomen yhdistetyistä viidennestä ja kuudennesta raportista. CRC/C/FIN/CO/5-6, kohta 16. https://um.fi/documents/35732/0/CRC_C_FIN_CO_5-6_fi+%281%29.pdf/f8e9c156-5172-0834-d6c7-201066cbc9f2?t=1691047057189
- ⁶ CRC/C/FIN/CO/5-6, kohta 9.
- ⁷ Kiilakoski, T. (toim.): Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021, s. 80. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2022/03/nuorisobarometri-2021-web.pdf>
- ⁸ Yhdenvertaisuus pandemian ajassa. Lapsiasiavaltuutetun vuosikertomus 2021. Saatavilla verkossa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164130>
- ⁹ Vammaisuus ja lapsen oikeudet: Lapsen elämää vamman kanssa. Saatavilla verkossa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163568>
- ¹⁰ <https://lapsiasia.fi/lasten-kuulemiset>
- ¹¹ Nieminen, Kati ym.: Aidosti yhdenvertaiset - Yhdenvertaisuuslain arviointi, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:50.
- Jokela, Satu ym.: Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi: Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Työpaperi 38/2020. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-580-3>
- ¹² CRC/GC/2003/5, kohta 12.

10.6.2024

Valtioneuvoston kanslia

Asia: Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Viite: Lausuntopyyntönnö VN/27386/2023-VNK-31

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Silloin kun kyse on varhaiskasvatuksesta ja koulutuksesta on tärkeää kuulla paikallisella tasolla opettajia, rehtoreita ja päiväkodinjohtajia ja valtakunnan tasolla OAJ on hyvä yhteistyökumppani.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelmassa todetaan, että ”suunnitellaan ja toteutetaan koko koulutusjärjestelmän kattava tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelma. Kehittämisohjelman tavoitteena on tukea ja seurata lakisääteisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimista ja parantaa niiden vaikuttavuutta tasa-arvon yhdenvertaisuuden edistämisen välineenä.”

OAJ pitää tärkeänä kehittämisohjelmatyön tavoitetta parantaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien vaikuttavuutta. OAJ katsoo, että tasa-arvo ja yhdenvertaisuus varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa tulisi paremmin osaksi arkipäivää ja toimintakulttuuria, jos erillisten tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmien sijaan, niiden sisällöt olisi otettu osaksi opetussuunnitelmia ja tutkinnon perusteita.

Tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämässä opettajilla on keskeinen rooli. Kehitysohjelman laatimista tärkeämpää olisi huolehtia siitä, että opettajilla on riittävä osaaminen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioissa ja että opetta-

10.6.2024

jankoulutuksessa huolehditaan siitä, että opettajaksi valmistuvalla on työelämään siirtyessään riittävät tiedot ja taidot opetussuunnitelman perusteiden asettamien tasarvon, yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämistä koskevien vaatimusten toteuttamiseksi. Pelkän opettajien peruskoulutuksen kehittäminen ei kuitenkaan ole riittävän nopea toimi opettajien osaamisen vahvistamiseksi. Myös työssä olevien opettajien osaaminen on varmistettava tarjoamalla heille mahdollisuus työajalla tätä koskevaan täydennyskoulutukseen.

Toimenpideohjelmassa nostetaan esiin, että vuonna 2019 julkaistussa kansainvälisessä PISA-vertailussa maahanmuuttajien ja valtaväestön PISA-tulosten ero on Suomessa OECD-maiden suurin. Edelleen ohjelmassa todetaan, että vaikka nämä erot eivät suoraan kerro rasismista tai syrjinnän ilmenemisestä koulutusjärjestelmässä, tulokset ovat huolestuttavat yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumisen näkökulmasta.

OAJ ehdottaa, että toimenpideohjelman puitteissa selvitetäisiin valmistavan opetuksen järjestämisvelvollisuuden sisällyttämistä perusopetuslakiin. Perusopetukseen valmistavan opetuksen tulee olla oppilaan subjektiivinen oikeus ja se olisi kirjattava lakiin. Nykyinen lainsäädäntö ei velvoita kuntia järjestämään perusopetukseen valmistavaa opetusta. Tarve valmistavaan opetukseen on kuitenkin suuri. Tarve näkyy muun muassa siinä, että maahanmuuttotaustaisten oppimistulokset ovat yleisesti ottaen vielä toisessakin polvessa heikompia kuin muiden. Useat selvitykset ovat osoittaneet, että maahanmuuttotaustaisten nuorten syrjäytymisriski on huomattavasti korkeampi kuin muiden nuorten. Eräs syrjäytymiskehitykseen vaikuttava tekijä on se, millaiset kielelliset ja muut valmiudet nuori on saanut varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa.

Oikeuskansleri otti keväällä 2015 omasta aloitteestaan selvitettäväksi, miten maahanmuuttajalasten ja -nuorten oikeus perusopetukseen toteutuu. Oikeuskansleri totesi, että valmistavan opetuksen ongelmat näyttävät saatavuuden sijaan liittyvän opetuksen laajuuteen ja sisältöön. Oikeuskansleri lausui valmistavan opetuksen opettajien kelpoisuuden määrittelyn tarpeesta. Hän katsoi lisäksi, että opetus- ja kulttuuriministeriön olisi aiheellista selvittää, tulisiko valmistavan opetuksen järjestämisvelvollisuus sisällyttää perusopetuslakiin.

Oikeuskansleri ilmaisi myös, että maahanmuuttajaoppilaiden puutteelliseen kielitaitoon ja keskimäärin alhaisiin oppimistuloksiin liittyvät seikat antavat opetus- ja kulttuuriministeriölle perustellun aiheen selvittää, onko valmistavan opetuksen laajuus nykyisellään riittävä turvaamaan kaikkien lasten ja nuorten täysimääräisen oikeuden saada perusopetusta. Oikeuskansleri toi esiin myös huolensa siitä, miten maahanmuuttajataustaisten oppilaiden puutteellinen kielitaito ei välttämättä käytännössä mahdollista oppilashuollon ja muiden tukitoimien täysimääräistä hyödyntämistä.

10.6.2024

Lisäksi oppilaalla tulisi olla oikeus saada kielellistä tukea perusopetukseen valmistavasta opetuksesta perusopetukseen siirtymisen jälkeen eri oppiaineiden oppitunneilla niin pitkään kuin oppilas tukea tarvitsee.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

OAJ katsoo, että tiedonannon yhteydessä olisi tärkeää kriminalisoida maalittaminen oikeusministeriön (2022) ehdottamien periaatteiden mukaisesti. Maalittaminen tulisi ottaa täsmällisemmin huomioon myös työturvallisuuslaissa.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ

Nina Lahtinen
Koulutuspolitiikan johtaja

Ira Hietanen-Tanskanen
Lakimies

Valtioneuvoston kanslia

Opetushallituksen lausunto luonnokseen valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Opetushallitus lausuu luonnoksesta kasvatuksen ja koulutuksen kansallisen kehittämisen näkökulmasta. Opetushallitus näkee toimenpideohjelman erittäin ajankohtaisena ja tarpeellisena ja yhtyy lausunnossa esitettyyn tilannekuvaan siitä, että ”yhdenvertaisuuteen liittyvästä lainsäädännöstä ja ohjeistuksista huolimatta kasvatuksen ja koulutuksen rakenteissa esiintyy paikoin syrjintää ja rasismia, mikä heijastuu koulupolun ja ammatinvalinnan kautta myös muuhun elämään”.

Opetushallitus tukee ajatusta siitä, että yhdenvertaisuusteemoista tulisi opettaa ja puhua perusasteelta alkaen läpi koko kouluajan, mutta korostaa oppimisen alkavan jo varhaiskasvatuksesta. Opetushallitus esittää, että kasvatusta ja koulutusjärjestelmästä puhuttaessa varhaiskasvatusta ja esiopetusta huomioidaan osana tätä järjestelmää.

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Kasvatuksessa ja koulutuksessa toimenpideohjelmaa tulisi edistää niin varhaiskasvatuksen toimipaikkojen, koulujen, oppilaitosten ja korkeakoulujen henkilöstön sekä eri viranomaistahojen kuin myös järjestöjen, yritysten, yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa. Lisäksi yhdenvertaisuustyö ja rasismien torjunta on tärkeää kytkeä poikkihallinnollisessa yhteistyössä muihin ilmiöihin ja teemoihin, kuten hyvinvoinnin, aluesuunnittelun, hyvien väestösuhteiden, työllistymisen ja turvallisuuden kysymyksiin. Yhteistyössä tulisi kehittää kokonaisvaikutukset huomioivia, yksilöiden koko elämänkaareen (koulutus, työ, asuminen yms.) positiivisesti vaikuttavia ratkaisuja.

Verkostomainen työ kehittää paikallista työtä

Opetushallitus edistää kasvatuksen ja koulutuksen yhdenvertaisuutta kansallisten kasvatuksen ja koulutuksen kehittämisverkostojen, kuten Poiju-, Reimari-, Majakka- ja ammatillisen koulutuksen kielitietoisuus -verkostojen kanssa. Opetushallituksen koordinoimiin verkostoihin osallistuu kasvatuksen ja koulutuksen opetus- ja johtohenkilöstön edustajia valtakunnallisesti koko Suomesta. Verkostoissa uudistetaan varhaiskasvatusyksiköiden, koulujen ja oppilaitosten toimintakulttuuria ja pedagogiikkaa, edistetään oppilaiden oppimista, kouluviihtyvyyttä ja motivaatiota, tuetaan opettajien ja muun henkilöstön osaamisen kehittymistä ja työssä jaksamista sekä kehitetään johtamisen käytäntöjä sekä luodaan ja levitetään uusia innovaatioita.

Opiskeluhoito edistää osallisuutta

Opiskeluhoollolla on erityisen tärkeä rooli yhdenvertaisuuden ja osallisuuden kokemuksen edistämisessä kouluissa ja oppilaitoksissa. Opiskeluhoollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhoitoa toteutetaan opetustoimen ja hyvinvointialueen yhteistyönä

oppilaiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. Opiskeluhoito on ensisijaisesti ennaltaehkäisevää koko oppilaitosyhteisöä tukevaa yhteisöllistä työtä. Lisäksi opiskelijoilla on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhoitoon.

Tietopohjan lisääminen auttaa tunnistamaan ja purkamaan rasismia

Opetushallitus pitää tärkeänä, että kolmannen sektorin, yliopistojen ja eri tutkimuslaitoksien kanssa on edelleen tarpeen kerätä ja tuottaa ajantasaista tietoa yhdenvertaisuuden toteutumisesta tai toteutumattomuudesta kasvatuksessa ja koulutuksessa. Rasismien eri muotojen tunnistamiseen ja purkamiseen tarvitaan tutkimustietoon perustuvaa, jatkuvasti päivittyvää tilannekuvaa. Tietoa tarvitaan esimerkiksi siitä, miten rasismi vaikuttaa oppimiseen sekä siitä, millaisin koulutuspoliittisin keinoin rasismia voidaan tunnistaa ja poistaa kasvatuksen ja koulutuksen rakenteista ja toimintamalleista.

Opetushallitus kiinnittää huomiota siihen, että toimintaohjelman toteuttamisessa erityisen tärkeää on tehdä yhteistyötä ja kuulla niitä toimijoita, tahoja ja yksilöitä, joilla on omakohtaista kokemusta rasismista ja muusta syrjinnästä. Tässä työssä tulisi edesauttaa sitä, että myös maahan muuttaneet ja vähemmistöt pääsevät vaikuttamaan koulutuspoliittisiin ratkaisuihin.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Opetushallitus painottaa, että moniperusteisen syrjinnän torjumisen tavoite on tärkeä osa toimenpidekokonaisuutta. Yhdenvertaisuutta tulisi arvioida ja toteuttaa kaikessa kasvatuksen ja koulutuksen toiminnassa, kuten opetuksessa, toimintakulttuurin kehittämisessä, representaatioissa, käsitteiden käytössä, johtamisessa ja rekrytoinnissa ja niin edelleen – eri tahojen ja toimijoiden toimivallat ja lainsäädäntö huomioiden.

Kasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjien – viranomaisten, työnantajien ja palveluntuottajien ohella – tulee tehdä oman tilanteen arviointia yhdenvertaisuuslain mukaan syrjintäperusteittain ja erikseen tasa-arvolain osalta. Laki ei suoranaisesti ohjaa intersektionaaliseen tarkasteluun, vaikka yhdistetyt tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat voivat tähän kannustaa. Tasa-arvosuunnitelman ja yhdenvertaisuussuunnitelman yhdistäminen voi olla tarkoituksenmukaista, sillä eriarvoistavien käytäntöjen ja syrjivän kohtelun tunnistamiseksi on usein huomioitava eri syrjintäperusteiden samanaikaisuus ja yhteisvaikutukset. Yhdistetty suunnittelu voi auttaa hahmottamaan näitä tilanteita, jolloin erot ryhmien sisällä tulevat paremmin näkyviin. Näin syrjintää pystytään tunnistamaan ja purkamaan kokonaisvaltaisemmin ja systematisemmin.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpidekokonaisuuden kohta 5.1 sisältää tärkeän tavoitteen toteuttaa uusilla avauksilla vauhtia yhdenvertaisuuden toteutumiseen kasvatuksessa ja koulutuksessa. Opetushallitus näkee koko koulutusjärjestelmän kattavan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelman tarpeelliseksi. Kehittämisohjelman tavoitteena on tukea ja seurata lakisääteisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus-suunnitelmien laatimista ja parantaa niiden vaikuttavuutta tasa-arvon yhdenvertaisuuden edistämisen välineenä 2024-2027 välisenä aikana. Opetushallitus tukee vuosien 2024-2027 tulostavoitteittensa mukaisesti varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjien tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistehtävän toimeenpanoa.

Tukea tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun toteuttamiseen

Tutkimusten (Mikkola 2020 ja 2023) mukaan koulujen ja oppilaitoksien tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelussa on paljon vaihtelua. Esimerkiksi tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain syrjintäperusteita käsitellään vaihtelevasti ja epäselvyyttä on siinä, tuleeko yksittäisiä syrjintäperusteita käsitellä, jos koulussa ei ole kyseisiä ryhmiä edustavia oppilaita. Suunnitelmissa ei usein ole konkreettisia toimenpiteitä tai toimenpiteet on muotoiltu yleisluonteisiksi tavoitteiksi tai niissä painottuvat korjaavat toimenpiteet ja yksittäisiin tapauksiin puuttuminen ennaltaehkäisevän työn sijaan, mikä vaikeuttaa niiden toteutumista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien edellyttämällä tavalla.

Opetushallitus tukee varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja varhaiskasvatuksen toimipaikkoja, sekä kouluja ja oppilaitoksia laatimaan tasa-arvosuunnitelman ja yhdenvertaisuussuunnitelman, joko yhdistettynä tai erillisinä suunnitelmina. Yhdenvertaisuuslakiin 1.6.2023 voimaan astunut muutos liittyen varhaiskasvatuksen velvoitteisiin (6 a §) edistää yhdenvertaisuutta varhaiskasvatuksen toimipaikoissa, oli hyvin tarpeellinen lisäys. Tällä muutoksella varhaiskasvatuksessa noudatetaan samoja velvoitteita kuin muissakin koulutusmuodoissa.

Opetushallituksen tavoitteena on lisätä osaamista ja kykyä pitkäjänteiseen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen. Syrjintään puuttumisen lisäksi on tärkeää tunnistaa myös rakenteellista syrjintää sekä esimerkiksi syrjinnän vaikutuksia lasten, oppilaiden ja opiskelijoiden mielenterveyteen, oppimiskykyyn ja käsityksiin itsestään. On tärkeää, että lapset, oppilaat ja opiskelijat voivat tuoda turvallisesti esiin rasismia ja muun syrjinnän kokemuksia ja käsitellä niitä turvallisten aikuisten kanssa.

Opetushallitus on julkaissut oppaita ja tuottaa uusia oppaita suunnittelun ja kehittämisen tueksi niin varhaiskasvatukseen, perusopetukseen kuin toiselle asteelle. Lisäksi Opetushallitus seuraa suunnitelmien toteuttamista varhaiskasvatuksessa ja eri koulutusmuodoissa sekä julkaisee niistä seurataraportteja ja koulutuksia.

Tukea tietopohjan ja yhteistyön kehittämiseen ja hyödyntämiseen

Opetushallitus on tunnistanut yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelussa lähtötilanteen arvioinnin jäävän usein kapeimmillaan kiusaamisen ja häirinnän kokemusten tarkasteluun. Yhdenvertaisuuden toteutumiseen liittyvä tiedonkeruu on suppeaa, eivätkä valitut toimenpiteet aina perustu arviointitietoon. Siksi Opetushallitus pitää tarpeellisena kehittää varhaiskasvatuksen toimipaikkojen, koulujen ja oppilaitosten yhdenvertaisuuden lähtötason arviointiosaamista ja tietopohjan hyödyntämistä. Erityisesti tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvittämisessä käytettyjä menetelmiä ja niiden sopivuutta tulee arvioida siitä näkökulmasta, kenen kokemustiedon ne tavoittavat ja kenen eivät, ja millaista tietoa niillä on mahdollista saada. Opetushallitus pitää myös tärkeänä varhaiskasvatusyksiköiden, koulujen ja oppilaitosten johtamisosaamisen vahvistamista tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Lisäksi on tarpeen varmistaa riittävät resurssit yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyön kehittämiseen varhaiskasvatusyksiköissä, kouluissa ja oppilaitoksissa esimerkiksi verkostomaisella yhteiskehittämällä. Opetushallitus toteaa, että kompleksisen yhteiskunnallisen ilmiön äärellä – kuten syrjintä kaikkineensa on – olisi tärkeää, että eri tahojen ymmärrys toistensa tarpeista sekä yhteisestä kokonaisuudesta vahvistuu ja laajenee. Lisäksi olisi tärkeää jakaa hyviä oppeja siitä, miten syrjintää voidaan tunnistaa ja purkaa käytännössä eri toimintaympäristöissä.

Toimenpiteissä tulee myös huomioida korkeakouluopinnoissa suoritettavien kansainvälistymisjaksojen mahdollistaminen yhdenvertaisesti kaikille sekä toisaalta suomalaisissa korkeakouluissa opiskelevien eri taustaisten tai eri vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden yhdenvertaisen kohtelun varmistaminen.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Opetushallitus toteuttaa seurantaselvityksiä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun tilasta eri koulutusmuodoissa mukaan lukien varhaiskasvatus. Lisäksi Opetushallitus katsoo korkeakoulujen saavutettavuussuunnitelmien laatimisen edistävän toimenpideohjelman tavoitteita ja on tärkeää, että saavutettavuussuunnitelmien tavoitteiden toteutumista seurataan myös jatkossa ja suunnitelmien sisältöjä mahdollisesti kehitetään edelleen.

Muut kommentit

Monikielinen yhteiskuntaorientaatio lisää maahan muuttaneiden yhdenvertaisuutta

Vuoden 2025 alusta voimaantulevaan lakiin kotoutumisen edistämisestä on kirjattu uusi merkittävä kotoutumisen alkuvaiheen palvelu Monikielinen yhteiskuntaorientaatio, jota kunnat veloitetaan järjestämään kaikille kotoutuja-asiakkaille. Orientaatio on aikuisille maahan muuttaneille järjestettävä kurssi, jossa kurssilaiset saavat tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen toiminnasta sekä kulttuurista.

Opetushallitus on mukana hankkeessa, jossa tuotetaan yhteiskuntaorientaation kouluttajan tukimateriaali. Oppimateriaalin tuottamisen keskeisiä kulmakiviä ovat olleet työskentelyn valkonormatiivisuutta tunnistava lähestymistapa sekä materiaalin läpileikkaavat yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon teemat. Yhteiskuntaorientaatio oppimateriaalina sekä palveluna lisää osallistujien yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallisuuteen suomalaisessa yhteiskunnassa, kun osallistajat saavat alusta asti laajat tiedot suomalaisesta yhteiskunnasta. Yhteiskuntaorientaation lakisääteinen toteuttaminen alkaa vuoden 2025 alusta ja orientaatioiden yhdenvertainen toteutuminen kautta Suomen tarvitsee tukea, resursseja ja koordinoitua.

Lausunto luonnokseen valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Diariinumero: VN/27386/2023-VNK-31

Johdanto

Pelastakaa Lapset kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston toimenpideohjelmaan rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Pelastakaa Lapset pitää välttämättömänä, että suomalaisessa yhteiskunnassa ilmenevään rasismiin ja rasistiseen häirintään, etniseen profilointiin, vihapuheeseen ja syrjintään puututaan johdonmukaisesti ja pitkäjänteisesti kaikin mahdollisin politiikkatoimin ja ohjelmin.

Rasismi on lisääntynyt Suomessa. Lapset ja nuoret kokevat rasismia ja kiusaamista arjen ympäristöissään kouluissa, harrastuksissa, julkisissa tiloissa ja tapahtumissa. Väkivaltaisia asenteita ja ekstremistisiä puhetapoja legitimoidaan arkipäiväisessä yhteiskunnallisessa keskustelussa, mikä vaarantaa lapsen oikeuden turvalliseen kasvu-ympäristöön. Rasismilla ja syrjinnällä on pitkäaikaisia vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin. Tutkimusten mukaan ulkomaalaistaustaiset lapset kokevat vahvaa osattomuutta ja ulkopuolisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa.

Vuoden 2021 kouluterveyskyselystä käy ilmi, että ulkomaalaistaustaiset nuoret joutuvat suomalaistaustaisia useammin viikoittain kiusatuiksi. Vuoden 2017 kouluterveyskyselyn, jossa kartoitettiin syrjivää kiusaamista, eli kiusaamista ihonvärin, vammaisuuden tai muun henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella, mukaan syrjivää kiusaamista olivat kokeneet eniten 8.-9. luokkaa käyvät ulkomaalaistaustaiset nuoret. Heistä lähes puolet oli kokenut syrjivää kiusaamista koulussa tai vapaa-ajalla viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana.

THL:n mukaan maahanmuuttaneiden nuorten kasvu-ympäristö on turvattomampi verrattuna muihin nuoriin. Maahanmuuttaneet nuoret kokevat muita enemmän toistuvaa koulukiusaamista ja ovat useammin ilman ystävää. Maahanmuuttaneet ja Suomessa ulkomaalaistaustaisille vanhemmille syntyneet nuoret kokevat muita useammin syrjivää kiusaamista ja tapaturmia koulussa tai koulumatkan aikana. Ulkomaalaistaustaiset nuoret joutuvat koulun lisäksi kokemaan eriarvoistavaa kohtelua myös vapaa-ajan harrastuksissa, joka voi vähentää halukkuutta osallistua harrastustoimintaan. Toisaalta, esimerkiksi ohjattuun urheiluun osallistuminen oli yksi potentiaalinen rasismien kielteisiä vaikutuksia vaimentava tekijä.

Luonnoksessa todetaan, että "yhdenvertaisuuslaki asettaa kaikille viranomaisille vahvan velvoitteen edistää yhdenvertaisuutta sekä toiminnassaan että henkilöstöpolitiikassaan. Edistämisen tulee perustua yhdenvertaisuustilanteen arviointiin ja toimet tulee koota suunnitelmaksi, jota seurataan ja päivitetään." Yhdenvertaisuuslain velvoitteista huolimatta rasistista häirintää ja vihapuhetta esiintyy suomalaisissa kouluissa ja oppilaitoksissa, ja tähän puuttumiseksi ei ole vielä käytössä tarpeeksi toimivia varhaisen puuttumisen työtapoja tai rasismien purkamisen työkaluja.

YK:n lapsen oikeuksien komitea antoi kesällä 2023 Suomelle suosituksia, joissa nostetaan esille, kuinka erityisesti syrjinnän, kuten rotusyrjinnän, vihapuheen ja viharikosten torjuntaa tulisi tehostaa. Komitea nostaa suosituksissaan esille, kuinka Suomen tulisi vahvistaa pyrkimyksiään parantaa sellaisten ohjelmien sekä kohdennettujen poliitikkojen vaikuttavuutta, joilla pyritään poistamaan lasten kokema syrjintä kaikilta suomalaisen yhteiskunnan aloilta, ja kaikista yhteiskunnanpiireistä, mukaan lukien kansalaisyhteiskunnasta, yhteisöistä sekä lasten ja nuorten keskuudesta varhaisesta iästä alkaen. (Suositus nro. 16.)

Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista Suomessa seuraavat kansalaisjärjestöt ovat muistuttaneet, että Suomi on saanut monia suosituksia YK:n ja Euroopan neuvoston ihmisoikeuselimiltä. Niissä tietyt oikeusloukkaukset, kuten naiseen kohdistuva väkivalta, perusturvan riittämätön taso ja turvapaikanhakijoiden oikeusturvaongelmat, toistuvat, koska aiempia suosituksia ei ole toimeenpantu tehokkaasti.

Järjestöt ovat ehdottaneet, että suositusten seuranta ja toimeenpanoa varten tarvitaan toimiva mekanismi, jonka avulla ajantasainen tilanne saatetaan säännöllisesti valtioneuvoston ja eduskunnan käsittelyyn. Pelastakaa Lapset on tyytyväinen, että toimenpideohjelmaluonnokseen on nyt kirjattu se, että kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten Suomelle antamien suositusten ja huomautusten toimeenpanoa tullaan jatkossa seuraamaan vuosittain. On toivottavaa, että seuraaminen edesauttaa rasmin ehkäisyyn ja yhdenvertaisuuden edistämiseen pysyvästi johdonmukaisesti ryhtymistä. Suositamme, että tästä seurannasta ja sen vaikuttavuudesta raportoidaan myös puoliväliriihessä tapahtuvassa toimenpideohjelman väliraportin käsittelyn yhteydessä keväällä 2025.

Pelastakaa Lapset muistuttaa, että rasmin ja syrjinnän poistaminen vaatii jatkuvuutta, ja rasmin torjuntaan ja yhdenvertaisuuden vahvistamiseen tulee keskittyä pysyvästi ja ihmisoikeusperustaisesti aina kaikessa lainsäädäntötyössä.

1. Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Rasismia koskevan tietopohjan vahvistamiseksi antirasistisia toimijoita, kuten esimerkiksi järjestöjä ja erilaisia muita toimintaryhmiä, kuten lasten ja nuorten ryhmiä, on kuultava, jotta tiedämme paremmin, mitkä ovat heidän havaintonsa ja hyviksi toteamansa keinot ja tavat edistää antirasistisen yhteiskunnan rakentamista. On varmistettava, että tämänkaltaista yhteistyötä tuetaan ja siihen kannustetaan pitkäjänteisesti niin valtion, kuntien kuin hyvinvointialueiden tasoilla. Vähemmistöryhmien edustajat tai heidän edustamassa järjestöt ovat kokemusasiantuntijoita, joilla on näkemyksiä arjen haasteista ja konkreettisia ehdotuksia, miten rasismia tulee kitkeä suomalaisesta yhteiskunnasta.

Lapsia ja nuoria koskevissa toimenpiteissä heidän osallistamisensa yhteistyöhön ja tavoitteiden toteutumisen arviointiin on keskeistä. Kaikilla lapsilla on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan (Artikla 12) oikeus tulla kuulluiksi heitä koskevissa hallinnollisissa ja muissa toimissa ja heille suunnattujen palvelujen arvioinnissa ja kehittämisessä. Tämä oikeus tulee taata erityisellä huolella kaikista haavoittavimmassa asemassa oleville lapsille, kuten syrjintää, rasismia, vihapuhetta ja väkivaltaa arjessaan kokeville ja todistaville lapsille.

Pelastakaa Lapset muistuttaa, että meillä ei vielä ole riittävästi tietoa esimerkiksi hyvin pienten lasten rasismikokemuksista kunnissa ja arjen yhteisöissä. Olemme Pelastakaa Lapsissa kehittäneet viime vuosina pienten lasten kuulemiseen ja osallistumiseen työkaluja ja -tapoja, joita on tarpeellista ottaa käyttöön kunnissa ja hyvinvointialueilla. [Pelastakaa Lasten kehittämä Dialoginen kohtaaminen ja lapsen oikeudet -kokonaisuus](#) tarjoaa lapsia kohtaaville materiaaleja lasten kanssa käytäviin keskusteluihin.

Ammattilaisten mukaan erityisesti pieniltä ja haavoittavassa asemassa olevilta lapsilta on vaikea kuulla kokemuksia lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumisesta. Usein haasteena on se, osaammeko ammattilaisina, viranhaltijoina ja päättäjinä kuunnella tai ymmärtää meille kerrottua. Lapsella on oikeus kuulla lapsen oikeuksista ymmärrettävästi ja samalla kertoa omalla tavallaan siitä, toteutuvatko ne hänen elämässään.

2. Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Asiakaspalvelutyöhön ja perheitä kohtaavaan työhön tulisi olla jatkuvasti koulutusta tarjolla toimijoille siitä, miten tunnistaa ja miten puuttua rasismiin ja miten edistää yhdenvertaisuutta. On ensisijaista, että erityisesti lasten ja nuorten sekä perheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille tarjotaan koulutusta ja tietoa toimintatavoista ja toimenpiteistä, joiden avulla rasistisiin ja syrjiviin toimintamalleihin puututaan.

Lapset kokevat rasismia jo päiväkotiiässä. Siksi moninaisuus pitäisi näkyä jo varhaiskasvatuksessa esimerkiksi käytössä olevissa varhaiskasvatuksen materiaaleissa, kielenkäytössä, aikuisten suhtautumisessa ja heidän säännöllisessä koulutuksessaan. Samalla on tärkeää tukea ammattilaisia tunnistamaan omat tiedostamattomat toimintatapansa, jotka voivat ilmetä varhaiskasvatuksen ja opetuksen rakenteissa.

Pelastakaa Lasten *Lapsen ääni -kyselyssä* (2023) köyhyyttä kokevat lapset ja nuoret kertovat osattomuuden kokemuksistaan. Sukupolvesta toiseen syvenevä lapsiperheköyhyys on omiaan tuottamaan osattomuuden kokemuksia ja moniperusteista syrjintää. Kyselymme mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvat pienituloisissa perheissä asuvat lapset kokevat vahvemmin ulkopuolisuutta ja osattomuutta. On oleellista tunnistaa ne lapsiryhmät, joihin moniperusteinen syrjintä kohdistuu, ja pyrkiä työskentelemään heidän kanssaan tiiviimmin heidän kokemustensa ymmärtämiseksi ja korjaamiseksi.

Erityisryhmiin kuuluvat lapset saattavat joutua kokemaan väkivaltaa, kiusaamista, syrjintää tai häirintää eri toimintaympäristöissä muita lapsia useammin. Näihin ryhmiin kuuluvat muun muassa vammaiset tai toimintarajoitteiset, etnisiin ja kielivähemmistöihin kuuluvat, kodin ulkopuolelle sijoitetut sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret.

Kaikissa lasten ja perheiden peruspalveluissa, kuten neuvola, varhaiskasvatus ja koulu, on väestön moninaistuuessa huomioitava myös kasvuympäristön turvallisuuteen vaikuttavat kulttuuriset tekijät, perheenjäsenten yksilölliset taustatekijät ja elinolot. Eri toimijoiden tuottamiin lapsi- ja

perhepalveluiden saatavuuteen ja esimerkiksi henkilöstövoimavarojen riittävyyteen tulisi kiinnittää erityistä huomiota myös poliittisessa päätöksenteossa.

Yhdymme Lastensuojelun Keskusliiton huomioon siitä, että edellisellä hallituskaudella on laadittu erinomaisia työkaluja moniperusteisen syrjinnän torjumiseksi, joita tulee edelleen vahvistaa. Näitä ovat esimerkiksi Lastensuojelun Keskusliiton mainitsemat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Tietopaketti sateenkaarilapsista ja -nuorista ammattilaiselle (<https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tietopaketti-sateenkaarilapsista-ja-nuorista-ammattilaiselle>) ja Verkkokoulutus antirasismista ammattilaisille (<https://thl.fi/aiheet/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/verkkokoulutus-antirasismista-ammattilaisille>).

3. Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelmasta puuttuvat konkreettiset yhtenevät toimintatavat rasismien tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseksi. Rakenteellisen rasismien purkamiseen tarvitaan Suomessa johdonmukaisia ja pitkälle ulottuvia tavoitteita ja toimia. Lisäksi yritysten yhteiskuntavastuu rasismien puuttumisessa ja yhdenvertaisuuden edistämässä jää huomiotta.

Kaikki näkyvä rasismia kokeneiden arjen kokemuksia esille tuova rasisminvastainen kampanjointi on tarpeellista, mikäli se edesauttaa pysyvien rakenteellisten muutosten syntymistä. Toimenpideohjelmassa nostetaan esille edistämismallit rakenteellisen syrjinnän torjumiseen, mutta olisi tärkeää tuoda vielä paremmin esille ne toimenpiteet, joilla erityisesti torjutaan rakenteellisen rasismien esiintymistä kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla.

Pelastakaa Lapset pitää ensisijaisena, että toimenpanosuunnitelmassa tulisi esille, kuinka hallituskaudet ylittävissä päätöksenteossa sitoudutaan edistämään rasismien, erityisesti rakenteellisen rasismien ja syrjinnän poistamista.

Toimenpideohjelmassa ei ole otettu huomioon hallituksen suunnittelemaa kiristystä maahanmuuttoon, sekä pakolaisten taloudellisen tilanteen heikennyksiä, ja kuinka nämä toimenpiteet ovat ristiriidassa yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämistä suomalaisessa yhteiskunnassa tavoittelevan toimenpideohjelman kanssa.

Toimenpideohjelmassa on tärkeää tuoda esille verkossa näkyvä vihapuhe ja syrjivä kielenkäyttö vähemmistöjä kohtaan. Verkossa tapahtuva rasistinen ja syrjivä toiminta ovat ilmiöitä, jotka normalisoivat vahingollista sosiaalista käyttäytymistä.

Tutkitusti rasistinen väkivalta ja häirintä on tuhoisaa lasten ja nuorten mielenterveydelle. Toimenpideohjelmassa ei huomioida erityisen psyykkisen tuen tarvetta uhreille, vaan ainoastaan oikeudellinen suoja mainitaan toimenpiteenä väkivallan torjumiseksi. On erityisen tärkeää, että

väkivaltaa kohtaavat lapset saavat tukea, ja toimenpideohjelmassa tulisikin mainita se, millä tavoin turvataan rasistisen ja häirinnän uhriksi joutuneiden, erityisesti lasten oikeus tukeen.

4. Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

On varmistettava, että kootaan kaikkien hallituskaudella käynnissä olevien väkivaltaa, rasismia ja syrjintää ehkäisevien ja yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävien toimintaohjelmien seurannasta syntyvää tietoa sekä lapsiasia-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaltuutetuilta saatua tietoa kokonaisarvion saamiseksi. Lisäksi on seurattava johdonmukaisesti sitä, miten Suomi sitoutuu kansainvälisten ihmisoikeussopimusten toimeenpanoon estäen ihmisoikeusloukkauksia ja korjaten toimiaan kansainvälisiltä ihmisoikeussopimuksia valvovilta elimiltä saamiensa suositusten pohjalta.

5. Muut kommentit

Sivu 9 tilannekuva: "Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja työnantajien yhdenvertaisuuden edistämismuutokset on täytetty useimmiten muodollisesti, mutta tavoitteellisuuteen ja vaikuttavuuteen ei panosteta riittävästi." Muotoilu ei ole riittävä, eikä osoita, että muutosta olisi tulossa.

Kohta 4: Yhteiskunnallinen ilmapiiri ja keskustelu: toimenpideohjelmassa ei huomioida päättäjien ja muissa valta-asemissa olevien roolia vihamielisten asenteiden ja vihapuheen lisääntymisen edesauttajina (mm. YK:n kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun sopimusta valvova komitea huomauttanut Suomelle tästä).

Kohta 4: Tästä puuttuu myös huomio siitä, että Suomi on saanut jo vuosien ajan YK:n Universal Periodic Review-seurannassa (UPR) palautetta YK:n ihmisoikeusneuvostolta liittyen vihapuheeseen. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g22/608/25/pdf/g2260825.pdf?token=lfJzcDPOjaGhJaptTg&fe=true>

Yleisesti: toimenpideohjelmassa luvataan paljon selvityksiä aiheista, joista tietoa on jo riittävästi (esim. Kohta 7.1.: eri uskontokuntiin kuuluvien syrjintäkokemukset & pelialustoilla tapahtuva syrjintä). Olisiko jo ajankohtaista siirtyä selvityksistä ennaltaehkäisyyn?

Yleisesti: Jokaisessa kohdassa aiotaan joko tehdä selvityksiä tai tutkimuksia, mutta ei olla eritelty, mitä näiden selvitysten tai tutkimusten tuloksilla tavoitellaan ja aiotaan tehdä konkreettisesti.

Lisätietoja:

Tiina-Maria Levamo
 Johtava asiantuntija – lapsen oikeudet ja vaikuttamistyö
tiina-maria.levamo@pelastakaalapset.fi
 +358 50 570 6360

Pelastakaa Lapset

Veli Liikanen
Yhteiskuntasuhdejohtaja
veli.liikanen@pelastakaalapset.fi
+358 50 408 3981

LAUSUNTO

Lausunto: Yhdenvertaisuustiedonannon toimeenpanohanke (VNKO 31:00/2023, asia VN 27386/2023)

Lausunnonantaja: Holokaustin Uhrity. - Romani Jaosto, Romano Missio ry. Euroopan Romanifoorumi (European Roma and Travellers Forum ERTF)

Lausuntonamme luonnoksesta haluamme esittää seuraavan

Romaniväestö ja kansalaisjärjestöt ovat seuranneet kiinnostuksella istuvan hallituksen rasisminvastaisia kannanottoja ja niiden toimeenpano hankkeen lausuntokierrosta. Yhdenvertaisuuden edistämistä koskeva toimintaohjelma on erittäin tärkeä ja ajankohtainen juuri nyt kun suvaitsemattomuus ja viha eri ihmisryhmiä kohtaan kasvaa eri puolilla Eurooppaa ja myös Suomessa. Valitettavaa on kuitenkin, että yksi Suomen vanhimmista vähemmistöistä, romanit, ovat jääneet näkymättömiksi näissä ajankohtaisissa hallituksen linjauksissa.

Suomi on jo 1990-luvun alusta vahvistanut merkittävästi kansainvälisiä ihmisoikeus- ja vähemmistöoikeus sitoumuksiaan. Toimenpiteiden suhteen toimien vaikuttavuus on kuitenkin tärkeämpää kuin niiden lukumäärä.

Ongelmana romaniväestön aseman ja oikeuksien kehittämisessä on ollut näiden suositusten ja poliittisten linjausten toimeenpanon heikkous viimeisten 30-vuoden aikana sekä rakenteellisen valtion budjettiin sidotun resurssin puute. Juuri tästä syystä nämä edistykselliset kv. suositukset ovat pitkälti jääneet vain paperitiikereiksi. Valitettavan usein ajatellaan myös, että 1956 perustettu Romaniasiain neuvottelukunta hoitaa ja kattaa kaikki romaniväestöä koskettavat asiat, vaikka neuvottelukunnan toimintamäärärahat ovat pysyneet samalla tasolla ja henkilökunta on edelleen yhden työntekijän varassa. Varsinaista toimeenpano asemaa tai siihen tarvittavaa rahoitusta ei neuvottelukunnalla ole.

Romaniväestön 500-vuoden historia on myös Suomen monimuotoisuuden historiaa. Suomessa ei edelleenkään ole yhtään romanikulttuurikeskusta tai romani museoa. Euroopan neuvoston Vähemmistökielten Seurantakomitean 6.määräaikaishetken suositukset Suomelle vuonna 2024 toteavat, että romanikieli on vaarassa hävitä kokonaan, koska sen ylläpitämiseen ei ole ohjattu minkäänlaista erillisrahoitusta edes kouluille, vaikka lainsäädäntö velvoittaa tarjoamaan romanioppilaille oman äidinkielen (romain) opetusta kouluissa, tämä oikeus ei kuitenkaan toteudu rahoituksen puutteen vuoksi.

IHRA:n (International Holocaust Remembrance Alliance), jonka jäsen myös Suomi on, julkaisi kuluvana vuonna 2024 romaneiden kansanmurhan tunnustamista koskevan suosituksen, jonka mukaan; **Romanit ovat edelleen yksi Euroopan syrjityimmistä ja heikoimmassa asemassa olevista ryhmistä, jotka joutuvat kohtaamaan vihaa ja ihmisoikeusloukkauksia, syrjintää, vainoa, väkivaltaa sekä taloudellista ja sosiaalista puutetta.**

Euroopan neuvoston Rasismivastainen Komitea ECRI:n määrittä antiromaisuus vuonna 2020 päivitettyssä suosituksessaan nro 13 seuraavasti: Antiromaisuus eli mustalaisvastaisuus, suomalaisittain romanivastaisuus, on erityinen rasismi muoto, ideologia, jonka perustana on rasismi. Sen taustalla on rotujen erotteluun pohjaava ylivoimaisuus, epäinhimillistäminen ja institutionaalinen rasismi, jota ruokkii historiallinen syrjintä. Sen ilmenemismuotoja ovat muun muassa romaneihin kohdistuva väkivalta, vihapuhe ja hyväksikäyttö sekä, stereotyyppinen leimaaminen ja räikeä syrjintä, jota tulee torjua kaikilla tasoilla ja kaikin keinoin.

Romanivähemmistöön kohdistuva rasismi

EU:n Perusoikeusviraston MIDIS seurantatutkimusten ja Komissioon vuosina 2011 - 2020 tulleiden kansallisten seurantaraporttien sekä myös Valtioneuvoston vuonna 2019 julkaiseman rasismi barometrin mukaan yksilö romanit kohtaavat eniten myös Suomessa monimuotoista rasismia arjessaan sekä stereotyyppistä koko väestön osaan liitettyä kielteistä leimaamista, vihapuhetta ja jopa väkivaltaa joka usein kohdistuu naisiin ja tyttöihin vartijoiden toimesta.

Rasismi romaneita kohtaan Suomessa näkyy: palvelujen saannin kieltämisenä, työllistymisvaikeuksina, ammatti koulutukseen liittyvien työharjoittelupaikkojen puutteena, sisään pääsyn epäämisenä julkisiin tiloihin, romanivastaisena ja leimaavana tiedottamisena sosiaalisessa mediassa, romaneiden osallisuuden ohittamisena /minimoinnissa vähemmistöjä koskevassa dialogissa sekä tiedotusvälineissä, terveydenhoidon henkilöstön aliarvioivissa asenteissa romaneita kohtaan ja romani potilaisiin liitettyjen "mustalainen" nimen käytöstä lääkärin romaneita koskevissa kirjauksissa, romaninaisten ja tyttöjen summittaisena julkisena häpäisemisenä kaupoissa vartijoiden toimesta heidän etnisyytensä vuoksi, poliisin ylläpitämässä laittoman etnisen profiloinnin rekistereissä ja syrjintänä asuntomarkkinoilla.

Kolmen kohdan yhteenvetoehdotus lisättäväksi VNK:n toimenpideohjelmaan rasismintorjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi:

- *Suomi tunnustaa antigypsyismin (mustalaisvastaisuuden) historiallisena romanivastaisuuden ilmiönä, Euroopan neuvoston, Euroopan unionin ja Kansainvälisen Holokaustin Uhrien Muistoliiton (IHRA) suositus ohjeistusten ja romanipoliittisten kehitys linjausten mukaisesti.*
- *Suomen hallitus on lisäksi sitoutunut tunnustamaan romaneiden kansanmurhan toisen maailmansodan aikana pyrkien muistamaan sitä vuosittain 2.elokuuta EU Parlamentin vuonna 2015 antaman suosituksen mukaisesti.*
- *Valtioneuvosto sitoutuu varmistamaan tiedotuksen ja koulutuksen levittämisen avulla romaneiden yhdenvertaisen osallistumisen ja sitoutuu purkamaan ohjeistusten avulla romanivastaisuuteen liittyvää rasismia ja syrjintää lisäämällä romani historian ja kulttuurin tietoutta ja näkyvyyttä erityisesti opetusmateriaaleihin ja myös yhteiskunnan kaikilla tasoilla.*

Kehittämissuhteita joilla voidaan purkaa romanivastaisuutta

- kattava selvitys suomalaisten koululaisten 1) holokausti/kansanmurha tietoudesta 2) opetuksen vaikutuksesta ja oppilaiden suhtautumisesta holokaustiin sekä siitä 3) minkäläistä keskustelua oppilaiden keskuudessa holokaustista käydään
- rasismintorjunta kampanja työmarkkinajärjestöjen ja urheilu-, kulttuuri- ja kansalaisjärjestöjen kanssa. Tässä kampanjassa nämä järjestöt pitäisi saada virallisesti hyväksymään IHRA:n antigypsyismi määritelmä/romanivastaisuuden määritelmä kuten monissa maissa on tapahtunut
- Tulisi harkita, voitaisiinko Suomeen perustaa holokaustista/kansanmurhasta ja Suomen juutalaisista sekä romaneista ja kertova museo, jossa varsinkin koululuokat voivat vieraillla
- Tulisi myös laatia taiteen ja kulttuurin alan eettinen ohjeistus. Ohjeistukseen tulisi saada antigypsyismistä /romanivastaisuudesta selkeät kirjaukset IHRA:n linjausten mukaisesti, jossa olisi useita esimerkkejä antigypsyismin eri muodoista taiteessa.
- Vaikka maassamme on Yhdenvertaisuusvaltuutettu, Suomeen on tarpeen perustaa erillinen romaniväestön syrjintää seuraava mekanismi ja/tai henkilöresurssi, joka seuraa romaneiden arjessaan kohtaamaa massiivista syrjintää ja rasismia ja joka kerää tietoa sekä analysoi näiden toimien vaikuttavuutta romaneiden integraatiolle.

1. Koulutuksen ja tiedon lisääminen romanien historiasta ja kulttuurista

- Valtioneuvoston tulee varmistaa tiedotuksen ja yhteiskunnan eri tasoille suunnatun ohjeistuksen avulla, että **Suomi tunnustaa antigypsyismin (mustalaisvastaisuuden) historiallisena romanivastaisuuden ilmiönä**, Euroopan neuvoston (ECRI/2020) ja Euroopan unionin suositus ohjeistusten ja romanipoliittisten kehitys linjausten mukaisesti (Komissio 2021 - 2030).
- **Suomi varmistaa ja lisää tarvittavat resurssit**, International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) jäsenmaana, EU:n Parlamentin vuonna 2015 antaman suosituksen mukaisesti, **koulutus rakenteisiin suunnatun romanien historia ja kansanmurha tietouden lisäämiseen koulujen opetussuunnitelmiin ja oppimateriaaleihin sekä julkisen vallan tiedotukseen yhteiskunnan kaikilla tasoilla, mukaan lukien opettajien koulutus. Lisäksi tähän tiedottamiseen tulee sisältyä romaneiden kansanmurhan vuosipäivän muistaminen vuosittain 2. elokuuta.**
- Tämä lisää tietoisuutta romanien historiasta ja kulttuurista sekä auttaa torjumaan antigypsyismiä eli suomalaisittain romanivastaisuutta, ennakkoluuloja ja syrjintää. Toiminto edistää ymmärrystä nykyajan syrjinnän ja rasististen asenteiden historiallisista juurista ja vahvistaa sitoutumista ihmisoikeuksien ja demokratian arvoihin (Article 4 of the 2020 IHRA Ministerial Declaration).

2. Osallistuminen päätöksentekoon

Romanien tulee saada mahdollisuus osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon. Valtioneuvoston tulee varmistaa, että romaneilla on edustus eri päätöksentekoelementeissä ja että heidän ääntään kuullaan ja kunnioitetaan Suomen vähemmistöpoliittisia linjauksia laadittaessa Perustuslain artikla 13.7 hengen mukaisesti.

Romanikielen ja kulttuurin opetus kouluissa tulee turvata voimassa olevan, koululainsäädännön mukaisesti vähemmistöpolitiikan ja monimuotoisuuden tavoitteita kunnioittaen vuosittaisella erillisrahoituksella. Lisäksi valtion tukemien tiedotuskanavien, kuten Yleisradion, toiminnassa tulee turvata romaneiden kansanmurhan ja muistopäivän 2.elokuuta huomioon ottaminen, romaneita koskevien historia dokumenttien tuottaminen/näkyminen sekä romanilapsille suunnattujen oman äidinkielisten lastenohjelmien tuottaminen.

Romaneiden edustuksellisuus Parlamentarismissa ja vähemmistö poliittisessä päätöksenteossa on turvattava eri hallinnonaloilla riippumattomien kansalaisjärjestö kuulemisten ja lausunnon anto mahdollisuuksien kautta, joka ei ole sidottu viranomaistyön rajoituksiin.

2. Romaniväestön työllistymisen edistäminen

Romanien työllistymismahdollisuuksien parantamiseksi on tarpeen kehittää erityistoimia työministeriön hallinnonalalla esimerkiksi resursoimalla alueellisten- ja paikallisten työvoimatoimistojen työllistämishankkeita ja aloitteita, jotka tukevat romanien pääsyä työmarkkinoille. Tämä voi sisältää mentorointiohjelmiä, työharjoittelumahdollisuuksia ja koulutusta. Työnantajia tulee kannustaa tarjoamaan työpaikkoja romaneille ja luomaan monimuotoisia työympäristöjä, joissa kaikki työntekijät voivat kokea olevansa arvostettuja ja tasavertaisia.

3. Terveyspalvelujen saavutettavuuden parantaminen

Romanien terveyspalveluiden saavutettavuuden parantamiseksi tulee kehittää kohdennettuja terveydenhuollon ohjelmia, jotka huomioivat romaniväestön erityistarpeet. Terveyspalveluiden lääketieteellisten ammattilaisille tulee tarjota koulutusta romanien kulttuurista ja terveys tarpeista, kulttuurisensitiivisen hoidon ja yhdenvertaisuuden turvaamiseksi. Lisäksi on tärkeää varmistaa, että romanit tietävät oikeuksistaan terveyspalveluihin ja että heitä rohkaistaan ja ohjataan käyttämään näitä palveluja.

4. Syrjinnän ja rasismien vastaiset toimet

Romanien kohtaamaa **antigypsyismiä - romanivastaisuutena** ilmenevää syrjintää ja rasismia tulee torjua aktiivisesti kaikilla yhteiskunnan tasoilla. Riippumattomien tahojen, kuten Ihmisoikeuskeskuksen, sekä yhdenvertaisuudesta vastuusta olevien ministeriöiden tulee perustaa seurantajärjestelmiä, jotka keräävät tietoa romanien kohtaamasta syrjinnästä ja rasismista sekä analysoivat näiden toimien vaikuttavuutta ja kehittävät antigypsyismin purkamiseen ja torjumiseen tähtäviä integroitumisen ratkaisumalleja. Valtioneuvoston tulee tukea ja rahoittaa kampanjoita ja hankkeita, jotka lisäävät tietoisuutta romanien oikeuksista ja torjuvat rasismia.

6. Asumisen parantaminen

Yhdenvertaisuusvaltuutetulle tulevista vuosittaisista syrjintä valituksista lukumääräisesti suurin ryhmä liittyy romaneiden syrjintään asuntomarkkinoilla ja kunnallisten vuokra-asuntojen välittämisessä. Romaniväestön asumisolosuhteiden parantamiseksi on tarpeen kehittää erityistoimia, jotka varmistavat romanien pääsyn kohtuuhintaiseen ja laadukkaaseen asumiseen. Tämä voi sisältää asumisneuvontaa, erillistukea kuten ARAn-tukitoimet romaniväestön asunnon hankinnassa ja/tai -korjauksissa sekä kampanjoita, jotka torjuvat asenteellisuutta ja syrjintää asuntomarkkinoilla.

Näillä toimenpiteillä voidaan edistää romaniväestön yhdenvertaisuutta ja hyvinvointia sekä rakentaa oikeudenmukaisempaa ja tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa. Valtioneuvoston tulee sitoutua näiden toimien resurssointiin ja toteuttamiseen ja seurata niiden vaikuttavuutta säännöllisesti.

Mertsi Ärling
Toiminnanjohtaja
Romano Missio ry.

Miranda Vuolasranta
Erityisasiantuntija
Euroopan Romanifoorumi (ERTF)

Holokaustin Uhrin ry.
Nuorten Holokausti Suurlähettiläiden ryhmä
Dimitri Lindgren
Katja Thesslund
Sofia Schwartz

10.6.2024

Valtioneuvoston kanslialle

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Lausunto luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Vastaukset tarkentaviin kysymyksiin

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

SámiSoster yhdistys osallistuu mielellään sidosryhmäyhteistyöhön sekä valtakunnallisella, alueellisella/maakunnallisella (Lapin hyvinvointialue, Lapin ELY-keskus ja Lapin liitto) että paikallisella tasolla.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Kaikissa sosiaali-, terveys- ja kulttuuripalveluissa, psykososiaalisessa tuessa, eri terapioiden mm. puheterapia, musiikkiterapia, liikkumisen palveluissa ja erityisesti on huomioitava vammaisten henkilöiden palveluissa mm. asumispalvelut, kuljetuspalvelut ja niissä lähikuntamäärittely (mm. Norjan ja Ruotsin rajakunnat ovat lähikuntia).

Alkutuotantoelinkeinojen hallinnossa ja tukijärjestelmissä erityisesti poronhoidossa on monella tavalla syrjintää, koska saamelaisten poronhoitajien erityisiä tuen tarpeita ei huomioida lainkaan.

Saamelaisalueen ulkopuolella asuvien saamelaisten mahdollisuuksiin saada saamenkielisiä palveluja. Saamelaisjärjestöjen toimintamahdollisuuksiin.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Ks. alla varsinainen lausunto.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Yhdessä saamelaisten tahojen (ei yksinomaan Saamelaiskäräjien) kanssa on valittava indikattorit, miten ja mitä seurataan.

Muut kommentit

Lausunnonantajan lausunto

1. Syrjinnän, vihapuheen ja suvaitsemattomuuden kitkeminen yhteiskunnasta

Vähemmistöihin kohdistuva suvaitsemattomuus ja sitä ilmentävät vihapuheet ovat hälyttävästi lisääntyneet suomalaisessa yhteiskunnassa, eritoten sosiaalisessa mediassa, missä voi nimettömänä esittää kaikenlaisia solvauksia. Tällainen toiminta voi estää jopa perusoikeuksien käyttämistä. Saamelaisiin alkuperäiskansana ja kansana kohdistuvassa vihapuheissa on kyse asenteista, joiden taustalla on usein vähäiset ja/tai virheelliset tiedot saamelaisista, heidän kulttuuristaan ja oikeudellisesta asemastaan. Vaikka saamelaisten asema alkuperäiskansana on tunnustettu Suomen perustuslaissa jo 1990-luvun alkupuoliskolla, ei se ole vielääkään tosiasiallisesti läpäissyt arvona suomalaista yhteiskuntaa, ei kansalais- eikä viranomaisyhteiskuntaa siten, että se otettaisiin hyväksyttynä ja itsestään selvänä asiantilana ilman jatkuvaa kamppailua siihen kuuluvista oikeuksista.

Mediassa, sosiaalisessa mediassa ja tavanomaisessa ihmisten välisessä kanssakäymisessä saamelaisiin kohdistuvassa vihapuheessa on huolestuttavaa se, että nämä puheet kohdistuvat saamelaisiin ryhmänä, kansana, ei niinkään yksilöinä. Tällä on vakavia kielteisiä vaikutuksia saamelaisten turvallisuuden tunteeseen, kulttuuriseen itsetuntoon ja yleiseen hyvinvointiin. Tilanne on huolestuttava erityisesti lasten ja nuorten kohdalla, jotka ovat vasta rakentamassa omaa identiteettiään. Jatkuvat vihapuheet ja syyllistäminen aiheuttavat heissä pelkoa, ahdistusta ja turvattomuuden tunnetta, ja pahimmassa tapauksessa johtavat etnisen taustan piilotteluun ja jopa sen kieltämiseen. Saamelaisopiskelijat ovat raportoineet joistakin yliopistokaupungeista, että he eivät uskalla puhua omaa kieltään tai käyttää saamenpukua julkisilla paikoilla tai yhteyksissä siinä pelossa, että joutuvat epäasiallisten ja loukkaavien kommenttien ja käytöksen, jopa uhkailujen kohteiksi.

SámiSoster -yhdistyksen mielestä ylimmillä valtioelimillä on erityinen vastuu syrjinnän, vihapuheen ja suvaitsemattomuuden kitkemisessä suomalaisesta yhteiskunnasta. Yhdistys pitää ohjelman toteutumisen kannalta ratkaisevan tärkeänä, että kaikki valtioneuvoston jäsenet, erityisesti hallituksen keskeiset ministerit sitoutuvat aidosti ja vilpittömästi rasismien torjumiseen ja yhdenvertaisuuden edistämiseen. Tämä edellyttää sitä, että ministereiden toimet omassa tehtävässään sekä heidän kannanottonsa – ovatpa ne julkisia tai yksityisiä – esimerkiksi somekanavilla ovat jatkuvasti ja keskenään yhteneväisesti linjassa hallituksen eduskunnalle 31.8.2023 antaman tiedonannon linjausten ja sitä toteuttavan toimenpideohjelman toimenpiteiden kanssa. Mainittujen asiakirjojen kanssa ristiriidassa olevat puheet ja kannanotot antavat elintilaa rasismille ja saattavat vähitellen johtaa sellaiseen yhteiskunnalliseen ilmapiiriin, jossa rasismi, syrjintä ja vihapuheet ovat sallittuja, yhteiskunnallista ”normaalia”. Yhdistys soisi myös tasavallan presidentin ottavan selväsanaisesti kantaa siihen, että esimerkiksi saamelaiseen alkuperäiskansaan kohdistuvat vihapuheet ovat tuomittavia.

Vastuu kuuluu keskushallinnon viranomaisten ohella myös alueellisille (ja maakunnallisille) ja paikallisille viranomaisille (AVI:t, ELY:t, kunnat, kuntayhtymät jne.). Tarvitaan kattavaa ja pitkäaikaista informaatiokampanjaa saamelaisten kulttuurista yhteiskunnan eri alueilla ja tasoilla kunnes saamelaisten olemassaolon oikeutusta ei enää aseteta kyseenalaiseksi suomalaisessa yhteiskunnassa. Opetustoimessa on jaettava laajasti tietoa saamelaisista alkuperäiskansana (peruskoulut, ammattikoulut, korkeakoulut, yliopistot) ja oppikirjoihin on lisättävä ajankohtaista ja oikeaa tietoa saamelaisista. Eri toimijat tarvitsevat ajankohtaista ja asiallista tietoa saamelaisten oikeuksista, kulttuurista ja kielestä, sillä vihapuhe johtuu useimmiten puutteellisista ja virheellisistä tiedoista

saamelaisasioista. Medialla on osaltaan suuri vastuu vihapuheiden ja suvaitsemattomuuden ehkäisemisessä. Siksi toimenpiteissä olisi kiinnitettävä huomiota myös median toimintaperiaatteisiin.

2. Kansallisen lainsäädännön kehittäminen vastaamaan kansainvälisen alkuperäiskansaoikeuden vaatimuksia

SámiSoster -yhdistys katsoo, että saamelaisten tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumisen esteenä on puutteellinen ja vajavainen lainsäädäntö, joka ei toteuta saamelaisten perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia, ja on jopa ristiriidassa niiden kanssa. Puutteellinen lainsäädäntö pitää myös yllä saamelaisiin kohdistuvaa rakenteellista syrjintää. Yhdistys huomauttaa, että Suomessa saamelaisten oikeusaseman kehittäminen on jäänyt pahasti jälkeen siitä, mitä kansainvälinen alkuperäiskansaoikeus nykyisin edellyttää. Tämä koskee erityisesti alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeutta ja sen laajuutta.

Edellä sanottuun liittyen yhdistys on huolissaan viime vuosien aikana Euroopassa yhä voimakkaammin esiin nousseista pyrkimyksistä poiketa sääntöpohjaisen kansainvälisen järjestyksen pelisäännöistä. Tämä on ilmennyt niin, että jotkut eurooppalaiset valtiot ovat alkaneet lipsua aikanaan yhdessä sovitusta kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaisista velvoitteista, ja monissa niissäkin perinteisissä eurooppalaisissa oikeusvaltioissa, joissa niin ei ole vielä menetelty, on alkanut kuulua yhä enemmän kannanottoja ihmisoikeussopimusten ”uudelleen tulkimisesta”. Tätä perustellaan sillä, että kv-sopimukset on aikanaan laadittu toisenlaisten olosuhteiden vallitessa, ja että nyt olosuhteet ovat aivan toisenlaiset. Suomessakin on viime vuosina ja aikoina puhuttu esimerkiksi rajamenettelylainsäädännön uudistamisen yhteydessä siitä, että kansallisen turvallisuuden takaaminen on tärkeämpää kuin kv-ihmisoikeussopimusten pilkuntarkka noudattaminen. Yhdistys ei kiistä kansallisen turvallisuuden takaamisen tärkeyttä, mutta on yleisellä tasolla huolissaan niistä puheenvuoroista, joiden mukaan ihmisoikeusvelvoitteista voidaan jonkin kansallisen edun tai tarpeen takia tinkiä. Yhdistys muistuttaa, että vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen tärkein turva on juuri näissä ihmisoikeussopimuksissa.

Ohjelmaluonnoksessa on lyhyesti viitattu eduskunnan käsittelyssä parhaillaan olevaan hallituksen esitykseen saamelaiskäräjälain muuttamiseksi. Yhdistys tukee tätä esitystä (joitakin yksittäisiä säännöksiä lukuunottamatta), mutta toteaa samalla, ettei tämä laki yksin riitä turvaamaan saamelaisten perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien ja siten myös tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumista. Tässä yhteydessä yhdistys huomauttaa, että yhdenvertaisuus on siinä mielessä merkittävä perus- ja ihmisoikeus, että se on ns. horisontaalinen. Sitä voidaan oikeutena ja periaatteena soveltaa kaikkiin muihin perus- ja ihmisoikeuksiin. Yhdistys on aiemmissa yhteyksissä toistuvasti korostanut tarvetta laatia kokonaisvaltainen selvitys siitä, miltä osin voimassa oleva kansallinen lainsäädäntö vastaa saamelaisia alkuperäiskansana erityisesti koskevien Suomen perustuslain säännösten ja kansainvälisen alkuperäiskansaoikeuden edellyttämää vähimmäistasoa, ja miltä osin jäädään tämän tason alapuolelle. Alkuperäiskansaoikeuden osalta yhdistys viittaa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelinten Suomelle antamiin suosituksiin ja huomautuksiin. Selvityksen pohjalta tulisi sitten laatia kattava positiivista erityiskohtelua tarkoittava toimenpideohjelma lainsäädännön oikaisemisesta.

Yllä todettu liittyy osaltaan ohjelmaluonnoksessa mainitun saamelaisten totuus- ja sovintokomission tehtävään valmistella ehdotuksia sovinnon edellytyksistä saamelaisten ja Suomen valtion välillä.

Jouni Esa Nousuniemi
varapuheenjohtaja

Ristenrauna Magga
toiminnanjohtaja

Suomen somalialaisten liitto ry
 Finlands somaliska förbund rf
 Finnish somali league

Suomen somalialaisten liiton lausunto yhdenvertaisuuden edistämisen toimenpideohjelman kehittämiseen

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Toimeenpanosta vastaavien viranomaisten tulisi tehdä yhteistyötä kattojärjestöjen ja niiden jäsenjärjestöjen edustajien kanssa. Yhteistyön muotona on työelämässä tapahtuvaan syrjintään liittyvän ilmapiirin vaikutusten seuranta sen ihmisten hyvinvointiin kohdistuvien vaikutusten osalta. Järjestöt keräävät tietoa myös tilastoimattomista syrjintään liittyvistä tapauksista, esim. kielitaidon puutteellisuuden vaikutuksista osaamisen esiin tuomiseen. Tietoa kerätään kohderyhmän omalla kielellä. Tätä kautta hankitun tiedon kautta tunnistetaan ja ja tiedon jakamisen avulla kehitetään keinoja purkaa yhteiskunnan eriarvoistavia rakenteita rekrytointiprosesseissa. Fokuksena on näin ollen tietojen jakaminen ja sen kautta yhteistyön vahvistaminen.

Vahvistetaan viranomaisten yhdenvertaisuusosaamista eri tasoilla kokemusten jakamisen kautta järjestöjen kanssa. Järjestetään tapaamisia viranomaisten ja kohderyhmän välillä järjestöjen kautta. Tapaamisilla keskustellaan syrjintää kokevan kohderyhmän kanssa kohderyhmälle ominaisten viestinnän muotojen keinoin niin, että luodaan matalan kynnyksen mahdollisuus tuoda tietoa viranomaisille. Fokuksena on tietojen analysointi päätöksenteon tueksi ja tiedon välittymisen katkeamisen ehkäiseminen.

Puututaan vihapuheeseen systemaattisella toiminnalla ja yhteistyöllä, joka tulisi toteuttaa siten, että järjestöt seuraavat vihapuhetta ja ilmoittavat viranomaisille vihapuheesta osana yhdenvertaisuusohjelman toteutusta. Kehitetään yhdessä selkeä kaikkia ohjelman toimijoita koskeva linjaus siitä, miten vihapuheeseen puututaan. Fokuksena toiminnassa on viranomaisten asiaan puuttumisen helpottaminen.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Rakenteellisen rasismien tunnistamisessa ja yhteiskunnallisen ilmapiirin havainnoimisessa. Tämän tulisi tapahtua syrjintää kokevilta kerättävän tiedon analysoimisen kautta. Tätä kautta parannetaan yhteiskunnallisen osallisuuden tunnetta, kun syrjintää kokevat huomaavat viranomaisten kuuntelevan heitä.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Islamofobian torjuminen ei näy toimenpideohjelmassa. Eri uskontokuntien välisen yhteistyön vahvistaminen uskonnollisista näkökulmista tapahtuvan rasismien ehkäisyssä. Vahvistetaan eri uskontokuntien välistä dialogia kutsumalla heidän edustajiaan saman pöydän ääreen. Tapaamisilla viranomaisten kanssa kartoitetaan sitä, miten eri uskontokuntien edustajat kokevat itseensä kohdistuvia asenteita ja miten islamofobiaa voidaan torjua yhdessä.

Suomen somalialaisten liitto ry
Finlands somaliska förbund rf
Finnish somali league

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Havainnoidaan tavoitteiden toteutumista määrällisesti sen osalta, tuleeko syrjintään liittyviä ilmoituksia enemmän kuin mitä aiemmin virallisten/muodollisten yhteydenottojen yhteydessä on tullut. Kiinnitetään huomiota myös siihen, ovatko yhteydenotot toimenpideohjelman toteutuksessa käytetyn näkökulman mukaisia. Analysoidaan eroja aiempaan, jos yhteydenotoissa havaitaan muutosta esimerkiksi, jos syrjintää kokevat henkilöt kokevat ilmoitustensa tulevan kuulluksi entistä paremmin.

Muut kommentit

Eri järjestöjen henkilöstön asiantuntijuuden hyödyntäminen on keskeistä toimenpideohjelman toteutuksessa. Tätä on mahdollista edistää säännöllisillä tapaamisilla ja johdonmukaisella tiedon jakamisella. Ohjelman osallistumis- ja vaikuttamiskanavat on hyvä toteuttaa yhteistyössä siten, että ne ovat kaikille osapuolille selkeät. Myös pitäisi ottaa huomioon, että Suomen Somalit ovat tulleet Suomeen 1990 luvulla ja he koostuvat moninaisesta väestöstä.

Esimerkiksi toisen polven somalialaisten tarpeet ovat erinäisiä kuin ensimmäisen polven. Kohderyhmän tarpeet täytyy huomioida omalla mittarillaan toimenpideohjelmassa.

Helsingissä 10.06.2024

Lisätietoja:

Ahmed Hassan

Puheenjohtaja

Suomen somalialaisten liitto ry

+358 44 344 9175

ahmed.hassan@somaliliitto.fi

somaliliitto@somaliliitto.fi